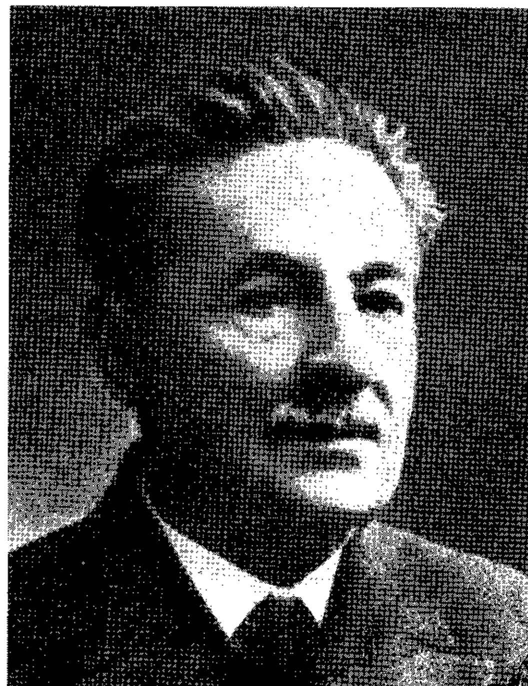

IOAN SLAVICI

IOAN SLAVICI

O P E R E

Sub îngrijirea
unui Colectiv
P r e f a ț ă:
D. VATAMANIUC

I

S C R I I T O R I   R O M Â N I

EDITURA PENTRU LITERATURA
București 19 6 7

Text stabilit, variante şi glosar
la volumul I :
DUMITRU POP, ION ŞEULEAN
OCTAVIAN SCHIAU
Note : *DUMITRU POP.*

PREFAŢĂ

Ioan Slavici este situat de istoricii literari după Eminescu, Creangă şi Caragiale. I se citează mai mult nuvelele, cîteva devenite clasice, un roman social, descoperit ca o mare realizare destul de tîrziu şi două scrieri memorialistice, puse la contribuţie în cercetări de istorie literară. Dintr-o activitate desfăşurată mai bine de cinci decenii — este puţin. Literatura sa şi-a croit greu drum spre recunoaştere, şi nici critica literară nu poate fi suspectată de generozitate. Vreme de un deceniu, din 1871, cînd îi apare în *Convorbiri literare* comedia *Fata de birâu,* şi pînă în 1881, cînd publică *Moara cu noroc,* după ce dăduse *Popa Tanda, Gura satului, Budulea Taichii,* să nu amintim decît cîteva din marile sale realizări, întîlnim puţine menţiuni despre creaţia sa literară. Maiorescu pune *Gura satului* alături de *Amintiri din copilărie,* invocînd şi cîţiva scriitori străini cînd expune, în 1881, teoria romanului popular. Studiul său *Literatura română şi străinăta^ tea* aduce şi informaţii despre ecouri peste hotare stîrnite de cele cîteva lucrări ale lui Slavici *(Doi feţi custea-n frunte, Popa Tanda, La crucea din sat, Gura satului, Budulea Taichii),* traduse în germană cu cîţiva ani mai înainte. Cucerirea independenţei spori interesul pentru români, şi cititorii străini cercetează scrierile lui Slavici mai curînd ca documente etnografice spre a culege informaţii.

Critica literară intră într-o dezbatere mai largă abia în 1882, după ce Slavici scoate, în decembrie 1881, *Novele din popor.* Cronica lui N. Xenopol, în *Românul* din *1* februarie 1882, este cea dintîi încercare critică mai cuprinzătoare, în care se pun în lumină cîteva trăsături caracteristice scrisului lui Slavici. Analiza nuvelelor se dovedeşte

sumară, pe alocuri şi tendenţioasă în prezentarea aspectelor stilistice, dar scriitorul este privit ca „adept al realismului", în a cărui operă „nu găseşti nimic afară din marginile observaţiunii". Eminescu scria în *Timpul,* în 28 martie 1882, în darea sa de seamă, *Novele din popor,* că eroii lui Slavici au „fondul sufletesc al poporului, gîndesc şi simt ca el". Definiţia dată de Eminescu scrisului lui Slavici, din care am desprins doar cuvintele de mai sus, a devenit clasică. Dincolo de Carpaţi, *Gazeta Transilvaniei* publică şi ea, începînd din 8 mai 1882, o amplă dare de seamă, *Novelele lui Slavici şi Gane,* iar la Viena, societatea studenţească „România jună" organizează, în iunie 1882, o festivitate în cinstea scriitorilor de la *Convorbiri literare,* şi în disertaţia *Scriitorii de la „Junimea",* ţinută de I.T. Mera şi publicată în 2 iulie 1882 în *Familia,* iar în 6 iulie şi în *Telegraful român,* i se aduc şi lui Slavici laude că înfăţişa „viaţa poporului românesc" cu o „fidelitate vrednică de admirat".

Cînd, un deceniu mai tîrziu, în 1893, critica literară se ocupă din nou de proza scriitorului, discuţia ia înfăţişarea unui epilog la cea din 1882. Nici raportul lui N. Quintescu la Academia Română, din martie 1893, pentru premierea nuvelelor, şi nici analiza lor, făcută de N. Iorga, în *Schiţe de literatură română* (1893), a doua ca importanţă, cronologic, nu determină dezbateri în legătură cu opera lui Slavici. Epilogul criticii literare se situează într-o epocă în care Slavici este în plină activitate creatoare, căci în 1894 el publică în *Vatra* romanul *Mara,* a doua mare realizare a genului după *Ciocoii vechi şi noi.* Dar critica literară îl lasă să treacă neobservat, cum şi rămîne încă multă vreme.

Opera lui Slavici reintră în atenţia criticii, după desăvîrşirea, în 1918, a unităţii statului naţional român, cînd se realizează marile sinteze de istorie literară. Dar diversitatea poziţiilor este deconcertantă. Pompiliu Gonstantinescu caracterizează opera lui Slavici, în 1926, un an după moartea scriitorului, „mărturia unui literat minor" *(Viaţa literară,* nr. 24 din 25 octombrie), rostind cel mai sever verdict de condamnare. N. Iorga, în 1934, în *Istoria literaturii româneşti contemporane. Crearea formei,* demonstrează, dimpotrivă, că Slavici a lăsat o operă literară durabilă, ca G. Călinescu să o caracterizeze, în 1941, în *Istoria literaturii române,* „remarcabilă". Dar numai peste trei ani, în 1944, T. Vianu scrie *(Istoria literaturii române moderne,* p. 315) că totuşi Slavici invită, după „fastuosul banchet" al lui Eminescu, al lui Creangă şi al lui Caragiale, la „un ospăţ mai sărac".

Dacă opera literară a lui Slavici şi-a croit totuşi drum spre recunoaşterea publică, activitatea cealaltă a scriitorului, multiplă şi dr

mari dimensiuni, cu nimic mai prejos de a contemporanilor săi, stă în umbră. Maiorescu atrage atenţia, în 1882, în studiul amintit asupra lucrării *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbiirgen und der Bukowina.* Dar Slavici desfăşoară la *Telegraful român, Timpul, Tribuna, Corespondenţa română, Minerva* şi alte ziare o activitate publicistică pe care nu o egalează, prin proporţii, nici un scriitor român de lasfîrşitul veacului trecut şi primele două decenii ale veacului nostru. El publică, numai în *Tribuna,* între 1884 şi 1890, aproximativ 1.500 de articole, ceea ce reprezintă aproape patru ori mai mult decît întreaga publicistică a lui Eminescu.

Dacă opera literară a lui Slavici datorează mult lui N. Iorga şi G. Călinescu pentru punerea ei în lumină, cealaltă activitate a sa, şi în primul rînd cea ziaristică, nu beneficiază nici pe departe de-o examinare egal de cuprinzătoare. Şi nu numai atît. Şi Iorga şi Călinescu o suspectează şi cred a fi mai nimerit nici să nu fie discutată. Ziaristica lui Slavici ar umbri — şi cu deosebire cea dintre 1910—1917 — imaginea lui Slavici-scriitorul.

Slavici a intrat în conştiinţa publică prin opera sa literară. Coroana, oricît de frumoasă, nu reprezintă totuşi copacul. Cercetările din ultima vreme par să o fi recunoscut, şi se întreprind investigaţii şi în alte sectoare ale activităţii lui Slavici. O orientare nouă începe să se afirme, şi ea merge spre cercetarea întregii sale activităţi. Rămîne de făcut cel mai mult tocmai în această direcţie. Şi merită. Căci alături de marile sale realizări artistice, aparţinînd şi ele de altfel epocilor de avînt, în activitatea lui Slavici din celelalte domenii, sînt remarcabile numeroase alte lucrări ale sale, sute de articole, studii pe cele mai diverse teme, zeci de scrisori. Dar şi cercetătorul, şi cititorul le mai caută şi după trecerea a o jumătate de secol de la moartea scriitorului — prin arhive şi prin publicaţiile vremii.

Cele mai vechi ştiri despre familia Slavici pe care le cunoaştem sînt de la jumătatea secolului al XVIII-lea şi le întîlnim în *Conscriptio Domestica Inclyti Comitatus Aradiensis etquidam Processus Zaradiensis,* din 1746, şi în *Conscripţie- Neoreincorporatorum Militarium cis — Marusianorum I Cottus Aradiensis,* din 1747. Conscripţiile au fost întocmite la încorporarea în administraţia comitatelor a „militarilor ilirici", din graniţa de apărare împotriva turcilor, care se întindea din Croaţia şi Slavonia, peste ţinuturile Tisei, pînă la Săvîrşin-Ohaba. *Conscriptio Domestica...* îl înregistrează pe Slavyt Arszinte *hospite* (iobag cu gospodărie proprie), fiind impus cu două sute de căl-

dări de cereale şi 50 litri de vin. *Conscriptio Neoreincorporatorum...* îl înregistrează pe âlavity Szav, tot *hospite,* care, spre deosebire de Arsinte, avea să dea şi porumb *(triticici turciei).*[1] Gospodari aşezaţi înainte de înregistrarea în Conscripţii ca iobagi, ei nu intră în rîndul locuitorilor stabiliţi de curînd în Siria. Avînd vechi privilegii fiscale şi confesionale, devin însă la jumătatea secolului al XVIII-lea iobagi, o dată cu desfiinţarea de stăpînirea austriacă a graniţei „militare ilirice".

Slăviceştii se ramifică îndată după 1770, şi la începutul secolului al XlX-lea existau în Siria, cum rezultă din registrele de stare civilă ale comunei, cel puţin şapte familii purtînd acest nume. Gradul de rudenie între ele este cu neputinţă de stabilit. Dintre aceste familii, două, a lui Todor şi a lui Ilie, interesează în mod deosebit. Din familia lui Todor descind prin Ştefan şi prin Teodor fiul lui Ştefan şi nepotul lui Todor, Slăviceştii de astăzi din Siria.[2] Ilie este bunicul scriitorului. Era căsătorit cu o Mărie şi au şase băieţi şi o fată.[3] Todor şi Ilie s-ar putea să fie fraţi. îi despărţea de Sava şi Arsinte, „militarii ilirici" din conscripţii, o generaţie. Amintirea vremii cînd sirienii din graniţa militară avură privilegii nu se putea şterge. Se explică participarea lor la răscoala lui Horia, Cloşca şi Crişan, precum şi la revoluţia din 1848—1849. Actul de capitulare al armatelor revoluţionare se semnează, în Siria, în 13 august 1849, şi dispariţia din documente a mai multor membri ai familiei Slavici, îndată după 1848, pare să fie urmarea represaliilor la care a fost supusă populaţia din Cîmpia arădeană după revoluţie.

[1] Gh. Ciuhandu, ***Românii din Cîmpia Aradului de acum două veacuri,*** Arad, 1940, **p.** 162 (anexe); **p.** 252 (anexe). Militarii ilirici erau priviţi **ca** oaspeţi ***(hospes)*** **pe** pămîntul **pe** care **îl** lucrau, fiind împărţiţi **în** trei categorii: ***hospites*** (iobagi cu gospodărie proprie), ***subhospites*** (iobagi **cu** gospodărie proprie **de** a doua mînă) şi ***inquilini*** (iobagi fără gospodărie proprie).

[2] Todor Slavici moare în 4 noiembrie 1827, **în** vîrstă **de** 48 **de** ani. Se născuse deci **în** 1779. Ştefan, fiul său, **se** naşte **în** 10 iunie 1820 **şi** moare **în** 10 noiembrie 1896. Teodor, fiul lui Ştefan **şi** nepotul lui Todor, **se** naşte **în** 9 septembrie 1848 **şi** moare **în** 25 martie 1929. (Informaţiile **le** luăm din registrele **de** stare civilă ale comunei **Siria.** Arhivele Statului, Arad.)

[3] Ilie Slavici moare **în** 13 martie 1829 **în** vîrstă **de** 47 **de** ani. Se născuse, prin urmare, **în** 1782. Măria, soţia **sa,** moare **în** 17 noiembrie 1840, **în** vîrstă **de** 57 ani, fiind născută **în** 1783. Cei şapte copii **ai** lor sînt: Nicolae, Paia, Minai, Savu, Ana, Minai, Lazăr. Cei doi Minai **şi** Lazăr mor **de** mici; ceilalţi întemeiază familii. (Informaţiile **le** luăm din registrele **de** stare civilă ale comunei **Siria.** Arhivele Statului, Arad.) Memorialistica scriitorului **nu** cuprinde informaţii **de** acest fel **şi** o punem **la** contribuţie, spre deosebire **de** cercetătorii anteriori, în mică măsură. Acordăm prioritate (Jocumentelor **şi** ştirilor <Jin presa?

Savu Slavici, tatăl scriitorului, s-a născut în 16 martie 1818[1], şi în februarie 1842 se căsătoreşte cu Elena Borlea, tot din Siria.[2] Borleştii se numără şi ei printre familiile vechi de aici, şi opinia lui Slavici că ar fi venit din Moldova, în timpul domniei lui Grigore Ghica-vodă, nu poate fi împărtăşită, li întîlnim şi în conscripţii, de unde se vede că erau răspîndiţi şi în alte comune din Qîmpia arădeană. Unul dintre Borleşti, Sigismund, scrie la gazete. Cercul Hălmagiului îl trimite deputat în dietă, unde rosteşte cuvîntări aprige împotriva asupririi maghiare. Savu era şi el om cu ştiinţă de carte, cum nu avem dovezi şi despre ceilalţi Slăviceşti de la începutul secolului al XlX-lea. Rămas de mic orfan de tată, Savu este crescut de Minai Fercu, întîlnit şi în documente, o rudă apropiată, de la care va fi învăţat şi carte. Mihai Fercu era om umblat „prin lume" şi participase la campaniile împotriva lui Napoleon. El va avea un rol important şi în formarea intelectuală a scriitorului.

Ioan Slavici s-a născut în 18 ianuarie 1848[3], ca al doilea din cinci copii. Scriitorul nu pomeneşte nicăieri, în afară de Măria, şi de ceilalţi fraţi ai săi: Mihai, Avacum şi Ilca.[4] Moartea timpurie a lor, iar a bunicilor cu mult înainte de naşterea sa, explică de ce Slavici nu aminteşte de ei. Surprinde însă omiterea chiar şi din memorialistică a celorlalte familii a Slăviceştilor din Siria.

Siria, veche comună românească, menţionată în documente încă la 1331[5] şi cu cetate şi mai veche, despre care avem ştiri din 1217[6], ea putînd data din vremea romanilor, era la jumătatea secolului al XVIII-lea, cînd se întocmiră conscripţiile, una dintre cele mai bogate din Cîmpia arădeană şi se situa în fruntea localităţilor viticole. încorporarea „militarilor ilirici" în administraţia comitatelor a fost folosită de

[1] ***însemnarea celor ce se botează*** *1816—1822.* Arhivele Statului, Arad. Poziţia 2.614.

[2] ***însemnarea celor ce se cunună*** *1831—1852.* Arhivele Statului, Arad. Poziţia 1/1842.

[3] ***însemnarea celor ce se botează*** *1843—1850.* Arhivele Statului, Arad. Po* ziţia 9/1848.

* Mărie, sora scriitorului, se naşte în 16 aprilie 1843 şi moare în 21 februarie 1880. Se căsătoreşte cu Iosif Rusu, şi Ioan Rusu-Şirianu, cunoscutul ziarist, este fiul lor. Mihai se naşte în 22 decembrie 1850. Nu am găsit în protocoale înregistrată moartea lui; Avacum trăieşte doi ani (26. I. 1852-3. III. 1854) şi tot aşa **şi** Ilca (7. X. 1858—22. XII. 1860). (Informaţiile din registrele de stare civilă ale comunei **Siria.** Arhivele Statului, Arad.)

[5] ***Documente privind istoria României. Veacul XIV. C. Transilvania. III (1331—1340),*** Bucureşti, 1953, p. 30—31.

• ***Documente privind istoria României. Veacul XI, XII şi XIII. C. Transilvania. I (1075-1250),*** Bucureşti, 1951, p. 165-166.

domnii „de pămînt" (grofi), care le acaparară pâmînturile. Slăviceştii mai posedau, după revoluția din 1848, cîteva iugăre,; o vie, în Şiriuța, sub cetate, şi două „paghini" de fînaț. Deposedarea de pămînturi şi apăsarea administrației „împărăteşti" determină pe mulți sirieni să îmbrățişeze meseriile, scăpînd astfel de obligațiile iobăgeşti. Savu Slavici, „econom" (agricultor) trece şi el la meserie — cojocăria — şi devine „maestru". Meseria duse la schimbări în viața de familie, şi cojocarul avînd să stea acasă, femeia prelua îndeletnicirile bărbatului. Savu Slavici supraveghează copiii şi purtarea sa față de ei apare lipsită de violențe. Mama nu are vreme de „pedagogie", cere copiilor scurt să-şi ia singuri mîncarea din blid. Ea caută prăsitori să sape via, umblă după cărăuşi să aducă fînul. Supravegherea muncii la vie o lasă în seama lui Mihai Fercu, „tata bătrîn". De-o viață fără griji, cum s-ar putea deduce din memorialistica prozatorului, nu poate fi vorba. Situația materială a familiei era destul de grea, şi moartea seceră de timpuriu trei din cei cinci copii ai lui Savu Slavici.

Copilăria scriitorului se desfăşoară în această lume, de unde îşi va scoate şi materia pentru cele mai importante lucrări ale sale. Casa părintească era plină de copii, ca şi cea a căminarului Gh. Eminovici şi cea a lui Ştefan a Petrei Ciobotariu. Alături de copiii ei, familia creşte alții, vreo şase, orfani ai rudelor căzute în revoluție. Jocurile copiilor aveau şi ele loc pe sub furcile ridicate şi în Siria îndată după revoluție. „în timpul copilăriei mele — scrie Slavici — mai stăteau furcile lingă drumul Aradului, şi noi ne jucam pe movila sub care mi se spunea că zac osemintele celor căzuți jertfă urgiei omeneşti."[1]

Şcoala din sat, pe care Slavici începe să o frecventeze în toamna anului 1854, nu pare să fi fost prea atrăgătoare. Dimitrie Yoştinariu, învățătorul, uza de monitori şi metode învechite, pentru care este sever criticat în presă.[2] Jocul de cărți şi mai ales vînătoarea îl pasionau mai mult decît lecțiile. Slavici nici nu va evoca un „bădiță Vasile", ca Ion Creangă. Moise Bota, învățătorul din Lipova, autorul, între alte iucrări, şi al abecedarului *Graiul român,* după care învață şi Slavici, se bucura de mai mare faimă. Slavici cunoaşte devreme, chiar în casa părinților, cărțile populare *(Alexandria, Esopia)* cu mare circulație, precum şi scrieri de I. Barac şi V. Aaron. M. Fercu prețuia cărțile de istorie, şi în casă se afla o istorie a Romei, lucrări de

[1] I. Slavici, *Lumea prin care am trecut,* Bucureşti, 1930, p. 12.

[2] U.U., *Din Banat. 1858,* în *Gazeta Transilvaniei,* XXI (1858), **nr.** 29 (12 aprilie). Slavici îl numeşte Avram Voştinar, nu *Dimitrie,* cum apare în documente *{Lumea* **prin** *care am trecut,* pag. 24).

Âî. fcapiu-iiarian şi poate şi de alți cărturari transilvăneni! Putem presupune că, Slavici manifestă încă de pe acum, interes pentru istorie, una din preocupările dominante ale activității sale.

Slavici se înscrie în toamna anului 1860 la liceul din Arad. Trimiterea la „şcoli" nu se explică, cum este şi cazul lui Creangă şi Eminescu, numai prin dragostea părinților pentru carte.-Slăviceştii văd în şcoală şi o cale de ieşire din sărăcie, în legătură cu care se discuta mult în imperiul cezaro-crăiesc. I. Puşcariu explică, în 1858, într-un *Kommentariu la preînalta patentă,* din 1854, că stăpînirea Voia ca cei care nu mai încăpeau „în moşie" în urma deposedării de pămîrit şi a împărțirilor succesive la copii, „să nu stea aici golătate şi flămînzi pe un bucățel de pămînt, perde-vară şi tăind cîinilor frunze, ci să-şi caute hrana cea aiurea, cu învățătura, cu slujba de stat, sau privați, cu negustoria... şi cu meşteşugul sau industria"[1]. Slujba de stat, aceea la care se părea că se putea ajunge cel mai repede, cerea măcar cîteva clase de liceu. Şcolarii români invadară „gimnaziile"", în cea mai mare parte maghiare, cum era şi liceul din Arad, şi între 1860 şi 1865 se înscriu în clasa I, în fiecare an, de la 70 pînă la 110 elevi (1864/65), număr considerabil pentru acea vreme. Slavici are în clasa I 80 de colegi. Cei mai mulți nu sperau, cum se vede din declarațiile lor consemnate în matricole, să urce pe trepte înalte în ierarhia socială din imperiu. Slavici declară şi el că voia să se facă „mercator", adică negustoriei. I), „preot" (cl. a Il-a, a IlI-a, a IV-a), „avocat" (cl. a V-a].[2] Dar speranța salvării de la căderea in sărăcie, întreținută de şcoala din imperiul cezaro-crăiesc, era iluzorie.

Şcolarii ai căror părinți locuiau în satele din apropierea Aradului nu stăteau în gazdă. Diminețile şi după-amiezele, drumurile spre Arad erau invadate de şcolari. Cei din satele mai îndepărtate stăteau în „cortelaş" (gazdă), cum face şi Slavici. Primeau mîncarea, săptămînal, de acasă, şi făceau şi diferite servicii gazdelor, ca să iasă mai ieftin. Gazdele erau cele mai adesea, cum se vede din matricole, meseriaşi. Unii dintre ei, ruinați de concurența capitalistă, îşi închid atelierele şi caută de lucru la fabrică. Şcolarii duc un trai strîmtorat şi mulți părăsesc şcoala. Directorii şi profesorii arată, pe de altă parte, o severitate excesivă, față de şcolarii nemaghiari, care se încadra în politica guvernelor de la Budapesta față de naționalități. Majoritatea

[1] I. Puşcariu, *Kommentariu la preînălta patentă din 21 iunie 1854 pentru Ardeal,* I, Sibiu, 1858, p. 20.

[2] *Matricola.* Anii şcolari 1860/61 — 1864/65. Liceul „Ioan Slavici", Arad.

Şcolarilor români încep să fie declaraţi, îhcâ în fcrimii aiii, repetenţi. Matricola clasei a VUI-a pe anul şcolar 1867/68 arată că din elevii români, foarte numeroşi intraţi în clasa I în toamna anului 1860, nici unul nu ajunge la examenul de bacalaureat. Slavici se salvează, peregrinînd de la un gimnaziu la altul. Este lăsat şi el corijent, în clasa I, la fizică, şi suie, cu mari sforţări, pînă în clasa a V-a. Trece în 1865 la „gimnaziul" german din Timişoara.[1] Dar şi acesta se transformă, chiar în aceşti ani, în liceu de stat maghiar. Slavici începe de pe acum să dea lecţii spre a se întreţine, situaţie în care va fi pus de multe ori şi mai tîrziu. Se retrage de la liceul din Timişoara după doi ani şi face ultima clasă tot la Arad, însă ca elev particular.[2] Bacalaureatul îl dă la Satu-Mare, în august 1868. Slavici răzbate prin „gimnaziu", ca toţi şcolarii români din imperiu, cu preţul unor neînchipuite privaţiuni, şi-i recunoaştem mari merite că a izbutit în acele condiţiuni să ajungă la capătul studiilor liceale.

Slavici face şcoala în ani de mari frămîntări politice. Infrîngerile suferite de austriaci la Magenta şi Solferino stîrniră mare însufleţire în lumea meseriaşilor arădeni. Pereţii caselor — scrie Slavici — „erau plini de inscripţiuni ca: «Eljen Kossuth U, «Eljen Garibaldi!», «Eljen Tiirr!» şi altele ca aceste, iar stîlpii vopsiţi în negru-galben şi pajurile împărăteşti erau stropite cu gunoiul de tot felul"[3]. Atmosfera de însufleţire este întreţinută şi de presă. *Gazeta Transilvaniei, Telegraful român* şi alte foi văd în Garibaldi un simbol al luptei pentru libertate. Românii de peste munţi, popor asuprit, se întîlneau în admiraţia pentru Garibaldi cu celelalte naţionalităţi din imperiu. Slavici se va fi însufleţit şi el de lupta lui Garibaldi. Altfel n-ar insista şi mai tîrziu tocmai asupra acestui lucru, cum face în unele articole şi mai puţin în memorialistică. „împreună am crescut noi şi dînşii — îi scrie Slavici unui coleg de clasă la Arad —, de aceleaşi idealuri ne-am însufleţit în tinereţele noastre, braţ la braţ am umblat la 1861 şi pînă la 1867 preamărind pe Garibaldi."[4]

[1] ***Matricola*** P. ***28.*** Anii şcolari 1865/66 şi 1866/67. Arhivele Statului, Timişoara. Poziţiile 46 şi 28.

[2] ***Matricola 1867/68.*** Liceul „Ioan Slavici", Arad. Elevii particulari sîaţ înregistraţi la sfîrşitul matricolei. Aceasta explică scăparea din vedere a documentului de către istoricii literari, scăpare care a permis să se susţină că Slavici face ultima clasă tot la Timişoara, şi nu la Arad. Slavici are în ultima clasă note foarte bune la geografie, istorie, română, bune la fizică, matematică, germană, maghiară şi suficient la greacă şi latină.

* I. Slavici, ***Lumea prin care am trecut,*** p. 33.

* I. Slavici, *1867-1903,* în ***Tribuna poporului,*** VII (1903), nr. 183 (7/20 octombrie).

Mişcarea culturală cunoaşte peste munţi, în aceşti ani, o mai mare dezvoltare în „gimnazii". Frecventate de mulţi şcolari români, se înfiinţară, temporar, catedre de limba şi literatura română şi la unele „gimnazii"* şi societăţi de „leptură". Se prezintă la şedinţele acestora disertaţii pe diferite teme; se recită poezii din scriitori români; se citesc compuneri originale. Societăţile de lectură organizează şi şedinţe publice cu program şi anunţate în presă. Şedinţele acestea erau cele mai frecvente manifestaţii naţionale din oraşele transilvănene. Unele societăţi de lectură, ca cea de la Oradea, desfăşoară o activitate deosebit de rodnică.[1] „Lepturiştii" orădeni scot, în 1854, *Versuinţii români,* antologie din operele scriitorilor români, şi în acelaşi an, *Diorile Bihorului,* almanah cuprinzînd lucrări originale. Junimea studioasă din Arad scoate, în 1859, almanahul *Muguri,* iar tinerimea română studioasă din Budapesta, *Musa română* (1865). Societatea de lectură din Oradea publică, în 1867, *Fenice,* al doilea almanah, cu poezii a căror teme le întîlnim mai tîrziu şi la Eminescu şi Coşbuc. Unele doine din almanah ar merita să figureze în antologii.

Critica lui Maiorescu din studiile *Despre poezia română* din 1867 şi *Direcţia nouă* din 1871, îndreptată împotriva almanahurilor junimii studioase[2], apare numai parţial îndreptăţită. Căci almanahurile, chiar dacă nu publicau capodopere, arătau că exista peste munţi o mişcare literară a tinerimii studioase, pe care nu o întîlnim, la acea dată, nicăieri în ţinuturile locuite de români.

Slavici ia parte la mişcarea literară din aceşti ani, activează în societatea de lectură, cunoaşte almanahurile şi vorbeşte de *Muguri,* între ai cărui colaboratori întîlnea şi un sirian. Se va fi simţit îndemnat să şi scrie, asemeni consăteanului său? S-ar putea. în 13 februarie 1866, cînd catedra de română din Timişoara organizează o şedinţă publică, Slavici recită poezia *Deşteaptă-te, române,* care forma punctul cel mai important din program.[3] Acum şi apare Slavici — prima dată — cu rol în manifestaţiile naţionale.

O călătorie prin nordul Transilvaniei în 1868, îndată după bacalaureat, slăbeşte îndemnul — cel puţin aşa spune Slavici în memorialistică — de a intra la teologie. Călătoria a făcut o puternică impresie asupra sa, şi o descrie în mai multe rînduri dar ea nu explică totuşi hotărîrea de a studia „drepturile". Mărturii în acest sens avem,

[1] V. Bolea, ***„Lepturiştii'- din Oradea,*** Sibiu, 1944.

[2] ***Convorbiri literare,*** I (1867), nr. 4 (15 aprilie); V (1871), nr. **14** (15 septembrie).

» ***Concert urmat de baiu,*** în ***Concordia,*** VI (1866),nr. 8 (27 ianuarie/8 februarie), F,rograjnul maniţesţaţţei şi în, ***Familia,*** ţi (1&66), nr, 3 (25. ţanuarie/6 februarie).

cum rezultă din matricole, încă din 1864, prin urmare cu mult înainte. Cuvîntările lui Sigismund Borka, unchiul său, rostite în dietă, se întîlneau în toate ziarele. Nu pierdem din vedere nici faptul că mama .lui Slavici, cu mare autoritate în familie, îi arăta lui S. Borlea o considerație pe care nu o manifesta pentru nimeni din neamul ei. la toamna lui 1868 Slavici pleacă la Budapesta să studieze dreptul.

Studenții români, din capitala Ungariei aveau, ca şi gimnaziştii arădeni şi cei timişoreni, o societate literară „Petru Maior", care însă funcțrona fără aprobările cuvenite. Momentul părea prielnic pentru obținerea lor, şi studenții trecură la întocmirea statutelor societății. Slavici traduce statutele în maghiară, spre a,fi supuse aprobării forurilor superioare, şi desfăşoară activitate în cadrul societății. Declamă, în şedința societății „Petru Maior", ținută în 28 decembrie 1868, poezia *Un devotament familiei Hurmuzachi,* de Andrei Mureşanu.[1] Versurile arătau că brațul românilor „în lume-i cunoscut" şi sunau a îmbărbătare. Votarea în dietă,în anul 1868, a legilor potrivnice naționalităților vestea vremuri grele.

. Slavici frecventează cursurile Facultății de drept şi ştiințe de stat un singur semestru.[2] Catedra de ro.mână era ocupată de Al. Roman, care , fusese cu cîțiva ani mai înainte profesor la Beiuş şi Oradea, unde întemeie Societatea de „leptură". Cursurile sale erau frecventate de studen..ții de la toate facultățile, şi.cei mai numeroşi erau „juriştii". Al. Roman, deputat în dietă şi director al *Federațiunii,* la care va colabora, ceva mai tîrziu, şi Eminescu, se declară pentru federalizarea imperiului austro-ungar. AL Roman, V. Babeş şi alți fruntaşi ai românilor transilvăneni priveau federalizarea ca o recunoaştere de către naționalitățile asupritoare — germană şi maghiară — a egalității în drepturi şi a naționalităților asuprite, cum erau şi românii din Imperiul austro-ungar. O asemenea recunoaştere se credea că ar putea da posibilitatea naționalităților să participe cu drepturi egale la viața politică a statului. Situația social-politică din Imperiul austro-ungar, unde exista o puternică mişcare a naționalităților pentru cucerirea de drepturi, li.se părea favorabilă federalizării, carg, potrivit concepției susținătorilor ei, ar fi dus la înlăturarea dualismului instituit în 1867. Sigismund Borlea duce lupta în aceeaşi direcție, şi I. Slavici se orientează şi el, încă de pe acum, spre politica de federalizare a Imperiului 'austro-ungar, care însă nu numai că nu s-ar fi putut realiza, dar nici nu ar fi oferit soluția rezolvării problemei naționalităților.

[1] *Familia,* IV (1868), nr. 44 (16/28 decembrie).
[2] Profesori erau: Gustay Wenzel (drept civil), Gyula Kautz (economie națională), pâl Hoffman (drept roman), Tivadar Pauler (drept penal) şi alții *(A magyar hirâly tudomany — egyetem,<szem&lyzete m8-J869** Budan, 1869, p. 4-5).

. Viața petrecută în „cortelaş", ca elev de liceu, şi la Budapesta, în „cuartir", se răzbună mai curînd decît se aştepta. Se îmbolnăveşte grav, astfel încît trebuie să se interneze în spital. înțelese că fără condiții de trai nu va putea face studii universitare/Viața însăşi îi apărea altfel, după cele văzute în spital. Intră „scrietor" notarial în Cumlăuş, comună din Cîmpia arădeană. Cunoaşte aici o lume dură, chiar sălbatică. Cîmpia arădeană era plină de „băieți săraci", puşi pe hartă cu stăpînirea şi care ieşeau la drumul mare şi jefuiau mai ales negustorii şi arendaşii. „Băieții săraci" găseau adăposturi la hanuri, şi unele autorități locale îi protejau. Experiența de viață de la Cumlăuş stă la baza nuvelei *Moara cu noroc,* una din capodoperele prozatorului. Slavici însuşi scrie că aici învăță să cunoască „oamenii şi împregiurările după adevărata lor ființă"[1].

Conducătorii românilor de peste munți înființară, încă în 1869, două partide politice, cu două tactici diferite — *activismul şi pasivismul.* Românii bănățeni şi cei din Cîmpia arădeană şi ținuturile crişene participau la alegeri — aceasta se înțelegea prin *activism;* românii transilvăneni, în schimb, se retraseră din viața politică. Urmară o tactică asemănătoare față de Curtea din Viena şi maghiarii, cu bune rezultate pentru ei. Fruntaşii români nu luau însă în considerare că ungurii dețineau, cînd adoptară *pasivismul,* importante poziții politice şi cu deosebire economice. Guvernele maghiare ştiau, pe de altă parte, să întocmească legile electorale în aşa fel încît să lase să pătrundă în dietă cît mai puțini reprezentanți ai naționalităților. Amîndouă tacticile de luptă apar ca ineficiente. Dar adoptarea a două tactici atît de diferite diviza românii de sub stăpînirea austro-ungară, deschizînd drum învrăjbirilor în sînul aceluiaşi popor. Politica Curții din Viena, călăuzită de acel *Divide et impera,* găsea un promițător început de realizare. Studenții români din Viena se divizară şi ei şi întemeiară două societăți: Societatea literarie-ştiințifică şi Societatea literarie-socială „România"[2].

Slavici se întîlneşte cu Eminescu, sosit şi el la Viena în toamna anului 1869, pe tărîmul luptei naționale, şi numai după aceea şi pe cel literar. Ei întreprind, chiar de la sosirea lor în capitala imperiului, acțiuni în vederea unificării celor două societăți. Le trebuiră aproape doi ani pînă să izbutească. „România jună", noua societate a studenților români din Viena, se înființa în 1871. Slavici a fost ales preşedinte, D. Popovici-Barcianu secretar, iar Eminescu, bibliotecar.

[1] I. Slavici, *Lumea prin care am trecut,* p. 53.
[2] I. Grămadă *Rom inia jună,* Arad, 1912.

Vedem în trecerea lui Slavici în fruntea „României june" angajarea sa în luptele politice ale românilor transilvăneni. Societatea îşi lua un nume mazzinian. *„Giovane Italia",* întemeiată încă în 1830 de Giuseppe Mazzini, lupta pentru independenţa şi unitatea Italiei şi grupă în jurul ei cei mai de seamă patrioţi italieni (V. Monti, U. Foscolo, S. Pellico, G. Manzoni). Cîţiva ani mai tîrziu, în 1834, se întemeie în Germania *„Das junge Deutschland",* din care fac parte H. Heine, H. Laube, K. Gutzkov, T. Mundt. Tinereţea simboliza viitorul, şi se întemeiarăşi în alte ţări societăţi similare: „Polonia nouă", „Tînăra Serbie". Constituirea, la Paris, de către studenţii români, între care se afla şi Odobescu, a „Junimei române", se încadrează în această mişcare europeană. G. Mazzini întemeie şi o societate *„Giovane Europa",* în care intrară italieni, polonezi şi germani. *„Das junge Deutschland"* şi *„Giovane Italia"* contribuiră, în bună măsură, la înfăptuirea unităţii naţionale a celor două ţări.

„România jună" era mazziniană nu numai prin nume, ci şi prin scopurile politice. Slavici declară, în darea de seamă pe care o face ca preşedinte al „României june", că societatea urmărea să creeze „o viaţă română" în mijlocul societăţii germane. Ea însă mai urmărea, arată el, să facă „din membrii juni ai săi bărbaţi, care să poată fi odată membri demni ai «României bărbate»"[1]. Orientarea politică a lui Slavici se defineşte destul de precis, căci nu e greu să pricepem ce înţelegea prin Românie *bârbată.* „România jună" organiză, în 1871, serbarea de la Putna. „Naţiunea română voieşte cultură — se spune în unul din apelurile către public — şi cultura ei trebuie să fie una, omogenă la Prut şi la Someş, omogenă în sînul Carpaţilor cărunţi şi pe malurile umede ale Dunării bătrîne. Şi viitorul, cultura viitorului, unitatea spirituală a viitorului zace în noi, în generaţiunile prezentului."[2] Apelul îl semnară V. Bumbac şi I. Slavici, primul ca vicepreşedinte, al doilea ca secretar al comitetului de organizare al serbării de la Putna. Curînd, Slavici va fi ales preşedinte, iar Eminescu, secretar al acestui comitet. Apelul prezintă, împreună cu celelalte care se lansară, compuse în acelaşi spirit şi care sînt semnate de asemenea de Slavici, o însemnătate excep-

[1] I. Slavici şi D. Popovici-Barcianu, ***Raportu,*** în ***Albina,*** VI (1871), nr. 30 (10/22 aprilie). Darea de seamă este importantă şi pentru faptul că arată că Eminescu nu a ocupat funcţia de secretar, cum susţin unii istorici literari, ci de bibliotecar. Secretar este ales D. Popovici-Barcianu, şi în această calitate şi semnează darea de seamă alături de Slavici, preşedintele societăţii.

[2] V. Bumbac, I. Slavici, ***A$eţu*** ***Cqtre onoratul public român,*** în ***Albina^*** Vţ (1871), nr. 42 (12/25 iunie).

ţionaiă. Se proclamă deschis lupta pentru unitatea culturală, care se înscrie ca una din direcţiile importante în activitatea lui politică.

Serbarea de la Putna a stat în atenţia cercetătorilor[1], şi rolul jucat de Slavici în pregătirea şi desfăşurarea ei este cunoscut. Cuvîntarea sa este plină de aluzii politice. Salutul pe care îl adresă participanţilor la serbare, în calitatea sa de preşedinte al comitetului de organizare, nu este mai puţin semnificativ. „Vă salut dară, fraţilor! Vă salut, surorilor! Vă salut, românilor din cîteşipatru unghiurile! Vă salut la mormîntul lui Ştefan cel Mare !"[2] Congresul studenţesc, ţinut în cadrul serbării, ia şi el hotărîri de mare importanţă: întemeierea, la Sibiu, a unui cotidian a cărui conducere să o aibă Slavici, înfiinţarea unei reviste literare şi a unei „biblioteci poporale". Hotărîrile vor fi aduse la îndeplinire abia peste un deceniu.

Serbarea de la Putna se încadrează între acele numeroase manifestaţii de afirmare a naţionalităţilor oprimate din Imperiul austro-ungar. Dar participarea la serbarea de la mormîntul lui Ştefan cel Mare a românilor din toate provinciile, cu ignorarea stăpînilor sub care stăteau, vestea şi prăbuşirea graniţelor Imperiului habsburgic.

Slavici studiază la Viena dreptul, şi cunoaştem foarte exact profesorii şi cursurile pe care le audie.[3] Ne oprim însă numai la aceia care au exercitat o influenţă mai mare asupra prozatorului şi ale căror idei se întîlnesc şi în opera sa. Se bucurau de mare faimă Lorenz Stein, Robert Zimmermann şi Rudolf Ihering. Cursul lui Lorenz Stein despre filozofia dreptului îl audie şi Eminescu, tot la drept, şi nu la Facultatea de filozofie, unde se înscrisese poetul. Cursurile lui Robert Zimmermann şi Rudolf Ihering prezentau şi civilizaţia popoarelor orientale. Rudolf Ihering era şi un profesor eminent. Lucrările sale, *Kampf ums Recht (Lupta pentru drept),* cunoscură o largă circulaţie. Ziarele, nu numai de peste munţi, ci şi de dincoace de Carpaţi, traduc din ea.[4] Slavici se înscrie, în semestrul de iarnă 1870/1871 – cum

[1] T. Bălan, ***Serbarea de la Putna,*** Cernăuţi, 1932.

[2] I. Slavici, ***Cuvîntarea...*** în ***Curierul de Iassi,*** IV (1871), nr. 102 (17 septembrie).

* Slavici frecventează la Facultatea de drept a Universităţii din Viena 8 semestre, între 1869 şi 1872, un semestru considerîndu-i-se timpul petrecut la Budapesta. A avut ca profesori pe Ihering, Arndts, Siegel, Unger, Philipps, Pachmann, Zimmermann, Glaser, Stein, Veghy, Hyrtl, Hofmann, Harum, Briicke, Heyssler, Lott, Gatscher şi Neumann. Informaţiile le luăm din foaia matricolă din Arhiva Universităţii din Viena şi în ea se specifică şi cursurile profesorilor, precum şi calificativele obţinute de **I.** Slavici la examene.

* ***Telegraful român,*** XXI (1873), nr. 44 (31 mai/12 iunie)—nr. 48 (14/26 iunie) şi ***Românul,*** XVIII (1874), din 24şi25 iunie - 3 iulie.

rezultă din protocoalele Universității din Viena — la cursul de anatomie descriptivă ținut de Joseph Hyrtl. Nu știm însă pentru ce e șters din matricolă. Se înscrie din nou în semestrul de vară 1871. Tot acum Slavici se înscrie și la cursul facultativ al lui Ernst Briicke despre bazele fiziologice ale vorbirii *(Stimme und Sprache).* Cercetarea bazelor fiziologice ale vorbirii ducea la zdruncinarea concepțiilor idealiste și îndeosebi a celor biblice. Audierea cursurilor lui Hyrtl și Briicke impunea și obligația de a face disecții, care lui Slavici îi displac.

Universitatea din Viena dădea o pregătire, în general, filozofică, indiferent de specialitate, cu orientare și spre unele discipline ca anatomia, fiziologia, cu caracter aplicativ. Slavici face însă, împreună cu Eminescu, și întinse lecturi din domeniul filozofiei (Fichte, Schopenhauer, Kant). Interesul pentru cultura veche a Chinei putea fi stîrnit de cursurile profesorilor de la Universitatea din Viena și într-o foarte mică măsură de scrierile lui Schopenhauer. Slavici are însă dinainte și lucrări fundamentale ca cea a lui Gr. Pauthier, *Chine moderne ou description historique, geographique et litteraire,* tipărită la Paris, în 1837, și retipărită succesiv în mai multe ediții. Confucius acordă atenție familiei, care trebuie să stea la baza organizării societății, precum și desăvîrșirii individuale, prin care să se ajungă la perfecțiunea morală. Descoperirea confucianismului constitui pentru Slavici o revelație, și va invoca numele gînditorului chinez, cu diferite prilejuri, toată viața.

Mișcarea naționalităților din Imperiul austro-ungar și lupta pe care o duceau românii de peste munți împotriva asupririi naționale contribui în mare măsură la orientarea începuturilor scriitoricești ale lui Slavici. Prima lucrare a sa, scrisă la Viena, nu este literară, ci un studiu, *Despre libertatea omului ca individ și membru al statului,* pe care îl citește în două ședințe, 9 aprilie și 14 mai 1870, la Societatea literarie-științifică a studenților români.[1] Textul lucrării nu-1 cunoaștem, dar faptul că Slavici discută despre problema libertății, nu numai ca individ, ci și ca membru al statului, merită să fie reținut. Căci membri ai statului, cu deplină libertate, nu puteau fi tocmai aceia care îndurau asuprirea națională, cum erau și românii din Imperiul austro-ungar. *Despre creștere și mai cu seamă despre creșterea junelor române,* lucrare compusă tot acum și publicată în 1871 în *Sperantia,* din Arad, în vreo 9 numere[2], este, de asemenea, un studiu

[1] I. Grămadă, *România jună,* p. 150.
* *Speranția,* II 1871), nr. 8 (7 aprilie) - nr. 16 (30 iulie).

Social. Slavici pornește de ia menirea presei în formarea „conștiinței comune", ca să facă apoi distincție între instrucție și „creștere" (educație), separare pe care o întîlnim, de aici înainte, în toate lucrările sale, consacrate unor asemenea probleme. în expunerea istorică, destul de întinsă, Slavici arată că fiecare stat caută să-și „crească" tineretul în funcție de idealurile sale. Statul austro-ungar, preocupat de deznaționalizarea popoarelor nemaghiare și negermane din imperiu, punea educația în slujba scopurilor sale politice. Slavici credea că în asemenea condiții educația nu se putea face decît în familie. Educația în familie o cerea și Confucius, și Slavici era îndrumat în această direcție tocmai de condițiile social-politice din imperiu. Pensionatele maghiare dădeau fetelor „străine", prin urmare și celor române, o educație care să le înstrăineze de propriul lor popor. Femeii îi revenea sarcina să conducă și „economia casei", și Slavici discută, astfel, despre rolul femeii în „producțiune", „economie". Definește noțiunile și face exemplificări, lucrarea sa putînd interesa și pe economiști. Se cuvine reținut că Slavici consideră producători de bunuri — idee care revine și în scrierile sale de mai tîrziu — nu numai țăranii, meseriașii și muncitorii, ci și pe cei care activează pe tărîm cultural.

Slavici împrumută definițiile, precum și unele din ideile generale din lucrările lui Lorenz Stein, profesorul său de economie politică la Universitatea din Viena. Se desprinde însă de pe acum și o metodă de lucru. Căci dacă împrumută definițiile și unele idei generale de la profesorul său, o face nuca să teoretizeze, ci preocupat să dea o bază științifică, la nivelul de atunci, studiului social-politic.

Există un bogat material informativ privitor la împrejurările în care Slavici intră în legătură cu „Junimea", încă din anii studenției de la Viena. Un loc important ocupă, fără îndoială, corespondența lui Slavici cu I. Negruzzi, printre cele mai interesante din întreaga noastră literatură.[1] Se desprinde din corespondență, ca și din alte documente, că I. Negruzzi nu insistă ca Slavici să trimită *Convorbirilor literare,* în vremea cînd se afla la Viena, atît lucrări literare, cît mai ales studii sociale. Stăruințele lui Negruzzi și îndemnurile lui Eminescu nu rămîn fără urmări. Cea de a treia lucrare a lui Slavici, prima de amploare, *Studii asupra maghiarilor,* se publică în *Convorbiri literare,* în 1871 și 1872, în vreo 13 numere[2], însumînd aproape 100 de pagini de revistă și cuprinde o introducere și 5 studii: *O privire peste*

[1] I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare,* II, București, 1932, p. 180—313.
» *Convorbiri literare,* V (1871), nr. 10 (15 iulie) - nr. 24 (15 februarie 1872).

trecut, Individualitatea maghiară, Cultura maghiară, Constituţiunea maghiară, Guvernul maghiar. Acestora li se alătură şi un al şaselea studiu: *Noi şi maghiarii,* scris mai tîrziu şi care apare tot în revista ieşeană.[1] Se impune atenţiei, în primul rînd, istoricul dezvoltării culturii maghiare şi al instituţiilor juridice, administrative şi de guvernare. Privirea care se dă asupra lor era, pentru acea dată, una dintre cele mai cuprinzătoare. Expunerea se întemeiază pe o bogată documentare, care era chemată să dea o bază ştiinţifică ideilor expuse. Se desprinde din studii concluzia că poporul român şi poporul maghiar trebuia să trăiască în înţelegere datorită poziţiei lor geografice, dezvoltării istorice şi intereselor naţionale. Politica de deznaţionalizare dusă de guvernele de la Budapesta apărea greşită şi cu deosebire primejdioasă pentru însuşi poporul maghiar, situat, geografic, între mari imperii, gata întotdeauna pentru anexiuni teritoriale. Slavici exclude din judecăţile sale, încă din primele scrieri, şovinismul.

Studiile din *Speranţia* şi *Convorbiri literare* merită o deosebită atenţie, căci Slavici va dezvolta ideile întîlnite aici, la care se vor alătura altele, în activitatea sa publicistică de peste cinci decenii.

Mişcarea naţionalităţilor din Imperiul austro-ungar şi lupta românilor împotriva asupririi naţionale se impune să fie luate în considerare şi atunci cînd se discută despre lucrările literare ale lui Slavici. *Fata de birău,* prima sa lucrare literară, apărută în martie 1871, în *Convorbiri literare,* porneşte de la stări de lucruri, criticate des şi în presa transilvăneană, ca nefiind de natură să contribuie la sporirea capacităţii de luptă a românilor împotriva asupririi stăpînirii austro-ungare. „Birăul" (primarul), eroul principal al piesei, le „toarnăprocese" învăţătorului, preotului şi notarului în loc să-şi dea mîna în ridicarea satului. Slavici ridiculizează, pe de altă parte, şi pe tînărul latinoman. Nu se poate să nu ne gîndim la cele ce se petreceau în societatea „România jună". Studenţii latinişti care susţineau etimologismul se coalizară, şi, după serbarea de la Putna, răstoarnă comitetul în fruntea căruia stătea Slavici şi din care făcea parte şi Eminescu. „România jună" intră, pentru mai bine de un deceniu, pe mîna latiniştilor.

Alături de *Fata de birău,* Slavici publică în *Convorbiri literare* şi în *Gura satului* mai multe poveşti. Orientarea spre proză nu era nici ea întîmplătoare. Se credea, anume, că aceasta oglindea mai cuprinzător decît versurile cultura materială a poporului şi „psihologia" acestuia. Etnopsihologia, ale cărei baze le pun Steinthal şi Lazarus,

[1] ***Convorbiri literare,*** VII (1873), nr. 6 (1 septembrie) - nr. 8 (1 noiembrie),

încă la jumătatea veacului al XIX-lea, stă în atenţia cărturarilor de **peste** munţi. Interesul arătat de Eminescu şi Slavici prozei populare **se** încadrează în mişcarea de idei, cu circulaţie în multe ţări europene.

Cînd Slavici vine la Viena, în toamna anului 1869, cunoştea din liceu literatura maghiară. Cunoştea şi literatura română de la cursurile catedrelor de română şi mai ales de la societăţile de lectură. Slavici **vine** în capitala imperiului şi cu preocupări privind creaţia populară. El frecventează, cum s-a putut vedea, societăţile de lectură, ia parte **la** manifestaţiile lor şi nu se putea să nu se îndeletnicească cu compu**nerea** de lucrări literare. El ar fi devenit, fără să-l fi întîlnit **pe** Eminescu, cel puţin autor de basme. Meritul principal al poetului nu **stă** în „descoperirea" lui Slavici, ci în faptul de a fi intuit foarte exact direcţiile de afirmare ale talentului prietenului său şi de a-l fi îndemnat, **cu** stăruinţă şi pricepere, la travaliul literar.

Cînd Slavici se întoarce, în august 1872, la **Siria,** comitatul Aradului era în mare fierbere. *Diploma împărătească* din 20 octombrie 1860, promulgată în împrejurări grele pentru Curtea din Viena, recunoscuse popoarelor din imperiu o serie de drepturi, între care şi folosirea, în administraţia locală, a limbii populaţiei majoritare. Prevederile *Diplomei împărăteşti* stau şi în atenţia lui Slavici — şi nu numai acum, dar şi în activitatea sa publicistică de mai tîrziu. Comitatul Aradului introdusese în administraţie,potrivit prevederilor *Diplomei împărăteşti,* ca limbă protocolară (oficială), limba română. Cînd Slavici se întoarce la Siria, în august 1872, lupta pentru menţinerea limbii în administraţia comitatului intrase într-o fază decisivă. Vicecomitele dădu „ordinaţiuni" pentru scoaterea limbii române din administraţie şi înlocuirea ei cu cea maghiară, ceea ce stîrni mari nemulţumiri. Slavici intră pentru „praxă" (practică) în cancelaria avocaţială **a** lui M. B. Stănescu, din Arad, care se făcuse cunoscut prin colaborarea la almanahurile junimii studioase şi mai tîrziu, ca deputat, în dietă. Participase şi la serbarea de la Putna, ca delegat al comitatului Arad. Cancelaria sa avocaţială se bucura de faimă şi era cercetată mai ales de ţăranii din satele comitatului. M. B. Stănescu avea drumuri dese, ca deputat, la Budapesta, şi greul cancelariei trece asupra lui Slavici. Scrisorile sale către I. Negruzzi sînt, în această privinţă, edificatoare[1] şi nu este nevoie să insistăm. Sătenii îi solicită sprijinul ca „sfătuitor juridic", şi în această calitate asistă, în februarie 1873, la răzvrătirea ţăranilor din Păuliş. Cauzele răzvrătirii ţăranilor din Păuliş sînt în primul rînd de natură economică. Impozitele către stat

* J. E. Torouţiu, *op. cit.,* II, p. 198.

se percepură de notar în mai multe rînduri şi, intenţionat, fără **să se** tină o evidenţă a lor; li se pretinse locuitorilor să facă multe zile de muncă şi se săvîrşiră împotriva lor şi alte nedreptăţi de felul acesta. Ţăranii reclamară, încă înainte de intrarea lui Slavici în cancelaria avocaţială a lui M.B. Stănescu, dar nu li se face dreptate. Notarul deveni şi un susţinător al introducerii limbii maghiare în administraţia comunei şi ţăranii îl alungă şi pun notar un om de-al lor. Slavici a fost de faţă, dar nu are amestec în determinarea la răzvrătire, iar prin calitatea sa nu putea fi implicat în proces. Tribunalul din Arad pronunţă, în august 1873, sentinţe drastice, deoarece ţăranii se făcură vinovaţi, după a sa hotărîre, de „crima de rebeliune"[1].

întîmplările de la Păuliş formează materia scrierii *Revoluţia de la Perleşti,* care se publică în 1873. Se narează în ea, donquijotesc, întîmplările din Păuliş, şi recunoaştem în personaje reprezentanţii administraţiei comitatului, mai mult sau mai puţin travestiţi. Accentul cade pe descrierea abuzurilor săvîrşite de aceştia şi descrierea spaimei care îi cuprinde cînd poporul se răzvrăteşte.

Cultivarea ironiei, satirei şi umorului capătă în Transilvania, începînd de la jumătatea secolului trecut, o răspîndire tot mai mare. Situaţia se explică. Erau forme, mai „învăluite", prin care se critica stăpînirea, fără ca cei care o făceau să poată fi traşi întotdeauna la răspundere. Se dezvoltă, în aceste împrejurări, foarte devreme, chiar o presă umoristică. O publicaţie de acest fel, *Tutti frutti,* începe să iasă, încă în 1861, şi ei îi urmară *Strigoiul, Umoristul* şi *Gura satului,* unde se publică şi *Revoluţia din Perleşti.*[2] *Gura satului,* foaia arădeană, duce lupta împotriva prusacismului şi a lui Carol I de Hohenzollern, susţinătorul politicii de apropiere a României faţă de Austria; priveşte cu simpatie Comuna din Paris şi are o justă înţelegere a luptei comunarzilor. Slavici intră, în aprilie 1873, redactor la *Gura satului* şi i se inserează numele lasfîrşitul fiecărui număr: *„Ioannu Slaviciu-Borlescu,* colaboratoru internu". Publică, mai ales sub pseudonime *(Ioani Lenei Savului lui Mihaiu-Bogii, Laviciu Nipocopo, Ioan Ciocîrlan* şi, probabil, şi altele ca *Moş Niţia, Cotrihaiţa* etc), felurite lucrări, între care şi epigrame,în genul *Xeniilor* lui Goethe, cultivate şi de unii scriitori de la *Convorbiri literare.* Avea planuri mari, cum se vede şi din corespondenţa sa cu Negruzzi.[3] Nu izbuteşte să facă din *Gura satului* o revistă importantă, dar aici exersează în proza umoristică.

[1] *Arhiva III—13—1873, nr. 291411874,* Episcopia ortodoxă, Arad.
Gura satului, XIII (1873), nr. 14 (3/15 aprilie) - nr. **24 (12/24** iunie).
I.E. Torouţiu, *op. cit.,* n, p. 202—213,

Consistoriul ortodox din Oradea, în fruntea căruia stătea vicarul Miron Romanul, iniţie cîteva acţiuni de mare însemnătate, ca cea a strîngerii vestigiilor de veche cultură românească din aceste ţinuturi. Se adunară un mare număr de documente, a căror catalogare cerea multă muncă şi pricepere. Slavici părăseşte, în iulie 1873, redacţia revistei *Gura satului* şi intră în aceeaşi lună arhivar la Consistoriul din Oradea.[1] Cunoaşte din documente trecutul crişenilor, şi mai tîrziu, cînd scrie despre ei, se întemeiază pe informaţiile culese din arhiva consistoriului orădean. Vicarul de la Oradea făcea din cînd în cînd vizite canonice, şi Slavici îl însoţeşte.[2] Călătoriile acestea prezintă, sub raport literar, o importanţă excepţională. Acum şi în aceste împrejurări întîlneşte mulţi „Popa Tanda" copleşiţi de sărăcie.

Epoca şederii la Arad şi Oradea marchează trecerea la publicistica militantă. Se cuvine pomenită în acest sens corepondenţa din *Albina,* în care ia atitudine împotriva practicilor guvernului în instalarea notarilor, prin mijlocirea cărora căuta să scoată limba română dir administraţia comunelor. Slavici indică Siria ca un centru de rezistenţă împotriva politicii de deznaţionalizare. „Cînd noi românii — scrie Slavici — vom fi pierdut poziţiunea de la Siria, vom pierde cauza la Radna, apoi la Ienopole şi în fine chiar şi la Buteni."[3] Cel mai important articol este *Ad rem,* publicat în *Lumina* din Arad, în care Slavic^ cere viitorului episcop, ce urma să fie ales aici, să nu umble pe „căi rătăcite în lucrarea politică"[4]. îl avea în vedere pe Miron Romanul, superiorul său. *Ad rem* stîrni o adevărată furtună — cea dintîi din activitatea ziaristică a lui Slavici. *Albina* ia atitudine împotriva opiniilor exprimate în articol[5], reprodus, fără comentarii, şi în *Telegraful român** Discutară articolul şi alte ziare de peste munţi. Slavici publică în *Telegraful român*[7] pamfletul *Domnul Babeşiu,* îndreptat împotriva directorului *Albinei,* care stă, prin ironia muşcătoare, alături de filipicele lui Eminescu contra liberalilor.

Consecinţa imediată a intrării în conflict cu unii fruntaşi români de peste munţi a fost pierderea slujbei. Grav bolnav, pleacă la Viena,

[1] *Arhiva—I—138j873, nr. 1.055,* Episcopia ortodoxă, Arad.
• Oeorge Ştefanu, *Mezieşiu, 18 iulie 1873,* în *Lumina,* II (1873), nr. 45 (2/14 august).
• I.S[lavici], *Arad, în 6/18 mai 1873 (Alegerea de notariu comunal în opidul român Siria),* în *Albina,* VIII (1873), nr. 35 (13/25 mai).
• Lumina, II (1873), nr. 64 (18/30 octombrie).
• *Aradu, 30 octombrie 1873,* în *Albina,* VIII (1873), nr. 81 (21 octombrie/2 noiembrie).
• *Telegraful român,* XXI (1873), nr. 85 (21 octombrie/2 noiembrie); **nr. 86** (26 octombrie/6 noiembrie).
[7] ***Idem,* nr. 85 (21** octombrie/**2** noiembrie).

unde se internează în spital. Lupta nu o abandonează. într-o suita de articole, *Păcatele ocîrmuirii noastre,* publicate tot în *Telegraful român,* învinuieşte pe aceiaşi conducători români că se îndepărtaseră de lupta poporului.[1] Slavici se întîlnea în atitudinea sa politică cu Sigismund Borlea, deputatul dietal, unchiul său, care critica, în termeni foarte asemănători, aceleaşi realităţi social-politice de peste munţi.

Concepţia politică a lui Slavici apare, la această dată (1874), conturată în liniile ei generale, şi de la studiul social ajunge la articole ca *Ad rem* şi *Păcatele ocîrmuirii noastre,* şi la *Domnul Babeşiu,* pamfletul politic. Are loc, paralel, apropierea de sibieni, ca de aici înainte să ducă împreună lupta pentru îndeplinirea hotărîrilor luate în 1871 la serbarea de la Putna.

Orientarea politică a lui Slavici era de natură să-i aducă prin ea însăşi duşmănii. Se adaugă la aceasta şi felul cum înţelese să poarte discuţiile în presă, care nu i se putea trece cu vederea. Era cu neputinţă să mai găsească o ocupaţie pe placul său, şi cu atît mai puţin în presă. Slavici trece Carpaţii în octombrie 1874 şi, după un scurt popas la Iaşi, se stabileşte la Bucureşti. Comisia documentelor Hurmuzachi, formată din D.A. Sturdza, M. Kogălniceanu, Th. Rosetti şi A. Odobescu, şi al cărei secretar este numit, hotărăşte să înceapă tipărirea cu volumul VII, în care intrau documentele privind răpirea Bucovinei. Se împlinea un veac de la anexarea Bucovinei, şi stăpînirea austriacă pregătea, pentru 1875, mari festivităţi, spre a demonstra că provincia devenise germană. Comisia hotărî să scoată şi separat, în broşură şi în traducere românească, documentele mai importante. *Răpirea Bucovinei după documente autentice,* broşura întocmită de Slavici sub supravegherea lui M. Kogălniceanu, apare în aprilie 1875, şi tot atunci se dă şi o versiune franceză a ei.[2] Broşura este trecută în Bucovina, încă în mai, şi autorităţile austriece se alarmară, ordonînd confiscarea ei.[3] Slavici se întîlneşte cu Eminescu şi în această acţiune politică. Serbările „seculare" se ţinură în octombrie 1875, şi Eminescu primeşte să treacă în Bucovina un mare număr de broşuri, pe care le împarte la Cernăuţi în timpul festivităţilor. Impresia provocată a fost profundă, căci broşura denunţa politica anexionistă a Austriei cu documente scoase din arhivele imperiului şi aparţinînd diplomaţiei cezaro-crăieşti.

Slavici desfăşoară o activitate susţinută la *Comisia documentelor Hurmuzachi* mai multe decenii. El primeşte în cîteva rînduri sar-

[1] ***Telegraful roman,*** XXII (1874), nr. 24 (24 martie/5 aprilie) - nr. 26 (30 martie/11 aprilie).

[2] ***Rapt de la Bukovine d'aprte des documenta authentiques,*** Paris, 1875.

[3] T. Bălan, ***Procesul „Arboroasei" 1875-1878,*** Cernăuţi, 1937, p. 71.

(

Cina să viziteze monumentele istorice şi să facă rapoarte. Călătoriile prin ţară îi înlesnesc cunoaşterea trecutului, dar şi a vieţii ţărănimii. Din lectura documentelor şi din cercetările pe care îe întreprinde spre a clarifica unele probleme dobîndeşte o cunoaştere temeinică a istoriei poporului român. Puţini sînt scriitorii, nu numai de la noi, ci şi de aiurea, care să aibă o privire mai cuprinzătoare asupra istoriei naţionale. Cunoaşterea istoriei naţionale alimentează, cu o largă informaţie, studiile sale, precum şi articolele, scrise pe cele mai diverse teme. Cunoaşterea documentelor stă şi la baza teatrului şi a romanelor sale istorice.

Colaborarea la *Timpul,* cu proză, încă din primul număr apărut în 15 martie 1876, a dus la acreditarea opiniei că Slavici a intrat în redacţia ziarului conservator încă de la această dată. Conducerea ziarului o luă, în ianuarie 1877, Maiorescu, şi abia atunci intră în redacţie şi Slavici. Cunoaştem acest lucru şi dintr-o scrisoare a sa, din 26 ianuarie 1877, către V. Mangra, din Arad, importantă şi pentru faptul că arată şi ce sarcini îşi asumă în redacţie. „Maiorescu a luat — scrie Slavici — direcţia ziarului. Cu aceasta am intrat şi eu în redacţie, însărcinîndu-mă cu partea literară şi cu politica externă, întrucît e vorba numai de raporturi exacte."[1]

Orientarea politică a ziarului era definită la data intrării lui Slavici în redacţie. *Timpul* susţinea „vederile" acelei părţi a Partidului Conservator, care se declară pentru schimbări în viaţa societăţii româneşti, cu condiţia ca ele să se facă într-un timp cît mai îndelungat, spre a nu surpa temeliile vechilor instituţii. „Junimiştii" reprezentau şi ei în acel moment istoric această direcţie. Vremurile erau tulburi şi se vorbea de izbucnirea războiului între ruşi şi turci, cum se şi întîmplă cîteva luni mai tîrziu, şi la care iau parte şi românii. *Timpul* devine sub conducerea Iui Maiorescu — care rămîne în fruntea ziarului pînă în aprilie 1877 — un fel de buletin al dezbaterilor din Parlament. Singura rubrică, care prezintă şi azi interes, este *Din afară,* întocmită de Slavici, constituind, în realitate, grupaje de articole privind evenimentele din diferite ţări. Informaţia este destul de bogată, scoasă din ziarele străine, îndeosebi germane. Din aprilie, cînd Maiorescu se retrage, ziarul cade — cum îi scrie Slavici lui Negruzzi — „aproape numai în sarcina mea"[2]. El stăruie, în aceste împrejurări, să fie adus în redacţie Eminescu, care se afla la Iaşi, ceea ce se şi întîmplă la sfîrşitul lui octombrie 1877.

[1] Scrisoare datată: *Bucureşti, 26 ianuarie 1877,* ms. nr, 50,375, Bibi. Acad. Republicii Socialiste România.

[2] I. E. Torouţiu, *op. cit.,* II, p. 280.

Soarta războiului din Balcani nu se decisese, şi *Timpul* manifesta mare prudenţă în discutarea chestiunilor politice. *„Timpul* — în sfîrşit îl citeşti — îi scrie Slavici lui I. Negruzzi în 14 decembrie 1877 — în toate zilele, dacă îl citeşti. Ordinul de zi este rezerva, astfel încît fiecare cuvînt se cumpeneşte de trei ori, şi cel mai bun articol este în care nu se zice nimic."[1] Curînd însă cei doi redactori ies din rezerva ce li se impusese, susţin războiul de independenţă şi se declară apoi apărători ai ţărănimii. Eminescu publică articolul *Dorobanţii,* iar Slavici, *Sărmanii viteji de la Plevna,* veştejind şi unul şi altul atitudinea cercurilor conducătoare din România şi cu deosebire a Partidului Liberal faţă de soldaţi. Slavici declară în articolul său că aceia care înfruntaseră gloanţele pe cîmpul de luptă nu mai aveau să îngăduie „exploatarea prin fraze a unor venetici avocaţi încurcă-lume şi cîrciumari politici"[2].

Slavici trece de la articole — în care fiecare cuvînt se cîntăreade mai multe ori, ca să nu spună nimic — la critica deschisă, care se situează, prin limbaj, nu o dată, destul de aproape de invectivă. De aici înainte cei doi redactori, cărora li se alătură şi Caragiale, rămas puţin timp în redacţie, devin comentatori fervenţi ai tuturor evenimentelor politice — pierderile teritoriale, revizuirea constituţiei, chestiunea dunăreană. Orientarea ziarului nu trecu neobservată, şi presa comentă articolele lui Eminescu şi Slavici, interpretîndu-le ca „cinism dezmăţat"[3]. Caracterizarea se întemeia pe contradicţia între orientarea politică a *Timpului,* devenit apărăror îndîrjit al intereselor ţărănimii, şi cea a Partidului Conservator, susţinător al boierimii, care refuza să acorde drepturi aceleiaşi ţărănimi. Contradicţia exista, într-adevăr, dar ea are altă explicaţie. Conservatorii, mari latifundiari, priveau ţărănimea prin prisma intereselor lor, pe cîtă vreme Eminescu şi Slavici se identificau cu ţărănimea, după ei singura clasă pozitivă, pe a cărei muncă se sprijinea întreg edificiul societăţii româneşti. *Românul,* oficiosul liberal, vedea în apărarea ţărănimii, aşa cum o înţelegeau Eminescu şi Slavici, „instigarea" acesteia împotriva „autorităţii de stat", adică a guvernului liberal. „Astăzi, ziarul *Timpul* — scrie *Românul* — lucrînd cum se pricepe, devine el însuşi din ce în ce mai mult şi, în sensul cel rău, nu numai socialist, dar chiar *nihilist."*[4] Eminescu şi Slavici nu erau socialişti

[1] I.E. Torouţiu, op. *cit.,* II, P- 285.

[2] ***Timpul,*** II (1877), nr. 294 (31 decembrie).

[3] ***Bucureşti, 2 ianuarie,*** în ***Telegraphulu,*** VIII (1878), nr. 1.716 (3 ianuarie).

[4] ***Românul,*** XXII (1878) din 11 octombrie. Sublinierea în text.

şî nici nihilisti. Dar caracterizarea arată cît de mult se îndepărtaseră Eminescu şi Slavici de Partidul Conservator în activitatea lor gazetărească.

Existau contradicţii între orientarea *Timpului,* imprimată de redactori, şi cea a Partidului Conservator, la fel de grave şi în probleme privind politica externă. Conservatorii erau interesaţi, cum se ştie, în apropierea României de Germania şi Austria, fapt care îi determina să acorde şi monarhiei sprijin nelimitat. Germania şi îndeosebi Austro-Ungaria condiţionau această apropiere de neluarea în considerare a situaţiei românilor de peste munţi. *Timpul* este supus unei supravegheri stricte, şi nimic din ce putea stîrni susceptibilităţile monarhiei pajurii cu două capete nu răzbate în coloanele ziarului. Dar aceasta echivala cu o trădare. Judecată sub acest aspect, iniţiativa lui Slavici de a-şi publica mai întîi articolele politice în *Telegraful român,* spre a le reproduce, apoi, în *Timpul,* are o însemnătate excepţională. Căci numai aşa articole ca *Maghiari si maghiarism* pătrund şi în coloanele ziarului bucureştean.[1] Poziţia lui Slavici nu se schimbase, ideile expuse le întîlnim şi în activitatea sa de mai înainte, îndeosebi în *Studii asupra maghiarilor.* Se aducea însă în discuţie, în chiar coloanele ziarului conservator, situaţia românilor de peste munţi, şi lucrul acesta era cel mai important. După publicarea articolelor despre dorobanţi în decembrie 1877, Eminescu şi Slavici trec şi la discutarea, deschis, a situaţiei românilor transilvăneni.

Merită să fie relevat ca extrem de important şi faptul că *Telegraful român* reproduce din *Timpul* numeroase articole, stabilindu-se o legătură strînsă între Transilvania şi capitala ţării. Se cuvine pus în lumină şi un alt aspect, încă nesemnalat de istoricii literari, şi anume,că în timpul pregătirii şi apoi desfăşurării războiului de independenţă, Slavici trimite *Telegrafului român* şi numeroase corespondenţe, cu specificarea că veneau din Bucureşti, unele semnate *Corbey,* pe care N. Cristea, redactorul foii sibiene, le publică la loc de cinste. Asemenea acţiuni se înscriu în linia luptei duse de poporul nostru pentru desăvîrşirea unităţii statului naţional român.

Orientarea imprimată *Timpului* de către redactori stîrni îngrijorare în sînul Partidului Conservator, mai ales că ei puseră la îndoială şi meritele unor membri marcanţi ai acestuia. Maiorescu se desolidariza public, arătînd că nu avea nici un amestec în orientarea politică a ziarului[2], iar P.P. Carp, ale cărui merite fuseseră puse la îndoială,

[1] **T?'rmm7.** TT **(1877). nr.** 41 **^Ofebruarie) - nr. 59 (\3 martie)** se reproduce din ***Telegraful român.*** XXIV (1876), nr. J01 (19/31 decembrie/4), nr. **102 (23** decembrie/4 ianuarie 1877).

[2] T. Maiorescu ***[Scrisoare câtrelredacţie],*** în ***Timpul,*** IV (1879), nr. 157 **(17** iulie).

trimise, iritat, o scrisoare plină de disculpări. Scrisoarea făcu mafe plăcere redactorilor, şi ei o publicară, cu comentarii, demonstrînd încă o dată că dreptatea era de partea lor.[1] Dar şi Eminescu, şi Slavici frecventează „Junimea" bucureşteană, ale cărei şedinţe se ţin în casa lui Maiorescu. Slavici citeşte în cercul junimist bucureştean, între alte lucrări, şi multe dintre nuvelele care îi aduc consacrarea de mare prozator. Aceasta şi este de altfel, sub raport literar, una dintre cele mai rodnice etape din creaţia sa. Situaţia apare, la prima vedere, paradoxală. Slavici însuşi ar putea fi judecat junimist. Un articol, *Iluziuni pierdute,* publicat în 1876 în *Telegraful român,* foarte important pentru cunoaşterea opiniilor sale în materie de progres, îl arată eriticînd instituţiile din Transilvania în termeni foarte asemănători cu cei ai lui Maiorescu privind formele fără fond.[2] Cercetînd însă mai îndeaproape poziţia lui Slavici, se observă numaidecît că prin critica sa nu urmăreşte, ca Maiorescu, să denigreze instituţiile pretins liberale, ci caută să lovească în aceia care, deşi cu rol de seamă în conducerea lor, întîrziau să le pună în slujba ridicării economice şi culturale a poporului. Deosebirile sînt esenţiale, şi, pornind de aici, Slavici evoluează în privinţa „junimismului", spre separarea, categorică, între „Junimea", ca reuniune literară şi „Junimea", ca fracţiune politică a Partidului Conservator. „Cu, ori fără voia d-voastre — declară Slavici în una din scrisorile trimise lui Maiorescu din Sibiu — «junimist» azi mai are şi un înţeles *politic,* şi e cestiune de onestitate să vă mărturisesc că în înţelesul acesta noi, deşi amici literari ai «junimiştilor» de peste Carpaţi, nu sîntem «junimişti». Credeam, însă, că e de prisos să vi-o spun aceasta, deoarece o ştiţi de mult."[3]

Concepţia politică a lui Slavici se lărgeşte considerabil între anii 1875 şi 1884, şi el discută problemele nu din perspectiva provinciei sale, cum făcuse mai înainte, ci a intereselor întregului popor român. Apare dominantă în articolele sale de acum ideea că românii de dincoace de Carpaţi deveniseră partea cea mai cultă a poporului român şi că aveau menirea să creeze o viaţă „comună" pentru toţi românii, indiferent de stăpînirile sub care stăteau unele provincii. Concepţia lui Slavici privitoare la unitatea culturală a tuturor românilor se concretizează în lozinca mobilizatoare pe care o va susţine mai tîrziu: „Soarele, pentru toţi românii, la Bucureşti răsare".

[1] ***Bucureşti, 21 iunie\3 iulie,*** în ***Timpul,*** IV (1879), nr. 137 (22 iunie).

• ***Telegraful român,*** XXIII (1875), nr. 72 (11/23 septembrie); nr. 74(18/30 septembrie); nr. 79 (5/17 octombrie).

« Scrisoare datată: ***Sibiu 2/14 noiembrie 1889,*** Bibi. Acad. Republicii Socialiste România, S R° (25). Sublinierea în text.

XVII

(

Slavici dorea oa statul român să joace un rol important chiar şi în Viaţa celorlalte popoare din această parte a Europei: „Aici, între hotarele strimte ale ţării româneşti — scrie Slavici în 2 noiembrie 1879 — trebuie să se adune capitalul de cultură, din care au să se împrumute îraţii noştri de prin ţările de primprejur dimpreună cu celelalte popoare, mai înapoiate decît noi".[1]

Cînd Slavici ia conducerea *Tribunei,* în aprilie 1884, pleacă de la convingerea, formată în anii activităţii de la *Timpul,* că românii din provinciile supuse diferitelor stăpîniri străine rămăseseră în urmă, mai ales sub raport cultural, şi că se impunea susţinerea, pe toate căile, a unei cît mai largi mişcări de afirmare. Cotidianul sibian declară, încă din primul număr, că apără programul Conferinţei naţionale din 1881, care prevedea, între altele, pentru etapa de atunci: autonomia Transilvaniei, adoptarea pasivismului ca tactică de luptă, încredere nelimitată în Curtea din Viena. Cum şi Partidul Naţional Român se declară pentru programul din 1881, stăruie părerea că *Tribuna* a fost organul de presă al acestuia, ceea ce este inexact. Avem în vedere epoca 1884—1896, singura din existenţa ziarului care interesează şi istoria literară. Deosebirile foarte mari între tribunişti şi Partidul Naţional Român au la bază interpretarea, diferită, a punctelor din programul amintit. Să ne oprim fie şi numai la una dintre ele — cea privitoare la *pasivism.* Partidul Naţional Român se declară pentru această tactică spre a sili guvernele maghiare la concesii. Tribuniştii sînt pentru neparticiparea la viaţa parlamentară, încredinţaţi că puneau poporul la adăpost de irosirea forţelor în campanii electorale al căror rezultat era dinainte hotărît. Cereau, în schimb, ca acele forţe, care s-ar fi irosit în zadar, să fie folosite în ridicarea economică şi culturală, îndeobşte a ţărănimii. „Împrejurările sunt grele — scrie Slavici încă în primele luni, în unul din articolele sale— suntem loviţi în drepturile noastre, suntem asupriţi, suntem jigniţi în dezvoltarea noastră culturală; nu putem conta pe sprijinul nimănui. Îndoite şi întreite prin urmare trebuie să ne fie încordările noastre. Trebuie să facem cu orice preţ poporul nostru capabil de rezistenţă. Trebuie să facem ca moralitatea să prindă rădăcini afunde în inima poporului nostru; trebuie să-i dăm lumina ce se cere în timpul în care trăim şi să-i deschidem calea pentru bunul trai material."[2] Tribuniştii se declară pentru *pasivism,* ca tactică politică faţă de guvernele maghiare,

[1] [I. Slavici], ***Bucureşti, 1 noiembriel 13 noiembrie 1879,*** în ***Timpul,*** IV (1879), nr. 242 (2 noiembrie).

* [I. Slavici], ***Sibiu, 15 iunie st.v.,*** în ***Tribuna,*** I (1884), nr. 51 (16/28 iunie).

dar nu sînt pasivi față de situația grea a poporului, ci dimpotrivă desfăşoară o vastă activitate şi în direcţii multiple, ale cărei scopuri sînt definite cît se poate de limpede.

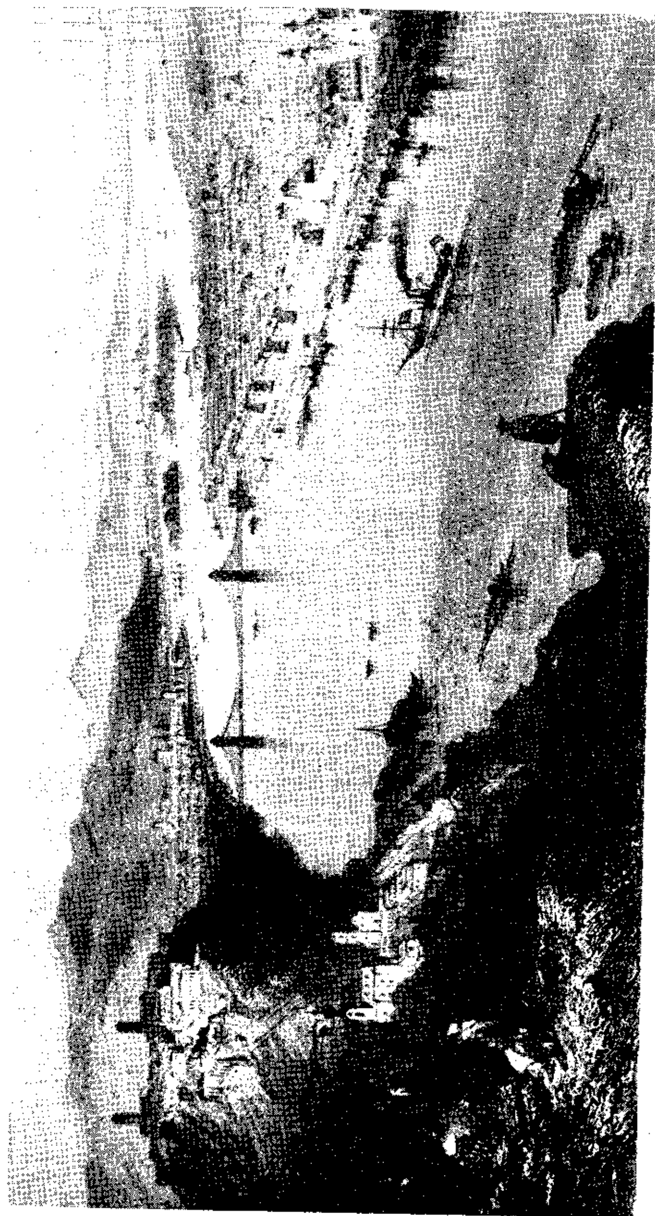
Orientarea politică a *Tribunei* o dă Slavici, şi ea se impune prin orizontul larg, care situează lupta tribuniştilor în plan naţional. Ei acţionează încă de la început pentru solidaritatea românilor de peste munţi şi nu admit în coloanele ziarului disputele confesionale şi nici cele privind problemele de limbă, foarte iritante la acea dată. Considerară ca mai importante decît disputele măsurile practice şi adoptară ortografia fonetică, în uz dincoace de Carpaţi, dînd cea mai grea lovitură latinismului. Tribuniştii desfăşoară o vastă activitate în vederea adoptării unei tactici unice de luptă, *pasivismul,* dar în sensul arătat mai sus. Se explică de ce declară deschis că *Tribuna* nu putea fi „organul *autorizat*" şi „nu a vorbit niciodată şi nici că a putut vorbi *în numele* Partidului Naţional"[1].

Orizontul larg în orientarea ziarului cerea să^se acorde mare atenţie şi literaturii. *Tribuna* nu este primul ziar care îşi deschide coloanele producţiilor literare, dar este cea dintîi publicaţie politică transilvăneană ce impune ca principiu formarea în jurul său a unui „centru de lucrare" literară, unde să-şi dea întîlnire scriitori de peste munţi, ca prin conlucrare să ridice literatura de acolo la nivelul celei de dincoace de Carpaţi. „Vom stărui dar şi mai departe — se spune într-un cuvînt către public — să facem cu încetul din *Tribuna* un centru de lucrare literară în care se întîlnesc talentele *de la noi,* lucrează împreună, se încurajează unele pe altele şi stabilesc prin lucrarea lor punctul de plecare al dezvoltării noastre literare, care nu poate fi decît în poezia *noastră poporală.*"[2] Iată programul unei *Dacii literare* pentru românii de peste munţi.

Cotidianul sibian izbuteşte să realizeze acest program, fiind cea dintîi publicaţie de peste munţi care dă literaturii române un mare scriitor. îl avem în vedere, fireşte, pe Coşbuc. Slavici nu desfăşoară însă activitate literară susţinută, şi lucrările pe care le publică în coloanele ziarului *(Pădureanca, Polipul unchiului)* sînt scrise mai înainte. Dar activitatea sa pe tărîm politic este considerabilă. Statisticile nu guvernează lumea, spune un mare poet german, dar ele arată cum este guvernată. Slavici avea obligaţia, conform *Actului de anga-*

[1] [I. Slavici], *Sibiu, 28 februarie st.v.,* în *Tribuna,* IV (1887), nr. 48 (1/13 martie). Sublinierile în text.

* [I. Slavici], *Către publicul român,* în *Tribuna,* I (1884), nr. 201 (21 decembrie/2 ianuarie 1885). Sublinierile în text.

Budapesta la jumătatea secolului al XIX-lea (Stampe, Bibl. Academiei Republicii Socialiste România).

jament, să dea cîte „trei articole de fond pe săptămînă, iar în zilele celelalte material pentru cel puțin trei coloane"[1]. Slavici publică însă nu cîte trei articole pe săptămînă, ci în unele perioade, cîte trei articole în același număr. El publică, în *Tribuna,* prin urmare, aproximativ 1.5.00 de articole și felurite materiale, din care numai puține apar sub semnătură. O activitate publicistică de atari dimensiuni nu poate fi ignorată. Să indicăm fie și numai cîteva din temele acestei activități: critica măsurilor luate de guvernele maghiare împotriva naționalităților; încredere în autoritatea Curții din Viena, contrapunere la politica guvernelor de la Budapesta; stăruințe în direcția bunei înțelegeri dintre naționalități; sprijinirea, pe toate căile, a acțiunilor întreprinse tot de tribuniști, în vederea punerii instituțiilor în slujba ridicării economice și culturale a românilor de peste munți. Explicații se cer doar în privința atitudinii lui Slavici față de monarhia habsburgică, deoarece cele mai grave acuzații i s-au adus tocmai în legătură cu ea. Slavici nu este nici cel dintîi, nici cel din urmă luptător de peste munți care invocă autoritatea „împăratului", și politica aceasta nu este nici ea întîmplătoare. Șaguna putuse obține, după 1848, prin „alipirea către tron", unele concesiuni în favoarea românilor de peste munți. Autoritatea Curții din Viena slăbi, prin chiar nerespectarea drepturilor — multe, puține — acordate naționalităților, îndeosebi prin *Diploma* din 1860, la care se referă luptătorii de peste munți. Slavici invocă numele împăratului ca o amenințare împotriva guvernelor maghiare și mai ales avertizează Curtea din Viena că, dacă voia să existe, nu se putea sprijini decît pe naționalități. El condiționează, prin urmare, însăși existența monarhiei habsburgice de sprijinul naționalităților și nu uită niciodată să avertizeze că ea nu-l putea primi fără să susțină revendicările acestora. Dar Curtea din Viena nu luă în seamă asemenea avertismente, și încrederea pe care i-o arăta Slavici începe să se contureze, de pe acum, ca principala eroare în activitatea sa.

Activitatea lui Slavici la *Tribuna* se înscrie ca o continuare, de astă dată pe tărîm practic, a celei anterioare, iar în privința instituțiilor, o dezvoltare, în condițiile luptei cotidiene, a ideilor din *Iluziuni pierdute.* Articole ca *Fumurile aristocratice*[2], *Un cap bisericesc*[3], *Știință*

[1] I.E. Torouțiu, op. *cit.,* III, p. 134.
[2] ***Tribuna,*** IV (1887), nr. 255 (10/22 noiembrie).
[3] *Idem,* V (1888), nr. 101 (5/17 mai).

*de poruncca*lă, *Procesele noastre de presă**, *Ajutorul de stafi, Pastorala monseniorului Palma** şi multe altele ar putea figura în antologiile publicisticii româneşti.

Politica tribuniştilor faţă de instituţiile de peste munţi cunoaşte şi un aspect care merită să fie relevat în mod deosebit. Ei nu se limitează la criticarea lor în presă, ci caută să ocupe poziţii în toate instituţiile, spre a determina pe această cale orientarea lor în direcţia luptei pe care o duceau. Slavici ia parte la lucrările Sinodului bisericesc ca deputat mirean şi pune în discuţie probleme de cea mai mare însemnătate privind situaţia şcolii de peste munţi. Politica tribuniştilor faţă de instituţii nu întîrzie să dea rezultate. Slavici este ales în 1887 secretar al Comitetului Central al Partidului Naţional Român. Preşedinte era G. Bariţ. Acesta este momentul în care prozatorul ocupă cea mai înaltă poziţie în luptele politice şi cînd tribuniştii se pregăteau să ia în stăpînire Partidul Naţional Român. Guvernul de la Budapesta avea serioase motive de îngrijorare. Se grăbi să-i intenteze prozatorului un nou proces de presă — al patrulea — şi în 1888 îl întemniţa, pentru un an, la Vaţ. Dar procesele de presă nu puteau schimba orientarea *Tribunei,* şi nici aruncarea în temniţă a directorului său nu mai era în măsură să oprească mişcarea pornită şi susţinută de cotidianul sibian.

Contribuţia lui Slavici ca secretar general al Comitetului Central al Partidului Naţional Român şi după aceea constă în acţiunile pe care le întreprinde pe toate căile în vederea întocmirii unui memorandum spre a fi prezentat Curţii din Viena. Tribuniştii, adică „tinerii", ştiau dinainte că memorandumul va fi respins, dar ei nici nu aşteptau altceva, deoarece scopul lor era să facă o vastă propagandă cu privire la situaţia românilor de peste munţi[5]. Se ştia, pe de altă parte, că o asemenea acţiune supăra guvernele de la Budapesta, care aveau să-şi intensifice persecuţiile împotriva românilor de peste munţi. „Bătrînii", prudenţi, căutară pe toate căile să amîne trecerea la acţiune. „Tinerii" însă duseră o bătălie îndîrjită, chiar împotriva unor conducători ai Partidului Naţional Român, şi în martie 1892 *Memorandumul* se semnă, la Sibiu, iar în mai este dus la Viena de o deputaţiune formată din mai multe sute de persoane. împăratul nu o primi, iar documentul fu trimis guvernului de la Budapesta, care intenta proces semnatarilor lui. Tribuniştii publicară *Memorandumul* şi trecură la acţiuni, spre a-l face cunoscut în lumea întreagă. *Memorandumul* dădea o privire destul de cuprinzătoare asupra situaţiei deosebit de grele în care se aflau românii de peste munţi, şi nu uită să vorbească nici de situaţia celorlalte naţionalităţi oprimate din imperiul austro-ungar. Politica guvernelor maghiare — arăta între altele documentul — favoriza „posesorii maghiari faţă cu clasa română muncitoare"[1].

* *Tribuna* IV **(1887), nr. 281 (11/23 decembrie); nr. 282 (12/24 decembrie).**
* *Idem,* III (1886), nr. 115 (20 mai/1 iunie); nr. 116 (21 mai/2 iunie).
» *Idem,* nr. 124 (31 mai/12 iunie) - nr. 126 (4/16 iunie).
* Idem, nr. 155 (8/20 iulie); nr. 156 (9/21 iulie).
* *Din istoria Transilvaniei,* II, Bucureşti, 1961, p. 260.

Cercetătorii au urmărit îndeaproape mersul evenimentelor şi nu mai stăruim asupra lor. Meritele tribuniştilor şi ale lui Slavici în acţiunea memorandistă nu au fost puse, însă, în lumină aşa cum meritau. *Tribuna* devine în aceşti ani (1891—1895) organul, am zice, central de presă care susţine acţiunea memorandistă. Tribuniştii scot acum noi publicaţii spre a desfăşura o vastă agitaţie în problema naţională, *Gazeta Bucovinei* (1891), la Cernăuţi, *Foaia poporului* (1892), la Sibiu. Slavici vine la Bucureşti, încă în martie 1890, cîteva luni după ce iese din temniţă, şi scoate *Corespondenţa română* (1893). Se întemeie şi o revistă literară, *Vatra* (1894), a cărei conducere o luară Slavici, Caragiale şi Coşbuc, trecut şi el în „ţară", în 1889. Foile tribuniste au contribuit într-o măsură imensă, cum încă nu s-a arătat, la pregătirea politică a maselor. Mişcarea de protest, pornită în provinciile româneşti şi peste hotare, unde şi-au cîştigat merite deosebite secţiunile din străinătate ale *Ligii culturale,* luă o amploare fără egal de la revoluţia din 1848. Avură un rol imens în creşterea spiritului revoluţionar şi răscoalele ţărăneşti care izbucniră dincoace de Carpaţi. Poeziile lui Coşbuc *Noi vrem pămînt, Lupta vieţii, In opressores,* cea din urmă răspîndită şi pe foi volante în mai 1894, în timpul procesului memorandiştilor de la Cluj, reflectă starea de spirit revoluţionară.

Vina pentru eşuarea acţiunii memorandiste o poartă, în mare măsură, „bătrînii". Ei dădură curs trimiterii în judecată şi se supuseră verdictului de osîndire la temniţă. Tribuniştii se declarară împotriva prezentării memorandiştilor în faţa instanţelor judecătoreşti, cărora le contestară dreptul să cheme la bară pe reprezentanţii poporului român. Slavici întreprinde acţiuni în această direcţie şi nu abandonă lupta nici după ce se pronunţă sentinţa. Stărui ca memorandiştii să plece în emigraţie, cum şi făcură unii tribunişti care semnară *Memo-*

[1] ***Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria,*** Sibiu, 1892, p. 19.

randumul, şi să desfăşoare activitate în străinătate.[1] Articolele sale prin care susţine acţiunea memorandistă au o valoare excepţională, ele marcînd cea mai înaintată poziţie din activitatea sa ziaristică. Astfel, el încadrează lupta românilor de peste munţi, aşa cum face şi presa muncitorească, între marile bătălii de clasă care se duceau în Europa. Slavici scrie, într-un articol, *Rase ori clase?,* publicat în *Corespondenţa română,* că oamenii politici din România şi Ungaria voiau să transforme lupta românilor de peste munţi în luptă de rasă. Cere ca ea să rămînă ceea ce era. „Ei vor, fără îndoială, în deznădăjduirea lor — scrie Slavici — să provoace lupta de rase, fiindcă puţin le pasă ce va urma mai departe; noi însă, cărora ne pasă, trebuie să ne dăm toată silinţa ca lupta să rămînă ceea ce în adevăr este, o parte din marea luptă ce se petrece în Europa între exploatatori şi exploataţi."[2]

Cuvintele lui Slavici au, cum spuneam, o valoare excepţională, în sensul că marchează poziţia cea mai înaintată din activitatea sa ziaristică. Să nu pierdem însă din vedere nici faptul că el conduce, în aceşti ani, mişcarea tribunistă de dincolo şi de dincoace de Carpaţi, şi cuvintele sale constituiră, cum se şi vede, îndreptar de urmat în luptă. Căci acţiunea memorandistă, susţinută de tribunişti, „mobiliza întreg poporul român, într-un vijelios protest, cu largi ecouri peste graniţă, împotriva unei nedreptăţi seculare"[3].

învăţămîntul este îndeletnicirea pentru care Slavici a simţit mai multă chemare, după literatură şi ziaristică. începe prin a da lecţii, încă din ultimele clase de liceu, ca apoi, la Viena, să fie angajat la institutul lui Bilca, unde învaţă, scurt timp, şi Macedonski. Funcţiona la Liceul Matei Basarab şi predă româna, obiect nou introdus în liceu* şi filozofia, între 16 octombrie 1875 şi 16 aprilie 1876, cînd este înlăturat.[4] El critică măsurile guvernului liberal într-un studiu, *Radicalismul în cărţile didactice,* publicat în *Convorbiri literare,* în care demonstrează, apelînd la documente, ignoranţa celor care întocmiră

[1] **Gr.** Bogdan-Duică, ***Mici studii istorice, Criza „Tribunei",*** în ***Telegraful român,*** LXXXVI (1933), nr. 73 (18 noiembrie); nr. 74 (25 noiembrie). Se publică şi scrisori de Slavici către D. Comşa, semnatar al ***Memorandumului,*** de mare însemnătate pentru înţelegerea atitudinii politice a scriitorului şi a tribuniştilor.

[2] ***Corespondenţa română,*** 1.(1893), nr. 23 (12 decembrie).

[3] I. Moga, ***Tribuniştii şi mişcarea memorandistă,*** în ***Gînd românesc,*** II (1934), nr. 5 (mai).

*** Fond 624. Pachet 80. Dosar 314. Liceul Matei Basarab,*** Arbivele Statului Bucureşti.

programele pentru istorie.[1] Cîţiva ani mai tîrziu, în 1880, Slavici intră din nou în învăţămînt. Predă la Şcoala normală pentru învăţătura poporului român geografia şi româna[2] şi apoi şi la Azilul „Elena-Doamna", de asemenea româna şi geografia, iar la clasele mari şi filozofia.[3] Slavici trece ca un „dascăl" eminent şi este chemat să-şi spună cuvîntul în privinţa organizării învăţămîntului. El se rosteşte, în repetate rînduri, împotriva deselor reforme şi susţine că şcoala îşi putea îndeplini misiunea numai în măsura în care era pusă în concordanţă cu realităţile sociale de la noi şi contribuia efectiv la ridicarea culturală a poporului. Slavici acordă mare importanţă pregătirii cadrelor didactice şi întocmirii de bune manuale şcolare. El se asociază, în întocmirea lor, cu Odobescu, apoi şi cu **I.** Manliu. Atunci cînd urmăreşte să se facă auzit, apelează la presă, şi în *Timpul* se pot citi numeroase articole pe teme de învăţămînt. Prezintă mult interes *Studiul geografiei în şcoalele noastre,* prezentare amplă a manualelor de atunci.[4] Slavici se ocupă de metodele de predare specifice acestei discipline şi semnalează erorile de informaţie, nu puţine, unele de o gravitate extremă.

Azilul „Elena-Doamna" era un centru şcolar important şi, începînd din ianuarie 1883, scoate, sub conducerea lui Barbu Constantinescu, săptămînalul *Educatorul.* Contribuţia mai importantă la susţinerea revistei o aduce Slavici, care publică balade, poezii pentru copii şi articole. Aici apar şi două din cursurile sale, *Estetica* şi *Literatura poporană.* întîlnim în cel din urmă una din ideile căreia îi dă la *Tribuna* mare dezvoltare, şi anume, că punctul de plecare în literatura cultă trebuia să-1 constituie creaţia populară.

Muncind în redacţia *Tribunei,* Slavici se opreşte şi la şcoală, ca la una din instituţiile cele mai importante de peste munţi. învăţămîntul pentru fete era inexistent, şi încă în studiul *Despre creştere,* din 1871, el ridică şi această problemă. Se ajunse, după multe stăruinţe, să se deschidă la Sibiu, în 1883, o şcoală de fete, a cărei conducere o luă Eleonora Tănăsescu, elevă a lui Slavici la Azilul „Elena-Doamna" şi viitoarea sa soţie. Slavici predă şi el, în anul şcolar 1884/1885,

[1] ***Convorbiri literare,*** XI (1877), nr. 6 (1 septembrie).

* P. G-arboviceanu, ***Societatea pentru învăţătura poporului român din Bucureşti cu şcoalele ei 1866—1906,*** Bucureşti, 1906, p. XLVIII.

[3] E. G-recu, ***Azilul «Elena-Doamna» şi ajutorul domnesc dat orfanilor,*** Bucureşti, 1944, Anexe 20—22, 24—26.

*** Timpul,*** VI (1881), nr. 84 (17 aprilie) - nr. 93 (30 aprilie).

lecții de română și geografie ^Școala se transformă apoi în Școala civilă (privată) de fete. Educația care se dădea, asemănătoare celei din pensionatele maghiare, cu împiedicarea pe toate căile a intrării în școală a fetelor din clasele „de jos", nu era pe placul tribuniștilor. Slavici critică sever „fumurile aristocratice" și iscă una dintre cele mai furtunoase dezbateri în presă din întreaga sa activitate publicistică.[2] El publică în *Tribuna* cu acest prilej numeroase articole, unele intitulate *Criza Școalei de fete din Sibiu*[3], în care polemizează chiar cu G. Bariț, influențat de cercurile „înalte" de peste munți. Prozatorul apără principiul potrivit căruia școala trebuia să fie pusă în slujba ridicării maselor.

Activitatea cea mai importantă pe tărîm școlar o desfășoară la Institutul „Ioan Ottetelișanu" din Măgurele[4], a cărui conducere o luă în 1894 și în fruntea căruia rămîne pînă în iunie 1908. Institutul se întemeie sub auspiciile Academiei Române, și Slavici întocmi *Programul de studiu* și *Proiectul de organizare,* și tot el aduse la îndeplinire, într-un deceniu de activitate, prevederile lor. Se primiră la Măgurele fete sărace, și învățămîntul avea caracter practic, fără însă a desconsidera pregătirea teoretică. Slavici dădu institutului o organizare foarte interesantă. Fetele erau grupate pe clase, formînd gospodării, care făceau de serviciu, săptămînal, prin rotație, la bucătărie, cămară, ateliere etc. Ele aveau straturi de care se îngrijeau și practicau îndeletniciri casnice. Se preda limba și literatura română, istoria, geografia, botanica, mineralogia, chimia, matematica, precum și o serie de discipline adaptate specificului școlii. Un raport, încheiat în urma unei inspecții la Măgurele, făcută de reprezentanții Ministerului Cultelor și Instrucțiunii consemnează că nu se întîlnea la noi și nici aiurea „o instituțiune mai interesantă, o instituțiune aproape unică în felul ei".[5]

Slavici se dovedi un foarte bun organizator, și după cîțiva ani de muncă îndîrjită institutul fu în stare să se întrețină prin propriile

[1] Măria Cosma și Matei Voileanu, *Avis,* în *Tribuna,* I (1884), nr. 105 (23 august/4 septembrie).

[2] I. Pervain, *Din polemica lui I. Slavici cu A. Mureșeanu și Gh. Bariț,* în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai,* Series Pliilologia. Fasc. 1, Cluj, 1963, p. 93 — 102.

[3] *Tribuna,* IV (1887), nr. 213 (22 septembrie/4 octombrie); nr. 220 (30 septembrie/12 octombrie), nr. 225 (6/18 octombrie); nr. 226 (7/19 octombrie); nr. 235 (17/19 octombrie).

[4] D. Vatamaniuc, *Contribuția lui Ioan Slavici la organizarea Institutului „Ioan Ottetelișanu" din Măgurele,* în *Revista de pedagogie,* XIV (1965), nr. 9 (septembrie).

* *Analele Academiei Române, Seria a Il-a, Tom. XXI, 1898 — 1899, Partea administrativă și dezbaterile,* București, 1899, p. 294.

mijloace. Locuiește la Măgurele și consideră colectivul școlii ca formind o singură familie. De aici și rezultatele excelente pe care le obține. Experiența lui Slavici de la Măgurele se înscrie ca una dintre cele mai interesante din istoria învățămîntului nostru.

Activitatea sa de „dascăl" pe la diverse școli și cea de director al unui institut prezintă interes și sub un alt aspect. El a scris și o serie de lucrări importante atît pentru cunoașterea unor instituții școlare, cît și a ideilor sale în materie de educație și învățămînt. Sînt de pomenit cele două monografii: *Azilul „Elena-Doamna"* (Sibiu, 1884) și *Institutul „Ioan Ottetelișanu" din Măgurele* (București, 1906), precum și lucrarea *Școalele noastre sătești. Localurile* (București, 1890), prezentare documentată a situației materiale a școlii românești de la sfîrșitul veacului trecut. Experiența de la Măgurele și-a concretizat-o în mai multe lucrări: *Povețe pentru buna creștere a copiilor* (1897), *Educațiunea rațională, Educațiunea morală* și *Educațiunea fizică,* publicate în 1909. Slavici arată, în cea dintîi, că întreaga noastră viață sufletească este „rezultatul prefacerilor materiale"[1].

înlăturarea lui Slavici de la conducerea Institutului „Ioan Ottetelișanu", în iunie 1908, este urmarea unor conflicte repetate cu D.A. Sturdza, secretarul-general al Academiei Române, și ea a avut urmări rele în sensul că se desființa anul de practică, gospodăria se ruină, iar cheltuielile de întreținere sporiră considerabil. Cîțiva ani mai tîrziu, ele s-au dublat, apoi s-au triplat. Institutul deveni o povară, iar Academia Română căută să renunțe la el. înlăturarea lui Slavici de la conducerea Institutului „Ioan Ottetelișanu" avu însă urmări rele și în alte privințe, deoarece nu mai este primit în învățămîntul de stat. Astfel, în septembrie 1910 el intră *Oberlehrer* (învățător superior) la școlile Comunității evanghelice germane, unde predă româna și geografia.[2] Școala era particulară, susținută de comunitatea germană. Scurtele sumare *(Ubersicht)* asupra materiei predate făcute de Slavici arată că el ținu seama de programa de învățămînt din școlile statului.

Orientarea politică a lui Slavici jucă rolul principal atît în conflictul cu conducerea Academiei Române, cît și în cele ce urmară după înlăturarea sa din fruntea Institutului „Ioan Ottetelișanu". El luă atitudine, încă în 1898, într-o serie de articole, *Criton*[3], *Post scripta**

[1] I. Slavici, *Povețe pentru buna creștere a copiilor,* București, 1897, P. 21.

* *Berichtuber das Schuljahr 1910—1911,* Bukarest, 1911, p. 15.

[3] *Tribuna poporului,* II (1898), nr. 230 (6/18 decembrie) - nr. 235 (13/25 decembrie).

[4] *Idem,* nr. 237 (16/28 decembrie); nr. 238 (17/29 decembrie).

şi altele, publicate în *tribuna poporului*, împotriva acelora care ii atribuiau lui D.A. Sturdza acţiuni ca cea memorandistă susţinute de tribunişti. Critică necruţător şi partidele politice, în altă serie de articole, *Bizantinisme*[1], apărute tot în *Tribuna*, ca apoi, înainte şi în timpul răscoalelor ţărăneşti din 1907, să facă vinovaţi pentru situaţia grea a maselor muncitoare atît partidele politice, cît şi reprezentanţii administraţiei de stat. Slavici osîndeşte într-un articol, *Liberalism şi democraţie*, din august 1907, „sistemul reprezentativ" atît din România, cît şi din Ungaria, pe care îl califică „o minciună", deoarece nu reprezenta „întreaga obşte" şi favoriza ridicarea elementelor descompuse ale societăţii.[2] Acum se stabileşte şi înţelegerea între Slavici, E. Brote, R. Ciorogariu şi V. Mangra, consemnată într-un document, din care se vede că ei considerau problema agrară, nu una de partid, ci de conservare naţională. Se prevedea, la punctul 2, luarea de iniţiative pentru intrarea în legătură cu Partidul Socialist din Ungaria şi colaborarea cu acesta.[3] Intre cele 9 puncte ale înţelegerii figurează şi sprijinirea *Tribunei* din Arad. Colaborarea lui Slavici este dintre cele mai susţinute. Se cuvine să menţionăm fie şi numai un articol, *Socialismul*, apărut în iunie 1907, prin urmare cu puţin înainte de semnarea înţelegerii de la Găiceana. „Socialism în înţelesul cel adevărat şi bun al cuvîntului — scrie Slavici — e purtarea de grijă a tuturora, ca fiecare să se poată bucura de viaţă potrivit cu firea lui individuală."[4]

Critica claselor exploatatoare, îndeosebi a moşierimii, îmbracă forme violente. „Pe o singură moşie din România — scrie Slavici — sunt mai multe bălării decît în întreaga Elveţie şi într-o singură curte de conac boieresc e mai mult gunoi decît în toate coteţele din Elveţia."[5] Cuvinte ca acestea nu puteau fi trecute cu vederea.

îndată după înlăturarea de la Institutul „Ioan Otteteleşanu" din Măgurele, ia conducerea ziarului *Minerva*. Cotidianul se întemeie ca organ al „intereselor generale" şi cu menirea de a servi „î tregului neam românesc"[6]. Slavici acordă mare atenţie problemei agrare[7] şi de

i ***Tribuna poporului***, III (1899), nr. 90 (9/21 mai) - nr. 93 (12/24 mai).

* ***Tribuna***, XI (1907), nr. 170 (1/14 august), nr. 171 (2/15 august).

[3] M. Constantinescu, ***Un document inconnu (5—9 aout 1907) concemant la lutte naţionale de liberation des roumains de Transylvanie***, în ***Revue roumaine d'histoire***, tom. IV (1965), nr. 3, p. 571-576.

* ***Tribuna***, XI (1907), nr. 133 (16/29 iunie).

* I. Slavici, ***Practica religioasă***, în ***Tribuna***, XI (1907), nr. 220 (6/19 octombrie).

* ***Minerva***, I (1908), nr. 1 (13 decembrie).

[7] ***Idem***, I (1909), nr. 285 (29 septembrie).

asemenea vieţii muncitorimii de care condiţionează însăşi existenţa societăţii româneşti. „Azi, cînd trebuinţele de tot felul sunt sporite peste măsură — scrie Slavici în articolul *Mişcarea muncitorilor noştri* — nu sună nici o vorbă atît de bine ca « muncitor», căci muncitorii sunt cei ce creează mijloace pentru satisfacerea trebuinţelor noastre."[1] Muncitorimea este recunoscută ca „parte nedespărţită din trupul naţional", şi de aici decurg toate celelalte — dreptul la o viaţă mai bună, deplină libertate de asociere, recunoaşterea, ca legitime, a formelor ei de luptă. într-un alt articol, *Iviri simptomatice*, Slavici declară că „nici socialismul nu mai e azi păcat"[2].

Mărturii ca cele de mai sus nu duc la concluzia că Slavici devenise socialist. El arată, încă în articolul *Socialismul*, că prin „manifestaţiuni impozante, prin greve şi mişcări violente" se puteau cuceri „legi ocrotitoare", dar nu credea că cei siliţi să Ie acorde puteau fi constrînşi să le şi respecte. Slavici nu era pregătit să vadă în muncitorime o forţă în primul rînd politică. Atenţia sa se îndreaptă cu deosebire în direcţia revendicărilor economice, care preocupau stăruitor şi mişcarea muncitorească. Situarea sa pe poziţii foarte apropiate de cele ale mişcării muncitoreşti este urmarea recunoaşterii acesteia ca „parte din trupul naţional" şi a întîlnirii cu muncitorimea în lupta împotriva aceloraşi rele, care măcinau atît România, cît şi Austro-Ungaria.

Orientarea spre masele producătoare, critica necruţătoare a claselor conducătoare, recunoaşterea muncitorimii ca o forţă socială, cu rol botărîtor în societate, interesul arătat socialismului făcură ca încă de la sfîrşitul anului 1909 Slavici să fie înlăturat de la conducerea ziarului. Mai fu învinuit şi de alunecarea în pesimism, spre a se explica anume că atitudinea sa ieşea dintr-o deformare a viziunii asupra societăţii. Slavici răspunde într-un articol, *Pesimismul meu*[3], în care arată că dezvăluirea relelor sociale nu ieşea, cum nu ieşea nici Ia Eminescu, din neîncredere, ci dimpotrivă, din încredere în acele forţe ale poporului în stare să pună stavilă relelor care măcinau societatea.

Slavici întemeiază îndată după înlăturarea sa de la conducerea *Minervei*, asociindu-şi-1 şi pe E. Brote, o agenţie de presă, *Corespondenţa româna*, şi în mai 1910 era la Budapesta, spre a intra în legătură cu agenţiile de presă din Europa.[4] Se iscă peste munţi, tocmai

[1]***Minerva***, I (1909), nr. 308 (22 octombrie).

Idem, nr. 88 (14 martie).

Tribuna, XIV (1910), nr. 28 (7/20 februarie).

' Scrisoare datată: ***Budapesta, 1910, 14 mai st.n.***, Bibi. Acad, Republicii Socialiste Romgtnia, ms. nr. 52.366

acum, un conflict violent între „tineri", grupați în jurul *Tribunei,* şi care se orientau spre România, şi unii „bătrîni" din conducerea Partidului Național Român, care, părăsind *pasivismul,* se pregăteau pentru alegeri. Unii „bătrîni" duceau în taină tratative cu guvernul maghiar, spre a obține cît mai multe locuri în dietă.[1] Partidul Național Român suferi în alegeri, care se ținură în iulie 1910, o grea înfrîngere, şi cum şi V. Mangra, prieten apropiat al lui Slavici, trecu în tabăra guvernamentală, prozatorul este învinuit şi el de „trădare". Se porneşte împotriva lui prima mare campanie de presă. Dar Slavici nu are, hotărît, amestec în trecerea lui Mangra la guvernamentali, iar pe de altă parte, nu această trecere a determinat înfrîngerea „deputaților naționali", ci aplicarea, prin dispozițiile guvernului maghiar, a unui sistem electoral, care ducea la înlăturarea naționalităților din viața politică. Orientarea politică a lui Slavici, în al treilea rînd, nu se schimbă după „trădare", şi el critică necruțător, ca şi mai înainte, politica guvernelor maghiare față de naționalități, dar şi pe unii fruntaşi, care nu înțelegeau să dea Partidului Național Român o bază de masă şi făceau „un fel de sport pe spinarea poporului român"[2]. Campania de presă are consecințe grave pentru Slavici. Activitatea agenției de presă este sistată şi curînd Slavici îşi vinde cărțile şi mobila pentru „pînea de toate zilele a numeroasei sale familii"[3].

Comunitatea evanghelică germană crede că Slavici putea fi folosit, mai ales în situația în care se găsea, şi în acțiuni în afara şcolii. Ea hotărî, în înțelegere şi cu Legația austro-ungară din Bucureşti,

[1] I. Mihu, *Spicuiri din gîndurile mele,* Sibiu, 1938. Se publică un bogat material informativ.

[2] I. Slavici, *Păcatele vieții noastre comune,* în *Telegraful român,* LVIII (1910), nr. 75 (15/28 iulie).

[3] R. Ciorogariu, *Spre prăpastie,* Arad, 1911, p. 35. Slavici se căsătoreşte, în 18 martie 1886, a doua oară, la Sibiu, cu Eleonora Tănăsescu, din Ploieşti, născută în 1861, fostă elevă a sa la Azilul „Elena-Doamna". Au şase copii: Titu Liviu, născut în Sibiu, în 11 noiembrie 1886 şi mort în Bucureşti, în 8 aprilie 1966; Lavinia Ioana Iosefina, născută în 19 ianuarie 1889, la Vaț, unde Slavici îşi ispăşea anul de temniță, decedată în Bucureşti, în iunie 1967; Ion Marcel, născut în Bucureşti, în 19 iunie 1890; Fulvia, născută tot în Bucureşti, în 19 septembrie 1891 şi căsătorită, în 14 iunie 1919, cu profesorul Scarlat Struțeanu; Elena, născută în 8 octombrie 1894, la Măgurele, unde Slavici funcționa ca director al Institutului „Ioan Ottetelişanu", şi Livia Ioana, născută, tot la Măgurele, în 22 ianuarie 1897 şi moartă în Bucureşti, în 9 octombrie 1951. Eleonora, soția scriitorului, moare în Bucureşti, în 12 iunie 1941. Familia lui Slavici se continuă, în linie bărbătească, prin Dan, fiul lui Ion Marcel şi al Eufemiei, născut în 11 octombrie 1920, în Bucureşti. (Informațiile le luăm din registrele de stare civilă ale Sfatului popular Sibiu, ale sfaturilor populare ale raioanelor oraşului Bucureşti şi ale Sfatului popular al comunei Măgurele.)

să scoată un ziar care să facă propagandă în vederea intrării României în război alături de Puterile Centrale. *Ziua,* noul cotidian bucureştean, începu să apară încă la sfîrşitul lui iulie 1914, şi Slavici fu chemat să acopere cu numele său această întreprindere. Scriitorul nu putea, în situația în care se afla, să refuze, dar nu există indicii că ar fi făcut-o de bunăvoie. *Epoca, VTndependance roumaine* şi cu deosebire *Neamul românesc* îl atacă violent, învinuindu-1, pentru a doua oară, de „trădare". Activitatea lui Slavici se impune să fie judecată după materialele pe care le publică. Se desprinde din articolele sale ca dominantă combaterea cu energie a propagandei de război. Slavici porneşte de la convingerea că războiul aducea numai nenorociri şi cere păzirea strictă a neutralității. Considera că România, țară mică, nu putea hotărî soarta războiului, dar că acesta putea pricinui maselor muncitoare din România mari suferințe. între articolele lui Slavici din *Ziua* pe această temă şi cele din presa muncitorească există mari asemănări. Cînd, în mai 1915, guvernul interzice manifestațiile muncitorimii bucureştene împotriva războiului, Slavici critică măsurile luate împotriva acesteia. „Căci voința poporului — scrie Slavici într-un articol intitulat semnificativ *Glasul poporului* — nu se schimbă de azi pe mîne. Conştiința lor [a muncitorilor] e luminoasă şi văd limpede şi bine unde este primejdia pentru țară."[1]

Orientarea pe care o dă Slavici ziarului şi îndeosebi transformarea lui într-o tribună antirăzboinică nu convenea celor care îl susțineau. Puterile Centrale cerură permisiunea să treacă prin România în Turcia materiale de război. Slavici fu „sfătuit" să stăruie în acest sens, ca prin mijlocirea ziarului să determine guvernul român să accepte propunerea. Dar Slavici refuză categoric. Contele Apponyi, primul-ministru maghiar, rosti în 19 iunie 1915 o cuvîntare insultătoare la adresa poporului român. Slavici publică în *Ziua* un articol *Pace bună,* în care supune unei critici necruțătoare politica Austro-Ungariei față de românii de peste munți. „Pînă azi — scrie Slavici — popoarele nemaghiare din Ungaria voiesc ÎMPĂCĂCIUNE: a cui va fi vina, dacă va veni odată un timp cînd ele vor voi MAI MULT, CHIAR TOT ce TREBUIE SĂ VOIASCĂ?"[2]. Cîteva zile mai tîrziu, în 13 iulie, *Ziua* anunța că Slavici, directorul ziarului, plecase în concediu şi cerea ca toate materialele să se trimită pe adresa secretariatului de redacție.[3]

[1] *Ziua,* I (1915), nr. 297 (2 iunie).

[2] *Idem,* nr. 323 (28 iunie). Sublinierile în text.

[3] *Idem,* nr. 338 (13 iulie).

Concedierea iui Slavici devenise publică, de vreme ce *Epoca* iiv forma, într-un articol, *Concedierea d-lui Slavici,* asupra acestui lucru.[1] Arestarea sa, îndată ce România intră în război, nu apare justificată. El credea sincer că apăra, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă, interesele poporului român.

Slavici iese din temniță cu puțin înainte de ocuparea Bucureștilor de trupele germane. Rămas sub ocupație, el critică, cum rezultă atît din memorialistică, cît și din documente, administrația germană, iar cînd un ofițer german, căpitanul Kremnitz, fiul Mitei Kremnitz, își manifestă dorința să-1 întîinească, nu acceptă, văzînd în el un reprezentant al autorităților de ocupație.[2] *Comunitatea evanghelică germană* nu-i plătește leafa pentru timpul cît stă închis. Școlile acesteia își reîncepură, în martie 1917, activitatea întreruptă de război, dar Slavici, deși vechi cadru didactic, nu mai este chemat să-și reia catedra de limba și literatura română.

Comandatura imperială preia ziarul *Bukarester Tageblatt,* întemeiat în București încă în 1878, îl transformă într-un buletin în care publică ordonanțele și dă și o ediție românească. Slavici corectează traducerea româneasca, primind vreo 500 de lei pe lună, din care își întreține soția și cei șase copii. Munca aceasta ingrată o face din decembrie 1916 pînă în februarie 1917, interval în care nu publică în *Gazeta Bucureștilor* nici un articol. Atitudinea este semnificativă și învinuirea de „colaboraționism", cînd nu urmărea decît să-și cîștige pîinea, se cuvine calificată, în termeni foarte blînzi, ca nedreaptă.

Gazeta Bucureștilor apare, din 7 martie 1917, ca „foaie românească", sub ocupația germană. Ziariștii rămași în București colaborează la ziar, și Slavici, Arghezi, Dem. Teodorescu,D. Karnabatt și ceilalți nu aveau intenții „trădătoare de neam". Ziariștii de la *Gazeta Bucureștilor* intră în legătură cu funcționarii români din ministerele din București și în înțelegere cu aceștia comunică știri[3] ca cea a neplății drepturilor familiilor demobilizaților, grade inferioare, care determină manifestații de stradă, silind administrația de ocupație să respecte convenția de la Haga și să achite și acestor familii drepturile cuvenite. *Gazeta Bucureștilor* publică și comunicatele românești de pe front, în care nemții sînt numiți „inamicul", „dușmanul" și așa mai departe.

[1] *Epoca,* XXII (1915), nr. 198 (21 iulie).
* I. Slavici,- *închisorile mele,* București, 1921, p. 236.
* *Gazeta Bucureștilor,* I (1917), nr. 151 (1*> mai).

'Adevărul afea dreptate, considerînd ***Gazeta Bucureștilor*** „expresia opiniei publice din teritoriul vremelnic ocupat"[1].

Cînd Slavici își oferi colaborarea la *Gazeta Bucureștilor* credea că putea aplica și de astă dată tactica de la *Ziua.* Se angajează să dea cîte 3 articole de fond pe săptămînă. Statistica este aici cu deosebire edificatoare. Slavici ar fi trebuit să dea, între 10 martie și 17 septembrie 1917, cît timp colabora la ziar, ceva sub o sută de articole. Nu publică însă decît vreo 52 sub semnătură, și sînt de considerat tot ale lui alte cîteva, nesemnate. Activitatea sa la ziar a fost supusă unei supravegheri severe din partea cenzurii autorităților de ocupație, care i-a ciopîrțit articolele, iar cînd aceasta n-afost posibil a oprit publicarea lor.

Există în *Gazeta Bucureștilor* un număr de articole, nu prea mare, în care Slavici face referiri favorabile la Puterile Centrale, referiri însă care se întîlnesc și la ceilalți colaboratori ai ziarului și unele chiar și în alte publicații. Multe dintre aceste referiri au în vedere succesele Puterilor Centrale pe front, mai ales în prima parte a războiului, cînd mulți erau încredințați de victoria germanilor. Altfel, Slavici critică, cum făcuse și mai înainte, clasele stăpînitoare,deplînge suferințele aduse de război pe care le îndurau masele muncitoare. Se dezvăluie însă în activitatea sa publicistică și un aspect nou, pe care nu l-am întîlnit mai înainte. Avem în vedere critica imperialismului britanic, care formează obiectul celor mai multe dintre aceste articole. Caracterizează politica Angliei ca a unei țări care „niciodată nu *aduce,* ci numai *primește* jertfe"[2]. Articolele se intitulează, semnificativ, *Nesațiul englezesc, Drumurile Angliei, Mercenarii Angliei, Anglia — sac fără fund.*[3]

Slavici salută, într-un articol din 4 aprilie 1917, *Rusia cea nouă,* revoluția proletară.[4] După această dată, articolele îi sînt date rar ca editoriale, iar în 17 septembrie se pune capăt colaborării sale la ziar. Se încheie și ultima etapă a activității ziaristice a lui Slavici, desfășurată pe întinderea a aproape o jumătate de veac.

Existau suficiente dovezi cu privire la conduita sa politică, și ele nu erau necunoscute. Dimpotrivă, i se aduse la cunoștință că nu va fi arestat. Și totuși, în 18 ianuarie 1919, cînd împlinea 71 de ani,

[1] *Procesul ziariștilor la Curtea marțială,* în *Adevărul,* XXXII (1919), nr. 10.721 (4/17 martie).
[2] I. Slavici, *Jertfele Angliei,* în *Gazeta Bucureștilor,* 1(1917), nr. 179 (14 iunie). Sublinierile în text.
[3] *Gazeta Bucureștilor,* I (1917), nr. 77 (18 martie); nr. 96 (7 aprilie); nr. 95 (5 aprilie); nr. 91 (1 aprilie).
[4] ***Idem,*** nr. 94 (4 aprilie).

este ridicat de la locuința sa **şi** dus la **Văcăreşti.** întemnițarea **ziariş* tilor** şi apoi judecarea şi condamnarea lor era o tactică prin care se încerca să se abată atenția de la adevărații „colaboraționişti". Ştia acest lucru pînă şi *Universul*.[1] Fură întemnițați şi muncitorii,' în frunte cu I.G. Frimu. Slavici evocă în *Închisorile mele* întîlnirea sa, din nou, cu mişcarea muncitorească şi manifestă simpatie față de socialiştii deținuți, refuzînd asemenea acestora să semneze petiția de grațiere. Guvernul uzează de acest procedeu, pentru a nu acorda amnistia generală, aşa cum cereau socialiştii. „În vremurile acestea — scrie *Socialismul* în 24 decembrie 1919 – împovărați de sterile gesturi teatrale ale diferiților « oameni mici» şi vorbăria lor pe cît de grandilocventă pe atît de inutilă, hotărîrea tinerilor noştri condamnați **şi** a venerabilului bătrîn Ion Slavici constituie un act, o viguroasă realizare de energie şi conştiință."[2]

Slavici este eliberat din temniță, ca urmare a protestelor mişcării muncitoreşti şi a campaniei de presă susținută de scriitorii de seamă **ai** vremii.

Ultimii ani ai vieții sale sînt de muncă intensă pe tărîm literar. Colaborarea şi-o oferă publicațiilor democratice — *Revista copiilor şi a tinerimii, Umanitatea, Omul liber, Viața românească, Adevărul literar şi artistic*. Se stinge la Panciu, în 17 august 1925.

Concepția politică a lui Slavici se formează, cum se desprinde din schițarea vieții sale, în condiții specifice, care nu pot fi desconsiderate, dacă ținem să valorificăm, alături de creația literară, şi cealaltă activitate a sa nu mai puțin vastă şi, nu o dată, nu mai puțin importantă. Slavici intră în publicistică la o vîrstă cînd alții se pregătesc să bată **la** porțile universității, şi nu o părăseşte cinci decenii. Comparația sub acest aspect nu este posibilă nici cu Creangă, nici cu Eminescu **şi** nici chiar cu Caragiale. Cunoaşte devreme procesul de sărăcire **al** țărănimii transilvănene şi într-un moment cînd el se accentua. Acest proces cuprinde şi familia părinților săi şi-şi dă seama, încă din anii şcolarității, de consecințele cu deosebire grave pentru românii de sub stăpînirea austro-ungară, care se vedeau amenințați în însăşi existența lor națională. Condițiile de viață îl pun în situația să cunoască poporul, înainte de a intra în lupta națională, spre deosebire de mulți fruntaşi de peste munți şi de aiurea, ridicați îndeosebi din burghezia orăşenească, care învață să-1 cunoască abia după intrarea în viața

[1] ***Procesul ziariştilor,*** în ***Universul,*** XXXVII (1919), nr. 112 (24 februarie/9 martie).
[2] ***însemnări politice,*** în ***Socialismul,*** XIV (1919), nr. 289 (24 decembrie).

politică. Atitudinea lui Slavici față de lumea din care **s**-a ridicat nu putea fi a avocatului, care apără, ci a luptătorului. Mărturii privind descendența sa din „opincă" întîlnim des la Slavici, cum se întîlnesc la mulți fruntaşi de peste munți. Nicăieri însă ca în publicistica lui Slavici ea nu este afirmată cu o mai mare vigoare şi nu i se dă un sens mai cuprinzător. Putem citi în unul din primele numere ale *Tribunei:* „Toate generațiunile de astăzi, în viață, ale societății noastre culte sunt ieşite din « opincă »: « opincă » va să zică părinții noştri, acei oameni muncitori şi plini de abnegațiune care şi-au dat bucata de la gură şi cămaşa de pe trup pentru ca să ne pună pe noi în contact cu societatea europeană; « opincă» va să zică frații noştri, rudele noastre şi prietenii din copilărie ai noştri, oameni săraci, care din sudoarea feței lor au înființat în țara aceasta aproape trei mii de şcoli şi tot din sudoarea feței lor ne susțin şi pe noi, conducătorii aşezămintelor lor de cultură."[1] Acela care nu ține seama de toate acestea, avertiza Slavici — „acela ne provoacă".

Existența inegalității între naționalități, într-un stat multinațional, cum era cel austro-ungar, nu trebuie nici ea pierdută din vedere. Epoca de la 1861, cînd Slavici îşi începe studiile liceale, şi pînă la 1872, cînd termină pe cele universitare, este aceea în care naționalitățile oprimate duc pe toate căile o susținută luptă pentru federalizare. Guvernele maghiare fac o opoziție crîncenă, căci federalizarea amenința, cum s-a putut vedea, propriile lor interese.

Curtea din Viena dă, din cînd în cînd, cîte un semn că n-a uitat naționalitățile, nu însă de dragul acestora, ci pentru a tempera pretențiile față de ea ridicate de guvernele maghiare. Mulți luptători transilvăneni cred în sinceritatea Curții din Viena. Orientarea politică a lui Slavici se înscrie, prin urmare, în una mai generală, care se întîlnea nu numai la românii transilvăneni, ci şi la celelalte popoare oprimate din Imperiul austro-ungar. Dar dacă totuşi nu se discută aceasta prea des, nu este o întîmplare. Slavici a scris şi pe această temă studii, unele apărute şi în volum, dar a lăsat, înainte de toate, o bogată publicistică. Se întîlnesc în ea declarații reprobabile de fidelitate față de Curtea din Viena, dar şi multe pagini de denunțare a oprimării naționale, printre cele mai strălucite, ale scrisului românesc.

Condițiile social-politice din Transilvania joacă un rol important, cum remarcă istoricii literari, şi în formarea spiritului de toleranță față de alte popoare. Slavici se sprijină pe afirmarea spiritului de toleranță, în activitatea sa publicistică, de pînă pe la 1878, pe consi-

[1] [ţ. Slavici], ***Sibiu, 7 mai st.v.,*** în ***Tribuna,*** I (1884), nr. 19 (8/20 mai).

derente, în primul rînd, umanitare, putînd recunoaşte îndrumarea, încă din copilărie, a mamei sale. Sînt cunoscute cuvintele acesteia de respect pentru „neamț", pentru „ungur", pentru „sîrb". Cucerirea independenței, dar şi pierderile teritoriale aduc schimbări esențiale în concepția lui Slavici, şi în lupta pe care o duce, considerentele politice trec pe primul plan. După 1878 Slavici ridică la rangul de politică de stat buna conviețuire între popoare, care privea nu numai România şi Ungaria, ci şi alte țări mici din această parte a Europei. Situarea lor între mari imperii, amenințare permanentă, le primejduia însăşi existența de state naționale. De aici numărul mare de articole în care Slavici militează pentru înfrățirea dintre poporul român şi cel maghiar, articole fără egal în literatura română şi cea maghiară, prin sinceritate, şi orizontul larg.

Concepția politică a lui Slavici cuprinde toate elementele încă înainte de 1873, cum s-a putut vedea din studiile pe care le publică în *Speranția* şi *Convorbiri literare* şi din articolele din *Luminaşi Telegraful român.* Dar dacă orizontul său era limitat şi nu depăşea sfera de probleme legate de provinciile româneşti de sub stăpînirea austro-ungară, el se lărgeşte considerabil după 1874, cînd se stabileşte la Bucureşti. Trece de la lupta românilor dintr-o provincie la lupta dusă de poporul român. Slavici mai suie o treaptă, cea mai înaltă din activitatea sa publicistică, cînd, după 1884, pregăteşte şi apoi susține, cu energia pe care i-o cunoaştem, acțiunea memorandistă. Publicistica sa din ultimele două decenii ale veacului trecut reflectă, mai bine decît a oricărui scriitor român din acea vreme, schimbări importante în concepția politică, nu străine de amploarea pe care o ia lupta proletariatului. Acum Slavici priveşte lupta dusă de poporul român împotriva asupririi naționale ca făcînd parte din marile bătălii de clasă din Europa.

Slavici caută, avînd o perspectivă largă a luptei, îndeosebi naționale, pe care o susține, o forță socială pe care să se sprijine. Crede la începutul activității sale că ea putea fi Partidul Național Român, spre a se apropia, între 1874—1884, de „Junimea", fracțiune a Partidului Conservator, să revină, între 1884—1890, la Partidul Național Român, de care, îndepărtîndu-se din nou, să se apropie, între 1890—1907, de Partidul Liberal. Pornea de la convingerea că trebuia să susțină prin scrisul său lupta poporului român, şi nu interesele unuia sau altuia din partidele politice. Astfel se explică de ce nu acceptă să devină membru al lor şi nici nu participă la viața lor politică. O singură dată, în 1887, ocupă, într-o activitate de cinci decenii, o

funcție într-un partid politic. S-a putut vedea că nu era decît o încercare a „tinerilor" de a pune mîna pe conducerea Partidului Național Român, căruia să-i dea o altă orientare politică. Cum nu izbutiră, nici Slavici nu rămîne în funcția de secretar multă vreme. Independența față de partidele politice caracterizează, în egală măsură, şi activitatea lui Eminescu şi Caragiale. De aici şi situarea în publicistica lor la nivelul unei critici dintre cele mai severe, aduse partidelor politice.

Mersul evenimentelor îl situează, în mai multe momente din activitatea sa publicistică, pe poziții de luptă apropiate de cele ale mişcării muncitoreşti. Slavici nu critică mişcarea muncitorească; om în vîrstă, îşi mărturiseşte regretul că nu putea sta în luptă alături de socialişti. „E dureros afară din cale — scrie în 1921 – să te ştii om bătrîn cînd simți în tine pornirea de a intra-n lupta nu numai crîncenă, ci totodată şi îndelungată."[1] Slavici nu face nicăieri şi în nici o împrejurare mărturisiri asemănătoare şi cu privire la celelalte partide politice.

Om politic, în înțelesul care se dă cuvîntului, Slavici nu este. Cuvîntări la întruniri electorale nu ține; nu este deputat, nu intră nici măcar ca membru în vreunul din partidele politice. Dar dacă n-a fost om politic, a fost un luptător politic. Publicistica sa dezvăluie o concepție potrivit căreia a urmărit înfăptuirea unității culturale şi naționale şi a desfăşurat o activitate cu un volum considerabil. Cuvîntării îi ia locul articolul, care cuprinde idei politice şi relevează şi o atitudine afirmată întotdeauna cu multă energie. Cuvîntul de foc, ca la Eminescu, se întîlneşte şi în publicistica sa. Slavici este, între toți scriitorii români, cel mai aproape de Eminescu.

Cunoaşterea activității sale politice, oglindită îndeosebi în publicistică, dă posibilitatea înțelegerii mai cuprinzătoare şi a operei literare.

Concepția despre artă a lui Slavici este subordonată celei politice, în care intră ca parte componentă şi revelează, ori de unde am porni, luptătorul pe tărîm social.

Concepția despre artă a lui Slavici nu este cuprinsă în vreo lucrare, întocmită anume şi în care să propună un sistem. *Estetica* sa, apărută în 1883—1884, în *Educatorul*[2] este un curs de nivel mediu, predat la Azilul „Elena-Doamna" şi nu se opreşte decît la idei cu circulație

[1] I. Slavici, *închisorile mele,* p. 185.
[2] *Educatorul,* I (1883), nr, 43 (25 decembrie), II (1884); nr. 1 (1 ianuarie) - nr. 10 (4 martie).

generală, ea orice manual. Mult mai importantă este corespondenţa cu I. Negruzzi, situată şi cronologic cu un deceniu mai devreme, precum şi unele articole, apărute în 1877, în *Timpul,* cum sînt *Teatrul român*[1], *N. Scurtescu. Rhea Silvia şi Despot-vodă*[2] şi alte cîteva.

O primă problemă — şi cea mai importantă — care se pune în legătură cu concepţia despre artă a lui Slavici este cea a *realismului poporal.* Cercetătorii situează preocupările lui Slavici în legătură cu el în epoca *Tribunei* (1884—1890). Ele sînt însă mult mai vechi, şi le întîlnim încă în epoca începuturilor sale scriitoriceşti. Congresul de la Putna (1871) recomanda „tinerilor" să studieze „înclinările, datinele, obiceiurile etc. poporului român, în genere, şi în special" să-şi însuşească „cugetarea originală românească de la popor"[3]. Dăm aici peste cele mai importante elemente care intră în definiţia *realismului poporal.* Mărturii directe că Slavici s-ar fi exprimat în acest sens nu avem. Cuvintele de mai sus fac parte însă din programul pregătit de „România jună", societatea studenţească din Viena. Slavici era, cum ştim, preşedintele ei. Programul se discută la Putna, şi Slavici participă la dezbateri. Mărturii ca acestea nu permit să se demonstreze paternitatea ideilor, dar ele arată că Slavici şi le însuşise. Doi ani mai tîrziu, el publică în *Lumina* studiul *Învăţămîntul poporal* şi vorbeşte, prima dată, de o „literatură poporală"[4]. înţelege prin ea nu creaţia populară, ci literatura cultă, însă scrisă cu o destinaţie foarte precisă. Ea era chemată să conserve ceea ce dădea şcoala şi să împlinească ceea ce nu putea da. „Formarea şcolară — scrie Slavici — chiar dacă ar fi destulă, se pierde cu vremea dacă nu vom avea o literatură poporală prin care să conservăm ce a dat şcoala şi să suplinim încă ce ea nu a putut da." Slavici precizează, un deceniu mai tîrziu, că spre a avea o asemenea literatură se impunea să se ia ca punct de plecare creaţia populară. Scriitorul adevărat, arată Slavici în cursul său *Literatura poporană,* ţinut la Azilul „Elena-Doamna", „simte că-n poporul român este izvorul poeziei române şi că punctul de plecare pentru dezvoltarea noastră literară nu este nici Omer, nici Oraţiu, nici Shakespeare, nici Voltaire, nici Goethe, ci literatura noastră poporană"[5]. Un an mai tîrziu, Slavici ia conducerea *Tribunei* şi desfăşoară o vastă activitate spre a determina şi peste munţi crearea unei

[1] ***Timpul,*** II (1877), nr. 62 (17 martie) - nr. 69 (25 martie),

[2] ***Idem,*** nr. 167 (23 iulie) - nr. 175 (2 august).

[3] I. Grămadă, *România jună,* p. 65.

* ***Lumina,*** II (1873), nr. 28 (2/14 iunie).

[5] ***Educatorul,*** I (1893), nr. 1 (2 ianuarie).

literaturi culte pornind de la cea populară şi care să reflecte cît mai exact viaţa poporului român.

Cînd Slavici punea, încă în 1873, problema creării unei literaturi care să conserve ce se transmite prin şcoală, insista, cum am văzut, şi asupra unui al doilea aspect, şi anume, că acea literatură trebuia şi să ofere ceea ce nu putuse da şcoala. Slavici îşi formase o concepţie despre cum trebuia să fie acea literatură. Aşezarea la temelia ei a creaţiei populare constituia numai un aspect. Scriitorului îi revenea obligaţia să şi scrie în aşa fel încît opera sa să contribuie la ridicarea poporului. Se desprind de aici alte idei importante pentru definirea concepţiei lui Slavici despre artă. Scriitorul nu putea fi, potrivit opiniei lui Slavici, un ins oarecare. Mărturiile sale nu ne îndrumă totuşi spre imaginea unui *vates,* ci a unui *dascăl.* Măreţia gestului, cu desfăşurare largă, putînd însă fi întotdeauna suspectat de teatralitate, îi displăcea. Scriitorul trebuia să fie, mai presus de orice, *dascăl,* care dă altora învăţături. Opera literară devine şi ea transmiţătoare de învăţături. Căci numai aşa literatura putea da ceea ce nu izbutise să dea şcoala. Aici îşi are punctul de plecare didacticismul din opera lui Slavici. Şi tot aici şi atitudinea moralizatoare, de care s-a vorbit atît de mult. Atitudinea sa moralizatoare nu are la bază o credinţă religioasă, ci se întemeiază pe convingerea, formată în activitatea sa de luptător, că literatura putea şi trebuia să contribuie la progresul omenirii.

Concepţia aceasta stă şi la baza atitudinii sale faţă de instituţiile culturale, între care şi teatrul. Cînd Slavici cere ca acestea să îndeplinească un rol în formarea culturii naţionale şi universale, nu vine cu idei noi. Ele se întîlnesc cu mult înainte şi scriitorii de la *Dacia literară* nu credeau altfel. Meritul lui Slavici stă în atitudine. Căci într-o vreme cînd comercializarea artei devenise ameninţătoare, Slavici luptă pentru menţinerea în rosturile lor fireşti a instituţiilor culturale.

Munca scriitorului nu putea fi nici ea o îndeletnicire lipsită de răspundere. „Munca literară — scrie Slavici în articolul *Literatura «românească» si d-nul Duiliu Zamfirescu* — nu e un fel de «sport» făcut pentru distracţiunea celor ce n-au ce face, ci un *apostolat,* pentru care se cere *vocaţiune* şi *pregătire."*[1] Slavici arată şi ce înţelege prin *apostolat,* de unde rezultă că nici de astă dată nu porneşte de la convingeri religioase. Scriitorul este — arată Slavici în răspunsul la ancheta *Luceafărului,* din 1910, în legătură cu poporanismul — şi un continuator al

[1] ***Revista idealistă,*** II (1904), nr. 2 (15/28 aprilie). Sublinierile în text.

Operei începute de predecesori, se pierde „pe sine însuşi in obştie" şi scrie pentru „toţi românii de azi" şi pentru „cei viitori"[1].

Slavici s-a preocupat şi de problemele limbii în mai multe studii, unele cu caracter de cercetare ştiinţifică, precum şi numeroase articole[2]. Şi în acest domeniu Slavici apără idei întîlnite încă în anii începuturilor sale scriitoriceşti. Opera literară nu putea avea, arată el, o circulaţie largă decît atunci cînd era „poporală". Limba creată pe alte baze o numeşte „păsărească". Ideile lui Slavici în legătură cu limba sînt cuprinse, în esenţă, într-un articol, din 1886, apărut în *Tribuna**. „Se poate ca în *această românească* să lipsească pe ici, pe colo — scrie el — cîte un cuvînt; în asemenea cazuri adoptăm cuvinte străine ori ne ajutăm fie cu derivaţiuni, fie cu cuvinte întrebuinţate în sens impropriu. Nu-i este nimănui iertat a se folosi de cuvinte *nouă* pentru exprimarea unor noţiuni *vechi,* pentru care există cuvinte în limba românească, şi cu atît mai puţin poate să-i fie cuiva iertat a se abate de la regulile gramaticale stabilite de popor. Căci suprema autoritate în materie de limbă românească e poporul român, şi ştiinţa nu are decît să consulte reguli gramaticale stabilite de popor şi să le completeze, unde ele au vreo scădere." Asemenea idei exprimă şi I. Bechnitz, cu cîţiva ani mai înainte, în *Foişoara Telegrafului român.*

Există şi cîteva mărturii din care se vede că Slavici acordă alegerii cuvîntului în opera literară un rol decisiv. „Nu este cu putinţă a ne închipui — scrie Slavici în 1878 — vreo gîndire, vreun lucru ori vreun cuvînt care nu s-ar putea întrebuinţa în artă, deoarece în artă niciodată nu e vorba de ceea ce zicem, ci totdeauna de felul în care zicem."[4]

Slavici discută şi despre problemele limbii literare, şi părerile sale merită să reţină atenţia în mod deosebit. El face distincţie între limbă şi limba literară. Despre o limbă literară vorbesc şi unii scriitori dinaintea sa, dar o fac în contextul luptei împotriva latinismului. Slavici pune problemele din cu totul altă perspectivă, şi afirmînd autoritatea poporului în materie de limbă, subliniază ca foarte important aportul scriitorilor în crearea limbii literare. „Astfel, fiecare dintre dînşii — scrie Slavici în 1888 — vrînd-nevrînd adaugă cîte ceva la comoara limbii, fie prin popularizarea vreunui cuvînt străin, învechit ori

[1] *Luceafărul,* IX (1910), nr. 8 (16 aprilie).

[2] T. Teaha, ***Slavici şi problemele limbii,*** în ***Limba română,*** III (1954), nr. 3 (mai-iunie).

[3] I. Slavici, ***Un regulament,*** III (1886), nr. 147 (28 iunie/10 iulie). Sublinierile în text.

* I. Slavici, ***Radu — Poemă de Ronetti Roman,*** în ***Timpul,*** III (1878), nr. 93 (28 aprilie).

întrebuinţat numai de o mică parte din popor, fie prin precizarea formelor etimologice, fie chiar prin crearea unor cuvinte şi forme nouă şi neobicinuite, dar înţelese de toţi în virtutea analogiei.

Aceia deci care vrea să se dumirescă asupra vreunei cestiuni de gramatică românească trebuie să cunoască limba românească literară tot atît de bine ca graiul viu, căci dacă românii neaoşi [...], păstorul de la munte, plugarul de la cîmpie şi tîrgoveţul de prin mahalale sunt autoritate în materie de limbă românească, autoritate sunt şi scriitorii români moderni şi vechi, începînd de la Alecsandri şi Eminescu pînă la vornicul Ureche şi diaconul Loresi."[1]

Cînd Slavici discută problemele limbii literare nu pierde din vedere nici ţelurile luptei pe care o ducea pe tărîm naţional. „Dezvoltarea, cultivarea şi desăvîrşirea acestei limbi literare — scrie el în acelaşi articol — e o cestiune de mărire naţională, iar aceia care duc limba aceasta spre desăvîrşire sunt scriitorii noştri mai de valoare."

Mulţi scriitori români, şi mult înainte de Slavici, au vorbit de geniu, de talent, de inspiraţie, de genurile literare. I. Heliade Rădulescu, de pildă, spune lucruri mult mai interesante decît Slavici, pentru care inspiraţia înseamnă „foc bengal" o dată, „cap îni'ierbîntat" altă dată. Observaţiile însă dintr-o scrisoare a sa, din 10 martie 1874, către I. Negruzzi, se cuvin reţinute nu atît pentru originalitatea ideilor, cît mai ales ca document din epoca cînd abia păşea în literatură: „Mi-ar plăcea — scrie Slavici — să lac o deosebire intre dramă şi roman. Drama ne înfăţişează caractere deja formate. Ea numai le zugrăveşte, fără ca să cerce a ni arăta cum ele au ajuns a fi precum sunt. Gonsideraţiuni estetice care restrîng timpul acţiunii şi opresc istorisirile fac asta în dramă peste putinţă. In roman însă şirul acţiunilor nu este determinat. Este o istorisire care poate începe cu naşterea şi siîrşi cu moartea eroului. Pretind altceva de la roman: ca el să arate desfăşurarea caracterului, să ni spună nu numai cum sunt, ci totodată şi cum, în urma căror înrîuriri au ajuns caracterele precum sunt. Această desfăşurare premeditată o numesc eu formare, deosebind-o de simpla zugrăvire. Eu cer de la roman ca el să zugrăvească."[2]

Slavici discută, în cîteva rînduri, şi despre naţional şi universal în artă. El publică în *Semănătorul* un articol, *Ce e naţional în artă?.*

[1] I. Slavici, ***Articularea numelor proprii,*** în ***Tribuna,*** V (1888), nr. 206 (U/23 septembrie).

* I. E. Torouţiu, op. *cit.,* II, p. 241.

printre cele mai importante pentru cunoaşterea concepţiei sale artistice. Arta trebuie să fie izvorîtă, arată Slavici, din sentimentele omeneşti. „Dar ceea ce dă valoare şi farmec operei de artă — scrie el — e nota particulară, nu în fondul estetic, nici în plăsmuire, ci în înfăţişarea în aievea a plăsmuirii, iar aceasta trebuie să fie naţională."[1] Scriitorii români aveau datoria — declară Slavici la ancheta *Luceafărului* în legătură cu poporanismul — să-şi aducă aportul tocmai în această direcţie, spre a îmbogăţi „viaţa culturală a omenirii" cu o notă nouă — „cea românească"[2].

Slavici este printre scriitorii români mai puţin tributari gînditorilor străini. Nu înseamnă însă că nu se poate vorbi şi despre aşa ceva. Dar dacă apropierile de Schopenhauer, Rousseau, Confucius şi alţii sînt posibile şi se pot demonstra, se cuvine observat că Slavici nu reţine decît ceea ce se potrivea cu realităţile sociale în care trăia. în concepţia sa despre artă întîlnim opinii nu îndeajuns de clar formulate, dar nu asistăm la abandonarea unora şi îmbrăţişarea altora, ori la contradicţii între ele. De aici şi impresia că Slavici pune, în exprimarea opiniilor sale despre artă, multă chibzuinţă. Ceea ce nu înseamnă şi lipsă de pasiune.

Concepţia despre artă a lui Slavici potrivit căreia literatura cultă trebuia să pornească de la creaţia populară stă şi la baza activităţii sale literare, şi înainte de a fi nuvelist şi romancier, el este autor de poveşti. Slavici vine dintr-o regiune cu puternice tradiţii folclorice. Siria, comuna sa natală, dă literaturii şi alţi autori de poveşti, şi cele ale lui I. T. Mera mai prezintă şi azi interes. Un îndrumător anume spre creaţia populară, într-un asemenea mediu, nu era necesar, şi dacă Slavici aminteşte de Mihai Fercu, „tata bătrîn", aceasta înseamnă că va fi ştiut poveşti şi mai ales va fi ştiut să povestească. Cărţile populare le cunoaşte din copilărie, şi ca „gimnazist" face parte din societăţile de „lectură" a căror menire era şi să sădească în sufletul tinerilor dragostea pentru creaţia populară. Almanahurile junimii studioase cuprind şi creaţii populare, şi Alecsandri cunoştea peste munţi, în anii formării lui Slavici, o circulaţie cum nu o mai avusese nici un scriitor român. Cînd Eminescu şi Slavici sosesc la Viena, în toamna anului 1869, şi unul şi altul veneau cu preocupări folcloristice. Orientarea lor era însă diferită, în funcţie de genul literar spre care se îndreptau în propria creaţie: poezie, Eminescu; proză, Slavici. Eminescu, cu lecturi mai întinse, îndeosebi în domeniul filozofiei germane, cunoaşte însemnătatea pe care o acorda etnopsihologia

[1] *Semănătorul,* V (1906), nr. 3 (15 ianuarie).
[2] *Luceafărul,* IX (1910), nr. 8 (16 aprilie).

creaţiei populare în proză. Există mărturii din care rezultă că Eminescu îi cunoaşte pe H. Steinthal şi M. Lazarus[1]. Aceştia scot, începînd din 1859, revista *Zeitschrift fier Volkerpsychologie und Sprachwissenschaft,* şi nu este de închipuit ca Eminescu şi Slavici să nu fi purtat discuţii în legătură cu însemnătatea prozei populare. Etnopsihologia acordă prioritate acesteia, deoarece considera că proza populară cuprinde mai multe date cu privire la civilizaţia materială. Deosebirile de vederi între Eminescu şi Slavici sînt foarte mari, deşi amîndoi se orientează spre creaţia folclorică. Cînd Eminescu publică, în *Convorbiri literare,* în noiembrie 1870, basmul *Făt-Frumos din lacrimă,* căruia îi spune însă „poveste", Slavici găsi că era rău scris. Eminescu ar fi replicat: „Scrie tu alta mai bine"[2]. Deosebirile de vederi ieşeau din modul cum înţelesese Eminescu să „culeagă" basmul. Poetul îl învesti cu toate însuşirile prozei sale, pe cînd Slavici era pentru transpunerea mai fidelă a creaţiei populare, dar lasă şi celui care transpune oarecari libertăţi. Slavici publică — la 1 iunie 1872, în *Convorbiri literare* — basmul *Zina Zorilor,* căruia îi zice, ca şi Eminescu, „poveste". Ţine însă să informeze de la cine a auzit basmul, şi spre a fi cît mai în spiritul zonei etnografice de unde culege basmul, reţine şi cuvinte şi expresii cu circulaţie restrînsă. Explică însă în note sensul lor şi insistă chiar asupra unor procedee artistice întîlnite în naraţiunile populare.

Slavici îşi rezervă rolul, cel puţin aşa s-ar părea la început, de intermediar, chemat nu să valorifice pentru sine, ci să fixeze în scris creaţiunile populare. De aici şi aspectul ştiinţific, în sensul că indică locul de unde a cules basmul, dă variante şi explicaţii pentru cuvintele de mică circulaţie. Dacă ne-am opri la aceste aspecte, nu ar fi nici o deosebire între Slavici, şi N. Filimon, Petre Ispirescu, At. M. Marinescu, D. Stăncescu, Ioan Pop-Reteganul, S. FI. Marian, pentru care fiecare variantă reprezintă de fapt o poveste independentă. Slavici trimite redacţiei, o dată cu *Zîna Zorilor,* şi o scrisoare de o importanţă capitală pentru cunoaşterea opiniilor sale cu privire la rolul culegătorului. Slavici îl numeşte „prelucrător", şi el trebuie să privească „povestea din toate punctele de vedere, şi să combine din toate variantele un întreg frumos", nu numai pentru a da „recepţiunii caracterul individual", ci şi pentru a produce totodată „un întreg nou". Şi mai departe: „Faptele şi ideile sînt dară o recepţie din popor: gruparea lor estetică este un capriciu al individualităţii".[3]

[1] M. Eminescu, *Opere. VI Literatura populară,* Bucureşti, 1963, p. 14.
[2] I. Slavici, *Amintiri,* Bucureşti, 1924, p. 81.
[3] *Convorbiri literare,* VI (1872), nr. 3 (1 iunie).

Cercetate sub aspectul receptării „faptelor şi ideilor din popor", lumea poveştilor lui Slavici este cea întîlnită pretutindeni în creaţia noastră populară. Eroii sînt aceiaşi şi însuşirile care li se atribuie se întîlnesc, cu foarte puţine excepţii, şi în poveştile lui Slavici. Se respectă şi succesiunea întîmplărilor, ilustrînd triumful binelui asupra răului, al dreptăţii împotriva nedreptăţii.

Constatări importante se pot face şi în privinţa selectării şi grupării întîmplărilor într-un „întreg nou". Slavici respectă tipologia din creaţia populară, dar aduce schimbări în onomastică, şi eroii se numesc Florea, Costan, Petre *(Zîna Zorilor),* ori Ana, Stana, Lăptiţa *(Doi feţi cu stea în frunte).* Făt-Frumos din unele poveşti ale lui Slavici poartă straie ţărăneşti, doarme pe prispă, iar eroina, Ileana Cosinzeana, are cămaşă cu altiţe. Amănuntele de acest fel conferă eroilor o existenţă apropiată de cea a unor personaje de nuvelă. Cuvinte ca: „A fost..." etc, cu care se deschid poveştile lui Slavici, nu constituie totdeauna pregătiri pentru intrarea în lumea fabulosului, în *Floriţa din codru,* de pildă, sîntem introduşi, după asemenea cuvinte, într-o lume cu existenţă reală, şi începutul este nu de poveste, ci de nuvelă.

Slavici lasă deplină libertate „prelucrătorului" în selectarea variantelor şi episoadelor, spre a întocmi un „întreg nou", şi ea marchează trecerea de la acţiunea de *culegător* la cea de *autor.* Căci acţiunea de selectare şi întocmire a unui „întreg nou" presupune existenţa artistului. Slavici are toate însuşirile. Adesea însă şi el oscilează în alegerea Variantelor *(Floriţa din codru).* Altădată acordă prioritate unor episoade prin care putea viza vicii ale contemporanilor, îndeosebi cu poziţii înalte în ierarhia socială. *Păcală în satul lui,* de pildă, se publică în *Tribuna,* în 1886, într-un moment cînd Slavici duce o susţinută campanie de presă împotriva mitropolitului Miron Romanul şi, în general, a întregii conduceri a bisericii românilor transilvăneni. Slavici îşi adună parcă toate resursele de umor spre a ironiza nătîngia popilor.

Judecate sub aspectul realizării artistice, poveştile lui Slavici sînt inegale. Cele din prima parte a activităţii sale (1871—1875), *Zîna Zorilor, Ileana cea şireată, Floriţa din codru, Doi feţi cu stea în frunte, Stan Bolovan* sînt mai aproape de creaţia populară, în sensul că Slavici reţine variantele mai caracteristice. Episoadele sînt bine legate, acţiunea susţinută şi cu desfăşurare largă, cum se întîlneşte şi în basmul popular. Poveştile din această perioadă au şi un pronunţat colorit local, urmare a legăturii nemijlocite cu zona geografică de unde „culege". Dintre poveştile publicate după 1900 mai realizate sînt *Limir-Impărat* şi *Spaima zmeilor,* celelalte, *Băiat sărac şi koropsii, Negru-împărat,* fiind schematice şi lipsite de colorit local. Se pot presupune şi reminiscenţe din lecturi, şi unele poveşti ca *Doi fraţi buni, Împăratul şerpilor* nu sînt decît adaptări. Poveştile *Ioanea mamei, Băiet sărac, Păcală în satul lui, Petrea prostul,* scrise între 1879 şi 1887, sînt, alături de *Zîna Zorilor* şi *Floriţa din codru,* printre cele mai importante nu numai din creaţia lui Slavici, ci din întreaga noastră literatură. Istoricii literari situează *Păcală în satul lui,* prin umor şi sfătoşenie, aproape de *Budulea Taichii*[1]. Poveştile din urmă beneficiază mai mult decît celelalte şi de experienţa cîştigată de scriitor în nuvelistică.

Contribuţia lui Slavici, autor de poveşti, nu trebuie exagerată, dar nici diminuată pînă la restrîngerea ei la aspectul etnografic şi lingvistic. El se încadrează în mişcarea generală a literaturii române şi nu se poate face abstracţie de înaintaşii săi atît de dincoace, cît şi de dincolo de munţi, cu toate deosebirile care îl separă de ei. Slavici deschide drum lui Creangă prin afirmarea, ca principiu artistic, a libertăţii „prelucrătorului" de a alege variantele şi episoadele şi de a întocmi un „întreg nou". Nu este însă mai puţin adevărat că şi Creangă îl va influenţa. *Spaima zmeilor* descinde, măcar în cîteva puncte, din *Dânilă Prepeleac.* Deosebirile între cei doi povestitori sînt foarte mari, deşi pornesc de la fondul comun al creaţiei noastre populare. Ele se fac simţite nu numai sub raportul realizării artistice, ci şi prin atitudinea faţă de fabulos. Creangă se menţine în graniţele a ceea ce înţelegem prin poveste, dar tratează, adeseori, fabulosul cu mijloace realiste. Slavici procedează invers, şi naraţiunile, concepute realist, le investeşte cu atributele poveştilor prin introducerea fabulosului.

Există în activitatea literară a lui Slavici un sector întreg, cum este teatrul, care nu are prea mare valoare în sine, dar care anticipează cele mai importante direcţii în scrisul său şi unele chiar în literatura română. *Fata de birău,* comedie în două acte, publicată în *Convorbiri literare* încă în martie 1871, este poate cea mai caracteristică. Descrierea iubirii în mediul rural, care formează tema comediei, anticipează nuvelele idilice; se prefigurează, pe de altă parte, prin interesul arătat banului de unul din eroi, conflictul, întîlnit mai tîrziu în *Moara cu noroc* şi în *Mara.* Tănase, tînărul îndrăgostit, citeşte jurnalele, ţine

[1] I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884-1895), Partea I. Proza,* Bucureşti, 1936, p. 68, şi D. Pop, *I. Slavici, teoretician al folclorului,* în *Studia Universităţi» „Babeş-Bolyai",* Seria IV, Philologia, Fasc. 2, Cluj, 1959, p. 115—127.

discursuri şi mai ales şi-a format un limbaj al lui, cum îşi formează, înainte de Slavici, unii din eroii lui Alecsandri, iar mai tîrziu, eroii comediilor lui Caragiale.

Slavici aduce pe scenă viața satului, dar nu este cel dintîi care face acest lucru. Alecsandri şi ceilalți scriitori dinaintea lui Slavici se opresc şi ei la sat, dar îl privesc „dinafară", cum de mult s-a observat. Slavici se situează „înlăuntrul" satului şi chiar „înlăuntrul" familiei țărăneşti. Astfel, el este inițiatorul şi susținătorul celei mai importante direcții în zugrăvirea satului în literatura română.

Toane sau vorba de clacă, comedie în trei acte, apărută în 1875, şi *Polipul unchiului,* compusă, de asemenea, îndată după trecerea în „țară", dar publicată abia în 1886, înfățişează societatea „înaltă" de dincoace de Carpați. Slavici reia tema în multe nuvele şi chiar în romane. *Gaspar Grațiani, domnul Moldovei,* 1888, şi *Bogdan-vodă,* scrisă tot îndată după stabilirea în „țară", dar publicată postum, dezvăluie în activitatea lui Slavici preocupări în direcția creării unei literaturi inspirate din istoria poporului, preocupări care revin în scrisul său după 1900, cînd trece la realizarea unui ciclu de „narațiuni" istorice. *Bogdan-vodă* este scrisă în versuri, cu excepția cîtorva scene, şi drama interesează şi ca document literar. Slavici compune versuri şi cu cîțiva ani mai înainte şi le publică în *Gura satului* din Arad şi în *Telegraful român* din Sibiu, dar nu le acordă însemnătate. Multora dintre versurile dramei nu le lipseşte vibrația, iar pe alocuri, ele dau relief gestului solemn, ca în dramele romantice, de inspirație istorică. Alexandru-vodă adună boierii şi le aduce la cunoştință că a hotărît să închine țara polonezilor. Bogdan iese în fața tronului:

Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat şi-am înțeles
Ce vrei să ştim, ce fel de gînduri ai.
Ascultă-acum să-ți spun şi eu, aici,
în fața tuturor, ce zicem noi,
Moldova viuă, cum o vezi şi-o ştii.
Eşti domn şi n-ai stăpîn asupra ta,
Şi orişice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut şi pentru noi.
Tăcuți, supuşi urmăm porunca ta.
Tu însă eşti stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu eşti, nu poți să fii.[1]

[1] I. Slavici, *Teatru,* Bucureşti, 1963, p. 340-341.

Sectorul cel mai cunoscut al creației sale literare este nuvelistica — şi nici ea toată. Poveştile îi deschid drum spre ea, ca şi altor scriitori. Slavici renunță la fabulos şi introduce, pe întreg spațiul de tratare, descrierea realistă.

Popa Tanda, cea dintîi nuvelă a lui Slavici, se publică în *Convorbiri literare,* în 1875, şi ea este, cum s-a observat[1], mai curînd o povestire. Metoda de prezentare este cea din poveşti şi nuvela nu are conflict puternic, susținut pe ciocnirea dintre două tabere. Slavici îşi propune să ilustreze puterea exemplului, şi ea cu mare circulație în creația populară. Trandafir, eroul nuvelei, porneşte la ridicarea satului, căzut în sărăcie, cu metodele însuşite în seminarul teologic: predica, moralizarea, mustrarea, care însă rămîn ineficace. Scena în care Trandafir veghează, la lumina opaițului, cînd soția şi copiii dorm, şi în care meditează la răspunderea ce-o avea față de familia sa, este esențială în înțelegerea nuvelei. Trandafir trăieşte, în realitate, o mare dramă, care justifica, prin gravitatea situației, curmarea vieții prin sinucidere. Dar el nu este un laş şi deşi nedeprins cu munca, se dedică ei, găsind calea salvării sale din sărăcie. Satul îi urmează exemplul. Slavici aduce muncii poate cel mai cald elogiu din întreaga sa operă. Modalitatea de expunere este portretul. Există însă, în realitate, două portrete. Unul înfățişează un erou, copleşit de sărăcie; al doilea portret prezintă un alt erou, întreprinzător şi plin de inițiative.Motivarea adusă este puternică şi adînc umană, încît convertirea a doi eroi în unul singur apare deplin credibilă. Prozatorul ni se dezvăluie, încă din cea dintîi nuvelă, ca un mare artist în motivarea psihologică a acțiunilor eroilor săi.

Comparația care se face foarte des între *Popa Tanda* şi povestirea lui H. Zschokke, *Der goldmachende Dorf* (1819), şi chiar şi cu lucrări ale altor scriitori străini apare formală. Căci eroul din povestirea lui H.Zschokke ridică satul nu prin exemplul personal, ci prin şcoală (pentru copii şi adulți), prin înființarea „casei de păstrare" (bancă), cu un cuvînt, prin instituții. înființarea acestora duce la închiderea cîrciumilor. Slavici nici nu pomeneşte de asemenea instituții, ceea ce ar putea Îndreptăți presupunerea că nu cunoaşte povestirea lui H. Zschokke. Altfel nu este de închipuit că nu ar fi încercat să dea şi el nuvelei un cadru mai cuprinzător, prin introducerea instituțiilor săteşti.

Popa Tanda se impune să fie considerată, mai ales prin înfățişarea personajului principal în munca de ridicare a satului, ca un manifest.

[1] P. Mareea, *I. Slavici,* Bucureşti, 1965, p. 257.

Ea deschide un drum nou în proza românească, îndeosebi în cea de peste munți.[1] Nuvela cuprinde, în adevăr, realizate în imagini artistice, toate elementele „realismului poporal".

Popa Tanda este urmată la scurte intervale de *Scormon* (1875), *La crucea din sat* (1876), *Crucile roșii* (1876), *O viață pierdută* (1877), *Gura satului* (1879), *Budulea Taichii* (1880). Cea mai aproape de *Popa Tanda* prin problematică nu este nici *Scormon* și nici *La crucea din sat,* ci *Crucile roșii.* Nuvela prezintă tot fruntași de peste munți, de astă dată de la oraș, români și unguri, care în loc să se preocupe, asemeni Popei Tanda, de ridicarea poporului, se dușmăneau. Romulus Tiberian, unul dintre eroii nuvelei, aduce în discuție, ca cel mai important argument, „înaintarea" românilor pe tărîm cultural și economic. El nu depășește stadiul discuțiilor, spre a trece la fapte, cum face Popa Tanda. De altfel, nici unul din eroi nu are resurse sufletești să determine transformări sociale, nici pe departe comparabile cu ale popei din Săraceni. Slavici credea, cum rezultă și din articolele sale, că asemenea eroi nu puteau fi descoperiți decît în lumea satului.

Concepția politică a scriitorului are cuvîntul decisiv și în privirea critică din cele două nuvele. Ea vizează în *Popa Tanda* rele sociale putînd fi întîlnite în orice zona geografică, cu oameni căzuți în sărăcie. *Crucile roșii* se susține, ca de altfel și *Laturomachia* „jalnica tragodie", compusă în versuri[2], pe ideea bunei conviețuiri și vizează, foarte precis, politica guvernelor maghiare față de naționalități. Efectele artistice și în primul rînd umorul sînt scoase din descrierea măsurilor luate de autoritățile locale, colosale în raport cu presupusele acțiuni subversive. Umorul din *Popa Tanda* rezultă din disproporția dintre mijloacele la care apelează eroul, foarte modeste, și inerția satului, pe care voia să o biruie, deși ea se profilează imensă. Condițiile în care este pus să acționeze îl silesc să caute căile de salvare, și Popa Tanda trece printr-o dramă pînă să descopere în sine energii pe care nici nu le bănuia. Dar în *Crucile roșii* Slavici rămîne la aspecte exterioare și fără dezvăluirea unei vieți sufletești străbătute de mari frămmtări, nu poate da eroilor o puternică individualitate.

Dacă în *Popa Tanda* și în *Crucile roșii* Slavici pornește cu intenția de a ilustra idei pe care le susținea și în publicistică, în *Scormon, La crucea din sat* și *Gura satului,* paralelismul nu mai apare atît de izbitor. Scriitorul vrea să dea tablouri din viața satului transilvănean și nimic mai mult. Dar nici acum nu se poate vorbi de o desprindere de sensul luptei duse de Slavici pe tărîm social.

[1] I. Breazu, ***Prefață*** la ***Nuvele,*** I, București, 1958, p. 48.

[2] ***Gura satului,*** **XV (1875),** nr. 32,33 (12/24 august și 19/31 august), nr, 34 (26 august/7 seutembrie). Semnat: Ioan Ciocîrlan.

Scormon, La crucea din sat și *Gura satului* descriu lumea satului transilvănean, ca și *Popa Tanda,* dar eroii nu mai sînt intelectuali, ci țărani, și schimbarea este dintre cele mai importante. Asemănările dintre cele trei nuvele nu au trecut neobservate și se insistă asupra faptului că ele au ca temă iubirea, căreia i se dă o rezolvare fericită. Cercetătorii le categorisesc, judecîndu-le mai ales după acest aspect, idile, îndeosebi *Scormon.* Scriitorii ridicați mai ales din mica burghezie cultivă idila, atît dincoace, cît și dincolo de Carpați. O întîlnim în paginile *Convorbirilor literare,* cu mult înainte de Slavici, după cum o întîlnim peste munți în cele ale *Familiei.* Autorul mai cunoscut de idile era N.Gane, prețuit în mod deosebit și de Slavici.

Existența unei concepții unitare și a unei baze afective comune celor trei nuvele se desprinde și din cercetarea lor. Slavici pune în centrul acțiunii viața satului, pe care îl surprinde, cum arată G. Călinescu, „în clipele lui rituale, la logodnă, praznic, clacă"[1]. Dar Slavici este și printre primii scriitori din literatura română, dacă nu chiar primul, care înfățișează o tipologie a familiei țărănești. Avem în vedere, firește, și comedia *Fata de birău,* publicată în *Convorbiri literare* încă în martie 1871. Important în cele trei nuvele nu este numele eroilor, pe care le și putem confunda, ci locul pe care îl ocupă în familie — gospodar, gospodină, fecior, fată de măritat. Gospodarul, ca și gospodina, sînt investiți cu drepturi și datorii, nescrise nicăieri, dar fixate în cursul unei tradiții multiseculare și preluate ca ceva firesc, după cum și flăcăul și fata sînt ținuți să acționeze numai în granițele unor convenții sociale bine precizate și cu neputință de încălcat fără a provoca mari răsturnări în viața familiei și chiar a satului. Momentul mai important, așa cum se desprinde din nuvelele lui Slavici, îl formează ieșirea fetei ori a flăcăului de sub autoritatea părintească spre a întemeia o nouă familie. Părinții pun înainte judecata; flăcăul și fata, iubirea. Conflictul din nuvele se susține pe manifestarea de atitudini diferite în sînul familiei, cu privire la căsătorie, moment cu deosebire important în viața satului. Deși nuvelele au aceeași temă, deosebirile între ele sub raportul realizării artistice sînt foarte mari. Ele nu trebuie căutate, în primul rînd, în complexitatea personajelor, cît mai ales, în prezentarea, mai largă, de la o nuvelă la alta, a vieții familiei, cu includerea inacțiune a tuturor membrilor ei. în *Scormon* stă în primul plan Sanda, fata ajunsă la vremea măritatului, mamei rezervîndu-i-se un rol secundar, iar tata este numai pomenit, fără să apară în acțiune. Situația se schimbă esențial în *La crucea din sat,* unde atît gospodarul și gospodina $

[1] **Gr.** Călinescu, *Istoria literaturii române,* p. 450,

cît şi fata şi flăcăul, întemeietorii viitoarei familii, beneficiază de-o prezentare egal de cuprinzătoare. *Gura satului* se situează pe treapta cea mai de sus, şi deosebirea faţă de nuvelele precedente constă în surprinderea legăturilor familiei cu lumea satului. Astfel, prozatorul porneşte de la înfăţişarea unui membru al familiei, trece la prezentarea familiei şi ajunge la zugrăvirea satului transilvănean.

Slavici considera că realizează o imagine realistă asupra satului transilvănean şi prin includerea în nuvele a descrierilor de îndeletniciri şi obiceiuri cu vechi tradiţii. Descripţiile etnografice dau contur satului transilvănean şi pun în lumină existenţa unei vechi civilizaţii materiale. Sub acest aspect se şi fac mai vizibile apropierile dintre nuvele şi publicistica lui Slavici. Dar descripţiile etnografice ţin de prezentarea ca atare a vieţii satului. O singură dată ele sînt subordonate înfăţişării unor atitudini sufleteşti fundamentale. Şi atunci realizează acele pagini privind peţitul, care pot figura şi în cele mai pretenţioase antologii de literatură.

Slavici se relevă în aceste nuvele nu numai ca un observator, dar şi în mai mare măsură ca un evocator al satului transilvănean. *Scormon, La crucea din sat* şi *Gura satului* ocupă un loc important în creaţia sa, dar nu cel mai important. Nuvelele anticipează teme care vor fi tratate mai tîrziu de alţi scriitori, îndeosebi transilvăneni. Coşbuc va descrie şi el flăcăul, şi mai ales fata, în momentul cînd se pregătesc să întemeieze o nouă familie. Temele se întîlnesc la Agârbiceanu şi la alţi scriitori. Rebreanu dă însă în *Ion,* pornind tot de la „glasul iubirii", cum face şi Slavici, cea mai cuprinzătoare imagine asupra satului transilvănean.

Există lucrări literare care, prin temă, oferă largi posibilităţi pentru comparaţii, dar nu o dată asemenea înlesniri duc la denivelări. *Budulea Taichii* este în această privinţă poate cel mai elocvent exemplu, caracteristic nu numai în cuprinsul operei lui Slavici, ci şi al altor scriitori români. Comparaţia se face, în cazul de faţă, foarte des cu Caragiale, Delavrancea, chiar Vlahuţă şi statornic cu Creangă. Dar între *Budulea Taichii* şi *Amintiri din copilărie* — să nu vorbim şi de lucrările celorlalţi scriitori — nu există nici o asemănare, în afară doar de faptul că se pot stabili unele legături tematice.

Budulea Taichii se publică în 1880, în *Convorbiri literare,* fiind compusă într-o epocă cînd în viaţa lui Slavici preocupările legate de şcoală devin dominante. Concepţia care stă la baza nuvelei ne îndrumă şi spre activitatea publicistică, în care Slavici insistă asupra îndatoririi pe care o aveau cei plecaţi din sat, spre şcoli, în menţinerea legăturii

Ou „matca".[1] Acţiunea nuvelei este situata îndată după 1854, cînd, aşa cum arătam, se produce un adevărat exod al şcolarilor români spre „gimnazii", în speranţa că terminînd cîteva clase, vor putea ocupa şi o slujbă de stat. Şcolari, chiar înaintaţi în vîrstă, ca Huţu, sînt trimişi la „gimnazii", să-şi croiască alt drum în viaţă decît cel pe care au mers părinţii lor. Nuvela dă o privire excelentă asupra condiţiilor de viaţă a şcolarilor, cu semnificaţii mult mai cuprinzătoare decît îi conferă istoricii literari. Nu este nimic hazliu în viaţa acestor şcolari, care îmbracă haine de împrumut, dorm pe jos, mănîncă la întîmplare şi fac munci umilitoare gazdelor, şi dincolo de întîmplări istorisite cu umor stau realităţi crude şi dure. Căci dintre aceşti şcolari români, supuşi la neînchipuite privaţiuni, numai rar se întîmplă ca vreunul să poată răzbate pînă la capăt prin şcoală, o şcoală servind politicii de asuprire naţională.

Budulea Taichii nu este totuşi o *cronică,* şi atenţia lui Slavici nu cade asupra întîmplărilor ca atare, ca în *Crucile roşii,* ci ele sînt chemate să dezvăluie atitudini sufleteşti fundamentale. Comparaţia cu *Popa Tanda* este posibilă şi în multe privinţe chiar necesară. Dar dacă în *Popa Tanda* Slavici înfăţişează un intelectual în acţiunea de ridicare a satului, în *Budulea Taichii* el urmăreşte cu răbdare, poate chiar prea multă, procesul de formare al intelectualităţii române din provinciile supuse stăpînirilor străine. Huţu este înfăţişat în situaţia de şcolar pe toate treptele învăţămîntului, dar este realizat ca perosonaj cu o mai mare capacitate de concretizare, la „şcoalapoporală" din sat şi la „gimnaziu". Accentul se pune pe descrierea condiţiilor, deosebit de grele şi vitrege, în care avea loc acel proces. Dominantă apare la Huţu, încă din primele pagini, seriozitatea, care ia înfăţişarea unei maturizări înainte de vreme, consecinţă directă a acelor condiţii de viaţă deosebit de grele. Drama lui Huţu, căci este o dramă, stă în a nu avea copilărie. Alta este situaţia în *Amintiri din copilărie,* unde întîmplările descrise sînt chemate să pună în lumină tocmai zburdălniciile copilăriei.

Slavici putea face din *Budulea Taichii,* cum arată G. Călinescu, „un mare roman balzacian, zugrăvind marile energii reci"[2]. Tipul învăţătorului schiţat de Slavici în Pantelimon Clăiţă îl întîlnim în

[1] I. Slavici scrie, într-un studiu, ***Ţăranul român,*** care precede nuvela ***Budulea Taichii,*** publicat în ***Timpul*** (1878, nr. 279—281; 1879, nr. 2—11): „în Ardeal, în Bucovina, în Ţara Ungurească şi în Banatul Timişorii aproape toţi aceia **care** vorbesc [şi] scriu despre trebile publice, sunt ieşiţi din popor, sunt fii ori nepoţi de ţărani şi aşa e lucru firesc să ţie la matca din care au ieşit".

[2] ***Gr,*** Călinescu, ***Istoria literaturii române,*** p. 450.

operele multor scriitori de mai tîrziu. Liviu Rebreanu îi dă, prin Zaharia Herdelea, din *Ion,* cea mai desăvîrşită realizare artistică.

Moara cu noroc apare în 1881, prin urmare numai la un an după *Budulea Taichii.* Acţiunea se petrece tot în ţinutul natal al prozatorului, dar deosebirile dintre cele două nuvele sînt atît de mari, încît „anevoie îţi poţi închipui că au fost frămîntate de aceeaşi fantezie de scriitor, la un interval aşa de scurt"[1]. Elemente care să anticipeze *Moara cu noroc* întîlnim şi în nuvelele anterioare — şi nu puţine. Explicaţia prăbuşirii eroului prin lăcomia de bani, din *Moara cu noroc,* care formează tema nuvelei, o găsim şi în *O viaţă pierdută* (1877), însă în alt context social. Asemănări se observă şi în felul cum este construit sfîrşitul celor două nuvele. *Moara cu noroc* se impune atenţiei prin obiectivare, de unde şi înlăturarea lirismului, puternic în ciclul idilelor şi destul de pronunţat şi în *Budulea Taichii.* Schimbarea „metodei de lucru" este urmarea cunoaşterii mai profunde a societăţii transilvănene. Slavici aşază în centrul acţiunii, cum face şi în celelalte nuvele, tot familia, dar viaţa ei nu mai este înfăţişată în funcţie de date rituale — praznic, clacă, nuntă. Atenţia sa se deplasează de la satul transilvănean, cu veche civilizaţie spre o societate, tot de peste munţi, în care însă îşi croiesc drum, cu violenţă, noile relaţii sociale şi în care banul începe să aibă puteri nelimitate. Viaţa familiei însăşi este surprinsă nu prin răsturnări provocate de apropiata căsătorie, ci prin înfăţişarea familiei prinsă în mecanismul noilor relaţii sociale, care îşi croiesc drum necruţătoare şi care sfarmă orice împotrivire. O lume nouă se ridică şi, acţionînd în direcţia relaţiilor care îşi fac drum în societate, devine puternică şi temută.

Concepţia artistică ce stă la baza nuvelei este modernă, fapt care duce la crearea unor personaje deosebite de cele din nuvelistica anterioară a lui Slavici. Ana poate fi comparată, însă numai pînă la un punct, cu Marta din *Gura satului.* Condiţiile de viaţă, aspre, care-i rămîn străine acesteia, o maturizează, şi Ana ni se dezvăluie ca un personaj cu mari disponibilităţi sufleteşti. Scenele care o arată întreprinzînd acţiuni, spre a-şi da seama de adevăratele raporturi dintre Ghiţă şi Lică, sînt elocvente. Slavici prefigurează, măcar prin cîteva trăsături, eroine de mai tîrziu din literatura noastră.

Oameni ai unei alte societăţi decît cea înfăţişată de Slavici în nuvelistica sa de mai înainte, Lică şi Ghiţă sînt personaje nu numai deosebite, ci structural diferite, cum nu mai întîlnim în proza sa. Lică Sămădăul ocupă o poziţie în societate pe cu totul alte considerente

[1] I. Breazu, op. *cit.,* p. 26.

Ioan Slavici între 1869—1870 (după *Convorbiri literare,*

Eminescu în epoca în care]-a cunoscut Slavici

decît cei doi gospodari, de pildă, din *Gura satului,* care îşi apără cinstea şi caută să nu iasă din tradiţiile satului. Dominantă ia Lică apare nu supunerea la normele de convieţuire a unei comunităţi sociale, ci credinţa că aceasta trebuia să i se supună. Bărbăţia lui Lică — şi nu întîmplător Slavici caută să-i facă şi un portret fizic cît mai sugestiv — nu este a omului deprins să învingă greutăţile prin muncă. Autoritatea sa se sprijină pe oamenii cu care se înconjoară. Suprimarea adversarului devine la el, ca la orice laş, conduită de urmat, iar viclenia şi cinismul îmbracă cele mai variate aspecte. Dă dovadă de prevedere, inteligenţă şi stăruinţă, însă aceste însuşiri sînt folosite în scopuri destructive.

Slavici a creat în Ghiţă cel mai complex personaj din nuvelistica sa, prin zugrăvirea, pe multe planuri, a conflictului dintre fondul uman cinstit şi dorinţa de a face avere prin concesii, într-o lume a cărei supremă lege era suprimarea oricăror sentimente de umanitate. Ghiţă este prins în mecanismul succesiunii implacabile a întîmplărilor, şi trăsăturile sale de caracter se desprind din alternarea între înălţări şi căderi şi mai ales din oscilaţiile care le pregătesc. Concesiile îl împing în tabăra în care nu voia să intre, şi chiar dacă mai păstrează ceva din fondul cinstit, nimic nu-1 mai poate salva de la prăbuşire. Drama lui Ghiţă este cutremurătoare. Nicăieri în opera lui Slavici procesul de izolare în familie şi de consumare a resurselor sufleteşti în încleştarea cu o lume potrivnică nu sînt descrise cu o mai mare pătrundere şi forţă artistică.

G. Călinescu scria, acum cîteva decenii, că marile crescătorii de porci din pusta arădeană descrise de Slavici „au ceva din grandoarea istoriilor americane cu imense preerii şi cete de bizoni"[1]. Apropierea este formulată ca o sugestie, şi gîndul ne duce, în primul rînd, la romanele lui J.F. Cooper, *The Pionier* şi *The Prairie.* Scriitorul american înfăţişează o lume situată geografic în afara civilizaţiei, şi efectele literare rezultă din descrierea acţiunilor întreprinse pentru cucerirea ei. Slavici descrie, dimpotrivă, o lume situată în cuprinsul civilizaţiei şi într-un imperiu cu mare faimă pentru autoritatea de care dispunea în impunerea supunerii faţă de legi. Descoperirea în cuprinsul civilizaţiei a unei zone şi a unei lumi în care pînă şi o administraţie riguros organizată ca cea cezaro-crăiască nu-şi putea exercita autoritatea produce mare surpriză. Căci Slavici imprimă nuvelei şi un puternic caracter demascator, prin denunţarea viciilor care aveau să surpe înseşi temeliile imperiului.

[1] **Gr. Călin33CU,** *Istoria literaturii romlne,* **p. 450.**

Moara cu noroc fnvie o lume dintr-un trecut mai îndepărtat, cu viața şi legile ei aspre şi neîndurătoare. Conflictul este puternic susținut pe ciocnirea de interese generate de puterea banului, personajele bine individualizate, iar analiza procesului de înstrăinare în familie nu are egal în opera lui Slavici. Dezvoltarea episoadelor, construite în *Moara cu noroc* cu maximum de economie a mijloacelor artistice, putea face din nuvelă un roman social.

Pădureanca, compusă după *Moara cu noroc,* dar publicată abia în 1884, în *Tribuna,* zugrăveşte viața cîmpenilor şi a pădurenilor, şi acțiunea se petrece şi în Siria. Nuvela reia tematica iubirii, întîlnită în nuvele idilice, dar şi preocupările din *Moara cu noroc* privind înfățişarea tăriei de caracter. Slavici înlătură întîmplările „excepționale" şi descoperă altele, în viața de toate zilele, dar cu o acțiune la fel de distrugătoare. Satul nu mai este cel din nuvelele idilice şi nici cel din *Popa Tanda,* ci este privit diferențiat. Acțiunea se sprijină pe un conflict de clasă, zugrăvit cu deplină cunoaştere a schimbărilor survenite în viața satului. Judecată sub acest aspect, *Pădureanca* este superioară nuvelei *Moara cu noroc.* Dar *Pădureanca* nu are dramatismul acesteia şi nici personajele nu sînt atît de puternic individualizate. Şofron, pădureanul, reia trăsături întîlnite la „sluga" Bujor, dar şi la „ciobanul" Miron din nuvelele idilice. Simina, pădureanca, întruneşte, ca şi Marta, din *Gura satului,* toate însuşirile, şi prin energie aminteşte de Ana, din *Moara cu noroc.* Spre deosebire însă de aceasta, Simina poate să decidă de soarta ei. Îşi apără cu energie demnitatea, dar, negăsind reazim în iubire, este împinsă la marginea lumii în care intrase. Iorgovan creşte, ca fecior de bogătani, răsfățat şi incapabil să biruie greutățile vieții. Capacitatea de adaptare ia situații diferite îi lipseşte, deoarece nu are cunoaşterea vieții. Bogăția face din el un tînăr fără viață sufletească. Iubirea pentru Simina vine să umple un gol imens din existența sa şi dezvăluie energii pe care nu le bănuia. Şi totuşi, nu se căsătoreşte cu Simina, căci îi lipseşte tăria să învingă barierele generate de inegalitatea socială.

Există mari deosebiri între *Moara cu noroc* şi *Pădureanca* în privința condițiilor sociale în care se verifică tăria de caracter a personajelor. Ghiță apare ca un caracter pregătit să reziste disoluției, dar tăria îi este înfrîntă de dorința de îmbogățire grabnică, precum şi depresiunile cărora nu le putea face față nici un om acționînd în izolare. Iorgovan, ca personaj, este construit pe alte coordonate. Slavici insistă, de astă dată, asupra condițiilor care împiedică formarea tăriei de caracter, descoperindu-le în avere. Baza socială a caracterului lui Iorgovan

este mai cuprinzătoare decît cea a personajului principal din *Moara cu noroc.* Ghiță şi-a întemeiat o familie, se pune în calea unei lumi care nu se teme de legi, şi disoluția caracterului său duce nu numai la prăbuşirea sa ca individ, ci a celor două tabere care se înfruntă. Prăbuşirea lui Ghiță nu este, sub raport artistic, lipsită de măreție, cum apare cea a feciorului de bogătani din Cîmpia arădeană.

Lumea satului este zugrăvită în *Pădureanca* prin chiar îndeletnicirile ei agrare. Nicăieri în literatura română din veacul trecut nu sînt descrise mai cuprinzător, cu mai multă culoare şi cu un mai puternic sentiment al vieții trăite, exodul spre cîmpie şi muncile agricole.

Pădureanca este ultima mare realizare a nuvelisticii lui Slavici în care zugrăveşte lumea satului transilvănean. Prozatorul propune, prin Popa Tanda, la începutul activității nuvelistice, o pildă de urmat în ridicarea economică a satului, trece la evocarea unui sat învăluit în poezie, nu fără a surprinde existența inegalității sociale şi ajunge la înfățişarea aceluiaşi sat tocmai prin conflictele ieşite din inegalitatea socială.

Urmărirea nuvelisticii lui Slavici nu trebuie să ducă la convingerea că se mărgineşte numai la satul transilvănean. El este dintre acei scriitori a căror operă se împlineşte pe măsură ce explorează noi zone ale societății. Extinderea cîmpului de investigații nu duce totdeauna şi la crearea de opere importante. Nu este însă mai puțin adevărat că încercările de a aduce în literatură noi zone ale societății merită cea mai mare atenție. Nuvelistica în care descrie alte zone ale societății româneşti decît satul transilvănean nu a fost luată în seamă. G. Călinescu introduce, în completările la *Istoria literaturii române,* alături de *Pădureanca,* şi multe dintre nuvelele în care Slavici descrie satul de dincoace de Carpați, precum şi lumea capitalei. Iată aceste nuvele: *Vatra părăsită, Vecinii. I. Baciu, Vecinii. II. Paraschw Ciulie, Negrea Bâtrînul, Spiru Călin, Țața Metania, Mîhnirile lui Trică, Nuța, Sărăcuța de ea*[1].

Cercetarea nuvelelor în care Slavici înfățişează viața satului de dincoace de Carpați arată că scriitorul nu idealizează, ci se opreşte Ia conflicte de clasă, cărora le dă însă uneori o rezolvare ieşind din preocupările sale moralizatoare. Surprindem adesea, în felul cum îşi construieşte personajele, trăsături de caracter întîlnite şi la țăranii de peste munți, înfățişați în nuvelistica sa anterioară. Acțiunea din *Vatra părăsită,* nuvelă amplă, publicată, în 1900, direct în volum,

[1] G-. Călinescu, *Material documentar. Ioan Slavici,* în *Studii şi cercetări de istorie literară şi folclor, IX* (1960),, »r, 4 ioctombne^aecembrie], p. 7f>£-~7Ş7,

se petrece într-un sat de pe Vedea şi se desprind cîteva personaje interesante. Ana, eroina nuvelei, este o femeie întreprinzătoare, un fel de Mară care ştie să încurce pe alţii în felurite afaceri pentru a şi le duce pe ale ei la un sfîrşit cît mai bun. Zamfir, plin de iniţiative, cu o energie inepuizabilă, este un fel de Popa Tanda, plasat în Cîmpia dunăreană. Scene ca cele în care se descriu revărsările de ape şi lupta sătenilor cu sloiurile de gheaţă, pornite la cea dintîi suflare a Băltăreţului şi gata să măture în calea lor zăgazurile, nu sînt lipsite de dramatism. Acţiunea din nuvela *Căile morţilor,* scrisă în închisoare, între octombrie 1918 — februarie 1919 şi publicată postum, se petrece tot într-un sat din Muntenia: sătenii se răzvrătesc împotriva primarului şi-i pun foc gospodăriei. Nuvela înfăţişează scene din timpul răscoalelor din 1907. Slavici nu crede în „instigatori" şi prezintă răscoalele ţărăneşti, cum face şi în articole, ca urmare a deposedării ţărănimii de pămînt.

Mai importantă este, fără îndoială, *Comoara,* publicată în 1896. Duţu, eroul principal al nuvelei, ţăran de pe lîngă Focşani, descoperă, săpînd la forturi, o comoară, care produce mari răsturnări în viaţa sa, pînă atunci calmă şi ordonată. Comoara este un pretext şi accentul nu se pune pe lăcomia de bani. Duţu nici nu ştie evalua aurul, şi îndată ce valoarea acestuia depăşeşte posibilităţile sale de muncă, se leapădă de el, fără părere de rău. Deosebirile între Duţu şi Ghiţă apar, în acest punct, esenţiale. Duţu ni se dezvăluie întreprinzător, inteligent, capabil să se acomodeze la situaţii noi. Nuvela ilustrează ideea, întîlnită şi în creaţia populară, potrivit căreia banul fără muncă se iroseşte, fără să te alegi cu ceva din el. Duţu se pune, prin dosirea comorii, în afara prevederilor legii, rămînînd fără apărare. Cei chemaţi să păzească respectarea legii sînt bucuroşi de călcarea ei, spre a-şi putea face parte din comoară.

Scenele în care se descrie munca sînt puţine, nu însă neimportante. Duţu, cît timp sapă la forturi, are o viaţă aşezată, de care nu se va mai bucura după descoperirea comorii. Analiza sufletului ţăranului smuls de la îndeletnicirile sale este excelentă, de asemenea şi descrierea competiţiei în care se angajează aceia ce caută să apuce şi ultimul ban din comoară.

Comoara ne introduce în lumea oraşelor de dincoace de Carpaţi, în primul rînd a Bucureştiului, cum ne introduc *Crucile roşii şi Moara cu noroc* în lumea oraşelor de dincolo de Carpaţi. Slavici dă o privire asupra „centrului", descriind viaţa unor instituţii administrative, a hotelurilor, a magazinelor, a prăvăliilor. Desfăşurarea întîmplărilor, cu furişări nocturne în afara Bucureştiului, cu samsari diabolici, ou

femei eu o biografie lăsată intenţionat incompletă, nu este lipsită de senzaţional. Dar tratarea severă face să nu ne amintim de scrierile de „mistere" ale lui C. D. Aricescu, G. Baronzi, I. M. Bujoreanu şi a altora, cu circulaţie chiar pe la 1860-1870 şi în literatura noastră.

Slavici manifestă interes şi pentru „mahala", şi cu mult înainte de Caragiale. Eroul schiţei *Ac şi aţă* (1875) este un frizer bucureştean care citeşte *Telegraphul* şi *Misterele Bucureştilor* şi este îndrăgostit de fata curelarului din vecini. Moş Marian, din *O viaţă pierdută,* este căruţaş, lîngă Obor; Elena, din *Norocul,* nuvelă scrisă înainte de 1876, dar apărută în 1892, este cusătoreasă; Istrat Gorăuţ din nuvela *Domnul Istrat Gorăuţ* (1880), slujbaş la stat; Ghiţă Tudoroiu din *Bobocel* (1888), cizmar. Tema multor nuvele este iubirea, şi Slavici caută fie să compună idile *(Ac şi aţă, Bobocel* care sînt din aceeaşi perioadă cu *Scormon),* fie să ironizeze mai tîrziu „idila", cum.se întîmplă în *Domnul Istrat Gorăuţ,* al cărei erou este un om al „dragostelor". Slavici descrie însă şi aspecte tragice, şi în *Norocul,* eroina, înşelată de un bancher, se sinucide. Sevasta, din *O viaţă pierdută,* înşelată şi ea de un ofiţer, îşi pune capăt zilelor. Dar în nuvela din urmă interesul se deplasează de la drama Sevastei spre cea a lui moş Marian, căruţaşul, care după o viaţă de muncă se întoarce sărac şi singur în satul său din Transilvania.

Nuvelele lui Slavici în care descrie „mahalaua" îşi lărgesc şi mai mult tematica după 1890, cînd scriitorul se stabileşte definitiv în „ţară". El se întîlneşte în descrierea societăţii bucureştene cu Caragiale, Vlahuţă, Delavrancea şi alţi scriitori, cum ar fi St. Bassarabeanu. Caragiale îşi surprinde eroii, mai adesea, în localuri, în „ceasurile libere" şi mult mai rar acasă, „la lucru". Stau în atenţia sa în primul rînd deformările morale, pe care le descrie cu o pătrundere rămasă fără egal. Vlahuţă descoperă şi în „mahala" multe din „durerile lumii", iar Delavrancea o evocă, nu o dată, pitoresc. Şi unul, şi altul sînt foarte sensibili la dramele intelectualilor. Eroii lui Slavici sînt pantofari/căruţaşi, spălătorese, croitori, frizeri, cîrciumari, antreprenori, slujbaşi, oameni politici, pe care îi arată,"de preferinţă, acasă, „la lucru". El se vede mai preocupat de aspectele economice şi morale, mai exact moralizatoare.

în 1895, publică în *Vatra* mai multe nuvele: *Gogu şi Goguşor, Hanul ciorilor, Ceas râu, Mitocanul,* şi tot de atunci datează, probabil, şi *Vecinii.* Eroii sînt asociaţi la spargeri, ca în *Ceas rău,* unde se analizează procesul de destrămare morală a omului care se pune prin faptele sale în afara societăţii, precum şi funcţionari, dogari, orzari.

în *Hanul ciorilor* îşi dau întîlnire şi felurite categorii de negustori, care istorisesc despre bani blestemaţi, aducători de mari nenorociri. *Hanul ciorilor* anticipează, prin descrierea rătăcirii lui Taşcă, orzarul, noaptea, în jurul hanului, nuvela lui Caragiale *La hanul lui Mînjoală,* publicată trei ani mai tîrziu.

Există în unele din aceste nuvele material faptic interesant, căruia însă Slavici, preocupat de intenţii moralizatoare, îi dă o interpretare ce nu ţine de înfăţişarea realistă în artă. Descrierea vieţii slujbaşului Anastase Călin din *Vecinii,* om cu o casă de copii şi ţintuit în pat de o boală grea, este sugestivă, şi asemeni şi cea a lui Paraschiv Chilie, cămătarul, om fără familie, cu case şi acareturi. Slavici este bine intenţionat cînd ţine să demonstreze că fericirea nu stă în avere, ci în viaţa de familie. Dar convertirea cămătarului — prin iubirea neaşteptată pentru copii—la umanitarism nu decurge, cu necesitate, din acţiune şi rămîne fără acoperire.

Multe aspecte ivite în viaţa societăţii bucureştene de după 1900 le întîlnim descrise şi în unele nuvele ale lui Slavici. Reprimarea răscoalelor ţărăneşti din 1907 determină unii ţărani să părăsească satele şi să caute refugiu la Bucureşti, unde practică felurite meserii. Eroii nuvelelor lui Slavici sînt ţărani, mai ales din Argeş, unde răscoalele au luat mare amploare. Stabiliţi în Bucureşti, unii din ei cresc copii părăsiţi *(Din valurile vieţii).* Nuţa, eroina nuvelei cu acelaşi titlu, vine de la ţară, în casa lui Nae Cotoc, băcan în Dealul Spirii, care, deşi rudă, o ţine în condiţii de servitoare. Slavici îşi conduce eroina prin diverse medii sociale, şi interesează nu întîmplările în sine, cît mai ales privirea critică asupra burgheziei şi aristocraţiei bucureştene.

Slavici surprinde şi procesul de aristocratizare, care îşi făcea drum în lumea micii burghezii bucureştene. Tănase, tîmplarul din *Prinţesa,* nuvelă tipărită postum, se asociază cu un antreprenor italian, angajează zidari etc. şi ridică după socotelile şi planurile lor case în Bucureşti. Tîmplarul mînuieşte capital şi-şi trimite copiii la şcoli, ţine franţuzoaică pentru fată, cumpără gabrioletă şi iese la Şosea, cum făceau şi boierii. Spirache, brutarul din *Un democrat,* tipărită de asemenea postum, îşi clădeşte casă mare, o mobilează după „regulile artei moderne", are şi el trăsură şi iese la plimbare pe Podul Mogoşoaiei şi la Şosea. Băiatul său Iencuşor studiază la Paris şi devine „musiu Jean". Spirache nu pierde deprinderea de a munci, pe care **o** moşteneşte şi fiul său. Amîndoi muncesc însă să parvină — şi cu atîta

rîvnă, încît în a doua generaţie se şi desavîrşeşte procesul de aristocratizare.

Imaginea Bucureştiului şi în general a oraşului, aşa cum se desprinde din aceste nuvele, este, cu puţine excepţii, a unui loc de perdiţiune. Eroii nuvelelor, veniţi de la sat, au un bogat fond uman şi rezistă procesului de disoluţie morală, iar atunci cînd alunecă pe panta prăbuşirii îşi dau seama de primejdii, se smulg din această lume şi se întorc la ţară. Vieţii la ţară i se aduc elogii, mai ales cînd este vorba, ca în *Nuţa,* de satul de la munte. Opoziţia dintre oraş şi sat apare categorică şi s-ar putea vorbi de semănătorism. *Spiru Călin* s-ar părea nuvela cea mai pronunţat semănătoristă. Spiru Călin are avere rămasă de la părinţi, local de „circiumă în piaţă", „vie cu livadă la deal", şi şi-o sporeşte ca antreprenor de case. Viaţa la oraş nu-i place şi-ar prefera pe cea de la ţară. Se desprinde însă din nuvelă că Spiru Călin se uzase în „combinaţiuni şi socoteli; operaţiuni şi mijlociri", precum şi în cele la „bursă", şi plecarea la ţară apare ca o ieşire, la vreme, dintr-o lume în care nu mai putea juca un rol important.

Slavici îşi surprinde eroii, prin urmare, nu în stadiul unei tînjiri nesfîrşite şi fără leac, după viaţa de la ţară. Mai exact, nu tînjirea şi lamentarea formează tema acestor nuvele. El este preocupat să arate că eroii veniţi de la ţară, chiar intrînd în medii sociale corupte, au tăria de caracter de a rezista disoluţiei morale şi găsesc în ei energii suficiente pentru a se salva de la prăbuşire. Şi salvarea stă, după părerea lui Slavici, în întoarcerea la sat, însă nu spre a căuta un refugiu, o „oază" a liniştii, ci spre a reintra în viaţa de la ţară. Deosebirea dintre Slavici şi scriitorii semănătorişti este esenţială, de vreme ce „dezrădăcinaţii" acestora devin orăşeni, şi deşi tînjesc şi fac, am zice, o profesie din lamentare, nu dispun de energia sufletească de a se salva. Luptător pe tărîm social, Slavici nu cade în lamentări, iar dezrădăcinarea, ca temă literară, aşa cum o tratează scriitorii semănătorişti, nu-1 ispiteşte. Constatarea merită să reţină atenţia, şi cu atît mai mult cu cît tema cunoaşte o mare circulaţie în literatura română din primele două decenii ale veacului nostru.

Multe nuvele ale lui Slavici, scrise între 1900—1918, descriu întîmplări din viaţa sa şi se înrudesc cu lucrările memorialistice, publicate de el în aceşti ani. *Fiul cuiva, O-ncurcătură, Leu Paraleu, Sepi, „Purceluş cu coada sfredel", O noapte fioroasă, Bumbu ţiganul, Joimărita, Pepenaş* sînt dintre acestea. Acţiunea se petrece, cu puţine excepţii, înainte de 1874, epocă pentru care avem puţine documente ce ar putea să ne ajute la cunoaşterea vieţii lui Slavici. Şi acelea pe

care le avem au caracter de generalitate, pe cînd în aceste bucăți întîlnim, ca și în memorialistică, tablouri cu multe amănunte importante atît pentru cunoașterea vieții lui Slavici, cît și a realităților social-politice din vremea sa.

Lumea „mahalalei" zugrăvită de Slavici este, sub raportul profesiunii eroilor, mai variată decît a lui Caragiale, și privirea asupra ei, incomparabil mai cuprinzătoare decît cea întîlnită la Vlahuță, Delavrancea și alți scriitori români dinaintea primului război mondial. Slavici înfățișează toate categoriile sociale, fără alegere și fără repulsie față de ocupațiile modeste. Atitudinea sa se schimbă cînd descrie parveniții, reprezentanții aparatului represiv (poliție), oamenii politici și dă o largă utilizare mijloacelor satirice. Stau în atenția sa și interferările dintre clasele sociale, și cei din lumea „mahalalei", înălțați în ierarhia socială prin avere, sînt arătați întîlnindu-se cu descendenții claselor „vechi" în viața de petreceri. Slavici construiește personaje interesante, dar zugrăvind o lume lipsită de „protocolul vieții rurale", ea apare, cele mai adeseori, „săracă sufletește"[1]. Mai importantă rămîne descrierea vieții materiale a societății bucureștene. Nuvelistica inspirată din viața societății de dincoace de Carpați îl arată pe Slavici de-a lungul a aproape șase decenii de activitate literară necontenit în contemporaneitate.

Există mărturii din care rezultă că Slavici se preocupa de roman încă la începutul activității sale literare. El îl înștiințează pe I. Negruzzi, într-o scrisoare din 10 aprilie 1873, că începuse un roman, *Osînda răului,* din care scrisese vreo „15 coaie"[2]. Slavici publică însă primul său roman abia în 1894, după mai bine de două decenii de activitate literară. *Mara,* cel dintîi roman al său, apare în *Vatra,* și Slavici nu pare să fi pornit de la intenția de a scrie un roman, ci tot o nuvelă, cum se și precizează în revistă și în cronicile literare din 1894. Acțiunea, începută îndată după 1848 și terminată în 1860, se petrece la Lipova și Radna, iar în unele episoade și Ia Arad și Viena. Situarea acțiunii în ținutul natal are o importanță excepțională, deoarece Slavici cunoaște bine lumea de aici, cum s-a putut vedea, nu o dată, și din nuvelistica sa. Dar în nuvele Slavici descria satul transilvănean, pe cînd în roman el înfățișează mica burghezie orășenească din Transilvania, micii meseriași — cizmari, măcelari, cojocari. Cea-

[1] G-. Călinescu, *Material documentar. Ioan Slavici,* în *Studii și cercetări de istorie literară și folclor,* IX (1960), nr. 4 (octombrie-decembrie), p. 767.
* I. E. Torouțiu, op. *cit.,* II, p. 212.

laltă parte a burgheziei orășenești, care se îndeletnicea cu politica, nu este cuprinsă în roman.

Explicația pentru ce anume romanul *Mara* trece multă vreme neobservat este greu de dat. Slavici înfățișează o lume „comună" și fără „poezie" într-un moment cînd descrierea decăderii boierimii era în literatura noastră una dintre temele preferate. D. Zamfirescu începe publicarea în *Convorbiri literare,* tot în 1894, a romanului *Viața la țară*[1]*,* căruia îi urmează, la scurte intervale, *Tănase Scatiu* și *In război,* impunînd, cu mai multă strălucire decît predecesorii săi, direcția inaugurată de N. Filimon cu cîteva decenii mai înainte. Acum, în momentul de afirmare a romanului românesc în linia tradițională, Slavici inaugurează o nouă direcție, prin situarea în centrul acțiunii, nu a boierimii și nici a țărănimii, ci a micii burghezii orășenești. Slavici are precursori, cum ar fi I. Popovici-Bănățeanul, cu ale sale schițe și nuvele „din viața meseriașilor"[2]. Prin schimbarea în tematică, atît de importantă, autorul *Marei* deschide drum romanului orășenesc în literatura română.

Slavici adoptă un mod de tratare, am zice, monografic, de vreme ce în descrierea vieții familiilor meseriașilor introduce și informații, anterioare momentului începerii acțiunii. Se atrage, astfel, atenția că Hubăr făcuse avere încă înainte de 1848. Familiile meseriașilor apar, privite dinafară, deplin consolidate. Mara, văduvă cu doi copii, se îngrijește de creșterea lor și strînge bani să le poată asigura o poziție independentă; Hubăr are fecior priceput în meserie, pe care îl lasă în locul său, în măcelărie; Bocioacă, starostele, este om cu autoritate în breslă, unde nici chiar „beamterii" nu pot trece peste cuvîntul său, lucrează cu calfe și scoate „negoț" la toate tîrgurile. Slavici nu se oprește însă la viața „exterioară" a familiilor meseriașilor, ci pornind de aici face, cum procedează și alți mari scriitori, adevărate „disecții", care pun în lumină stări de lucruri deosebit de grave. Mara dorește să-și vadă fata preoteasă și aranjează căsătoria ei cu Codreanu. Persida, cu educație la călugărițe și ascultătoare pînă atunci, fuge cu „neamțul" la Viena. Bocioacă, starostele, este pregătit să-și mărite fata cu Trică, dar feciorul, după discuții violente cu Mara, se dă prins la „verbonc". Bocioacă are cuvînt, ca staroste, în breslă, nu însă și în casă, unde Marta, soția sa, face și desface toate. Hubăr, distins și protocolar, are un copil din flori. Hubăroaia îl crește pe Națl ferit de

[1] *Convorbiri literare,* XXVIII (1894), nr. 3 (1 iulie); nr. 8 (1 decembrie); XXIX (1895), nr. 1 (ianuarie) - 5 (mai).
[2] D. Vatamaniuc, *I. Popovici-Bănățeanul,* București, 1959, p. 147— 194*

greutățile vieții, şi el se maturizează greu, aşteptînd şi după ce se însoară să-i dea bani. Drumurile pe care merg eroii, atît de diverse, se întîlnesc, şi nu întîmplător. Scenele care prezintă „polarizarea" familiilor învrăjbite în jurul Persidei, mamă a unui băiat, marchează încheierea duratei unui ciclu, ca altul să-1 reprezinte tinerii părinți, în noi condiții sociale. Zugrăvirea vieții de familie stă la înălțimea celei din *Pădureanca* şi *Moara cu noroc* şi se înscrie ca unul din marile merite ale romanului.

Slavici a creat în *Mara* cîteva personaje memorabile. Mara este construită, ca personaj, prin contrastul dintre înfățişarea fizică („muiere mare, spătoasă, greoaie şi cu obrajii bătuți de soare, de ploi şi vînt") şi spiritul treaz, inteligență practică, de unde şi o uimitoare capacitate de adaptare la cele mai neprevăzute situații. Are două preocupări: să-şi prefacă munca în bani şi să-şi înalțe copiii, fără a cheltui ceva pe trepte sociale mai înalte decît se afla ea şi, dacă se putea, nu în afara lumii meseriaşilor. Trică este şi el construit pe contrastul dintre înfățişarea fizică şi maturizarea gîndirii, pe care cea dintîi nu o face perceptibilă. Copilul îmbrîncit în şcoală devine băiatul cu puțină grijă pentru ținuta sa, ca să intre în adolescență, crescut repede şi deşirat, cu mişcările nesigure. Trică este, cu un cuvînt, un „motolog", dar sub această înfățişare exterioară se ascunde un spirit treaz, ca al Marei, care îşi apără cu îndărătnicie libertatea de acțiune, şi nici mama sa, cu mare autoritate, şi nici Marta, femeie cu experiență, nu-1 pot subordona planurilor lor. Trică pare încremenit într-o vîrstă, ani în şir, apoi, brusc, trece la vîrstă următoare, şi schimbările sînt aşa de mari încît ele constituie prilej de uimire.

Slavici reia, în construirea a două din personajele principale, Națl şi Persida, procedee întîlnite în *Pădureanca.* Națl nu are, asemeni lui Iorgovan, tărie de caracter. Iubirea, în loc să ducă la încordarea forțelor sufleteşti, îi slăbeşte pînă şi voința de a se menține pe o linie egală în comportare. Slavici vrea să demonstreze că instabilitatea caracterului se moşteneşte, dar că jucau, în aceasta, un foarte mare rol şi condițiile sociale.

Persida este personajul mai complex nu numai din roman, ci din întreaga operă a lui Slavici, stînd sub aspectul realizării artistice alături de Ghiță din *Moara cu noroc.* Slavici reia însă experiența literară din *Pădureanca* şi Persida este o Simină, a cărei viață este înfățişată şi după căsătorie. Persida trăieşte, ca personaj, mai presus de orice, prin acțiunile sale. Iubirea îi umple viața şi, spre deosebire de Națl, îi dă încredere şi tărie să biruie toate piedicile. Analiza evoluției personajului de la fetița desculță, zdrențafoasa şi nepieptănatâ, eâfe-şi petrece zilele „în tîrg, printre picioarele oamenilor", pînă la soția devotată, capabilă de cele mai mari sacrificii, prin care înfrînge barierele confesionale şi de clasă, este cu totul remarcabilă. Aici şi stă, în cea mai mare măsură, capacitatea emotivă a romanului.

Mara interesează şi prin cadrul social, iar dacă tema conviețuirii dintre naționalități o întîlnim şi la alți scriitori, descrierile de obiceiuri, ca cele de la culesul viilor în părțile arădene, ori promovarea în breslele meşteşugăreşti, nu le găsim nicăieri în literatura noastră. Se poate vorbi şi de o importanță documentară a romanului. Asemenea descrieri rămîn importante şi în tratarea unor teme ca luarea în armată. Slavici se întîlneşte aici cu Creangă şi cu alți scriitori. Prozatorul transilvănean dă o mare dezvoltare peisajului social şi zugrăvirea realistă conferă romanului istoricitate, cum nu au multe scrieri pretins istorice. *Mara* vine să împlinească, prin înfățişarea vieții meseriaşilor, tabloul din nuvele asupra societății transilvănene.

Romanul se înscrie cronologic şi ca a doua mare realizare a genului, după *Ciocoii vechi şi noi.* în afară de personaje puternic conturate, de o desfăşurare largă a acțiunii *Mara* aducea, la data apariției, şi o dezvoltare a cadrului social şi o nouă tematică, pe care nu le întîlnim înaintea sa în romanul românesc.

Slavici scrie şi alte romane, cîteva sociale: *Din două lumi* (1908—1909), *Cel din urmă Armaş* (1923), cele mai multe istorice: *Din bătrîni* (1902), *Din bătrîni — Manea* (1905), *Corbei* (1906—1907), *Vînturâțarâ* (1922—1923), *Din păcat în păcat* (1924—1925), ultimele trei rămase în periodice, dar numite şi unele şi altele, cu puține excepții, „narațiuni". Gel dintîi reia, după mai bine de un deceniu, tema din *Mara,* cu deosebirea că înfățişează meseriaşi bucureşteni; cel de al doilea are ca temă decăderea boierimii, întîlnită şi la alți mulți scriitori români. Romanele istorice se situează, ca apariție, foarte aproape de cele ale lui Sadoveanu, cu care nu se pot compara. Și totuşi, „narațiunile" lui Slavici nu sînt lipsite de interes, fie şi numai pentru faptul că anticipează multe dintre temele întîlnite în romanul românesc dintre cele două războaie mondiale.[1]

Memorialistica ocupă un loc important în activitatea literară a lui Slavici şi este partea cea mai cunoscută a operei sale, alături de nuvelele în care înfățişează satul transilvănean şi romanul *Mara.* Și-a cucerit însă recunoaşterea nu atît prin circulație, ca operă inde-

[1] P. Mareea, *I. Slavici,* p. **320-336.**

pendentă, cît mai ales prin referirile la ea în cercetările de istorie literară.

Multă lume este încredinţată că „amintirile" lui Slavici aparţin ultimilor ani ai vieţii sale. Este inexact. Începuturile memorialisticii lui Slavici trebuie căutate încă în primele lucrări pe care le publică. Descoperim, în adevăr, în *Studii asupra maghiarilor,* din 1871, un pasaj în care evocă întîmplări din timpul frecventării liceului din Timişoara.[1] Asemenea pasaje, cu caracter memorialistic, se întîlnesc şi în articolele politice, precum şi în studiile sale, pe cele mai diverse teme. Ar fi să amintim fie şi numai acele pagini din *Românii din Ardeal,* în care Slavici descrie călătoriile pe care le-a făcut în cursul anilor spre a cunoaşte viaţa poporului român.[2]

Cea dintîi lucrare memorialistică a lui Slavici este *Fapta omenească,* apărută în *Tribuna,* în 1883, în vreo 23 de numere.[3] Lucrarea, compusă din 10 scrisori ample, adresate „unui om tînăr", începe cu evocarea copilăriei scriitorului şi se termină cu moartea, în 1873, a părinţilor săi. Slavici scrie *Fapta omenească* în temniţă, la Vaţ, şi tonul biblic în care învăluie unele întîmplări nu trebuie să surprindă. Se discută în primele 5 scrisori — şi nu întîmplător — despre conduita morală în societate. Găseşte importantă „stăpînirea de sine a omului care ştie şi înţelege, deci nu voieşte să facă decît ceea ce este în natura lucrurilor să fie"[4]. Slavici credea că individul trebuie să aibă ca normă de conduită iubirea pentru semeni. Sîntem îndrumaţi nu atît spre Confucius, cît mai ales spre Kant.

Scrisorile au o valoare inegală, şi primele 5 dintre ele sînt mai curînd disertaţii, pe o anume temă, decît operă memorialistică. Mai importante sînt scrisorile VI—IX, în care Slavici evocă întîmplări şi oameni dintre 1850 şi 1873. Apar dominante, două momente: copilăria şi anii petrecuţi la Viena, la studii. Slavici va vorbi, în repetate rînduri, despre „tata bătrîn", despre tatăl său şi cu deosebire despre mama sa, dar în *Fapta omenească* ei sînt evocaţi prin o mulţime de întîmplări, multe şi imaginate, încît devin personaje literare. Ocupă un loc important, ca personaj, însuşi scriitorul, ceea ce nu se întîmplă prea des în memorialistică. In evocarea mai ales a copilăriei intră mult romantism.

[1] *Convorbiri literare,* V (1871), nr. 19 (1 decembrie).
[2] I. Slavici, *R-imanii din Ardeal,* Bucureşti, f.a., p. 3 — 6.
[3] *Tribuna,* V (1888), nr. 243 (26 octombrie/7 noiembrie) - nr. 289 (21 decembrie/2 ianuarie 1889).
[4] *Idem,* nr. 248 (1/13 noiembrie).

Viaţa petrecută la Viena, la studii, cel de-al doilea moment cu deosebire important din *Fapta omenească,* reţine atenţia dintr-un îndoit punct de vedere. Memorialistul îşi concentrează atenţia asupra formării propriei sale personalităţi, indicînd profesorii şi cursurile audiate, lecturile făcute, preocupările literare. Scriitorul evocă, pe de altă parte, împrejurările în care îl cunoaşte pe Eminescu, acţiunile comune, precum şi rolul jucat de poet în formarea personalităţii sale.

Slavici evocă anii studenţiei la Viena, după trecerea doar a unui deceniu şi jumătate, dar între memorialist şi întîmplări se aşază parcă o întreagă epocă istorică. Scrisorile sînt adresate, cum arătam, „unui om tînăr", dar nici memorialistul nu era om în vîrstă. Să nu pierdem însă din vedere că îşi compunea scrisorile în închisoare, cu jandarm la uşă. Se explică de ce nu vorbeşte nici de serbarea de la Putna, manifestaţie politică pusă la cale de studenţii români din Viena. Surprindem, pe alocuri, o undă de tristeţe. Se explică şi ea. Slavici scria în temniţă, iar Eminescu, a cărui „amintire" o evocă, îşi trăia ultimul an al calvarului său.

Slavici nu construieşte *Fap ta omenească* pe un teren gol, ci materialul îl întîlnim, măcar în parte, şi în articolele sale politice. El evocă copilăria şi anii petrecuţi la studii la Viena, precum şi viaţa de cazarmă, în cuvîntul de apărare pe care îl rosteşte cu prilejul judecării, în 1885, a primului proces de presă intentat *Tribunei.*[1] Slavici evocă vremea studiilor la Viena şi a prieteniei sale cu Eminescu şi în articolul *Un nou adept,* publicat în 1886, tot în *Tribuna*[2]. Se pot da şi alte exemple. Scriitorul apelează în aceste cazuri la materialul memorialistic spre a-şi justifica atitudini în lupta politică.

Slavici reia activitatea memorialistică la începutul veacului nostru, prin urmare după mai bine de un deceniu. Se cere şi aici o explicaţie. O dată cu donarea, de Maiorescu, în 1902, Academiei Române a manuscriselor lui Eminescu, cercetarea operei poetului intră într-o nouă etapă. *Semănătorul,* de pildă, îşi face un titlu de glorie din publicarea ineditelor lui Eminescu; se întreprind cercetări pe baza manuscriselor şi se pun în lumină aspecte noi ale operei poetului. Se reluară însă şi discuţiile în legătură cu pesimismul lui Eminescu. Slavici este şi el chestionat, între alţii, şi de I. Scurtu, care pregătea o teză de doctorat asupra vieţii şi operei lui Eminescu.[3] Dă un răspuns categoric, arătînd că pesimist nu este cel care vede relele sociale şi le denunţă cu scopul

[1] *Tribuna,* II (1885), nr. 19 (24 ianuarie).
[2] *Tribuna,* III (1886), nr. 230 (7/19 octombrie) - nr. 232 (9/21 octombrie).
[3] I. Scurtu, *Mikail Eminescu's. Leben und Prosaschriften,* Leipzig, 1903.

de a fi înlăturate.[1] Se împlineau în 1§04, in iulie, patru sute de ani de la moartea lui Ştefan cel Mare şi se pregătiră mari serbări la Putna şi în alte localităţi din Bucovina. Slavici crezu nimerit să evoce întîmplări din 1871, cînd, împreună cu Eminescu şi alţi studenţi, organiză serbarea de la Putna. Scriitorul publică, între 1902 şi 1909, în *Tribuna, Minerva, Semănătorul, Ramuri* şi *Convorbiri literare,* o serie de fragmente memorialistice: *Pesimismul lui Eminescu, Serbarea de la Putna, Eminescu în politică, Poporanismul lui Eminescu, Eminescu şi ardelenii, Eminescu şi Junimea* şi alte cîteva. Apare dominantă, pretutindeni, în aceste bucăţi, preocuparea de a-1 înfăţişa pe Eminescu om integru şi însufleţit de lupta naţională. Astfel, Slavici dădea cea mai puternică lovitură acelora care aşezau destinul lui Eminescu sub zodia pesimismului, căutînd să micşoreze însemnătatea criticii sociale din opera poetului.

Condamnarea, în 1919, la un an de temniţă, pricinui prozatorului mari suferinţe. Din 1921, îndată după ieşirea din închisoare, el îşi consacră activitatea literară aproape exclusiv memorialisticii. Apar în *Adevărul literar şi artistic* şi în *Viaţa românească,* în acest an: *Coşbuc l. „Tribuna", Coşbuc şi „Vatra", Coşbuc şi Titu Maiorescu, Eminescu şi Caragiale. Felul lor de a concepe viaţa, Eminescu şi conservatorii, Gheorghe Coşbuc, La balamuc, Alecsandri şi Eminescu, Clopotniţa Mănăstirii Putna.* Slavici evocă în acest moment memoria lui Eminescu, Caragiale şi Coşbuc, spre a arăta că societatea în care au trăit a fost nedreaptă cu ei. El publică chitanţa din care se vede cum plăteau „boierii" lefurile celor trei redactori de la *Timpul.* Bucăţile sînt — şi destul de vizibil — şi o pledoarie *pro domo.* Privite astfel, lucrările memorialistice apar pronunţat polemice.

Bucăţile înşirate mai sus, cărora li se adaugă şi unele din epoca precedentă, intră în *Amintiri* (1924). Se explică prin chiar acest fapt reluarea, în mai multe rînduri, a aceloraşi întîmplări[2], dar repetările nu se confundă cu reproducerea, şi ele dezvăluie aspecte noi.

[1] A. Vasiliu, ***Slavici despre optimismul lui Eminescu,*** în ***Limbă şi literatură,*** V, Bucureşti, 1961, p. 255-266. Se publicaşi scrisorile lui Slavici către Scurtu. Slavici dă un răspuns asemănător şi atunci cînd este învinuit el însuşi de alunecare în pesimism, însă combate şi optimismul lipsit de bază socială, pe care îl califică „optimism şubred". Mai importante în acest sens sînt cele două articole din ***Tribuna*** din Arad: ***Un optimism şubred*** (1907, nr. 191 din 11 septembrie) şi ***Pesimismul meu*** (1910, nr. 28 din 20 februarie).

[2] „Cele cuprinse în cartea aceasta — scrie Slavici în ***Prefaţa*** la ***Amintiri*** — au fost scrise şi publicate în deosebite timpuri, la deoâebite ocaziuni şi-n urma unor deosebite îndemnuri, sunt deci în ele pe ici, pe colo fie repetiţiuni, fie complectări" (p. 5). Şi mai departe: „Le reproduc toate aşa cum au fost publicate, fără de nici o scădere şi fără de nici un adaos".

Sub raport literar, aceasta înseamnă un cîştig; nu însă întotdeauna şi sub raport informativ. Căci cercetătorul care nu are vreme să verifice poate lua un aspect sau altul, uneori chiar pe toate, ca fiind la fel de importante, cum însă nu sînt în realitate.

Slavici publică, tot în 1921, ***Închisorile mele,*** în care evocă viaţa petrecută în temniţa de la Vaţ în 1888—1889 şi în temniţele prin care trece între 1916 şi 1920. Viaţa în temniţa de la Vaţ are consecinţe dintre cele mai importante şi cu deosebire asupra sănătăţii sale. Slavici se descrie, ca personaj, cu destulă detaşare, ceea ce nu trebuie trecut cu vederea. Stăpînirea maghiară urmărea prin aruncarea luptătorilor politici în temniţă să-i compromită în ochii maselor. Se înţelege că numai aceasta nu se întîmplă, dar mulţi nu mai erau în stare, la ieşirea din temniţă, să reintre în luptă.

Închisorile mele este compusă, ca şi *Fapta* ***omenească,*** sub formă de scrisori, de astă dată adresate unui „prieten din altă lume", poate Eminescu. Cele două lucrări sînt înrudite şi prin caracterul de confesiune. Dar între o confesiune şi alta există mari deosebiri. Căci dacă în *Fapta* ***omenească*** Slavici evocă împrejurările în care s-a format ca luptător politic, în ***Închisorile mele*** înfăţişează însăşi lupta sa, îndeosebi politică, şi care, prin idealurile urmărite, nu îndreptăţea aruncarea în temniţă. Aceasta explică de ce confesiunea din ***închisorile mele*** capătă un caracter explicativ. „Scrisorile" sînt polemice, ca şi celelalte „amintiri", dar mai pronunţat critice la adresa realităţilor social-politice ale vremii.

Lumea ***prin care am trecut,*** ultima lucrare memorialistică a lui Slavici, începută în mai 1924, apare postum, şi ea evocă întîmplări întîlnite îndeosebi în *Fapta* ***omenească.*** Descrierea ţinutului natal este făcută şi de astă dată, deşi memorialistul avea 76 de ani, cu o mare forţă evocatoare amintind de cele mai bune lucrări literare ale sale. Descrierea ţinutului natal, cu şcolile la care a urmat, pare a fi scrisă pe îndelete. Expunerea devine, de aici înainte, mai sumară, fie că reia, cum face în capitolul *La Viena,* datele cuprinse în *Amintiri,* fie că aduce altele noi, cum procedează în capitolele următoare. Evocarea este înlocuită, pe spaţii mari, cu comunicarea de informaţii importante, nici vorbă, dar care, de multe ori, nu se verifică şi documentar.

Există şi în această parte cîteva momente care reţin atenţia. Am pomeni evocarea figurii lui Ioan Bechnitz, redactorul de prestigiu al *Tribunei, şi* a lui Diamandi Manole, patriotul luminat, plin de iniţiative şi susţinătorul cel mai entuziast al mişcării culturale, pornită peste munţi de „tineri". Datele care intră în compunerea portretu-

lui acestuia le întîlnim şi în articolele politice. Mai important este fără îndoială *Tipuri contemporane: Piţigoii,* publicat în *Tribuna,* încă în 1887.[1] Se învederează din nou că în memorialistica lui Slavici intră materiale prelucrate, din articolele sale anterioare, unele apărute cu multe decenii în urmă. Argumente de bază în articole şi pe care se sprijină demonstraţia în lupta politică, materialele se revarsă în memorialistică asemenea unor aluviuni, nu întotdeauna uşor de descoperit.

în *Lumea prin care am trecut* apare dominantă sistematizarea, cum nu o întîlnim şi în celelalte lucrări memorialistice ale sale. Lucrarea trebuie considerată, datorită tocmai acestei preocupări, ca un ultim cuvînt şi o ultimă privire asupra drumului străbătut de prozator de-a lungul a aproape opt decenii de viaţă şi mai bine de cinci decenii de activitate publicistică şi literară.

Slavici are o bună memorie şi nu încape discuţie că se documentează, măcar în anume zone ale memorialisticii sale. Astfel, el apelează, în „amintirile" sale despre serbarea de la Putna, la corespondenţele lui G. Dem. Teodorescu, publicate în *Românul,* în timpul desfăşurării manifestaţiei.[2] Operă strict ştiinţifică nu face, şi deosebirile dintre întîmplările consemnate în documente şi felul cum aceleaşi întîmplări se oglindesc în memorialistică sînt, nu o dată, uluitoare. Să dăm fie măcar şi numai un exemplu. Prozatorul scrie, în mai multe rînduri, că părinţii săi au murit unul după altul, mai întîi mama, apoi la cîteva săptămîni şi tatăl său. El ar fi murit de supărare, susţine Slavici în *Fapta omenească*[3], şi s-ar părea că stăm în faţa unei mărturii de devotament care ar putea fi mişcătoare. Cercetarea matricolelor arată că părinţii lui Slavici au murit, în adevăr, scurt timp unul după altul. Elena, mama scriitorului, moare în 28 iunie 1873, iar Savu Slavici în 20 iulie 1873. Se precizează şi cauza morţii: „coleră" (holeră)[4]. Adesea imaginea ce ne-o facem din memorialistică, chiar despre unii membri ai familiei, nu este în concordanţă cu documentele. Mama scriitorului ar fi avut, cum rezultă din scrierile lui Slavici, mai mare trecere în sat decît tatăl său. Din registrele de stare civilă ale comunei Siria se vede însă că nu ea, ci Savu Slavici cunună şi botează, între 1848 şi 1872, de aproape 30 de ori. Cununarea şi botezarea apar la sirieni —

[1] *Tribuna,* VI (1887), nr. 47 (28 februarie/12 martie).
[2] Gr. Dem. Teodorescu, *Serbarea de la Putna,* în *Românul,* XV (1871) din 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28 şi 29 august.
[3] *Tribuna,* V (1888), nr. 283 (16/28 decembrie).
[4] *Protocolul repausaţilor din opidul Siria 1859—1874,* Arhivele Statului, Arad, poziţiile 219 şi 236.

şi nu numai la ei — ca forme de înrudire. Scriitorul însuşi este martor, în sat, la cununii.[1] Afecţiunea faţă de mama sa, întîinită şi la Creangă, face ca ea să treacă pe primul loc în memorialistică.

Există momente de răscruce în activitatea publicistică a lui Slavici, şi constatăm, cu surprindere, că şi aici culegem din memorialistica sa informaţii care nu se verifică documentar. Am putut vedea că întemeierea *Tribunei* are o însemnătate cu totul deosebită în activitatea sa publicistică. Ştim că Slavici colaborează, pînă în 1883, alături de ceilalţi „tineri" la *Telegraful român,* cînd Miron Romanul îl înlătură pe N. Cristea de la conducerea ziarului sibian. Slavici scrie că măsura mitropolitului a fost determinată de un articol al său, *Lapsus calami?* Slavici publică, în adevăr, un articol cu acest titlu, dar nu în 1883, ci în 27 iulie 1876, prin urmare cu şapte ani mai înainte.[3] Articolul care a dus la înlăturarea din redacţie a lui N. Cristea se intitulează *Răsplată?*, apare în 18 octombrie 1883 şi se referă la evenimente întîmplate numai cu cîteva zile mai înainte.[4] Slavici, care locuia în Bucureşti, putea publica articolul numai în ipoteza că se găsea, între 14—18 octombrie 1883, în Sibiu. Nu avem pînă acum documente să putem dovedi acest lucru. Şi totuşi, informaţiile au fost preluate din memorialistică *tale-quale* şi le întîlnim în cercetările de istorie literară.

Memorialistica lui Slavici este, cum spune un istoric literar despre *Fapta omenească,* o adevărată „mină de informaţii"[5], şi fără ea nu sînt de conceput cercetările în legătură cu Caragiale, Creangă şi Coşbuc, iar cele în legătură cu Eminescu şi Slavici însuşi, imposibil de realizat. Informaţiile se impune însă să fie utilizate, ca orice date scoase din lucrările memorialistice, cu prudenţă şi nu înainte de a fi verificate documentar. Memorialistica sa apare, în mai mare măsură ca cea a lui I. Ghica şi a altor scriitori români, ca operă subiectivă. Memorialistul, preocupat să explice, îndeosebi, lupta sa politică şi să polemizeze cu cei pe care îi crede a nu o înţelege, dă dezvoltare unor date şi diminuează altele, care, situate în complexul social-politic, apar ca fiind de dimensiuni mult mai mari. Memorialisticii lui Slavici îi sînt caracteristice micşorarea adversarilor, prin trecerea peste meritele lor şi mărturii asupra a ceea ce se considera negativ în acti-

[1] *Protocolul cununaţilor din Siria 1853 — 1882,* Arhivele Statului, Arad, poziţia 30/1867.
[2] I. Slavici, *Lumea prin care am trecut,* p. 79, 90.
[3] *Telegraful român,* XXIV (1876), nr. 56 (15/27 iulie).
[4] *Idem,* XXXI (1883), nr. 116 (6/18 octombrie).
[5] I. Breazu, *Literatura „Tribunei" (1884 —1895),* p. 56.

vitatea lor, afecțiunea față de cei care i-au fost tovarăși de luptă și exaltarea meritelor lor. Ni se dezvăluie, cu o mare forță sugestivă, și comuniunea cu lumea ținuturilor natale.

Cînd se discută despre arta literară a lui Slavici se pornește, cele mai adeseori, de la cîteva nuvele, de preferință acelea în care zugrăvește satul transilvănean. T. Vianu stabilește ca mai caracteristice scrisului lui Slavici oralitatea, analiza psihologică, dar și lipsa fanteziei vizuale și a „imaginației lingvistice"[1]. Oralitatea, atît de specifică acestor nuvele, nu apare caracteristică în egală măsură și celorlalte scrieri în care lumea descrisă nu mai este cea a satului transilvănean. Constatarea se impune atenției cercetînd întreaga activitate a lui Slavici, atît literară, cît și publicistică. O asemenea perspectivă duce, pe lîngă posibile nuanțări, și la dezvăluirea unor aspecte noi ale artei scriitorului.

Slavici pare să se călăuzească, în construcția multora dintre scrierile sale, după teoria romanului popular, dar nu este tributar lui Maiorescu. Criticul expune teoria romanului popular, în 1882, în *Literatura română și străinătatea* și-l urmează pe Goethe din *Wilhelm Meister*. La acea dată Slavici compusese cele mai importante nuvele ale sale, între care și *Gura satului* și *Budulea Taichii,* pe care criticul le citează ca mai caracteristice. Mișcarea literară europeană se orienta, încă de la jumătatea secolului trecut, spre clasele „de jos", și Slavici se încadrează în această direcție nu din 1879, cînd apare *Gura satului,* ci încă din 1871, cînd publică comedia *Fata de birău,* cea dintîi scriere literară a sa. Maiorescu consemna, cînd expunea teoria romanului popular, ivirea acestei orientări și în literatura română. *Gura satului* și *Budulea Taichii,* citate de Maiorescu, înfățișează, cum cerea teoria romanului popular, clasele „de jos", acțiunea curge încet și întîlnește în cale întîmplări neprevăzute, care îi schimbă cursul. Se poate vorbi de o influență a lui Maiorescu, cum s-a arătat[2], în construirea nuvelei *Pădureanca.* Slavici însuși pare a parafraza, în deschiderea acestei nuvele, teoria romanului popular. „... Lumea din întîmplări se alcătuiește, iar întîmplarea e noroc, ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gînd."[3]

[1] T. Vianu, *Arta prozatorilor români,* București, 1941, p. 119—123.
[2] I. Breazu, *Literatura „Tribunei",* p. 63.
[3] I. Slavici, *Nuvele,* III, București, [1924], p. 159.

Concomitent cu *Budulea Taichii, Gură satului* și *Pădureancă,* câf6 pot fi explicate, în ce privește construcția, prin teoria romanului popular, Slavici compune alte scrieri care o infirmă. *O viață pierdută* este dintre acestea. *Moara cu noroc* este și ea construită cu o mare economie a mijloacelor artistice, care a dus la înlăturarea episoadelor fără legătură strînsă cu acțiunea, de unde și desfășurarea vertiginoasă a acesteia. Maiorescu nu citează *Moara cu noroc.* Nici nu putea, deoarece nuvela infirma teoria romanului popular. Construcția nuvelei *Moara cu noroc,* cu o mare economie a mijloacelor artistice, nu este des întîlnită în scrisul lui Slavici și apare mai caracteristică, prin deasa reluare, cea care se susține pe o acțiune cu curgerea lentă. Spre a scrie astfel, Slavici nu avea nevoie de o teorie, fie ea și a romanului popular. Dar teoria avea nevoie de scrierile sale spre a putea fi exemplificată.

Construcția unor scrieri ca *Mara* dezvăluie procedee care merită să rețină atenția. Materia este sever distribuită, și fiecare capitol își are partea în înălțarea edificiului. Capitolele se deschid, fie cu intrarea directă în acțiune, fie cu cuvinte ieșind, cel mai adesea, din înțelepciunea populară. „Nu-i nimic mai iute decît gîndul, iar vorba poartă gîndul dintr-un om în altul" *(Furtuna cea mare) ;* „Norocul nu umblă tîrîș, ci zboară pe aripi iuți și-ți iese, cînd îi vine rîndul, fără veste-n cale" *(Ispita).* Distribuirea severă a materiei, alternarea capitolelor, unele intrînd direct în expunere, altele deschizîndu-se cu un fel de prolog, cuprinzînd o învățătură populară, chemată să ilustreze tema, lăsarea acțiunii în suspensie, în finalul unor capitole, anume să pună în mișcare imaginația cititorului, demonstrează preocupări urmărite intenționat și pe întinderea întregului roman în vederea obținerii de efecte literare.

Slavici este, chiar și în privința construcției, un scriitor foarte inegal. Conflictului din *Corbei* i se dă o încheiere pripită, care nu decurge cu necesitate din înlănțuirea întîmplărilor. în *Comoara,* în schimb, și în *Din păcat în păcat,* se introduc capitole și după ce acțiunea, virtual, s-a încheiat. Ele apar ca niște prelungiri, din care se puteau face lucrări separate. în *Cel din urmă Armaș,* Emil, care părea să devină unul din personajele principale, este pierdut în cursul desfășurării acțiunii, spre a fi readus în final. Adesea dezlegarea nefirească a conflictului, în sensul că ea nu decurge cu necesitate din expunerea întîmplărilor, este urmarea preocupărilor moralizatoare ale scriitorului.

Contribuția decisivă pe care o aduce Slavici în dezvoltarea literaturii române stă în crearea de personaje. Popa Tanda, Sanda, badea Mitrea, Marta, Huțu, Ghiță, Lică, Ana, Simina, Iorgovan, Sofron, Mara, Persida sînt figuri de neuitat. Slavici nu este cel dintîi căruia i se recunosc asemenea merite, şi C. Negruzzi, N. Filimon, V. Alecsandri — casă nu amintim decît cîțiva — au realizat, cu mult înainte, personaje memorabile. Deosebirea principală între Slavici şi predecesorii săi stă, cum arată T. Vianu, în preocuparea de a da personajelor o „viață interioară", şi scriitorul vede „oamenii lui dinlăuntru, în sentimentele sau în crizele lor morale, ba chiar în procesele lor intelectuale"[1]. Cu alte cuvinte, Slavici se îndreaptă spre „analiza psihologică", ceea ce constituia, la 1875, ceva nou în literatura română şi cu atît mai mult la 1871, cînd publică prima sa lucrare literară. Slavici nu este totuşi un analist, în sensul *disecării,* spre a surprinde stări de conştiință. Capacitatea de a le intui nu-i lipseşte, însă momentele intenționat de analiză a stărilor de conştiință sînt expuse abstract şi nu o dată sună a predici morale şi moralizatoare. Şi totuşi, puțini sînt scriitorii din literatura noastră care să fi descris cu mai mare profunzime sentimentul iubirii, procesul de formare al intelectualului, precum şi procesul de înstrăinare în familie, consecință a pătrunderii relațiilor capitaliste în lumea satului.

Slavici are o „metodă de lucru" care a stat în atenția comentatorilor operei sale. El priveşte personajele în complexitatea lor, dar spre a dezvălui viața interioară se sprijină pe aglomerarea de amănunte exterioare, prin care caută să o pună în lumină. Viața sufletească a Persidei, unul dintre personajele cele mai realizate din opera lui Slavici, se conturează progresiv, din prezentarea felului cum se oglindesc faptele sale în ochii Marei, ai lui Trică, ai Hubăroaiei, din surprinderea reacțiunilor Martei, soția lui Bocioacă, din descrierea, cu multe amănunte, a acțiunilor pe care le întreprinde. Slavici nu inventează, ci scoate amănuntele din observarea vieții, de unde şi impresia puternică de zugrăvire realistă.

„Metoda de lucru" îl deosebeşte pe Slavici de Creangă şi mai ales de Caragiale, a căror principală preocupare este nu *aglomerarea,* ci *selectarea* amănuntului mai semnificativ, lăsînd cititorului libertatea să completeze, cu imaginația, tabloul. „Metoda de lucru" prin aglomerarea de amănunte are la Slavici o aplicare atît de largă, încît o utilizează pînă şi în portretele fizice. Se împlinesc şi acestea prin aglomerarea de amănunte, pe care le culegem treptat, de pe întinderea

[1] T. Vianu, *op. cit.,* p. 121.

întregii narațiuni. Slavici aplică un asemenea procedeu în scrierile literare, nu însăşi în articolele sale. Pamfletul *Domnul Babeşiu*[1] este un portret, mai ales moral, de mari dimensiuni, realizat prin concentrarea tuturor datelor. Am aminti şi articolul *Cestiuni bisericeşti*[2], în care face portretul lui Miron Romanul, mitropolitul de la Sibiu. Capătă în aceste împrejurări o largă utilizare ironia şi persiflarea.

Portrete realizate prin concentrarea datelor întîlnim în unele scrieri ale lui Slavici de după 1900. Cîteva dintre personaje trăiesc prin portrete, şi nu prin implicarea în acțiune. Am aminti, în acest sens, portretul lui Pascal *(Pascal săracul),* al lui Thihamer Erdei *(Corbei),* al coanei Lila *(Din două lumi)* şi alte cîteva.

Descripțiile din natură sînt rare în opera lui Slavici. Scriitorul notează, treptat, cum face şi la realizarea portretelor, amănunte privind peisajul, şi din *Mara,* de pildă, este cu neputință să se extragă un pasaj mai dezvoltat, necum o pagină care să fie o descriere din natură. Asemenea descripții se întîlnesc însă în scrierile sale de după 1900. Trăind mulți ani în Cîmpia dunăreană, la Măgurele, Slavici surprinde, asemeni lui Sadoveanu, schimbările în trecerea de la un anotimp la altul. „Dimineața, prin zori de zi, cerul era senin şi plin de stele, iar aerul dulce ca pe la Sf. Gheorghe. Păsările cîntau prin zăvoi de nu-ți venea să crezi că e zi de toamnă, iar după ce se luminase de ziuă, se vedeau ca-n cele mai frumoase zile de primăvară munții albăstrii despre Negoiul. Numai încolo, departe, spre răsărit, cerul părea sur şi oarecum nespălat.

Erau îngălbeniți plopii de la moară, dar zăvoiul nu-şi lepădase încă frunzişul şi tot mai era ceva văratec în freamătul lui. în curînd însă după răsărirea soarelui, se lăsă, aşa, din senin, o ceață deasă pe Vedea şi apoi peste toată lunca, încît vedeai cerul albastru, vedeai vîrfurile salcîmilor din deal, dar nu puteai să vezi nici treizeci de paşi uitîndu-te pe Vedea la deal.

Pe la zece ceasuri s-a ridicat ceața, s-au adunat norii duşi răpede de vînt şi a dat o stropitură, ploicică lină şi caldă, şi abia pe la amiazăzi, după ce iar s-a-nseninat cerul, s-a răcit deodată aerul şi s-a pornit adierea cea rece."[3]

Slavici foloseşte oralitatea înaintea lui Creangă, şi ea este privită de cititorul de astăzi, mai ales după lectura *Amintirilor din copilărie,*

[1] *Telegraful roman,* XXI (1873), nr. 85 (21 octombrie/2 noiembrie).
[2] *Tribuna,* III (1886) ... p. 156-157.
[3] I. Slavici, Vatra *părăsita,* Bucureşti,

fireasca. Dar ea pâra multora, la data cinci îşi publică primele lucrări, nepotrivită în creaţia cultă. Slavici utilizează oralitatea, în adevăr, după ce o foloseşte mai întîi în poveşti, unde ea formează farmecul naraţiunii. Oralitatea este foarte pronunţată în *Popa Tanda,* compusă în imediata apropiere a poveştilor, în nuvelele idilice, scrise îndată ce Slavici se stabileşte în „ţară", în *Budulea Taichii* şi în general în lucrările în care evocă ţinutul natal. Oralitatea este la Slavici, mai mult decît în cazul altor scriitori români, „un instrument în vederea picturii mediului rural"[1], şi se sprijină pe ea atît în expunere, cît şi în dialoguri. Formele orale (zicerile, proverbele etc.) se integrează firesc în naraţiune, de unde şi efectele artistice. Nu se observă însă la el, decît în foarte puţine cazuri, şi o altă preocupare, decît crearea, prin includerea formelor orale, a tabloului asupra vieţii ţărăneşti. Alta este situaţia la Creangă, care dispune de un imens tezaur de asemenea forme şi cărora le caută — şi le găseşte — locul cel mai potrivit în naraţiune. Autorul *Amintirilor din copilărie* este preocupat, nu atît de completarea tabloului, cît mai ales să pună în lumină, prin utilizarea formelor orale, atitudini sufleteşti — ale sale sau ale eroilor. Creangă utilizează formele orale şi cu o extraordinară jovialitate şi vervă, pe care nu le întîlnim şi la scriitorul transilvănean.

Oralitatea ţine de structura personalităţii lui Slavici, ca artist, şi o foloseşte şi atunci cînd descrie viaţa, să zicem, a unui băcan, frizer, ori antreprenor din Dealul Spirii. Scriitorul este conştient că stă în faţa altei lumi, şi înlătură zicerile, proverbele etc, cărora le dă o largă utilizare în scrierile în care evocă satul. O schimbare fundamentală nu se produce totuşi, şi oralitatea, ca instrument de zugrăvire a vieţii, devine, expurgată de elementele care îi dădeau culoare, sfătoşenie, nu o dată nepotrivită, prin curgerea lentă a acţiunii. Astfel se explică pentru ce aceste scrieri nu stau la înălţimea marilor sale realizări artistice. Căci nu spiritul de observaţie îi lipseşte lui Slavici, şi nici cunoaşterea sufletului omenesc, ci tocmai instrumentul adecvat prin care să descrie şi altă lume decît cea a satului transilvănean.

Oralitatea se exercită, ca instrument în zugrăvirea vieţii, prin limbă. G. Călinescu arată că *Popa Tanda* se deschide printr-un „fel de acord stilistic", iar limba scrierilor lui Slavici „e un instrument de observaţie excelent în mediul ţărănesc"[2]. Cercetate îndeaproape, se constată că şi în cele mai bune scrieri se întîlnesc repetiţii de cuvinte în cuprinsul aceleiaşi unităţi sintactice care pot fi supărătoare. Huţu

T. Vianu, *op. cit.,* p. 120.

G-. Călinescu, *Istoria literaturii române...,* p. 449.

„nu mai *mergea* singur, ci totdeauna, cînd voia *să meargă,* venea pe la mine, că *să mergem* împreună, fiindcă îi venea greu *să meargă* singur" *(Budulea Taichii).*[1] Oralitatea face ca asemenea repetiţii să fie trecute cu vederea. Slavici utilizează, cum face încă în *Fata de birău,* prima scriere literară a sa, şi expresia neologistică, şi neologismul căutat, însă spre a marca îndepărtarea de comunitatea lingvistică.

Preocupările lui Slavici în legătură cu limba au făcut obiectul unor cercetări şi asemeni şi aspectele stilistice.[2] El foloseşte, fără îndoială, judecind după lexic, o limbă colorată, dar mai puţin expresivă decît cea a lui Creangă, deşi şi unul şi altul pornesc de la graiul popular. Creangă operează însă modificări spre a obţine efecte artistice, pe cînd Slavici reproduce, fără să „prelucreze". Instrument excelent cînd evocă lumea satului, limba lui Slavici devine mai puţin expresivă cînd descrie alte medii sociale. Cuvîntul *neaoş,* pe care nici Creangă nu-1 ocoleşte, însă îl pune într-un anume context, spre a obţine efecte stilistice, apare la Slavici integrat în unitatea sintactică numai după legile gramaticale şi mai puţin ca o preocupare de ordin stilistic. Se explică de ce asemenea cuvinte se întîlnesc — destul de des — şi în scrierile în care nu evocă satul, şi ele au stîrnit numeroase critici.

Onomastica merită şi ea să reţină atenţia. Numele din opera lui Slavici le apar multor cititori puţin obişnuite. Ele erau însă foarte răspîndite în Siria şi în familia scriitorului. Ana, Floare, Mihu, Marta şi alte nume se întîlnesc frecvent. Persida, care sună astăzi atît de ciudat, apare în documentele de familie de nenumărate ori. Un Şofron era „păcurar", şi găsim menţionată o Mară, mai multe Simine şi chiar familia Corbei. Alte nume din scrierile lui Slavici şi în primul rînd din cele date „orăşenilor" sînt creaţii ale sale. Caută să sugereze prin ele, cum procedează şi alţi scriitori (Filimon, Alecsandri, Caragiale), trăsături de caracter. Doamna Fireanu *(Corbei)* reuşeşte, în tot ce întreprinde, prin relaţii. Trage, cu alte cuvinte, firele. Mama Măriei şi soacra lui Luncan *(Toane sau vorba de clacă)* profesează neamestecul în viaţa de familie a acestora şi se numeşte doamna Plutescu. Exemplele se pot înmulţi. Slavici este însă şi scriitorul care a transformat poreclele eroilor în nume, şi dacă puţini ştiu de Mihai Budulea, iar de părintele Trandafir şi mai puţini, Budulea Taichii şi Popa Tanda au intrat pentru totdeauna în literatura românească.

I Slavici, *Novele din popor,* Bucureşti, 1881, p. 264

» P. Dumitraşcu' *Observaţii stilistice privitoare la nuvelele lui Slavici,* în Steaua, VII (1956), nr. 11 (noiembrie)

Ioan Slavici străbate în viață un drum lung, și lumea prin care trece înscrie în istorie o epocă. Se ivi în mijlocul ei cînd o revoluție, cea din 1848, zgudui așezările feudale ale bătrînei Europe, și o părăsi după ce altă revoluție, cea din 1917, deschise drum spre o nouă eră — cea socialistă. Stătu în furtuna marilor prefaceri istorice aproape opt decenii și stîrni el însuși mari furtuni prin lupta pe care o duse. Desfășură o activitate vastă, în direcții multiple și ale cărei dimensiuni mulți încă nu le bănuie. Sute de articole pe cele mai diverse teme mai zac în revistele și ziarele dintre 1871—1925, zeci de studii privind istoria, învățămîntul, cultura și limba poporului român așteaptă să fie repuse în circulație. în opera literară, partea mai cunoscută a activității sale, „nu idealizează și nu tratează cazuri de izolare". Deschizător de drumuri și creator al nuvelei și romanului românesc modern, el putea da, fără angajarea în direcții multiple de activitate, „o comedie umană a satului". Dar și așa contribuția sa este considerabilă. Căci Slavici în Transilvania, Creangă în Moldova și Caragiale în Muntenia suie, ca trei coloane, în literatura română din a doua jumătate a secolului trecut. Iar între ei se înalță Eminescu — Coloana infinită.

VATAMANIUC

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față reunește, pentru prima dată, lucrări din toate sectoarele activității lui Ioan Slavici, desfășurată între 1871—1925. Ea cuprinde următoarele secțiuni:

I. *Opera literară*
II. *Publicistică*
III. *Corespondență.*

Opera lui Slavici nu cunoaște, în comparație cu cea a lui Eminescu, Creangă, Caragiale, marii săi contemporani, și chiar a altor scriitori de mai mică însemnătate, editări prea numeroase și nici ediții mai cuprinzătoare. Volumul II din *Povești* se tipărește în 1923, după ce în 1921 se reeditase volumul I, apărut la „Minerva", în 1908. Dacă volumul I este reeditat de autor în 1924, volumul II se va retipări după moartea sa. Luate împreună, cele două volume ajung în 1943—1945 de-abia la ediția a IV-a[1], ca în 1947 să mai fie reeditat doar volumul I, cu mențiunea „ediția a V-a".

Situația nu se schimbă prea mult nici cînd trecem la nuvele. Din seria de șase volume, al căror sumar îl întocmește scriitorul, numai primele trei apar în timpul vieții sale. Volumul I ajunge, în 1946, la ediția a X-a, volumul II, în 1943, la ediția a VUI-a, iar volumul III rămîne la ediția a V-a din 1928. Volumele IV, V și VI, tipărite îndată după moartea sa (1926—1927), au rămas la această unică ediție.

1 La ***Povesti*** numerotarea edițiilor se faceîncepînd cu ^ ^ *f* ^ *J* ^

Romanele au fost şi mai vitregite. *Din bătrîni* n-a fost reeditat din 1930, cînd se tipăreşte ediţia a III-a din volumul I *(Luca)* şi ediţia a II-a din volumul II *(Manea). Din două lumi* (1920) şi *Cel din urmă Armaş* (1923) au rămas pînă astăzi la aceste prime ediţii. Nici chiar *Mara,* unul dintre cele mai importante romane din literatura română, apărut în volum în 1906 şi retipărit în 1913 şi 1925, nu se reeditează decît în 1952, după trecerea a aproape trei decenii. Alte romane, cum sînt *Corbei, Din păcat în păcat,* se pot citi astăzi numai în foiletoanele *Tribunei* din Arad şi *Adevărului literar si artistic.*

Volumele tipărite în ultimii douăzeci de ani care includ poveşti, nuvele, romane (de fapt unul singur, *Mara)* reprezintă ediţii de popularizare.

Piesele de teatru au rămas şi ele în periodice şi chiar în manuscris, şi au apărut în volum abia în 1963. Astfel, între apariţia în *Convorbiri literare,* în 1871, a comediei *Fata de birău* şi publicarea ei în volum, se aşază un interval de aproape un secol.

Memorialistica este reeditată şi ea tardiv şi numai parţial. Volumul din 1967 nu cuprinde *închisorile mele* şi unele lucrări autobiografice, rămase încă în periodice.

S-a tipărit extrem de puţin din scrierile lui Slavici privitoare la istorie, învăţămînt, etică, şi sînt încă aproape necunoscute lucrările sale în legătură cu literatura populară, limba literară şi gramatica limbii române.

Dacă din aceste sectoare ale activităţii lui Ioan Slavici s-a editat cît de cît, din activitatea sa ziaristică, una dintre cele mai bogate în conţinut şi ca întindere, nu s-a retipărit nimic. Nu există un volum, măcar selectiv, care să includă o parte din sutele de articole ale acestui scriitor, militant consecvent pentru unitatea culturală şi naţională **a** românilor de pretutindeni.

Intr-o situaţie similară se află şi corespondenţa, una dintre cele mai bogate surse de informaţie şi fără de care este greu de conceput cunoaşterea lui Slavici însuşi, a lui Maiorescu, Eminescu, Creangă, Caragiale şi a altor scriitori. *Studii şi documente literare,* cunoscuta colecţie a lui I. E. Torouţiu,rămîne pînă astăzi singura publicaţie care cuprinde un număr mai mare şi din scrisorile lui Slavici. Dar corespondenţa sa prezintă însemnătate nu numai documentar-literară, ci aruncă lumină şi asupra luptei pentru desăvîrşirea unităţii statului naţional român.

O ediţie cuprinzătoare Slavici nu putea fi realizată înainte de cercetarea amănunţită a presei de la 1871 încoace, în care sînt răspîndite multe din scrierile sale. Numai aşa a fost posibilă cunoaşterea dimensiunilor operei Slavici.

Cuprinsul ediţiei. Opera literară se publică integral şi cuprinde;

1. *Poveştile*
2. *Nuvelele*
3. *Romanele*
4. *Teatrul*
5. *Memorialistica.*

Ordonarea aceasta a scrierilor literare apare ca firească, şi ea reflectă, în mare, ordinea cronologică a apariţiilor, excepţie făcînd teatrul[1], precum şi evoluţia scrisului lui Slavici: *povestitor, nuvelist, romancier, memorialist.* Deschidem ediţia noastră cu *Poveştile,* deoarece Slavici s-a afirmat mai întîi ca povestitor, trecînd de la povestea de inspiraţie populară la nuvela „poporană", „din popor", cum de altfel îşi intitulează primul volum de nuvele (1881). Scriitorul trece apoi la roman după ce se afirmă ca autor de nuvele. *Mara,* primul său roman, poartă, iniţial, menţiunea „nuvelă".

Respectăm unitatea volumelor[2] aşa cum le-a conceput scriitorul, chiar dacă a inclus uneori şi scrieri care nu se integrau întru totul titlului volumului. în acest sens cităm ca exemplu *Poveşti,* volumul II [1923], care pe lîngă poveştile propriu-zise cuprinde şi trei povestiri pentru copii, care şi-ar fi găsit locul în altă parte. Le-am păstrat ca atare, atrăgînd atenţia asupra acestui fapt în note şi comentarii[3].

Respectăm, de asemenea, în cadrul fiecărui sector ordinea apariţiei volumelor. S-au impus şi unele excepţii: *Mara,* deşi se publică în volum în 1906, prin urmare după naraţiunile istorice, *Din bătrîni,* I (1902), II (1905), deschide seria romanelor, dat fiind că a apărut integral în *Vatra,* în 1894, de unde a fost retipărit fără modificări esenţiale. Pe de altă parte, evoluţia tematicii scrisului lui Slavici obligă la adoptarea acestei succesiuni în tipărirea romanelor.

Dăm în cuprinsul fiecărui sector al operei literare şi scrieri din periodice.

Publicistica cuprinde lucrări şi articole privind cultura, literatura, limba, şcoala şi alte instituţii, precum şi viaţa socială şi politică,

[1] Slavici îşi începe, într-adevăr, activitatea literară cu comedia *Fata de birău* (1871), dar şi-o continuă susţinut cu poveşti şi nuvele, spre a reveni sporadic la teatru. Cum însă nu şi-a publicat piesele în volum, am găsit mai nimerit să încadrăm teatrul după poveşti, nuvele şi romane, şi înainte de memorialistică.

* Cu mici excepţii, ordinea scrierilor în volume reflectă pe aceea a apariţiilor.

[8] Pentru urmărirea structurii interne a fiecărui sector în parte, a evoluţiei sumarului de la o ediţie la alta şi a ordinei interioare a fiecărui volum, precum şi a altor probleme, a se urmări notele şi comentariile din finele primului volum, care desabide sectorul respectiv: poveşti, nuvele, romane etc.

apărute în puținele volume de publicistică tipărite în timpul vieții lui Slavici și cea mai mare parte rămase în *Convorbiri literare, Speranția, Lumina, Gura satului, Revista contimporană, Timpul, Educatorul, Tribuna, Românul, Voința națională, Corespondența română, Vatra, Tribuna poporului, Revista idealistă, Sămănătorul, Apărarea națională, Lupta, Minerva, Buletinul armatei și marinei, Ziua, Gazeta Bucureștilor, Adevărul literar și artistic,* și alte cîteva publicații.

Corespondența reunește scrisorile publicate de I.E. Torouțiu în *Studii și documente literare* (voi. II, III, IV, VII, IX) și cele apărute în diverse publicații. Se alătură acestora scrisori păstrate în arhive și biblioteci, precum și cîteva din colecții particulare.

Textul de bază. Ediția noastră ia ca text de bază, potrivit principiului îndeobște acceptat, ultimele ediții apărute în timpul vieții scriitorului sau acele ediții, despre care, chiar dacă au apărut în anii imediat următori morții lui Slavici, *Nuvele,* IV, V, VI (1926 — 1927), avem ferma convingere că au fost pregătite de autor pentru tipar. La scrierile apărute postum, atunci cînd ediția postumă constituie unica sursă a textului, am transcris textul de aci *(Prințesa. Căile morților. Un democrat,* 1928); cînd a existat manuscrisul, am apelat la manuscris *(Lumea prin care am trecut,* piesa *Bogdan Vodă).*

în cazul scrierilor, studiilor și mai ales al articolelor netipărite în volum de către scriitor și la care nu ni s-au păstrat manuscrise am transcris textul după periodicul în care au apărut prima dată, și nu după revista care le-a reprodus.

Corespondența a fost transcrisă după scrisorile autografe, păstrate în manuscris, chiar cînd au fost tipărite, iar în lipsa acestora, după publicațiile care constituie sursa unică.

Slavici și-a revăzut textul edițiilor apărute în ultimii săi ani de viață (1923—1925). Pledează pentru aceasta unele mărturii despre un *corpus* al operei sale, o ediție *non varietur,* pe care însuși autorul dorea s-o vadă tipărită[1], dar argumentul cel mai convingător îl constituie deosebirile de text din ultimele ediții de la „Cartea românească", deosebiri care, deși nu prea numeroase, nu pot fi atribuite decît autorului (vezi *Variantele* la fiecare scriere în parte). Din variante reiese că scriitorul a făcut modificări atît în edițiile tipărite la editura menționată mai sus, cît și la unele din cele tipărite la „Socec", „Minerva" „Steinberg" etc.

Că Slavici a pregătit textul și a alcătuit sumarul și la ultimele trei volume de nuvele apărute în 1926—1927 nu încape îndoială, întrucît

[1] A se vedea spre exemplificare notele și comentariile de la finele volumului II, p. 508-509.

ele includ scrieri publicate, într-un lung interval de timp, în periodice, cît și lucrări inedite, scrise în ultimul timp. Nimeni în afară de scriitorul însuși nu putea prezenta editurii aceste scrieri spre publicare. Seria de *Nuvele* ar fi urmat să se continue cu încă două volume (VII, VIII), care ar fi inclus alte scrieri (nuvele, schițe, povestiri) rămase în periodice sau cele postume, poate chiar inedite. Numai astfel putea anunța, în 1930, Scarlat Struțeanu, legatarul literar al lui Slavici, viitoarea apariție a volumelor VII și VIII. Fără cunoașterea intențiilor scriitorului acest anunț n-ar fi fost posibil. Cele două volume n-au apărut, probabil, din cauza greutăților întîmpinate de Scarlat Struțeanu la identificarea unor scrieri în periodice.

în afară de modificările de natură stilistică sau fonetică de la o ediție la alta, întîlnim și unele capitole adăugate de autor la reeditări: *Din bătrîni,* I *(Luca),* tipărit în 1916, la „Steinberg", prezintă în final un capitol în plus față de ediția princeps din 1902. Aplicarea altui principiu decît acela al reproducerii textului după ultima ediție[1] pregătită de autor, ar fi frustrat textul ediției noastre de unele intervenții autentice Slavici.

La pregătirea acestei serii de *Opere* bineînțeles că nu am făcut abstracție de primele ediții, cum nu am făcut abstracție de nici o ediție antumă sau apariție în periodic. Textul ediției ultime (textul de bază) a fost colaționat cu acestea, atît pentru redarea textului autentic Slavici — nici o ediție nefiind scutită de greșeli —, cît și pentru înregistrarea integrală a variantelor stilistice și fonetice pe care le-am consemnat în aparatul critic de la finele fiecărui volum, primul de acest fel la opera lui Slavici care va oferi și posibilitatea urmăririi evoluției scrisului autorului de către cercetătorul literar, cît și a studiului operei sub aspectul lingvistic.

S-au înlăturat în felul acesta o serie de erori și omisiuni perpetuate de la ediție la ediție și luate ca atare în volumele apărute după stingerea din viață a scriitorului, chiar și în edițiile mai recente. întotdeauna cînd am corectat sau întregit textul ediției noastre pe baza edițiilor anterioare, uneori chiar pe baza primei apariții din periodic, am menționat acest lucru în aparatul critic, la variante, indicînd, prin *siglă,* ediția care a adus corectarea sau întregirea cerută imperios de context.

întregirea textului de către editor atunci cînd nu s-a făcut pe baza vreunei lecțiuni anterioare, fie că această lecțiune n-a existat ca atare,

[1] Ediția de *Nuvele,* în două volume, apărută în 1958, ia ca text de bază *Novele,* I-II (1892—1896), fără a se da explicații asupra criteriilor adoptate în alegerea textului de bază.

fie că ^textul a fost corupt în toate edițiile, s-a marcat prin [ ], ca de altfel orice intervenție în text, întru totul motivată.

înlocuirea vreunui cuvînt sau nume propriu greșit în textul de bază cu altul, pe baza contextului mai larg al scrierii, atunci cînd acest lucru, de asemenea, n-a fost posibil pe baza edițiilor anterioare și cînd nu reieșea cu claritate greșeala, a fost adnotată în subsolul paginii[1], spre deosebire de greșelile de tipar evidente, care au fost îndreptate în mod tacit.

Transcrierea textului. Activitatea literară a lui Slavici se întinde pe o perioadă de peste cincizeci de ani. Este firesc deci ca în scrierile lui Slavici, pe lîngă parjmularitătii^ întîlnim și anumite aggecțe .grafice, unele specifice sfîrșitului secolului al XlX-lea, iar altele menținute și în primele decenii ale secolului nostru.

Deși transilvănean, Slavici n-a făcut decît în mică măsură concesii latinismului și aceasta numai în anii de început ai activității scriitoricești, în perioada colaborării la revistele *Speranția, Lumina* și *Gura satului.* Faptul se explică prin influența junimiștilor asupra scriitorului, îndeosebi a lui Maiorescu și Iacob Negruzzi, cu care Slavici a purtat corespondență încă de pe cînd se afla student la Viena.

Deoarece scrierile nereluate de autor în volum și pe care am fost nevoiți să le transcriem din periodicele ce foloseau o scriere etimologizantă sînt puține, menționăm doar în treacăt unele grafii (în paranteză dăm transcrierea noastră): *temp* (timp), *potui* (putui), *faciea* (fața), *invetiament* (învățămînt), *tier'a* (țara), *tiera* (țară), *vietia* (viață), *fetiori* (feciori), *intieles* (înțeles), *să fia* (să fie), *să pota* (să poată), *orasiului* (orașului), *esc'a* (iasca), *sera* (seară), *media-nopte* (miază-noapte), *pamentu* (pămînt), *venat* (vînat), *stelpii* (stîlpii), *indereptu* (îndărăpt), *mancatu* (mîncat), *in mana* (în mînă), *căti-va* (cîțiva), *angeru* (înger), *diumetate* (jumătate), *radiele cadiute* (razele căzute), *prindiend* (prinzînd), *petrundietoru* (pătrunzător), *cadiu* (căzu), *pone* (pînă), *mesorati* (măsurați), *găscele* (gîștele) etc.

Asemenea grafii care căutau să elimine din scriere pe *ă, î, ț, ș, gi* și să apropie cuvîntul de etimonul său (real sau presupus) am întîlnit la transcrierea a două povești din *Addenda* volumului I, transcrierea „romanului tragodic în cinci părți" *Revoluția din Perlești,* a unei părți din corespondență (1871) și la cîteva articole.

[1] în ultima ediție a romanului *Mara* [1925], p. 7, nevasta lui Bocioacă este denumită Sofia, și nu *Marta,* cum apare peste tot în roman. Greșeala figurează și în cele două ediții anterioare ale romanului, și chiar în textul tipărit în *Vatra,* Am îndreptat eroarea, adnotînd-o, însă, suniiniar.

Anumite maniere grafice întîlnim și în textele tipărite în *Convorbiri: zină, sin, zimbet, hapsin,* pe care le-am transcris: *zîna, sîn, zîmbet, hapsîn.*

Aspectele grafice existente în textul lui Slavici sînt caracteristice epocii în care a trăit scriitorul. Putem însă diferenția textele din periodicele și edițiile de pînă la ediția „Minerva", 1907—1908, de cele următoare acestor ani. în prima categorie (edițiile de *Novele,* 1881, 1892-1896, *Din bătrîni,* I, II (1902-1905) *Mara* (1906), găsim grafii la care, în volume, s-a renunțat ulterior:

e, *e* s-au transcris *î* în cuvinte ca: *pământ, desfreu, vent;*

^e^ *e* s-au transcris *â* în: *sălbatic, ve, căiți-ve, adever* etc;

l (i scurt) s-a transcris *ijin*: *ți, își,* copiii;

e s-a transcris *a^ (decă*>dacă); cînd marca diftongul a fost transcris *ea* *(vede> vedea);*

o s-a transcris*ya* în cuvinte ca: *tote, omeni;*

d s-a transcris *z* în: *dilele, cagli;*

u final postconsonantic, atunci cînd nu marca articolul, a fost înlăturat.

De menționat că, deși aceste grafii sînt înlocuite, aproape consecvent, în volumele ce urmează primei ediții „Minerva", ele sînt conservate, cu excepția lui *e, o, i,* în manuscrisele Slavici din ultimii ani ai vieții. în scrierea memorialistică *Lumea prin care am trecut,* Ms. B.A.R., nr. 4.983, întîlnim: *întâmplătoare* (p. 1), *stânga* (p. 9), *renduialâ* (p. 21), *betrîn* (p. 20), *stăpînirea* (p. 19), *Carloveț* (p. 4), *inse* (însă) (p. 3), acestea destul de frecvent.

Enumerăm în continuare normele de transcriere ale unor grafii, în afara celor menționate mai sus, aflate în toate edițiile Slavici. Principiul general pe care l-am adoptat în transcrierea textelor ediției de față este acela al *interpretării grafiilor* în vederea redării cît mai exacte a *realității lingvistice.*

*jgJait^ a fost transcris *ie* *în:eri,ear, earâși, eată, eșire, trebue, creeri, poeniță, înșirue* etc. ...

păstrat ca atare în virtutea unor relicve ale sistemului *ortograr* fie etimologizant, în: *seu, teu, remas, respunde, resuflare, reposați* a TpiOrarScris*Vă.*

ea a fost transcris *a* în: *șeapte, șease, șeade, țeară, vieațâ.*

ea (sau *iea)* a fost transcris *ia* în grafii de tipul: *nueaua, voea, trebuiea, sfâtuiea.*

a) gerunzii și participii: *urind, urit* etc. ..

b) inițial urmat de *n: intîmpina, inapoi.*

Ta~îost transcris *î* în:

i precedat de *ş* şi *ţ* în unele cuvinte ajost eliminat: *cruciş, roş, aş, Bizanţului,* şi nu *crucişi, roşiu, aşi, Bizanţiului,* dar a fost restituit conform normelor ortografice actuale în cuvinte ca: *acelaş, totuş* etc.

Dublul *i* din grafiile *viu, fiiului* a fost transcris *i (viu, fiului).*

^ie^a fost transcris în grafii ca: *nechieze, chiemă, nechiemat, veghiere* etc.

ia^a fost transcris *ea* în: *ghiaţă, chiamă, ghiarâ,* precum şi la imperfectul verbelor: *gâsia, ivia, pâzia, zîmbia, stâpînia, biam* etc. ...

si&◦ f°◦t transcris *£^în: *patria, cheia;* a fost păstrat însă la desinenţa verbelor la perfectul simplu (vezi *Verbul).*

pa, ue s-au transcris *uâ* în: *zioă, doă, noue, doue.*

A fost înlăturat w /maZ precedat de vocală atunci cînd reprezenta doar o tradiţie grafică în cuvinte ca: *maiu, traiu, alaiu, pietroiu, trunchiu, curechiu, păpuşoiu, voiu, întîiu.*

s a fost transcris *z* conform ortografiei actuale în următoarele cazuri:

a) intervocalic: *poesie, causâ, prosă, ieser, frase,base, alusie, muşi calâ, casarmă* etc;

b) urmat de o lichidă sau oclusivă sonoră şi în prefixul *des: sbura, sbiri, des le ga, des robire, desveli* etc;

c) final: *cas, frances* etc.

în cuvinte ca: *esercita, esemplu* etc. *s* a fost transcris *x.*

ch a fost transcris *h* în: *monarch, paroch, archiepiscop, cholerei.*

Grupurile *sce^şei* au fost transcrise *şte, şti: pesce* (peşte), *sciu* (ştiu), *bâtrînesci* (bătrîneşti). ~ ™ *

| *qu* a fost transcris conform normelor ortografiei actuale: *quantitate>cantitate; consequenţe>consecvenţe.*

^*jţue* a fost transcris *che: seauestru> sechestru.*

Au fost transcrise ca în ortografia actuală şi alte grafii, mai ales în cuvintele împrumutate din alte limbi*: *cogniacuri> coniacuri; comptez>contez* etc. ...

Nu am păstrat consoanele duble: *cassa>casa.* Dar am reduplicat consoana acolo unde pronunţia şi ortografia actuală o cere: la cuvintele care au în rădăcină *n* iniţial şi primesc prefixul *in: înnoptat, înnebunit* (pentru *înoptat, înebunit).*

Principiul păstrării cît mai fidele a aspectului lingvistic al textului Slavici, al redării cît mai autentice a limbii folosite, cu formele ei specifice fonetice sau gramaticale, ne-a călăuzit în permanenţă în transcrierea textelor. Astfel, am menţinut particularităţi de limbă specifice: ~~~ ~~~ ^—

a) epocii în care a fost concepută scrierea respectivă;

b) unor graiuri regionale;

c) scriitorului însuşi (particularităţile stilului oral etc).

Arn'pasErat oscilaţiile între formele populare şi cele literare care corespund intenţiei scriitorului sau ezitării în folosirea unei forme sau alteia, considerînd că orice intervenţie din partea noastră în sensul unificării acestor forme şi variante fonetice ar denatura realitatea lingvistică a operei lui Slavici. Forme oscilante şi inconsecvenţe se întîlnesc nu numai de la volum la volum şi de la o ediţie la alta, ci şi de la scriere la scriere. De aceea ne-am propus să păstrăm intacte particularităţile lingvistice ale textului operei lui Slavici. în felul acesta credem ca limba lui Slavici nu şi-a pierdut cu nimic din originalitate.

Consecvenţi acestor principii, am_păstrat în ediţia noastră::

Fonetică. î pentru diftongul *îi,* fenomen" aproape general în opera lui Slavici: *cine, pine, mini* (pentru *mîini), mine* (pentru *mîine), mîne-poimîne.*

î iniţial pentru *i* în unele cuvinte: *intra, intrare, inşi* (pentru *inşi), introdusese, intemperiilor, informeze, interogat, preîmblare.*

7 închiderea vocalei ylupă unele consoane sau grupuri de consoane : *simţi, sîmţămînt, resimţea, silă, siluire, siluiţi, sine* (pentru *sine), să strige, să strici, câtrînţă, neclintită, puţini, minţile, încreţiră, zice, o zi* (o zi), *nemaiauzit, păzind, zimbrii, fugind.*

încjiiiolerea..yQcalş^£_ la,_a^după unele consoane:

— după labiale *(b,p,m): galbân; păreţi, pâreche, se spărie, pă, umăd, pomăt, număroşi;* ****

— după labiodentale *(f): fărmăcătoarei, fărmâcat;*

— după *j, s, z, ş, ţ, l, r, n: jâfuitorii, se jâluiau; să* (pejiţru^se) *sămănau, sămnul, însămnarea, însămnâtate, nesămuită, nesăcat, însătată, insărate, săcurea, sările; râzămată; şăd; ostănit, ostăneala; fru" museţâ, tristeţă, blîndeţă, tinereţă, viţâluşă; lăpâdat, blăstemui; râpede, răpeziciunea, rătras, râuşit, rateze, race, râpaos, răvărsat, întrămat, străcurat, zdrânţuite, cutrămurat, curate, patrâlea, zbieratele, cătrâ; năcaz, năcăjit.*

Diftongul *ea* redat prin *a* după anumite consoane: *samă, sară, roşaţa, frumuseţa, blîndeţă, tinereţă, ţapână, nârăvalâ, zama, razăm, învălmăşală, întotdauna.*

Redarea diftongului *ie* prin *e* după consoanele labiale *(b, p, m)* şi labiodentale *(f, v): betului; pept, peptar, peptenele, perit, pedecâ, împedeca, pelea, peire, perde; meluşei, dezmerdat, dezmerdător; ferbinte, ferbea, fer; venne, vermuşor, vespi.*

7 — Ioan Slavici, Opere voi. I

Trecerea diftongului *ia* la *ea* după labiale *(p,m)* şi labiodentale *(f): peatră, peară* (piară), *miazănoapte, ameazăzi, feartă, feare.*

Reducerea diftongului *ea* la *e,* în interiorul unor cuvinte, dar mai ales în poziţie finală: *streşină, mrejă* (mreajă), *cireşă, „ale-a ascunsele", „de-a prinsele"', Coste* (personaj din piesa *Bogdan Vodă); acele* („o sete de *acele"), aceste* („cu toate *aceste"), atîte* („înşelase *atite* fete frumoase"; „Şi toate *aceste* pentru copiii Marei, de care toţi în *atîte* şi *atîte* rînduri se-mpedecaseră"); *aice* („el n-a venit numai din întîmplare *aice"); atunce* („atunce se sprijini în fere").

ă pentru *î* în unele regionalisme sau forme populare: *mulţămi, mîngăierea, mîngăietor, îndemânatic, mâniat, atăta, dintâi, fâşie, fişăiala, sfăşiindu-se, fărămituri, sîsâia, sîcăia, ticăia, rîcăit, bîzăit, îl zgârie, dîrdăie, pîrăirâ, mîrăie, bîldăbîc!*

Transformarea lui *e* neaccentuat în *i: deosibesc, adimenitor, adimenise, dumirit, nedumirire, pomini* („cînd se *pomini* cu satul întreg"), *vitrigă, hămisit, petri, prietin, termin* (pentru *termen).*

Trecerea diftongului *ia* la *ie* în unele situaţii (cazuri rar întîlnite): *băiet, cimpoieş, nevoieşul.*

e pentru *ă* la unele substantive, adjective şi în forme verbale populare sau regionale: *cenuşe, grije, soarte* („această *soarte"), o năpaste, pătimaşe, beu, beut, beutori, zer, serbătoare, înăbuşe, izvoreşte, ureşte, oţereşte.*

e pentru *a: cămeşă, şede, al şeptelea, şepte, deşerte;*

o pronunţat *oa,* realitate fonetică atestată şi astăzi în graiul crişan şi la care autorul n-a renunţat nici în ultimele sale scrieri (vezi ms. scrierii memorialistice *Lumea prin care am trecut,* B.A.R., nr. 4.983): *doauâ, amîndoauă, doauâzeci, a doaua, noauâ* (numeral: *„noauâ* toporele"), *noauâ* (adjectiv: „lege *noauâ"; „noauă-noutk), voauă, ploauă, roauă, o oară, voarbă.*

Unele pronunţii cu aspect deosebit: *viscole, viscolit, falşe, falşului, suveica, vreascuri, deşgheţat.*

Au fost păstrate grupurile *ge, gi* pentru *je, j* din limba literară corespunzînd pronunţiei dintr-o fază mai veche a limbii, graiurilor regionale sau unui anumit stadiu de adaptare a neologismelor (referitor la grupul *gi* a se vedea şi paragraful despre neologisme): *gios, agiutoriu, giur împregiur, împregiurime, încongiur, stîngen, păiangen, împăingeni, tîngesc, grigesc, slugească, pagişte, sprigin.*

De asemenea arn păstrat *ci* pentru *ş* în cuvinte la care s-a menţinut forma mai veche: *obicinuit, vecinicŢ^pacinic.*

Păstrarea terminaţiei nesilabice *i* în cuvinte ca: *păcurari [„un păcurari"), pădurari* („la un *pădurari"),* articulat *pădurariul, grajdi,*

articulat *grajdiul, grajdiuri, pivniceriul, feliul, agiutori,* articulat *agiutoriul, boieri, boieriului, ceri* (pentru *cer), portariul, neguţătoriul.*

Au fost păstrate şi alte forme specifice graiurilor de peste munţi, limbn^echi sau vorbirii populare în general: *viuă* pentru *vie* („cu o *viuă* mişcare"), *viua* pentru *viia* („istovit de *viua* lui frămîntare"), *ziuă* („într-o *ziuă"), nouă* pentru *noi* („haine *nouă",* „paturi *nouă").*

Păstrarea lui *h* iniţial acolo unde nu se pronunţă în limba literară: *horopsit* („băiat sărac şi *horopsit"), horopsiserâ, hărţăgoşi, harmonică, hipotecă.*

v pentru *f: prav, pravul,vîrv, vătavul, vâtavi, jertvâ, jertve,jertvind, jertvelnic.*

Asurzirea unor consoane: *ticnit* de la *tig?iit,* întîlnit paralel cu *tihnit; jicnit* paralel cu *jignit.*

ş pentru *j: vrăşmaş, vrăşmaşilor, teşghea,* precum şi *j* pentru *ş: strajnic.*

Am păstrat *s* pentru *ş*acolo unde într-un stadiu mai vechi al limbii a existat această realitate fonetică: *noştri, voştri, miniştri, albaştri.*

Păstrarea lui *s* în cuvinte ca: *filosofic*

Morfologie. Folosirea izolată, sporadică a formei vechi de plural la unele substantive feminine, precum şi la unele adjective substantivizate: *minele* (mîinile), *stradele, uliţele, luminele, ruinele, patimele, meteahnele, minte le, gramaticele, replicelor, căciulele, căpşunele, frumuseţe* („cîte *frumuseţe"), groaznicele, dragele* (pentru *dragile).*

Formele mai vechi de plural la substantive masculine: *frînele* (frîiele), *şelele* (şeiîe).

Pluralul puţin obişnuit al unor substantive: *palaiuri* pentru *palate, „vespii* ţepoşi", „ca *viespii* la miere", *cimpoile* (cimpoaiele).

De asemenea am păstrat pluralul unor substantive feminine cu terminaţia *i,* respectiv *ile,* pentru *e, ele,* din limba literară: *ţarini, ţarinile, marginile, palmi, ferestri, pietri, pietrile, mrejile, albinilor.*

Folosirea sporadică a terminaţiei genitiv-dativului *ei* pentru *ii: inimei, fîntînei, maicei, mîncărei, junincei, luminei, lunei, gurei, peşterei, căsuţei, lumei, popei, şcoalei, circiumei, trâsurei, ferestrei,* şi la nume proprii: *Stanchiij Stanchei;* precum şi *ii* pentru *ei: colibii, babii, ferestrii, căşii, cazărmii.*

Folosirea formei vechi a substantivelor verbale cu *ia* pentru *ie: apropiare, încheiare, înviare,priveghiare, copiarea, studierea, unduiarea.*

Schimbarea genului la unele substantive (neutru în masculin): *articoli, tufişi* (pentru *tufişuri), numerii* (pentru numerele): *„Convorbirile* se cetesc în Viena cu zel: toți numerii mi se fură" (scrisoare către lacob Negruzzi datată „Viena 30/18 martie 1872", B.A.R., S. 10 (3) LII

Am păstrat şi formele deosebite de cele din limba literară ca: *îngrijare* (pentru *îngrijorare),* ştiri *îngrijitoare* (pentru *îngrijorătoare), negrijit* (pentru *neîngrijit), reparaturi* (pentru *reparațiuni), mîncâri* (pentru *mîncâruri), usturări* (pentru *usturaturi).*

Am păstrat unele forme neprefixate, caracteristice limbii vechi şi populare: *nota (înota), nainte, napoi, ai nebunit, nădeau, năbuşită, negrite, crețăturâ* (încrețătură), *veselindu-se.* Formele *'nalt, 'nainte,* întîlnite cu apostrof în textul Slavici, au fost transcrise cu cratimă numai în cazul în care cuvîntul precedent se termina în vocală, exemplu: *mai 'nainte>mai-nainte.* în rest, nu am menținut apostroful la aceste forme.

Am păstrat pe *n* neasimilat din formele prefixate ale unor cuvinte, deşi l-am întîlnit rar față de ansamblul operei: *dinpotrivă, înprejur, se-nbulziră, se-nblînziră, înpetriră.*

De asemenea am menținut unele forme cu prefixe puțin obişnuite chiar în vorbirea populară: *înageriți, înholbat, înhoalbâ* („nu vezi că toți *se-nhoalbă* la tine?" — *Mara), înscîrbea, înbucurat, îndeplin* (pentru *deplin).*

Sufixul *atee* în cuvinte ca: *sălbatec, primăvăratec, tomnatec, furtunatec, molatec, fluşturatec, singuratec, uşuratec.*

Slavici foloseşte şi forme ale unor cuvinte nemaiîntîlnite în scrierile altor clasici români: forma *scrietor,* întîlnită consecvent şi la care autorul n-a renunțat niciodată: „...Vărul lui Bocioacă, Andrei, care era *scrietor* la notarul din Miniş" *(Mara); Scrietor* (titlul ultimului capitol din lucrarea memorialistică *Lumea prin care am trecut,* scrisă în ultimii ani de viață, Ms. B.A.R., nr. 4.983).

Am păstrat neologismele în forma în care intraseră în limbă şi erau folosite în perioada activității scriitorului: *biurou, caprițioasă, cestiune, recetă, dignitate* (demnitate), *bagagiul, etagiul, privilegiu, rentornat* (rentors), *anunciurile, amicie* (amiciție), *advocatura, budget, punt, otel, bererie, elvețiană* (elvețiancă), *cancelist, grenadir, cazamatele, orizon, expedarea* (expedierea), *chemie* (chimie), *corectitate* (corectitudine), *directoră* (directoare), *sentență, tendență, limbistice, adorator, manuscript, dispoziliune, emoliune, fondațiune, indignațiune, manifestațiuni, impresiune, medilațiune, redacțiune, proviziune, lecțiune, inspirațiune, congregațiune, cristalizațiune* (cristalizare), *revoluțiune, citațiune, demisiune, reprezentațiune, izolațiune, resignațiune* (resemnare) etc.

A fost păstrată forma nearticulată a unor cuvinte în expresii în care în mod curent se articulează în limba literară: „îşi dădea *seamă";* „eu mi-am dat *seamă";* „fală în lume, nu *altă\"* „nu vom da de *altă* decît de frig"; precum şi procesul invers, forme articulate pentru cele nearticulate: „cu *anevoia".*

Am păstrat articolul adjectival invariabil în rarele cazuri întîlnite în text: „vălul cel mare *a* întunecimii", „Tănase *a* Popii" (personaj din *Fata de birău).*

Au fost păstrate formele populare ale unor pronume demonstrative: *ista, ceialalți,* precum şi frecvența unor forme ale pronumelor reflexive: **„7u**-au adus"; *„li-a.* spus".

S-a menținut pronumele relativ *cari* pentru plural, alături de *care.*

S-a menținut şi *d-voastre* pentru *d-voastrâ,* fiind o formă mai veche, care conservă analiza pronumelui: *domniilor-voastre.*

Am păstrat unele deosebiri în flexiunea verbelor, formele iotacizate şi altele, proprii graiurilor populare:

a) indicativ: prezent, imperfect, perfectul simplu şi mai-mult-ca perfectul: *viu, țiu, spui, rămîi; dedeau, steteau, se văieta; mearse, dete, stete; steteră, dedese;*

b) conjunctiv prezent: *să iai, să vreai, să ieie, să deie, să steie, să vie, să ție, săspuie, să întreție, să se despartă, să trimită, să mintă, să simtă;*

c) gerunziu: *puind, fimd, viind* etc.

Am păstrat şi unele forme ale perfectului simplu care corespund pronunției regionale: *apropia, descuia, îngenunchiâ, tăia, muia, spâriă, încuia* etc.

Forme populare ale viitorului: „mult *ai* mai avea să umbli", „cum *a* vrea tata" etc.

Unele forme verbale inversate: *„duce-mă-voi", „spunu-ți".*

Am păstrat formele verbale sufixate şi nesufixate: *încetă/ încetează; lucră/ lucrează; să-ndrepte/ să-ndrepteze* etc.

Am păstrat unele forme verbale sufixate din scrierile de tinerețe şi corespondență, întîlnite cu precădere la neologisme: *să mă scuzez, să continuez, regretez, sperez, să-mi respecteze, determineazâ* etc; precum şi forme nesufixate: *direge* (pentru *dirijează:* „voință tainică, care *direge* viața"), *coreg, am cores* etc.

Tot in scrierile de tinerețe (îndeosebi in povești) am întîlnit forme verbale (se pare sub influența graiului bănățean) la care Slavici a renunțat ulterior: *vini* (pentru *vii), spuni* (pentru *spui), presupuni* (pentru *presupui), tini* (pentru *ții).*

Menționăm și alte forme verbale (populare sau regionale) păstrate în ediția noastră: *să se coboară, să-l omoară, sâ-l suferă, să miroasă* („ca florile *să miroasă"), oarbecâ* (pentru *orbecăie: „oarbecă* prin întunerec"), *„nu mi-a pâsut"* etc.

Am păstrat *sum* pentru *sunt,* persoana I, indicativ prezent, întîlnită consecvent în corespondența din primii ani și în unele scrieri tipărite în revista *Gura satului:* „Nu *sum* amicul, nici adoratorul lui Schopenhauer. Dar cînd el nu se află în rătăcire zice adevărul. Și al adevărului amic și colaborator *sum"* (scrisoare către Iacob Negruzzi datată

10 (20)

„Viena 1/13 ianuarie 1844", B.A.R., S. —-—- •

LII

Am păstrat ambele forme: *sunt* și *sînt,* ale auxiliarului *a fi* la indicativ prezent, *deși sînt* este folosit aproape incidental în unele scrieri din tinerețe.

Am păstrat neconcordanța timpurilor, precum și lipsa acordului, întîlnite sporadic, specifice vorbirii populare.

Am menținut unele adverbe cu sens regional *deloc* ("pentru *imediat):* „Vîlva vine *deloc"; „deloc* deschiseră ușa".

Unele adverbe și locuțiuni adverbiale formate în mod deosebit: *„de-a curmezișa"* (pentru *„de-a curmezișul"); zburiș* („el o ținea ca-n clește de fer și o ducea din ce în ce mai *zburiș" — Mara); ne a bine* („era ceva *ne a bine" — Mara); fericitor* („a fi bine este *ferici tor")*, construit probabil prin analogie cu *îmbucurător.*

Prepoziția *că* în anumite contexte pentru echivalentul ei din limba literară *(ca):* „...Se-nvoi *că* zmeul să ducă lemnele și pentru el" *(Povești,* ediția de față, voi. I, p. 195); „...Du-te deci la celelalte slujnici și așteaptă să-ți vie stăpîna, care va veni *că* să mă scape!" *(Povești,* ediția de față, voi. I, p. 205).

Formele populare ale unor prepoziții: *după* pentru *de pe.*

Lipsa prepoziției acolo unde este cerută în mod curent de limba literară. Am păstrat aceste forme acolo unde au fost întîlnite în toate edițiile antume nedatorîndu-se vreunei scăpări tipografice: „și zorile dimineții următoare popa se duse" *(Povesti,* ediția de față, voi. I **p.** 121).

Au fost păstrate și unele forme specifice graiului popular și îndeosebi stilului oral: *„Treci-mă* peste rîu", *pin'* (pentru *pînă), degrab\ haid'! las'!, vină!, sări!, feri!, stâi!;* expresii tipic ardelenești: „no!, da' cum e?" precum și expresii proprii limbii vechi: „își veni *în ori"* (pentru „își veni *în fire")* și altele caracteristice limbii populare: *„zîne din zîne", „flori din flori"* etc.

Am transcris literar forma unor cuvinte care, așa cum erau în text, ar fi dus la alt sens decît cel atribuit de scriitor: *a scurta, familiar (transcrise a scruta, familial,* acolo unde contextul o cerea).

Apostroful a fost păstrat în cazuri ca *pîn',* n-a fost însă menținut în situații ca *dar'* (pentru *dară).*

Am restabilit forma *îl* din grafia 'Z după un cuvînt terminat în consoană: voinicul *'l duse>* voinicul *îl duse.* In cazul în care era precedată de un cuvînt cu o vocală în final, apostroful a fost înlocuit prin cratimă: *care'l> care-l,* dar *vr'o>vro.*

Apostroful a fost înlocuit prin vocala cerută de cuvînt în cazul unor grafii curioase de tipul *d'mprejurul>dimprejurul.*

Am procedat la articularea unor substantive acolo unde nu apăreau articulate în textul de bază, dar unde contextul o cerea: *„copii* lui Stan Bolovan"> *„copiii* lui Stan Bolovan", *„iubiți* lui"> *„iubiții* lui", *„uni,* alții"> *„unii,* alții" etc.

Am aplicat normele ortografice în vigoare în scrierea numelor compuse sau derivate: *decît, de la, deasupra,* nu ca în textul de bază *de cît, dela, de a supra.*

Am păstrat, în schimb, unele forme necontrase de tipul *în potriva, prin împrejur* etc.

Am scris împreună numeralele de tipul *două spre zece.*

Eliziunea unei vocale în cazuri ca: *orce, orcînd, orcît, vrun, vro, cellalt* (transcris astfel cînd în textul de bază era *cel-lalt* și *celalt)* a fost păstrată, precum și căderea articolului enclitic: *Murgu, capu* („Gapu Coastei"), *dealu* („Dealu Spirei"), *drumu, vîrfu, proorocu, satu, vinu, „unu* ca el".

Am păstrat unele forme populare de tipul: *ș-apoi, nempâcat, nențeles.*

Am păstrat prescurtările lui Slavici: *Sf. S-tu., S-ta.,* pentru *Sfîntu, Sfînta* și altele.

Pentru scrierea cu majuscule am respectat normele ortografiei actuale. Am menținut însă felul de a scrie al autorului în cazul cînd prin majuscule se indica o personificare.

Accentul nu a fost păstrat decît în unele cazuri în care lipsa lui ar fi dus la atribuirea altui sens cuvîntului respectiv, exemplu: *soarele.* în asemenea cazuri a fost introdus chiar cînd lipsea în textul de bază.

Cuvintele şi expresiile în limbi străine au fost traduse în subsolul paginii. Tot în subsol au fost păstrate şi notele autorului, cu mențiunea: (n.a.).

în general, punctuația scriitorului a fost păstrată, ea constituind un mijloc de subliniere a elementelor textului. Am intervenit în cazul unor erori evidente, cum ar fi, de exemplu, virgulele puse între subiect şi predicat, între verb şi complementul direct sau indirect, între completivele directe sau indirecte şi regentele lor etc.

în cazul personajelor, al numelor proprii, al numelor de localități etc, am păstrat, în general, grafia autorului. Nu am unificat chiar în cazul în care am întîlnit forme duble: *Sin ta Joe, Sînta Mercuri, Vinerei* (pentru *Venerei), Viscol* (personaj — *Din bătrîni), Muhamed, Iacub, Vasilie Corbei, Bîrzovanu/Birzoveanu; Badea Hărlea, Hulpe, Coste* (personaje în *Bogdan Vodă) Vlahuță/Vlahuță, Kogîlniceanu, Caragiale/ Caragiali, Eudosie Hurmuzachi, Haşdeu/Hajdău/Hăjdeu, Homer/Omer, Sterie Ciurcu, Mitică Sturdza, Teodor Serb, Bărnuți/Bărnuțiu, luniu Brutu, Zoe, Petre/Petrea, Mureşanu/Murăşanu, Marian, Ileanei/Ilenei, Hordău, Paşcanii, Murâş, Bâlgrad, Sălagiu, Selişte, Ulioara* (Uioara), *Dobrițin* (Debrețin), *Sighidin* (Seghedin), *Carlovăț, Cair* (Cairo), *Vavilon, Milano/Milan.*

Alte forme păstrate, specifice limbii vechi, graiurilor regionale sau vorbirii populare în general: *™™£fi smuncise, diregător, diregătoriilor, îndărăpt, deoprotivă, înprotivire, pre, preste, pin* (prin), *vrîstă, vrîstat, sucman, olah* (valah), *călindar, săhastru, saltar* (sertar), *estimp, anțerț, poporale, scheptru, sînta, muma, tatul* (tatăl), *tinăr, tinără, iuruş* (iureş), *crier, cutriera, cutrierări, primblare, pohoiul, strimte, musteață, musteți, posomirească* (posomorască), *sprinceană, jingâşie, râpejune, cumpenit, cumpenitoare, crepet, crepăturile, pasere, opaieț, se văieta, a se văieri, încuibăieze* (încuibeze), *clătări* (clătina), *vîjiit, fîşiit, scîrțitoare, căpățină, căpățînos, crişmâ* şi *crijmă, crişmăriță, chioriş, metropola, metropolie, negoțător, negoțărie, negoțătorească, zdrînțăroşi, arîndaşul, hârăbaua, caleaşca, alipicios, abunâOară, protosincel* (protosinghel), *providința, nemic, necidecum, potcapiul, a se fățări* (a se fățarnici), *pluminile, încurcală* (încurcătură), *născare* (naştere), *pelcuță* (pielicică), *paghinâ* (padină — palatalizat), *îndesui* (pentru *înghesui).*

Am păstrat următoarele forme variabile: *aci/aici, acoperămîntj acoperemînt, acum/acuma, adaugă/adaogă, adică/adecă, agățat/ acățat; balaur/balaur, batjocoreşti/batjocureşti, bosumflată/busumflată; cazarmă/ cazarmă, citi/ceti, cititor/cetitor, ciocolată/ciocoladă, cocoană/cucoană, cocoş/cucoş, complet/complect, culori/colori, cuprindea/coprindea, cuprins / coprins; deosebi/deosibi, descăleca/des calica, desfăşoară/desfăşură, dinăuntru/dinlăuntru, dis-de-dimineață/des-de-dimineațâ, disperare/ desperare, disprețuit/desprețuit, dormi/durmi; fereastră/fereastă, ferestrile/fereştile, februarie/fevruar ie; genunche/genuche, gorun/goron; hazoase/hâzoase; iar/iară; împleticise/împletecise, înconjur/încunjur, întotdeauna/totdeauna; jeratic/jăratic/ jăratec; lacătejlăcate, lacrimă/lacremâ/lacrâmâ, lacrimi/lacremi/lacrâmi/lăcrămi, să-1 lase/ sâ-l lese, livezi/ livede, locaş / lăcaş, luminări/luminări; marginile/margine le, marmură/ marmoră, mânîncâ/mînîncă, meteahnele/metehnele, mînâs tir e/mănăstire; nedumerit/nedomirit, nicăierijnicăiri, nimeni/ nimenejnime, nisip/ nâsip, nimic/nemic, nor/nour; odinioarâfodineoarâ; pahar/pahar, perină/ pernă, pîrîu/pîrău/părîu, plapumă/plapomă, preoteasâ/preuteasâ, pretutindenea/pretutindeni, primenit/premenit; rezemat/răzămat, repaus/ repaos, ridica/rădica; sălbatic/sălbatec, scaieți/scaieți, simțămîntjsimțimînt/sîmțămînt, sub/supt; tulbure/ turbure, tulbura/'turbura.*

Topică. Am păstrat anumite particularități şi inversiuni de frază specifice lui Slavici: „Lasă, dragul mamei, — grăi dînsa în cele din urmă mai îndîrjită, — căci am eu să te dau la o altă şcoală mai bună" *(Mara);* „Și multe sînt, ca să scape de gura muierilor, oamenii în stare să facă" *(Corbei);* „îi era parcă episcopului de dragul lui vine" *(Lumea prin care am trecut);* „ca şi cum acum o ar mărita"; „de această una viață"; „mai, încă, era"; „fiind, însă, că se temeau"; „Fiind, însă, că adeseori"; „par', însă, că acum veniseră".

Au fost menținute şi unele forme eliptice specifice stilului oral, atunci cînd au fost întîlnite ca atare în toate edițiile antume: „Se tăiară cît se tăiară în săbii, iar după ce văzură că aşa nu se pot birui unul pe altul, se apucară la trîntă... Cînd văzu Băiet Sărac că-i slăbesc puterile *şi că nici unul pe celălalt,* el strigă tare" *(Băiet sărac).*

Aparatul critic. La finele fiecărui volum se dau *note* şi *variante.* Prin acestea s-a urmărit:

1) Consemnarea bibliografică a tuturor edițiilor şi periodicelor în care a fost tipărită scrierea respectivă în timpul vieții autorului. S-au dat, de asemenea, traducerile.

2) Note cu privire la geneza scrierii, identificarea unor personaje, asociații cu alte scrieri din literatura română şi străină, răsunetul

în epocă, consemnarea opiniilor criticii literare asupra ei, comentarii asupra valorii literare.

3) Variantele integrale (stilistice şi fonetice) ale tuturor ediţiilor antume. (Nu am reţinut diferenţele de grafie.) Din periodice s-a luat spre confruntare întotdeauna prima apariţie. S-a confruntat cu textul apărut în alte reviste ulterior numai în cazul în care s-a constatat că textul nu este o simplă reproducere, ci prezintă diferenţe faţă de prima apariţie sau faţă de ediţiile apărute între timp. Periodicele şi ediţiile cu care am confruntat textul ediţiei noastre sînt marcate prin sigle a căror explicaţie precede variantele. Ultima siglă reprezintă ultima ediţie antumă, reprezentînd totodată textul de bază al ediţiei noastre. Numărul paginii din textul ediţiei noastre se dă centrat; rîndurile din aceeaşi pagină se dau în continuare. Variantele sînt delimitate prin punct şi virgulă (;), care urmează siglei respective. Grupurile de variante din cadrul aceluiaşi rînd sînt delimitate printr-o bară înclinată (/), fără a se repeta numărul rîndului; cele din rînduri diferite sînt delimitate prin două bare (//). Tot în variante se specifică restituirile de text din alte ediţii.

Glosarul. Dat fiind numărul mare de volume al ediţiei (X—XV), glosarul n-a putut fi lăsat la finele seriei de *Opere,* ci se va alcătui cîte un glosar la sfîrşitul ultimului volum al fiecărui sector în parte: poveşti, nuvele, romane etc.

Bibliografia va constitui ultimul volum al ediţiei noastre. Va fi exhaustivă şi analitică, oferind astfel prilejul unei priviri reale asupra dimensiunilor operei scriitorului, printre cele mai vaste şi mai bogate în semnificaţii din literatura română.

COLECTIVUL

ZÎNA ZORILOR

Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un împărat, — un împărat, mare şi puternic; împărăţia lui era atîta de mare, încît nici nu se ştia unde se începe şi unde se sfîrşeşte.

Unii ziceau că ar fi fără de margini, iară alţii spuneau că ţin minte de a fi auzit din bătrîni că s-ar fi bătut odinioară împăratul cu vecinii săi, din care unii erau şi mai mari, şi mai puternici, iară alţii mai mici şi mai slabi decît dînsul.

Despre împăratul acesta a fost mers vorba cît e lumea şi ţara cum că cu ochiul cel de-a dreapta tot ride, iară cu cel de-a stînga tot lăcrămează neîncetat. In zadar se întreba ţara că oare ce lucru să fie acela, că ochii împăratului nu se pot împăca unul cu altul. Dacă m3rgeau voinicii la împăratul ca să-1 întrebe, el zîmbea a ride şi nu le zicea nimic. Aşa rămase vrajba dintre ochii împăratului o taină mare, despre care nu ştia nim3ni nimic afară de împăratul.

Crescură feciorii împăratului. Ce feciori! ce feciori! Trei feciori în ţară ca trei luceferi pe cer !

Florea, cel mai bătrîn, era de un stînjen de înalt, cu nişte umeri, încît nu l-ai putea măsura cu patru palmi cruciş.

Cu totul alta e Costan: mic la statură, îndesat la făptură, cu braţul de bărbat, cu pumnul îndesat.

* Al treilea şi cel mai tînăr fecior al împăratului e Petru: înalt, dar subţire, mai mult fată decît fecior. Petru nu face multă vorbă: el rîde şi cîntă, cîntă şi rîde de dimeneaţă pînă în seară.

Numai cîteodată-1 vede omul mai întunecat, dă cu mîna pletele în dreapta şi în stînga de pe frunte, şi atunci ţi se pare că vezi pe un bătrîn din sfatul împăratului.

— Măi Floreo, tu eşti acuma mare; du-te şi întreabă pe taica pentru ce-i plînge lui un ochi, iar altul rîde pururea.

Aşa zise Petru către frate-său Florea într-o bună dimineaţă. Dar Florea nu s-a dus: el ştia încă de mic că împăratul se supăra dacă-1 întreba cineva de astă treabă.

Tot aşa o păţi Petru şi cu frate-său Costan.

— Nu cuteză nici unul; lasă c-oi cuteza eu, zise la urmă Petru.

Vorba fu zisă; lucrul fu gata. Petru merse ca să întrebe.

— Oarbă-ţi fie mumă-ta! ce treabă ai tu de aceea?! îi zise împăratul mînios şi-i dete o palmă pe de-a dreapta şi alta pe de-a stînga.

Petru se duse supărat şi spuse fraţilor săi cum a păţit-o cu tatăl său.

Da cînd a întrebat Petru de treaba ochilor se părea cum că oohiul cel din stînga plînge mai puţin, iară cel de-a dreapta rîde mai mult.

Petru îşi întări inima şi mai merse o dată la împăratul. „O palmă e o palmă şi două-s două!"

Gîndi şi făcu.

O păţi din nou, cum a mai păţit-o.

Ochiul cel din stînga lăcrema acuma numai din cînd în cînd, iară cel din dreapta se părea a fi înjunit cu zece ani.

„Dacă e treaba aşa, gîndi acum Petru, apoi ştiu eu ce-oi face. Atîta mă duc, atîta întreb, atîta rabd la palmi, pînă ce nu vor rîde amîndoi ochii."

A zis-o, a şi făcut-o ! Petru nu zicea nimic de două ori.

—Fătul meu, Petre! zise împăratul, acuma mai blînd şi rîzînd cu amîndoi ochii. Eu văd cum că ţie nu-ţi iese grija din cap; ţi-oi spune dar treaba cu ochii mei. Vezi, ochiul acesta rîde de bucurie cînd văd că am aşa trei feciori ca voi; iar celălalt plînge pentru că mă tem că voi nu veţi fi în stare să împărăţiţi în*jpace şi să apăraţi ţara de vecinii cei vicleni. Dacă-mi veţi aduce însă apă de la fîntîna Zînei Zorilor, ca să mă spăl cu ea pe ochi, îmi vor rîde amîndoi ochii, căci voi ştii că am feciori voinici, pe care mă pot răzema.

Aşa zise împăratul. Petru-şi luă pălăria de pe prispă şi se duse să spună fraţilor săi ce-a auzit.

Feciorii împăratului se puseră la sfat şi gătiră lucrul pe scurt, cum se cade între fraţii cei buni.

Florea, ca cel mai bătrîn dintre cei trei, se duse în grajd, alese calul cel mai bun şi mai frumos, puse şeaua pe el şi apoi luă „ziua bună" de la casă şi masă.

— Mă duc, zise către fraţii săi, şi dacă nu voi veni într-un an, o lună, o săptămînă şi o zi cu apa de la fîntîna Zînei Zorilor, să vii tu, Costane, după mine.

Se duse.

Trei zile şi trei nopţi Florea nu mai stătu; calul zbura ca năluca peste munţi şi peste văi pînă ce n-ajunse la marginile împărăţiei.

Jur împrejur pe lîngă împărăţie era o prăpastie adîncă şi peste această prăpastie o singură punte. La puntea asta mai stătu Florea o dată: să privească înapoi, apoi să ieie „ziua bună" de la ţară.

Ferească Dumnezeu şi pe sufletul păgîn de aceea ce văzu Florea acuma, cînd era să plece mai departe. Un balaur! dar balaur cu trei capete, cu nişte feţe grozave, cu-o falcă-n cer, cu una în pămînt.

Florea nici nu mai aştepta, ca balaurul să-1 scalde în văpaie, ci dete pinteni la cal şi se duse ca şi cînd nici n-ar fi fost aici.

Balaurul suspină o data şi pieri fără de urmă.

Trecu o săptămînă ! Florea nu mai veni; trecură două; de Florea nu se mai auzea nimic. Trecu o lună; Costan începu a alege între cai. Cînd crăpară zorile după un an, o lună, o săptămînă şi o zi, Costan se sui pe cal, îşi luă „ziua bună" de la frate-său mai mic.

— Să vii şi tu, dacă voi peri şi eu, zise, şi se duse cum s-a fost dus frate-său.

Balaurul de la punte era acum mai înfricoşat, capetele lui erau mai îngrozitoare şi fuga voinicului mai repede.

Nu se mai auzi de amîndoi frații; Petru rămase sin-

— Mă duc şi eu în urma fraților mei, zise el într-o zi către tatăl său.

— Apoi mergi cu Dumnezeu, îi zise împăratul, doară vei avea mai mult noroc decît frații tăi.

Şi cel mai tînăr fecior al împăratului luă dară „ziua bună" şi porni către marginea împărăției.

Pe puntea cea mare stătea acum un balaur şi mai mare, şi mai grozav, cu fălcile şi mai înfricoşate şi mai deschise. Balaurul avea acuma nu trei, ci şapte capete.

Petru stătu în loc cînd văzu dihania asta înfricoşată.

— Feri din cale ! strigă apoi. Balaurul nu feri. Petru mai strigă o dată şi încă de a treia oară; după aceea se repezi la el cu sabia scoasă.

Îndată i se întunecă cerul de nu văzu altă decît foc ! Foc în dreapta, foc în stînga, foc pe dinainte, foc pe dinapoi. Balaurul arunca la foc din toate şapte capetele.

Calul începu a horcăni şi a se arunca în două picioare, încît voinicul nu putea să lupte cu sabia.

— Stăi! c-aşa nu-i bine ! zise el, şi se coborî de pe cal. In mîna stingă calul, în mîna dreaptă sabia.

Nici aşa nu merse: Făt-Frumos nu vedea altă decît foc şi văpaie.

— Acasă după alt cal mai bun! Petru zise, încalecă şi se duse, ca iarăşi să vină.

Cînd sosi acasă, îl aşteptă lăptătoarea sa, baba Birşa, în poarta curții.

— Hei, fătul meu Petre ! am ştiut cum că iară ai să vii, fiindcă n-ai plecat bine.

—- Cum să fi plecat dară? întrebă Petru pe jumătate supărat, pe jumătate trist.

— Vezi, dragul meu Petre, începu a-l învăța acuma baba, tu nu vei putea merge la fîntîna Zînei Zorilor decît dacă vei călări pe calul pe care a călărit tatăl tău, împăratul, în tinerețea sa; mergi, întreabă unde şi care e calul acela, după aceea încalecă şi te du.

Petru mulțămi de învățătură şi apoi se duse ca să întrebe de treaba calului.

— Neagră-ți fie lumina! se răsti acuma împăratul. Cine te-a învățat ca să mă întrebi tu pe mine aşa? cu de-a bună samă vrăjitoarea cea de Birşa. Ai tu minte? Au trecut cincizeci de ani de cînd am fost eu june: cine ştie pe unde au putrezit oasele murgului meu de atuncea?! In podul grajdului îmi pare cum că mai e o curea din frîu. Atîta am, şi mai mult nimic, din cal.

Petru ieşi supărat şi spuse babei cum şi ce.

— Aşteaptă numai! striga baba rîzînd de bucurie. Dacă stă lucrul aşa, apoi stă bine. Du-te şi adă bucata din frîu. Doară voi şti eu face un lucru cu cale din ea!

Podul era plin de frîne, de şele şi de curele. Petru alese cele mai roase, mai ruginite şi mai negrijite şi le duse babei, ca să facă precum a fost zis. Baba luă frînele, le afumă cu fum de tămîie, zise peste ele o zicală din cuvinte mărunțele şi grăi după aceea către Petru:

— Ia frînele şi dă cu ele de propta casei.

Petru făcu precum i se zise ca să facă.

Vraja babei a fost bună. Abia dete Petru cu frînele de proptă, se şi întîmplă... nu ştiu cum... un lucru înaintea căruia Petru stete uimit... Un cal stătea înaintea lui decît care lumea n-a văzut mai frumos, cu o şea plină de aur şi pietre scumpe, cu nişte frîne la care să nu priveşti, că-ți piere lumina ochilor.

Frumos cal, frumoasă şea şi frumoase frîne pentru Făt-Frumos.

— Sări, voinice, în spatele Murgului, strigă baba făcînd cruce peste cal şi călăreț; mai zise apoi o zicală de cîteva cuvinte şi intră în casă.

După ce Petru sări pe cal, simțea cum că de trei ori este mai puternic la braț şi de atîtea ori mai pietros la inimă.

— Să te ții bine, stăpîne, c-avem cale lungă şi trebuie să mergem iute.

Aşa zise Murgul; dar şi-a aflat voinicul!... Se duseră... se duseră, zburară — cum nu s-a dus şi nici n-a zburat cal şi voinic înainte de aceea.

Pe punte stătea acuma un balaur cum n-a mai stat, un balaur cu douăsprezece capete, grozave, mai pline de văpaie !... Hei! dar şi-a aflat voinicul! Petru nu se

înspăimîntă, ci începu a se sufleca la mîneci şi a scuipa în palme:

— Feri din cale!

Balaurul începu a scuipa la foc.

Petru nu mai făcu dară multă vorbă, ci scoase sabia şi se grăbi să se repeadă spre punte.

— Stăi! stîmpără-te ! stăpîne, grăi acuma Murgul, fă cum zic: înțepeneşte-te cu pintenii la mine în brîu, scoate sabia şi stăi gata, că avem să sărim peste punte şi balaur. Cînd vei vedea apoi că suntem tocmai pe deasupra balaurului, taie capul cel mai mare, şterge cu mîneca sabia de sînge şi o bagă în teacă, ca să fii gata pe cînd ajungem la pămînt.

Petru strînse din pinteni, scoase sabia, tăie capul, şterse sîngele, băgă fierul în teacă şi fu gata pe cînd simți pămîntul sub picioarele calului.

Aşa trecură puntea.

— Sa mergem mai departe, începu Petru vorba după ce mai privi o dată îndărăt la țara sa.

— Să mergem! îi răspunse Murgul. Numai spune-mi acuma, stăpîne, cum să mergem? Să mergem ca vîntul? să mergem ca gîndul? să mergem ca dorul? sau să mergem chiar ca blestemul?...

Petru privi înainte şi nu văzu altă decît cer şi pămînt... un pustiu la a cărui vedere i se ridicară'perii în vîrful capului.

— Să mergem tot una după alta, nici prea tare să nu ne obosim, nici peste măsură să nu ne întîrziem. Zise, apoi merseră... o zi ca vîntul, una ca gîndul, una ca dorul şi una ca blestemul pînă ce n-ajunseră, în erepetul zorilor zilei a patra, la marginile pustiului.

— Stăi acuma!... Dă în paşi!... Să văd ce n-am mai văzut, strigă Petru ştergîndu-se la ochi ca omul care se trezeşte din somn, sau ca acela care vede ceva şi-i pare că numai îi pare. Naintea lui Petru se întindea o pădure de aramă... cu copaci, pomi şi poame de aramă, cu frunze de aramă, cu tufişuri, iarbă şi flori care de care mai frumoase, tot de aramă...

Petru stătu şi privi cum priveşte adecă ^mul care vede ce n-a mai văzut şi despre ce n-a mai auzit.

Intră în pădure.

Florile de pe marginile căii începură a se lăuda şi a îndemna pe Petru ca să le rupă şi să-şi facă cunună din ele,..

— Ia-mă pe mine, că eu-s mai frumoasă şi dau putere celui ce mă rupe, zicea una.

— Ba ia-mă pe mine, că cine mă pune în pălărie, pe acela-1 iubeşte cea mai frumoasă nevastă din lume, zicea alta.

Şi iarăşi se mişca alta... şi alta... care de care mai frumoasă'şi mai dulce la vorbă, pînă ce n-ademeniră pe Petru ca să le rupă.

Murgul sări în lături cînd văzu că stăpînul său se pleacă după flori.

— Pentru ce nu rămîi în pace?! zise Petru cam cu răstită.

— Nu rupe, că nu e bine să rupi! zise Murgul sfătos.

— Pentru ce să nu fie bine?

— Pe florile acestea zace blestemul: cine rupe din ele, acela are să se lupte cu Vîlva Pădurii!

— Ce Vîlvă?!

— Acuma dă-mi pace! Ascultă de mine: priveşte la flori; nu rupe însă din ele, ci rămîi în pace.

Aşa zise calul, şi merseră în paşi mai departe.

Petru o ştia din pățite cum că e bine s-asculte de Murgul; îşi'rupse dar gîndul de la flori. în zadar însă! dacă se pune o dată necazul pe capul cuiva, nu scapă de el de s-ar şi feri din toate puterile... Florile tot i se îmbiau, şi el'tot într-una slăbea din inimă.

— Fie ce e dat să fie ! zise Petru de la o vreme. Barem voi vedea şi Vîlva Pădurilor. Să văd ce e, cu cine am de lucru. Dacă-mi va fi ursita să mor de ea, voi muri şi aşa; dacă nu, apoi scap... să fie o sută şi o mie de Iele! Se puse apoi la rupt de flori.

— N-ai făcut bine! zise acuma Murgul plin de grijă. Dacă ai făcut-o însă, e făcută! te încinge acuma şi fii gata de luptă, că acuş vine Vîlva !

Abia rosti Murgul vorba, abia fu Petru gata cu cununa, pînă ce şi începu un vînt uşor din toate părțile... Din vînt se făcu vifor... Viforul crescu... crescu pînă ce nu se văzu alta decît întunerec şi noapte... şi iară numai noapte şi întunerec... Lui Petru îi părea cum

că a luat cineva lumea în spate şi a încărcat-o la fugă cu ea, aşa se cutremura pămîntul sub el.

— Frică ţi-e? întrebă Murgul scuturînd din coamă.

— Ba! răspunse Petru întărindu-se pe inimă, deşi spatele începură a-i furnica. Dacă e acuma aşa, apoi fie cum e!

— Nici nu-ţi fie frică! începu a-1 îndemna Murgul. Ia Mul de la mine din cap şi umblă ca să-nfrîni Vîlva cu el.

Alta nu mai zise, căci Petru nici nu avu timp să desfrîne cum se cade, pînă ce şi ajunse Vîlva la ei...

Petru nu putea privi la ea, aşa era de grozavă şi de înfricoşată.

Gap n-are, dar nici fără de cap nu e... Prin aer nu zboară, dar nici pe pămînt nu umblă... Are coamă ca şi calul, coarne ca cerbul, faţa ca ursul, ochii ca dihonii şi trupul e de toate, numai de fiinţă nu... Asa era Vîlva cînd se repezi către Petru.

Petru se sprijini în fere, se ridică în picioare şi începu a lucra cînd cu sabia, cînd cu braţul, iară sudorile mergeau după el ca pîrîul.

Trecu o zi şi o noapte; lupta nu mai ajunse la capăt.

— Stai!... Să ne mai întărim oleacă! zise Vîlva răsuflînd cu greu.

Făt-Frumos lăsă spada în jos.

— Nu sta! strigă Murgul cu grăbita.

Petru iarăşi începu a lucra din toate pjiterile.

Vîlva rîncheză acuma o dată ca şi calul, apoi urlă ca lupul şi se repezi din nou la Petru. Lupta mai curse o zi şi o noapte, şi mai înfricoşată ca pînă acuma. Petru simţea cum că abia se mai poate mişca de obosit ce era.

— Stăi, acuma, că văd că am cu om de lucru! Stăi, zise Vîlva şi de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm.

Petru se lupta mai departe, deşi abia mai putea răsufla.

— Nu sta! vorbi Murgu.

Dar nici Vîlva nu se mai repezi ;ca pînă acuma, ci începu a se purta mai cu cale şi treabă, cum se poartă adică toate cînd nu mai sîmt putere în sine.

Aşa curse lupta pînă-n zorile de-a treia zi. Cînd începură zorile a crepeţi, Petru făcu ce făcu, destul că aruncă frîul în capul Vîlvei obosite... Deodată se făcu din Vîlvă un cal, cel mai frumos din lume.

— Dulce-ţi fie viaţa, că mă scăpaşi de la robie! zise acuma Vîlva, prefăcută în cal, şi începu a se dezmierda cu Murgul.

Mai în urmă înţelese Petru din vorbă şi cuvînt cum că Vîlva nu fusese alta decît un frate al Murgului, pe care 1-a blestemat Sfînta Miercure înainte de asta cu atîte şi atîte sute de ani.

Petru legă Vîlva de calul său, se sui pe ea şi se puse din nou pe cale. Cum a mers? nici nu e nevoie să spun. Repede a mers... pînă ce n-a ieşit din pădurea cea de aramă.

— Staţi pe loc! Daţi în paşi, să văd ce n-am văzut! zise Petru mai o dată cînd ieşiră din pădurea cea de aramă.

Înaintea lui se întindea acuma o pădure încă mai minunată decît cea de aramă, cu tufiş mai strălucitor, cu flori mai frumoase şi mai ademenitoare, — el intra în pădurea cea de argint...

Florile începură a vorbi încă mai dulce, mai îndemnător decît cele din pădurea de aramă.

— Să nu mai rupi din flori, zise Vîlva cea legată de Murgul, căci frate-meu e de şapte ori mai puternic decît mine.

Nu se opri însă Făt-Frumos cel fără de frică! Abia trecu una, două pînă ce Petru şi începu a rupe flori şi a le împleti în cunună.

Se făcu vifor mai turbat, noapte mai neagră, pămîntul se cutremură mai tare decît în pădurea de aramă; Vîlva Pădurii de argint se repezi la Petru c-o grozăvie de şapte ori mai mare decît cum a fost in pădurea de aramă... Nici el nu fu însă leneş!... Lupta mai curse o dată trei zile şi trei nopţi; şi-n crepetul zorilor zilei a patra Petru înfrînă şi pe a doua Vîlvă.

— Dulce-ţi fie fericirea, că m-ai scos de la robie! zise şi astădată Vîlva... apoi se întinseră la cale, cum s-au mai întins şi pînă acuma.

— Ho, staţi pe loc!... Daţi în paşi!... Să văd ce n-am mai văzut încă! strigă călăreţul, acuma de a treia oară, puse după aceea palma pe ochi, fiindcă se temea

ca-i va peri lumina de razele ce veneau din pădurea cea de aur.

El mai văzuse lucruri minunate, dar despre aşa ceva nici nu a visat pînă acuma.

— Să stăm pe loc ! că nu e bine, strigară caii deodată.

— Pentru ce să nu fie bine?! întrebă Petru.

— Tu iarăşi ai să rupi din flori. Ştiu că nu te va răbda firea!... şi fratele nostru cel mai tînăr e de şaptezeci şi şapte de ori mai puternic şi mai grozav decît noi toţi trei laolaltă... Să înconjurăm dar pădurea! Aşa vorbi Murgul.

— Ba nu ! răspunse Petru, să mergem ! să le vedem pe toate, dacă am văzut ceva. N-aveţi frică, nici eu n-am !

Nu e nevoie să spun cum că Petru iarăşi a făcut făcuta... Doamne! dar cum să nu o facă...

Abia împletită fu cununa, pînă ce şi începu să fie ceva cum n-a mai fost... Acuma nu era mai mult vifor, nu mai mult întunecos; pămîntul nu se cutremura mai mult... Se făcea nu ştiu ce şi nu ştiu cum... destul că lui Petru îi părea c-a intrat cineva în miezul lumii şi a început s-o întoarcă pe dos...

Grozav era ce era, şi înfricoşat, şi... să ferească Dumnezeu!...

— Vezi aşa! zise Murgul supărat, dacă n-ai putut rămînea în pace.

Petru văzu că nu mai vede nimic, începu a sîmţi că nu mai sîmte nimic şi dete a pricepe că nu mai are ce să priceapă; tăcu dară şi nu zise nimic, ci se încinse şi se făcu gata de luptă.

— Vie acuma Vîlva! strigă după aceea. Sau mor, sau îi pun frîul în cap !

Abia zise vorba, pînă ce şi văzu ceva nemaivăzut apropiindu-se către dînsul... o negură deasă venea către Petru. Aşa era de deasă negura asta, încît Petru nici pe sine însuşi nu se putea vedea în ea.

— Ce e asta? ! strigă el cam înspăimîntat, cînd începu a simţi că-1 doare din toate părţile.

Se înspăimîntă însă şi mai tare cînd văzu că nici el singur nu-şi aude vorba în negura cea deasă. începu dar a da cu sabia în dreapta şi în stînga, pe dinainte şi pe dindărăt, a da în toate părţile şi din toate puterile care le mai avea... cum face adecă omul care vede că acuma nu e bine. Aşa lucra el o zi şi o noapte fără să vadă alta decît negru înaintea ochilor săi, fără să audă alta decît cursura sudorilor sale de pe trupurile cailor. De la o vreme chiar şi începu a crede că nici nu mai trăieşte, ci a murit acuma de mult...

Deodată începu a se desface negura... In zorile zilei a doua negura se resfiră de tot, şi pe cînd se ridica soarele pe cer, înaintea ochilor lui Petru era lumină ca lumina.

Lui îi păru acuma că se născuse din nou.

Vîlva? peri ca-n palmă.

— Răsuflă acuma o dată, că iară va să înceapă lupta din nou! zise Murgul.

— Ce-a fost asta? întrebă Petru.

— Vîlva, răspunse Murgul, Vîlva a fost, prefăcută în negură. Răsuflă numai, că iarăşi vine!

Nici n-a zis-o bine Murgul asta, nici n-avu Petru vreme ca să răsufle pînă ce şi văzu că vede ceva venind deoparte, ceva despre ce nu ştia ce e... O apă,însănu e ca apa, că-ţi pare că nu curge pe pămînt, ci zboară cumva sau ce face... Destul că urme nu are şi pe sus nu zboară... Aşa ceva ce nu e!...

— Vai! striga Petru.

— Ţine-te şi dă, nu sta! zise Murgul. Şi nu mai zise după aceea nimica, că-i astupă apa gura.

Lupta se începu din nou. Petru dădu o zi şi o noapte necurmat fără ca să fi ştiut în ce şi se lupta fără să ştie cu cine. Cînd se apropiară zorile zilei a doua, începu a sîmţi cum că slăbeşte din picioare.

— Acuma pier! strigă cam supărat; însă pentru aceea începu a-şi întări inima şi a da încă mai ţapăn... Soarele răsări pe cer, apa pieri fără să se ştie cum şi cînd.

—Răsuflă! grăi Murgul, răsuflă, că n-ai multă vreme. Vîlva vine deloc !

Petru nu mai zise nimic, că nici nu ştia, săracul de el, ce să mai facă de obosit ce era. Se aşeză dară mai bine în şea, strînse mai bine de sabie şi aşteptă aşa gătit, ca să ajungă ce vedea că vine...

Aşa, cum că nu ştiu cum, ca şi cînd se visează omul, că vede ceva, ce n-are ce are, şi are ce n-are, aşa îi părea lui Petru că ar fi Vîlva acuma. O! Doamne! O! Doamne! cum poate fi Vîlva Pădurii de aur cînd s-a dus de două ori cu ruşine?!... Zbura pe picioare şi umbla pe aripi, era cu capul dinapoi şi cu coada dinainte, cu ochii în piept şi cu pieptul în frunte... şi cum mai era încă numai Dumnezeu ar şti s-o spună!

Pe Petru îl trecură fiorii o dată din sus în jos, o dată din jos în sus, o dată cruciş şi o dată curmeziş; după aceea îşi întări inima şi începu a lucra cum a mai lucrat şi... n-a mai lucrat.

Trecu ziua, Petru începu a slăbi din puteri. Trecu amurgul serii, lui Petru începură a i se împăingeni ochii. Cînd ajunse .miezul nopţii, Petru sîmţi cum că nu e mai mult călare. Nici el singur nu ştia, cum şi cînd a ajuns la pămînt; destul că nu mai era pe cal. Cînd începu a se dezveli ziua din noapte, Petru nu mai putea sta în picioare, ci se lăsă în genuchi.

— Nu te lăsa; mai ţine-o încă oleacă ! strigă Murgul cînd văzu că slăbesc puterile stăpînului său.

Petru se şterse cu mîneca cămăşii de sudori, îşi încorda toate puterile şi se ridică încă o dată în picioare.

— Loveşte acuma Vîlva cu frîul peste bot! zise Murgul.

Petru făcu precum îi zise.

Vîlva rîncheză o dată ca armăsarul, încît lui Petru îi părea c-o să asurzească, apoi sări la Petru, deşi abia se mişca şi ea de obosită ce era.

Lupta nu mai curse mult. Petru făcu ce făcu şi puse frîul şi la astă Vîlvă pe cap.

Pe cînd se făcea ziuă cum se cade, Făt-Frumos călărea pe al patrulea cal.

— Frumoasă-ţi fie nevasta, că m-ai scos de la robie ! zise Vîlva.

Plecară, se duseră şi pe cînd se învăluia ziua cu noaptea, ajunseră spre marginea pădurii de aur.

Cum mergeau aşa pe cale, lui Petru începu a i se urî, şi ca să facă şi el ceva, dete a privi la cununile cele frumoase.

-— Ce să fac cu trei cununi?începu a vorbi aşa singur. Destul îmi fie una. Ţiu pe cea mai frumoasă. Aruncă dar cea de aramă, apoi cea de argint şi ţinu numai pe cea de aur la sine.

— Stăi! zise Murgul. Nu arunca cununile. Descăleca şi le ridică, că-ţi vor prinde încă bine.

Petru făcu precum i se zise şi merse mai departe.

Cînd era soarele de-o palmă de la pămînt, aşa de către seară, cînd încep musculiţele a se aduna, călăreţul nostru ajunse chiar la marginea pădurii. Naintea lui se întindea un pustiu mare... mare... cît vedeai cu ochii nu vedeai nimic pe el.

Caii se opriră în loc.

— Ce e? întrebă Petru.

— Nu e bine! răspunse Murgul.

— Pentru ce să nu fie bine? !

— Intrăm în împărăţia Sfintei Miercuri. Cît vom merge prin ea, nu vom da de altă decît de frig şi iarăşi de frig. Pe marginile căii vor fi tot focuri din focuri şi eu mă tem că tu vei merge să te încălzeşti.

— Şi pentru ce să nu mă încălzesc?

— Nu e bine să te încălzeşti! răspunse Murgul cu grijă.

— Intră! grăi Petru fără frică, dacă trebuie, voi şti răbda şi la frig.

Pe cît Petru intra mai adînc în împărăţia Sfintei Miercuri, pe atîta simţea mai tare că nu e bine cum e. La tot pasul era mai frig, mai ger... dar frig şi ger încît îngheţa măduva în oase... Dar nici Petru nu era făcut de picioroange ! Voinic a fost la luptă, voinic rămase şi la răbdare.

Pe marginea căii, tot foc din foc, şi lîngă focuri tot oameni din oameni, care chemau pe Petru la sine care de care cu vorbe mai frumoase şi mai ademenitoare. Lui Petru începu a i se îngheţa răsuflarea din gură, dar el nu se lăsă, ci încă porunci Murgului ca să meargă la pas.

Cită vreme a răbdat voinicul nostru la ger şi frig nici nu se poate spune, căci fiecare ştie cum că împărăţia Sfintei Miercuri nu e de o azvîrlitură, de două... şi nici frigul nu e frig... numai iac-aşa, ci frig, frig, încît

îngheață și vițelul în vacă... încît crapă și stîncile de ger ce e...

Așa zău e acolo! Dar nici Petru n-a crescut fără necaz... scrișnea din dinți și nimic mai mult, deși a fost înțepenit, încît nici nu mai putea clipi.

Așa ajunseră la Sfînta Miercuri.

Petru coborî de pe cal, aruncă frîul în capul Murgului și intră în coliba Sfintei Miercuri:

— Bună ziua, maică!

— Mulțămim, voinic friguros!

Petru rîse o dată, dar nu răspunse nimic.

— Voinic ai fost, îi zise acuma Sfînta Miercuri, bătîndu-1 pe umeri. Acuma să-ți dau cîștigul. Se duse după aceea, deschise un scrin ferecat și' scoase din el o cutie mică. Iacă, zise mai departe, cutia asta e dată din bătrîni, ca să nu o poarte decît acela care a trecut prin împărăția Frigului. Na-ți-o și poartă grijă de ea, că-ți va prinde încă bine. Cînd o deschizi, îți vine veste de unde tu numai vrei și știre adevărată din țara ta.

Petru mulțămi de vorbă și de dar și' se sui pe cal si porni mai departe.

După ce se depărta de o azvîrlită bună, deschise cutia cea vrăjită.

— Ce e porunca? întrebă nu știu ce din cutie.

— Veste îmi adă de la taica, porunci Petru cam cu frică.

— Sade la sfat cu bătrînii! răspunse cutia.

— Merge-i bine?

— Zău, aci cam rău, că-i supărat!

— Cine îl supără? întrebă Petru acuma mai aspru.

— Frații tăi Costan și Florea! răspunse iarăși din cutie. Pe cum îmi pare, cer împărăția de la el, și'bătrînul zice că n-ar fi vrednici de ea.

— Mergi, Murgule, că nu e vreme de pierdut! striga acuma Petru. închise după aceea cutia și o băgă în traistă.

Se duseră cum se duce năluca cînd umblă Vîntoasele și gonesc în miezul nopții pricolicii. Cît au mers așa nici nu se poate spune... Au mers mult... foarte mult!

— Stăi! să-ți mai dau un sfat! zise Murgul într-un tîrziu.

— S-auzim! grăi Petru.

— Ai avut necaz cu frigul, acuma ai să dai de o căldură cum n-a mai fost. Să rămîi voinic, să nu te tragi la răcoare, că nu e bine.

— Mergi! răspunse Petru. Nu-ți fie frică, dacă n-am înghețat, nici nu mă voi topi.

Hm!... aici era o căldură încît se topește și măduva în oase... Căldură adecă cum nu poate fi decît în împărăția Sîntei Joi.

Pe cît mergeau mai departe, cu atît căldura era mai mare. De la o vreme începură a se topi chiar și potcoavele de la Murgul de pe copite. Hei! dar nici Petru nu se lăsă! îi curgeau sudorile vale, el se ștergea cu mîneca și mîna în goană mai departe.

De cald, ar mai fi fost cum ar fi fost, era însă și un alt lucru, care pe Petru îl supăra încă mai tare. Pe lîngă cale, tot cîte de o azvîrlitură bună de departe una de alta, erau niște văi răcoroase, cu niște izvoare reci și stîmpărătoare'. Cînd Petru privea la ele, simțea că i-a secat inima și îi s-a uscat limba în gură de sete ce-i era.

Pe lîngă izvoare erau tot crini, viorele și trandafiri, prin iarba cea molcuță, și pe ele odihneau niște fete, frumoase, Doamne!... încît nici nu pot fi mai frumoase.

Lui Petru îi venea să închidă ochii, ca să nici nu mai vadă așa lucruri ademenitoare.

— Vino, voinice, la răcoare! vino! stăi de vorbă! îl chemau fetițele.

Petru dădea din cap și nici nu zicea nimic, că i s-a fost oprit și graiul.

Mult au mers așa... foarte mult!...

Deodată simțiră'că începe căldura a se mai stîmpăra... Din departe, pe un deal se vedea o colibă, aici locuia Sînta Joi.

Petru trase spre ea.

Cînd erau să ajungă la colibă, Sînta Joe le ieși în cale și-i zise „ziua bună" lui Petru.

Petru îi mulțămi, precum e acuma datina la oameni cu cinste și nărăveală; prinseră după aceea vorbă...

cum prind adecă oamenii ce nu s-au văzut Încă. Petru spuse veste de la Sînta Mercure, vorbi despre patimile sale şi despre calea în care a pornit, şi luă „ziua bună" că zău ! el nu prea avea vreme de pierdut... Hm ! cine ştie cît mai avea să meargă pînă la Zîna Zorilor!

— Mai stăi oleacă ! grăi Sînta Joe, să-ți mai zic o vorbă. Acum intri în împărăția Sîntei Vineri: să treci şi pe la ea şi să-i spui „sănătate şi voie bună" de la mine. Cînd vei merge apoi către casă, să vii iarăşi pe la mine, că am să-ți dau ceva care-ți va prinde bine.

Petru mulțămi de vorbă şi de toate, plecă după aceea mai departe.

Abia merseră cam aşa cît ține o pipă de tutun pînă ce şi ajunseră într-o țară nouă.

Aici nu era cald, dar nici nu era frig, ci... aşa cumva între ele... cum e colea primăvara, cînd încep a se ințărca mieii. Petru începu acum a răsufla mai a stîmpărare. Era însă un pustiu... numai năsip şi scai...

— Oare ce să fie aceea? întrebă Petru, dîndcu ochii de aşa ceva ca şi o casă, însă departe... foarte departe !... tocmai pînă unde ajungeau ochii lui peste pustiul cel gol.

— Aceea e casa Sîntei Vineri, răspunse Murgul. Dacă mergem bine, poate ajungem încă pînă ce se întunecă deplin.

Aşa şi fu... Noaptea se făcu noapte. Făt-Frumos se apropia cu încetul de casa cea depărtată.

Peste pustiu se vedea o mulțime de năluci ce se goneau pe din dreapta, din stînga, pe dinaintea şi pe dindosul lui Petru.

— Să n-ai nici o frică ! zise Murgul. Aceste sunt fetele Vîntoaselor... Se joacă prin aer aşteptînd să vină şi vîrcolacii.

Aşa ajunseră pînă Ia casa Sîntei Vineri.

— Cobori acuma şi intră în casă ! zise Murgul.

Petru voi să facă ce i se zise.

— Stăi! nu fi aşa grăbit, vorbi Murgul mai departe. Să te învăț mai nainte ce şi cum să faci. La Sînta Vinere nu poți intra, că e păzită jur împrejur de Vîntoase.

— Ce să fac dară!

— Ia cununa cea de aramă şi te du cu ea, vezi colo, departe, pe colina ceea. Cînd vei fi acolo, începe a striga: „Vai ce fete frumoase! ce îngeri! ce suflete de zînă!" După aceea ridică cununa în sus şi zi: „Dacă aş şti că ar primi careva cununa asta de la mine... dacă aş şti... dacă aş şti!" şi aruncă cununa.

— Şi pentru ce să fac aşa? întrebă Petru, cum întreabă adecă omul care vrea să ştie că pentru ce face ce face.

— Taci, du-te şi fă! zise Murgul pe scurt, şi Petru nu mai lungi vorba, ci făcu precum i se zise.

Abia aruncă Petre cununa, cînd se şi îngrămădiră Vîntoasele peste ea şi începură a se bate ca să o aibă care de care.

Petru o lua acuma către casă.

— Stăi! strigă Murgul încă o dată. încă nu ți le-am spus pe toate. Ia cununa cea de argint, apoi te du şi bate la fereastra Sîntei Vineri... Dacă te întreabă baba cine e, tu să zici că ai rătăcit prin pustiu. Ea te va mîna îndărăpt. Tu să nu te mişti, ci să zici: „Ba zău ! eu nu voi merge, că de cînd am fost mic tot am auzit de frumusețea Sîntei Vineri, şi nu mi-am făcut opinci de oțel cu curele de vițel, nu am venit de nouă ani şi nouă luni, nu m-am luptat pentru cununa asta de argint, care voiesc să i-o dau ei, nu le-am făcut şi pățit toate astea pentru ca să merg înapoi cînd voi ajunge Ia ea"... Aşa să faci şi aşa să zici; de aici încolo grija ta să fie.

Petru nu mai făcu vorbă, ci porni spre casă.

Cum era aşa de noapte, Petru nici nu vedea casa Sîntei Vineri, ci merse numai pe razele luminii ce străbăteau din fereastră pînă la el. Ajungînd la casă, nişte cîini începură a lătra cînd sîmțiră ceva străin prin apropiere.

— Cine se mînîncă cu cînii? amară i-ar fi viața! strigă Sînta Vinere mînioasă cum se cade.

— Eu sunt, Sînta Vinere, eu! zise Petru răsuflînd o dată cu greu, ca omul care ar vrea şi n-ar vrea să facă ce face. Am rătăcit prin pustiu şi n-am. unde să

dorm peste noapte. Aici tăcu, nu cuteza să zică mai mult.

— Unde ți-ai lăsat calul? întrebă Sînta Vinere cam aspru.

Petru sta în chibzuri, nu ştia: să mintă ori să vorbească vorbă dreaptă? Nu răspunse nimic.

— Mergi cu Dumnezeu, fătul meu ! Eu n-am loc să-ți dau, zise Sînta Vinere, şi se retrase de la fereastră.

Petru zise acuma ce i-a fost zis Murgul să zică.

Abia-şi sfîrşi Petru zicala, pînă ce şi văzu cum că Sfînta Vinere deschide fereastra vorbind către el cu vorbă dulce şi blîndă:

— Să văd cununa, fătule !

Petru-i întinse cununa.

— Vino în casă! zise Sînta Vinere, nu te teme de cîni, că ei înțeleg voința mea.

Aşa şi fu. Cînii începură a mişca din coadă, mergînd în urma Iui Petru, cum merg după om, cînd vine seara de la țarină.

Petru zise „bună seara" cînd intră în casă, îşi puse pălăria pe vîrful cuptorului şi se aşeză pe pomnol după ce i se zise să şadă.

Acuma se vorbi... iaca, despre lucruri de toate zilele, despre lume, despre răutatea oamenilor... şi despre alte lucruri ca astea... fără nici o treabă şi preț... Precum se vedea, Sînta Vinere era foarte supărată pe oameni, iar Petru-i dădea în toate dreptate, cum se cade adecă omului care sade la masa altuia.

Doamne! dar şi bătrînă era baba asta!

Eu nu ştiu de ce privea junele de Petru aşa de a diochiul la ea ! doară voia să-i numere crețurile din față? !

Poate... Ar fi trebuit însă, ca să se nască de şepte ori tot una după alta şi să trăiască tot cîte de şepte ori cît un om într-o viață pentru ca să poată ajunge la capăt cu număratul...

Sîntei Vineri îi rîdea inima de bucurie cînd vedea cum că Petru se perde cu totul în privirea ei.

— Cînd nu era încă ce este, începu Sînta Vinere vorba, cînd lumea încă nu era lume, atunci m-am născut eu, şi eram atît de frumoasă ca copilă, încît părinții mei au lăsat să fie lume, ca să fie cine să se minuneze de

frumusețea mea... Cînd s-a făcut apoi lumea, eu eram fată mare, şi de minunat ce s-a minunat de frumusețea mea, lumea m-a diocheat... De atunci se face pe toată suta de ani cîte o crețătură pe fața mea... Şi acuma-s bătrînă.

Sînta Vinere nu mai putu vorbi mai departe despre aceasta, de tristă şi de supărată, ci vorbind mai departe, ii spuse apoi lui Petru cum că tată-său era odată împărat mare şi puternic, şi, născîndu-se vrajbă între el şi Zîna Zorilor, care împărăteşte în țara vecină, fusese batjocorit, cum nu se cade, de către vicleana de vecină. Începu apoi a vorbi cîte rele toate despre Zîna Zorilor...

Petru, ce să mai facă şi el? Asculta tăcut. Iacă mai zicea şi el cîteodată: „Aşa e, zău, aici! Ce alta să poată face?"

— Dar să-ți dau un lucru, dacă eşti voinic şi vrei să mi-1 faci, grăi Sînta Vinere cam pe cînd începură a fi somnoroşi. Este la Zîna Zorilor o fîntîna. Cine bea din apa ei, acela înfloreşte ca trandafirul şi ca viorelele. Să-mi aduci un ulcior din această apă, şi-ți voi fi bună mulțămitoare... Lucrul e greu! ce e drept e drept! împărăția Zînei Zorilor e păzită de fel de fel de fiare şi de zmei îngrozitori. Să-ți spun însă ceva şi să-ți dau un lucru.

După ce vorbi aşa, Sînta Vinere se duse la un scrin ferecat din toate părțile şi scoase din el un fluieraş mie-mi cuț.

— Vezi tu fluieraşul ista? grăi către Petru, mi 1-a dat un moş bătrîn încă de cînd eram tînără. Cine aude sunetul acestuia, acela adoarme... doarme... pînă ce nu-1 mai aude.-Tu să iei fluieraşul şi să tot cînți din el cît vei fi în împărăția Zorilor. Nime nu te va atinge, căci toată lumea va dormi.

Petru spuse acuma în ce cale a pornit şi ce treabă cearcă. Sînta Vinere se bucura şi mai tare. N-au mai stat mult de vorbă. Dar cum să şi steie cînd a fost trecut acuma miezul nopții bine, binişor.

Petru luă „noapte bună", băgă fluieraşul în teacă şi se sui în podul casei, ca să mai doarmă şi el de la o vreme. Pe cînd se revărsau zorile, Petru era în picioare; luceafărul boului nici nu s-a fost ridicat bine pe cer,

pînă cînd el s-a şi fost sculat... Luă un troc mare, îl umplu de jăratec şi se duse ca să hrănească caii. După ce Murgul mîncă cîte de trei ori trei, iară ceilalţi cai cîte trei trocuri pline de jar, Petru trase la fîntîna, **adapă** şi se făcu gata de cale.

— Stăi! strigă Sînta Vinere de la fereastră. Mai am să-ţi zic o vorbă!... Să-ţi mai dau un sfat...

Petru s-apropie de fereastră.

— Lasă un cal aici şi pleacă numai cu trei. Mergi apoi încet pînă ce vei ajunge la împărăţia Zorilor. Aici descăleca şi intră pe jos... Cînd vei veni apoi îndărăt, aşa să vii, ca toţi trei caii să-ţi rămînă în cale, s-ajungi pe jos.

— Aşa voi să fac! grăi Petru voind să plece.

— Nu te grăbi, că n-am gătit încă, vorbi Sînta Vinere mai departe. Să nu priveşti la Zîna Zorilor, că ea are ochi ,care vrăjesc şi priviri care răpesc minţele. E urîtă, atîta de urîtă, încît nici nu-ţi pot spune. Are ochi de buhă, faţă de vulpe şi gheare de mîţă. Auzi? ! să nu priveşti la ea... Şi Dumnezeu să te aducă întreg şi sănătos, fătul meu Petre!

Petru mulţămi de vorbă şi învăţătură şi nu se opri mai mult. Unde avea el vreme de a sta cu babele la vorbă!? Lăsă pe Murgul ca să pască, se întinse apoi la cale.

Departe... departe... unde se lasă cerul pe pămînt, unde stau stelele de vorbă cu florile, acolo se vedea o roşeaţă senină, cam aşa cum e cerul colea în zorile de primăvară, dar mai frumos şi mai minunat!...

Acolo era cetatea Zînei Zorilor.

De aci pînă acolo, de acolo pînă aci nu era alta decît iarbă şi flori... Şi apoi nu era nici cald, nici rece, nici luminos, nici întuneric, ci aşa cumva între ele... cum e, colea, pe la S-tu Petru, cînd te scoli ca să mîni vitele la turmă... Petru numai de un drag umbla prin ţara asta plăcută...

Cît a mers Făt-Frumosul nostru aşa, aceea nu se poate spune cu vorbă omenească, fiindcă într-această ţară n-a urmat zilei noaptea şi nopţii ziua, erau pururea zori cu vînt moale şi răcoros, cu soarele ascuns şi lumina

Pagină din *Convorbiri literare* (1872, nr. 3 din 1 iunie), cu scrisoarea lui I. Slavici către redacţie.

de jumătate; Împărăția Nopții și a Zilei se începea numai de la casa Sfintei Vineri.

După mult mers și lungă călătorie, Petru văzu zărindu-se ceva alb printre roșața cerului... Cu cît se apropia mai mult, cu atîta ceea ce vedea se desfășura mai tare naintea ochilor lui... Asta era cetatea... Petru privi... privi... Răsuflă apoi o dată cu greu, ca omul care gîndește: „Doamne, mulțumescu-ți!"

Dar și frumoasă era cetatea asta!...

Niște turnuri nalte... nalte... pînă dincolo de Împărăția Norilor, niște păreți albi ca ghioceii și ridicați mai sus decît cum stă soarele la prînzul cel mare, un acoperiș de argint, dar cum de argint? ! așa că nici nu strălucea în fața soarelui... și ferești... tot din aer tors cu multă măiestrie și țesut în gherghef de aur întunecos... Peste toate aste se jucau apoi razele vesele ale soarelui cum se joacă vîntul cu umbra crengilor colea primăvara, cînd abia se mișcă de leneș ce este.

Petru stete uimit în loc, ca să se poată minuna de atîta frumusețä îngrămădită.

Mult n-a putut să steie, că i-a fost degrabă: descăleca dară, lăsă caii, ca să pască pe iarba cea plină de rouă, își luă fluierașul, precum i-a fost zis Sfînta Vinere, zise o dată „Doamne-ajută I" și plecă la lucrul cel mai mare. Abia merse, așa singur, pe jos, o cale cam de trei azvîrlite bune, pînă ce și dete de un năzdrăvan adormit de dulceața fluierașului. Acesta era unul dintre pîn~darii jurului cetății Zînei Zorilor. Oare, Doamne, cum a putut crește atît de lung?

Cum s-a putut întrupa atîta de puternic?

Cum stătea așa culcat pe spate, Petru începu să-1 măsoare cu pașii... Nu voiesc să spun minciună!... a fost însă lung, foarte lung; atîta de lung a fost, încît Petru răsuflă o dată cu greu cînd ajunse de la picioare la cap... nu știu acuma cu de-a bună seamă... de obosit, ori de uimit: nu e luna la răsărit atîta de mare cît era ochiul năzdrăvanului. Apoi barem dacă ar fi fost și acesta ca la altă lume, dar era tocmai în mijlocul frunții... Așa era ochiul!... Cum au putut apoi celelalte să fie!... Petru, voinic de voinic, dar zău! el mulțumi lui Dumnezeu, fluierașului și Sfintei Vineri cum că

n-a dat de rău cu acest om-neom şi plecă cu încetul mai departe...

Aşa... cam cît merge omul pînă ce-i vine să se aşeze la răcoare, mai merse Petru pînă ce dădu de alte lucruri şi mai grozave... Nişte balauri tot cu cîte şapte capete erau întinşi la soare şi adormiţi adînc, cînd pe de-a dreapta, cînd pe de-a stînga... Cum au fost aceşti balauri, aceea n-o mai spun: ştie anume toată lumea că balaurii nu-s treabă de glumă şi de rîs... Asta era a doua pază a împrejurului de curte... Petru trecu cam cu fuga... nu ştiu acuma de grabă ori de groază...

Nici n-ar fi fost însă minune dacă s-ar fi îngrozit!... Balaurul e balaur!!

Acuma ajunse Făt-Frumos la un rîu.

Să nu gîndească însă nimeni că acesta ar fi fost rîu ca rîurile... Nu apă, ci lapte curgea aici, nu peste nisip de peatră, ci peste pietre scumpe şi mărgăritare... şi nu curgea lin sau repede, ci lin şi repede deodată, cum curg zilele omului fericit. Acesta a fost rîul care curge jur împrejur pe lîngă cetate... tot curge, tot curge... fără a mai sta, fără a mai merge mai departe.

Pe marginea rîului dormeau tot cam de o săritură unul de la altul nişte lei îngheraţi... Ce lei însă! Cu părul de aur şi pe dinţi şi gheare tot cu ferecătură... Aceştia erau paza rîului... Dincolo, de ceea parte de rîu, era o grădină frumoasă, foarte frumoasă... cum nu poate adecă fi decît la Zîna Zorilor. Pe mal, tot flori din flori, pe flori dormeau dulce şi lin tot zîne din zîne, care de care mai frumoase, mai vrăjitoare şi mai dulce la faţă...

Petru nici nu cuteza ca să privească într-acolo...

Făt-Frumos se întreba acuma cum să treacă peste rîu. Rîul era lat şi adînc, şi peste rîu numai o punte... asta însă cum nu mai sunt punţile în astă lume... Dincoace şi dincolo, pe un mal şi pe altul, tot cîte-o frunte de punte, păzită tot de cîte patru lei dormitori. Puntea însă?... peste punte nu poate trece suflet de om... O vezi cu ochii, dar sîmţi golătate cînd calci cu piciorul pe ea... Cine ştie din ce o mai fi fost şi asta făcută!... Doar chiar din un pui de nour?

Destul că Petru rămase pe ţărmul rîului. Să treacă? nu poate. Să înoate? nu e treabă. Ce să facă dară?!

Hei! să nu fie grijă de Petru! Cu una, cu două, el n-o sfîrşeşte! Se întoarce îndărăpt pînă ce ajunse la năzdrăvanul cel mare. „Ce va da tîrgul şi norocul, gîndi în sine, să stăm dară şi la vorbă!"

— Scoală, voinice! strigă apoi pe năzdrăvan, trăgîndu-1 de mîneca surtucului.

Cînd năzdrăvanul se deştepta din somn, întinse palma după Petru, aşa ca şi cînd vrei să prinzi o muscă.

Petru suflă în fluieraş. Năzdrăvanul căzu iarăşi la pămînt.

Aşa-1 trezi şi adormi Petru de trei ori una după alta, adecă de trei ori 1-a trezit şi de trei ori 1-a adormit... Cînd fuse ca să fie de a patra oară, Petru îşi dezlegă năframa de la grumazi, luă degetele cele mici ale năzdrăvanului şi le legă cu ea laolaltă, scoase sabia şi, prinzînd pe năzdrăvan de piept, mai strigă o dată:

— Scoală, voinice!

Văzîndu-se năzdrăvanul atîta de rău batjocorit:

— Ei, zise către Petru, nu te lupţi în luptă dreaptă! Stăi la luptă dacă eşti voinic!

— Mai aşteaptă oleacă! mai nainte am o vorbă cu tine, grăi Petru. Jură că mă vei trece peste rîu, şi atunci te las să vii la luptă.

Năzdrăvanul făcu jurămînt, şi Petru-1 lăsă să se scoale.

Cînd năzdrăvanul se simţi deşteptat, se repezi la Petru, ca să-1 turtească c-o lovitură... Şi-a aflat însă omul!

Nici Petru nu era de ieri, de alaltăieri, şi el se repezi voiniceşte. Trei zile şi trei nopţi se luptară. Năzdrăvanul dete cu Petru de intră pînă în genuchi în pămînt; Petru dete cu năzdrăvanul pînă în brîu; iară dete năzdrăvanul pînă în piept, şi mai în urmă Petru pînă în grumazi!...

Cînd năzdrăvanul se simţi aşa strîmtorat:

— Lasă-mă, strigă înspăimîntat, lasă-mă, că mă **dau** bătut!

– Treci-mă peste rîu? întrebă Petru.

— Trec! răspunse cela din gaură.

— Ce să fac cu tine daeă-ți calci vorba?

— Ucide-mă, fă ce vrei cu mine, numai acuma mă iasă să trăiesc.

— Aşa să fie dară! zise Petru.

Luă după aceea mîna cea stingă a năzdrăvanului şi o legă de piciorul cel drept, îi băgă năframa în gură, ca să nu strige, îl legă la ochi, ca să nu vadă, şi porni aşa, purtîndu-1 de mină cătră rîu.

Cînd ajunseră la rîu, năzdrăvanul păşi cu un picior de o parte, cu altul de alta de rîu, luă pe Petru în palmă şi-1 puse frumos de cealaltă parte.

— Acuma e bine! grăi Petru.

Suflă după aceea în flueraş şi năzdrăvanul căzu de-a lungul pe malul rîului.

Aşa trecu Petre rîul. Cînd zînele cele ce se scăldau în laptele rîului auziră sunetul flueraşului lui Petru, ele căzură somnoroase, ieşiră din lapte şi adormiră pe florile de pe mal. Aşa dormind le află Petru cînd se coborî din palma năzdrăvanului. Nici nu cuteză să steie multă vreme la ele. Frumoase erau, Doamne! Cum putea apoi să fie însăşi Zîna Zorilor? Sau doară ea e cea mai urîtă dintre cele frumoase? Făt-Frumos nu se întrebă mult, ci porni, ca să vadă.

Cînd intră în grădină, începu a se minuna din nou, Cît a umblat şi pățit, atîta frumuseță n-a mai văzut!...

Lasă că arborii erau tot cu crăci de aur, că izvoarele curgeau mai limpede decît roua, că vînturile se mişcau cîntînd, şi florile vorbeau vorbe dulci şi frumoase, dar Petru mai mult se mira de aceea că în întreagă această grădină nu era nici o floare desfăcută, ci numai boboci. Parcă aici a fost stat lumea locului şi era să fie pururea tot primăvară... Oare cînd vor înflori florile aceste dacă n-au avut vreme să înflorească pînă acuma? Şi dacă n-au înflorit, pentru ce?...

Aşa se întreba Petre, aşa şi încă şi într-alt chip, în calea lui către cetate... Nimic nu-i stătea în cale; nimic nu-i oprea gîndirea; toată lumea dormea; zînele de pe la izvoare, păsările de pe crengi, căprioarele dintre tufişuri şi fluturii de lîngă flori, toate erau duse de flueraşul lui Petru. Chiar nici vîntul nu se mai juca cu frunzele, nici razele soarelui nu mai sorbeau roua de

pe iarbă, şi rîurile încetară de a mai curge... Singur Petru era treaz: Petru cu gîndurile sale şi Petru cu mirarea gîndurilor sale. Ajunse la curte. Jur împrejurul curții se întindea un ierbiş frumos şi des, un ierbiş ce fugea ca vîntul. Poarta era în frunte, o poartă tot din flori şi alte lucruri frumoase. Pe sub poartă şi pe lîngă poartă, iarăşi flori, care de care mai şi mai, încît lui Petru i se părea că umblă pe nouri cînd călca pe ele. Pe de-a dreapta şi pe de-a stînga dormeau zînele ce au fost să păzească intrarea în curte. Petru privi în toate laturile, mai zise o dată „Doamne ajută !" şi intră în cetate.

Ce a văzut Petre într-această curte, aceea nici n-o mai spun, ştie doară toată lumea că curtea Zînei Zorilor nu poate fi ceva lucru de rînd. Jur împrejur, zîne împietrite, pomi cu frunzele de aur şi cu florile de mărgele şi pietre scumpe, stîlpi de raze de soare şi netezi ca şi paltinul, trepte lucii şi moi ca şi culcuşul fetelor de împărat şi un aer plin de miros dulce şi adormitor...

Nici nu voiesc să spun că numai grajdul, în care stau caii Sfîntului Soare, era mai frumos decît cetatea celui mai mare împărat din lume... Aşa era asta la Zîna Zorilor, şi nici n-ar fi putut fi altfel... Cum să fie doară? Petru se sui pe trepte şi intră în cetate. Cele dintîi douăsprezece odăi erau din pînză, altele douăsprezece, din mătase. Urmară apoi douăsprezece de aur. Petru trecu cu iuțeală prin toate patruzeci şi opt: aici află pe Zîna Zorilor, într-a patruzeci şi noulea, care era cea mai frumoasă dintre toate.

Astă casă era lungă, lată, naltă, ca şi o biserică din cele mai frumoase... Jur împrejur, păreții erau acoperiți cu fel de fel de mătăsuri şi alte, lucruri minunate; pe jos, pe pămînt, pe unde umblai cu picioarele, era nu ştiu ce strălucitor ca oglinda şi moale ca perina şi... mai erau acum tot felul de lucruri frumoase, ca la Zîna Zorilor adecă... Unde va fi doară frumos dacă nu aicea!... Cum zic, lui Petru i se opri răsuflarea cînd văzu că se vede în mijlocul atîtor lucruri aşa grozav de frumoase.

In mijlocul acestei biserici sau ce era, văzu Petru fîntîna cea vestită, pentru care a venit el atîta lume

de pămînt. O fîntîna ca toate fîntînile şi nimic mai mult!... Te miri cum a şi răbdat-o Zîna Zorilor în casa ei!... Avea nişte doage din moşi şi strămoşi. Bag sama, a fost lăsat, că aşa să rămînă!... Şi acuma am să spun o vorbă mare! Lîngă fîntîna era chiar Zîna Zorilor aievea, aşa cum era!

Era, Doamne, un leagăn de aur şi... numai Dumnezeu ştie de ce încă, destul cum că era frumos, aici în leagăn dormea Zîna Zorilor pe perini de mătase umplute cu suflare de vînt de primăvară... Nici nu era frumoasă... Dar de unde să şi fie!... N-a zis doară Sfînta Vinere că are fel de fel de lucruri urîte şi îngrozitoare? Ce să mai lungim dară vorba?... Poate că Sînta Vinere a avut drept. Poate să fie!... Destul cînd Petru privi la ea, aşa cum dormea în leagăn, el stete cu sufletul amorțit şi nu suflă mai mult în fluieraşul cel vrăjit... era încremenit de minunat ce se minuna... Ba! frumoasă era... frumoasă!... mai frumoasă decît chiar cum ți-ar părea că ar fi să fie Zîna Zorilor... mai mult nu vreau să zic !...

Pe de-a dreapta şi pe de-a stînga leagănului dormeau cîte douăsprezece zîne din cele mai alese. Bag sama au adormit legănînd pe împărăteasa lor... Petru nici nu le văzu de privit ce privea la Zîna Zorilor, pînă ce nu tresăriră toate din somn cînd nu mai auziră fluieraşul... Petru... tresări dară şi el... şi începu a cînta din nou în fluieraş. Iarăşi adormi lumea, şi Făt-Frumos păşi cu trei paşi mai înainte.

Intre leagăn şi fîntîna era o masă, pe masă un colac alb şi moale, frămîntat cu lapte de căprioară, şi cu bocal de vin roşu şi dulce ca visul de dimineață. Acesta era colacul puterii şi celălalt vinul juneței...

Petru privi o dată la colac, o dată la vin şi o dată la Zîna Zorilor, se apropia după aceea cu încetul, păşi doi paşi către leagăn, masă şi fîntîna.

Cînd Petru ajunse la leagăn îşi pierdu mințile şi nu se mai putu răbda, ci sărută pe Zîna Zorilor... Zîna Zorilor deschise ochii şi privi la Petru cu o privire, încît el îşi pierdu mințile încă mai tare...

Suflă după aceea în fluieraş, ca Zîna Zorilor s-adoarmă; luă cununa cea de aur şi o puse pe fruntea Zînei Zorilor; luă o bucătură din colacul de pe masă, bău 0 înghițitură din vinul întineritor... şi iarăşi sărută, şi iarăşi luă o îmbucătură, iarăşi bău o înghițitură... Aşa de trei ori una după alta... de trei ori a sărutat pe Zîna Zorilor, de trei ori a îmbucat din colac şi de trei ori a gustat din vin... După aceea şi-a umplut ulcioarele cu apă din fîntîna şi a perit cum piere vestea cea bună. Cînd Petru ajunse în grădină, dete de o lume cu totul nouă...

Florile erau flori; bobocii se desfăcuseră;; izvoarele curgeau mai repede; razele soarelui se jucau mai vesel pe păreții cetății, şi zînele aveau mai multă plăcere în fețele lor. Toate aceste din trei sărutări...

Cum a intrat Petru, aşa a şi ieşit: printre zîne şi flori, pe palma năzdrăvanului, printre lei, balauri şi năzdrăvani... Cînd fu apoi în scară, privi o dată îndărăt şi văzu că lumea întreagă s-a pornit în urma lui... Hei! dar şi-au dat de om ! Nu ca vîntul, nu ca gîndul, nu ca dorul, nu ca blestemul, ci mai repede de cum trece fericirea s-a fost lăsat Petru pe cale... Goana rămase îndărăt, şi Petru sosi pe jos la Sînta Vinere.

Sînta Vinere ştia că Petru o s-ajungă, din rînchezatul Murgului, care din cale de trei zile simți apropierea stăpînului său: îi ieşi dară în cale cu colac moale şi cu vin roşu.

— Bun ajuns, Făt-Frumos !

— Bună ziua, soră sfînta!

Petru-i dete ulciorul cu apă de la fîntîna Zînei Zorilor. Sînta Vineri-i mulțămi frumos. Mai vorbiră apoi cîteva cuvinte despre calea lui Petru, despre curtea Zînei Zorilor şi despre frumusețea Sorei Soarelui, şi Petru puse şeaua pe Murgul, că zău! el nu prea avea vreme de pierdut... Baba Vinere asculta cînd cu dulce, cînd cu amar, cînd cu drag, cînd cu necaz; văzînd apoi cum că Petru va să meargă, îi pofti sănătate şi noroc.

Petru nici nu stete pînă n-ajunse la Sînta Joe. Aici se coborî de pe cal şi intră, precum a fost vorba să fie.

Nici Ia Sînta Joe nu se prea opri, zise „bună ziua" mai făcu o vorbă scurtă şi luă „sănătate bună".

– Stăi! să-ți mai spun una mai nainte de a porni în cale, zise Sînta Joe cu grijă. Să-ți ai grijă de viață;

să nu legi vorba cu om; să **nu** mergi iute, grăbit; sa nu iei apa de Ia mînă; să nu crezi la vorbă, şi să fugi de buze dulci. Să te duci cum ai venit. Calea e lungă, lumea e rea, şi tu ai Ia tine lucru mare!... ascultă dar de mine. Iacă-ţi dau o năframă; nu e de aur, nu-i de argint, nici de mătasă, nici de mărgele; e de pînză nă-sădită, să o porţi, că e vrăjită... Cine-o poartă, pe acela fulgerul nu-1 ajunge, suliţa nu-1 pătrunde, sabia nu-1 taie şi gloanţele sar de pe trupul lui.

Aşa grăi Sînta Joe. Petru primi şi ascultă; se lăsă apoi cu Murgul în vînt şi se duse, se duse... cum se duc adecă.feţii-frumoşi cînd îi mînă dorul de casă.

La Sînta Miercure Petru nici nu se mai coborî de pe cal, ci zise „bună ziua" din spatele calului şi mînă mai departe.

într-o bună vreme îi veni cutia cea vrăjită în minte, şi vrînd să audă veste din lume, o scoase din teacă. Nici nu o scoase bine, nici nu o deschise cum se cade, pînă ce şi începu a vorbi ce vorbea de acolo din ea.

— S-a supărat Zîna Zorilor pentru că i-ai furat apa... S-a supărat Sînta Vinere pentru că i s-a spart ulciorul... S-au supărat fraţii tăi Florea şi Costan pentru că li-ai luat împărăţia.

Petru începu a rîde cînd auzi de atîta supărare. Nici nu ştia ce să întrebe mai înainte.

— Cum a spart Sînta Vinere ulciorul?

— De bucurie ce i-a fost, a început a juca şi a căzut cu ulcior cu tot.

— Cum am luat eu împărăţia de la fraţii mei?

Cutia începu acuma a spune că, fiind împăratul bătrîn şi orb de amîndoi ochii, Florea şi Costan s-au dus Ia el şi au cerut ca să împartă împărăţia între dînşii. Împăratul li-a spus că numai acela va împăraţi ţara, care va aduce apă de la fîntîna Zînei Zorilor. înţele-gînd fraţii lucrul, merseră Ia baba Birşa şi asta le spuse, că ai fost, ai făcut şi ai pornit, ca să vii.

Fraţii se sfătuiră, şi acuma au pornit în calea lui Petru, ca să-1 ucidă, să iele apa de la el şi să împără-tească peste ţară.

— Minţi, cutie spurcată! strigă Petru mînios cînd le auzi toate aceste, şi dete cu cutia de pămînt, încît crăpă în şaptezeci şi şapte de bucăţi.

N-a mai mers mult pînă ce şi văzu nourii din ţara sa, sîmţi suflarea vînturilor de acasă şi zări din depăr-tare pe ici-colea cîte un munte de pe marginile ţării. Petru stete în loc, ca să vadă mai bine, că-i părea că nu e adevăr ce-i părea.

Era să treacă peste puntea cea din marginea împă-raţiei, cînd văzu c-aude ceva din depărtare... aşa ceva, ca şi cînd ar striga un om, şi ca şi cînd l-ar striga chiar pe el după nume: „Măi Petre!"

Voi să stea în loc.

— Mergi! mînă! strigă Murgul. Nu e bine să stai!

— Ba nu! stăi! să vedem ce e, cine şi pentru ce. Să dăm faţă cu lumea.

Petru zise şi suci frîul Murgului.

Ei, Petre! Petre! oare cine te-a învăţat să stai?... Oare n-ar fi mai bine să te pleci Ia sfatul Murgului?... Aşa e lumea, n-ai ce face!

După ce se întoarseră, văzu, Doamne, pe cine văzu? pe frate-său Florea şi pe frate-său Costan.,. Amîndoi erau şi împreună se apropiau către Petru... Petre! mergi! mînă ! Sau nu ţi-a zis Sînta Joe să nu legi vorbă cu om? sau nu ştii ce veste ţi-a dat cutia Sîntei Mercuri? Fraţii veneau cu vorbă bună şi cu buze dulci... Şi Sînta Joe a fost zis... Petre! Petre!... ai uitat ce-a zis?!... Cînd Petru văzu pe fraţii săi cei dulci, zbură din spa-tele Murgului Ia ei în braţe. Doamne! dar cum să nu zboare! De cînd n-a văzut el faţă de om? de cînd n-a auzit vorbă pămîntească!?

Şi a curs vorba cum curge între fraţi. Petru era vesel şi fericit. Florea şi Costan erau buni la vorbă şi dulci la buze... Singur Murgul era trist, singur el îşi lăsă capul la pămînt.

După ce fraţii vorbiră multe de împăratul bătrîn, de ţară şi de calea lui Petru, Florea începu a-şi încreţi fruntea.

— Frate Petre ! lumea e vicleană! n-ar fi mai bine ca să ne dai nouă apa, eş. s-o ducem noi? grăi fratele

viclean. Ţie-ţi iese unul în cale, iară pe noi nimeni nu ne ştie de unde venim, unde mergem şi ce ducem.

— Da! da! grăi Costan, Florea vorbeşte bine.

Petru clătină o dată, de două ori din cap, şi spuse fraţilor săi treaba cu năframa. Fraţii cei doi' văzură acuma că pentru Petre nu este decît o moarte. Florea începu dar a bate şaua, ca să priceapă iapa.

Cam de vreo trei azvîrlite d-acolea era o fîntîna cu apă limpede şi rece.

— Nu ţi-e ţie sete, măi Costane? grăi Florea trăgînd o dată cu ochiul către Costan.

— Da ! răspunse Costan, pricepînd ce şi cum ar fi să fie. Hai, frate Petre, să ne stîmpărăm o dată setea şi apoi să pornim cu Dumnezeu. Noi vom merge în urma ta şi te vom păzi de năcaz şi primejdie.

— Nu merge, Petre !... nu merge, că nu dai de bine !... Murgul necheză o dată...

Hei! dar Petru nu 1-a înţeles!...

Ce s-a întîmplat după aceea? Ce să se întîmple? Nimic nu s-a întîmplat!...

Fîntîna era lată şi adincă...

Fraţii porniră cu apa către casă, ca şi cînd ei ar fi adus-o chiar de la Zîna Zorilor.

Murgul mai necheză o dată, aşa de turburat şi de dureros, încît se înfiorară şi pădurile, fugi pînă la fîntîna... şi stete împietrit de durere.

Aşa fuse treaba cu Petru cel voinic şi Făt-Frumos viteaz ! Bag sama aşa i-a fost ursita, ca s-ajungă în ceas rău !

La curtea împăratului se făcu ospăţ şi veselie mare. Merse vestea în ţară cum că feciorii împăratului, Florea şi Costan, au adus apă de la fîntîna Zînei Zorilor,

împăratul se spălă cu apă pe ochi şi văzu, — cum om încă n-a mai văzut... Era în casa împăratului pe după cuptor un vas cu curechi; în doaga acestui vas şedea un verme: împăratul îl văzu prin lemn, aşa vedea de bine.

După ce împăratul împărţi ţara între feciorii săi cei voinici, se retrase în curtea sa cea mare ca să-şi trăiască zilele bătrîneţelor în pace !

Aşa se sfîrşi treaba ctl apa de îa fîntîna Zînei Zorilor. Ţara făcu un ospăţ de trei zile şi trei nopţi şi se puse iarăşi la lucru, ca şi cînd nici nu s-ar fi întîmplat nimic.

*

După ce Petru se depărtase de la leagăn, ieşi din casă şi curte, după ce sunetul fluieraşului nu se mai auzea', Zîna Zorilor îşi veni în ori, deschise ochii, ridică capul şi privi în toate laturile, căutînd nici ea singură nu ştia ce... „Ce a fost? întrebă pe de jumătate încă prin vis. Cine?"

I se părea cum că a văzut ceva prin vis, ba chiar aievе, ceva dulce, plăcut, o fiinţă ca şi cînd ar fi omenească, însă mai puternică în privire, mai altfel decît ceea ce a fost văzut pînă atunci... „Nu ştiţi voi ce a fost?... Aţi văzut şi voi?... Sau aţi dormit?... aţi visat?" Aşa le întrebă Zîna Zorilor pe zîne, şi se întrebă pe sine însăşi... îi părea că de cînd a văzut ce-a văzut chiar nici sufletul său nu mai e tot acela... Şi nimene nu-i răspundea, toată lumea stătea uimită.

Văzu cununa... „Ce cunună frumoasă!... Cine oare a cules florile din ea? cine oare le-a împletit în cunună?... şi cine oare a adus aici cununa şi a lăsat-o la mine pe leagăn?!" Zîna Zorilor se întrista.

Văzu pînea pe masă... Lipseau din ea trei bucăţele: una de-a dreapta, una de-a stînga şi una din mijloc.

Din vinul juneţei lipseau asemenea trei înghiţituri: una de deasupra, una din fund şi una din mijloc... A trebuit să fi fost cineva aicea... Zîna Zorilor se întrista încă mai tare; îi părea că o doare ceva, şi nu ştia ce şi unde...

Apa din fîntîna era tulbure... Apă ! apă a dus cineva de-aici!... Zîna Zorilor se supără.

Cum a putut intra cineva fără veste?!...

Unde e paza cea aspră? năzdrăvanii, balaurii? Ce au făcut leii ferecaţi? şi zînele? şi florile? şi soarele?... Nimeni n-a păzit? nimeni n-a fost la locul său?... Zîna Zorilor se supără pe deplin.

— Lei, zmei, balauri, năzdrăvani, porniţi, goniţi, ajungeţi, prindeţi şi aduceţi! porunci Zîna Zorilor în supărarea ei cea mare.

Porunca sună, şi toată lumea se puse în mişcare.

, Petru s-a fost însă întins la fugă încît nici razele soarelui nu-I puteau ajunge.

Toţi veniră trişti, toţi aduseră veşti triste, Petru a fost trecut peste marginile Împărăţiei Zorilor, unde întreaga pază nu mai avea putere.

< Zîna Zorilor îşi uita acuma supărarea de tristă ce se făcu şi trimise pe Sfîntul Soare ca să umble în lume, să facă din şapte zile una, să cerce, să afle şi s-aducă veşti.

O zi din şapte zile Zîna Zorilor n-a făcut alta decît a stat şi privit în calea Soarelui, a privit... privit... pînă ce au început a-i curge lacrimile din ochişori, nu ştim acuma, de privitul cel mult, ori de durerea şi dorul ei cel mare?

Iată-ntr-a şaptea zi Sîntul Soare se reîntoarnă... roşu, trist şi obosit... Iarăşi veste rea !... Hei! că Petru era unde razele soarelui nu pot pătrunde!

După ce Zîna Zorilor văzu că şi cea din urmă încercare fu în zădar, dete poruncă aspră în ţară. Zînele să nu mai zîmbească, florile să nu mai miroase, vînturile să nu mai mişte, izvoarele să nu mai curgă limpede şi razele soarelui să nu mai lumineze. Porunci apoi ca între lume şi împărăţia Zorilor să se lase vălul cel mare a întunecimii, prin care să nu străbată decît o singură rază din soare, care să ducă vestea-n lume cum că „pînă ce nu va veni acela care a dus apa de la fîntîna, soarele să nu se mai mişte pe cer."

A mers vestea în lumea cea întunecoasă... Oamenii înţeleseră că lumina cea grozavă nu e decît pentru lumina ochilor împăratului...

Nimeni nu vedea în lume afară de împăratul; nimeni nu vedea necazurile întunerecului decît împăratul. Dete dar fiilor săi Florea şi Costan sfat şi poruncă ca să pornească, să meargă şi să mîntuiască lumea de întunerec. Cine a minţit una minte şi a doua; Florea se puse în şea şi porni către Împărăţia Zorilor acuma, cînd Petru a fost curăţit calea. Cînd Florea era s-ajungă la curtea

Zînei Zorilor, Zîna Zorilor simţi cum că va să vina ceva străin.

— Vine cineva? întrebă cam aspru.

— Vine, răspunseră zmeii ce stăteau pază la punte.

— Cum vine? peste punte ori pe sub punte.

Puntea era — acum .ştim noi — cum era! Florea trase pe sub punte.

— Voinicul vine pe sub punte! răspunseră zmeii cam în glumă.

— Grijiţi de iei, neagră vă fie lumina! zise acuma Zîna, şi primi pe Florea ca să intre.

Pe Florea-1 trecură fiorii cînd văzu atîta frumuseţă.

— Bun ajuns, voinice! tu ai furat apa?

— Să fie de bine! zău eu am luat-o !

— Tu ai băut vinul?

Florea stete mut.

— Tu ai mîncat pîinea?

Florea zise „ba".

— Tu m-ai sărutat?

Florea-şi uită vorba.

— Na foarbă-ţi fie lumina ! învaţă-te să mai minţi! zise acuma zîna supărată, şi-i dete lui Florea două palmi, una pe de-a dreapta, una pe de-a stînga, încît ăstuia i se întunecară ochii.

Doi zmei duseră apoi pe orbitul de Florea acasă şi treaba se găti.

Porni şi Costan în urma frăţîne-său.

Porni, ajunse, o păţi şi reînturnă.

In lume nu mai rămase acuma nici o rază de lumină.

Aşa rămase lumea întreagă oarbă de dragul ochilor unui împărat.

După ce Zîna Zorilor a văzut cum că nu poate afla pe Petru, a chemat la sine pe întreagă ţara sa, pe zmei, balauri, năzdrăvani şi lei, pe toate zînele, pe toate florile, pe toţi supuşii i-a chemat la sine. Chiar şi Sîntul Soare a trebuit să se coboare de pe cer, să desfrîne caii de la căruţă, să-i bage în grajdi şi să intre la Zîna Zorilor... Cînd au fost aşa toţi adunaţi împreună, Zîna Zorilor nu le împărţi mai mult la porunci, ci tristă şi mustrată cum era, luă „ziua bună" de la toţi supuşii sai, le mulţămi pentru iubire şi credinţă şi-i trimise în lume,

ca să meargă să facă fiecare după capul şi priceperea sa. Numai doi lei, doi zmei, doi balauri şi tot atîţia năzdrăvani opri la sine, ca să fie cine să-i păzească puntea. Trimise toate zînele în grădină şi lăsă ca să nu intre-n curte pînă ce nu o vor vedea pe ea senină; lăsă ca florile să miroasă d-aici înainte un miros care îmbată orice fiinţă omenească, ca vînturile să se mişte cîntînd atîta de dureros, încît orice suflet omenesc să plîngă cînd le aude, ca izvoarele să curgă apă amară, şi lăsă ca soarele pe toată ziua dată de Dumnezeu să arunce cîte de şapte ori şapte raze seci în lume.

După ce toate aceste le rîndui, se duse la roata cea mare, pe care era învîrtit firul traiului omenesc, şi opri roata de a se mai întoarce şi viaţa omenească de a mai curge... Dup-aceea, Zîna Zorilor s-ascunse din faţa lumii în fundul curţii celei mari, în locul cel mai întunecos şi mai neîngrijit...

Zmeii, balaurii şi năzdrăvanii ieşiră-n lume şi, de ruşine ce le era, s-ascunseră în cele mai adînci pustiuri şi peşteri, ca ochiul omenesc să nu-i mai vadă; leii-şi lepădară părul de aur şi ferecătura de pe gheare şi dinţi, şi de supăraţi ce erau, se făcură sălbatici; zînele s-ascunseră prin grădini; florile, izvoarele şi vînturile se supuseră voinţei Zînei Zorilor, şi razele seci, fără căldură şi lumină, şi astăzi se văd întinse pe cer colea în nopţile de vară...

Viaţa omenească stete locului şi timpul înceta d-a mai curge...

Doi lei, doi zmei, doi balauri şi doi năzdrăvani se puseră pază la punte.

Cît a rămas împărăţia Zorilor astfel, aceea nu se ştie şi nici nu se poate spune...

A trecut multă vreme aşa fără să fi curs!

A înţeles şi Sînta Vinere că Zîna Zorilor s-a supărat; raza cea pustie şi Vîntoasele ce cutrierau lumea întreagă i-au fost adus ştire de mult... S-a supărat de jumătate, iar de cealaltă jumătate s-a bucurat: s-a supărat pentru că nu mai putea să mai privească în căutătoare şi s-a bucurat pentru că vedea pe Făt-Frumosul său cel voinic scăpat şi pe vecina sa cea frumoasă tristă... A mai fost

apoi necăjită pentru că i s-a spart ulciorul cu apa cea minunată.

Cînd Sfînta Vinere văzu însă că întunerecul nu mai încetează, lumina nu mai vine, şi cînd pieri şi cea din urmă rază de pe pămînt, zic, cînd Sfînta Vinere văzu că Zînei Zorilor i-a trecut de glumă, ea porunci Vîntoaselor ca să pornească toate împreună, să se izbească în vălul cel mare de la marginea împărăţiei, să-1 mişte din loc şi să facă ca lumina să curgă în lume.

Vîntoasele porniră, care de care mai turbate, care de care mai grozave şi mai înfricoşate, cum merg adecă Vîntoasele... Ţi se părea că au să ia lumea cu sine şi să nu se mai oprească în loc cu ea.

Ajunseră la văl, se izbiră în el... şi cum se izbiră?... Vălul nu se mişcă!...

Vîntoasele se mai izbiră o dată, apoi încă o dată... adecă de trei ori una după alta.

Şi apoi nu se izbiră mai mult... văzură cum că vălul stă mai ţeapăn decît pămîntul în ţîţînele sale. Statură cîteva clipe locului, ruşinate şi obosite, se întoarseră după aceea îndărăt, şi înconjurară o dată lumea în mînia lor cea turbată... Ce a fost calea lor? acuma-şi poate gîndi fiecare ce a fost! Bine cu de-a bună seamă n-a putut fi! vai şi amar!...

Vîntoasele sosiră acasă şi spuseră Sfintei Vineri, cum şi ce e cu vălul.

Sfînta Vinere se supără acuma şi de cealaltă jumătate; trimise Vîntoasele la curtea împăratului ca să ducă lui Petru vorbă şi sfat: să meargă să stea de vorbă cu Zîna Zorilor şi să facă ce va face ca să aducă lumina în lume.

Vîntoasele porniră de-a doua oară, acuma ceva şi mai încet, mai nepripit, ca şi cînd pleci adecă în treabă bună şi la om de nărăvală... Ajunseră la curte... Petru nu e !...

Vîntoasele începură a se mişca mai a străin.

Petru a pierit în cale.

Vîntoasele luară curtea din stînga, apoi din dreapta, apoi din mijloc... O întoarseră, suciră, ridicară şi aruncară pînă ce nu se mai alese nimic din ea... După aceea porniră cu vestea despre moartea lui Petru către coliba Sfintei Vineri.

— Porniți cu toții în lume; mişcați tot ce e de mişcat şi aflați pe Petru. Viu sau mort mi-1 aduceți! porunci Sfînta Vinere după ce auzi vestea cea tristă.

Trei zile şi trei nopți Vîntoasele nu mai steteră.

De trei ori scoaseră copacii din rădăcini, de trei ori scoaseră rîurile din cursul lor; de trei ori sfărîmară nourii izbindu-i de stînci; de trei ori măturară fundul mării şi de trei ori prăpădiră fața pămîntului.

Toate fură în zadar!... Ele intrară acasă care de care mai obosite, care de care mai mînioase şi mai ruşinate.

Numai una n-a sosit încă: vîntul cel de primăvară, leneş, moale şi întîrziatic... Unde să fi rămas?... Toți ştiau că multă treabă n-o fi fost să facă. Cine ştie... de obosit ce-o fi fost, s-a pus undeva la răcoare... Nimeni nu-şi mai bătea capul cu el.

Iac-odată, într-un tîrziu, după ce toată lumea ş-a mai rupt gîndul de a mai afla pe Petre, frunzele începură a se mişca.

Sfînta Vinere simți molătatea suflării şi ieşi afară.

— Ce veste aduci? întrebă pe cea mai dragă dintre Vîntoase.

— Tristă e de tristă, dar bună-i de bună, şopti vîntul cel tînăr. După ce m-am fost obosit de atîta cercetare, de atîta spart şi prădare, dădui de-o fîntîna seacă şi cugetai să intru în ea, ca, scutit de surorile mele, să mă mai odihnesc mai nainte de a porni către casă.

— Şi-n fundul fîntînei aflaşi pe Petru? strigă Sînta Vinere plină de bucurie.

— Da ! şi pe Murgul de o parte.

— Dulce-ți fie vorba, dragu-ți fie sufletul, şi pururea veste bună s-aduci! zise acuma Sînta Vinere către vîntul cel de primăvară, îi porunci apoi ca să se repeadă pînă la Sînta Joe şi să-i spună ca să se gătească cu tigaia de aur, că de Petru nu e bine, să sară d-acolea pînă la Sînta Miercure şi să-i spună ca să vină la fîntîna cu apa vieții.

, — Înțeles-ai? îi mai zice Sînta Vinere. Să fii c-un picior aici, cu unul acolo !

Şi porniră cu toții... Sosiră cu toții la fîntîna cea părăsită...

De Petru nu era decît os şi cenuşă.

Sînta Miercure luă oasele şi le încheie laolaltă... Nu lipsea nici unul.

Sînta Vinere porunci Vîntoaselor ca să desfunde fîntîna, s-arunce pulberea în sus şi s-adune cenuşa lui Petru... Toate se făcură...

Sînta Joe făcu foc, culese rouă de pe frunze în tigaia cea de aur şi puse tigaia pe foc... Cînd apa începu a fierbe, Sînta Miercure zise trei vorbe, privi o dată către răsărit, o dată către apus, o dată către miazăzi, o dată cătră miazănoapte, apoi aruncă iarba vieții în apa cea feartă.

Tot aşa făcu şi Sînta Vinere cu cenuşa lui Petru. Sînta Joe numără după aceea unul, două, trei şi luă tigaia de pe foc.

Din cenuşa lui Petru, din rouă şi din iarba vieții s-a fost făcut o unsoare mirositoare. Vîntul cel de primăvară sufla o dată peste ea, şi unsoarea se slei. Acuma unseră oasele lui Petru cu unsoarea de şapte ori în jos, de şapte ori în sus, de şapte ori cruciş, tot de atîtea ori curmeziş, şi cînd fuseră gata, Petru sări în picioare, pe de o sută şi pe de o mie de ori mai frumos decît cum a fost, pe de o sută şi pe de o mie de ori mai voinic şi mai fălos decît cum a fost!

— Sai pe cal, voinice! zise Sînta Vinere.

Îndată ce Murgul sîmți pe stăpînul său în spatele sale, începu a necheza şi a scapără din picioare... Era mai viu decît cum a fost cîndva !

— Unde pornim? întrebă vesel.

— Către casă! răspunse Petru.

— Cum să mergem?

— Ca blăstemul!

Petru mulțămi de vorbă şi treabă, se întinse apoi la cale, şi merse — merse, cum merge adecă blăstemul, pînă ce ajunse la curtea împăratului. De curte nu mai era decît locul. Nu vedeai urmă de om de la care să poți auzi o vorbă sau o veste... Iacă într-un tîrziu Birşa ieşi din fundul unei pivnițe mucezite.

Petru înțelese ce e, cum, din ce pricină, întoarse frîul Murgului şi merse mai repede decît cum a venit... Nici nu răsuflă pînă la Împărăția Zorilor. Cîtă vreme a trecut de cînd a rămas cum a fost să rămînă trebile-n

împărăția Zorilor, aceea cu vorbă şi grai nu se poate spune...

Multă vreme a trebuit să treacă!...

Cînd Petru sosi la punte, în soare nu mai erau decît trei raze luminoase, şapte calde şi nouă seci... celelalte toate le-a fost lepădat cu de-amănuntul... Cînd Petru se opri cu Murgul, toată lumea se opri cu el ca să vadă ce va fi să fie acuma.

Zîna Zorilor simți cum că ceva deosebit trebuie să fie în apropiere, că-i părea că tocmai acuma s-a deşteptat din visul cel ce-a făcut-o tristă... Ea dorea... nu ştia ce... tocmai ca şi atuncea...

— Cine vine? întrebă cam cu jumătate de gură.

—-Ține-te bine, stăpîne! zise Murgul.

Petru strînse din pinteni, trase din frîu, şi nici nu se simți pînă ce fuse de cealaltă parte de punte,

— Voinic vine peste punte ! strigară păzitorii ridicîndu-şi pălăriile din cap.

Zîna Zorilor nu se mai mişcă din loc şi nu mai grăi nici o vorbă. Ca pe nevăzute sări Petru la ea, a cuprins-o în brațe şi o sărută... cum sărută adecă feții-frumoşi pe zînele drăgăstoase...

împărăteasa Zorilor simți că sîmte ce n-a mai simțit... Nu mai vorbi, nu mai întrebă, ci făcu semn ca să bage pe Murgul în grajdul Soarelui şi intră cu Petru în casă...

Zînele începură a zîmbi vesel; florile începură a mirosi dulce; izvoarele deteră a curge limpede; vînturile se prefăcură în cîntec de bucurie; roata vieții începu a se întoarce mai repede decît prisnelul; vălul cel negru căzu la pămînt şi soarele strălucitor se ridică în sus către ceruri... sus... mai sus decît cum a fost cîndva... Şi-n lume se făcu lumină ca fața Soarelui, încît nouă ani, nouă luni şi nouă zile oamenii nu văzură nimic de lumina cea înfricoşată.

Petru merse acasă, aduse pe tatăl său cel bătrîn şi pe mama sa cea bătrînă, făcu o nuntă încît îi merse vestea-n nouăzeci şi nouă de țări şi se făcu împărat peste amîndouă împărățiile.

Iară fraților Florea şl Costan li se dete lumina ochilor, ca să Vadă şi ei fericirea lui Petru. .

Asta a fost, dragii mei cei buni povestea lui Petru Făt-Frumos cu Zîna Zorilor din Țara Soarelui

Petru a trăit şi a împărățit cu pace şi cu sănătate. şi doară mai împărăteşte şi astăzi cu ajutorul lui Dumnezeu.

FLORIȚA DIN CODRU
Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti, în mijlocul codrilor, lîngă drumul cel mare, lîngă drumul cel de țară, pe unde umblă și trece împăratul cu voinicii săi, era odinioară o crîșmă, la crîșma aceea era o crîșmăriță; crîșmărița avea o fată, și pe fată o chema Florița. Fata asta nu era însă fiica crîșmăriței, și crîșmărița nu era mama fetei: fata era fată fără părinți, și crîșmărița maică de suflet a fetei... Cine să fi fost părinții fetei chiar nici cei mai bătrîni și mai cu sfat oameni nu pot s-o spună; asta nime n-a putut s-o înțeleagă... într-o bună dimineață, crîșmarul s-a dus după lemne la pădure... și... iacă ce să vezi: pe o poiană limpede și plină de flori a aflat o fetiță ce se juca cu niște pui de căprioară. Cum, cînd și de unde să fi ajuns copilita asta prin codru, aceea minte pămîntească nu poate s-o priceapă. Doar a crescut ca și florile din pămînt; doar a căzut ca și stelele din cer; sau s-a prefăcut cumva, pe nepricepute, din văzduhul curat. Destul cum c-atîta era de frumoasă fetița asta, încît de-ar fi fost să fie din om, ar fi trebuit să fie — cel puțin — fată de împărat. Cine știe?... vreun împărat ce domnește în ascuns prin adîncul codrilor...

Crîșmarul s-a lăsat de lemne, a luat fata în brațe, a dus-o acasă... și de aici înainte a fost fata de suflet a lui și a crîșmăriței.

Așa a crescut apoi fata la crîșmă. în toată ziua Sâ făcea mai mare, și cu cît se făcea mai mare, cu atîta mai frumoasă la față, mai plăcută la făptură și mai dulce și mai înțeleaptă la vorbă. Pentru aceea oamenii o numeau Floare, —Floarea cea frumoasă de la crîșma din codru.

Nu numai Florița, ci și maică-sa, crîșmărița, era însă frumoasă. Crîșmărița nu era însă așa de frumoasă ca și Florița, și Florița altfel iară, nu ca și crîșmărița. Crîșmărița era frumoasă ca și o pană de păun; Florița era frumoasă ca și o floare ce crește ascunsă în umbra tufelor. Crîșmărița era frumoasă încît nimeni nu se putea răbda ca să nu vorbească cu ea și nimeni nu cuteza să privească la ea; Florița era frumoasă încît nimeni nu se putea răbda ca să nu privească la ea și nimeni nu cuteza să vorbească cu ea. Crîșmărița atîta era de frumoasă încît dacă-i vedeai fața oglindită în fața vinului, ți se părea cum că vinul e mai tare și mai înfocat; Florița atîta era de frumoasă încît dacă-i vedeai fața oglindită în fața vinului ți se părea cum că vinul e mai dulce și mai moale.

A mers dară vestea în lume și în țară cum că la crîșma din codru se bea vinul cel mai bun, crîșmărița din codru e cea mai frumoasă crîșmăriță din țară, și cum că Floarea Codrilor e cea mai frumoasă fată din lume. Cîți drumeți treceau prin țară, toți se opreau la crîșma din codru, gustau un strop de vin, vorbeau o vorbă cu crîșmărița și aruncau o privire la Florița, și apoi, cît trăiau pe lume, vinul cel bun, vorba cea dulce și fața cea frumoasă nu le ieșea din minte.

într-o zi de dimineață trece vestea din gură în gură pînă ce ajunge la crîșma din codru cum că peste ziuă are să treacă împăratul pe aici pe lîngă crîșmă, cu voinici, cu curte și cu mare lucru și treabă... precum trec adecă împărații. Crîșmărița... acuma știm noi cum sunt muierile! Dă în dreapta, dă în stînga, sparge, șterge, curățește, s-a chitit, s-a pieptănat... cum fac adecă muierile cînd nu e ca totdeauna. Din zori de zi pînă în prînzul cel mare nu s-a mai mișcat de la căutătoare: tot s-a sucit și dessucit, pînă cînd nici ea singură nu știa ce are să mai facă. Cînd se simți gătită cum

se cade, ea se puse înaintea căutătoarei, privi îndelungat şi cu drag la faţa sa, apoi grăi:

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău, răspunse căutătoarea; pe de o sută şi pe de o mie de ori e însă mai frumoasă Floriţa, pentru că ea are faţă ca zorile dimineţii, ochi ca şi cîmpul cerului şi trup ca raza soarelui.

Crîşmăriţa nu mai asculta nici o vorbă, ci ieşi afară, izbi uşa, intră în crîşmă şi se puse cu vorbă aspră şi neîmpăcată la Floriţa: că nu e bună, că e proastă, că e leneşă — că e toate, numai aşa nu, precum ar trebui să fie. După ce i s-a făcut apoi destul de vorbe, a dat poruncă aspră ca Floriţa de aici înainte în toată ziua să se scoale des-de-dimineaţă, să mături casa, crîşma, curtea, să fiarbă mîncare... şi iarăşi să mături, să spele, să taie lemne, să facă foc şi mîncare — pînă ce s-o face noapte; iar dacă s-a făcut noapte, să se suie în podul casei, să-şi coboare un sac de grîu necernut şi s-aleagă gunoiul din el, ca numai seminţele curate să rămînă; numai după ce va sfîrşi toate aceste lucruri îi era iertat să se culce şi să doarmă pe trei scînduri de goron.

împăratul veni, gustă o picătură de vin, grăi o vorbă cu crîşmăriţa cea frumoasă şi-şi merse mai departe în cale.

Floriţa — sărmana de Floriţa! —ea trei luni, trei săptămîni şi trei zile trase-n jugul cel aspru fără să grăiască o vorbă, fără să plîngă o lăcrăma, fără să-nceteze a-şi cînta cîntecele vesele... Şi pe cît muncea mai mult, pe atîta ţi se părea mai rumenă la faţă, mai vie la privire şi mai harnică, şi mai sprintenă, şi mai drăgăstoasă.

Peste trei luni, trei săptămîni şi trei zile iarăşi sosi vestea cum că împăratul era să treacă cu voinicii pe lîngă crîşmă. Crîşmăriţa se găti încă mai cu ţorţoi decît în cel dintîi rînd şi, cînd se simţi gătită, iarăşi întrebă pe căutătoare:

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău! răspunse căutătoarea, dar pe de o sută şi pe de o mie de ori e mai frumoasă Floriţa, pentru

că ea are faţa ca mărul, ochi ca şi căprioara şi trup ca şi crinişorii.

Ce vorbe a zis, ce vorbe n-a zis crîşmăriţa către Floriţa, aceea nici n-o mai spun: ştie acuma fiecare cum că, zău ! muierile n-aleg la vorbe cînd li-a trecut de glumă... Vai şi amar d-acela care în lume n-a avut parte de bine, care n-are maică, n-are taică, n-are fraţi, n-are surori, ci stă aşa singură, ca şi frunza acăţată d-un paiangen... Bag sama, aşa e dată, ca unul să strîngă şi altul să frîngă.

Crîşmăriţa, în supărarea ei cea mare, porunci ca Florica de aci înainte să nu mai iasă la faţa soarelui, ci tot în pivniţa cea mare din fundul grădinii să muncească. Lăsă apoi să se facă un război cum nici înainte de aceea, nici după aceea n-a fost altul: numai suveica[1] era atîta de mare, încît voinic trebuie să fie acela care să ţi-o ridice de la pămînt. Cum au trebuit apoi să fie celelalte! Pe acest război a trebuit apoi să ţese Floriţa pe toată ziua nouă coţi în lung, o pînză în care urzeala era din fire încît nu le vedeai cu ochii, iar năsădeala din funii, pe care nici cele mai sălbatice fiare nu le-ar fi putut rumpe, şi apoi să ţese, încît nici năsădeala să nu se vadă prin urzeală, nici în urzeală să nu se facă crîmpiţă[2]. Dacă Floriţa şi-a făcut lucrul, ea are să capete o bucăţică de pine, făcută jumătate din pazme, jumătate din cenuşă, şi un ulcior de apă clocită la soare.

împăratul a venit, şi-a gustat picătura de vin, şi-a grăit vorba către crîşmăriţa cea frumoasă şi şi-a făcut calea mai departe.

Floriţa nouă luni, nouă săptămîni şi nouă zile a muncit, sărmana de Floriţa, în întunerec, ascunsă sub pămînt şi chinuită, şi flămînzită, şi batjocorită ca vai şi amar de ea !...

[1] *„Suveica"* se numeşte instrumentul cu ajutorul căruia „năsădeala", adică firul ţesut, se trage prin „urzeală", adică firele lungi în care se ţese (n.a.).

[2] *„Crîmpiţă"* este termenul pentru încurcarea firelor. Acea femeie ţese bine care nu „roade", adică rupe şi leagă „nod" în pînză care „bate des", încît firele crucişe nu se deosebesc, ci şunt dese unul lîngă altul (n.a.).

Peste nouă luni, nouă săptămîni şi nouă zile, *acuma de-a treia oară,* iarăşi sosi vestea cum că împăratul vrea să treacă pe lîngă crîşmă cum înainte de asta n-a trecut încă, adecă cu mare lucru şi treabă şi cu multă socoteală... Era ca astă dată nu numai copitele, ci şi cozile şi coamele cailor să fie aurite... şi fel de fel de lucruri, de care înainte de asta nici nu s-a vorbit... Era adecă să fie lucru mare şi împărătesc !... Se zicea cum c-acuma vine şi feciorul împăratului, un voinic... voinic ca şi un fecior de împărat...

Crîşmărița?... trei zile şi trei nopți ea n-a stat în loc... In zorile de-a treia ziuă crîşma era mai curată decît ghiocelul şi crîşmărița mai chitită şi mai hoscorată decît ce-a fost ea însăşi cîndva. Şi apoi, aşa cum era, se puse, acuma de-a treia oară, înaintea căutătoarei.

— Frumoasă sunt, oglindă?

— Frumoasă, zău ! grăi căutătoarea, dar pe de-o sută şi de-o mie de ori mai frumoasă Florița, pentru că ea are față ca şi fagurele topit, ochi ca şi nevasta unui împărat şi trup ca şi rouşoara de pe flori.

Crîşmărița nu mai zise nici o vorbă, îşi înghiți mînia, şi, plină de gînduri amare şi de necaz nestîmpărat, se aşeză pe prispa de dinaintea casei pentru ca s-aştepte şi să vadă sosirea împăratului...

Iacă într-un tîrziu, cam pe cînd stă soarele la prînzul cel mic, se văzu din depărtare că vine, că s-apropie, c-acuşi s-ajungă ceva ca şi un nor strălucit.

Venea împăratul cu voinicii şi cu feciorul său, venea, însă, încît copitele cailor nici nu făceau colb şi pulbere, ci numai aşa... din strălucitul aurului celui mult simțeai cum că acuşi va să fie aici... Cînd crîşmărița şi oamenii ce stăteau de vorbă înaintea casei văzură cum că de aici înainte nu e glumă şi rîs, ci chiar va să fie ceva, ei cu toții se sculară în picioare şi făcură adecă cum fac oamenii de treabă cînd are să fie lucru cu cinste şi mare... Poți şti acuma ce e aceea cînd vine chiar împăratul cu oamenii şi cu feciorul său!... Crîşmărița îşi tocmi cătrința, se scutură de colb şi se supse la buze; oamenii îşi luară pălăriile din cap şi se neteziră la păr... Iară Florița toca din război.

Abia fură gătiți, pînă ce sosi şi împăratul şi năvăli cu ceata cea strălucită asupra crîşmei. împăratul, feciorul cel de împărat şi voinicii cei mîndri se coborîră toți cu toții de pe cai, ziseră „bună ziua" şi băură vin de cela bun... După ce şi-au băut vinul şi şi-au zis vorbele, încălecară apoi şi se duseră încă mai repede decît cum au fost venit... De Florița... nimeni n-a întrebat, nimeni nu s-a îngrijit... Numai feciorului de împărat i se părea cum că nu e precum ar trebui să fie: cum că vinul nu e ca lauda, cum că crîşmărița nu e ca vestea... Ce să faci însă? Şi el îşi dete pinteni la cal şi se repezi mai departe cu ceata cea strălucită...

După ce împăratul, voinicii şi feciorul de împărat s-au fost depărtat, crîşmărița chemă la sine pe Baba Boanta, o vrăjitoare vestită, care era atîta de bătrînă, încît ținea minte cînd codrii erau ca iarba, munții ca muşunoiul şi văile ca şi crețăturile la ea pe față... atît de bătrînă era Boanta... şi de cînd trăieşte n-a făcut alta decît vrăji şi alte lucruri ascunse şi nepricepute... Acuma era vorba ca să facă ce va face cu sărmana de Florița.

După multă vorbă şi îndelungată sfătuire, crîşmărița se înțelese cu Boanta ca asta să lege pe Florița la ochi, s-o ducă în codru, să-i scoată ochii şi s-o lase acolo, ca s-o mănînce fiarele şi alte grozăvenii de acelea din pădure şi de prin guduroaiele întunecoase.

\Mult sfat nu s-a făcut după aceea. Boanta merse în pivniță, legă pe Florița la ochi... şi făcu precum i s-a fost zis.

Cînd ele ajunseră în adîncul codrului, pe unde ființă omenească n-a călcat de cînd e lumea, Boanta scoase cuțitul cel mare, dezlegă legătoarea cea neagră de pe ochii Floriței şi făcu, ca să-şi facă treaba... Abia privi însă la Florița în față şi în ochi, ea scăpă cuțitul din mînă şi stete uimită şi încremenită — cum stă omul cînd mare lucru i se pune în cale... Mulți ani a trăit şi multă lume a umblat Baba Boanta: pe Florița n-a văzut-o decît o dată... De frumoasă ce-o vedea, îi părea cum că nici n-o vede, ci numai şi-o gîndeşte... Florița... sta şi ea uimită de ce vedea: ea — sărmana! — nu ştia ce are să i se facă, ce are să pățească.

Cum Florița și Boanta stăteau așa uimite, deodată, ca din pușcă, sări o căprioară dintr-un tufar, și cum sări, cum trecu pe lîngă Florița, cum privi la ea, așa privi, încît ochii amîndoi, și cel de-a dreapta, și cel de-a stînga, îi săriră din cap și căzură la Florița în poală.

Baba Boanta mulțumi lui Dumnezeu cum că nu e silită să facă un păcat mare, luă ochii cei de căprioară și-i duse, ca să spuie cîrciumăriței cum că i-a scos de la Florița din cap.

Florița rămase singură și părăsită... Ce să facă? Porni încotro o duseră ochii și norocul.

Multe zile și multe nopți a pribegit Florița așa singură prin codru, fără s-audă grai pămîntesc, fără să vadă ființă omenească. Numai din cînd în cînd i se ivea cîte o fiară sălbatică în cale și asta rămînea însă privind din depărtare, o urma o bucățică de cale și apoi se ascundea în tufele dese. Florița mergea cîntînd mai departe... Unde —nici ea singură nu știa... Mergea... mergea...

Intr-atîtea și atîtea zi, tocmai în revărsatul zorilor, pe cînd se dezvelea ziua din noapte, văzu cum că vede ceva, așa ca ș-o casă, zărindu-se printre frunzele copacilor, înaintea casei lucra un om ghebos ceva — nu știu ce — aplecat la pămînt, dar lucra, încît nici cu trăsnetul n-ai fi putut să-1 trezești de la lucru... Dar cum lucra? — nu ca altă lume. Toate le făcea întoarse și sucite, ca și omul adecă care nu pricepe lucrul de care s-a prins. El lucra la un pui... Mai înainte îl ciupeli și numai după aceea îl opări cu apă fiartă — mai înainte îl drese și numai după aceea îl ciupeli și opări...

Cînd Florița văzu cît de necioplit mi se mișca ghebosul, ea nu se putu răbda ca să nu meargă să-1 învețe și să-i ajute...

— Bun lucru, bădiță! grăi Florița blînd ca totdeauna...

Ghebosul privi îndărăt cînd auzi, așa ca prin vis, vorba cea dulce a Floriței, și cînd privi și văzu ce vede... poate acuma fiecare să știe ce trebuie să fie atunci cînd un ghebos privește în fața Floriței, Ghebosul scăpă și cuțitul, și puiul, și toate le scăpă din

mînă, și sta înaintea Floriței, încît i se părea c-acuma nici nu e ghebos mai mult... Dar nici Florița nu sta la flori și frunze! Ghebosul era atît de hîd, cît Florița de frumoasă: cu gura ca grapa, cu ochii ca ceapa, cu nasul cîrlig, cu părul pîrlit...

— Ce ai de gînd cu puiul? întrebă Florița după ce-i mai trecu amețeala.

— Am să-1 frig pentru tovarăși, răspunse ghebosul cam cu jumătate de gură, ca omul din care scoți vorba cu frică.

— Ce tovarăși? îl întrebă Florica.

Ghebosul privi lung la Florica, ca un om care ar vrea să zică ceva și nu știe cum s-o scoată mai nimerit.

— Vezi casa asta? zise el de la o vreme, mai cu inimă. Asta e casa celor doisprezece hoți de codru. Ei s-au dus la hoțit, și eu am rămas ca să le fac de mîncare.

Așa e, doisprezece hoți — hoți de codru și grozavi, cu căpitanul lor cel înfricoșat — au locuit în astă casă.., Și știe toată lumea cum că hoții de codru se spală în toată dimineața cu sînge de copil nebotezat și sînge de fete mari, iar în față de om nu pot să privească pentru că simțesc junghi în spete, și-n cap, și pe toate laturile... Nu e minune dar, dacă Florița a cam tresărit cînd a auzit vorbe atît de mari... Hei! dar Florița nu s-a înfricoșat — zău nu s-a înfricoșat, ci cu vorbă veselă și rîs pe buze a zis către ghebos:

— Un pui pentru doisprezece hoți? Nici pe-o măsea n-are să le ajungă.

— Vezi bine că doară nu am eu atîta pricepere, răspunse ghebosul făcîndu-se și el înțelept. Ieri le-am fript un juncan, și ei m-au bătut pentru c-a fost prea mult: astăzi știu că nu m-or bate.

— Iar azi te-or bate pentru că le-ai fript prea puțin... Aide ca să te învăț eu ce, cum și cît să faci, zise Florița sărind sprintenă, cum era ea, peste pragul casei.

Acuma tăie patru pui și-i fierse, tăie doi purcei și-i fripse, făcu o zămuță bună și caldă, și arătă ghebosului cum are să facă de aici înainte.

— Iacă așa, dragul meu, și așa... și așa, — îl învăța adecă precum, învață o maică bună și îngrijitoare,

Ca nu cumva să se întîmple ceva cu hoții, ghebosul spuse Floriței cum că să-i spuie lui pe cînd are să fie gata cu mîncările, să fugă cît o duc picioarele ca să nu cadă în mînile hoților, căci el numai atunci va cînta din fluierașul cel mic, care cheamă pre hoți la prînz.

Florița găti mîncarea, puse vasele pe masă, mai curați, mai netezi, făcu casa, încît numai de-un drag să șezi în ea, apoi se puse la vorbă cu ghebosul și vorbiră... vorbiră pînă ce uitară de hoți, de fluieriță, de toate.

In adîncul codrului hoții începură să flămînzească, să se supere și, care de care mai cu greu gînd la inimă, să pornească către casă... Hei! ghebosule, ghebosule, mare necaz ți-ai făcut!

— Ce se sîmte aici? întrebă Florița simțind ceva, ca și cînd ar fi sînge sau așa ceva...

— Vai! sărmanul de mine! strigă ghebosul înspăimîntat, vin hoții! Fugi! Ba nu fugi, căci n-ai vreme de fugă... Ascunde-te sub pat.

Florița — de frică, ce să facă? — se ascunse sub pat. Iar cei doisprezece hoți de codru veneau tot unul după altul, și încă din depărtare s-auzea cum ziceau că au să-1 ucidă, să-1 turtească, să-1 taie bucățele pre ghebosul... Cum nu?! cînd ei răbdau la foame... ei... hoți ca dînșii!

Ghebosul le ieși în cale, ca să-i roage de iertare și să le spună cum că le-a făcut mîncări bune.

— Să taci deloc! grăi căpitanul. Nu-mi priește mîncarea pînă ce nu mă spăl cu sîngele tău.

După aceea intră în casă pentru ca s-aducă cuțitul cel mare; iară ceilalți prinseră pe ghebos și-1 făcură nod.

Cînd căpitanul intră pe prag, el rămase stînd uimit în loc: i se părea că astă casă netedă și curată nu e a lui.

— Măi oameni! grăi către cei de afară, veniți încoace!

— Ce e? întrebară cei de-afară.

— Veniți cînd zic!

Cînd hoții pășiră pe prag, ei priviră încă mai uimiți decît căpitanul la casa lor.,.Așa privind, le trecu de

mînie, și iarăși le veni foamea; se așezară unul după altul la masă.

Ghebosul, ca și omul care era s-o pățească, se făcu sprinten, fugi la vatră și intră cu mîncările în casă.

Cînd căpitanul sîmți mirosul aburilor din zeamă:

— Măi! grăi către ghebos, pentru că mi-ai curățit casa, te lăsăm pînă după prînz.

După aceea luă lingura, gustă din zeamă și o purtă prin gură.

— Ce mîncare e asta? întrebă după aceea.

— Zeamă, cu cinste să fie zis, zeamă călduță, răspunse ghebosul.

— Bună mîncare! grăi căpitanul. Luă după aceea lingura, dete la fiecare hoț cîte trei linguri, și ce rămase își ținu sie.

Hoții își mîncară părticica și după aceea priviră, lingîndu-se pe buze, la părticica căpitanului.

Ghebosul intră cu carnea cea de pui.

— Ce e aceasta? întrebă căpitanul.

— Pui, pui fript, răspunse ghebosul.

Căpitanul își tăie o bucățică, gustă și apoi grăi către ghebos:

— Măi! asta s-o fi adus tu mai înainte! Pentru că ne-ai făcut atît de bune mîncări, noi cu toții te iertăm!

După aceea luă cuțitul, tăie la fiecare hoț cîte o bucățică și ce rămase își ținu sie.

Hoții își mîncară bucățelele, după aceea începură să privească la bucățile căpitanului, lingîndu-se pe degete... Iară căpitanul de la o vreme începu să răsufle cu greu și să mănînce cu țîrîita, numai de ici, de colea cîte o bucățică, cîte un fir, ca și omul care ar mînca și nu mai poate mînca de sătul ce e, săracul...

— Frate căpitane, grăi unul dintre hoții cei flămînzi, tu te-ai săturat: dă-ne nouă ce a rămas!

— Ce? îi zise căpitanul, sau n-ați avut și voi: asta o țin pentru mine — pentru ca s-o mănînc deseară.

— Să nu fie supărare, grăi ghebosul, mai sunt încă și alte mîncări.

— Auziți voi? zise căpitanul, celelalte sunt ale voastre.

— Ba nu ! grăiră hoții, noi vrem să mîncăm din asta, căci asta e bună!...

Vorbă din vorbă: hoții începură a se certa... Unii că asta, alții că ceea; treaba sta rău, şi dacă ghebosul n-ar fi intrat cu purceii cei fripți în casă, zău nu cred că nu s-ar fi întîmplat un lucru nesfîrşit. Cînd însă mirosul fripturii le intră în nas, îndată se stîmpărară.

— Ce e aceea? întrebă căpitanul.

— Purcel, purceluş fript! răspunse ghebosul.

Căpitanul gustă... Aşa ceva pînă acuma nici în vis n-a gustat.

— Măi prostule! grăi către ghebos, acuma trebuie să-1 aduci tu pe acesta? Să mi-1 pui mie pe sară, şi dete puii la ceilalți hoți.

— Să ne dai purcel! grăiră hoții, ai zis că ce vine e al nostru.

— Ce? sau n-ați zis voi că puiisăvi-i dau?zisecăpitanul mîniindu-se urît.

O vorbă nu zic mai mult!... Hm ! aceea nu e glumă cînd căpitanul zice aşa vorbe către tovarăşii săi flămînzi... Poate acuma fiecare să ştie ce e aceea cînd unsprezece hoți se bat cu căpitanul lor... Sărmana de Florița! dacă ar fi ştiut ea cum că asta are să fie din mîncările cele bune... Zburau, Doamne, săbiile, cuțitele şi fel de fel de lucruri, şi se băteau hoții precum se bat nourii în capete şi se prăpădesc... Aşa lucru n-a fost încă de cînd e lumea !

Şi Florița?... Bun e sufletul bun! Doamne, bun e!... bun ca şi darul şi mîna lui Dumnezeu ! Cînd hoții se băteau, sfărîmau şi prăpădeau mai a peire, Florița nu se mai putu răbda, ci ieşi de sub pat şi se puse tocmai în mijlocul lor, şi cum s-a pus, a stat acolo între ei, între hoții cei înfricoşați, bătăuşi şi hoți de codru.

Ce-a fost după aceea, cum s-a făcut, cum s-a sfîrşit, aceea e acuma treaba lor... Oare, Doamne... cînd vede cineva pe Florița, s-ar mai putea bate şi supăra, i-ar mai putea veni gînd rău şi neîmpăcat?... Hoții steteră toți încremeniți, şi amuțiră, şi scăpară săbiile, cuțitele şi fel de fel de lucruri ce aveau în mînă: li se părea cum că a venit pedeapsa lui Dumnezeu asupra capetelor

lor, ca să-i tragă la socoteală pentru păcatele lor cele multe în răutatea lor cea mare şi înfricoşată şi hoțească... Iară Florița le grăi în graiul ei cel blînd:

— Nu vă supărați, bădişorilor, că, dacă doriți, iarăşi vă fac mîncările încă mai bune şi mai călduțe decît cum au fost cele de astăzi.

Hoților li se părea că cerul s-a dărîmat asupra lor, şi munții, şi codrii, cînd auziră vorba Floriței ....

De aici înainte Florița rămase la casa hoților; îi îngriji, îi curați, le făcu mîncări bune, îi ținu la poveşti frumoase şi la vorbe blînde; iar hoții nu se mai mişcară de-acasă. Le părea că de aici înainte nici n-au ce să cerce în lume... Aşa merse asta pînă ce li se sfîrşiră mîncările: ajunseră că abia mai aveau bucate pentru trei zile şi trei nopți. Apoi nici unul nu voia să se urnească de acasă pentru ca să cîştige; fiecare voia să taie lemne, să facă foc, să spele, să mături, să văruiască, să îngrijească grădina cea cu flori, să facă adecă după placul şi dorința Floriței.

într-o zi Florița merse în grădina Cea cu flori, ca să vadă cum şi ce, şi află că un porc sălbatec a făcut mare zguduire printre straturi, şi, aflînd, tare şi mult s-a întristat. Hoții, cum auziră, toți cu toții săriră la puştile cele ruginite şi merseră şi goniră şi nu se opriră pînă ce nu-1 împuşcară pe porcul cel sălbatec. Cînd căpitanul, care era cel mai sprinten dintre toți, venea cu el în spate, aşa păşea de fălos, aşa privea de mîndru, încît erai să crezi c-a stat de vorbă cu Sf. Petru... De aici înainte fiecare hoț voia să fie cel mai harnic, mai de treabă şi mai voinic. Ghebosul, cel mai înțelept dintre dînşii, îi împărți în două: şase inşi trebuiau să meargă în toată ziua la cîştig, iar alții şase aveau să rămînă acasă pentru ca să lucreze după porunca ghebosului şi dorința Floriței.

Cei mai isteți dintre hoți se duseră în cetatea împăratului şi cumpărară cu mulți bani fel de fel de lucruri frumoase şi le aduseră, ca să le pună la căpătîiul Floriței aşa ca nimeni să nu ştie cine le-a pus... Şi apoi li se înnebuneau mințile cînd vedeau cum că Floriței îi sare inima de bucurie cînd dimineața îşi afla cîrpele cele frumoase la căpătîiul patului.

Âşa curgea traiul hoţilor de cînd ei au dat de Floriţa, şi aşa traiul Floriţei de cînd ea a dat de hoţi. Iţi rîde inima cînd îţi aduci aminte !

Hei! dar lumea e rea! Bag samă nici Dumnezeu nu vrea ca în lume să fie numai bine!...

Crîşmăriţa după multă vreme iarăşi privi în căutătoare, iarăşi întrebă, căutătoarea iarăşi îi răspunse şi iarăşi făcu vorbă cu Baba Boanta... Ce-ţi e muierea vicleană ! nici în fundul lumii nu-ţi lasă pace şi trai bun...

Baba Boanta îşi făcu trebile, află cum şi ce e cu Floriţa şi unde se află ea, porni apoi în cale către codrul cel vestit... Cînd ea era s-ajungă la casa hoţilor, află că vede nişte oameni vorbind: erau cei şase hoţi ce stau cu ghebosul la sfat. Ea luă şapte frunze verzi de pe creanga unui stejar, grăi asupra lor cîteva cuvinte ce sunau a vrajă, suflă apoi de trei ori asupra lor. Baba n-a suflat bine, pînă ce frunzele se veştejiră şi hoţii adormiră toţi şapte, unul după altul.

Acuma Baba Boanta intră la Floriţa în casă, spuse cum că-i aduce „sănătate şi voie bună" de la maica sa cea bună; îi dete apoi un inel de aur, frumos şi rotund.

Floriţa — dar de unde să poată gîndi rău prin capul ei! — ea trase inelul pe degetul cel mijlociu şi nici nu-1 trase cum se trage, pînă ce şi căzu la pămînt.

După ce Boanta îşi făcu treaba, ea îşi luă cîrja de după cuptor şi o şterse din cale. Nu-i venea la socoteală ca să stea încă mult fiindcă ştia cum că multă vreme n-are să treacă pînă ce hoţii se vor trezi din somn. Şi hoţii cei din codru, zău! nici pentru o Boantă nu sunt lucru de glumă.

Cînd hoţii intrară în casă, şi cînd ceilalţi sosiră, ştie acuma fiecare ce e aceea cînd doisprezece hoţi de codru plîng din ruptul sufletului, încît pietrele se mişcă... numai Floriţa nu se mişca, căci ea era moartă; moartă... ca şi moartă. în durerea lor cea mare, n-avură încotro: hotărîră s-o îmbrace frumos pe Floriţa, să-i facă un mormînt, şi... vai ş-amar cînd vine pînă într-atîta! Cum steteau ei însă aşa lîngă mort, văzură ceva ce încă n-au văzut: inelul Boantei... Cît ce traseră inelul de pe

deget, Floriţa îşi deschise ochii şi se făcu mai vie decit ce a fost cîndva.

în bucuria lor cea mare, hoţii merseră în cealaltă zi în satul împăratului şi cumpărară toate inelele şi tot aurul ce se afla în tîrg şi-1 deteră Floriţei pentru ca să nu mai primească de la alţii. Şi apoi grijeau, Doamne! cum pot numai hoţii să grijească pe Floriţa, cînd se tem că o vor perde.

Peste şapte luni, şapte săptămîni şi şapte zile, crîşmărita iarăşi privi în căutătoare, iarăşi auzi vorbele supărătoare, iarăşi chemă la sine pe Baba Boanta şi iarăşi trimise primejdia asupra Floriţei.

Boanta făcu ca şi cellalt rînd, şi după ce adormiră hoţii, iarăşi intră la Floriţa, îi zise „sănătate şi voie bună" şi îi dete o rochie de mătase, grăind:

— Iacă, ţi-a trimis-o maica ta cea bună ca să te împodobeşti cu ea.

Floriţa, de bucurie că a primit veste de-acasă, îmbracă rochia ca să vadă cum îi sade. Nici nu trebuie să spun că astă dată Floriţa căzu mai moartă. Boanta fugi mai iute, durerea hoţilor fu mai mare şi învierea mai puternică şi mai îmbucurătoare decît înainte de asta cu atîte săptămîni.

Acuma hoţii cumpărară toate mătăsurile şi frumuseţele ce se aflau la neguţătorii cei mari şi împărăteşti; iar îngrijirea lor se făcu pe de şapte ori cîte şapte mai mare decît ce a fost cîndva.

Peste nouă luni, nouă săptămîni şi nouă zile crîşmăriţa, *acuma de a treia oară, adecă de a doua oară de a treia oară,* iarăşi se făli către căutătoare cu frumuseţea sa.

— Eşti frumoasă, îi răspunse căutătoarea, dar Floriţa e mai frumoasă, de o sută şi o mie de ori mai frumoasă decît ce-a fost ea însăşi cîndva, şi trăieşte ca o împărăteasă.

După aceste vorbe crîşmăriţa n-a mai chemat pe Boanta la sine, ci şi-a legat catrinţa şi ea însăşi s-a dus la coliba babei.

Ce-au vorbit, ce n-au vorbit, ce sfaturi au făcut, aceea nu se poate spune... Bune gîncluri cu de-a bună

Seama nu le-â trecut priri minte... Vai şi amar de acela ce dă de rău cu muierile!

Boanta se suflecă, acuma chiar de a treia oară, şi aceea nu e glumă, cînd o vrăjitoare ca şi Boanta se suflecă cum înainte de asta nu s-a mai suflecat încă... De astă dată nici nu porni pe picioare, ci în miez de noapte, călărind pe o prăjină strîmbă... Mare primejdie trebuie să fi fost în gîndul ei că s-a opintit atît de băbeşte!

De cînd Floriţa murise în două rînduri, hoţii nu mai dormeau nici ziua, nici noaptea, ci stau la pază, cum stai cînd de mare necaz şi primejdie te temi. Pentru ca nu cumva să-i cuprindă somnul, unul dintre ei totdeauna trebuia să se culce pe un pat de spini, iară subt pat era jăratec viu şi înfocat... Boanta văzu că acuma cu una, cu două n-are s-o isprăvească; ea făcu dar lucruri, vrăjitorii şi fel de fel de taine, încît mintea curată nici nu le poate gîndi... Pentru ca să adoarmă pe hoţi, ea acuma nu făcu vraja cea mai mică, cu frunzele de stejar, ci vraja cea mai mare şi nemaipomenită, încît ţi se ridică perii în vîrful capului cînd gîndeşti la ea. Luă un ac subţirel şi mic, dar mic şi subţirel/încît nici cu vîrful limbei nu puteai să-1 simţeşti, dar încă să-1 vezi cu ochii, împunse doisprezece stejari cu acest ac, grăi o mulţime de zicăli încîlcite, se-ntoarse de trei ori peste cap, şi hoţii, toţi doisprezece, împreună cu ghebosul, chiar şi acela de pe spini şi jăratec, adormiră ca morţi.

Cînd Boanta intră, acuma de a treia oară, în casă la Floriţa, ea nu zise numai „sănătate şi voie bună", ci alte vorbe care de care mai frumoase şi mai dulci, cum vorbesc adecă babele cînd voiesc să-ţi strice firea... iară Floriţei îi sărea inima de bucurie cînd auzea atîta veste bună şi frumoasă de la „ai săi".

— Să te împodobesc ca pe o împărătească, mi-a poruncit maică-ta cea bună, grăi Boanta într-un tîrziu. Să-ţi peptăn eu părul şi să ţi-1...

De unde ar putea Floriţa să nu facă precum a dorit maică-sa cea dulce?... Ea lăsă ca Boanta să o pieptene, şi Boanta o pieptănă, atîta de frumos o pieptănă, atît de frumos îi împleti părul, încît i se încurcau ochii cînd privea la ea şi nu ştia pe unde o vede mai frumoasă.

Dar Boanta nici nu fuse gata cu pieptănatul, pînă ce Floriţa şi căzu moartă, mai moartă decît ce a fost cîndva în viaţa ei... Boanta i-a fost împletit firul morţii în păr.

După ce Boanta'îşi făcu păcatul, ea se sui pe prăjina cea strîmbă şi se depărta mai răpede decît Vîntoasele.

Cînd hoţii'aflară cum că iarăşi nu e bine, ei deteră a fugi care încotro, a se opinti din ruptul sufletului, ca doară cumva să învie pe Floriţa şi de a treia oară. Ii traseră inelele de pe degete, îi dezbrăcară rochia, îi luară salba de pe piept: dar Floriţa rămase moartă, şi hoţii cei doisprezece — hoţi grozavi din fundul codrului — încet-încet, unul după altul, începură să plîngă, nu cum plîng copiii, ci cum plînge omul cînd vede că acuma toate s-au sfîrşit, că de aci înainte nu mai are ce să facă.

Cînd Floriţa fu cu totul dezbrăcată, hoţii încetară a plînge şi rămaseră cu toţii încremeniţi; li se opri suflarea şi-i părăsi sufletul.

— S-o despletim! grăi ghebosul.

— Să ferească Dumnezeu! răspunse căpitanul; aşa de frumos numai ea ştie împleti cu degetele ei cele mărunţele!

— Da, da! ziseră ceilalţi hoţi. Dacă a venit acuma pînă într-atîta, să fie măcar şi moartă precum a fost mai frumoasă-n viaţă.

De aci înainte hoţii multă vorbă nu făcură; nici n-aveau ce să-şi mai zică: îmbrăcară pe Floriţa în cele mai frumoase giulgiuri, îi puse fiecare cîte un crinişor pe frunte, aleseră cel mai frumos copac din codru, făcură un coşciug, cum ei îl ştiau a face mai frumos, aşezară pe Floriţa în coşciug şi-i aprinseră la cap o lumină de ceară curată, topită tocmai din fagurele în care a fost să fie matca albinilor... După ce le gătiră astea, căutară cea mai înaltă poiană din codru şi unde erau cele mai multe flori, făcură un mormînt de trei ori mai adînc decît ce era de lat şi de trei ori mai lat decît era de lung... şi apoi... sărută fiecare pe Floriţa în mijlocul frunţii, şi o luară, şi o duseră...

— Ho! staţi! grăi ghebosul cînd văzu că hoţii voiesc să arunce pămînt asupra Floriţei. Pămînt pe trupul ei? Nu vă temeţi de mania lui Dumnezeu?

Hoţii toţi, unul după altul, lăsară pămîntul din mînă; le venea să intre în pămînt de ruşinea păcatului ce erau să facă.

Cînd erau să pornească către casă, nici unul nu putea să facă începutul: erau legaţi de pămînt şi simţeau că acasă nu au ce să mai caute... Se aşezară dar jur împrejur pe lîngă mormîntul Floriţei şi priviră... priviră, pînă ce privind muriră toţi doisprezece, unul după altul. Doisprezece hoţi au murit, şi ghebosul împreună cu dînşii... Sărmanii de ei! mai c-au fost oameni de treabă . . . .

Bag sama aşa a fost să fie . . . .

Multă, foarte multă vreme a stat Floriţa aşezată în mormînt; pe lîngă mormînt, peste pămîntul ce sta în jurul gropii, au fost crescut tot flori din flori, care de care mai frumoase şi nemaipomenite, şi florile nu cresc ca şi bureţii peste noapte... După multă vreme dară, feciorul împăratului a venit cu mulţi oameni şi cu mare treabă ca să vîneze prin codru... Deodată auziră cum fac cîinii mare larmă şi multă lătrătură. Feciorul împăratului trimise pe cîţiva argaţi dintre cei mai tari la inimă, ca să vadă ce e, cum şi pentru ce.

Argaţii veniră şi spuseră că s-au adunat cîinii într-o poiană înaltă şi luminoasă, şi, suindu-se pe un dîmb cu flori, toţi cu toţii, cu mic cu mare, au început nu să latre, ci să urle, cum urlă cinele cînd vede bufniţa strigînd pe hornul casei, ori cînd arde casa stăpînului său, să urle adecă a primejdie.

Feciorul cel de împărat — fecior de împărat adecă, care nu se mulţumeşte cu una, cu două — porunci argaţilor să-1 aştepte şi se duse ca să vadă el cu ochii şi s-audă cu urechile lui de treaba cînilor.

Cînd simţiră cînii apropierea stăpînului lor, ei încetară a da semn de primejdie şi deteră a-şi mişca cozile. Hei! dar din loc nu se mişcară pînă ce nu păşi feciorul cel de împărat în florile cele frumoase... Fecior de împărat, fecior de împărat... doisprezece oameni împietriţi nu sunt glumă! zău, şi chiar un fecior de împărat trebuie să tresară cînd îi vede printre flori — şi apoi cînd privi în mormînt?,.. Feciorului de împărat îi păru

cum că chiar şi al lui suflet a împietrit cînd văzu pe Floarea Codrilor... El a văzut multe fete de împărat: Floriţa e însă Floriţa... Cînd văzu dar că Floriţa e moartă, el se întrista, după aceea se supără, şi mai la urmă atîta de grozav se amărî, încît îi venea ca să ia lumea în gheare şi aşa să deie cu ea de pămînt, încît toată să se sfarme, ca nici sămînţa să nu rămînă de ea!...

Ei! dar feciorii cei de împărat sunt scurţi la vorbă. „Dacă n-am văzut-o vie, s-o văd cel puţin moartă", îşi zise el, şi apoi merse la argaţi, le porunci ca să pornească către casă. Numai doi oameni credincioşi ţinu la sine, şi cînd se făcu noapte, cu aceşti doi împreună scoaseră pe Floriţa din mormînt şi o duseră prin ascuns la curtea împăratului... După ce Floriţa fu bine pusă, ca nimeni să nu afle de ea, feciorul împăratului porunci argaţilor să tacă despre cele ce au făcut şi văzut şi n-au mai văzut, şi-şi făcu treaba mai departe. El alese cele mai frumoase douăsprezece case ce se aflau în curtea împăratului, aşeză pe Floarea Codrilor în cea mai frumoasă dintre ele, porunci ca douăsprezece fete, cele mai sprintene, să grijească pe Floriţa zi şi noapte, să o aşeze într-un leagăn de aur şi să o legene ca şi cînd ar fi vie. Faţa Floriţei şi acuma era rumenă; crinişorii de pe fruntea ei nici acuma n-au veştejit, şi părul ei şi acuma tot atît de frumos era pieptănat şi împletit; feciorul cel de împărat dete poruncă aspră ca nimeni să nu atingă faţa, crinişorii şi părul... De aici înainte Făt-Frumosul împărătesc de dimineaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţa nu se mişcă de la leagănul Floriţei: privea, privea în faţa cea frumoasă pînă ce adormea privind şi cu ochii deschişi.

Cele douăsprezece fete ce aveau să grijească pe Floriţa nu mai încetau a-şi sparge capul asupra poruncii aspre ce li s-a dat. „Oare pentru ce să nu atingem crinişorii şi pentru ce să nu-i despletim părul? şi dacă am face, ce s-ar face? cum ar fi?" se întrebau ele în gîndul lor. Aşa e muierea! n-are odihnă pînă ce nu află ce ar dori să ştie.

—- Ştiţi voi ce? grăi cea mai şireată dintre ele. Feciorul împăratului doarme: aide s-atingem şi să despletim; pînă cînd el se trezeşte, noi iarăşi facem precum a fost,

La astfel de lucruri multă vorbă nu fac muierile: ele începură să despletească pe Florița, și cum o despletiră, îi scoaseră firul morții din păr; iară Florița, Floarea Codrilor, se făcu mai vie, mai frumoasă și mai sprintenă decît ce a fost cîndva în viața ei. Cînd fetele văzură morții rîzînd, ele, înspăimîntate și învrăjbite, fugiră care încotro. Din larma ce făcură se trezi și feciorul cel de împărat. Acuma poate fiecare să știe ce e aceea cînd feciorul cel de împărat vede pe Floarea Codrilor chiar vie, privește în ochii ei cei blînzi și aude vorba ei cea dulce. Înfricoșat și grozav și nemaipomenit de frumos lucru trebuie să fie așa ceva.

Feciorul împăratului nici trei vorbe n-a grăit pînă ce a și mers vestea în curte cum că „iacă așa și așa", că s-a întîmplat adecă ce s-a întîmplat cu minune și cu taină nepricepută, și cînd a venit împăratul cel bătrîn ca să vadă ce e, cum și pentru ce, el atît de tare s-a speriat, încît îi înnegriră perii capului și întineri cu șaptezeci și șapte de ani!

După ce oamenii se dezmeticiră, Florița stete de vorbă cu ei și le spuse cum și ce, de unde și pînă unde, iacă încoace și încolo, adecă toată întîmplarea și patimele ei. Împăratul cel bătrîn asculta, precum asculți la copilași cînd încep să vorbească, asculta adecă încît îi sta răsuflarea în loc, și precum asculta, el tare și foarte mult se supăra cînd auzea cîte toate despre suferințele sărmanei de Florița; iară cînd asta încetă cu vorba, el grăi către ea cu vorba lui cea blîndă și împărătească:

— Fătul meu, draga mea ! bunul Dumnezeu a voit ca să vii tu la casa mea, să îmi fii mie noră și nevastă feciorului meu.

Florița nu zise nimic, ci privi numai așa cu coada ochiului la cel voinic frumos fecior de împărat... iară feciorului i se făcură vorbele nod și crîmpiță tocmai pe vîrful limbii.

Pînă ce zici „una, două, trei'", vestea despre cununia feciorului de împărat ajunse pînă în cele patru colțuri ale lumii. Pînă și orbii și șchiopii porniră în cale, ca să vină, să vadă și să nu mai uite cît vor trăi. Crîșmărița cea frumoasă nici ea nu se putea să rămînă acasă: se găti dar cum numai ea știa, și cînd fuse gătită, iarăși întrebă pe căutătoare, acuma de a șaptea oară, — de-a șaptea oară, asta nu e glumă!

— Frumoasă, zău! răspunse căutătoarea, dar Florița e mireasă de împărat!

Cînd crîșmărița auzi aceste vorbe, ea porunci ca să lase tot vinul să curgă, să spargă toate vasele, și porni către fiica sa cea dragă și ginere-său împărătesc.

Se făcu apoi o nuntă, o cununie și un ospăț decît care mai vestit și mai minunat de cînd e lumea n-a fost: chiar și copiii cei de țigan mîncau cu linguri de aur, iar după ce-au mîncat și le duceau cu sine acasă, ca să le aibă și să țină minte.

După nuntă împăratul porunci ca să se iacă o casă cu pereții de oglindă, să se adune cele mai frumoase neveste din țară și să închidă pe crîșmărița cea vicleană cu ele, pentru ca să vadă și văzînd să se surpe în gîndul ei, cum că nu-i ea cea mai frumoasă în țară.[1]

Iar Florița și feciorul cel de împărat trăiră fericiți și fără supărare, cum trăiesc oamenii buni la suflet și înțelepți la minte, încît vestea despre ei ajunse chiar și pînă la noi...

[1] Aici povestea variază. Unii zic: „Feciorul împăratului a poruncit ca să lege pe crîșmăriță de cea mai sălbatică iapă din țară și să înconjure țara de șapte ori cu ea". Alții zic: „împăratul cel bătrîn rugă pe Dumnezeu ca atunci cînd crîșmărița va trece pe poartă, să crape pămîntul și ea să se cutrupească". Și iarăși alții zic: „Florița s-a rugat de împăratul ca să nu pună pedeapsă aspră pe capul maicei sale celei bune, ci precum am zis mai sus". Aceste deosebiri sunt caracteristice, pentru aceea le amintesc. Ele ar împedeca cursul poveștii, pentru aceea le pun în notă (n.a.).

ILEANA CEA ŞIREATĂ
Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odinioară un împărat care avea trei fete, dintre care cea mai mare era frumoasă, cea mijlocie mai frumoasă, iar cea mai tînără, Ileana, atîta de frumoasă, încît şi Sîntul Soare se oprea în cale, ca s-o vadă şi să se desfăteze de frumuseţea ei.

Intr-o zi împăratul primi carte şi veste de la vecinul său, împărat mare şi puternic, cum că, iacă, nu e bine, şi are să se bată cu dînsul pentru o mare pricină împărătească, împăratul se puse la sfat cu bătrînii ţării, şi, cînd văzură cum că nu e încotro, porunci voinicilor să încalece pe armăsari, să-şi apuce armele şi să se pregătească de bătaia cea grozavă ce-avea să se facă si să fie.

Mai înainte de a încăleca şi el însuşi, împăratul chemă pe fiicele sale la sine, le grăi vorbe blînde şi părinteşti şi dete apoi la fiecare cîte o floare frumoasă, cîte o păsărică veselă şi cîte un măr fraged.

— A cărei floare se va veşteji, a cărei păsărică se va întrista şi al cărei măr va putrezi, despre aceea voi şti că nu şi-a păzit credinţa, grăi împăratul cel înţelept.

încalecă apoi pe cal, zise „sănătate bună"şi porni cu voinicii săi în calea cea mare.

Cînd cei trei feciori ai împăratului vecin primiră veste că împăratul a pornit în cale şi că el s-a depărtat

de acasă, ei se înţeleseră între sine şi încălecară, ca să meargă la cetatea cea cu trei fete de împărat, să răpească credinţa fetelor şi să-i facă împăratului supărare. Cel mai bătrîn dintre feciori, voinic şi viteaz, şi frumos, merse înainte, ca să vadă ce e şi cum, şi apoi să aducă veste şi să spuie.

Trei zile şi trei nopţi a stat voinicul pe sub ziduri fără ca vreuna din fete să se fi arătat la fereastră. în crepetul zorilor de a patra zi el perdu răbdarea, îşi întări inima şi bătu la fereastra celei mai mari dintre fetele de împărat.

— Ce e? cine e? şi ce vrea? întrebă fata trezită din somnul cel mai dulce.

— Eu sunt, surioară! grăi feciorul de împărat, voinic împărătesc, ce stau de trei zile cu dragoste la tine la fereastră.

Fata cea de împărat nici nu se apropie de fereastră, ci grăi cu glas înţelept:

— Mergi pe calea pe care ai venit: flori să-ţi crească în cale şi spini să-ţi rămînă pe urmă.

Peste trei zile şi trei nopţi feciorul de împărat iarăşi bătu la fereastră. Acuma fata de împărat se apropie de fereastră şi grăi cu glas blînd:

— Ţi-am zis să mergi pe calea pe care ai venit: spini să-ţi crească-n cale şi flori să-ţi rămînă pe urmă.

încă trei zile şi trei nopţi stete feciorul de împărat la fereastra fetei. în crepetul zorilor de-a zecea zi, adecă după ce au trecut de trei ori cîte trei zile şi de trei ori cîte trei nopţi, el îşi netezi părul şi bătu, acuma d-a treia oară, la fereastră.

— Ce e? cine e? şi ce voieşte? întrebă fata de împărat, acuma mai răstit decît în celelalte rînduri.

— Eu sunt, surioară! grăi feciorul de împărat. De trei ori cîte trei zile stau cu dor la tine la fereastră: vreau să-ţi văd faţa, să-ţi privesc în ochi şi să aud cum curg vorbele de pe buzele tale.

Fata de împărat deschise fereastra, privi cu supărare la voinicul cel frumos, apoi grăi cu glas neauzit:

— Eu ţi-aş privi în faţă şi ţi-aş grăi o vorbă: mergi însă mai-nainte la sora mea cea mijlocie, şi numai după aceea vino la mine.

— Am să trimit pe frate-meu cel mijlociu, grăi feciorul de împărat. Să-mi dai însă o sărutare, pentru ca să-mi fie calea mai uşoară. Şi nici n-a zis bine pînă ce şi fură un sărutat de la fata cea frumoasă.

— Să n-ai parte de altul! zise fata de împărat ştergîndu-se pe buze cu mîneca cea țesută cu altițe. Mergi pe calea pe care ai venit: flori să-ți crească în cale şi flori să-ți rămînă pe urmă.

Feciorul de împărat merse la frații săi, le spuse cum şi ce, şi cel mijlociu porni în cale.

După ce feciorul cel mijlociu stete de nouă ori cîte nouă zile şi de nouă ori cîte nouă nopți la fereastra fetei celei mijlocii şi bătu de a treia oară la fereastra ei, ea deschise fereastra şi îi grăi cu glas drăgăstos:

— Eu ți-aş privi în față şi ți-aş grăi o vorbă: să mergi însă la sora mea cea mai tînără şi numai după aceea vino la mine.

— Am să trimit pe frate-meu cel mai tînăr, grăi feciorul de împărat. Să-mi dai o sărutare ca să pot merge mai iute.

Şi nici nu zise, pînă ce şi fură un sărutat.

— Să nu ai parte de altul! grăi şi această fată. Mergi în calea pe care-ai venit: flori să-ți crească în cale şi flori să-ți rămînă pe urmă.

Feciorul cel de împărat merse la frații săi, le spuse cum şi ce, şi, acum de-a treia oară, porni feciorul de împărat, cel mai tînăr fecior de împărat. Cînd el sosi la cetatea cea cu trei fete, Ileana sta la fereastră şi, cum sta, ea îl văzu şi-i grăi cu glas vesel:

— Cel voinic frumos cu față de împărat, ce cale ți-ai ales de mîni aşa de înfocat?

Cînd feciorul de împărat văzu fața Ilenei şi auzi vorba ei, el stete locului, privi la ea şi grăi cu glas voinicesc:

— Am pornit la soare, ca să-i fur o rază, să-i încredințez sora şi s-o duc acasă să mi-o fac mireasă. Acum, surioară, mă opresc în cale să privesc la tine, în raza feței tale, şi să-ți zic o vorbă şi să-ți fur o vorbă.

Ileana îi răspunse cu înțelepciune:

— De ți-ar fi năravul cum îți este vorba, de ți-ar fi şi sufletul cum îți este fața, mîndre şi frumoase, blinde drăgăstoasa, te-aş chema in casa, te-âş pune la masa şi te-aş ospăta şi te-aş săruta.

Feciorul de împărat sări de pe cal cînd auzi aceste vorbe, apoi grăi cu glas voinicesc:

— Că-mi este năravul cum îmi auzi vorba, că-mi este sufletul precum îmi vezi fața: lasă-mă în casă, pune-mă la masă, şi din zori în seară rău să nu-ți pară.

Şi nici nu-şi grăi vorba, pînă ce şi sări pe fereastră, şi peste fereastră în casă, şi în casă la masă, şi la masă tocmai în frunte, unde şedea împăratul cînd era mire.

— Ei! stăi! grăi Ileana. Să văd mai înainte: eşti ce-ar fi să fii? şi numai dup-aceea să grăim vorba şi să gustăm pomana şi să începem dragostea. Poți tu face să-nflorească din brusture trandafiri?

— Ba! grăi feciorul de împărat.

— Atunci floarea ta este scaiul! zise Ileana cea înțeleaptă. Poți tu face ca să cînte liliacul în glas frumos?

— Ba! grăi feciorul cel de împărat.

— Atunci ziua ta e noaptea ! zise Ileana cea înțeleaptă. Poți tu face să rodească măr pe iarba lupului?

— Pot! grăi feciorul de împărat.

— El să fie pomana ta! zise Ileana cea frumoasă şi şireată. Aşează-te la masă.

Feciorul de împărat se aşeză la masă. Ei, dar Ileana e Ileana cea şireată! El nu se aşeză încă bine, şi iată că şi căzu, cu scaun cu tot, în pivnița cea adîncă în care era ascunsă comoara împăratului.

Acuma Ileana începu să strige „primejdie", şi cînd se adunară toți argații ca să vadă ce e şi pentru ce, ea le spuse că a auzit troncote prin pivniță şi se teme cum că a intrat cineva în pivniță ca să fure comoara împăratului. Multe vorbe n-au făcut argații, ci deloc deschiseră uşa cea de fer şi intrară în pivniță şi aflară pe feciorul cel de împărat şi cu ruşine îl duseră la judecată.

Ileana spuse judecata:

— Douăsprezece fete pedepsite să-1 scoată afară din țară şi, cînd vor ajunge cu el la marginea țării, fiecare să-i dea cîte un sărutat.

Aşa s-a poruncit, aşa s-a întîmplat.

Cînd feciorul cel de împărat a sosit acasă la frații săi, li-a spus toată întîmplarea şi, după ce li-a spus-o, mare supărare a intrat în sufletele lor. Ei au trimis dară vorbă la cele două mai mari fete de împărat ca ele să facă ce vor face ca să trimită cumva pe Ileana la curtea împăratului celui cu trei feciori, pentru ca ei să se poată răzbuna asupra ei pentru batjocura ce a pus pe capul lor. Cînd cea mai mare fată de împărat primi cuvîntul feciorilor de împărat, ea se făcu bolnavă, chemă pe Ileana la sine la pat şi îi spuse că ea numai aşa se va putea însănătoşa, dacă Ileana îi va aduce mîncare de pe vatra feciorilor de împărat.

Ileana, de dragul surorii sale, le făcea toate; ea luă dar cofița şi porni către curtea celor trei feciori de împărat, ca să meargă să ceară sau să ieie şi să aducă.

Sosind la curte, Ileana intră în ruptul sufletului în cuhnea împărătească şi grăi către bucătarul cel mare:

— Pentru numele lui Dumnezeu ! n-auzi tu cum te strigă împăratul? mergi iute, ca să vezi ce e şi pentru ce şi care pricină !

Bucătarul îşi luă picioarele pe umeri şi se depărta — ca şi la poruncă împărătească adecă. Ileana rămase singură în cuhne, îşi umplu vasele de bucate, vărsă apoi pe jos toate trucatele cele scumpe ce stau la foc şi după aceea se feri din cale.

După ce feciorii de împărat înțeleseră şi despre această batjocură, ei se supărară încă mai tare decît ce-au fost pînă acuma, trimiseră din nou vorbă la cele două surori şi se pregătiră din nou la răzbunare. Abia primi sora cea mijlocie cuvîntul voinicilor, ea se făcu bolnavă, chemă pe Ileana la sine la pat şi îi spuse că numai aşa se va însănătoşa, dacă va gusta din vinul ce se află în pivnițele feciorilor de împărat. Ileana pentru sora sa le făcea toate; luă dar cofița şi porni ca să meargă — şi să vină. Sosind la curte, ea intră în ruptul sufletului în pivniță şi grăi către pivnicerul cel mare:

— Pentru numele lui Dumnezeu ! n-auzi tu cum te strigă împărăteasa? fugi şi vezi cum, ce şi pentru ce pricină!

Pivniceriul îşi luă picioarele pe umeri şi se depărta ca şi la porunca împărătesei adecă. Ileana îşi umplu vasele cu vin, varsă ce-a rămas prin pivniță, şi apoi porni către casă.

Feciorii de împărat trimiseră acuma d-a treia oară veste la cele două fete de împărat ca ele să trimită pe Ileana cum n-au trimis-o încă. Fetele de împărat se făcură acuma amîndouă bolnave, chemară pe sora lor la sine şi îi spuseră că ele numai atunci se vor însănătoşa, dacă Ileana le va aduce două mere de la feciorii cei de împărat.

— Dragi surorile mele — grăi Ileana către ele — pentru voi mă duc şi în foc, şi în apă; cu atît mai bucuros la voinicii cei împărăteşti. Îşi luă după aceea cofița şi porni, ca să meargă, să afle, să ia, să aducă şi să scape pe dragele surorile sale de la moarte.

După ce-a înțeles feciorul de împărat cel mai tînăr cum că Ileana are să vină la el în grădină ca să fure merele cele de aur, el porunci că, dacă va auzi cineva vaiete în grădină, nimeni să nu cuteze să intre, ci să lase pe cel ce s-ar văita ca să se vaiete în pace. Luă după aceea cuțite mari, şi săbii, şi sulițe, şi fel de fel de lucruri şi le ascunse în pămînt, pe sub mărul cel cu poame de aur; le ascunse aşa, că numai vîrful ascuțit le ieşea din pămînt. După ce a gătit tot, el se ascunse într-un tufiş, aşteptînd sosirea Ilenei.

Ileana sosi la poarta grădinii, şi cînd ea văzu leii cei mari ce stau pază la intrare, le aruncă cîte o bucățică de carne; leii începură a se bate, iar Ileana merse la măr, păşi încet printre cuțite, săbii, sulițe şi alte lucruri şi se sui în pom.

— Să-ți fie de bine, surioară ! grăi feciorul de împărat acuma. îmi pare bine că te văd la casa mea.

— A mea să fie bucuria! răspunse Ileana, că am voinic împărătesc, şi frumos, şi viteaz, de tovarăş. Aide, sui-te te pom şi-mi ajută să culeg mere pentru dragele surorile mele, că le-au cerut cu limbă de moarte.

Feciorul de împărat nici nu dorea mai mult, el avea de gînd ca să tragă pe Ileana din pom între cuțite.

— Eşti bună tu, Ileano, grăi el, fii dar încă mai bună şi-mi dă mîna de mă ajută în pom !

„Rău e gîndul tău — îşi gîndi Ileana — dar parte să ai de el!" li dete apoi mîna, 11 ridică pe trupină

<

pînă la cracuri, ii lasă apoi ca sa cadă intre cuțite, şi săbii, şi sulițe şi fel de fel de lucruri ce erau gătite spre pierzarea ei.

— Na-ți, grăi după aceea, să ştii şi tu ce ai avut de gînd.

Voinicul cel rău la suflet începu să strige şi să se vaiete: hei! dar nimeni nu venea să-i ajute, ci-1 lăsau ca, după porunca lui, să se vaiete în pace, şi să sufere şi să rabde usturaturile cele grozave.

Ileana îşi luă merele, le duse acasă, le dete la surorile ei, se întoarse după aceea la curtea împăratului şi le spuse argaților ca să meargă să scape pe domnul lor din primejdia cea mare.

Feciorul cel de împărat, batjocorit ca vai de el, trimise după cea mai vestită vrăjitoare din țară, ca să vină să-i facă leac şi să-i vindece rănile. Ileana s-a fost dus însă mai nainte la vrăjitoare şi i-a dat bani mulți pentru ca s-o lase pe ea, pe Ileana, să meargă în locul vrăjitoarei. Aşa ajunse Ileana ca vrăjitoare la curtea împăratului; ea porunci apoi ca să se ia pielea unui bivol şi să se pună trei zile şi trei nopți în murătură sărată, şi după aceea s-o scoată şi să învelească în ea pe feciorul cel rănit. Usturările feciorului de împărat se făcură încă mai straşnice, durerile lui încă mai nesuferite. Cînd el văzu dar cum c-acuma nu e bine, trimise după un popă, ca, mai nainte de ce-ar muri, să-şi uşureze sufletul şi să se împărtăşească. Dar Ileana nici acuma nu dormea; ea merse la popa, îi dete mulți bani şi făcu ca el să o trimită pe ea în locul său. Aşa ajunse Ileana ca popă la curtea împăratului.

Cînd Ileana ajunse la patul feciorului de împărat, el era pe pragul morții; nu mai erau în el decît trei răsuflări.

— Fătul meu, grăi Ileana popită, m-ai chemat la tine ca să-ți mărturiseşti păcatele. Gîndeşte dar la ceasul morții şi spune-mi ce-ți zace la inimă. Eşti supărat pe cineva ori ba?

— Ba ! pe nimeni! grăi feciorul de împărat, pe nimeni afară de Ileana, fata cea mai tînără a împăratului vecin. Şi o urăsc cu dor şi dragoste, vorbi mai departe feciorul de împărat. Dacă ar fi să nu mor şi să mă însănătoşesc,

mă duc s-o pețesc la împăratul, şi dacă n-o pieri în noaptea cea dintîi, atunci ea să-mi fie soție credincioasă şi după lege!

Ileana ascultă aceste vorbe, zise încă şi ea puține şi apoi merse acasă. Aici înțelese că surorile ei pling şi se văietă pentru că au fost simțit că împăratul are să sosească acasă de la lupta cea mare.

— Bucurie s-aveți, le zise Ileana, cînd auziți că taica nostru cel bun are să vină acasă întreg şi sănătos.

— Hei! că noi ne-am bucura, răspunseră surorile, dacă nu ne-ar fi veştejit floarea, nu ne-ar fi putrezit mărul şi nu ni s-ar fi supărat păsărică; dar acum e vai şi amar de capul nostru.

Cînd Ileana auzi astfel de vorbe, ea merse la sine în casă şi află că floarea e încă aburită de rouă, că pasărea e flămîndă şi că mărul numai nu zice „mănîncă-mă, surioară". Ca să le ajute dar dragilor surorilor ei, ea dete la una dintre ele floarea, la alta dete păsărică, iar sie-şi ținu numai mărul cel fraged. Aşa aşteptară sosirea împăratului celui aspru la poruncă.

Împăratul, îndată ce sosi acasă, intră la fata cea mai mare şi o întrebă de floare, de păsărică şi de măr. Ea îi arătă numai floarea; şi asta era însă pe jumătate veştejită. Împăratul nu zise nimic, ci merse la fiică-sa cea mijlocie. Asta-i arătă numai păsărică; şi asta era însă pe jumătate întristată. Împăratul iarăşi nu zise nimic, ci merse fără vorbă la fiică-sa cea mai mică, la Ileana cea înțeleaptă.

Cînd împăratul văzu mărul pe dulapul Ilenei, el era să-1 mănînce cu ochii de frumos ce era.

— Unde ai pus floarea şi ce ai făcut cu păsărică? întrebă el pe Ileana.

Ileana nici nu răspunse, ci fugi la surorile sale şi aduse o floare proaspătă şi o pasăre veselă.

— Mare să creşti, fata mea ! grăi împăratul, acum văd că ți-ai păzit credința.

De la Ileana împăratul iarăşi merse la fiică-sa cea mijlocie şi apoi la cea mai mare. După ce el le întrebă de cele trei lucruri ce le-a încredințat, ele îşi aduseră cu grabă pasărea, floarea şi mărul de la Ileana. Hei! dar bunul Dumnezeu nu rabdă minciuna: la ele floarea era

veştedă, pasărea era tristă şi numai mărul era proaspăt, fraged, rumen şi îmbietor la faţă.

Cînd împăratul o văzu aceasta, el înţelese toată treaba: porunci dar ca pe cele două fete mai mari să le îngroape pin' la sinişori în pămînt şi aşa să le lase ca să vestească asprimea pedepsei împărăteşti. Iar pe Ileana o lăudă şi o sărută şi multă vorbă bună şi împărătească făcu cu ea, zicîndu-i:

— Mult noroc să ai, fata mea, căci tu ţi-ai păzit credinţa.

După ce feciorul cel mai tînăr al împăratului vecin s-a însănătoşat, el încalecă şi porni ca să vină şi să peţească pe Ileana. Împăratul cel bătrîn, tata Ileanei, îi zise cu vorbă părintească, cînd el îşi spuse gîndul care 1-a făcut să pornească în cale:

— Fătul meu, voinice, mergi şi întreabă pe Ileana; cum ea doreşte, cu ajutorul lui Dumnezeu, aşa are să fie.

Iar Ileana nu zise nici o vorbă, ci lăsă ca voinicul cel păţit să o sărute. Atunci împăratul pricepu toată treaba şi grăi:

— Dragi copiii mei, bag sama aşa a fost dat, ca voi să vă fiţi soţ şi soţie; să vă fie dară de bine!

Multă vreme n-a trecut pînă ce Ileana se cunună cu feciorul cel voinic, şi frumos, şi viteaz, şi împărătesc, şi li se făcu o nuntă, încît i-a mers vestea în şapte ţări... Hei! dar Ileana n-a uitat vorba şi gîndul cel rău al feciorului de împărat: ea ştia cum că în cea dintîi noapte după cununie are să o primejduiască. Porunci dară ca să se facă o păpuşă de zahăr tocmai atît de mare cum era ea însăşi, cu faţă, cu ochi, cu buze, cu toată făptura Ilenei... Şi cînd păpuşa fu gătită, ea o ascunse în patul în care ea avea să se culce în acea noapte.

Sara, cînd cuscrii şi corinteii s-au fost aşezat la odihnă şi Ileana s-a fost culcat în pat, feciorul de împărat grăi către mireasa lui:

— Dragă Ileana, să mai aştepţi puţintel, că eu vin îndată. Ieşi după aceea din casă.

Ileana nu se gîndi mult, ci sări din pat, lăsă păpuşa cea de zahăr în locul său şi se ascunse sub o perdea ce sta la capul patului.

Ileana nici nu se ascunsese bine, pînă ce feciorul cel de împărat şi intră în casă cu o sabie ascuţită în mînă.

— Să-mi spui acuma, Ileana draga mea, grăi el, tu m-ai aruncat pe mine în pivniţă?

— Eu! grăi Ileana de sub perdea.

Feciorul de împărat dete o dată cu sabia peste sînisorii păpuşii.

— Tu m-ai scos cu batjocură din ţară? întrebă el de-a doua oară.

— Eu ! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dete peste faţă.

— Tu mi-ai vărsat mîncările? întrebă feciorul de împărat de-a treia oară.

— Eu ! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dete cu spada de sus în jos.

— Tu mi-ai vărsat vinul? întrebă feciorul de împărat de-a patra oară.

— Eu ! grăi Ileana.

Feciorul de împărat dete cu spada o dată cruciş şi o dată curmeziş. Iar Ileana începu a răsufla aburi de moarte.

— Tu m-ai aruncat în cuţite? întrebă feciorul de împărat de-a cincea oară şi mai în urmă.

— Eu ! grăi Ileana.

Feciorul de împărat împunse acuma cu sabia în inima Ilenei, începu apoi să dea în toate părţile, şi cruciş, şi curmeziş, şi în lung, şi în lat, să dea din toate puterile ce avea, încît îi curgeau lacrămile pîrîu. Cînd se apropiară zorile de ziuă, el începu să plîngă din toată inima. O dată îi sări o bucăţică de zahăr în gură.

— Hei! Ileana! dulce ai fost vie, dar dulce eşti şi moartă! zise el plîngînd încă mai tare.

—Dulce, zău! grăi Ileana, ieşind de sub perdea, dar pe de-o sută şi de o mie de ori mai dulce am să fiu de aci înainte.

Feciorul de împărat stete împietrit de bucurie cînd văzu pe Ileana întreagă şi sănătoasă. El o cuprinse în braţe, şi de aci înainte trăiră mulţi ani fericiţi şi împărăţiră peste ţară cu pace şi cu noroc.

DOI FEȚI CU STEA ÎN FRUNTE

Poveste

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti. A fost odată un împărat. împăratul acesta stăpînea o lume întreagă, şi în lumea asta era un păcurar[1] bătrîn şi o păcurăriță, care aveau trei fete: Ana, Stana şi Lăptița.

Ana, cea mai în vîrstă dintre surori, era frumoasă, încît oile încetau a paşte cînd o zăreau în mijlocul lor; Stana, cea mijlocie, era frumoasă, încît lupii păzeau turma cînd o vedeau pe dînsa stăpînă; iară Lăptița, cea mai tînără soră, albă ca spuma laptelui şi cu păr moale ca lîna mieluşeilor, era frumoasă — mai frumoasă decît surorile sale împreună — frumoasă cum numai dînsa era.

Intr-o zi de vară, cînd razele soarelui erau mai stîmpărate, cele trei surori se duseră ca să culeagă căpşune în marginea codrilor.

Pe cînd ele culegeau căpşunele, îndată se aude un şir de tropote, ca şi cînd ar veni şi s-ar apropia o ceată de călăreți. Era cine era: era tocmai feciorul împăratului, venind ca să meargă cu prietenii şi cu curtenii săi la vînat.

Tot voinici frumoşi, crescuți în şelele cailor, dar cel mai frumos şi pe cel mai înfocat armăsar era... cine altul

[1] Păcurar la românii de peste Carpați înseninează păstor (n.a.).

putea să fie?... Făt-Voinic, feciorul de împărat. Focul cailor se stîmpără în zărirea celor trei surori şi călăreții deteră în pas mai încetişor, pînă ce, veniți şi sosiți, se simțiră duşi.

— Auzi tu, soră, grăi Ana către sora sa mijlocie, dacă m-ar lua pe mine, i-aş frămînta o pîne din care mîncînd s-ar sîmți ş-ar fi tot june şi voinic, mai voinic decît toți voinicii din lume.

— Eu, zise Stana, dacă pe mine m-ar lua, i-aş toarce, țese şi coase o cămaşă pe care, îmbrăcînd-o, s-arputea lupta cu zmeii, trecînd prin apă fără ca să se ude, trecînd prin foc fără ca să se ardă.

— Iară eu, grăi Lăptița, cea mai tînără soră, dacă i-aş fi soție, i-aş face doi feți-frumoşi, gemeni cu părul de aur şi cu stea în frunte, stea ca luceafărul din zori.

Cînd trec pe lîngă fete, voinicii, chiar şi cei împărăteşti, văd cu ochii şi ascultă cu urechile. Ascultînd, ei auziră, auzind înțeleseră, iar înțelegînd, ei suciră frînele şi săriră la fete.

– Sfintă-ți fie vorba şi a mea să fii, soție de împărat! grăi feciorul de împărat ridicînd la sine în şea pe Lăptița cu căpşune cu tot.

— Şi* tu a mea ! grăi cel dintîi voinic către Stana, făcînd şi el precum a văzut pe stăpînul său.

– Şi'tu a mea ! grăi al doilea în voinicie către Ana, ridicînd-o şi pe ea în şea.

Făcînd aşa, voinicii porniră spre curtea împărătească.

In ziua următoare se făcură nunțile şi apoi trei zile şi trei nopți întreaga împărăție răsuna de veselia oaspeților.

Peste alte trei zile şi trei nopți merse vestea în țară că Ana şi-a făcut pînea: a cules bobi, a măcinat, cernut, frămîntat şi a copt pînea precum a fost zis la culesul de căpşune.

încă de trei ori cîte trei zile şi de trei ori cîte trei nopți trecură şi o nouă veste merse în țară, că Stana şi-a făcut cămaşa: a cules fire de in, le-a copt şi melițat, a periat fuiorul, a tors firele, a țesut pînză şi a cusut cămaşa pe trupul soțului ei, precum a fost zis la culesul de căpşune.

Numai a Lăptiței vorbă nu s-a împlinit încă. Dar toate se fac numai cu vremea.

Cînd se împlini de-a şaptea oară a şaptea zi, numărată de la cea de întîi zi de cununie, feciorul de împărat se arătă înaintea voinicilor şi celorlalți curteni ai săi cu fața veselă şi cu vorba pe de sute şi mii de ori mai blîndă şi mai îndurătoare decît pînă acuma, dînd de ştire că de aici înainte multă vreme n-are să mai iasă din curte, fiindcă-l poartă inima să stea zi şi noapte lîngă soția sa. Era adecă să se întîmple — din îndurarea lui Dumnezeu — precum a grăit Lăptița la cules de căpşune... Şi lumea, şi țara, şi întreaga împărăție se bucurau aşteptînd să se vadă ce nu s-a mai văzut încă.

Hei! dar multe se petrec în lume, şi dintre multe, multe bune şi rele multe !

S-a întîmplat adecă, ca feciorul de împărat să aibă şi o mamă vitregă, iară asta, o fată mare în păr, pe care a fost adus-o cu sine, avînd-o de la cel dintîi bărbat. Şi apoi, vai şi amar de acela ce cade în asemenea cuscrii!

După gîndul vitrigei era să fie ca fiica sa s-ajungă soție de împărat şi stăpînă peste împărăție, iară nu Lăptița, fata cea de păcurar.

Şi acuma sărmana Lăptița avea să sufere pentru că n-a fost pe gîndul vitrigei, ci după voința lui Dumnezeu. Vezi! aşa e lumea: chiar şi acolo e rea unde o poartă gîndul cel bun.

Era acuma în gîndul vitrigei ca întîmplîndu-se după cum a fost zis Lăptița, să facă pe lume să creadă şi să creadă feciorul de împărat că nu e precum este şi precum s-a zis.

Nu putea însă face nimic, fiindcă feciorul de împărat stetea de-a pururea, zi şi noapte, lîngă soția lui. Îşi puse dar de gînd ca, cu una, cu două, cu vorbe şi iscusințe, să-l urnească pe acesta, iară după aceea, rămînînd Lăptița în grija ei, a ei să fie grija. Ştia că nu-i va fi greu să afle cale şi chip.

Cu una, cu două, feciorul de împărat nu se urnea însă din loc. Vorbele zburară în vînt şi iscusințele rămaseră lucru fără treabă. Vremea trecea, ziua se apropia, era mîne-poimîne, şi feciorul de împărat nu se depărta de lîngă soția sa.

Cînd vitrega văzu că acuma nu e încotro, îşi puse peatră pe inimă şi trimise carte, ştire şi veste la frate-său, a cărui împărăție era vecină, spuse cum şi ce, şi grăi două-trei vorbe, ca să vină cu oaste şi voinici şi să cheme pe feciorul de împărat la război.

Asta era una, bună şi cea din urmă. Nici nu rămase în zadar!

Feciorul de împărat sări cuc de mînie cînd îi veni vestea că acum nu e bine, că iacă cum şi ce, şi cum că ostile vrăşmaşilor sunt pe cale să vină, să intre şi să fie precum de mult n-a mai fost... Bătaie adecă, bătaie grozavă, bătaie între doi împărați!

Văzu şi el că acuma nu e încotro, că n-are decît să facă ce e de făcut.

Aşa sunt feciorii de împărat! Oricît de în drag şi-ar păzi nevestele şi oricît de-a dor ar aştepta să-şi vadă fetii, cînd aud de bătaie, li se zvîrcoleşte inima în trup, li se frămîntă creierii în cap, li se împăinjenesc ochii... lasă nevastă şi feți în grija Domnului şi pornesc ca vîntul la război.

Feciorul de împărat a pornit ca primejdia, s-a dus ca pedeapsa lui Dumnezeu, s-a bătut cum se bate, cum numai el se bate şi, cînd în a treia zi au crăpat zorile, iarăşi a fost la curtea împărătească, sosind cu inima stîmpărată prin luptă şi cu ea plină de dor nestîmpărat să ştie ce e şi cum, de cînd s-a dus !

Hei! dar ce-auzi? ce văzu? îmi vine nici să nu mai povestesc cînd văd atîta răutate, atîta suflet fără milă, şi urîtă, şi supărăcioasă, şi grozavă treabă, încît nici nu se poate spune fără ca să răsufli o dată cu greu !

Adecă a fost aşa: în clipita cînd stelele se sting pe cer, cînd feciorul de împărat era numai trei paşi de la poarta curții, s-a coborît darul lui Dumnezeu şi s-a întîmplat întocmai precum a fost zis Lăptița: doi feți-frumoşi, feciori de împărat, unul ca altul, cu păr de aur şi cu luceferi în frunte.

Dar era ca lumea să nu-i vadă !

Vitrega, rea precum era în gîndul ei, în pripă puse doi căței în locul copiilor feți-frumoşi, iar pe copiii cu părul de aur şi cu steaua în frunte îi îngropa în colțul casei, tocmai la fereastra împăratului.

Cînd feciorul de împărat intră in casa şi cercă s-auda şi să vadă, n-auzi nimic, ci văzu numai pe cei doi căţeluşi, pe care vitrega i-a fost pus în patul Lăptiţei.

Multă vorbă nu se mai făcu. Feciorul de împărat văzu cu ochii, şi asta era destul. Lăptiţa nu şi-a ţinut vorba, şi acuma nu rămase decît să-şi ajungă pedeapsa.

Feciorul de împărat n-avu încotro, îşi calcă pe inimă şi porunci să o îngroape în pămînt pînă la sînişori, rămîind aşa în ochii lumii, pentru ca să se ştie ce e aceea cînd cineva cutează să înşele pe un fecior de împărat.

Intr-altă zi, apoi, se făcu pe gîndul vitregei. Feciorul de împărat se cunună a doua oară şi iarăşi răsunară veseliile de nuntă trei zile şi trei nopţi.

Hei! dar nu e darul lui Dumnezeu pe fapta nedreaptă !

Cei doi feţi-frumoşi nu aflau odihnă în pămînt.

In locul în care erau îngropaţi crescură doi paltini frumoşi. Cînd vitrega îi văzu crescînd, porunci ca să-i stîrpească din rădăcină.

— Lăsaţi-i să crească ! porunci împăratul. îmi plac aici la fereastră! Aşa paltini n-am văzut încă.

Şi apoi crescură paltinii, crescură cum alţi paltini nu cresc: în fiecare zi un an, în fiecare noapte alt an, iară în crepetul zorilor, cînd se sting stelele pe cer, trei ani într-o clipită. Cînd se împliniră trei zile şi trei nopţi, cei doi paltini erau mîndri şi nalţi, ridicîndu-se cu crengile lor pînă la fereastra împăratului. Şi apoi, cînd adia vîntul şi se mişcau frunzele, împăratul asculta, asculta zile întregi Ia şoptirea lor. li părea că aude un suspin neîncetat, ca o plîngere pusă în vorbe neînţelese, pe care numai sufletul lui o simţea ca o simţire ascunsă şi nepricepută, care ziua nu-i lăsa odihnă şi care noaptea îl ţinea treaz, ll cuprindeau fiori în auzul acestei şoptiri şi totuşi îi părea că n-ar putea să fie fără de ea.

Vitrega simţi, însă, ce e şi cum. Îşi puse de gînd ca cu orice preţ să stîrpească paltinii. Era greu, dar minţile muiereşti storc din peatră zăr. Vicleşugul muierilor dezbracă voinicii: ce puterea nu poate, poate dulceaţa vorbelor, şi ce nici asta nu poate, pot lacrămile mincinoase.

într-o dimineaţă împărăteasa se puse pe de marginea patului soţului ei şi începu să-1 ademenească cu dezmerdări şi vorbe de dragoste. Mult a ţinut pînă la ruptul firului, dar în sfîrşit... şi împăraţii sunt tot oameni.

— Bine ! grăi feciorul de împărat cam cu jumătate de gură. Să fie pe voia ta; să stîrpim paltinii: dar din unul să facem un pat pentru mine, din altul un pat pentru tine.

împărăteasa se mulţumi cu atîta.

Paltinii fură tăiaţi, şi nici nu se înnopta bine pînă ce paturile erau făcute şi puse în casa împăratului.

Cînd feciorul de împărat se culcă în patul nou, îi părea că se sîmte de o sută de ori mai greu decît pînă acuma şi totuşi afla odihnă cum n-a mai aflat; iară împărătesei i se părea că zace culcată pe spini şi mărăcini, încît toată noaptea nu putu dormi.

După ce împăratul adormi, paturile începură să scîrţîie. Şi din aceste scîrţîituri împărăteasa scotea un înţeles cunoscut; i se părea că aude vorbe pe care nimeni nu le pricepea decît numai dînsa.

— Ţi-e greu, frăţioare? întrebă unul dintre paturi.

— Ba! mie nu mi-e greu, răspunse patul pe care dormea împăratul, mi-e bine, căci pe mine zace iubitul meu tată!

— Mie mi-e greu, zise cellalt pat, căci pe mine zace un suflet rău !

Şi tot aşa vorbiră paturile în auzul împărătesei pînă în crepetul zorilor.

Cînd se făcu ziuă, împărăteasa îşi puse de gînd să prăpădească paturile. Porunci dar să facă alte două paturi tocmai ca şi acelea şi, cînd împăratul merse la vînat, Ie puse pe aceste pe neştiute în casă, iară paturile de paltini le aruncă în foc pînă la cea mai mică scîndură.

Focul ardea; iară în pocniturile focului împărăteasa părea că aude tot acele vorbe de înţeles nepriceput.

După ce paturile arseră, încît nu rămase nici măcar o bucăţică de cărbune, împărăteasa adună cenuşa şi o aruncă în vînt, pentru ca să fie dusă peste nouă ţări şi nouă mări, ca parte cu parte în veci să nu se mai afle.

Ea n-a văzut însă că tocmai atunci cînd focul ardea mai frumos se ridicaseră în sus două scîntei şi, ieşind la lumină, căzură tocmai unde au fost crescuți cei doi paltini, iară căzute aici, cele două scîntei se prefăcură în doi meluşei gemeni, din care unul era tocmai atît de frumos ca şi cellalt, tocmai atît de blînd, cu lina tocmai atît de strălucită. Doi miei, fiecare preț de-o împărăție!

Cînd împărăteasa văzu mieluşeii păscînd pe sub ferestrele împăratului, sări plină de bucurie la dînşii, îi luă în brațe pe amîndoi şi-i duse la soțul său.

Din clipita asta, feciorul de împărat zi şi noapte nu se gîndea decît la mieluşei: îi părea că în fiecare mişcare a mieluşeilor, în fiecare zbieret ieşit din gura lor, în fiecare privire află ceva, care îi cădea greu şi totuşi îi uşura inima.

Văzînd că soțul său a îndrăgit mieluşeii, împărăteasa iarăşi prinse gînd rău şi nu se împacă pînă ce, cînd cu bine, cînd cu rău, cînd cu vorbe dulci şi cînd cu plîns, nu făcu pe feciorul de împărat ca să se învoiască cu perzarea mieluşeilor.

Mieluşeii fură tăiați. Ce nu se putu mînca, împărăteasa puse să se arunce în foc... în foc şi piele, şi lînă, şi oase, şi tot ce a mai fost.

Nu mai rămase nimic.

Nimeni n-a băgat de seamă că tocmai pe fundul vasului în care s-a spălat carnea, între crăpătura doagelor, au rămas două bucățele din creierii mieluşeilor. Cînd apoi slujnica împăratului s-a dus la vale după apă, bucățelele de creieri s-au spălat şi au mers cu pîrîul pînă în apa cea mare, care curgea prin mijlocul împărăției. Aici din cele două bucățele s-au făcut doi peştişori cu solzii de aur, unul tocmai ca şi cellalt, deopotrivă, ca să se ştie că sunt frați gemeni.

Intr-o zi pescarii împărăteşti se sculară des-de-dimineață şi-şi aruncară mrejele în apă. Tocmai în clipa cînd cele din urmă două stele se stinseră pe cer, unul dintre pescari ridică mreja şi văzu ce n-a mai văzut: doi peştişori cu solzii de aur.

Pescarii s-adunară să vadă minunea, iar după ce văzură şi se minunară, hotărîră ca, aşa vii precum sunt, să ducă peştişorii la împărat şi să-i facă cinste.

— Nu ne duce acolo, că de acolo venim, de-acolo suntem şi acolo e peirea noastră, grăi unul dintre peştişori.

— Ce să fac dar cu voi? întrebă pescarul.

— Pune-te şi adună rouă de pe frunze, lasă-ne să înotăm în rouă, pune-ne la soare şi apoi nu veni pînă ce razele soarelui nu vor fi sorbit roua de pe noi,' grăi al doilea peştişor.

Pescarul făcu precum i s-a zis: adună rouă de pe frunze, lăsă peştişorii să înoate în rouă, îi puse la soare şi nu veni pînă ce razele soarelui nu sorbiră roua de pe ei.

Ce-a aflat? Ce-a văzut? Doi copilaşi, feți-frumoşi cu părul de aur şi cu stea în frunte, unul ca şi cellalt, încît cine îi vedea trebuia să ştie că sunt gemeni.

Copiii crescură repede... In fiecare zi un an, în fiecare noapte alt an, iar în crepetul zorilor, cînd stelele se stingeau pe cer, trei ani într-o clipită. Şi apoi creşteau precum alții nu cresc: de trei ori în vîrstă, de trei ori în putere şi tot de trei ori în înțelepciunea minții. Cînd se împliniră trei zile şi trei nopți, copiii erau de doisprezece ani în vîrstă, de douăzeci şi patru în putere şi treizeci şi şase în înțelepciunea minții.

— Acuma lasă-ne să mergem la tatăl nostru, grăi unul dintre copii către pescar.

Pescarul îi îmbrăcă frumos pe amîndoi, le făcu cîte o căciulă de miel, pe care o traseră pe cap ca nimeni să nu vadă părul de aur şi steaua în frunte, apoi feții porniră către curtea împăratului.

Era ziua mare cînd ajunseră la curte.

— Vrem să vorbim cu împăratul! grăi unul dintre feți către străjerul ce sta încărcat de arme la poarta curții.

— Nu se poate, fiindcă tocmai acuma şede la masă, îi răspunse străjerul.

— Tocmai pentru că sade la masă! vorbi al doilea făt intrînd îndărătnic pe poartă.

Străjerii se adunară, voind sa scoată pe feți din curte* dar aceştia trecură printre dînşii precum trece argintul-viu printre degete. Cu trei paşi înainte şi alți trei în sus se pomeniră tocmai înaintea casei celei mari, unde împăratul ospăta cu curtenii săi.

— Vrem să intrăm ! grăi unul dintre feți aspru către slujitorii ce stau la uşă.

— Nu se poate, răspunse un slujitor.

— Ei ! vom vedea noi dacă se poate ori nu se poate 1 strigă cellalt făt, cotind îndărătnic pe slujitori în dreapta şi în stînga.

Dar mulți erau slujitorii şi feții numai doi. Se făcu a îmbulzeală şi o larmă înaintea uşii, încît răsuna curtea.

—- Ce e acolo afară? întrebă împăratul mînios.

Feții se deteră pacinici cînd auziră vorbele tatălui lor.

— Doi băieți voiesc să intre cu puterea ! zise un slujitor intrînd la împăratul.

— Cu puterea? Cine să intre cu puterea în curte la mine? Cine sunt băieții aceia? strigă împăratul într-o răsuflare.

— Nu ştiu, înălțate împărate, răspunse slujitorul, dar curat nu-i lucru, căci băieții sunt tari ca puii de lei, încît au străbătut prin străjuirea de la poartă, şi acuma ne dau nouă de lucru! Ş-apoi, de îndărătnici ce sunt, nici căciulile nu şi le iau din cap !

împăratul se roşi de mînie.

— Scoateți-i afară, strigă el, înhățați-i cu cînii!

— Lasă, că mergem noi şi aşa — grăiră feții plîngînd de asprimea vorbelor ce auziră — şi porniră în jos pe trepte.

Cînd erau să iasă pe poartă, îi opri un slujitor ce venea în ruptul sufletului.

—- A zis împăratul să veniți, că împărăteasa vrea să vă vadă!

Băieții se gîndiră puțin, apoi se întoarseră, suiră treptele şi intrară la împăratul cu căciulele în cap.

Era o masă plină, lungă şi lată, iar pe lîngă masă toți oaspeții împărăteşti, în capul mesei împăratul şi lîngă dînsul împărăteasa, şezînd pe douăsprezece perini de mătasă.

Cînd băieții intrară, căzu una dintre perinile pe care şedea împărăteasa. Ea rămase pe unsprezece perini.

— Luați căciulile din cap ! strigă un curtean către băieți.

– Acoperămîntul capului este cinstea omului. Noi avem poruncă să fim precum suntem.

— Ei bine ! grăi împăratul îmblînzit de auzul vorbelor ce ieşiră din gura băietului. Rămîneți precum sunteți! Dar cine sunteți? de unde veniți? şi ce voiți?

– Suntem doi feți gemeni, doi lăstari dintr-o tulpină ruptă în două, jumătate în pămînt şi jumătate în cap de masă; venim de unde-am pornit şi suntem sosiți de unde venim; fost-am cale îndelungată şi am grăit cu suflarea vînturilor şi am vorbit în limba fiarelor şi am cîntat cu valurile de apă, iar acuma, în grai de om, voim să-ți cîntăm un cîntec pe care-1 cunoşti fără ca să ştii!

De sub împărăteasa sări a doua perină.

— Lasă-i să meargă cu prostiile lor! grăi ea către soțul său.

— Ba nu, lasă-i să cînte ! răspunse împăratul. Tu ai dorit să-i vezi, iar eu doresc să-i ascult. Cîntați, băieți!

împărăteasa tăcu, iar feții începură să cînte povestea vieții lor.

„A fost un împărat"... începură feții: de sub împărăteasa căzu a treia perină.

Cînd feții povestiră despre pornirea feciorului de împărat la bătaie, de sub împărăteasa căzură trei perini deodată.

Cînd feții sfîrşiră cîntecul, sub împărăteasa nu mai era nici o perină, iar cînd ei luară căciulile din cap şi-şi arătară părul de aur şi stelele în frunte, oaspeții, curtenii şi împăratul îşi acoperiră ochii, ca nu cumva să piardă lumina de atîta strălucire.

Şi s-a făcut apoi precum de la început a fost să fie. Lăptița fu pusă în cap de masă lîngă soțul ei; fata vitregei rămasă cea mai rea slujnică Ia curtea Lăptiței, iar pe vitriga cea cu gînd rău o legară de coada unei iepe nebune şi înconjurară țara de şapte ori cu ea, încît lumea să ştie şi să nu mai uite că cine începe cu ^ n . cu rău sfîrşeşte.

PĂCALĂ ÎN SATUL LUI
Poveste

I se urîse şi iui Păcală să tot umble răzleț prin lume, aşa fără de nici o treabă, numai ca să încurce trebile altora şi să rîdă de prostia oamenilor. Se hotărî dar să se facă şi el om aşezat, ca toți oamenii de treabă, să-şi întemeieze casa lui, să-şi agonisească o moşioară, — vorbă scurtă, — să se astîmpere odată.

Şi fiindcă românul zice că nu e nicăiri mai bine ca în satul lui, Păcală se întoarse şi el în satul lui şi începu cum încep toți oamenii care n-au nimic, adecă făcu ce făcu de-şi agonisi o vițeluşă şi o trimise la păşune în izlazul satului.

Căci aşa se face averea.

Păscînd, vițeluşa se face vițea, vițeaua se face juncă, juninca se face vacă, vaca fată, iar vaca cu vițelul o vinzi ca din prețul ei să cumperi şapte vițeluse şi să le trimiți şi pe ele la păşune în izlazul satului.

De ce e oare izlazul izlaz, dacă nu pentru ca să-1 pască vițeluşele oamenilor?

Păştea dar vițeluşa lui Păcală, păştea, şi cu cît mai mult păştea, cu atîta mai vîrtos creştea, încît nu era în tot satul vițea care s-o întreacă, iar cînd ajunse şi ea vițea, nici junincile nu se puteau potrivi cu ea.

— Măi! ziceau vecinele lui Păcală, ce lucru să mai fie şi ăsta? vițeaua asta ne întrece pe toate! Ge-i va fi

dînd oare să mănînce? Ce soi o fi de creşte aşa de frumos?

Nu era nici soiul vreun soi deosebit, nici hrana mai de-a cătarea; vițeaua era însă vițeaua lui Păcală, iar Păcală îşi căuta de treabă, n-avea vreme s-o mai păzească şi să nu rupă cîteodată şi din holdele oamenilor.

Ajungînd junincă, vițeaua lui Păcală se făcu stăpînă pe întregul hotar. Umbla şi ea cum umblase şi stăpînul ei mai nainte de a se fi astîmpărat, şi unde n-o căutai, acolo dedeai de ea, mai prin lanul de grîu, mai prin porumbişte, mai ştie bunul Dumnezeu pe unde.

Iară Păcală li se plîngea oamenilor că prea i s-a făcut răzleață juninca şi că are treabă şi nu poate umbla după ea.

Nu-i vorbă, oamenii s-ar fi plîns şi ei, dar nu mai aveau cui să i se plîngă cînd Păcală îi lua pe dinainte şi li se plîngea de te prindea mila de el.

Cînd văzură dar că juninca lui Păcală în curînd are să fie vacă, oamenii se puseră pe gînduri. Ştiau ei cum au să urmeze lucrurile mai departe. Vedeau parcă cele şapte vițeluse cum se fac vițele, juninci, cum ajung în cele din urmă vaci şi ele, şi cum le vinde Păcală şi pe ele şi se întoarce de la tîrg cu o spuză de vițeluse, toate flămînde, toate pornite din fire să se facă vițele, juninci şi vaci în cele din urmă.

— Măi! strigară ei, ăsta ne mănîncă şi urechile din cap cu vițeluşa lui, ne seacă, ne face întregul hotar bătătură.

Dar ce putea să-i facă lui Păcală? El nu era de vină şi avea treabă, nu putea să-şi piardă vara umblînd după coada juncincei.

Se sfătuiră dar între dînşii şi iar se sfătuiră, se tot sfătuiră, pînă ce n-ajunseră a se dumiri că toată carnea pe care a pus-o vițeluşa ca să se facă vițea şi din vițea junincă e carne adunată din nutrețul de pe hotarul lor, adecă după toată dreptatea carne din carnea care ar fi fost să fie a lor şi numai pielea e a lui Păcală, fiindcă piele avuse juninca şi cînd venise ca vițeluşă în sat.

Dumiriți odată astfel, tăiară juninca, îi luară carnea şi o mîncară, iară pielea o aruncară peste gard în curtea lui Păcală.

Nu-i vorbă, a fost cam scurtă socoteala aceasta, dar in satul lui Păcală multe se întîmplă.

Păcală, de! ce să facă!...

Dacă ar fi voit, ar fi găsit el ac pentru cojocul sătenilor; el însă nu voia. Avea tragere de inimă pentru oamenii din satul lui. Nu ! pe oamenii din satul lui nu putea el să-i încurce, cum ar fi încurcat a bunăoară pe oamenii din satul lui Tîndală.

întinse dar pielea să se usuce, iar după ce se usca, o lua în vîrf de băț şi plecă cu ea la tîrg, ca s-o vîndă.

Aşa ajunse Păcală iar pe drumuri.

Se duse şi tot se duse mereu, de dimineață pînă la prînz şi de la prînz pînă seara. Cînd era pe înserate, el se opri într-un sat de la marginea drumului şi se uită împrejurul său, ca să-şi găsească vreo casă la care să mîie, vreo văduvă ori vreo femeie al căreia bărbat nu-i acasă.

Nu poate, că — Doamne fereşte! — ce, dar Păcală, ca om umblat prin lume, ştia că sunt fricoase femeile, li se urăşte aşa singure, şi sunt bucuroase de oaspeți, numai ca să ştie că e peste noapte picior de om la casa lor.

Şi găsi Păcală chiar mai la marginea satului o femeie, al căreia bărbat se dusese la pădure să aducă lemne. Nu-i vorbă, muierea îi spunea mereu că teacă, că pungă, că nu-i este bărbatul acasă, că ce va zice lumea; Păcală ținea şi el să rămînă aşa într-un unghi al casei, într-un şopron, în pridvor, unde o fi, numai ca să nu fie casa pustie. N-avea biata muiere încotro, trebui să-1 primească, dar îi şi spuse să se culce şi să doarmă, c-o fi ostenit de drum, sărmanul de el!

„Ce-o să mai fie şi asta?!" grăi Păcală.

El ştia că muierile sunt şi vorbărețe, şi doritoare de a le şti toate cîte sunt în cer şi pe pămînt, iar muierea aceasta nici nu-i povestea nimic, nici nu-1 întreba de unde vine, cum a umblat, ce-a mai făcut, ce mai ştie... Aici trebuia dar să fie ceva la mijloc, şi Păcală, în loc de a adormi, trăgea cînd cu ochiul drept, cînd cu cel stîng, ca să vadă cele ce se petrec în casă şi împrejurul casei.

Nici nu se însera bine, şi muierea începu sa fiarbă, să irigă, să coacă, să gătească fel de fel de mîncări, şi plăcinte, şi un purcel fript, şi o coastă opărită cu varză călită. Şi apoi rachiuri, şi apoi vinuri. Ospăț, nu alta!

N-ar fi fost Păcală om pățit dacă n-ar fi ştiut că toate aceste nu pentru bărbatul ei le făcea muierea cea harnică, fiindcă mai era şi ea gătită ca de nuntă.

Nici nu le făcea pentru bărbatul ei, ci pentru vornicul satului, pe care-1 aştepta nevasta cum îşi aşteaptă fetele mari pețitorii, ieşind mereu în uşă şi în portiță, ca să vadă dacă vine, dacă nu mai vine, dacă întîrzie, dacă soseşte.

Nu care cumva să creadă cineva, că Doamne fereşte ce!... Nu ! ci fiindcă vornicul era cel mai de frunte om din sat şi nu putea să-1 primească la casa ei ca pe orişicine, iar peste zi vornicul, om cu multe treburi, nu putuse să vie, ci le făcea cinstea acum, mai pe seară.

Alt nimic nu era la mijloc. Doamne fereşte!

Era gata nevasta cu toate: purcelul era frumos şi rumen de-ți pocnea şoricul în dinți, costițele erau opărite, varza era călită, plăcintele abureau, rachiul era aşezat pe masă, vinul stetea în apă rece, nu mai lipsea decît dumnealui vornicul. Numai vornicul lipsea, cînd deodată — să te miri, nu alta ! — se întoarse bărbatul. I se frînsese, sărmanul de el, o osie în drum, şi nu-i rămăsese decît să se întoarcă, să pună altă osie la car şi să plece mîne din nou la pădure.

Muierea bună şi credincioasă îşi cunoaşte bărbatul după mers, din tuşite şi strănuturi, ba chiar şi din pocnetul biciului, iar nevasta la care îşi luase Păcală conac era şi ea muiere bună şi credincioasă. Ea îşi cunoscu bărbatul din scîrțîitul roatelor de la car, iar scîrțîitul roatelor se auzea de departe, destul de departe pentru ca o muiere harnică precum era dînsa să-şi rînduiască treburile.

Ea luă purcelul cel frumos şi rumen şi-1 ascunse iute-iute după cuptor, luă plăcinta şi o puse iute-iute pe cuptor, luă costițele cu varză călită şi le vîrî în cuptor, mai vîrî tot iute-iute şi rachiul sub perina de la căpătîiul patului, iar vinul sub pat, şi pe cînd carul cu boii intra în curte, toate erau în cea mai bună rînduială.

Nu poate că Doamne fereşte ce!... dar de! tot era mai bine să nu afle bărbatul.

Văzîndu-se acasă, bărbatul, ca tot omul păgubaş, începu să se plîngă, nevasta, ca toată muierea bună şi credincioasă, îl mîngîia cu vorbe bune, iar Păcală, ca tot omul cumsecade, ieşi şi el din unghiul lui, ca să-i spună stăpînului de casă că e şi el aici, să-i ceară iertare că a îndrăznit şi să-l mai roage şi pe el de conac.

— Fă muiere, grăi bărbatul după ce se mai încălzi în cuibul lui, mie mi-e foame; n-ai tu ceva de mîncare?

De! ce să-i faci? omul flămînzeşte la drum. Nu-i vorbă, mai era în traistă merindea pe care o luase la drum; dar acasă la el omul nu mănîncă bucuros merindea cu care se întoarce din drum.

— Vai, săraca de mine! răspunse nevasta, dar de unde să am? Eram să te aştept pe mîne. O să-ţi fac însă o mămăliguţă bună, ca s-o mănînci cu o zămuţă de usturoi.

— Mămăliguţă să fie! grăi bărbatul.

Gînd e flămînd, omul se bucură şi de mămăligă.

Om umblat prin lume, Păcală ştia că o să-l poftească şi pe el la cină, ca să mai steie de vorbă, şi nici că-i părea rău lui Păcală, fiindcă tot drumeţ era şi el, tot flămînd — ca orişice om sosit din drum.

Şi cum steteau de vorbă în vreme ce nevasta gătea mămăliguţă, Păcală, care nu era cap sec, se gîndea mereu cum să facă el ca să nu mănînce mămăligă, ci purcel fript, frumos şi rumen de-ţi pocneşte şoricul în dinţi, costiţe cu varză călită şi plăcinte de cele bune; cum ar face ca să bea o gură de rachiu şi să guste măcar o dată din vinul cel vechi.

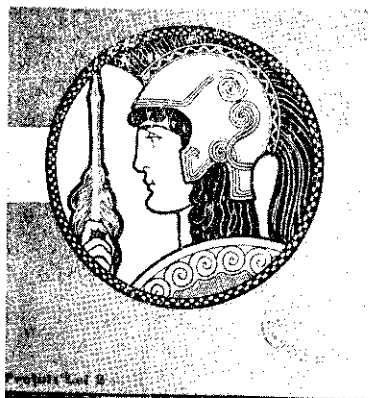
El se încruntă o dată şi trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele.

Şi lasă pe Păcală, că nu e nici el de ieri, de alaltăieri! Simţise odată mirosul, şi grija lui mai departe...

Ca om drumeţ, îşi ţinea băţul la îndemînă, iar pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare.

Bărbatul se cam mira că ce va fi avînd cu pielea, dar nu zise nimic. Al lui era băţul, a lui era pielea: treaba lui era ce făcea cu ele.

Începutul scrisorii către I. Negruzzi, cu explicații privind po- *Florița din codru* (datată: „Viena în 13/1 mim 1872").

Copertz Calendarului „Minervei" şi pagina cu începutul poveştii *Spaima zmeilor.*

MINERVEI

BUCUREŞTI IQO ***VA***

SPAIMA ZMEILOR

Peste citva timp Păcală iar trase una cu bățul, ba mai se şi răsti la piele:

— Ține-ți gura, sluto !

Bărbatul iar tăcu.

Păcală dete de a treia oară, şi acum se răsti şi mai rău.

— Ce ai cu pielea aceea? întrebă omul nostru.

Păcală mai dete din umăr, mai se codi, mai se ruga de iertare că nu poate să spună.

— Apoi, grăi el cam cu anevoie în cele din urmă, — piele-ar fi de piele, dar, aşa cum o vezi, nu e piele, ci prooroc, care ştie toate cele neştiute şi vrea mereu să spună lucruri de nespus.

— Şi ce vrea să spună? întrebă mirat bărbatul.

— Uite! grăi Păcală, şi puse urechea la piele. Mare minune ! Zice să cauți la căpătîiul patului, c-o să găseşti rachiu.

Bărbatul căută şi găsi.

— Mare minune! Cine l-o fi puse oare?

— E taină!... răspunse Păcală, asta nu se poate şti.

— Şi ce mai zice proorocul?

— Să cauți după cuptor, că vei găsi un purcel fript, zise Păcală, după ce puse iar urechea la piele.

— Auzi dumneata lucru ciudat! Ce mai zice proorocul?

— Caută sub pat, că găseşti vinu.

Astfel înainte — pînă ce nu ieşiră la iveală costițele şi plăcintele, încît numai de-un drag să te uiți la masa încărcată şi să te aşezi la ea.

Se mira bărbatul, se mira mai vîrtos nevasta, s-ar fi mirat satu întreg, dacă ar fi fost de față; numai Păcală nu se mira, fiindcă el îşi cunoştea marfa şi ştia de ce e bună.

— Apoi de! zicea el mereu, ăsta-i prooroc, nu fleac, şi-ți scoate şi cîrtița din fundul pămîntului!

Va fi fost ori nu aşa, destul că Păcală s-a săturat ca un paşă turcesc, încît abia-1 mai țineau curelele.

— Bună treabă proorocu ăsta! grăi bărbatul nevestei după ce se satură şi el. Nu cumva ți-e de vînzare?

— Doamne fereşte ! îi răspunse Păcală. Cum aş putea eu să vînd un lucru ca acesta? Se poate?!

=- Bar dacă ți-aş da uh preț bun?

— Auzi vorbă! preț bun? Un prooroc ca ăsta e lucru nepreţuit.

Doritor cum era de a se hrăni bine şi de a şti totdeauna cele ce se petrec în casa lui, omul nostru îl apucă pe Păcală la tîrg. li dete la început o pungă de galbeni, apoi două, apoi trei, şi aşa mereu înainte, pînă la şapte pungi, bani frumoşi chiar şi pentru un om mai bogat decît Păcală.

– Fiindcă văd şi văd că ţii cu orice preţ să cumperi proorocul, grăi Păcală muiat, o să-ţi fac după dorinţă, dar nu pentru bani, ci fiindcă m-ai primit la casă, m-ai poftit la masă şi mi-ai zis o vorbă bună. Noroc să ai de ea!

Aşa grăi Păcală, şi-i dete pielea cea de junincă, pentru ca să ieie cele şapte pungi de galbeni — mulţi bani chiar şi pentru un om mai bogat decît Păcală/

Şi nu era pe lumea aceasta om mai fericit decît bărbatul nevestei, fiindcă putea de aici înainte să ştie toate cele ce se petrec în casa lui şi să se mai şi hrănească bine.

Iar Păcală, după ce-şi vîndu pielea şi puse bine banii, se culcă să doarmă, că avea drum lung pînă acasă în satul lui.

Ziua următoare îşi lua Păcală rămas bun şi pleca iar acasă.

Şi cum mergea pe drum şi cum se simţea aşa încărcat de bani, cum nu mai fusese niciodată în viaţa lui, îşi puse tare şi cu adevărat de gînd că de aici înainte nu mai vîşcă nici la dreapta, nici la stînga, ci merge drept înainte, nu mai umblă cu minciuna, nu mai caută să tragă folos din partea altora — nu! nu! nu! — ci se face om ca toţi oamenii care vreau să aibă obrazul curat, se astîmpără, se pune în rînd cu fruntea satului.

Numai dacă n-ar fi fost la mijloc muierea cea harnică!

Ea, sărmana, nu mai avea astîmpăr, şi parcă i se surpa casa în cap cînd se gîndea că proorocul a rămas în paza ei. Nu poate că Doamne fereşte ce! dar muierile sunt fricoase şi nu prea se simt bine cînd se află aproape de nişte lucruri cum era pielea lui Păcală.

Ea făcu dar ce făcu, şi-şi trimise bărbatul iar la pădure, apoi, după ce rămase ea singură, puse, ca muiere harnică ce era, furca în brîu şi porni în urma lui Păcală şi grăbi şi alergă, ca să-1 ajungă şi să-1 întrebe, ce are să facă şi cum să dreagă, ca să facă din piele piele ca toate peile şi să-i ieie darul proorociei?

Păcală, de! ce să facă şi el?! De pagubă se fereşte omul, dar de cîştig niciodată: mai luă şi de la femeie şapte pungi şi îi'spuse că n-are decît să opărească pielea cu apă de izvor strecurată prin o sită deasă, şi-şi urma calea ca şi cînd nimic nu i s-ar fi întîmplat.

— Acum zău că mă fac om aşezat, încît o să ajung chiar vornic în satul meu! grăi el după ce sosi acasă.

Se şi făcu.

Îşi zidi, Doamne, o casă frumoasă de nu mai era în tot'satul casă ca a lui, — colea, cu pridvor aşezat pe stîlpi şi cu cerdac mare, — îşi cumpără pămîntun, car cu patru boi, cal de călărit, vacă cu lapte, oi de prăsilă; în sfîrşit, toate cîte se cuvin la casa unui om cu dare de mînă, toate erau la casa lui Păcală.

Şi nu era în sat om mai aşezat decît Păcală.

Numai oamenii din satul lui dacă n-ar fi fost tocmai aşa de proşti cum erau!

'Văzînd cum zideşte Păcală, cum cumpără, iar cumpără şi tot cumpără,' cum dă mereu fără ca să ieie, vecinele începură să şoptească între dînsele şi sătenii^deteră cu socoteală că va fi avînd mulţi bani Păcală şi că banii aceştia îi va fi găsit undeva, îi va fi căpătat ori îi va fi luat de la cineva. Destul că voiau să ştie de unde are Păcală banii.

— Măi Păcală — îl întreba dar unul dintre oameni — dar tu de unde ai atîta spurcăciune de ban, de tot dai şi nu mai sfîrşeşti?

Păcală şedea în cerdacul casei cu pipa în gură şi privea la carul cel cu patru boi care intra în curtea cea largă şi plină.

— De unde am atîta ban? răspunse el. De unde, păcatele mele, aş putea să am dacă nu din preţul moşiei pe care am vîndut-o?

—Ce moşie, măi Păcală, că tu n-ai avut moşie?!

— Apoi vorbă?! Dar pielea junineei a cui a fost, măi?! N-a fost a mea? Asta mi-a fost toată averea: am vîndut-o şi am luat bani ca să-mi fac altă avere în locul ei.

— Atîția bani pentru o piele de junincă?

— Măi, dar greu mai eşti la cap ! grăi acum Păcală, care ținea să nu mai umble cu minciuna. Nu înțelegi tu că juninca aceea era junincă de prăsilă? Dacă o mai țineam, fâta, şi vițelul creştea, şi el se făcea vacă, şi aveam două vaci, şi două vaci fătau doi viței, şi se făceau patru vaci, iar din patru vaci se fac opt, din opt şasesprezece şi cu timpul o întreagă cireada de vite. Aşa se face socoteala cînd mergi la tîrg şi ştii cum să-ți vinzi marfa. O avere întreagă nu se vinde numai iac-aşa !

Omul dete din cap şi deteră din cap şi se puseră pe gînduri toți oamenii din satul lui Păcală.

Aveau şi ei vițele de prăsilă. De ce adecă numai Păcală să-şi vîndă pielea cu preț? de ce să fie ei mai proşti decît dînsul? de ce să deie ei o avere întreagă pentru un preț de nimic?

Se puseră dar degrab', îşi tăiară cu toții junincile-de prăsilă, mîncară cît putură din carnea lor, iar pieile le duseră la tîrg, să le vîndă şi ei cum a vîndut Păcală pe a lui.

Numai că nu se nimereşte totdeauna şi nu ştiu toți oamenii să-şi vîndă marfa ca Păcală.

Degeaba spuneau ei că pielea e piele de junincă de prăsilă, căci nimeni nu voia să le deie prețul la care rîvneau, şi s-au întors ca vai de ei acasă.

Vai de ei! dar vai şi de Păcală !

Cînd se văzură şi cu paguba, şi cu batjocura, oamenii se adunară iarăşi, se sfătuiră şi tot se sfătuiră între dînşii, că ce să facă şi ce să dreagă ca să scape de Păcală, fiindcă nu mai rămînea nici o îndoială că-i va prăpădi pe toți dacă va mai rămînea cu zile.

— O să-şi deie foc la casă, ca să ne dăm şi noi la ale noastre, grăi unul dintre cei mai prevăzători.

— O să-şi frîngă vreun picior, ca să ne frîngem şi noi pe ale noastre, grăi altul.

— O să sară în fîntîna, ca să sărim cu toții după el 1 strigară cu toții.

Nu mai rămînea nici o îndoială că trebuiau să scape de el dacă nu voiau să piară cu toții ca vai de ei.

Dar cum să scape? Asta era vorba.

Să-i taie boii, şi vaca, şi oile, şi calul de călărit, să-i deie foc la casă şi să-1 gonească din sat. Asta s-ar fi putut. Dar cine putea să ştie dacă nu se va mai întoarce?

Trebuia să-i stingă lumina vieții: numai aşa erau scăpați, cu adevărat scăpați de el.

Luară dar hotărîrea să-1 omoare pe Păcală; fiind, însă, că nu voiau sărăcă nici vărsare de sînge, nici moarte de om chiar cu mîna lor, se sfătuiră din nou între dînşii şi după mult sfat au chibzuit să-1 arunce în Dunăre, unde va fi apa mai adîncă, pentru ca nici neam din neamul lui să nu mai poată ieşi la lumina zilei.

Şi dacă tot ar scăpa Păcală chiar şi din fundul Dunării?

Asta era! Şi dacă tot ar scăpa!? Ce era atunci?!

Nu mai rămînea nici o îndoială că trebuia să facă ce vor face ca Păcală să nu poată scăpa, dar de loc să nu poată scăpa.

Se puseră dar din nou şi se sfătuiră, şi după multă sfătuire mai chibzuiră să-1 bage pe Păcală într-un sac, să strîngă bine gura sacului şi să lege sacul cu Păcală cu tot de o peatră de moară, pentru ca piatra de moară, rotundă cum este, să meargă de-a dura pînă în fundul Dunării şi să ducă şi sacul cu Păcală.

Ințelegîndu-se astfel, ei, toți oamenii din satul lui Păcală, cu mic, cu mare, cum erau, luară sacul, luară sfoara pentru gura sacului, luară funia, ca să lege sacul de peatră, luară cea mai mare din pietrele de moară pe care le putură găsi cale de trei zile de jur împrejur şi porniră cu mic, cu mare, cum erau, asupra casei lui Păcală, ca să-1 ia, să-1 ridice, să-1 ducă şi să nu se oprească cu el decît în fundul Dunării.

Păcală şedea cu pipa în gură în cerdacul casei şi se uita la carul cel cu patru boi, care intra în curtea lui cea largă şi plină, — şedea Păcală cu pipa în gură şi se

uita, — cînd se pomini eu satul întreg, mic şi mare, de nu-i mai încăpea curtea cea largă a lui.

Ce să facă, sărmanul de el, ce să facă?!

Nu-i rămînea decît să se dea prins şi legat, dacă n-a putut să rămînă pe unde fusese mai înainte, ci 1-a pus păcatul să se întoarcă în satul lui, să se facă om aşezat şi să nu mai umble cu minciuna. Dar o viață are omul şi o moarte.

— Mi-a fost, se vede, rînduit — grăi Păcală — să mor în satul meu ca om de treabă.

Căci mai de treabă de cum era nu se putea face Păcală; asta o simțea şi el.

îi părea cu toate aceste cam rău că trebuia să moară tocmai acum, cînd avea şi el casa lui, masa lui, carul lui cu patru boi, curtea lui largă, şi ar fi voit Păcală să scape dacă se poate fără minciună, căci era hotărît odată să nu umble cu minciuni; dar nu se putea, fiindcă oamenii erau neînduraţi şi vicleni.

Se lăsa dar Păcală, se lăsa, fiindcă n-avea încotro, să-1 vîre ca pe un motan în sac, să-1 ia pe sus şi să-1 ducă la pierzare.

El în frunte, peatra de moară după el, fruntea satului în urmă şi satul întreg, cu mic, cu mare, mai în coadă, ieşiră din curtea cea largă, trecură prin sat şi o luară peste cîmpul nisipos drept spre Dunărea cea mare şi adîncă.

— Stați, măi! striga cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală.

Se opriră în loc cu toții, cu mic, cu mare, cum erau.

— Am uitat un lucru, grăi omul cel cu socoteală.

— Ce am uitat? întrebară ceilalți.

— Prăjina, ca să căutăm fundul Dunării.

— Aşa-i — ziseră oamenii din satul lui Păcală — am uitat prăjina, ca să căutăm fundul Dunării.

ll aveau acum pe Păcală: cum puteau ei să-1 arunce fără ca să ştie unde-1 aruncă?

Se întoarseră dar iar în sat, căutară cea mai lungă dintre toate prăjinile şi numai apoi îl duseră pe Păcală la Dunăre, — prăjina în frunte, sacul cu Păcală, peatra de moară, fruntea satului şi apoi satul întreg, cu mic, cu mare, cum erau.

— Stați, măi! striga iar omul cel cu socoteală.

Iar se opriră cu toții.

— Să-1 legăm de peatra de moară, ca să nu fugă, în vreme ce noi căutăm **GU** prăjina fundul Dunării!

— Să-1 legăm — strigară cu toții — ca să nu fugă!

ll legară dar pe Păcală de peatra cea mare, apoi plecară ca să caute cu prăjina, unde e mai afundă Dunărea, ca acolo să-1 arunce.

Cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală luă el însuşi prăjina, dete o dată cu ea în valuri, o izbi cît nu mai putu în jos, dar nu atinse cu ea fundul.

— Aici, zise el, Dunărea nu are fund, trebuie să căutăm alt loc.

— Aşa e, strigară cu toții, trebuie să căutăm alt loc, unde are Dunărea fund.

Nici că se putea altfel. Vorba era ca peatra de moară să meargă de-a dura şi să se oprească tocmai în fundul Dunării: unde se oprea peatra dacă Dunărea nu avea fund?

Porniră dar cu toții ca să caute fundul Dunării, pentru ca nu cumva să-1 arunce la loc nepotrivit şi să-1 scape acum, după ce îl aveau prins şi legat.

Ei trebuiau să ştie unde are să se oprească peatra cu sacul şi cu Păcală cel din sac.

Iar Păcală, vai de capul lui, rămase în sac, legat de peatra cea de moară, cea mai mare pe care oamenii din satul lui o putuseră găsi cale de trei zile de jur împrejur.

— Stați! strigă omul cel cu socoteală.

Iar se opriră cu toții.

Ce era la mijloc?

Ca oameni chibzuiți, trebuiau să fie cu mare băgare de seamă şi să cerceteze bine mai nainte de a-1 arunca pe Păcală în Dunăre.

Unde să-1 arunce? Mai la deal, de unde vine apa, ori mai la vale, unde se duce?

Unii dedeau cu socoteală că mai la deal e mai multă apă, fiindcă de acolo vine apa şi n-ar veni dacă n-ar fi destulă.

Alții însă erau de părere că la vale e mai multă, fiindcă acolo se strînge apa, care vine de la deal, şi dacă l-ar arunca mai la deal, cum vine apa şi tot vine, se

scurge şi tot se scurge, s-ar pomeni că Păcală rămîne pe uscat, iese din sac şi vai de capul lor!

Se adunară dar cu toţii de se sfătuiră ca nu cumva să facă vreo prostie, şi după multă sfătuire se înţeleseră să caute locul cît mai devale, pentru ca toată apa să se strîngă în capul lui Păcală.

Pe cînd oamenii din satul lui Păcală umblau să caute fundul Dunării cu prăjina cea lungă, iată că vine un jelepar de vite, care ducea o cireada de o mie de boi la tîrg, şi cum mergea jeleparul de-a lungul malului, dă de sacul cu Păcală şi se miră, cum s-ar mira tot omul cînd ar vedea în calea lui asemenea lucru.

—- Dar tu, măi, întreba jeleparul, cum ai intrat în sac şi ce cauţi în el?

– N-am intrat, răspunse Păcală, ci m-au vîrît alţii în el.

— Şi de ce te-au vîrît?

— Ca să mă arunce în Dunăre.

— Şi de ce să te arunce?

– Iacă — păcatele mele ! — răspunse Păcală, fiindcă vreau să mă facă vornic şi eu nu vreau să primesc...

— Şi de ce nu vreai, măi?

— Apoi de! zise Păcală. Fiindcă nu e satul de a-i fi vornic.

— Si de ce nu e?

— Fiindcă are neveste multe, şi bărbaţii pleacă cu toţii la lucru, de nu se mai întorc cu săptămînile, şi vornicul rămîne el singur cu nevestele.

— Şi de ce nu vrei tu să rămîi cu nevestele?

– Fiindcă sunt multe şi toate tinere şi sprintene ca furnicile şi nu pot să le stăpînesc.

Cînd auzi asemenea vorbe, jeleparul se mira prea mult, fiindcă el bucuros ar fi fost vornic într-un sat ca satul lui Păcală.

– Măi, dar prost mai eşti tu, măi! grăi el. Un om mai cuminte ar primi cu amîndouă mînile.

— Un om mai cuminte e mai cuminte şi poate cînd nu poate prostul, îi răspunse Păcală. Haid'! dacă te simţi destoinic, intră în sac şi, cînd vei vedea că voiesc să te arunce în Dunăre, spune-le că primeşti să le fii vornic.

— Şi ei mă vor primi oare pe mine?

— Mai ales ! îi răspunse Păcală. Cu amîndouă mînile !

Atît îi trebui jeleparului, care nu se temea de nevestele din satul lui Păcală.

El dezlegă dar sacul, ca să iasă Păcală, apoi se vîrî el însuşi în sac.

Păcală răsuflă o dată uşor de tot, strînse gura sacului, o legă bine, apoi p-aci îi fu drumul, nici că se mai opri decît la cireada cea de boi, pe care o mînă acasă la el, în curtea cea largă, care putea să-i încapă pe toţi.

Iară jeleparul din sac rîdea în el cînd se gîndea cum are să-i înşele pe proştii din satul lui Păcală, care nu ştiau, bieţii de ei, că nu mai e tot un prost ca dînşii în sac.

Rîdea însă mai ales cînd simţea că ei îl ridică pe sus, ca să-1 ducă să-1 arunce în Dunăre la locul pe care-1 găsiseră mai bine înfundat. Numai atunci cînd sîmţi că-i dau avînt ca să-1 arunce, abia atunci el striga tare cît putu:

— Staţi, măi!

Toţi se opriră, cuprinşi de spaimă şi de mirare, fiindcă înţelegeau şi ei că glasul care răsuna din sac nu era glasul lui Păcală.

— Lăsaţi-mă, grăi jeleparul, că primesc să vă fiu vornic.

— Auzi vorbă! strigă cel mai cu socoteală dintre oamenii din satul lui Păcală, care era chiar el vornic în sat, îşi preface glasul ca să nu-1 mai cunoaştem, voieşte să ne mai fie şi vornic, ba te pomeneşti c-o să ne spună că el nu e Păcală!

— Apoi că nici nu sunt! răspunse jeleparul.

Cînd auziră vorba aceasta, oamenii se supărară, mare minune cum se supărară, fiindcă îl văzuseră ei înşişi cu ochii lor cînd îl vîrîseră în sac şi ei înşişi cu mînile lor legaseră gura sacului, şi, supăraţi cum erau, năvăliră cu toţii asupra lui, îl ridicară cu piatră cu tot şi — una! două! trei! bîldîbîc! — îl aruncară în Dunăre, ca nici neam din neamul lui să nu mai poată ieşi la lumină.

Şi, Doamne ! cît se simţeau de uşuraţi cînd văzură că merge drept spre fundul Dunării, că nu mai iese la

iveală şi că apa curge mereu de la deal la vale şi se îngrămădeşte asupra lui.

Iară Păcală şedea în cerdacul casei şi se uita la carul cel cu patru boi, care intra în curtea lui cea largă şi plină de vite frumoase.

— Stați, măi! striga omul cel cu socoteală. Stați! striga încă o dată.

— Ho, stați! strigară toți oamenii din satul lui Păcală cînd le văzură ochii ceea ce mintea nu putea să le înțeleagă, şi se opriră cu toții şi rămaseră încremeniți în loc.

— Dar tu, măi, cum ai ajuns aici? întreba vornicul satului.

— Aşa-i, ziseră cu toții, cum ai ajuns tu aici?

– Mare lucru?! răspunse Păcală. Cum să fi ajuns, dacă nu tot cum ați ajuns şi voi, venind de acolo pînă aici?!...

— Dar tu eşti mort, măi! te-am aruncat în Dunăre I

-— Aş! grăi Păcală. Apa Dunării e rece şi te face mai sprinten de cum ai fost.

— Mare minune! strigară oamenii. Cu ăsta nu e chip s-o scoți la capăt! Il arunci legat de o piatră de moară în Dunăre, şi se întoarce mai degrabă decît tine acasă !...

— Dar vitele cele multe şi frumoase de unde le ai? întrebară ei.

— De unde să le am, răspunse Păcală, dacă nu de acolo unde m-ați lăsat voi?

— Dar cine ți le-a dat?

— Cine să mi le dea? Le-am luat eu: ia omul cît poate, şi ce nu poate lua mai lasă şi pentru alții.

Atît le trebui oamenilor din satul lui Păcală! Aşa cum erau adunați la casa lui Păcală, plecară cu toții înapoi la Dunăre şi nu mai steteră la sfat, ci se aruncară ca broaştele — bîldîbîc ! bîldîbîc ! — care mai de care mai iute în valuri, ca să ia fiecare cît poate, iar nevestele lor rămaseră pe țărmure, aşteptîndu-şi fiecare bărbatul cu turma de vite.

Era, se înțelege, şi popa între dînşii, şi fiindcă popii sunt mai lacomi decît alți oameni, el se repezi mai tare decît ceilalți şi sări unde era mai afundă apa, dar potcapiul tot îi rămase pe deasupra.

Preoteasa, care stetea pe țarmure, lacomă şi ea, vazînd potcapiul, credea că n-are popa destulă virtute ca să se cufunde, şi că vor lua alții toate vitele mai înainte de a fi ajuns şi el la fund.

— Mai la fund, părinte! striga dar, mai la fund! că acolo sunt cele coarneşe!

A şi intrat popa cît de afund, dar nici nu s-a mai întors nici el, cum nu s-au mai întors nici ceilalți.

Aşa a rămas Păcală cel mai harnic, cel mai de treabă, cel mai vrednic om în satul lui, fiindcă, de! era numai el singur cu nevestele.

Cine o ştie mai departe, mai departe are s-o spună.

PETREA PROSTUL

A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un om care era bogat de nu-şi mai ţinea seama bogăţiilor. Avea ogradă largă de se puteau învîrti în ea de şapte ori cîte şapte care cu patru boi, iar împrejurul ogrăzii erau case cu lărgime, hambare şi sure, grajduri şi şoproane şi fel de fel de alte olate; avea ţarini întinse, vii şi livezi, crînguri şi fineţe; avea boi de jug şi cai de ham o mulţime, vaci cu lapte cireada întreagă, turme de porci, de oi şi capre; nici că se poate spune ce n-avea, căci în belşug îi erau toate. Pe deasupra îi mai făcuse Dumnezeu parte şi de trei feciori, tot unul şi unul: cel mai mare numai el ca el, cel mezin să-i cauţi pereche, iar cel mai mic, Petrea, şi mai prostănac, căci, de! orişicît ar fi trăit în lume, el tot mai mic, tot prîsle rămînea.

S-a nimerit că omul acela, aşa bogat cum era, a trăit, ca toţi oamenii, cît i-a ţinut firul vieţii, apoi a murit, lăsînd cu limbă de moarte ca cei trei feciori ai lui să împartă bogăţiile rămase frăţeşte şi fără de gîlceavă între dînşii.

— Hm! Ce-i aia!? întrebă Petrea nedumirit. Cum se face cînd se împarte frăţeşte?

— Cum se face? răspunse fratele cel mare, care era şi mai cuminte. Foarte uşor se face! împărţeala frăţească: iai din toate cîte trei, zici: „Una mie, una ţie

şi una lui" şi bagi de seamă ca toate trei să fie la fel. Ai înţeles?

— Am înţeles, grăi Petrea dumirit. Iai, zici şi ţii o dată cu capul să fie la fel.

— Pentru ca — adăugă fratele mezin, tot cu minte şi el — nici înşelat să nu fii, nici pe altul să nu înşeli.

— Nici, nici! grăi iar Petrea, acum de tot dumirit.

După ce i-au făcut dar tatălui lor o înmormîntare cum se cuvenea unui om de seama lui, cei trei fraţi se apucară să facă împărţeala frăţească a moştenirii ce le rămăsese de la dînsul: „una mie, una ţie şi una lui".

E însă mai greu s-o faci decît s-o zici.

Lasă că erau atît de multe şi de deosebite lucrurile pe care aveau să le împartă, încît ei steteau şi se uitau zăpăciţi unul la altul, neştiind de unde să înceapă şi cum să urmeze, dar mai era şi alta.

— De! zise Petrea. Toate sunt ale noastre şi-o să le împărţim cum le vom fi împărţind; unde pun eu însă pe ale mele?

— Aşa e! grăiră ceilalţi doi fraţi, cel mare şi cel mezin, care erau mai cu minte. Unde să le pună fiecare pe ale sale?

Era lucru apropiat de mintea omenească, că au să împartă înainte de toate, curtea cea mare şi largă, ca să aibă fiecare unde să pună pe ale sale.

Cum s-o împartă însă?

— Cît mie, atît ţie şi atît lui, zise Petrea, care ţinea să se împlinească-ntocmai voinţa tatălui său şi ştia acum ce fel să face împărţeala frăţească.

După multă bătaie de cap, fraţii luară între dînşii înţelegerea ca cel mai mare, ca mai mare, să se aşeze la dreapta, Petre, ca cel mai mic, să treacă la stînga, iar cel mezin, ca mezin, să rămîie la mijlocul ogrăzii, apoi începură — mergînd Petrea şi fratele mai mare spre mijloc, iară fratele mezin spre Petrea — să-şi măsoare fiecare cu pasul său partea: „unu eu, unu tu şi unu el". Cînd Petrea ajunse pept la pept cu fratele său mezin, împărţeala era făcută şi avea fiecare unde să pună pe ale sale.

Mai rămînea, nu-i vorbă, neîmpărţită bucata de la mijloc, pînă la partea fratelui mai mare, dar pe aceasta,

ca să nu fie gîlceavă, au împarţit-o fraţii maî mari între dînşii.

— Aşa ! grăi Petrea, şi-a făcut fiecare partea dreaptă. Hai la celelalte !

— Haid' ! ziseră fraţii lui.

Fiindcă găinile alergau în toate părţile şi nu ţineau seamă de împărţeala făcută, ci rîcăiau şi ici, şi colo, hotărîră să le-mpartă, ca să ţie fiecare pe ale lui în partea lui.

„Una mie, una ţie şi una lui" — nu e nimic mai uşor. Rămase însă în cele din urmă un cocoş: ce să facă cu el? Ba că mie, ba că ţie, ba că lui...

— Haid' să-l tăiem, să-l jumulim, să-l frigem şi să-l mîncăm! grăi Petrea.

Mai frăţească împărţeală nici că s-ar fi putut.

Ii tăiară dar gîtul, îl jumuliră, îl traseră în frigare şi-l fripseră.

— Staţi! strigă acum Petrea. Fiindcă fui mai înainte la margine, lăsaţi-mă acum pe mine la mijloc.

— Bun ! zise fratele mai mare, şi-apucă el o pulpă, fratele mezin altă pulpă, iar lui Petrea îi rămase tîrtiţa; el o aripă cu o parte din piept, fratele mezin altă aripă cu cealaltă parte din piept, iar lui Petrea îi rămase gîtul, pe care e, — precum se zice — atîta carne, că nu e nimeni în stare s-o ciugulească toată.

Porniţi o dată aşa, aşa au şi dus-o strună înainte şi le-au împărţit toate cîte erau în casă şi-mprejurul casei, şi raţe, şi gîşte, şi curci, şi oi, şi capre, şi porci, şi cai, şi boi, şi unelte de tot felul, şi lucruri din casă, zile întregi de-a rîndul au tot zis: „una mie, una ţie, una lui", şi şi-a făcut fiecare partea dreaptă, cum se cuvine între fraţi.

A rămas în cele din urmă să facă împărţeala casei, a hambarelor şi a şurilor, a grajdurilor şi a şoproanelor şi a celorlalte olate ce mai erau împrejurul ogrăzii celei mari.

— Asta e asta! grăi fratele cel mai mare şi mai cu minte. Cum să-mpărţim casa, care e mare, frumoasă şi cu multă lărgime, dar una singură!?

— Asta e, vezi, asta ! grăi şi fratele mezin. Cum să-şi ieie fiecare partea?

Petrea se uită mirat cînd la unul, cînd la altul.

— Cum !? zise el. Tot cum le-am împărţit şi pe celelalte: „una mie, una ţie, una lui", şi bagi de seamă ca să fie la fel.

Au sucit-o fraţii şi au învîrtit-o, s-au gîndit şi s-au socotit, au chibzuit şi au răschibzuit şi în cele din urmă au ajuns, ca oameni cu minte, să înţeleagă că tot nu le rămîne decît să dărîme casele şi hambarele, grajdurile şi şoproanele, şurile şi celelalte olate şi să-şi facă fiecare partea din toate: „una mie, una ţie şi una lui".

S-au pus dar pe muncă grea şi au asudat şi azi, şi mîne, şi poimîine, dar nu s-au lăsat pînă ce n-au făcut împărţeala frăţească.

— Halal să ne fie ! grăi fratele cel mare şi mai cu minte. Mult a fost, puţin a rămas; să ieşim acum la ţarini şi la livezi, la vii şi la crînguri, la fineţe şi la imaşuri.

— Să ieşim! grăi fratele mezin.

— Să mergem ! grăi Petrea, care înţelegea şi el că numai asta mai rămîne.

Nu-i însă chip să-i împaci pe oameni cînd au să împartă ceva între dînşii. Chiar fraţi să fie, ei se gîlcevesc pentru te miri ce lucru de nimic cînd li se pune ceva de-a curmezişa.

Au ieşit cei trei fraţi şi-au început să-şi măsoare după rînduiala făcută o dată cu paşii săi partea: „una mie, una ţie şi una lui". Au împărţit şi via butuc cu butuc, şi livezile pom cu pom, şi crîngurile copac cu copac, şi tufă cu tufă, dar cînd au ajuns la imaşul unde păştea cireada de vaci s-au încurcat. Au făcut, nu-i vorbă, împărţeala vacilor şi a viţeilor, tot: „una mie, una ţie şi una lui", „unul ici, unul colo şi unul dincolo". Mai era însă şi taurul, ăsta singur el în întreaga cireada, şi taur să-i tot cauţi perechea şi să tot alergi şi să n-o poţi găsi, şi mare, şi lat în piept, şi puternic în cerbice, şi cu capul mic, şi cu coarnele mari şi ţapoşe, şi cu nişte ochi mari, încît să te uiţi în ei şi s-o rupi la fugă! S-alergi pe la toţi împăraţii şi asemenea taur n-o să găseşti.

Dar cu ăsta, ce facem? întrebă fratele mai mare,

care ştia ce va să zică un taur frumos, — fală în lume, nu altă!

— Asta e, vezi, ce facem cu ăsta!? grăi fratele mezin, care ştia şi el.

— Ce să facem!? răspunse Petrea. Ce am făcut cu cocoşul: îl tăiem, îl jupuim, îl frigem şi-1 mîncăm.

— Ferit-a Sfîntul! strigară cei doi fraţi mai mari într-un glas. Cocoşul e cocoş, iar taurul e taur!

Ba că da, ba că nu; mai unul una, mai altul alta: ţinea fiecare ca taurul să rămîie întreg şi să fie al lui şi numai al lui, şi s-ar fi încăierat în cele din urmă fraţii dacă nu i-ar fi dat Dumnezeu lui Petrea un gînd bun.

— Ştiţi ce!? grăi dînsul. S-o lăsăm la un noroc. Să ne zidim fiecare cîte un grajd şi, cînd grajdurile vor fi gata, să-i dăm taurului drumul: în al cărui grajd va intra, al aceluia să fie!

— Aşa să facem ! ziseră ceilalţi doi, care nu se îndoiau nici unul, nici altul că va şti să potrivească lucrurile aşa, ca taurul în grajdiul său să intre.

Fratele cel mai mare, isteţ mare minune, căută dar pe cei mai vestiţi zidari şi meşteri de tot felul şi se învoi cu ei ca să-i zidească un grajd frumos cum n-a mai fost, cu fel de fel de turnuleţe şi floricele, încît taurul să alerge cu ochii închişi la el după ce-1 va fi văzut.

Fratele mezin, nu se lăsă nici el mai pe jos, ci trase cu ochiul ca grajdiul să-i fie pe cît se poate mai şi mai decît al fratelui său mai mare.

Petrea, prostănac cum era, trăgea şi el cu ochiul şi stătea buiguit, nu ştia cum să înceapă, cum să urmeze mai departe şi amîna lucrurile de azi pe mîne. Degeaba-i dedeau zor ceilalţi doi, căci el zicea mereu: „Grija mea! De mine să nu vă doară capul!"

După ce fraţii mai mari îşi isprăviră fiecare grajdiul, mare frumuseţe amîndouă, încît nu mai ştiai ce să zici, ei nu mai voiră să aştepte şi nu-i rămăsese lui Petrea decît să-şi facă şi el în pripă ceva ce seamănă a grajd. Se duse dar în crîngul lui, tăie cîţiva copaci, încarcă vreo trei care de crăci cu frunzar şi-şi alcătui în pripă

un fel de covergă cu pereţii de frunzar şi cu acoperişul de şovar verde.

Rîdeau fraţii lui în pumni, dar şi lui îi rîdea inima de bucurie cînd se uita la verdeaţa cea frumoasă.

Dar cînd au adus taurul şi i-au dat drumul ,1a mijloc, între cele trei grajduri, şi l-au lăsat să-şi aleagă după plac adăpostul!?

Era zi de vară, caldă şi cam cu zăduf; musculiţele de tot felul deteră din toate părţile năvală asupra bietului de dobitoc, care clătina mereu din cap şi se apăra cît putea, făcîndu-şi vînt cu coada. Orişicît de frumos şi de puternic, el tot fire de bou avea, şi nu vedea nici turnuleţele, nici floricelele, ci se plimbă cîtva timp mai încoa, mai încolo prin curte, apoi o luă drept spre umbra de verdeaţă şi intră în coliba lui Petrea, dar intră încît nici cu bici de foc nu l-ai mai fi putut scoate.

Cei doi fraţi, cel mare şi cel mezin, rămaseră-ncremeniţi, arşi, fripţi.

— Prost dobitoc ! grăi cel mai mare. Care va să zică, s-a mîntuit: a intrat, Petre, la tine şi al tău e.

— Asta e, vezi, asta! grăi cel mezin. A luat-o prosteşte şi n-ai ce să-i mai faci.

Nu degeaba se zice, că prostul şi norocul umblă pe acelaşi drum şi la tot pasul se întîlnesc.

Mare catran pe cei doi fraţi mai mari cînd îl vedeau pe Petrea fălindu-se cu taurul lui! Lasă că rîvnea fiecare la el, dar nici că era aşa frumuseţe de taur pentru mutra unui prostănac ca Petrea. Ce să facă el? cum să-i poarte de grijă!?

– Măi Petre, grăi fratele mai mare. Hai să facem una, ca să fie făcută: dă-mi taurul mie, că-ţi dau pentru el a patra parte din partea mea.

— Atîta dau şi eu ca să mi-1 dai mie! strigă fratele mezin, că om sunt doară şi eu.

Petrea se uită zăpăcit cînd la unul, cînd la altul din fraţii lui. Ar fi dat, ca să nu fie gîlceavă, cu dragă inimă, taurul, dar nu ştia căruia dintre amîndoi să-1 deie, căci împărţeala fusese făcută frăţeşte şi a patra parte a unuia era întocmai a patra parte a celuilalt.

— De! ce să fac?... zise el. Care dă mai mult, acela să-1 aibă şi să-1 stăpînească.

— Dau jumătate! strigă fratele mai mare.

— Dau şi eu tot jumătate! strigă cel mezin.

— Dau trei pătrimi! strigă iar cel mare.

— Dau şi eu tot atît! se îndărătnici cel mezin.

— Dau tot ce am!

— Dau şi eu!

Aşa sunt oamenii cînd se îndrăcesc: chiar fraţi să fie, nu se dau, nu se lasă, şi dacă fratele cel mare şi-ar fi dat şi căciula pe deasupra, şi-o dedea şi cel mezin pe a lui. Pace şi înţelegere frăţească nu mai era cu putinţă decît dacă Petrea-şi păstra taurul.

Ba nici aşa.

De cîte ori Petrea-şi scotea taurul la păşune şi fraţii-1 vedeau, cearta era gata.

Era destul ca fratele mezin să se uite la el, pentru ca fratele mai mare să se facă pară de foc şi să-i strige:

— Ce te uiţi aşa !? Degeaba, că nu e al tău !

—- Dar nici al tău ! răspundea fratele mezin.

Iar de acolo înainte cearta se înteţea şi se nădea, încît îi prindea noaptea ocărîndu-se unul pe altul.

Iar dacă nu se uita fratele mezin la taur şi se făcea că nu-i pasă, fratele mai mare crăpa de necaz şi striga:

— Nu-1 vezi? chiorule!

— Las', că-1 vezi tu, îi răspundea cellalt, şi iar se înteţea şi se înnădea cearta.

„Vai de maica mea! îşi zicea Petrea. Mare pacoste taurul acesta! Ce să fac cu el ca să scap de gîlceavă!? Tot mai bine ar fi fost să-1 tăiem, cum am zis eu."

Vai ar fi fost însă de capul Iui dacăs-ar fi încumătat să-i pună cuţitul în piept, căci l-ar fi făcut miş-fărimiş fratele mai mare şi cel mezin.

— Am — zise el — să-1 duc la tîrg şi să-1 vînd, ca să scap de el, celui ce-mi va da mai mult.

Aşa a şi făcut.

într-o dimineaţă, cînd 1-a scos la păşune, nu 1-a mai oprit la vaci, ci a plecat cu el la tîrg, ca să-1 vîndă.

Petrea la tîrg! Mare încurcătură! Să-i zici „prostul tîrgului", şi nu alta!

Nu mai fusese adecă Petrea la tîrg, nu ştia ce e tîrgul şi cum se tîrguiesc oamenii; ştia numai aşa, din auzite, că la tîrg e multă lume şi încă mai multă vorbă, că unul

întreabă, iar cellalt dă răspuns' şi că cel ce vrea să vîndă mai scade din preţ, dacă nu i se dă cît cere.

^,Las' pe mine, că ştiu eu ! îşi zise el. Pe mine n-are nimeni să mă prostească."

Apucînd drumul de ţară care ducea spre tîrg, el mergea a-ndelete, ca omul care n-are grabă şi ştie să-şi facă treaba, taurul înainte şi el pe urma lui, taurul mugind din cînd în cînd, iar el ici şuierînd, ici cîntînd din frunză.

De la o vreme, începu să întîlnească oameni care se întorceau de la tîrg.

— Bun întîlnit, vere! îi zise unul mai doritor de vorbă. Frumos taur! îl duci la tîrg? Ţi-e de vînzare? Ce ceri pe el?

„Hait! am sosit în tîrg! îşi zise Petrea. Acum ţin-te bine şi nu te da !"

—• Mulţam dumitale! îi răspunse apoi drumeţului. Mi-e şi-1 duc şi cer o mie de lei şi o sută de gologani şi zece parale, şi cer atît, ca să am de unde să mai las.

—- Mulţi bani, dar şi taurul e frumos, îi răspunse omul, care n-avea gînd să cumpere şi-şi caută de drum.

Peste puţin se întîlni Petrea cu alt om.

„Aşa-i la tîrg: unul pleacă şi altul vine", îşi zise el.

— Frumos taur ! grăi şi acesta. Ţi-e de vînzare şi-1 duci la tîrg: ce ceri pe el?

— Nouă sute nouăzeci şi nouă de lei şi nouăzeci şi nouă de bani şi nouă parale, răspunse Petrea, ca să arate că ştie să se tîrguiască.

Drumeţul se uită cam cu coada ochiului la el şi-şi căută de drum.

Iar se-ntîlni apoi Petrea cu alt drumeţ şi cu iar altul, la fiecare pas cu cîte unul, cu mulţi de-a rîndul, şi toţi ziceau că e frumos taurul şi-1 întrebau ce cere pe el, iară el, om care ştie să se tîrguiască, scădea mereu din preţ şi-a tot scăzut pînă ce nu mai avea ce să scadă.

„Mare bucluc pe capul meu taurul acesta! îşi zise el amărît. Toţi întreabă, dar nici unul nu stă la tîrg. Ce va fi avînd taurul acesta de nu vrea nimeni să-1 cumpere!?"

Ar fi fost în cele din urmă-n stare să-1 deie şi de pomană — numai să scape de el.

Iată, în sfîrşit, şi unul care voia în adevăr să-1 cumpere.

Acesta se suci, se-nvîrti-mprejurul taurului.

Se uită la peptul lui şi zise:

— Frumos pept!

Se uită Ia cerbice şi zise:

— Minunată cerbice !

Se uită la cap şi la coarne şi zise:

— Aşa cap şi aşa coarne, mai înţeleg şi eu! Ei, ce să-ţi dau pe el?

— Un leu — răspunse Petrea — şi un gologan şi o para: nu mai am din ce să scad.

Omul se uită încruntat la dînsul.

— Spune vorba de om cu minte — îi zise — şi nu-ţi bate joc de mine! Prea e frumos taurul casă mi-1 dai cu aşa preţ şi să vede că vrei să mă iei drept cine ştie cine...

„Ahaha ! îşi zise Petrea înviorat. Ştiu acum şi eu de ce nu vrea nimeni să-1 cumpere: prea e frumos, şi se tem, precum se vede, toţi, ca să nu le fie pricină de gîlceavă, cum mi-a fost mie, la casă."

— Să vii mai tîrziu, îi zise apoi omului, c-o să ne înţelegem.

După ce apoi omul îşi urmă drumul şi se mai depărta, făcu Petrea ce făcu şi rupse unul din cele două coarne, ca să nu mai poată zice nimeni că ele sunt prea de tot frumoase.

— Frumos taur! grăi un trecător. Păcat că are numai un corn !...

Iar făcu Petrea ce făcu, şi-1 rupse şi pe acesta, ca să nu se mai oprească ochii lumii asupra lui.

Mai merse cît mai merse aşa cu taurul ciut şi ciuf. Gălca ţanţoş şi-şi purta nasul în vînt, ca omul care a ştiut să facă treabă bună. Acum însă drumeţii treceau înainte fără ca să-1 mai întrebe dacă vinde ori nu taurul şi cît cere pe el.

„Se vede că-i supără urechile cele mari, care atîrnă de să văd cît colo", zise el, şi-i tăie taurului mai întîi urechea de la dreapta, apoi cea de la stînga, ba în cele din urmă şi coada, ca să nu-i mai atîrne nimic.

Te prindea mila cînd te uitai la bietul de dobitoc ciopîrţit şi pocit, dar Petrea mergea tot ţanţoş în urma lui, căci ştia că nimeni n-o să mai zică şi acum că prea e frumos, nimeni n-o să se mai gîlcevească pentru el.

Nu-1 mai întreba însă nici acum nimeni care e preţul la care ţine, şi i se urîse omului să-1 tot ducă şi să meargă după el.

„Păcatele mele ! îşi zise el. Ce-a căzut taurul acesta năpaste pe capul meu!? îmi vine să-i dau una-n cap, ca să se mîntuie odată!"

N-a făcut-o aceasta, dar, ca să-1 mai dreagă, a potrivit-o cum a putut-o şi 1-a spetit de unul din picioarele de dinapoi, încît călca biata vită şoldiş şi abia se mai mişca de ici pînă colo.

Drumul de ţară trecea cînd printre ţarini, cînd printre livezi şi fineţe, cînd iar printre crînguri şi păduri, cum trec toate drumurile care duc departe. Sosind acum iar la o pădure bătrînă — codru, nu alta — taurul, chinuit cum era, s-a oprit în umbra unui copac bătrîn şi noduros, s-a lăsat jos şi n-a mai voit să meargă înainte.

„Bună şi asta, zise Petrea, că obosit sunt acum şi eu şi zor prea mare nu avem. Aşa e cînd mergi la tîrg: mai mergi, mai te opreşti, ca să faci popas, şi iară mergi, şi iar te opreşti, că vreme e destulă pentru omul care n-are altă treabă."

Era aşa cam prin amurgul serii, şi se pornise vîntul, încît fremăta codrul.

Copacul cel bătrîn şi noduros pare-mi-se că era scorburos, căci începu să scîrţie din cînd în cînd în bătaia vîntului, şi de cîte ori scîrţîia, se pornea din el un sunet parc-ar fi scuturînd cineva de undeva o pungă de bani.

Petrea trase cu urechea.

Lihnit cum era să-şi vîndă taurul, ca să scape de el, era în stare să intre în tîrg şi cu copacii din codru.

„Mare minune! îşi zise. Te pomeneşti că e fermecat copacul acesta, copac năzdrăvan, care vorbeşte pe scîrţîite!"

— Nu cumva-ţi vine să cumperi taurul de s-a oprit tocmai aici la tine? întrebă dînsul.

— Scîrți! scîrți! făcu copacul clătinat de vînt, și iar s-auzi ceva parcă s-ar fi scuturînd o pungă cu bani.

— Cum ai zis!? grăi Petrea. Marți, marți!? Să ți-1 dau, că-mi dai banii marți?

—- Scîrți! scîrți! făcu iar copacul.

— Bine, fie și marți, grăi Petrea. Se fac daraveri și pe așteptare, și mare lucru nu e să aștept pînă marți. Vorba omului e vorbă: un leu, un gologan și-o para și vin marți să-mi iau banii.

– Scîrți, scîrți, scîrți! făcu copacul și-a treia oară, și de aci înainte putea Petrea să se-ntoarcă cu gîndul împăcat acasă.

S-a și întors liniștit și a-ndelete, ca omul care și-a făcut treaba și știe că nu mai are nici o grijă.

A dat însă de dracul după ce a ajuns în fața fraților săi.

Se bucura, ce-i drept, cel mare că n-o să mai poată vedea cel mezin taurul, cel mezin, că cel mare n-o să-1 mai poată vedea, și se bucurau amîndoi că nu-1 mai are nici Petrea, care se bucura și el c-a scăpat de gîlceavă ; au sărit însă amîndoi frații ca înțepați de vespe cînd au aflat cui i-a fost vîndut taurul.

— Auzi, prostul tîrgului! strigară ei. Curat ca în poveste, să intre în vorbă cu copacii de la marginea drumului și să părăsească așa frumuseță de taur, zicînd că 1-a vîndut!

— Las' pe mine, că știu eu ce-am făcut! răspunse Petrea tare încredințat c-o să-și ia banii, prețul taurului.

S-a și dus marțea viitoare, cum fusese vorba, ca să și-i ceară, dar copacul făcea și acum: „Scîrți, scîrți!"

Împrejurul copacului erau risipite ciolanele taurului, pe care-1 mîncaseră, precum se vede, lupii.

— Cum ai zis !? grăi Petrea. Iară marți, altă marți!? Taurul l-ai mîncat, precum văd, pînă la ciolane, și cu banii mă amîni!? Haid', fie și asta! Te mai aștept, că pe așteptate ți I-am dat, dar să știi că marțea viitoare nu mai vin cu mîna goală, ci iau cu mine securea și ori îmi iau banii, ori te tai — parcă n-ai fi stat niciodată în picioare.

Așa a și făcut.

Marțea viitoare a luat cu el securea — un securoi, nu glumă! — și, fiindcă copacul tot scîrțîia și numai scîrțîia și acum, Petrea s-a suflecat, și-a mai strîns cureaua de la brîu și dă-i cu securea, dă-î cu toată virtutea, ca să-1 crape și să-1 doboare ca pe un nemernic care nu se ține de vorbă.

Copacul acela era scorburos, și-un nenorocit oarecare, cine-o fi fost, fugind, pesemne, de niscaiva dușmani care-1 urmăreau și neputînd să-și ducă cu sine comorile, le-a ascuns în scorbură, cu gîndul de a veni apoi — așa, mai pe furiș — ca să și le ia. Se vede, însă, că n-a mai putut să se întoarcă, deoarece, crăpînd copacul la loviturile de secure, deodată începură să se verse din el bani, tot galbeni cu zimții neatinși, noi-nouți și sclipitori parcă ar fi ieșind chiar acum din tipar.

— Așa mai vii de acasă ! grăi Petrea mulțumit. Acum ne mai ajungem la vorbă. Ne cam încurcăm, ce-i drept, că n-ai, precum se,vede, mărunțiș, dar o s-o descurcăm și asta!

El luă apoi din grămadă un galben și plecă cu el acasă, pentru ca să-I schimbe, să-și ia leul, gologanul și paraua și să se întoarcă dup-aceea, ca om cinstit, cu restul.

Frații lui, cel mai mare și cel mezin, se uitară zăpăciti unul la altul cînd aflară cum a dat el de bani. Vedeau ei că în scorbura copacului e o comoară și că mare prostie a făcut Petrea de n-a luat-o întreagă de acolo.

— Măi! Tare ești prostănac ! îi zise fratele mai mare. Nu vezi tu că copacul nu s-a tîrguit cu tine, ci ți-a zis să vii marți și să iei drept preț al taurului tot bănetul ce vei fi găsind !?

Cam așa i se păreau și lui Petrea lucrurile, căci copacul în adevăr nu se tîrguise.

— Dar e mult bănetul, foarte mult! grăi dînsul.

– Mult, puțin, cît o fi, întîmpină fratele mezin, norocul nostru e! Fiindcă taurul era singur și nu l-am putut împărți, am lăsat-o la un noroc, și norocul e că putem împărți galbenii frățește, cum a lăsat cu limbă de moarte tata, fie iertat!... „Unul mie, unul ție și unul lui!"

Asta o înţelegea şi Petrea: dac-aşa a lăsat tata cu limbă de moarte, aşa trebuia să fie.

Şi-au înjugat dar fraţii boii, fiecare la carul său, şi au plecat să împartă comoara, s-o ridice şi să-şi aducă fiecare partea acasă.

Haide-haidee, încetişor, cum se merge cu carul cu boi, numără apoi: „unul mie, unul ţie şi unul lui", cu băgare de seamă, ca nici să nu înşeli, nici înşelat să nu fii, mai răsufli puţin, mai schimbi o vorbă: pe înserate plecaseră, iară cînd s-au pornit cu carele încărcate de galbeni spre casă, era în amurgul dimineţii şi se mai porniseră şi alţii la drum.

— Am păţit-o! grăi fratele mai mare cînd zări un şir de care ce veneau din cealaltă parte spre dînşii. Te pomeneşti că prind de veste că avem bani în care şi ne omoară, ca să ia banii de la noi. Voi să nu fiţi însă proşti, ci să le spuneţi, dacă vă vor fi întrebînd, că aveţi în car fie porumb, fie mălai mărunţel, fie orz pentru păsări.

— Aşa o să facem! răspunse fratele mezin.

Intîlnindu-se apoi cu drumeţii, aceştia le deteră, cum se obişnuieşte între oameni, bineţele cuvenite şi-i întrebară de unde pînă unde şi ce duc în care.

— Iacă, nişte porumb, minţi fratele mai mare.

— Iacă, nişte mălai mărunţel minţi fratele mezin.

Petrea însă nu mai minţise încă în viaţa lui, nu ştia să mintă nici acum şi nu ştia ce să răspundă.

Ca să nu supere însă pe fraţii lui, el o scaldă în două ape.

— Bani buni, răspunse el, aşa ştiu eu, dar nenea zice să vă spun că e orz pentru păsări.

— Bani buni să iei pentru el! răspunseră drumeţii căutîndu-şi de drum.

Ce să le vadă apoi ochii după ce au sosit acasă!

In carul fratelui mai mare era porumb şi numai porumb, în carul fratelui mezin era mălai mărunţel şi numai mălai mărunţel, iar în carul lui Petrea rămăseseră întregi şi neatinşi galbenii pe care-i încărcase.

Cei doi fraţi mai mari rămaseră uitîndu-se cu buzele umflate unul la altul. Ştie însă omul deştept să iasă din orişice încurcătură.

— Vezi tu, măi, ce e norocul cînd se ţine de capul omului! zise fratele mai mare. Ce am face noi cu atîta bănet dacă n-am avea ce să mîncăm? Ca să nu murim de foame, Dumnezeu a rînduit că unul să aibă porumb, altul mălai mărunţel, iar al treilea bani, ca să le împărţim frăţeşte toate. O baniţă mie, una ţie şi una lui!

— Cum a lăsat tata cu limbă de moarte, grăi Petrea, care înţelegea şi el că aşa are să se facă.

Se puseră dar din nou la împărţeală.

Cînd colo... caută încoa, caută încolo, scocioreşte, răstoarnă-le toate de-a valma, fă-le valvîrtej: n-aveau şi n-aveau la casa lor baniţă cu care să măsoare.

— Haid'! îi zise fratele mai mare lui Petrea, dă fuga în vecini, la popa, şi roagă-1 să ne împrumute pînă pe-nsărate baniţa lui. Să nu te pună însă păcatele să-i spui că avem şi bani de împărţit, te pomeneşti că se pune la pîndă, şi-i hapsîn popa, de face ce face ca să rămînem fără de ei.

— Mie-mi spui!? răspunse Petrea. Las' pe mine, că ştiu eu cum să-1 iau pe popa!

Pe aci-i fu apoi drumul, cu un picior în prag şi cu altul în portiţa popii.

— Să ne dai, zise, pînă pe-nserate cu împrumut baniţa, că ţi-o dăm cu camătă cu tot, dar să nu crezi că sunt niscaiva bani ceea ce măsurăm cu ea. E porumb şi mălai mărunţel şi ce-o mai fi...

Popa îi dete baniţa şi rămase pus pe gînduri. Nu i se părea lucru curat vorba cu banii. De! îl ştia pe răposatul om bogat, şi mare minune n-ar fi fost să le fi lăsat feciorilor săi vreo comoară, pe care o împart „cu baniţa mea între dînşii".

„De! mai ştii!? îşi zise. Nici cu gîndul n-ai gîndi de unde-ţi sare iepurele! Ia să-mi caut eu de treabă."

Un rînd dar, două, umplură şi deşertară fraţii, şi cinele începu să latre, aşa, mai rar, apoi tot mai înteţit şi în cele din urmă parcă l-ar fi apucat ceva cu totul de aproape. Nu mai rămînea îndoială că e prin apropiere cineva care dă năvală şi nu vrea o dată cu capul să o ieie înapoi.

— Teamă mi-e, Petre, zise fratele mai mare, că iar ai făcut vreo prostie şi popa stă la pîndă, că lătratul ăsta nu-i a bine: ia du-te şi vezi ce e şi cum.

Petrea ieşi într-o săritură şi, ieşit, rămase cu gura căscată.

Ce era adecă?

Popa, nemaiputîndu-şi stăpini rîvna, în adevăr ieşise, ca să steie la pîndă. Cînd era însă să treacă peste gardul de pari, 1-a zărit cinele şi a sărit la el. Dă cinele să-1 tragă jos, dar dă şi popa să sară înapoi şi, cum era cuprins de spaimă, şi-a pierdut sărita, a căzut într-un par şi-a rămas înfipt în el ca într-o ţeapă, încît se zbătea ca vai de el dînd din mîni şi din picioare.

— Aoleo ! strigă Petrea şi, om milos, alergă să-i vie într-ajutor şi să-1 scoată cumva din ţeapă.

Popa se zbătea însă ca scos din minţi, şi cu cît mai rău se zbătea, cu atît mai adînc intra parul ascuţit în el. Cînd Petrea sosi la el, parul era intrat adînc de tot şi abia mai putu să prindă vorbele:

— Sai, taică, şi mă scapă, că n-o să mai stau cît voi mai trăi la pîndă !

Nici n-a mai stat, că acolea i s-au înfundat zilele.

— Am păţit-o ! strigă Petrea cuprins de groază după ce se întoarse la fraţii lui. A murit popa tras în ţeapă şi-o să ne scoată pe noi vinovaţi de a-1 fi omorît.

Fratele mezin, cuprins şi el de groază, luă ce-i căzu la îndemînă, sacul cu galbeni în spinare, şi-o porni gata de fugă.

— Staţi, măi! strigă fratele mai mare, care era şi mai cu minte. Aţi căpiat, de-o luaţi atît de-a razna!? Domol, cu chibzuială, că graba strică treaba ! Să-1 luăm pe popa de acolo unde-o fi, să-1 aducem aici, să batem un cui mare în uşă şi să-1 spînzurăm de el, că lumea o să zică că a venit să fure şi, temîndu-se ca nu cumva să fie prins, s-a spînzurat el însuşi.

— Aşa-i! grăi fratele mezin dezmeticit. Să-1 aducem, să batem cuiul şi să-1 spînzurăm.

Cît ai da din palme, o şi făcură aceasta, apoi o luară la sănătoasa, fratele mai mare cu un sac de galbeni înainte, fratele mezin cu alt sac după el, iară Petrea, ca

cel mai mic, In coadă cu un sac de mălai mărunţel, câ să aibă şi de mîncare.

— Trage, prostule, uşa după tine! strigă fratele mai mare fără ca să se mai uite înapoi.

– Să trag uşa după mine !? Cum s-o trag !? îşi zise Petrea buimac.

El aruncă sacul, scoase uşa din ţîţîni, o luă cu popă cu tot în spinare şi porni după fraţii săi, care se duceau cum se duce omul care vrea să scape de o primejdie mare.

S-au dus ei aşa şi s-au tot dus, pînă ce n-au ajuns într-un codru des, unde i-a prins noaptea.

— Ptiu! spurcăciune de om! strigă fratele mai mare cînd îl văzu pe Petrea ducînd uşa-n spinare cu popă cu tot.

Era-n codrul cel des şi-ntunecos urît să tot fugi. Se auzea, parcă, pe ici, pe colo clefăit de lupi, mormăit de urşi şi scrîşnituri de fel de fel de alte fiare, care puteau în fiecare clipă să sară la ei şi să-i sfîşie, ca să-şi facă pofta de fiare. Popă mort în spinare le mai trebuia lor !? De unde ştii ce e-n stare să-nceapă un popă mort!?

— Ei, bine ! N-am decît să-1 arunc, grăi Petrea, care gîfăia ducîndu-1 de atîta timp.

— Ferit-a Sfîntul! strigă fratele mezin. Te pomeneşti că, văzîndu-se singur, se dezleagă şi se ia după noi.

— Aşa-i, stărui fratele mai mare. Acum, noaptea, e puterea morţilor: ţine-1 de-aproape; nu-i da răgaz!

S-au mai dus ei aşa, unul înainte, cellalt după el şi al treilea-n coadă, dar era întunerec şi urît, nu ştiau unde se duc şi erau obosiţi de abia-i mai duceau picioarele. Ce să facă !? Ar mai fi dat ei să odihnească, dar le era frică şi de una, şi de alta, şi de toate, căci nu ştii ce se iveşte-n timp de noapte-n mijloc de codru des.

Ca oameni cuminte, îşi căutară-n cele din urmă un copac mare şi crăcănat, se urcară în el şi se cuibăriră toţi trei între crăcile lui, ca să mai răsufle, ba să şi doarmă chiar dacă vor fi putînd.

— Măi Petre ! grăi fratele mai mare. Să nu te pună păcatele să adormi: stăi de pază, ca să ne vesteşti dacă s-ar ivi ceva, şi bagă de seamă la popa, ca nu cumva

să ne facă vreo poznă. După ce ne vom fi făcut apoi rîndul, stăm noi de pază şi-o să dormi tu.

Petrea răzămă uşa de două crăci şi-o sprijini de trupina copacului, pipăi cuiul din ea, ca să vadă dacă e țeapăn, puse mîna pe funia de la gîtul popii şi se-ncredință că e bine strînsă.

— Grija mea! răspunse apoi. De mine capul să nu vă doară. Dormiți liniştiți ca la voi acasă, că stau eu de pază.

Mai stete apoi cît mai stete uitîndu-se cu ochi de pisică pînditoare cînd înainte, cînd înapoi, cînd la dreapta, cînd la stînga.

Deodată, el îşi opri răsuflarea.

Se auzea parcă prin apropiere fîşiit de frunze, ba peste puțin se iviră prin întunerec nişte mogîldețe în chip de om, una, două, trei, multe, tocmai douăsprezece, şi încă una pe deasupra.

Erau doisprezece tîlhari de codru, haramine adevărate, cu căpitanul lor, harambaşa, care era al treisprezecelea, şi veneau încărcați de fel de fel de scule, mătăsuri, catifele şi alte scumpeturi pe care le adunaseră de pe ici, de pe colo, şi se opriră tocmai sub copacul cel crăcănai, ca să poposească şi să-şi facă rost de masă bogată.

Inimile celor trei frați se făcură cit un purice.

— Ne-am topit! şopti fratele mai mare. Ne zăpsesc şi iau sacii cu galbeni de la noi.

— Ba te pomeneşti că ne mai şi strîng de gît, adăugă fratele mezin.

– Şi ne spînzură de crăcile copacului, zise Petrea. Urît lucru să stai pitit între crăcile copacului sub care poposesc doisprezece tîlhari de codru cu căpitanul lor, harambaşa.

Ei se puseră să adune vreascuri şi crăci, ca să-şi facă foc, şi adunau şi tot adunau, cum adună tîlharii, ca să facă foc tîlhăresc.

— Aoleo! şopti Petrea după ce focul fu aprins. Neneacă-n fum! ne pîrjolesc!

— Taci, măgarule, că ne dai de gol, îl mustră fratele mai mare.

— Să ne duci la pierzare!... adaogă fratele mezin.

— Bădiță! grăi peste cîtva timp Petre. îmi vine să tuşesc, că mă îneacă fumul.

— Taci! Stăpîneşte-te! se răsti fratele mai mare.

— Bădiță! grăi iar Petrea, m-apucă sughițul.

Fratele mezin îi dete un ghiont.

Tîlharii luară-n vremea aceasta un berbece pe care-1 aduseseră cu dînşii, îl tăiară, îl traseră aşa nejupuit în frigare şi-ncepură să-1 frigă.

– Mă-năbuş, bădiță! şopti Petrea înecat de fumul cel greu al lînei date la pîrjol.

Frații lui îi deteră fiecare cîte un ghiont, deşi se-năbuşeau şi ei.

Tîlharii aceia prădaseră, din întîmplare, şi o, biserică, din care luaseră cu dînşii, între altele, şi un sac de tămîie. Fiindcă e păcat să prazi biserici, mai unul, mai altul dintre dînşii era cuprins de căință şi, fiindcă lui Dumnezeu îi place mirosul de tămîie, luară, ca să îmblînzească mînia lui Dumnezeu, fiecare cîte un pumn de tămîie şi-1 aruncară în foc, încît se ridică deodată spre cer un fum curat, de care mirosea toată pădurea.

— Eu strănut, bădiță! şopti Petrea. Nu mai pot! strănut!

N-au ajuns frații lui să-i dea cuvenitele ghionturi, cind el şi strănută un strănutat, încît răsună toată pădurea, se zgudui el şi se cutremură uşa cu popa, de cheia se suci în ea şi căzu din zăvor în mijlocul haraminelor.

Cei doi frați, cel mare şi cel mezin, rămaseră pe juma tate morți, iar tîlharii săriră deodată în picioare ş- toți doisprezece dimpreună cu căpitanul lor rămaseră cu nasul în sus, uitîndu-se în copac, de unde auziseră strănutul şi de unde căzuse cheia.

Acum era acum!

Fiindcă jos era lumina focului, iară sus era şi fum, şi întunerec, s-au înholbat tîlharii cît s-au înholbat, dar n-a putut să desluşească nici unul nimic.

— Măi, dar blegi mai sunteți! grăi în cele din urmă unul mai cuminte şi mai cu frica lui Dumnezeu. Nu vedeți voi că s-a ridicat fumul de tămîie pîn' la poarta raiului şi Sf. Petre a strănutat şi de bucurie ni-a arunca

cheia raiului, ca să intrăm după plac fiecare la rîndul lui?...

— Numai să nu fi vrut cumva-n supărarea lui cea păgînească să ne lovească cu ea în cap, întîmpină altul mai fricos.

— Se poate şi asta, zise altul.

— Mai ştii?! grăiră iar alţii, şi o grea îngrijare îi cuprinse, ca pe nişte oameni păcătoşi ce erau.

— Bădica, zise iar Petrea, cade uşa cu popă cu tot, nu mai pot să-1 ţiu pe popa...

Şi nici n-a zis-o bine, cînd, „hurduluc", a şi lunecat uşa şi-a căzut cu popă cu tot în mijlocul nenorociţilor de tîlhari.

— Ne-am topit! strigară ei. Iaca şi Sf. Petru, el însuşi, cu poarta raiului cu tot!

Cuprinşi apoi de groaza păcătosului, ei o tăiară la fugă dimpreună cu căpitanul şi se risipiră ca puii de păturniche, lăsînd acolo şi berbecul cel fript în coaja lui, şi sculele, şi mătăsurile, catifelele şi celelalte scumpeturi, şi sacul cu tămîie, tot ceea ce adunaseră prădînd azi ici, mîne colo.

— Ha-ha-ha! începu să rîdă Petrea, mare grabă v-a apucat!

Rîdeau acum şi fraţii lui, cel mare şi cel mezin: le plăcea comedia, că era frumoasă şi neaşteptată, şi nu te-ai fi săturat să-i vezi pe tîlhari fugind ici cu genuchele-n nas, colo cu călcîiul în ceafă.

Văzîndu-i pe tîlhari spulberaţi, fraţii se deteră jos din copac şi se aruncară asupra boccelelor rămase-mprejurul focului. Acum însă nu mai făcură împărţeală frăţească, ci luă pe apucate fiecare ce-i cădea la-ndemînă şi ce putea să-ncarce şi să ducă. Pe cînd fratele cel mare şi cel mezin se ghiftuiră cu scule, cu mătăsuri, cu catifele şi cu alte scumpeturi, Petrea — el tot el — scoase cuţitul de la brîu şi, lihnit cum era de foame, începu să taie din berbecele fript de tîlhari şi să mănînce, să mănînce cum ştie omul, care numai la pîntecele lui se gîndeşte şi nici n-aude, nici nu vede pînă ce nu se satură.

Sătul în cele din urmă, el se uită-mprejur şi se pomeni singur.

Fraţii lui, încărcaţi odată cu de toate, o luaseră lâ sănătoasa pentru ca nu cumva tîlharii, viindu-şi în fire, să-şi schimbe gîndul, să se-ntoarcă şi să-i prade.

Rămăsese Petrea numai el singur cu popa.

— Sărac de tine, popă, grăi dînsul. Te-ai sucit şi tu şi te-ai învîrtit, şi tot ai făcut un lucru creştinesc şi după moartea ta. N-am, însă, nici eu să te părăsesc păgîneşte, ca să te mănînce corbii, şi vulturii, şi fiarele codrului.

Om cu suflet creştinesc, el se puse dar pe lucru şi începu să scurme pămîntul cu cuţitul cel mare, ca să facă groapă şi să-1 înmormînteze pe popa.

— Biet de sufletul tău ! grăi apoi. De murit, ai murit fără de luminare, de bocit, nu te-a bocit nimeni, de prohod, n-ai avut parte: să-ţi dau cel puţin tămîie, ca să-ţi treacă sufletul cu fumul ei în cealaltă lume.

El luă apoi coşul de tămîie şi-1 deşertă peste jăratecul rămas în vatra tîlharilor.

Acum da, fără doar şi poate se ridică fumul şi se-nălţă pînă la poarta raiului, unde şedea Sfîntul Petre, care ştia că tămîia a fost pusă cu inima curată pe foc.

Nici c-a mai stat mult pe gînduri, ci s-a pornit, acum cu adevărat s-a pornit de-acolo de sus din cer şi nu s-a mai oprit decît în faţa lui Petre, care şedea pe un buştean şi se uita cum se ridică fumul de tămîie.

— Bun găsit, nepoate, îi zise Sf. Petre cu blîndeţea lui de om bătrîn. Dar ce mai faci?

— Păi ce să fac!? Iacă, stau şi eu aici pe buşteanul ăsta, răspunse Petrea uitîndu-se în ochii moşneagului. De sătul, sunt sătul, pe fraţii mei i-au dus vîntul şi păcatele lor, pe popa l-am îngropat; nu mai am altă treabă decît să stau.

— Bine faci, nepoate, grăi Sf. Petru, i se cuvine odihna omului care şi-a făcut treaba. Şi fiindcă bunului Dumnezeu din cer i-au plăcut şi-i plac faptele tale, am venit la tine trimis de el, ca să te laud în numele lui.

— Mulţămim dumitale, grăi Petrea ridicîndu-se puţin de pe buştean.

— Şi mi-a poruncit bunul Dumnezeu — urmă Sf. Petre — să-ţi spun să ceri ceva de la el, că ţine să aibă mulţumirea de a-ţi împlini o dorinţă, orişicare ar fi ea.

— Nu cer nimic; n-am nici o dorință ! răspunse Petrea foarte răspicat.

— Nu se poate, tizule, stărui sfîntul cu barbă scurtă şi creață. împotriva lui Dumnezeu nu poate nimeni să se pună; el le ştie toate şi toate le poate: cînd zice să ceri, trebuie să ceri, cînd îți dă, trebuie să iei!

— Dacă-i aşa şi merge pe de-a sila, ce mă mai întreabă pe mine!? răspunse Petrea.

— Nu te obrăznici, omule ! îl mustră purtătorul cheilor de la rai. Gere-ți bogății cîte vrei, c-o să le ai.

— Am, răspunse Petrea, destule, şi nu ştiu ce să fac cu ele. Belea, nu altă!

— Cere sănătate! urmă Sf. Petre.

— Nu mă vezi!? răspunse Petrea. Cum aş putea s-o cer cînd o am !?

— Gere-ți viață lungă! stărui Sf. Petre.

— Auzi vorbă! întîmpină Petrea. Să cer punga cînd nu ştiu ce-i în ea ! De unde ştiu eu ce-am cerut cînd cer viață.

— Cere noroc ! se răsti Sf. Petre perzîndu-şi răbdarea.

— Mai norocos decît mine cine se simte!? răspunse iar Petrea. Lăsați-mă cum sunt, că mai bine decît aşa nu poate să-mi fie.

Sf. Petre, care ştia mai bine decit orişicine ce e porunca de sus, se apropie şi-i şopti cu glas adimenitor la ureche:

— Cere-ți, prostule — îi zise — nevastă şi copii şi casă cu rost.

— Aoleo! grăi Petrea dîndu-se trei paşi înapoi. Nu ți-e ruşine, om bătrîn, să mă ispiteşti!? Asta o aştepți pe tăcute, că vine cînd e să vie, şi nu poți să scapi de ea.

Sf. Petru îşi încreți acum sprîncenele.

Văzînd că nici aşa, nici aşa n-o scoate la capăt cu el, întoarse foaia.

— Nu-nțelegi, omule, că-i poruncă, şi la porunca lui Dumnezeu trebuie să te supui? îi zise cu asprime.

— Dacă e pe poruncite — răspunse Petrea — n-am încotro, şi pe sufletul tău să fie. Iacă, cer... ce să cer!? Cer — grăi, ca să ceară ce nu i se poate da — cer să-mi dea nişte cimpoi de țintar.

Nu ştia, biet de el, că pe Dumnezeu nu poate nimeni să-1 înşele, că lui Dumnezeu orişice ai cere tu, îți dă ce-ți vrea el.

Sf. Petru se depărta dar, şi cît dai în palme se şi întoarce cu cimpoile de țintar, nişte cimpoi subțiri de abia puteai să le vezi cu ochii şi le țineai în mînă fără ca să sîmți că ai ceva !

— Uite, băiete, iacă cimpoile pe care ți le-ai cerut, şi să ştii că atunci cînd cînți din ele, îți pere ție şi le pere şi celor ce te-ascultă şi foamea, şi setea, şi supărarea, şi durerea şi oboseala, te simți ca-n slava cerului şi joacă toate împrejurul tău. Aşa să ştii! zise Sf. Petre, şi se făcu nevăzut.

Petrea rămase ca un căzut din cer, uitîndu-se cînd în zarea în care se perduse sfîntul, cînd la cimpoile pe care abia putea să le vadă şi sîmtă între degetele lui şi-n care nu-ndrăznea să sufle, ca să le-nfoieze.

— lată-mă şi cu cimpoi, grăi în cele din urmă, dar nu ştiu ce să fac cu ele.

Cum stătea însă el aşa, iată că lupii din codru, care muşinaseră mirosul de berbec fript în coaja lui, începură să se adune, şi peste puțin el se văzu-ncunjurat din toate părțile de haita flămîndă şi cu ochi scînteietori, nişte lupoi mari, care clefăiau şi-şi arătau pe rînjite dinții, gata să-1 sfîşie şi să-1 mănînce.

— Stați, grăi dînsul, că am eu leac şi pentru blănile voastre! Dacă vi-e foame, vă satur eu ! zise, apoi suflă 0 dată-n cimpoi şi începu să cînte cum îl duceau degetele.

Acum să vezi lucru nemaipomenit!

Lasă că frica i-a trecut într-o clipă, dar lupii se-nblînziră şi începură să deie ca nişte cățeluşi din coadă, apoi se porniră să joace, să salte, să se deie de-a tumba şi să facă fel de fel de-nvîrtituri, încît era mare frumusete să-i vezi şi te sîmțeai ca-n altă lume.

Văzînd aşa, Petrea plecă mergînd înainte, ca să iasă cumva din codru la luminiş şi la lume cu oameni, că 1 se ureşte omului singur şi la alți oameni îl trage firea. Lupii, după el, tot săltînd, jucînd, dîndu-se de-a tumba şi făcînd fel de fel de alte giumbuşuri.

Gînd fu, colea, prin revărsatul zorilor de zi, Petrea ieşi la marginea codrului şi văzu-ntinzîndu-se-n fața lui țarini şi livezi şi finețe ca pretutindeni unde omul e om la el acasă.

„Aşa! îşi zise. Acum e şi mai bine!"

Lupii, cînd el încetă a mai cînta din cimpoi, se speriară de luminiş şi o luară la fugă, întoreîndu-se acasă la ei, în desimea cea-ntunecoasă a codrului.

Petrea — ce să facă? — încotro să apuce? unde să se ducă?

A luat-o aşa pe cîmp, printre țarini şi livezi şi pe ici, pe colo şi peste ele, s-a dus şi s-a tot dus, pînă ce a ajuns la un sat cu oameni, iar aici s-a oprit la casa popii, că popa e fruntea satului.

— Bună ziua, părinte!

— Noroc bun, fiule! Dar de unde şi pînă unde?

— Vin de acasă, părinte, şi nu mai ştiu de unde am plecat, pe unde am fost, unde am ajuns şi-ncotro să apuc.

Popa, om cu multă pricepere, a înțeles din vorbele aceste că are a face cu un om zăpăcit, care şi-a pierdut cărările, umblă buimac şi nu-şi mai găseşte rostul.

„Aşa om îmi trebuie mie, îşi zise; nici de ici, nici de colo, sade unde şi cum îl pui."

— Să intri, băiete, urmă, slugă la mine, că ai puțin de lucru şi-ți dau simbrie bună. Uite, urmă iar, diminețile te scoli, rîneşti prin grajduri, apoi mai stai, după aceea duci vitele la adăpat şi le dai nutreț şi iar stai. In sfîrşit, pleci cu caprele la păşune şi stai toată ziua fără de nici o treabă, iară după ce te-ntorci cu caprele, tot ca dimineața, mai faci cîte ceva şi stai şi iar stai. Iar simbria o să-ți fie pe an şapte capre cu iezii lor şi-un țap cu coarnele răsucite, ca să nu pleci de la casa mea cum ai venit.

— Să intru, părinte! grăi Petrea, şi rămase slugă la casa popii, ca să aibă şi el rost în lume.

Le-a făcut apoi, dimineața, toate cîte erau de făcut şi-ar mai fi stat să răsufle dac-ar fi avut cînd şi unde; vai, însă, de sufletul lui după ce a ieşit cu caprele popii la păşune.

îndată ce-a ajuns acolo, s-au risipit parc-ar fi intrat toți dracii-n ele. Una se urca pe stînci, alta se cobora-n gropi, iar alta sărea şanțurile, rodea coaja de la copaci ori se vîra prin garduri la varza vecinului. Nu degeaba e dată capra şi la poarta cerului în paza Necuratului: alerga omul cu limba scoasă cînd în jos, cînd în sus, cînd la dreapta, cînd la stînga, dar nu era-n stare să le adune şi să le ție la un loc.

— Stați, zise el în cele din urmă, că n-o să fiți voi mai cu moț decît lupii: am eu leac şi pentru bărbile voastre!

El scoase apoi cimpoile şi-ncepu să cînte.

Ca trase pe sfoară se adunară caprele cu iezii lor şi cu țapii cei cornurați împrejurul lui şi se porniră pe un joc nebunesc cum numai caprele îl ştiu îndruga. Nu le mai era acum nici foame, nici sete, şi tot neastîmpărul firii lor se potolea în jocul care făcea să le tremure bărbile lungi şi urechile atîrnate.

A stat dar Petrea toată ziua în umbra unui tei cu frunzele late şi a cîntat în mijlocul caprelor, care se uitau cu drag la el urmîndu-şi jocul. Seara însă, cînd s-au întors acasă, caprele erau lihnite de foame, că nu le mai cînta Petrea din cimpoi, şi au tăbărît pe gardul popii de l-au stins ca lăcustele.

A doua zi tot aşa şi a treia nu altfel.

— Taică părinte — grăi preuteasa, care era cam pestriță la mațe — mie nu mi se pare lucru curat ce mi-e dat să văd. Nu ştiu ce o fi făcînd omul ăsta al nostru cu caprele, că se-ntorc seara flămînde, dau şi mai puțin lapte şi ne mănîncă toate gardurile.

— Cam aşa mi se pare şi mie, răspunse popa, care popă şi om cu frica lui Dumnezeu din vorba nevestei sale nu ieşea, că ținea să aibă pace-n casa lui.

— Ia du-te tu — urmă preuteasa — şi stai la pîndă, ca să vezi ce e şi cum.

Mai că da, mai că ba, mai că se cuvine, mai că nu, după multă tura-vura rămase, nici că s-ar fi putut altfel, pe a preutesei, şi zorile dimineții următoare popa se duse şi se ascunse într-un mărăciniş, ca să stea la pîndă şi să-1 prindă pe Petrea cu ocaua mică.

Vai de mama lui, că-n rău ceas 1-a făcut!

Se porniră caprele, şi iezii, şi ţapii la joc cînd Petrea începu să cînte din cimpoi, dar se porni cu atît mai vîrtos popa, care avea fire de om, şi tremurau bărbile ţapilor, dar mai rău tremura barba popii, căruia spinii din mărăcini îi sfîşiau hainele şi-i zgîrîiau pielea şi obrajii de-ţi era mai mare mila de el. Nu-1 usturau însă pe popa zgîrieturile, nu-1 obosea jocul, nu-1 supăra nimic, căci cimpoile le stingeau toate şi-i îndulceau firea de se uita şi el cu drag la Petrea şi, de cîte ori sălta-n joc, îşi zicea: „I-o dau! i-o dau!" Un copil avea şi el la casa lui, o fată, boboc de fată, şi era gata acum să i-o deie şi pe aceasta lui Petrea de nevastă, căci aşa ginere nu-şi mai putea găsi.

Toată ziulica a dus-o aşa, şi nu i-ar fi părut rău dacă s-ar fi lungit ziua — una din trei.

Ce-a păţit apoi cînd, seara, s-a-ntors acasă cu hainele zdrenţuite, cu barba-ncîlcită şi cu trupul plin de zgîrieturi, asta-i altă vorbă, pe care ţi-e s-o laşi încurcată,

— Om eşti tu şi bărbat, şi popă, cogeamite popă!? îl mustră preoteasa. Un prostănac ca el să te facă astfel de rîsul lumii şi de batjocura copiilor !

Taci, muiere, şi-ţi pune pază gurii, că nu ştii tu ce e aia! se dezvinovăţi popa. Aş vrea să te văd pe tine ce-ai face cînd l-ai auzi oîntind din cimpoile lui! Chiar în biserică dac-ai fi, n-ai putea decît s-o porneşti pe joc, <

— Eu? aşa cum mă vezi aci! strigă preuteasa. Eu să joc, dacă nu vreau !? Asta aş vrea s-o văd ! Eu nu mă las, nu mă dau, nu mă pornesc nici dac-ar fi să crap ! Nu sunt doară o motoloagă ca tine.

– Bine! îi zise popa. Las', c-o să-ţi văd virtutea! O să-1 pun, cînd s-o întoarce, să cînte şi-o să te văd dacă te mai ţanţoşeşti ca acum...

Nu-i dedea maichii preutesei mîna să zică nu, şi a rămas dar ca Petrea să-i cînte din cimpoi după ce se va fi întors cu caprele.

Ştia dînsa că n-o să joace, dar cu cît mai aproape era timpul ca Petrea să se-ntoarcă, cu atît mai îngrijată se simţea dînsa.

„De unde ştii — îşi zicea — ce fel de drăcii o fi avînd prostul acela, şi ruşine tot n-aş vrea să pat."

Ea-şi căuta dar o ascunzătoare, cînd auzi tălăngile turmei de capre. Dar unde să se ascundă. în vreun butoi din pivniţă? Prea era înfundat.

Ea se urcă răpede-n pod, dete peste lădoiul în care-şi ţinea caierele de in şi de cînepă, sări-n el şi trase capacul, ca să se-nchidă bine, apoi rămase acolo pitită şi oprindu-şi răsuflarea.

Au găsit însă sunetele cimpoilor pe biata femeie şi-n fundul lăzii, şi cînd Petrea a început să cînte, s-a pornit şi ea pe joc, şi dă-i acolo unde se vîrîse, dă-i cu toată virtutea, încît juca şi lădoiul cu ea — hodoronc ! hodoronc ! — pînă ce n-a ajuns în gura podului, de unde a căzut — hurduluc ! — în tinda casei.

— O dau ! i-o dau ! strigă preuteasa, gata şi ea să şi-1 facă ginere pe Petrea.

— S-a făcut apoi nuntă mare ca la casa unui popă, şi iată-1 şi pe Petrea om cu rost, cu casă şi cu masă, ba-n urmă şi cu copii.

Iară cînd avea vreun neajuns, vreun necaz, vreo suparare ori cînd i se punea ceva de-a curmezişa, îşi lua cimpoile, cînta şi toate erau bine.

Cine o ştie mai departe, mai departe s-o spună.

LIMIR-ÎMPÂRAT

A fost ce-a fost... a fost odată o văduvă care avea o fată, Lia, şi văduva era săracă de nu mai ştia cum să-şi înnoade zdrenţele, iar Lia, fata ei, se făcuse harnică de creşteau flori pe unde-i călca piciorul şi da muguri lemnul uscat cînd ea punea mîna pe el.

Dimineţile, cînd se deştepta din somn, văduva suspina din greu, căci nopţile o visa totdeauna pe fata ei voioasă şi fericită înconjurată de bogăţii şi gătită ca o împărătească, şi grea mîhnire o coprindea cînd o vedea săracă şi îmbrăcată în vestminte făcute din căpătate, dar peste puţin faţa mamei iar se înveselea, căci Lia era şi în sărăcia ei tot voioasă şi fericită parcă ar fi încunjurată de bogăţii şi gătită cum o visase, ca o împărăteasă.

Sculată în crepetul zorilor de zi, Lia se furişa tiptil din coliba sărăcăcioasă, ca să nu turbure nici măcar prin răsuflarea ei somnul maicii sale, şi începea să mături preajma casei, să cureţe coteţele celor trei găini pe care le aveau, să-şi adune porumbeii şi să facă rînduială puind fiecare lucru la îndemînă, după cum cere rostul lui. Şi cum mătura şi făcea rînduială, Lia nu începea de la pragul colibii, ci de la cel mai depărtat colţ al curţii, şi mîna gunoiul spre uşa de intrare, ca să nu rămîie nici un unghi nescotocit şi necurăţit. Cînd se scula, văduva stetea mai bucuros afară decît în casă, şi Lia ridica gunoiul din prag, îl ducea la locul lui, apoi intra ca să dereticească prin colibă, cîntînd voioasă, şi oglindă luminoasă se făcea toate sub mîna ei, încît împărat de-ai fi fost, ţi-ai fi părăsit palatele ca să stai în coliba văduvei.

Iar cînd Lia ieşea din colibă, curtea era plină de flori răsărite pe urmele paşilor ei, care toate se clătinau plecîndu-se spre dînsa, dar îi ziceau întristate: „Bună eşti, frumoasă eşti, harnică eşti, dulce eşti la fire, şi totuşi, mult mai ai să umbli şi să alergi, căci ursitul tău e dus după lume de 9 ani acum în pămînt."

Aşa azi, aşa mîne, multe zile de-a rîndul tot aşa, pînă ce Lia n-a fost cuprinsă de un nespus dor de ducă.

— Am să plec, mamă, în lume, că nu mă mai rabdă pămîntul şi mă duce dorul, zise ea. Sunt acuma fată mare şi eu, şi mi se cuvine să-mi caut rost în lume.

Văduva suspină, căci atîta copil avea şi ea şi mult îi era dragă fata, dar mamă era, ca orişicare mamă, norocul copilului său îl visa, iar norocul în lumea largă se găseşte.

— Mergi — îi zise dar — copila mea, şi nici spine, nici buruiană în cale să nu-ţi găseşti.

Lia frămîntă aluat din făină neagră şi-şi făcu o azimă de drum, apoi porni în cale lungă, nu cu opinci de oţel şi curele de viţel, ca Făt-Frumosul din poveste, ci desculţă, ca o fată săracă, şi se duse zi de vară pînă în seară, peste văi şi dealuri, cum o ducea potecuţa pe care mai umblaseră şi alţii.

Cum se ducea aşa, iată că dă peste o turmă de oi, care păştea păzită de dulăi, în vreme ce păcurarii dormeau la umbră de mărăcini.

Liei i se făcu milă de ea, căci dulăii erau toţi şchiopi de toate patru picioarele, iar oile, sărmanele, toate erau pline de scaieţi, de se făcuse pîslă bătucită lîna de pe ele.

— Oiţelor, dragelor — le zise Lia — ia veniţi la mama, ca să vă cureţe.

Oile alergară din toate părţile şi se adunară împrejurul ei ca bobocii plouaţi împrejurul cloştii, iar ea se puse pe muncă grea şi lungă, ca să le scoată scaieţii din lînă, unul cîte unul, încet şi cu băgare de seamă,

cu degetele subțiri şi măiestre, ca nici pelcuța sa nu k doară, nici firele subțiri să nu se rumpă.

Mult a stat aşa, şi le-a tot curățit, şi iar le-a curățit, de s-au adunat vrafuri mari de scaieți'şi la dreapta şi la stînga ei, dar nu s-a lăsat pînă ce nu le-a văzut toate curate şi cu lina moale şi creață parc-ar fi trecută prin darac.

— Gîți scaieți ai scos, atîte zile să ai — îi ziseră oile uşurate — şi orişicît de lung ți-ar fi drumul, buruiană în cale să nu-ți găseşti, mai ziseră şi ele, parc-ar fi ştiut vorba mamei.

— Dar voi, cînilor, dragilor, de ce şchiopătați fiecare de cîte toate patru picioarele? îi întrebă ea acuma pe dulăi.

— Pentru că suntem desculți ca tine, iar nu încălțați ca oile — răspunseră ei — şi sunt mulți spini şi multe mărăcini prin care avem să alergăm.

Lia iar se puse pe muncă lungă şi grea, ca să le scoată spinii din tălpi, tot unul cîte unul, tot încet şi cu băgare de seamă, tot cu degetele subțiri şi măiestre, ca nici să nu sîmtă cînd îi scoate.

— Gîți spini ai scos, atîți ani să numeri în viața ta — îi ziseră cînii — şi orişicît de lung ți-ar fi drumul, peste spini în cale să nu dai.

Lia plecă mai departe uşurată, căci uşurat se sîmte omul care li-a făcut altora vreo uşurare, şi-şi urmă drumul pe potecuța cea netedă şi curată, de'era mare mulțumire să calci cu piciorul gol pe ea.

Nu trecu însă mult, şi dînsa iar se opri.

în drumul ei se zbătea în arşița soarelui o biată de rîmuliță, subțirică, străvezie şi plăpîndă. Ar fi vrut, sărmana de ea, să intre în pămînt, dar prea era bătătorit locul pe potecă, s-ar fi tîrît mai departe, dar i se sleiseră puterile, şi rău o ardeau razele fierbinți ale soarelui, care uscă şi seacă viața.

Liei i se făcu milă de ea, o luă frumuşel şi, dînd cu ochii de un muşuroi, scurmă puțin pămîntul din el, o puse în scurmătură şi-o acoperi.

— Scurtă să-ți fie şi netedă calea, căci mare bine mi-ai făcut — grăi rîma — şi să-ți aduci aminte de mine cînd te vei afla în mare strîmtoare.

Plecînd înainte, Lia văzu în zarea depărtării o pădure, dar cum mergea, pădurea venea, parcă, şi ea şi se apropia, încît ai fi crezut că aleargă — curat ca In poveste!

Nu făcu, însă, Lia decît puțin drum, cînd dete peste o cîrtiță, care, orbită, sărmana, de lumina zilei, umbla buimacă şi deznădăjduită că nu mai poate să-şi găsească muşuroiul în care o aşteptau puişorii flămînzi,

I se făcu Liei milă şi de ea, o luă în poală şi o duse la muşuroiul în care pusese rîma.

— Bine cu bine să ți se răsplătească — îi zise cîrtiță — căci mare bine mi-ai făcut şi în greu drum ai plecat. Să ştii, însă, că din drum n-ai să te abați şi unde ți se va sfîrşi poteca, acolo să te opreşti.

Lia'îşi urmă drumul încă mai uşurată, şi haide! pe potecă înainte, tot mai aproape de pădurea deasă şi plină de buruiană mare şi de mărăcini înțesați.

Fiindcă în lumea aceasta drumurile toate se înfundă, pe înserate, cînd Lia a ajuns la pădure, s-a înfundat şi poteca cea netedă şi curată. Lia s-a oprit dar, şi,nemaiştiind încotro să'apuce, s-a aşezat pe iarba verde şi moale, s-a lăsat în paza duhurilor curate şi, obosită cum era, de drum, a adormit deodată cu asfințirea soarelui.

Dimineața, în revărsatul zorilor, cînd s-a pomenit din somn, ochii ei s-au oprit asupra unei poteci netede şi curate, care şerpuia prin pădure, printre buruieni şi mărăcini.

Cîrtița luase înțelegere cu rîma, şi peste noapte se adunaseră toate cîrtițele ca să taie rădăcinile mărăcinilor, toate rimele, ca să taie rădăcinile buruienilor şi să afineze pămîntul în calea Liei, iar oile l-au bătucit cu unghiile lor cele tari, şi cînii I-au netezit cu tălpile lor cele moi, încît era o mare mulțumire să calci pe el.

Lia îşi urmă dar drumul sprintenă şi voioasă pînă în prînzul cel mic, pînă în cel mare şi pînă în amurgul serii, cînd iar i se sfîrşi poteca, şi dînsa iar se opri, iar se aşeză pe iarba verde şi moale şi iar adormi sub paza duhurilor curate.

Cînd se pomeni a doua zi, ochii ei se opriră asupra florilor care crescuseră pe urma ei şi se plecau, ca de obicei, spre ea şi-i ziceau mai înviorate:

— Bună eşti, frumoasă eşti, harnică eşti, dulce la fire şi miloasă eşti, dar tot mai ai să umbli şi să alergi, ca să ajungi unde nimeni nu te aşteaptă.

Iar în partea cealaltă se urma poteca netedă şi curată printre spini şi mărăcini, parcă ar fi voit să zică: „Vino, fată şi mă calcă".

A doua zi ca cea dintîi, iar a treia zi pe înserate poteca s-a sfîrşit la o derăpănătură de colibă pustie şi părăsită în mijlocul pădurii, s-o vezi şi să nu te mai uiţi la ea.

Lia, cu toate aceste, intră, căci acolo avea să se oprească, unde i se înfunda drumul.

Să vezi cu ochii şi să nu crezi cu gîndul ceea ce era în colibă!

Era parcă Vîntoasele au stat în ea şi şi-au făcut toate toanele: toate colţurile pline de păiengeniş îngreunat de praf şi de gunoaie adunate din şapte ţări, iară pe jos şi pe pereţi, să ştii şi să nu mai spui nimănui ce era şi cum!

Lia se puse pe muncă lungă şi grea, ca să dereticească şi să curețe, să adune gunoiul şi să-1 care şi să-şi facă cuibul atît de curat ca pe iarba verde şi moale, şi în vreme ce ea lucra, poteca, pe care venise se umpluse de flori care cîntau voioase în adierea vîntului de seară.

După ce s-a înnoptat bine, deodată s-a pornit afară un viscol parcă veneau Vîntoasele, şinualta, şi răsunau prin văzduh zbierete şi ţipete de te treceau fiorii.

Cuprinsă de spaimă, Lia nu mai ştia ce să facă şi unde să se ascundă, unde să-şi găsească adăpost. Ea sări iute pe vatră şi se furişă-n cuptorul pe care-1 curăţise de cenuşă, cînd deodată Ielele, nebunele, deteră năvală valvîrtej unele peste altele, care pe uşă, care pe fereastră, care prin crăpăturile din pereţi, căci se strecoară ele şi prin urechea acului.

Şi erau, neică, frumoase toate, care de care mai subţirică, şi mai uşoară, şi mai sprintenă, şi mai zburdalnică, şi gătite toate în haine ţesute ca păiengenişul, încît ochii Liei se deschiseră mari şi rămaseră înţepeniţi în ţîţînile lor, că nu se mai saturau să vadă şi să se uite cu jind de femeie jignită.

— Ce e aici!? ce a fost? ce are să fie !? grăi cea mai mare dintre ele, înspăimîntată de curăţenia pe care o vedea împrejurul ei. Aici a fost ori e cineva... Sîmt, parcă, miros de fiinţă străină...

Inima Liei ticăia pitiş, căci vai era şi de sufletul, şi de trupşorul ei dacă Ielele, nebunele, care o zăpsiseră, îi şi dedeau de urmă.

— Nu-i! nu-i! nu-i! strigară însă toate din toate părţile. Nu poate să fie! am dat roată împrejur, şi nicăiri iarba nu-i călcată şi nici fir de păr, nici zdreanţă de haină, nici urme de sînge ţîşnit n-am găsit pe spini şi pe mărăcini, iar prin văzduh numai noi putem să străbatem.

Văzuseră ele pîrtia de flori pe unde călcase piciorul Liei, dar nu putea chiar nici în basm să le treacă prin minte gîndul că florile vii sunt urmă de fată cu inima curată; se potoliră dar, se prinseră în horă şi începură să joace lin, bătînd cu piciorul în pămînt şi cîntînd cu glas adimenitor: „Ieşi, Limir, ieşi, Limir-împărat, ieşi să bem şi să mîncăm ! — Ieşi, Limir, să ne veselim ! Ieşi, ieşi, ieşi, Limir-împărat."

Şi atît de lin jucau şi atît de ademenitor cîntau, încît Liei îi venea să iasă din cuptor şi să se prindă în horă cu ele. N-a mai făcut-o însă şi asta, căci deodată pămîntul se deschise, şi în deschizătură se ivi ridicîndu-se încetul cu încetul un tînăr, şi trupeş, şi chipeş, să-1 vezi şi să ştii că l-ai văzut, Limir el însuşi.

Limir acesta era nu un făt-frumos ca toţi feţii-frumoşi de prin poveşti, vreun fecior de împărat, care umblă razna prin lume şi încurcă minţile zînelor şi ale fetelor de împărat, ci el însuşi împărat, care avea şi împărăţie întinsă, şi oştiri nenumărate, şi palaturi strălucite, şi slujitori credincioşi, toate cîte se cer pentru o stăpînire mare şi puternică. Toate le avea, ba mai era şi blînd, şi drept, şi milos, şi darnic, cum unui împărat i se cuvine să fie, dar avea şi un păcat: prea se credea, prea se socotea mai şi mai decît toţi, prea era doritor de a ieşi din lume şi prea nemulţumit cănu poate să iasă, şi văzîndu-i slăbiciunea aceasta, Ielele

s-au făcut stăpîne pe el şi-1 ademeneau, şi-1 furau cu momeli, ca să-şi petreacă nopţile veselindu-se în felul lor cu dînsul.

Şi cum ieşea Limir-împărat din pămînt, ieşea dimpreună cu el şi palatul lui cel strălucit, încît Ielele, nebunele, se pomeniră într-o sală întinsă şi împodobită tot cu aur şi cu petre scumpe, în mătăsuri şi catifele, iar acolo unde sta Lia pitită era un dulap de cristal, din care vezi fără ca să fii văzut, iar la o parte era întinsă şi încărcată de toate bunătăţile masa cea mare, pe care ardeau luminări de-ţi luau vederea.

— Care va să zică, de asta vă era vouă!? grăi Lia înciudată. De asta vă ardea! Aici vă ducea gîndul!

Aşa zicea şi iar îi venea să iasă, dar nu ca să se prindă în horă, ci ca să răstoarne şi masa cu toate bunătăţile încărcate pe ea, şi tot ceea ce îi mai cădea în cale şi să le alunge pe Iele, nebunele, căci multă era întristarea în faţa lui Limir, pe care nu-1 lăsau în pace, şi rău îi şedea să fie trist.

Deodată însă răsună de undeva din văzduhuri o muzică—să stai, s-asculţi şi să-ţi ieşi din minţi, nu alta! — şi Lia rămase încremenită şi cu ochii duşi la Limir, care, prins în horă, sălta îndelete şi mîndru, fără ca să se uite fie la dreapta, fie la stînga şi fără ca să zîmbească, parcă nu-i în lume nimeni alăturea cu dînsul şi nu vede, sărman de sufletul lui, pe zînele ce-1 sorbeau cu ochii.

Aştepta fata să-1 mai vadă şi aşezîndu-se la masă cu ele, căci nu ştia că zînele se veselesc numai gîndindu-se cu gîndul, beau şi mănîncă numai mîngîindu-şi vederile la masa încărcată şi sîmt plăcerile numai închipuindu-şi-le. Cînd era colo, spre miez de noapte, luminile începură să se stingă una cîte una, şi, cînd nu mai rămase decît una singură arzînd, iar se porni vîntul, palatul cel frumos se prăbuşi şi se cufundă dimpreună cu Limir-împărat în pămînt, iară Ielele, nebunele, se deteră valvîrtej unele peste altele şi se depărtară ca volbura în timpul verii.

Lia rămase cîtva timp frecîndu-şi ochii. Nu mai ştia nici ea: i s-a părut, a visat, a aiurit ori le-a văzut toate în aievea?

într-un tîrziu, a ieşit din cuptor.

Coliba luminată de un muc de opaieţ iar era cum 5 găsise, plină în toate colţurile de păienjeniş îngreunat de praf" şi de gunoaie adunate din şapte ţări, iar pe jos şi pe păreţi — nici să te uiţi!

Acum însă Lia nu se mai apucă de muncă grea şi lungă, ci începu să bată cu piciorul în pămînt şi să cînte cu glas adimenitor: „Ieşi, Limir, să ne vedem faţă în faţă. Ieşi, Limir-împărat, să grăim şi să ne bucurăm! Ieşi! ieşi! ieşi 1"

Nimic nu se mişcă.

„Ieşi, Limir, stărui dînsa din nou, ieşi, Limir-împăratj ca să te ating cu mîna, ieşi, ca să văd dacă eşti om în toată firea, să-ţi aud glasul şi să sîmt bătăile inimii tale."

Tot nu se mişcă nimic.

Cînd bătu însă de-a treia oară cu piciorul şi zise: „Ieşi, Limir, că vreau şi vreau să mă uit în ochii tăi!", pămîntul s-a deschis şi iară a ieşit la iveală Limir în mijlocul altei săli încă mai frumos împodobite, tot în roşu şi verde, şi i-a întins mîna ca să se prindă în horă cu ea.

Ei se cutremurară amîndoi: el pentru că mîna ei era caldă de se înfierbînta sîngele în vinele lui, iară ea pentru că mîna lui era rece de îngheţa sîngele în vinele ei.

Şi se uitară uimiţi unul la altul: el o vedea cu obrajii rumeni, cu ochii plini de văpaie şi cu zîmbetul pe buze, desculţă şi îmbrăcată în cămăşuţa ei curată, iară ea îl vedea pe el în podoabe împărăteşti, dar cu faţa albă ca varul, cu ochii stinşi şi cu buzele supte.

– Dar tu, sărman de sufletul tău, cum ai răzbit pînă aici? grăi dînsul pe şoptite.

— întreagă, sănătoasă şi curată, răspunse ea.

— Nici buruiana n-ai călcat-o, nici hainele nu ţi s-au zdrenţuit, nici trupul nu ţi s-a sîngerat, nici tălpile nu ţi s-au umplut de spini? întrebă el.

— Nu! răspunse ea.

Limir sîmţi cum i se dezmorţeşte trupul şi i se înviorează sufletul.

— Lucru nemaipomenit — grăi dînsul — dar tot vai de sufletele noastre, căci mari chinuri ne aşteaptă pe

amîndoi. N-ai întîînit în caîea ta o turma de oi păzită de nişte cîni?

— Ba da, răspunse ea.

— Oile acelea sunt tot fete care au îndrăznit să vie, iar cînii tot voinici cari au încercat să mă scape de aici — răspunse el — şi amare o să-ți fie zilele dacă Ielele dau peste tine. Eu, muncit mereu de dorințe ce nu se pot împlini, am să te iau într-una la goană şi să muşc în carnea ta, iar tu, ca să scapi, ai să alergi prin bălării şi prin mărăcini cuprinsă de spaimă. O singură scăpare ar fi: să nu stai aici, nici să nu te întorci, ci să răzbeşti înainte şi mereu înainte prin desişul pădurii, pînă ce nu vei da de altă colibă ca aceasta, în care stă Mama Ielelor, şi să dezlegi întrebările pe care ți le va pune ea. Perduți suntem amîndoi dacă nu răzbeşti şi nu eşti în stare să dezlegi, căci numai aşa se perde puterea vrajei.

— Duce-mă-voi şi mă voi tot duce — grăi Lia —- şi voi răzbi şi-mi voi aduna toate puterile dacă e vorba să scap un suflet.

Şi nici c-ar fi fost adevărată povestea dacă n-ar fi grăit aşa şi nu i-ar fi fost fapta ca vorba.

îndată dar ce Limir-împărat s-a cufundat iar dimpreună cu palatul lui, Lia a prins inimă şi a pornit-o înainte.

N-au mai venit însă acum nici rimele, nici aricii, nici oile, nici dulăii ca să-i netezească drumul, ci trebuia să răzbească, vai de trupşorul ei, prin bălării, printre spini şi mărăcini, încît făşii-făşii i s-a făcut cămăşuța, fire-fire i s-a zmuls părul din cap prin scaieți, trupul i s-a sîngerat şi tălpile picioarelor i s-au umplut de spini. Nu poate însă nimic în lume să moaie voința tare, şi Lia a mers şi tot a mers, cum se zice, zi de vară pînă în seară şi azi, şi mine, şi poimîne, trei zile de-a rîndul.

A treia zi pe însărate a zărit, în sfîrşit, din depărtare, coliba cea încă mai dărăpănată, în care şedea, precum îi spusese Limir-împărat, Mama Ielelor.

Asta, o hîrcă bătrînă şi colțată, cu nasul cirlig şi cu ochi de şarpe călcat pe coadă, o simțise de mult şi o aştepta în pragul colibii răzămată de bățul ei noduros.

Lia sîmți că-i trece prin inimă fier roşu şi prin vine sloi de gheață cînd se uită în fața ei: s-o facă scrum cu ochii, şi nu alta.

— Bună seara, maică, şi bine te-am găsit! grăi Lia cu glasul ei de turturică speriată.

Bătrînă mişcă puțin din cap, dar nu-i răspunse nimic, ci-şi ridică numai bățul şi bătu cu el în pămînt, parc-ar fi voit să vestească pe cineva că a sosit cine avea să sosească.

Nu mai văzuse ea în viața ei, -—şi tînără nu mai era, — picior de om pămîntean pe acolo, şi sta şi se uita şi nu se putea dumeri cum a putut o fată plăpîndă să răzbească printre Iele, nebunele, şi să ajungă aşa de departe.

A răzbit însă, şi parcă nu se simțea destul de tare ca să se prindă cu dînsa.

— De! îi zise ea într-un tîrziu cu glas pițigăiat. Vei fi venit tu de ce vei fi venit, te va fi ispitit cine te va fi ispitit, te va fi ajutat cine te va fi ajutat, dar degeaba ți-ai sîngerat trupul, că nu sunt eu aceea pe care o cauți, ci soacră-mea, bunica lor, care sade peste nouă țări şi nouă mări, şi mult ai mai avea să umbli şi să-ți sîngerezi trupul ca să ajungi la ea, bătrînă, colea, ca mine, ai fi cînd te-ai întoarce, dacă te vei mai întoarce de acolo. Fă-ți mai bine calea întoarsă — adause ea cu glas dulceag şi momitor — şi bucură-te c-ai scăpat pînă aci cu obrazul curat.

— Nu nouă — îi răspunse Lia — ci nouăzeci şi nouă dac-ar fi țările şi tot atîte.a mările, eu tot înainte aş merge.

Baba se încruntă o dată, îşi încreți sprîncenele stufoase şi bătu iar cu bățul ei noduros în pămînt.

— Ia să-ți văd virtutea! zise apoi, şi deodată se iviră ca ieşiți din pămînt o mulțime de dulăi îndîrjiți şi se repeziră cu toții lătrînd şi cu dinții rînjiți asupra Liei, ca s-o sfîşie în bucăți.

Lia-şi urmă însă inimoasă drumul, deşi dulăii i se ațineau în cale. Degeaba-i asmuță baba, căci nici unul nu sărea la fată, ci făceau potecă, sărind peste buruieni şi călcîndu-le, culcînd mărăcinele la pămînt şi curățindu-le de spini, care toți intrau în tălpile lor.

Erau cînii cărora Lia le făcuse un mare bine, şi cu cît mai mult turba în mînia ei baba şi cu cît mai rău îi asmuţă, cu atît mai mulţi erau şi spinii intraţi în tălpile lor; în cele din urmă, ei nici nu mai lătrau, ci chelălăiau schiopătînd ca vai de ei din toate patru picioarele.

I se făcu Liei şi astă dată milă de dînşii, dar, vorba aia, „milă mi-e de tine, însă mă arde pe mine"; ea nu se mai opri ca să le scoată spinii, ci-şi urmă drumul în vreme ce baba îi bătea pe dulăi cu bătu] ei noduros.

N-a mers însă Lia mult, şi se auzeau încă din depărtare chelălăiturile cînilor, cînd se iviră în calea ei o mulţime de şerpi mărunţi, care se uitau cu gurile căscate şi cu limbile scoase la ea şi-i sîsăiau în urechi de te treceau fiorii. Ea mergea înainte, printre ei şi peste ei, băgînd de seamă ca nu cumva să calce pe vreunul pe coadă. Cu cît însă ea înainta, cu atît şerpii ieşiţi în calea ei erau mai mari şi mai furioşi, cu atît sîsăiturile lor erau mai ascuţite şi cu atît spinii de prin mărăcini erau mai lungi, mai groşi şi mai ascuţiţi. Nu e însă în lume nimic ce poate să ţină în loc pe cel ce vrea cu tot dinadinsul să meargă înainte.

— Balauri cu şapte capete dac-aţi fi, eu tot calc peste voi! grăi Lia, şi-şi urmă drumul.

Deodată se ivi în calea ei un şarpe mare, mare, de tot mare, cu gura ca şura şi cu limbile late de-o palmă şi lungi de trei coţi, s-o înghită într-o îmbucătură şi să-i cauţi degeaba urma.

Lia îşi făcu de trei ori cruce, gata în gîndul ei de orişice.

Gînd însă şarpele se repezi cu gura căscată printre mărăcini Ia ea, un spin lung, şi gros, şi ascuţit apucă între falca de jos şi se înţepeni în cerul gurii lui negre şi i se făcu căluş înfipt.

Cuprins de dureri sfâşietoare, şerpoiul începu să se încolătăcească, să se zbată şi să se salte.

Liei i se făcu milă de el, şi, luîndu-şi inima în dinţi, ea se apropie şi-i scoase spinul din gură.

— Puţin ai ostenit, dar mult bine mi-ai făcut şi mare o să-ţi fie răsplata ! grăi şarpele uşurat, şi începu s-o mîngîie cu limbile lui, şi, cum o mîngăia, rana i se vindeca, fiindcă nu e în lume leac ca limba de şarpe, şi cît ai bate în palme, ea se făcu de o sută şi de o mie de ori mai zdravănă, mai gingaşă şi mai frumoasă de cum fusese.

—- încalecă acum pe mine — îi zise dup-aceea — şi ţine-te bine, că am să te duc, nu pa armăsarii hrăniţi cu jăratic, nici ca pajurile-n zbor, ci ca zmeii ce se iau Ia întrecere.

Lia încalecă, şi şarpele cel mare se aruncă în săltate, de-o ridică deasupra mărăcinilor, apoi se răpezi înainte, încît ochii ei se împăiengeniră de nu mai vedeau nici la dreapta, nici la stînga, ci numai zare nesfîrşită înainte.

Cît dai în palme, ajunseră la mare, şi şarpele se avîntă în valuri, şi-o duse lunecînd printre ele înainte pînă la cellalt ţărmure.

Aşa au trecut trei ţări şi tot atîtea mări, alte cîte trei şi iar cîte trei, de s-au făcut cîte nouă în cap, cum zisese Mama Ielelor, dar le-au trecut pe toate parc-ar fi aţipit aici şi s-ar fi pomenit acolo.

Zgripţoroaica cea împetrită de bătrînă simţea după miros că vine şi se apropie ceva ce n-a mai fost prin partea locului, dar nu putea să deie cu socoteală ce şi cum şi de ce, şi sta în pragul colibii dărăpănate, gîrbovă, răzămată în două beţe noduroase şi clănţănind din cei doi dinţi ce-i mai rămăseseră în gură.

Cînd fură aproape, şarpele se opri şi se întinse, ca Lia să descalece.

— Acum urmează-ţi drumul în pace — grăi dînsul scuturîndu-şi solzii — şi cînd vei mai avea nevoie de mine, bate de trei ori în palme, că eu, orişiunde aş fi, te aud, şi, vară fie, iarnă fie, viu într-o clipă Ia tine.

Lia-i mulţumi cum se cuvine şi-şi urmă drumul.

Bunica Ielelor începu, cînd dete cu ochii de ea, să tremure mai de mînie, mai de îngrijare, căci simţea că şi-a găsit naşul.

Cum o vedea — aşa de tinără, şi frumoasă, şi dulce la fire, şi întreagă şi nevătămată — înţelegea că mare trebuia să-i fie puterea şi multe farmecele ca să fi putut răzbi cale atît de lungă fără ca să îmbătrînească şi drum atît de greu fără ca puterile să i se sleiască.

„Acum e acum!" îşi zise dar înteţindu-se.

— Bună seara, mamă! grăi Lia şi astă dată.

Bunica Ielelor nu îi răspunse nici ea, ci o măsură cu ochii ei ţepoşi de sus pînă jos şi de jos pînă sus.

-— Nu sunt mamă, ci babă, îi răspunse apoi într-un tîrziu morocănoasă, şi mult era fioroasă cînd îşi dedea astfel răspunsul.

— Nu-ţi ştiu anii şi n-am să-i număr, întîmpină Lia cu glas de pisică linguşitoare, dar îţi văd faţa şi bunătatea din ea, şi, orişicum te vei fi socotind, mie îmi eşti cum îmi pari.

Baba se mai muia puţin. Orişicît de bătrînă ar fi baba, i se-nveseleşte inima cînd o crezi încă tînără, şi cel mai rău om se moaie şi el niţel cînd alţii îl cred bun.

— 0 fi, n-o fi cum zici — grăi dînsa — de mare lucru te-ai apucat, şi mult mi-e milă de tine, că de venit ai venit cum ai venit, dar nu ştiu cum o să te întorci.

Mult ar fi dorit ea să ştie cum a potrivit Lia lucrurile ca să răzbească întreagă şi nevătămată şi să vie cale atît de lungă fără ca să îmbătrînească.

— Ce te-a adus? adăugă ea, şi asta era întîia din cele trei întrebări.

— Ajută, ca să te ajuţi! îi răspunse Lia. Cum am venit, aşa o să mă şi întorc, şi valvîrtej dacă s-ar răsturna toate, drumul degeaba n-o să-mi fie.

Cînd auzi asemenea vorbe, Bunica Ielelor iar începu să tremure, însă mai puţin de mînie şi mai mult de frică.

— Cum mă vezi? întreba iar dînsa.

— Cu ochii, răspunse Lia fără ca să ştie că răspunde la a doua întrebare.

— Şi ce cauţi? fu a treia întrebare.

— Omul, răspunse Lia, cît umblă pe pămînt, tot moartea o caută.

Acum baba se cutremură.

— Ia să mă uit mai bine-n ochii tăi, îi zise, şi se apropie de dînsa răzămîndu-se în cele două beţe, i se uită în ochi şi-i puse mîna pe umărul gol.

Ochii Liei erau stinşi, iar trupul ei era rece ca sloiul de gheaţă.

Nu ştia Lia, săraca, că-i vindecase şarpele, mîngîind-o cu limbile lui, toate rănile şi-o făcuse nevătămata, ca nici sania să n-o taie, nici focul să n-o ardă, dar îi făcuse şi sîngele rece ca al lui, stinsese tot focul vieţii din ea şi-i oprise viaţa în loc, ca, orişicît ar mai sta pe pămînt, tot aşa cum e să rămîie.

N-o ştia Lia aceasta, dar o ştia baba cea înrăită, care vedea acum că nu mai are nici o putere asupra ei — cită vreme nu e om în toată firea.

— Vai de sufletul tău — ii zise dar luîndu-i mîna — nu vezi tu, nu simţi, nu-ţi dai seamă că nu mai ai nici o viaţă în trupul tău, că sîngele nu mai curge în vinele tale, că eşti rece ca sloiul de gheaţă? Uite ! Fiindcă eşti fată bună şi mi-ai vorbit frumos, mi s-a făcut milă de tine şi am să-ţi gătesc o alifie ca să te freci cu ea şi să te'faci iar cum ai fost. Orişicine, bărbat fie ori femeie, scapă chiar şi de cea mai spurcată vrajă dacă se freacă cu alifia aceea.

Lia se simţi chiar mai rece de cum era: îşi aducea aminte de vorbele pe care i le grăise Limir-împărat, şi ştia acum că după alifia aceasta a venit ea aici.

' — Bună eşti şi miloasă — îi zise dar — şi cît o fi lumea n-o să te uit.

Orişicît de îndrăcită ar fi fost însă, Bunica Ielelor nu putea să facă alifia aceea ea singură, ci numai ajutată de o fată nevinovată, care trebuia să adune şapte flori de la şapte buruieni, de şapte ori cîte şapte frunze de la tot atîtia copaci şi şaptezeci de rădăcini de la şaptezeci de alte buruieni şi să le pună toate în cazan, ca baba să le fiarbă toate în bale de la şaptezeci şi şapte de şerpi.

S-a apucat dar Lia şi astă dată de muncă lungă şi grea: a adunat de prin pădure cele şapte flori, cele de şapte ori cîte şapte frunze şi cele şaptezeci de rădăcini, a frecat cazanul cel mare, pirostriile de fier şi linguroiul de aramă de le-a făcut lucioase, a strîns şaptezeci şi şapte de braţe de vreascuri uscate şvarog, ca să aprindă focul a pus flori, frunze şi rădăcini în cazan, a ridicat cazanul pe pirostrii şi se bucura, sărmana, că a scăpat şi de aceste, căci nu se gîndea că perirea şi-o pregăteşte.

Baba a bătut apoi din palme, şi au venit din şaptezeci şi şapte de părţi cei şaptezeci şi şapte de şerpi, toţi cu limbile scoase şi gata de a umplea cazanul.

între aceştia se afla insă şi cel scăpat prin Lia de grele suferinţe: el se furişă lunecînd pe lîngă dînsa şi-i zise pe sîsăite la ureche:

—'Să nu te pună păcatele să te freci cu alifia, că-ţi pierzi toate puterile, ci scuipă în palme şi fă ca şi cînd" te-ai fi frecat cu alifie.

El ştia că nu are alifia putere decît frecată fiind cu mîna unei fete nevinovate.

— Aşa o să fac ! zise Lia şi, după ce şerpii îşi făcură şi ei rîndul, voi să aprindă focul.

— Oho! mai va, fată, mai va! grăi bătrînă. Pentru ca fiertura să se prindă, trebuie să mai dereticeşti prin colibă şi să cureţi curtea din dosul colibii, ca toate să fie ca la casa unei fete mari.

— S-o mai fac — zise Lia — şi pe asta.

S-o facă — vai de capul ei!

Ea rămase încremenită cînd deschise uşa colibii: de cînd Bunica Ielelor a fost fată mare, n-a mai dereticat nimeni prin colibă, gunoiul se adunase mormane, iar prin colţuri păiengenişul încărcat de praf sta perdele groase, şi pretutindeni mişunau păiangeni mari cît pumnul, muscoi înţepători şi fel de fel de alte bîzdîgănii, care, simţind mirosul de sînge curat, deteră năvală asupra Liei, ca s-o sleiască într-o clipă.

Ştiau, afurisitele, că ea, care lasă locul curat pretutindeni pe unde trece, e duşmanca lor, cea mare.

în curînd simţiră, însă, că n-au ce să-i facă şi i se deteră ruşinate din cale.

O ştiuse şi baba aceasta, şi-o pusese pe Lia să deretícească numai pentru ca să le îndîrjească.

— Puişorilor, drăguţilor — le zise dar — mai aveţi puţintică răbdare, că în curînd vi-o dau gata.

A curăţit dar Lia şi păiengenişul, şi păreţii, a cărat gunoiul, a măturat şi a şters praful, a făcut colibă curată de-ar fi putut să steie chiar şi Limir-împărat în ea.

Ea rămase şi mai încremenită cînd ieşi în curte.

Aici îşi ţinea baba hoarele, găini moţate, raţe deşelate, broaşte-ţestoase, şopîrle rîioase şi fel de fel de alte jigănii spurcate, cu ale căror ouă trăia şi care umpluseră curtea de găinaţ şi de fel de fel de alte murdării, încît te cuprindea leşinul chiar şi cînd te gîndeai numai

că ai să sîmţi mirosul. îară prin murdăriile acelea colcăia gadul de vermi, prin văzduh roiau fel de fel de muşte, pretutindeni mişunau jigănii care se hrănesc cu vermi şi cu muşte, şi şoareci, şi guzgani, şi conopiştiriţe, şi lilieci, bufniţe cu capul cît baniţa şi şerpi fel de fel, să vezi cu ochii şi să nu crezi, ci să te miri şi să nu mai ştii ce să zici.

— Las[5], că vă viu eu de hac! grăi Lia, şi intră cu bărbăţie în curte.

într-o clipă deteră cu toate năvală asupra ei, unele tîrîş, altele pitiş, iar altele alergînd ori zburînd. Degeaba însă, că nu puteau să-i facă nimic: ea se scutură o dată, şi toate căzură la pămînt.

— Puişorilor, dragilor — grăi baba şi de astă dată — aveţi puţintică răbdare, că vi-o dau deodată gata.

Poate orişicine să dea cu socoteală cît şi cum a trebuit să muncească Lia ca să curețe şi curtea Bunichii Ielelor, — muncă, nu şagă! Las[5] că de aici căra şi colo se aduna, dar afurisitele acelea de lighioane se îngrămădeau în urma ei, şi unde ea curăţea, acolo se spîrcăiau ca să le umple toate de alte murdării, şi iar trebuia să curețe, şi iară, şi iarăşi — şi pînă ce n-a ajuns să curețe şi maţele din ele.

„Uf !" grăi dînsa cînd o mîntui şi asta şi se duse să aprindă focul la cazan.

Au fiert florile, şi frunzele, şi rădăcinile, şi tot au fiert în clocote, în vreme ce baba mesteca mereu cu linguroiul şi boscorodea cum ştia., şi tocmai pe la miezul nopţii văzduhul se umplu de un miros plăcut, şi incepu să se prindă pe deasupra un fel de pojghiţă ca smîntîna. Asta era alifia care dezgheaţă sîngele, dezmorţeşte vinele şi pune în mişcare viaţa, ca omul om să fie.

— Ia, fată — grăi baba cu glas momitor — şi freacă-te şi la ochi, şi la tîmple, şi la crucea pieptului, şi în palmă, c-o să te sîmţi ca înviată din morţi!

Asta era dar taina.

— La ochi, la tîmple, la crucea pieptului şi în palmi, grăi Lia, atît voiam să ştiu !

Ea se duse apoi, luă un ţest de broască, îl curaţi bine şi începu să adune în el alifia pînă ce nu-1 umplu. Gînd

veni insa rinduî să se frece, ea făcu precum îi zisese şerpoiul: dădea pe deasupra alifiei ca şi cînd ar fi luînd din ea, dar făcea parcă-i era greu mirosul şi se ţinea de nas cu mîna stingă, iar pe subt ea scuipa pe deget, apoi se freca.

Aşa s-a frecat şi la ochi, şi la tîmple, şi la crucea pieptului, şi în palmi, iar Bunica Ielelor nu se îndoia că cu alifie s-a frecat.

— Ţo pe ea, puişorilor, dragilor! strigă dar cu toată răutatea ei, şi bîzdîganiile toate şi toate jigăniile deteră năvală asupra Liei, ca într-o clipă s-o facă miş-fărămiş, încît numai oase albe să se aleagă de ea.

Lia însă se scutură o dată, răsturnă cazanul de pe pirostrii, şi pe aci îi fu drumul — cu ţestul plin de alifie.

— In ceas bun să fie ! strigă şerpoiul, care îi ieşi peste puţin în cale. Cum ai pornit-o, aşa s-o şi scoţi la capăt. Acum scuipă încă o dată pe deget, ia cu el alifie şi freacă-mă în frunte, la ochi şi la crucea pieptului.

Lia făcu precum i se zise, şi şarpele se zbătu puţin, se dete o dată peste cap şi se făcu armăsar cu nări umflate şi cu ochi focoşi.

— Eu sunt armăsarul lui Limir-împărat, îi zise, pe care nimeni afară de dînsul nu 1-a încălecat. Incalecă-mă şi ţine-te bine, că am să te duc cum nici pe el nu l-am mai dus.

Lia a încălecat ş-apoi a pierdut vederile în repeziciunea goanei în care a fost dusă şi dusă mereu, într-o răsuflare, pînă la turma păzită de cînii cu picioarele pline de spini.

Aci armăsarul se opri.

— Uite! vezi oile acelea!? grăi armăsarul. Sunt tot fete care au făcut ca tine încercarea de a-1 scăpa pe Limir-împărat şi-au fost vrăjite de Iele, iar cînii sunt tot feţi-frumoşi, care, duşi de dorul lor, au răzbit pînă la Mama Ielelor, ca să le scape pe fete, şi-au căzut în urgie. Descăleca şi du-te de le freacă, şi-i freacă, cum ştii, cu alifie, dar bagă de samă ca să nu ţi se prindă alifia de deget.

Lia făcu precum i s-a zis, şi, una cîte una, oile se scuturară, se deteră peste cap şi se făcură fete care de care mai frumoase, încît tot să stai şi să te uiţi la ele.

Armăsarul necheză o dată, şi din lărgimile cîmpiei veniră în goană mare cai frumoşi, pentru fiecare fată cîte unul, iar după ce încălecară, fetele se pomeniră gătite în haine scumpe şi frumoase cum li se cuvine călărind pe asemenea cai.

Lia, văzîndu-le atît de frumoase şi atît de frumos gătite, era cuprinsă de ciudă şi-i părea rău că le-a făcut bine, dar tot îi frecă şi pe cîni, care se scuturară şi ei, se deteră peste cap şi se făcură feţi-frumoşi, care de care mai voinic.

Armăsarul iar necheză, şi iar veniră cai frumoşi, pentru fiecare cîte unul, şi voinicii, încălecînd, se pomeniră şi ei îmbrăcaţi în haine scumpe şi frumoase.

— Dar aceia cine sunt şi de ce dorm cînd ar trebui să steie treji şi să poarte grijă de turmă? întrebă Lia arătînd asupra păcurarilor.

— Aşa li-e rostul, grăi armăsarul. Sunt sfetnicii lui Limir-împărat, care prin momelile lor şi-au ameţit stăpînul şi i-au umplut capul de fumuri. Haid' să mergem mai departe.

Lia încalecă, şi abia acum îşi dete seamă că ea însăşi e gătită în haine încă mai frumoase şi mai scumpe decît ale celorlalte fete şi împodobită tot cu aur şi cu pietre scumpe. Pe cînd însă ceilalţi vorbeau şi rîdeau în voie bună, ea se ţinea ţeapănă, rece şi mîndră în scări, era posomorită şi înfumurată parcă n-ar fi nimeni vrednic să stea alături cu dînsa, nici să sîmtă mirosul alifiei ce mai rămăsese în ţestul pe care îl ducea cu multă grijă în mîna ei stingă.

Mult ar fi voit, Doamne, să se vadă în oglindă şi rău era mîhnită că era pustiu împrejurul ei şi nu se adună de nicăiri lume ca s-o vadă şi să stea uimită.

Mare-i fu dar bucuria cînd, aşa cum mergeau in josul cîmpiilor, li se ivi în preajma vederii un sat. Peste puţin, însă, ea zări mai la o margine şi coliba în care crescuse şi din care plecase în lume, şi-i veni să-şi schimbe drumul. îi era greu afară din cale să-şi vadă

sărăcia şi să deie ochi cu mama ei cea îmbrăcată în zdrenţe înnodate.

— E i ! grăi însă prinzînd inimă, ce-mi pasă !? Ei tot nu ştiu nimic, nimeni n-o să mă cunoască, iar eu fac ca şi cînd n-aş fi ştiind nimic.

Aşa a şi fost.

A mers iute vestea că vine o împărăteasă cu curtenii ei ca să-i ducă lui Limir-împărat daruri nepreţuite, şi multă lume li s-a adunat în cale ca să-i vadă.

Era şi văduva cea săracă, mama Liei, acolo, şi cum văzu din depărtare alaiul, îşi aduse aminte că aşa-şi visa dînsa fata.

— Lio, fata mea, Lio ! strigă ea după ce alaiul se apropie.

Lia însă se ţinea ţapănă, rece şi mîndră în scări şi trecu posomorită şi înfumurată înainte, parc-ar fi fost din altă lume.

— Nu-i Lia, fata mea, grăi văduva întristată. Şi totuşi, parc-ar fi aidoma ea. Ce s-o fi ales de Lia mea?

Aşa au trecut prin sate şi prin oraşe multe, mereu prin mijlocul mulţimii uimite, şi Lia se simţea din ce în ce mai nemîngîiată că toţi o vedeau, dar ea însăşi nu putea să se vadă pe sine.

A mers în cele din urmă vestea pînă la Limir-împărat, care-şi petrecea zilele în marele lui palat, înconjurat de sfetnici şi de slugi fără de număr, dar singur în mijlocul lor, tot tînăr şi frumos, dar mereu posomorit.

„Doar o da Dumnezeu 1" ziceau supuşii lui cînd o vedeau pe Lia atît de frumoasă şi cu alai atît de strălucit. Mult ar fi dorit să-1 ştie şi pe el om cu rost la casa lui, şi păreche mai potrivită nu puteau să-şi închipuiască.

Limir-împărat mai zîmbea parcă şi el din cînd în cînd şi o aştepta cu oarecare nerăbdare. Cînd a aflat, însă, că ea e mîndră şi se ţine ţapănă în scări, el a început să-şi încreţească sprîncenele şi să dea porunci ca să i se adune oastea.

„Nu cumva!? îşi zicea. N-ar voi cumva să se sămuiască cu mine !?"

Asta ar fi voit s-o vadă.

Cînd curtenii l-au vestit, în sfîrşit, că Lia a sosit cu alaiul ei, Limir s-a gătit în cele mai strălucite podoabe şi a poruncit să i se adune curtenii în sala cea mare, unde-şi avea tronul făcut din aur şi aşezat la înălţimea de şaptezeci şi şapte de trepte.

După ce el urcă cele şaptezeci şi şapte de trepte, se aşeză în tron şi luă scheptrul în mînă, sfetnicii şi curtenii îşi plecară capetele şi îngenuncheară pe trepte, fiecare după rangul lui, cei mai umiliţi şi mai vrednici mai sus şi mai aproape de stăpîn, iar cei mai îndoielnici, ceva mai jos şi mai departe de el.

Aşa-1 găsi Lia cînd intră cu alaiul ei în sală, şi cît dete cu ochii de el, îl şi cunoscu şi fu gata să-i aducă aminte cele petrecute în coliba Ielelor.

La dreapta tronului era însă o oglindă mare şi la stînga alta, şi Lia rămase, cînd se văzu în oglindă, într-un fel de aiurire; nu mai vedea acum nici sală, nici curteni, nici tronul cu cele şaptezeci de trepte, ci, uimită de frumuseţea ei, se simţea cu trei palme mai înaltă şi-şi ridica cu atîta mîndrie capul, încît toţi începură să tremure în faţa ei.

Limir-împărat işi aduse aminte de ea şi nu-şi mai putu stăpîni firea.

„M-a întrecut, m-a răpus, m-a dat gata 1?" îşi zise el, şi coborî printre curtenii săi umiliţi cele şaptezeci şi şapte de trepte, ca să meargă la ea şi să i se închine ca orişicare muritor.

— Lie — îi zise — parcă ne-am mai văzut, şi, plecîndu-se, îi întinse mîna.

Lia înghiţi un nod: îi era peste putinţă să facă mărturisirea că dînsa e ceea ce umbla odată desculţă şi în cămăşuţă curată.

— Ţi se va fi părînd — îi răspunse — dar îi întinse şi ea mîna, aşa, mai din depărtare.

El îi ţinu cîtva timp mîna, dar nu mai simţea fiorii pe care îi simţise, nu se dezmorţea, nu i se încălzea sîngele în vine.

— Da, mi s-a părut numai! Alta era şi altfel în toată firea ei aceea pe care o ştiu, grăi posomorit, şi se întoarse ca să urce cele şaptezeci şi şapte de trepte, să şadă în tron şi să ia scheptrul în mînă.

Lia însă nu-1 lăsă, ci-1 ţinu în loc.

Acum i se înfundă însă şi Liei.

In zadar îi spuse c-a umblat şi a ostenit, a trecut prin multe şi s-a canonit ca să caute alifia ce dezmorţeşte vinele, în zadar îl încredinţa, că a găsit-o şi vine cu ea de peste nouă mări şi nouă ţări, în zadar stărui să-1 frece fie măcar şi numai la ochi şi la tîmple, căci el ţinea una şi bună, că alta e aceea pe care o ştie dînsul şi o aşteaptă, o lua drept o vrăjitoare care vrea să-1 peardă cu farmecele ei, ba în cele din urmă se îndîrji şi voi s-o dea afară din palat şi s-o alunge din împărăţia lui.

Toate ca toate, dar asta n-o mai putea suferi Lia.

Atinsă în mîndria ei, ea-şi perdu sărita şi cu ea toată ruşinea. Băgă dar mîna în ţestul cu alifie şi se frecă la ochi, la tîmple, la crucea pieptului şi în palmi, apoi se scutură ca trezită din somn şi rămase în faţa lui aşa cum o ştia el, desculţă şi în cămăşuţă curată.

— Asta e! strigă Limir-împărat, şi sări să o cuprindă în braţe, dar nu-i simţi bine trupul cald, cînd Lia îi dete brînci atingîndu-1 la obraji şi la crucea pieptului cu mînile ei pline de alifie şi se desfăcu din braţele lui ca şarpele lunecos.

— O să alergi tu după mine cum am alergat eu după tine! grăi dînsa, apoi se depărta iute, dimpreună cu alaiul ei, încalecă şi plecă în goană mare.

A şi alergat Limir, bietul de el.

Atins şi ici şi colo de alifie, el nu mai era nici viu, nici mort, ci numai aşa — leşinat şi lihnit.

Porunci dar ca iute-iute să încalece cu toţii şi s-o urmărească pe Lia. A trecut însă vreme multă pînă ce slugile au scos caii din grajdurile împărăteşti, li-au pus şelele şi frînele şi pînă ce sfetnicii şi curtenii au încălecat, căci de! erau boieri, nu oameni de rînd. Era departe Lia cînd ei au plecat în urmărirea ei, şi nici vorbă nu putea fi ca s-o ajungă în drumul ei spre coliba văduvei.

Mare a fost, Doamne, bucuria mamei cînd şi-a văzut fata întorcîndu-se tot cum a fost, dar cu alai frumos şi mare de nu-1 mai încăpea nici coliba, nici curtea, nici preajma curţii.

Răsăreau florile şi acum pe urmele paşilor ei şi s6 clătinau plecîndu-se spre ea, dar nu mai erau triste, ci-i cîntau voioase: „Bună eşti, harnică eşti, frumoasă şi la fire dulce eşti şi puţin ai să mai stai cu noi, că vine într-o răsuflare ursitul tău".

A şi sosit în curînd, şi văduva cea săracă nu mai ştia ce să înceapă cînd s-a pomenit la coliba ei cu Limir-împărat el însuşi, venit ca să cerşească alifie şi să-i peţească fata.

Că i-o dă, ori nu i-o dă, despre asta nu mai putea să fie vorba: s-a Tăcut, neică, o nuntă împărătească de se vesteşte şi astăzi despre ea, şi şapte zile şi şapte nopţi împărăţia întreagă a tot mîncat, băut şi s-a veselit, a tot jucat şi jucat de-a schimbat fiecare flăcău de dai-Doamneicîte trei perechi de opinci!

Numai sfetnicii şi curtenii lui Limir-împărat erau cam puşi pe gînduri, căci, de! multe s-au întors cu susul în jos şi mulţi dintre cei de pe treptele de sus s-au coborît ceva mai în rînd cu talpa scării.

Iar Ielele, nebunele, au rămas cum fuseseră, dar de atunci încoace, cînd se întîlnesc pe la răscruci, se mai prind şi numai singure în horă.

POVEŞTI

VOLUMUL II

SPAIMA ZMEILOR

Poveste

A fost odată ce-a fost; a fost un om şi-o femeie, bărbat şi muiere, oameni de treabă, el bun şi ea cuminte, încît li se dusese vestea că trăiesc bine şi toţi se bucurau cînd treceau pe la casa lor. Niciodată el nu zicea ba cînd ea zicea da, dar nici ea nu ieşea din voile lui, şi de aceea era linişte la casa lor şi toate le ieşeau bine şi cu spor.

Aveau însă şi oamenii aceştia o mare şi nesăcată mîhnire-n sufletele lor: nu le făcuse Dumnezeu parte de copii, şi fără de copii viaţa, mai ales cea bună, n-are nici un rost. Să fi avut fie măcar numai unul, ca să aibă de cine să poarte grijă şi cu ce-şi bate capul, căci aşa numai ei amîndoi îşi nădeau zilele în sec şi nu se alegeau cu nimic din ele.

Dedeau dar slujbe pe la toate bisericile, miluiau toţi săracii şi toate văduvele şi se rugau în toate zilele lui Dumnezeu: „Dă-ne, Doamne, şi nouă un copil, unul singur, cît de mic, numai copil să fie!"

Dumnezeu însă nu se opreşte la vorbele omului, ci-i vede şi gîndurile ascunse.

— Măi Petre, îi zise dar într-una din zile luiSf. Petre. Oamenii aceştia sunt adevărată pacoste pe capul meu. Mi s-a înăcrit cu ei!

— De ce, sfinte Doamne? întrebă portarul raiului^

— Nu vezi — răspunse Tatăl Ceresc — că sunt nesățioşi!? Tot le-am dat, şi nu se mai mulțumesc. Sănătate au, rînduială, pace şi bună înțelegere la casa lor au, cu toată lumea se nărăvesc, iar acum le mai trebuie şi copii.

— Dă-le, Doamne, ca să scapi de ei, grăi Sf. Petre, care pune totdeauna cîte o vorbă bună pentru muritorii ce vin cu vreo rugăciune la tronul ceresc, căci, de! tot muritor a fost şi el odată şi ştia ce sunt nevoile omeneşti.

— Păcat că stai de-atît timp la poarta raiului! întîmpină Dumnezeu. Tocmai dacă le dau nu mai scap- căci în gîndul lor cu unul se începe, iar după el urmeaz, ceilalți. Cînd are apoi omul copii, puține mai cere pentră sine, dar nu mai sfîrşeşte cerînd cîte de toate pentru eiu

— Miluieşte-i, Doamne — stărui iar Petrea — că din. plin dai, şi orişicît vei fi dînd, nu ți se istovesc comorile.

Aşa vorba i-a plăcut lui Dumnezeu, căruia îi plac rugăciunile celor buni şi care cu mulțumire dă din neistovitele comori ale bunătăților lui!

S-a revărsat dar îndurarea Domnului asupra celor doi oameni şi a-nceput muierea să aibă copii, — curat ca-n poveste, — pasul şi copilul, încît li s-a umplut deodată casa de copii.

Şi toți erau mărunți, care de care mai mic decît cellalt, mai sfredeluş, mai guraliv, mai drăcos şi — asta să nu uităm — mai mîncăcios şi mai hapsîn.

— Aoleo ! zise femeia, care se bălăbănea cu ei. Aştiami scot sufletul şi-mi mănîncă şi urechile. Cine m-a pus să mă tot milogesc!? Se vede că Dumnezeu m-a înțeles anapoda şi mi-a dat pentru fiecare milogeală cîte unul.

Omul însă stetea şi nu se mai sătura să se uite la ei, c-aşa-i plăceau lui, neastîmpărați, hîrjoneți şi mîncăcioşi — adevărați prichindei.

— Sari, omule, îi zise-n cele din urmă femeia. Nu sta gură căscată ! Nu vezi că azi-mîne n-o să-ți mai rămîie nici cenuşă-n vatră!?

— Lasă, că dă Dumnezeu ! răspunse el. Că doară nu ai tăi sunt, ci ai lui, că făptură omenească sunt, şi dacă-ți dă dregătoria de părinte, te şi ajută s-o porți.

— Ți-o fi dînd, daca mişti şi tu ! răspunse ea, şi de aici înainte nu mai era pace-n casa lor. El una, ea alta, el da, ea ba, mereu se ciondăneau ca nişte deşuchiați, pînă ce el, nemaiputînd să rabde gura nevestei, şi-a luat lumea-n cap şi-a plecat să strîngă cumva, de undeva, ceva pentru spuza lui de copii.

A tot umblat el aşa din om în om iară de nici o cărare, dar degeaba vorbea despre copiii lui.

„Mare lucru! — zicea unul. — Parcă copii nu mai au şi alții!?"

„fee ce ți i-ai făcut, dacă nu eşti volnic să-i ții?" zicea altul.

Degeaba spunea că nu el i-a făcut, ci Dumnezeu i-a rînduit, că oamenii aşa ceva nu vor să înțeleagă.

„în lumea asta n-o să fac eu nici o treabă", zise dar, şi trecu pe cellalt tărîm.

Aici a intrat într-un codru des şi tot s-a dus — aşa ducîndu-se — pînă ce a dat de o casă cu multe marafeturi.

Aici era cuibul zmeilor.

N-a găsit acasă decît pe Mama Zmeilor.

Cine n-o ştie cum e?

Ruşine-ar'fi să zici că n-ai umblat prin lumea aceea şi n-o cunoşti.

' —- Bună ziua, mamă, îi zise el.

Ea dete ursuză din cap.

— Dar tu cine eşti şi ce cauți p-aici? îl întrebă zgripțoroaica.

_ Eu? răspunse el ca un om cu socoteală. Eu sunt tata lor şi caut vreo slujbă.

— Tata lor!? îşi zise Mama Zmeilor.

Ştia, biata de ea, că e-n lume Mama Pădurii, e Mama Ielelor, sunt fel de fel de mame, dar tată nu mai pomenise, şi se simți rău smerită cînd se văzu, aşa deodată, în fața tatălui' lor — cine or fi ei, aceia.

Mai' de voie bună, mai de frică, îl luă dar pe om slugă pe un an, anul, cum se ştie, de trei zile, iar simbria — ziua şi găleata de galbeni, dac-o fi să-şi poată împlini anul.

Om să fii, însă, ca să împlineşti un an în slujba zmeilor.

— Uite — îi zise zmeoaica cea bătrînă celui mai de dai-Doamne dintre feciorii ei — să vă strîngeţi toate puterile, că ne-a venit tata lor, şi mare urgie o să ne-ajungă dacă n-o scoatem la capăt cu unu ca el.

— Las' pe mine, mamă — răspunse zmeul — că-i viu eu de hac. Nu degeaba m-ai făcut zmeu!

Iară el? Ce nu face omul de dragul copiilor săi!?

Ziua întîi zmeoaica 1-a trimis să aducă apă într-un burduf de bivol, dar bivol, colea, cum sunt cei din lumea zmeilor.

El, biet, abia putea să ducă burduful gol în spinare: de unde ar fi fost în stare să-1 aducă plin!?

„De! îşi zise. Văd eu că nici în lumea asta nu poţi s-o duci cu adevărul. Ia s-o mai pornim şi spre minciună."

Sosit la puţul care era departe-n vale, el îşi scoase costorul de la brîu şi începu să rîcăie cu el împrejurul puţului, şi-a rîcăit mereu şi-a-ndelete pînă ce i s-a făcut zgripţoroaicei lehamite de atîta aşteptare şi a trimis pe cel mai cu forfoi dintre feciorii ei să vadă ce face sluga de nu mai vine cu apa.

— Dar tu, măi, ce faci aici? întrebă zmeul.

— Uite, răspunse omul rîcăind înainte. Ce să mai pierd vremea scoţînd apă din puţ, ca s-o bag în burduf şi apoi iar s-o scot după ce voi fi sosit cu ea acasă? am să iau puţul aşa cum e în spinare şi-1 duc în deal.

— Ba să nu te pună păcatele să faci aşa — răspunse zmeul speriat — că puţul ăsta e făcut de bunicul bunicului, şi-aici e rostul lui să fie.

— Ferit-a Sfîntul! grăi omul. Am să-1 iau şi să-1 duc şi să-1 urc în podul casei. Cînd ai nevoie de apă, îi tragi o gaură la fund, şi curge de te saturi.

— Vai de mine! strigă zmeul, dar ne-neacă pe toţi!

— Nu, stărui omul, aşa se face la noi! Cu fleculeţe de aceste cum e burduful vostru noi nu ne-ncurcăm.

Ba că da, ba că nu, în cele din urmă s-au învoit ca zmeul să mai dea o găleată de galbeni pe deasupra şi să aibă voia de a scăpa puţul ducînd el burduful plin în spinare.

—- Auzi, mamă — îi zise apoi zgripţoroaicei, seara, după ce omul adormise — era să ne ia puţul şi să-1 aducă-n podul casei!

Pe zgripţoroaică o trecură fiorii.

Ziua a doua l-au trimis la pădure ca să aducă lemne, aşa, copaci întregi, smulşi din rădăcină şi duşi în spinare cu crăci cu tot — cum se face-n lumea zmeilor.

Ieşit în pădure, omul începu să se scarpine-n creştetul capului.

Neam de neamul lui nu mai scosese copaci din rădăcină.

EI începu s-adune curpăn de prin pădure şi să lege cu el copacii unul de altul.

— Dar tu ce ai de gînd să faci? întrebă zmeul, care după cele petrecute în ziua trecută numai la bine nu se mai aştepta!

— Să vezi — îi răspunse omul — m-am gîndit să nu-mi mai perd timpul smulgînd copacii unul cîte unul, că nu sunt buruieni ori d-alde cînepă; îi leg unii de alţii şi iau pădurea întreagă şi-o duc acasă.

Zmeul se sperie acum şi mai rău, şi iar unul una, altul alta, pînă ce se învoiră ca să mai dea zmeul o găleată de galbeni, iar în schimb să poată duce el copacii în spinare şi pădurea să rămîie la locul ei, cum o lăsaseră tatul şi bunicul lui.

Seara o trecură pe zgripţoroaică şi mai reci fiori.

A sosit, în sfîrşit, şi ziua a treia, care e totdeauna cea mai grea, şi-acum omul nostru încă prin crepetul zorilor a-nceput să se scarpine în creştetul capului şi să mai şi suspine din cînd în cînd.

— Acum — grăi cel mai ţanţoş dintre zmei — să ne măsurăm puterile în buzdugane.

— Să le măsurăm, răspunse omul cu o îndrăzneală de-ai fi crezut că viaţa lui toată şi-a petrecut-o aruncînd buzdugane.

Erau afară pe prispă doauăsprezece buzdugane, care de care mai mare şi mai greu.

El le luă pe rînd, de la cel mai mic, pe care numai gîfăind putea să-1 ridice, pînă la cel mai mare.

X7* - Jucărele de copii, zise eh Mai mare n-aveţi?

— Nu! răspunse zmeul pus rău de tot pe ginduri. Ăsta a rămas de la un strămoş al meu, şi numai puţini dintre noi pot să arunce cu el.

— Ei, dacă n-aveţi altul, haid' şi cu ăsta! grăi omul. Ia~l şi să ieşim la cimp.

După ce ieşiră la cîmp, zmeul aruncă buzduganul de se duse pînă-n al treilea cer şi aşteptară peste jumătate de ceas pînă ce căzu şi intră în pămînt de-un stat de om.

— Care va să zică, atîta e treaba pe care eşti în stare s-o faci? îi zise omul. Adă buzduganul! adaogă apoi scuipînd în palme şi suflecîndu-se.

El n-aruncă însă buzduganul, ba nici nu-1 ridică măcar de la pămînt, ci rămase cu picioarele înţepenite-n pămînt, şi cu ochii ţintă la cer.

— Ce stai? îl întrebă zmeul. Aruncă!

— Stai, bre, să-mi treacă luna din cale, îi răspunse omul. Vrei s-o pat cu buzduganul strămoşului tău cum am păţit cu barda bunicului, pe care am aruncat-o în lună ş-acolo a şi rămas?... Uită-te bine, c-o vezi, dar n-o să mai pui mîna pe ea!

Zmeul se uită în lună şi, văzînd în adevăr ceva ce seamănă a bardă, începu să tremure ca frunza de plop.

— Nu cumva să-mi prăpădeşti buzduganul, că atîta moştenire mai avem şi noi din vremile cele bune, grăi dînsul.

— Să n-ai teamă — îl molcomi omul — că bag de seamă. De ce adecă zic eu că nu-1 arunc pînă ce nu-mi trece luna din cale!? De! s-ar putea, ce-i drept, să cadă-n lună cînd se întoarce. De asta nu răspund!

— Ştii ce? haid' să ne-nţelegem, se milogi zmeul. Nu mai arunca şi-ţi mai dau o găleată de galbeni.

— Ce păcate!? se răsti omul. Puţul nu m-ai lăsat să-1 duc; pădurea a rămas la locul ei; vrei acuma ca nici buzduganul să nu mi-1 arunc pe plac!? Nu se poate! Haid'! dă-te la o parte! adaogă, şi se plecă spre buzdugan, ca să-1 ridice.

— Iţi dau două găleţi! strigă zmeul, şi sări la el ca să-1 oprească.

— Ei! de mila mă-tii, care e femeie de treabă, o să te iert! îi zise omul, şi nu mai stărui,

Putea el să se mulţumească şi cu şapte găleţi de galbeni, care tot erau ceva pentru un pîrlit ca dînsul.

Zmeoaica cea bătrînă, aflînd că el şi-a aruncat barda-n lună şi era să arunce şi buzduganul, s-a ascuns în fundul pivniţei şi-a stat acolo bocindu-se ca vai de ea. Acum vedea dînsa ce stîrpituri a născut şi ce pocitanii a crescut la sinul ei.

Iar leaota de zmei s-a adunat şi s-a sfătuit, ca să vadă ce-i de făcut ca să scape pe mama lor de spaima în care a băgat-o tata lor.

Mai erau apoi şi cele şapte găleţi de galbeni, pe care erau legaţi să le dea, şi zmeii nu sunt doar oameni, ca să nu se ţină de vorbă şi să lingă unde au scuipat, ci trebuiau să le dea.

Orişicît bănet vor fi avînd însă zmeii în visteria lor, şapte găleţi de galbeni nu sunt nici pentru ei numai, iac-aşa, o pişcătură, ca să zici că nu-ţi pasă.

După multă cioroboreală s-au înţeles dar între dînşii ca peste noapte, cînd doarme, să meargă unul dintre dînşii şi să-1 toace cu buzduganul în cap ca nici „hîc!" să nu mai zică.

Omul însă, trecut acum prin multe, a tras cu urechea, şi cuminte, cum se făcuse, a luat troaca de la porci şi-a pus-o în locul lui în pat, iară el s-a pitit frumuşel sub pat şi-a-nceput să sforăie din greu.

Cînd zmeii au auzit sforăitura, s-a dus cel mai cu nădejde dintre dînşii şi-a dat o dată cu buzduganul, iar omul a gemut, a mai dat zmeul o dată, şi omul a suspinat din greu. Iar cînd zmeul a dat de a treia oară, omul a tăcut chitic, ca morţii.

Mare le-a fost dar spaima dimineaţa viitoare, cînd l-au văzut întreg şi sănătos.

— Dar tu? îi ziseră ei. Cum ai dormit astă-noapte?

— Bine, răspunse el. Aşa-ntr-o vreme mi-e parc-am visat că m-a pişcat un purece-n frunte!

— Auzi, mamă! strigară zmeii. L-a lovit cu buzduganul strămoşului, şi el zice că-i e ca şi cînd ar fi visat numai că l-a pişcat un purece.

Să nu dai şapte găleți ca să scapi!? Ba să dai şi mai mult.

El a-nceput însă să facă nazuri, mai că se simte bine aici, mai că-i este ruşine să se-ntoarcă acasă cu numai şapte găleți, şi-o să rîdă şi copiii de el, mai că vrea să mai slujească un an şi încă unul, ca să se facă trei.

— Plătiți-1 pe neslujite! strigă zmeoaica cea bătrînă, ca să se cotorosească de el.

— De — zise el — o să vă fac dar pe plac, însă mie nu prea-mi sade bine să umblu cu sacii în spinare. O să plec, dacă mi-i aduceți voi.

I-au mai făcut-o zmeii şi asta.

Mergea dar omul nostru cu paşi mărunței înainte, cu căciula pe-o ureche şi jucîndu-şi bețigaşul între degete, iar zmeii duceau sacii de galbeni gîfîind în urma lui.

Toate ca toate însă, dar treaba s-a-ngroşat cînd au ajuns acasă.

Copiii aceia, aşa cum i-a lăsat Dumnezeu, văzîndu-se fără de tată, numai cu biata lor de mamă, îşi făceau de cap: unul se tîra pe jos, altul se dedea peste cap, iar altul se cobora-n puț ca să caute cuiburi de vrabie, se urca-n copaci ori pe vîrful casei, ca să adune miere de prin trestii. Diavolii de ei se hîrjoneau prin garduri cu cînii vecinilor, trăgeau pisicile de coadă, ca să le miorlăie, furau oauăle de prin cuibarele găinilor, sfîşiau cămăşi şi cearşafuri, ca să-şi facă coadă de zmeu, cîte şi cîte nu mai făceau, încît băgaseră spaima-n sat, — să le vie bieților de oameni să-şi ia lumea-n cap, şi nu alta!

Iară Dumnezeu şedea-n scaunul lui şi rîdea de~i tremura barba, că-i plac şi lui răutățile nevinovate.

— Ei, ce zici acum, Petre? îi zise portarului său. Iți place? Vezi în ce-ncurcătură m-ai băgat cu stăruințele tale!?

— O să te descurci, Doamne — răspunse Sf. Petre — că eşti mare şi înțelept.

Nu ştia sfîntul că vine tata copiilor cu ce vine, căci numai' Dumnezeu el singur le ştie toate.

Cînd a simțit spuza de copii că se apropie tata lor, au dat iuruş prin sat, au adunat toate cuțitele şi toate furculițele şi, luîndu-şi fiecare cîte un cuțit şi cîte o furculiță, li-au ieşit în cale şi, frecînd cuțitul de furculiță/au început să strige:

Aş mînca carne de zmeu! aş mînca carne de zmeu!...

Zmeii, cînd au văzut aşa ceva, au aruncat sacii şi-au tulit-o la fugă, de nici cu ogarii nu i-ai fi putut prinde.

De aceea nu mai sunt azi zmei prin lume, ba li s-a perdut şi urma, încît numai prin poveşti mai dăm de ei.

10ANEA MAMEI

A fost ce-a fost, dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată un om, şi omul acesta avea un copil.

Dintre şapte pe care i-a fost dat Dumnezeu, acesta era al şaptelea, adecă ursit la naştere ca să fie om norocos... I-a pus numele Ion, fiindcă se zice că Ioni sunt toţi nătărăii şi toţi oamenii cu noroc.

Iubea omul meu pe Ioanea precum îţi iubeşti lumina ochilor. Nici nu era chip să nu-1 iubească,' deoarece era al şaptelea între şapte şi cel mai mărunţel, mai hărăbor şi mai a prisnel între toţi.

Dar de tată calea-valea. El mai merge şi mai vine; el mai stă şi se mai duce; pentru el casa-i conac; muma-i vîlva casei; ea te scaldă şi hrăneşte, ea îţi mătură prin casă. Al mamei era Ioanea, puiul mamei, drăguţul mamei, frumuşelul şi înţeleptul mamei. Şi apoi'se zice că nu e tocmai bine a fi toate într-o făptură, coada căpătîi şi copilul cîrma casei. Ioanea creştea dintr-o zi în alta, cu cît mai mare, cu atît mai hărţăgos, mai îndărătnic şi mai — adecă — de capul lui. Era, zău aci, cîteodată, ba, pentru ca vorba întreagă să fie zisă, era chiar de multe ori necaz la casa omului din vina copilului. Ioanea suferea pe fiecare zi cîte o vorbă aspră, iar după ce s-a văzut că vorbele nu prind, mai răbda şi cîte o pedeapsă.

Hei! dar tot al şaptelea era Ioanea. Cine da suferea, iar nu cine răbda. Cînd tata bătea pe Ioanea, mama îl ştergea de lacrămi; iar cînd mama îl bătea, purta grijă ca tata să nu-i prindă de veste. Rea povaţă în tinereţe. Cînd copilul sparge oala, iar mama sa se pune să adune hîrburile, atunci — vai şi amar! — nu-ţi mai pierde vorba. Tocmai aşa a fost. Ioanea se făcuse cel mai neascultător copil; iar nesupunerea pe cel nesupus îl pedepseşte. Dacă omul meu voia să mai dea învăţături lui Ioanea şi îi zicea: „Ioane, drăguţule, vezi, aşa să faci, aşa e bine, aşa se prind boii la car, aşa se pune cuiul la roată, aşa se ţine sacul şi altele, tot învăţături folositoare", Ioanea purta mintea pe la garduri şi zicea: „Ba eu!"

Şi apoi, tot din „ba eu" în „ba eu", el ajunse băiat mărişor, fără să fi prins măcar atîta învăţătură ca să ştie că plugul are coarne, moara nu e piuă şi vaca nu e bou. Cu atîta nu era s-o ducă departe.

într-o zi, omul meu se gătea să plece la tîrg. Toate erau gătite; numai un răsteu nu era încă pus în jug.

— Tată, zise Ioanea, mă duc şi eu cu tine.

— Ba tu rămîi frumos acasă, ca nu cumva să te pierzi prin tîrg, răspunse tatăl său.

„Mă duc..." „Nu te iau..." „Mă duc..." „Nu te iau..."

Toată lumea ştie cum sunt copiii dîrji. Tocmai cînd îi zici că e ciută, el se face foc ca s-o prindă de coarne. Zi-i lui Ioanea să rămîie, dacă voieşti să-1 apuce dorul de ducă.

N-avu dar încotro; omul meu puse pe Ioanea în car şi plecă cu el la tîrg.

— Auzi tu — îi zise el — să stai frumos lîngă mine.

— Da, stau, tată ! răspunse Ioanea, supus acum întîia oară de cînd se ţinea minte.

Şi cît a ţinut drumul pînă în marginea satului, Ioanea sta băţ în fundul carului. La marginea satului el îşi întinse un picior... După cale de vro două puşcături, întinse şi pe celălalt. După aceea îşi ridică capul... să privească împrejur. în sfîrşit, se ridică, se răzemă pe lăturea carului şi rămase privind la roată. Nu putea nicidecum să înţeleagă, cum se învîrtea roata aşa, fără nici o poruncă, cum o spiţă da fuga după celelalte; şi

tot fugea, fără să se mişte din Ioc, da... fără să poată scăpa de sub nasul lui.

Intră în pădure. Ioanea Mamei ridică nasul şi rămîne cu gura căscată. Copacii în dreapta şi în stînga aufost apucat-o la fugă şi fugeau mîncînd pămîntul unul după altul. Nu mai era lucru curat! Ioanea Mamei, nici una, nici alta, sări din car şi se simţi cu picioarele pe pămînt.

Iarăşi rămase cu gura căscată. Acuma copacii s-au fost oprit şi carul se mişca, se ducea înainte tot mai departe.

— Auzi, taică! stai cu carul să văd cum se învîrtesc roatele! strigă el într-un tîrziu.

Acum i se ridicară perii în vîrful capului. Din zece părţi se auzi tot pe sine strigînd, iar tatăl său mergea înainte, fără să ţie strigătele în seamă.

— Tată! strigă el încă o dată, şi încă o dată se auzi din zece părţi strigînd.

Ioanea se speria şi, înţelegind că nu-i mai bine decît acasă, începu să fugă.

Se vedea numai colbul în urma lui...

Se ducea... se ducea spre casă, pînă ce nu apucă o cale greşită.

Apoi vezi! nu e bine, de loc nu e bine cînd cei mai nepăţiţi nu primesc povaţa celor mai înţelepţi. Rău a plecat Ioanea acasă cînd nu ştie căile' prin pădure.

A fugit multă vreme, apoi a scăzut-o mai încet, în sfîrşit, a mers şi tot a mers prin codru, şi din codru prin poiană, şi iarăşi prin codru, şi prin poiană iarăşi, pînă ce i s-a urît, i s-a făcut groază şi a început a i se amărî viaţa.

—- Doamne! aibi îndurare de mine! că d-aci înainte tot supus am să fiu ! strigă el în sfîrşit, şi tare greu îi era sufletul cînd a putut să grăiască astfel de vorbe.

N-a mai mers apoi mult. Cale cam d-o fugă bună, tocmai în marginea pădurii, era un sat. Ioanea Mamei sări de bucurie cînd văzu satul, nici nu se opri pînă ce nu ajunse în el. începu apoi să colinde de Ia casă la casă. Şi cît mai departe colinda, cu atît mai uimit se simţea. Nu putea nicidecum înţelege cum de în sat

găseşte toate casele, numai pe a lor nu. I s-a fost oprit mintea în loc. începu dar să plîngă.

— Ce plîngi, nepoate? îl întrebă un om ce venea de Ia ţarină înaintea unui car cu patru boi.

Ioanea Mamei îi spuse ce-i şi cum, iar pe om îl prinse mila de el.

— Cum te cheamă pe tine? întrebă omul bun.

— Ioanea, răspunse băiatul.

— Dar pe tatăl tău cum îl cheamă?

— Tata îl cheamă, răspunse Ioanea.

— Dar satului din care eşti tu cum îi zice?

— Sat îi zice.

Adecă n-a ştiut Ioanea răspunde, şi pentru aceea omul bun nu ştia ce să-i facă. L-a prins sluguţă la boi, deoarece tocmai nu avea pe nimenea care să-i mîne boii cînd el ţinea coarnele plugului.

Aşa a'ajuns Ioanea slugă la om bun dintr-un sat de la marginea codrului. Dar mult folos nu era de el, pentru că Ioanea n-a fost bun ascultător pe cînd i se dau învăţăturile. Şi multă ocară trebuia să sufere cînd nu ştia să facă nimic precum se cuvine.

într-o zi, stăpînul lui Ioanea se pregăteşte de tîrg.

— Auzi tu, Ioane! zise el. Să ungi carul, dar să-1 ungi bine, cum se cade, căci avem să plecăm la tîrg.

Ioanea zice „da", ia păcură şi începe a se scărpina în cap. El nu ştia cum se unge carul. Niciodată n-a ascultat cînd i s-a spus şi niciodată n-a privit cînd putea să vadă. Acu nu ştia unde să înceapă. în sfîrşit, din cele ce a văzut pînă atunci, a fost cîştigat învăţătura că începutul carului este la jug, adecă la proţap. El se gîndi dară că aici are să înceapă, dacă voieşte să facă lucru bun şi cum se cade. Nu s-a gîndit bine! Dar în sfîrşit după gîndul său a făcut întocmai.

A uns jugul, a uns oiştea, a uns şi loitrile carului. Aici a sfîrşit păcura, şi nu-i rămînea decît să mai ceară.

— Bădica — zise el după ce a intrat în casă — să-mi mai dai păcură !

— Unde păcatele îţi mai trebuie păcură? grăi stăpînul său supărat, ţi-am dat ca să poţi unge carul în trei rînduri.

Ioanea spuse că ri-a fost destulă decît pentru jug, oişte şi loitre.

Gînd stăpînul auzi asemenea vorbe, el apucă pe Ioanea de urechi şi mi ți-I duse afară şi mi ți-1 purecă omeneşte, că oricît ar trăi să nu mai uite că la car nu se ung decît osiile şi dricul.

Ioanea Mamei — de! ce să facă!? — suferi şi el, apoi rămase privind ca să învețe cum se unge carul.

După ce carul fu uns,, prinseră boii, stăpînul se aşeză înainte, iar Ioanea se puse nod în fundul carului, înăbuşindu-se cîteodată, bietul de el, de suspine.

— Acum să taci! grăi stăpînul său aspru. Să nu-ți mai aud glasul.

Acesta fu cel din urmă cuvînt. Hăis! cea! — plecară. Ioanea şedea în fundul carului tăcut, încît îi era frică să răsufle. In urmă i s-a fost urît aşa. începu dar să privească iarăşi la roată. Acum era însă mai înțelept, nu se mai mira nici de roată, nici de copaci. Găsi însă un alt lucru, pe care nu-1 înțelegea. De cîte ori a văzut roata învîrtindu-se, niciodată nu-şi aducea aminte să fi văzut şi cuiul de la roată căzînd. Acum se hurducă o dată carul peste un bolovan şi ție... toc... cuiul sări din osie şi căzu la pămînt... Era frumos lucru, dar nu-1 putea înțelege. Ar fi dorit foarte să întrebe pe stăpînul său: dar acesta i-a fost zis să tacă.

Peste cîtăva vreme începu leuca să scapete. Ioanea acum parcă înțelegea pentru ce scăpată leuca... îndată... tronc... căzu şi leuca şi rămase în urma carului.

Ioanea tresări şi voi să grăiască, dar văzu pe stăpînul său, şi iarăşi îşi aduse aminte că i s-a fost poruncit să tacă. El înțelese însă un lucru: că dacă leuca a căzut de dragul cuiului, roata era să iasă de dragul leucii. Şi nici n-a înțeles-o pe deplin pînă ce — stuf! — căzu şi roata în colb şi rămase şi ea în urma carului.

Carul mai înainta cîtăva vreme pe trei roate, apoi — hodoronc ! — se răsturnă, încît osia se frînse în doauă bucăți.

Acum nu era bine !

— Iată-ne! strigă Ioanea speriat. N-am zis că o pățim?

Ei bine ! Să nu mai pierdem vorba ! Necazul omului cu osia frîntă în "mijlocul drumului... nici la Paşti, nici Ia Crăciun ! Apoi nu e glumă! Omul meu luă pe Ioanea şi-1 purecă încă o dată, apoi îl trimise în ştirea Domnului, ca să nu-i mai facă necaz... N-a făcut bine, căci tocmai el i-a fost poruncit să tacă... Dar nici Ioanea Mamei nu era în lipsă de păcat: dacă s-ar fi deprins a se supune la porunci, acuma ştia pînă unde merge porunca. Prea supus era, îndărătnic de supus. Nici aşa nu e bine! Omul făcu cum făcu şi-şi ajută cu bine, cu rău; Ioanea însă rămase iarăşi pe jos, aşa, pe drum, nici - încoace, nici încolo.

Ca vai şi amar de el! nu ştia ce să facă. Apucă o cale pe care nu o cunoştea, crezînd că va ajunge cu ea tocmai acasă. Şi iarăşi a mers şi a trecut codru şi poiană, multă vreme a mers şi tot s-a dus, pînă ce abia îl mai purtau picioarele.

Astă dată găsi un sat într-o poiană frumoasă, iară lîngă sat întîlni un om care păştea o turmă de oi.

—- Bună ziua, bădica.

— Să creşti mare, nepoate!

Din vorbă în vorbă, mai una, mai alta... scurt şi bine, Ioanea spuse omului de la început pînă la sfîrşit cum a fost şi cîte a pățit, iară omul se bucura de el, fiindcă tocmai avea trebuință de un ciobănel care să-i mai poarte turmulița de oi la iarbă, s-o ducă la adăpat şi să îngrijească de ea, ca să nu se amestece cu alte. turme, deoarece minunat fel de oi erau, şi nicidecum n-ar fi voit ca să strice soiul. Aşa oi se zice că nu mai erau decît la un împărat vestit, de la care omul nostru a fost căpătat un miel de prăsilă. Erau adecă oi... putem şti cum au fost cînd erau din sămînță împărătească.

Destul că şi Ioanea s-a bucurat fiindcă se vedea iarăşi Ia noroc bun. Făcură dar înțelegere, şi Ioanea Mamei rămase ciobănel.

— Apoi să paşti oile cît e ziua de lungă, să le adapi în vale, iar cînd vezi că se întunecă să le mîni la stînă. Dacă vei vedea că e frig, tu fă foc la gura stînei şi te încălzeşte; iară pentru ca oilor să nu le fie frig, tu le bagă şi pe ele în stînă.

Aşa grăi omul; iar Ioanea zise că întocmai are să facă.

Cît a fost ziua de lungă, Ioanea umbla în urma oilor; cînd i se făcu sete, se duse cu ele la adăpare, iară cînd începu a se întuneca, le mînă la stînă.

Minunat lucru mai era stîna asta! Ioanea n-a mai fost văzut stînă. Era giur împregiur îngrădit cu nuiele; gardul era acoperit cu o streaşină de trestie, pentru ca să nu-1 strice ploaia, iară la un loc a fost rămas o gaură, asupra căreia sta pe nişte stîlpi un acoperiş de trestie.

— Asta o să fie gura stînei! grăi Ioanea', îmbucurat de înţelepciunea sa.

Simţind dară că e frig, se puse şi făcu foc tocmai în gaură, subt acoperămîntul de trestie. Era bun lucru focul, şi Ioanea se încălzea. îşi aduse apoi aminte că stăpînul său a fost poruncit că, pentru ca nici oilor să nu le fie frig, să le bage şi pe ele în stînă. Nu înţelegea cum să le fie lor mai cald în stînă decît afară; făcu însă precum i s-a fost zis. Apucă dară berbecul cel mai frumos, care purta balanga cea mare, şi îl vîrî prin gaură în stînă. Dar lucru pocit! în gaură ardea focul; berbecele se pîrjoli, încît nu mai rămase lînă pe el.

-~- Aha! acum înţeleg! strigă Ioanea îmbucurat şi mai mult decît odinioară. Adecă oile trec prin foc, pentru ca să nu le fie frig. Şi simţindu-se că face bine, el vîrî una după alta toate oile în stînă.

Odată văzu că s-a aprins gardul şi streaşină şi acoperişul de la gura stînei, s-au aprins şi ardeau încît era minune mare. Ioanea Mamei rămase uimit. Aşa lucru n-a mai văzut, şi foarte bine îi părea că oilor n-are să le mai fie frig în mijlocul focului. Privea dar mulţumit la treaba ce a făcut. Ar fi dorit numai să vie stăpînul său, pentru ca să-i poată zice: „Vezi că mă pricep şi eu la păstorit I" Tocmai aşa a şi fost. Stăpînul său şedea acasă la masă şi mînca nişte pîne cu ceapă, fiindcă era tocmai zi de post. Odată priveşte afară şi vede foc mare sus pe deal. Priveşte mai înadins şi vede că este în preajma stînei sale. Nu-i miroase a bine. Iese afară cu bucata în gură... pleacă... merge... dă mai iute... începe să fugă... în sus pe deal... tot mai sus... în sfîrşit, soseşte fără suflare.

Hai! hai! să vezi acum lucru!... Stîna dată pîrjol, oi din viţă împărătească fripte şi coapte una ca şi cealaltă, încît parcă sunt pepeni copţi... Apoi e mult, prea mult e... Rău a făcut Ioanea şi să mulţumească lui Dumnezeu c-a putut scăpa cu o bătaie bună.

Aşa e, zău, aci! Omul meu cel bun, necăjit şi amărît şi mînios precum era, apucă pe păstorul iscusit şi ţi-1 bătu-bătu, încît poate îl şi ucidea dacă Ioanea nu avea norocul să scape din mînile lui.

Iară după ce a scăpat, Ioanea şi-a luat picioarele în cîrcă şi mi ţi-a tulit-o la sănătoasa, încît nici n-a privit înapoi pînă ce nu s-a văzut în codru.

Ei! apoi ce să-i faci? ! Aşa o pate omul fără de capăt. Dacă s-ar fi purtat bine, acum ar sta acasă şi ar mînca colac cu lapte.

A mers Ioanea şi a umblat mult timp prin codru — şi în dreapta, şi în stînga, şi înainte, şi înapoi, şi cruciş, şi curmeziş — tot a umblat, bietul de el, ca să dea de vro cale care-1 va duce acasă... Flămînd era şi îi era sete, încît sorbea roua de pe frunze şi mînca gogoşii şi ghinda ce găsea pe pămînt... Apoi era obosit şi amărît şi îngrozit... şi vai şi amar de omul care a pierdut calea prin codru... Da! încît îţi vine să plîngi cînd te gîndeşti la el... Dar de cale tot n-a putut da.

Aşa s-a făcut noapte, şi noaptea l-a prins în codrul fioros. I se ridicau perii în vîrful capului şi se îngrozea de-i furnica prin vine cînd auzea lupii şi urşii şi fel de fel de fiare sălbatice urlînd şi mişunînd în apropierea lui. Acum nu mai era chip să scape.

îndată văzu un copac gros, şi în copac o gaură destul de mare pentru ca să încapă prin ea. Merse la copac şi văzu că e scorburos. Acum era bine. Se ascunse aici, ca nu cumva să-i deie fiarele de urmă şi să-1 mănînce.

Şi foarte bine îi părea cînd se văzu pus bine în aşa chip, încît nici nu mai era mîhnit... Era însă cam flămînd. Dar cînd scapă omul de la primejdii mari, nu se mai gîndeşte la nevoile mici.

A dormit Ioanea de obosit ce era, şi tocmai se visa că este acasă şi mănîncă nişte păsat cu lapte dulce, cînd deodată... puf!... dur !...' tronc !... aude o împuşcătură şi se trezeşte speriat.

Ce era? Cîţiva paşi de la el s-au fost adunat vro doisprezece tîlhari din cei mari, adecă tîlhari de codru şi groaznici, cu căpitanul lor, au fost făcut foc, frigeau un bou şi tocmai desfundaseră o bute cu vin bun... erau adecă să facă ospeţie.

Cînd văzu Ioanea Mamei boul în frigare, începu să i se facă poftă de mîncare. Era, Doamne, flămînd încît îi venea să se facă cariu şi să înceapă a roade în copac. Ludul de el, nepăţit precum era, nu ştia ce grozav fel de oameni sunt tâlharii; ieşi din scorbură şi se duse la ei.

Nu făcea bine! Cu tîlharii nu e de glumit! Ioanea spuse că ar mînca şi el ceva. Tîlharii se înholbară cu toţii la el, apoi scoaseră cuţitele şi săbiile şi începură a le ascuţi ca pînă ce zici una... două, să-1 taie bucăţi şi să-1 ucidă... Aşa sunt tîlharii. Mult nu se sfătuiesc.

— Staţi, măi! grăi unul dintre dînşii. D-apoi dacă băiatul ăsta ne poate fi de folos!

— Ce folos? întrebă altul.

— Poate este al şeptelea la părinţi şi atunci ne găseşte iarba fiarelor, zise tot cel de mai nainte.

— Aşa-i! aşa-i! strigară cu toţii.

întrebară dar pe Ioanea, şi Ioanea le spuse, iară ei afară din seamăn se bucurară cînd înţeleseră că Ioanea într-adevăr e al şaptelea între şapte.

Era anume că tîlharii au fost prins de veste, că împăratul a căpătat o grozăvie de bani tot în aur de la un neguţător care i-a fost dator de multă vreme, şi ar fi dorit foarte oamenii răi să fure această comoară. lmparatul a fost pus-o însă într-o visterie cu şepte uşi ferecate, fiind pe fiecare uşă cîte şapte lacăte împărăteşti făcute cu multă iscusinţă, pentru ca nimeni să nu poată intra. Era adecă treabă împărătească şi chibzuită cu multă socoteală ! S-au dus dar tîlharii la o vrăjitoare ca să le dea învăţătură şi farmec puternic spre a putea trece peste lacătele împărăteşti şi prin uşile ferecate. Şi vrăjitoarele le-a fost spus că acele lăcate numai cu iarba fiarelor se pot deschide, o iarbă pe care numai al şaptelea între şapte, fiind încă copil nevinovat, o poate găsi strălucind pe cîmpul întins în zorile de zi printre celelalte ierburi. Cine are iarba asta îşi taie

m

degetul şi o pune în tăietură lăsînd-o pînă la tămăduire, ca să rămîie în deget. Apoi pe orice fier ar pune acest deget, fierul, fie lacăt, fie zăvor, lanţ şi orice tărie, se supune şi se desface.

Pentru tîlhari asemenea iarbă nu e numai iac-aşa... ceva ca să fie. E lucru mare şi de mare preţ. Ei ospătară deci pe Ioanea şi îi făcură pat moale, ca să poată dormi bine. Ii spuseră însă că-1 vor ucide dacă nu le va găsi iarba fiarelor. Bietul de Ioanea toată noaptea se visa căutînd firul de iarbă.

In crepetul zorilor tîlharii treziră pe Ioanea şi îl trimiseră la căutat de fir de iarbă.

Ioanea se puse în patru picioare, şi cum privi îndelungul poienii peste firele de ierburi, îndată văzu pe una strălucind. Asta era, care era. Tocmai iarba fiarelor. Era între tîlhari unul chior de un ochi. Acesta a fo'st închis în temniţele împărăteşti şi a fugit cu fiare cu tot. Lanţul i-a fost pilit în urmă, dar cătuşile erau de un fier anume împărătesc, pe care foc nu-1 topeşte şi pilă nu-1 zgârie. Ioanea puse firul pe cătuşă şi... ţine !... cătuşa căzu deschisă la pămînt.

— Aha! noroc să ai, nepoate, că mă scăpaşi de o greutate! grăi tîlharul, şi era foarte îmbucurat cînd îi venea să grăiască asemenea cuvinte.

Cînd însă căpitanul luă firul de iarbă de la Ioanea, pentru ca să deschidă şi cealaltă cătuşă, în zadar se trudi, căci firul nu i se mai supuse. Vrăjitoarea nu le-a spus că firul numai aceluia se supune căruia ursitele i-au făcut parte să-1 găsească.

Si au văzut tîlharii că nu e folos de iarba fiarelor, şi după ce au văzut, grozav s-au maniat, iară după ce s-au maniat, au ridicat cuţitele şi săbiile ascuţite ca să ucidă pe Ioanea.

— Staţi! strigă chiorul. Aţi zis că nu-1 ucidem dacă ne va găsi iarba. A găsit-o. Ca oameni de vorbă, să nu-1 ucidem!

Nici nu l-au ucis, deoarece tîlharii sunt oameni de vorbă: bine, rău, precum au zis, ei fac. Fiind, însă, că se temeau că Ioanea îi va spune oamenilor, au găsit altă cale spre a scăpa de el. Ce şi cum au făcut? Au luat pe Ioanea şi l-au pus în butoiul desfundat, apoi au in-

ie?

fundat butoiul, au bătut cercurile de fier pe el şi s-au dus. Rău, foarte rău a fost să facă astfel!

Aşa a ajuns Ioanea de la bine la rău şi de la rău la tot mai rău, pînă ce-1 vedem înfundat într-un butoi de vin... Ce să mai zic de el?... Ei bine !... înfundat într-un butoi... aici se sfîrşeşte... Ioanea începu să plîngă, să se vaite şi tot să strige, pînă ce îl auziră lupii flămînzi şi grăbiră crezînd că îl vor putea mînca...

Hei! Dar să se lingă pe bot! Ioanea era ascuns în butoi. îndată ce simţi că lupii sunt aproape, el puse ochiul la gaura butoiului şi privi afară, apoi rămase tăcut.

Lupii au fost dat de rămăşiţele boului şi se băteau hălăoşi asupra ciolanelor. Unul dintre ei, care era mai mare şi mai mînios, apucă un ciolan şi se puse cu el tocmai lîngă butoiul în care era Ioanea... Ioanea nici nu cuteza să răsufle. îndată vede că coada flocoasă a lupului intră pe gaură în butoi. Ioanea se sperie.

Coada intră mai adînc... Ioanea se îngrozeşte. în sfîrşit, lupul se hîrgeşte o dată, dă îndărăt, coada intră de tot, încît atinge nasul lui Ioanea. Acum nu e bine!

Ioanea tresare înspăimîntat, în spaima sa apucă cu amîndouă mîinile coada lupului şi ţine de ea cu toată puterea... lupul se sperie şi el şi o încaieră Ia fugă, trăgînd butoiul după sine... Şi apoi să vezi lucru minunat! Hodoronc... tronc... dă de copaci... dă de deal... dă la vale... lupul fuge... butoiul după el... Ioanea ţine de coadă şi merge, încît e minune să-i vezi... Odată hodoronc... tronc... butoiul se izbeşte de un perete şi se sfarmă doagă... doagă... lupul fuge mai departe, iară Ioanea se trezeşte acasă, ţiind cu amîndouă mînile de coada lupului, care s-a fost rupt din rădăcină. Aşa a păţit-o Ioanea Mamei.

Cine-o ştie mai departe, mai departe să o spună.

BĂIET SĂRAC

A fost ce-a fost, dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

A fost odată o văduvă săracă de nici muştele nu stăteau la casa ei, şi văduva asta avea doi copii, un băiet şi o fată, băietul, băiet inimos, de scoate limbile din gura şarpelui, iară fata aşa de frumoasă, încît feciorii de împărat şi feţi-frumoşii de toate neamurile aşteptau cu nerăbdare să-i vie anii pentru ca să se ducă să o peţească.

Cînd fata împlini vîrstă de şasesprezece ani, se-ntîmplă şi cu ea ce se întîmplă cu toate fetele frumoase şi veni un zmeu de o răpi şi o duse departe, pe cellalt tărîm.

De aici înainte văduva ţinea la băietul ei de o sută şi de o mie de ori mai mult decît mai nainte, fiindcă era singurul ei copil şi singura bucurie ce-i mai rămăsese în lumea asta; ea-1 păzea cum îţi păzeşti lumina ochilor şi nu l-ar fi lăsat să se depărteze nici măcar un pas de la dînsa. însă oricît se bucura de dînsul, era nemîngăiată şi mereu tristă, fiindcă, de î băiet e băietul, dar şi fata e fată, mai ales cînd e frumoasă.

Văzînd întristarea maicii sale, băietul strîngeamereu la putere în inimă şi aştepta numărînd zilele ca să se facă mare, pentru ca să ieie lumea în cap şi să se ducă să-şi caute surioara-rumeioara pe drumuri neumblate şi cu spini presărate.

împlinind vîrstă de optsprezece ani, el îşi făcu opinci de vițel cu talpa de oțel, se duse la maică-sa şi-i grăi:

— Maică! eu nu mai am loc de odihnă, nici ceas de tignă cîtă vreme Le văd pe tine aşa de tristă şi de perită, dusă mereu cu gîndul la soră-mea; m-am hotărît să plec în lume şi să nu mă mai întorc decît cu veste de la dînsa. Oi găsi-o, n-oi găsi-o, am cel puțin un gînd de nădejde, pe care ți-1 las şi ție, ca să te mîngăi cu el.

Auzind nişte vorbe ca aceste, văduva îşi calcă pe inimă, îşi calcă şi nu prea, şi-i răspunse:

— Bine, fătul meu, copilul meu: fă cum te poartă gîndul şi inima, şi dacă te-i întoarce, o să te mai văd, şi dacă nu te-i întoarce, n-o să te plîng, fiindcă lungă-i calea în care pleci, şi oricît ai sta, tot mai rămîne nădejdea că te-i întoarce.

Grăind aceste, ea îi făcu trei azime cu laptele ei, una de făină, alta de tărîțe şi a treia de cenuşă din vatra casei. Băietul puse azimele în traistă, luă „ziua bună" de la maică-sa şi plecă în lume, ca un băiet sărac pentru care toate căile sunt deopotrivă de lungi, toate drumurile deopotrivă de largi şi care nu ştie încotro să o ieie.

El se opri la portiță, privi o dată la răsărit, apoi la apus, la miazănoapte şi la miazăzi, luă după aceea un pumn de prav de sub pragul uşii şi-1 aruncă în vînt: încotro duse vîntul pulberea uşoară, într-acolo îşi croi şi el calea.

Şi se duse Băiet Sărac, se duse, mereu se duse, merse, mereu merse, mai departe şi tot mai departe prin țări multe şi bogate, pînă ce nu ajunse la un pustiu pe care nici iarba nu creşte, nici apa nu izvoreşte. Acolo el se opri şi scoase cele trei azime din traistă.

El începu pe cea de făină, fiindcă asta era cea mai frumoasă.

Şi cum îmbuca, puterea-i creştea şi setea i se stîmpăra.

Şi iar se duse Băiet Sărac şi tot se duse peste pustiul cel întins zi de vară pînă-n seară, cale lungă să s-ajungă, pînă ce nu sosi la un codru mare, mare cît pustiul peste care trecuse, şi des şi întunecat şi părăsit chiar şi de vînturi.

Intrînd în codrul ăsta, el zări la tulpina unui copac o babă bătrînă, gîrbovă şi zbîrcită la față.

Băiet Sărac, care de atîta pustie de vreme nu văzuse față de om şi nu auzise grai pămîntesc, se bucură acum şi grăi vesel:

— Noroc bun, maică! Dar cum şi ce mai faci pe aici prin pustiul ăsta de codru?

— Bună să-ți fie vorba! îi răspunse baba gemînd. Iacă şi eu, ca vai de mine, cubătrînețelemele. Am venit să mă duc, şi acu nu mai pot merge fiindcă nu mă mai țin picioarele.

Auzind aceste, lui Băiet Sărac i se făcu milă de babă şi se apropie de dînsa şi o întrebă de unde vine şi unde merge şi în ce treabă umblă. El nu ştia, biet, că asta e chiar Mama Pădurii, care se ține la marginea codrului şi le iese în cale celor ce rătăcesc prin aceste locuri pustii, ca să-i momească cu vorbe şi să-i piardă. Văzînd-o aşa de slăbănoagă, el îşi aduse aminte de cele trei azime şi, parcă era să se întoarcă numaidecît, mîne, acasă, se gîndi să-şi împartă merindea cu ea, ca doară va mai prinde la putere.

— Iți mulțumesc, îi răspunse Mama Pădurii, care avea alt gînd cu el, dar vezi că n-am dinți cu ce să-ți amestec azima uscată. Dacă vrei să-ți faci o pomană cu mine, ia-mă în spinare şi mă du, că nu stau decît aci prin apropiere.

— Ia gustă numai, grăi băietul, care voia să-şi arate toată bunătatea inimii, să vezi, că numai foamea te-a făcut să rămîi leşinată, şi dacă nu te ajuți cu asta, te duc precum ai cerut.

Cînd Mama Pădurii văzu azima cea de făină albă, ea începu să o privească cu poftă: aşa era de nu ştiu cum, încît nici chiar Mama Pădurii nu se putea stăpîni să nu îmbuce o dată din ea.

Şi cum îmbuca, inima i se îmblînzea. După ce îmbucă de trei ori, ea se simți om ca toți oamenii, cu inima dreaptă şi cu sufletul milos.

— Află, fătul meu, îi zise ea, că eu sunt Mama Pădurii şi că te ştiu prea bine cine eşti şi de unde vii şi-n ce cale ai plecat. Mare treabă e asta, mare lucru ți-ai pus de gînd, fiindcă soră-ta se află tocmai pe cellalt

tarîm, unde om pămîntean nu poate să străbată decît numai într-un singur chip.

Şi care-i acela? întrebă cu nerăbdare Băiet Sărac.

Mama Pădurii se uită cu înduioşare la el.

— Nu te sfătuiesc să te apuci de asta, îi zise ea, fiindcă ar fi pagubă de tinărețele tale. Dar cine ştie, poate că vei fi avînd noroc!... Te văd că eşti bun la inimă, şi omul cu inimă bună multe poate să scoată la capăt, apoi te ştiu că n-ai odihnă pînă ce nu vei da de dînsa. Să ştii dar că departe de aici, după ce vei mai fi trecut încă şase codri şi şase pustiuri, la marginea codrului de al şaptelea, care se întinde tocmai pe marginea tărîmului ăstuia, se află o babă bosoarcă, şi baba asta are o herghelie, iar în herghelie se află un cal năzdrăvan, care te poate duce pe cellalt tărîm. Dar acest cal nu poate să-1 capete decît acela care ştie să şi-1 aleagă din toată herghelia după ce o va fi slujit pe baba aceea un an de zile.

Atît îi trebuia lui Băiet Sărac. El nu mai perdu timpul: îi mulțumi babei pentru desluşire şi plecă drept înainte prin codrul cel des, fiindcă-i era lungă calea şi trebuia să se grăbească.

Şi se ducea Băiet Sărac cum se duce omul cuprins de gîndul bun şi mergea cum se merge, ca s-ajungă şi să-i mai rămînă şi vreme de a se întoarce. Cît s-a dus şi cît a mers, asta poate s-o ştie orişicine cînd se gîndeşte cît a venit şi cît a umblat, pentru ca să treacă un singur pustiu pînă la un singur codru.

Iar cînd puterile îl părăseau, el îmbuca o dată din azimă, şi cum îmbuca, puterea-i creştea.

Gînd era să iasă din codrul al şaselea, trecînd pe lîngă un părîu cu apă limpede, el văzu un vespoi zbătîndu-se în valurile apei şi i se făcu milă de biata gînganie. El luă dar o creangă uscată şi o ținu cu un capăt în dreptul vespoiului, ca să se pună pe ea şi să se ridice pe aripi.

Vespoiul ăsta era chiar matca vespilor din codrii aceia, şi văzîndu-se scăpat prin bunătatea lui, îi zbură pe umăr şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ți fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, un păr de sub aripa dreaptă şi-1 păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos ți-ar putea fi, şi cînd vei avea trebuință de mine, scutură părul şi

am să viu la tine oriunde te-ai găsi pe fața pămîntului.

Băiet Sărac luă părul, îl puse bine şi plecă mai departe.

Mai merse cît mai merse, şi sosi la un lac mare, iar la marginea lacului văzu un peşte zbătîndu-se pe uscat. I se făcu milă de biata ființă, în care abia mai rămăsese un pic de răsuflare; luă dar peştele şi-1 aruncă în lac.

Peştele ăsta era chiar împăratul peştilor, cu solzii de petre scumpe şi cu aripile de aur. El dete o raită prin lac, răsuflă de cîteva ori, ca să-şi întrame puterile, apoi se întoarse la băiet şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ți fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, un solz de sub aripa cea dreaptă şi-1 păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos ți-ar putea fi, şi cînd vei avea trebuință de mine, scutură solzul, şi am să viu la tine, oriunde te-ai găsi cît țin apele de pe fața pămîntului.

Băiet Sărac, luă solzul, îl puse bine şi plecă mai departe.

Mai merse cît mai merse şi, ajungînd la pustiul de al şaptelea, unde iarba nu creşte şi apa nu izvoreşte, el găsi în drumul său o cîrtiță, pe care ziua o apucase pe drum şi acum dibuia ca vai de ea prin întunerec şi nu-şi putea găsi calea spre muşunoiul cu puii flămînzi, care nu era decît la o săritură de la dînsa. I se făcu milă şi de asta, o luă şi o duse lîngă muşunoi.

— Oriunde te-i duce, îi răspunse şi cîrtița, norocul să-ți fie tovarăş de drum. Ia scoate-mi, te rog, o unghie de la piciorul drept şi o păstrează bine, fiindcă mai ştii de ce folos îți poate fi, şi cînd vei avea trebuință de mine, zgârie pămîntul cu dînsa, şi am să viu la tine, oriunde te-i găsi pe fața pămîntului.

Băiet Sărac luă unghia, o puse şi pe asta bine şi iar îşi urmă calea mai departe peste pustiul cel nesfîrşit, spre codrul nevăzut de la marginea tărîmului acestuia.

Cîte zile s-a dus şi cîte nopți a stat prin acest pustiu, asta numai bunul Dumnezeu o ştie; destul că într-o bună dimineață, trezindu-se din somn, el a văzut departe, departe, parcă pe altă lume, o zare de lumină, cum ar fi bunăoară un foc ce şi-1 fac ciobanii la gura

stînei. Acolo era cuibarul fărmecătoarei celei cu herghelia de cai năzdrăvani.

Mult s-a bucurat Băiet Sărac cînd se văzu aşa de aproape de sfîrşitul lumii, şi bucuria lui nu încetă decît a treia zi de cu seară, cînd sosi la casa fărmecătoarei.

Era, Doamne, în mijlocul pustiului, drept în preajma codrului pierdut în zarea amurgului, o cîmpie întinsă, acoperită cu iarbă verde şi brăzdată de scursorile izvoarelor cu apă limpede, iar în mijlocul cîmpiei se ridicau o mulţime de ţepe înalte, şi-n fiecare ţeapă era cîte o căpăţînă de om; coliba fărmecătoarei se afla tocmai la mijloc, între ţepe, cu un plop înalt înaintea ei, şi cu doauă sălcii, sădite una la dreapta, şi alta la stînga colibei.

Care va să zică, drept avea Mama Pădurii: aci nu mergeau trebile pe glumite.

Băiet Sărac îşi luă inima în dinţi şi se apropie ca să intre în colibă ce părea pustie în mijlocul pustiului.

Baba şedea în tinda casei pe un scaun cu trei picioare, înalt şi răzghiat, iar înaintea ei era o căldare mare, pe nişte pirostrii mari puse deasupra unui foc mare, care ardea fără ca să facă fum, în mînă baba ţinea fluierul de la piciorul unui uriaş, cu care amesteca farmecile din căldare. Cînd Băiet Sărac îi zise „bună seara", ea îl privi lung de sus pînă jos, apoi grăi:

— Bine ai venit, voinice! De mult te aştept, fiindcă de mult îmi ţiuie căldarea asta şi-mi spune mereu că ai pornit pe drum ca să vii la mine.

Băiet Sărac se bucură prea mult de buna primire, fiindcă baba nu-i părea de loc a scîrbă, ci îl privea cu dragoste şi-i grăia cu glas de blîndeţe. Se bucura şi ea c-a mai putut să puie mîna pe un om, deoarece împrejmuirea de ţepe cu căpăţini de om o apăra de Ielele care nu puteau să străbată printre ţepe şi mai era încă o bucată, aşa, chip de vreo trei căpăţini, încă neîmprejmuită.

După ce se tocmiră ca Băiet Sărac să păzească timp de un an de zile herghelia şi să capete drept simbrie calul pe care şi-l va alege, iar dacă va pierde herghelia, să-şi dea căpăţina în mîna fărmecătoarei, baba

batu încă o teapa in pămînt, puse căciula voinicului in ţeapă, apoi Băiet Sărac mîncă ceva, ca să nu iasă flămînd cu herghelia la păşune.

In vreme ce băietul mînca, baba scoase iepele făta-ta toare în dosul colibei şi începu să le bată cu fluierul de la piciorul uriaşului, poruncindu-le ca nu cumva să bea peste noapte apă, nici să lase pe ceilalţi cai să beie, fiindcă apa din izvoarele de pe cîmpia aceea avea darul de a te adormi, şi baba voia ca herghelia să pască peste noapte.

Băiet Sărac n-o ştia aceasta.

Ieşind cu herghelia la păşune, el simţi că-l apucă o sete de acele care te goneşte să mergi de dimineaţă pînă seara, ca să dai de o picătură de apă; se puse dar lîngă un izvor şi beu ca să-şi stîmpere setea, şi cît beu, el şi adormi pe loc.

Cînd se trezi în amurgul zilei a doua din somn, ia herghelia dacă ai de unde; nu era ca-n palmă! N-ai decît să te gîndeşti că-i era căciula pusă în ţeapă, pentru ca să înţelegi cît de mare trebuia să-i fie deznădejduirea. Dar se uita şi se uita în toate părţile, fără ca să vadă măcar o urmă de cal, şi zorile de zi se revărsau, şi el stătea ca vai de el, nemaiştiind încotro s-o apuce. Acum el îşi aduse aminte de ajutorul pe care-l dăduse vespoiului, şi se gîndi că vespoiul, zburînd iute, ar putea să-i afle herghelia şi să-i aducă ştire despre ea; luă dar părul cel de sub aripa vespoiului şi-l scutură. Cît te-ai gîndi, şi nu te-ai gîndi, se auzi din toate părţile o bîzăitură care creştea, mereu creştea, de parcă era să se prăpădească lumea. Veneau, Doamne, tot vespi peste vespi, roiuri peste roiuri, cete mari, nori întregi de viespi, unii mai mari şi alţii mai mici, toţi gata să deie o raită împregiurul pămîntului şi să împlinească poruncile lui Băiet Sărac.

— Să n-ai grijă, grăi matca vespilor, că dacă e pe faţa pămîntului, ţi-o aducem mai nainte de a se fi ivit soarele pe cer.

După aceea iar se făcu tăcere împregiurul lui Băiet Sărac, fiindcă vespii zburară în toate părţile şi se răzlăţiră pe faţa pămîntului. Nu trecu mult, şi iată că se ivi în depărtare un nor de prav, care venea în ruptul

capului spre cimpia întinsă la mijlocul pustiului, şi zbura herghelia gonită de vespii ţepoşi, încît se cutremura pămîntul sub copitele ei.

Băiet Sărac le mulţumi vespilor pentru ajutor, apoi se întoarse cu herghelia acasă, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic.

Baba se uită cam chiorîş la el, zise că e bine şi începu să bată din nou iepele fătătoare, poruncindu-le să se ascundă la noapte mai bine.

De cu seară Băiet Sărac nu voi să mănînce nimic, crezînd că de mîncările fărmecătoarei i s-a făcut noaptea trecută o sete aşa de neastîmpărată, dar ieşind cu herghelia la păşune, îndată ce văzu izvoarele cele limpezi, iar începu să-1 ardă şi să-1 mistuie setea, şi oriunde mergea, apa se scurgea pe sub picioarele lui. In cele din urmă el nu se mai putu stăpîni, ci, puindu-şi nădejdea în ajutorul viespilor, iar se puse lîngă un izvor şi cît beu, şi adormi pe loc. Dar acum se trezi mai tîrziu decît noaptea trecută, fiindcă mai tîrziu adormise, mai tîrziu scutură părul luat de sub aripa vespoiului şi mai tîrziu se iviră roiurile de vespi, ca să caute şi să aducă herghelia.

Ce să vezi însă? Nu trecu mult, şi iată că roi cu roi se întoarse, aducînd fiecare ştirea că nu-i herghelia, că pe faţa pămîntului nu se află, ci trebuie să se fi pripăşit pe undeva prin fundul mării. Iar soarele era aproape de răsărit.

Băiet Sărac luă dar solzul, îl scutură şi deodată se ivi în izvorul de la picioarele lui o spuză de peştişori, care umplură toate scursorile şi începură să-1 întrebe ce doreşte şi care-i porunca. El le spuse ce-i şi cum, şi deodată se puseră în mişcare toate apele, rîuri, lacuri şi mări, iar vespoii porniră spre ţărmuri nemăsuraţi, ca în clipa cînd va ieşi herghelia gonită de peşti colţoşi, s-o apuce şi s-o gonească mai departe.

Băiet Sărac abia mai avu timp să-şi adune herghelia şi să se întoarcă acasă, cînd iată că răsări şi soarele.

Baba se uită necăjită la el, îi zise şi astă dată că e bine şi le dete iepelor fătătoare o bătaie şi mai straşnică, fiindcă anul era de trei zile, şi dacă nici noaptea asta nu se ascundeau bine, voinicul putea să-şi ceară sîmbria.

Asta o ştia şi Băiet Sărac. Cînd ieşi dar cu herghelia la păşune, el începu să mănînce din azimă, şi de cîte ori îmbuca, puterea-i creştea şi setea i se stîmpără, însă de cîte ori vedea izvorul ori auzea scurgîndu-se apa peste petricele, iar i se făcea sete şi aşa mîncă toată azima cea de făină. Ar fi avut acum să se apuce de cea de tărîţe, însă nu se îndura de ea, fiindcă-i era lungă calea şi se temea ca nu cumva să rămîie fără merinde. El îşi puse dar şi astă dată nădejdea în ajutorul viespilor şi al peştilor, se puse lîngă un izvor, şi cît beu, şi adormi pe loc.

Cînd se trezi era ziuă ca ziua, numai că soarele'nu se vedea încă.

EI scutură părul, dar vespii veniră cu ştirea că herghelia nu-i pe faţa pămîntului; scutură solzul, dar peştii îi spuseră că ea nu se află nici subt ape; luă dar în deznădejduirea Iui unghia cîrtiţei şi zgîrie pămîntul cu ea.

Acum să vezi minune!

Vespii bîzîiau în toate părţile, peştii scormoiau toate apele, iar cîrtiţele începură să străbată prin pămînt şi să-I brăzdeze, încît erau parcă să-1 facă fărîmă-fărămiţă. Cînd cele dintîi raze ale soarelui atingeau vîrful plopului, de dinaintea colibii, herghelia trecea ca o ceată de năluci spre Băiet Sărac; cînd voia să între în ape, o goneau peştii, cînd căuta să se ascundă în pămînt, o alungau cîrtiţele ghieroase, şi aşa trebuia să meargă precum o mînau vespii îndîrjiţi.

Băiet Sărac mulţămi de ajutor şi se întoarse tocmai cînd soarele răsărea la colibă.

Baba privi mînioasă Ia el şi nu mai zise nimic.

Dar acum era acum.

Anul era împlinit, şi Băiet Sărac începu a se scărpina Ia ureche, fiindcă nu ştia pe care dintre caii din herghelie să şi-1 aleagă.

Aşa o pate omul grăbit. Mama-Pădurii ar fi putut, poate, să i-o spună şi asta: numai dacă n-ar fi părăsit-o aşa de în pripă.

Acum el porni la noroc. Ş-apoi se gîndea că, oricum ar nimeri, de pagubă tot nu rămîne, fiindcă orişicum la cale lungă tot e mai bine călare decît pe jos, şi-i văzuse caii babii în fugă şi ştia că sunt cai, toţi ca

nu mirțoage. El trecu dar prin herghelie, şi cum trecu, dete de un mînz răpciugos, de care i se făcu milă, fiindcă-l vedea aşa de negrijit, dar nu-i venea să-l ieie tocmai pe ăsta. Insă oricît se sucea şi se-nvîrtea, tot la ăsta se oprea, fiindcă prea era milos de felul lui şi îşi zicea că dacă nu poate să facă vreo treabă mare, îşi face cel puțin pomană cu un biet de dobitoc.

„Mai ştii, îşi zise el, dacă-l piepteni, îl perii şi-l țeseli, te pomeneşti că iese cal bun din el!"

El alese dar pe acesta şi se hotărî să mai fure drept adaos şi traista în care se aflau pieptenele, peria şi țesala, ca să aibă cu ce să-şi grijească calul.

Baba se făcu verde-cătran cînd auzi că şi-l alege pe ăsta, fiindcă ăsta era ăla. Dar ce putea să-i facă? Trebuia să se ție de vorbă. îl mai sfătui să-şi aleagă altul mai bun, îi mai spuse că o să rămîie fără de el, şi că pentru slujbă bună i se cuvine sîmbrie bună, dar în cele din urmă i-l dete.

însă baba tot babă bosoarcă era, şi îndată ce Băiet Sărac încalecă, luă „ziua bună" şi plecă, ea se duse la căldarea cea mare, dete căldarea jos şi încalecă pe pirostrii, apoi, prefăcîndu-şi fața şi făptura, plecă cu iuțeala blăstemului în urma lui, ca să-l ajungă, să-l piardă şi să-şi ieie calul.

Băiet Sărac simți că vine în urma lui ce vine şi începu să-i deie pinteni calului.

— Degeaba mă grăbeşti, îi răspunse calul, că noi tot nu putem să ne întrecem cu ea cîtă vreme nu vom fi ieşit din împărăția ei. Dar aruncă pieptenul în urma ta, ca să-i pui o pedecă în cale.

Băiet Sărac ştia acum c-a nimerit bine cînd a ales mînzul cel răpciugos. El scoase dar peptenele din traistă şi-l aruncă în urma sa, iar din peptene se făcu un gard lung şi înalt, peste care bosoarca nu putea să treacă, ci trebuia să-l ocolească şi să piardă astfel din drum.

— Aruncă peria, grăi calul după ce simți din nou tropotul pirostriilor în apropierea sa.

Băiet Sărac aruncă peria, şi din ea se făcu un stuf des şi întins, prin care baba nu putea să străbată decît gîfăind şi cu chiu, cu vai.

— Aruncă țesala, grăi calul de a treia oară.

După ce aruncă țesala, Băiet Sărac privi în urma sa, şi văzu o pădure de cuțite şi de săbii, iară pe baba opintindu-se a trece printre ele şi sfăşiindu-se în bucăți mărunte-măruntele.

Ajungînd la codrul de al şaptelea, unde se sfîrşea împărăția bosoarcei, mînzul cel răpciugos se scutură o dată, şi pe nesimțite se prefăcu într-un frumos cal înaripat, cum nici mai nainte de aceea, nici după aceea n-a mai fost altul.

— Acum ține-te bine, îi zise calul, fiindcă am să te duc cum nu s-a mai dus voinic de pe tărîmul ăsta pe celalalt, căci am şi eu o soră acolo şi pe ea mă duc s-o caut.

Băiet Sărac era amețit de răpeziciunea cu care trecea peste codru şi se slobozea în urmă spre tărîmul celalalt prin o largă deschizătură de la cealaltă parte a codrului. Cînd îşi veni în fire, el se afla fața-n față cu calul său, care se scutură o dată, acum de a doua oară, se prefăcu într-un făt-frumos cu plete lungi şi grăi:

— Oriunde te-i duce, norocul să-ți fie tovarăş de drum, că m-ai scăpat de farmecele în care am fost cuprins de Mama-Pădurii. Află că eu sunt feciorul împăratului Roşu şi am pornit să caut pe sora mea, dar la marginea unui codru am găsit pe Mama-Pădurii, care mi se plîngea că nu mai poate merge şi m-a ingat s-o duc în spinare, iar după ce mi s-a făcut milă de ea şi am primit să mă încalece, m-a prefăcut în cal şi mi-a ursit ca tot cal să rămîi pînă ce nu i se va face milă unui voinic de mine şi nu mă va încăleca pentru ca să-l trec pe tărîmul ăsta, unde iarăşi am să mă fac ce am fost.

Grozav îi părea de bine lui Băiet Sărac fiindcă nu mai era singur. El luă azima cea de tărîțe, o rupse în doauă şi-i dete jumătate din ea feciorului de împărat, ca să fie frați de cruce şi amîndoi purtați de acelaşi dor.

Feciorul de împărat gustă din azimă, şi cum îmbuca, puterea-i creştea şi dragostea i se întărea.

Ei îşi spuseră fiecare pățeniile şi plecară drept înainte.

Departe, departe, tocmai în fundul lumii de pe celalalt tărîm, se vedeau nişte curți nalte şi strălucite: astea trebuiau să fie curțile zmeului.

Lumea de pe celalalt tărîm era frumoasă, încît să tot treci prin ea, plină de lumină, de verdeaţă, de flori, de pasări cu pene frumoase şi de fiare blînde şi vesele. Şi în lumea asta omul nu îmbătrînea niciodată, ci rămînea mereu aşa cum a intrat în ea, fiindcă nici nu erau zile, soarele nici nu răsărea, nici nu apunea, ci era mereu lumină venită aşa din senin. Dar zmei nu se vedeau nicăiri, şi cei doi fraţi de cruce mergeau în calea lor nesupăraţi de nimeni.

După ce se duseră cît merge un om trei zile de-a rîndul, ei sosiră la curţile cele frumoase şi se opriră în faţa lor, fiindcă erau frumoase, de tot frumoase, cu turnuri înalte, cu ziduri de piatră moale ca şi catifeaua şi acoperite cu lespezi de zăpadă uscată la soare.

Dar ele păreau deşerte şi părăsite.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat intrară, trecură prin toate casele cele pline de fel de fel de scumpeturi şi, negăsind pe nimeni, ei deteră cu socoteală că zmeul va fi ieşit la vînătoare şi se hotărîră să-1 aştepte. Ei se mirau însă că nu găsesc surorile lor aici.

Intinzîndu-se fiecare pe cîte un divan de cele frumoase, ei se deteră la odihnă, cînd deodată tresăriră amîndoi şi rămaseră uimiţi de ceea ce auzeau.

Era, Doamne, o cîntare duioasă de mişca şi pietrele şi te simţeai ca-n altă lume cînd o auzeai, şi era un glas de femeie.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat nu prea ascultară mult, ci săriră în picioare şi grăbiră într-acolo de unde Ie venea cîntarea.

Iată ce văzură:

La o parte a curţilor era un turn de sticlă, iar în turn şedea o fată şi torcea şi cînta şi plîngea, iar lacrămile ei, cum cădeau, pe dată în mărgăritare se prefăceau. Şi era aşa de frumoasă fata asta, încît doi oameni dac-ar fi fost pe lume, ei s-ar fi omorît pentru dînsa. Şi cum o văzură cei doi feţi-frumoşi, rămaseră neclintiţi şi privind cu dor la dînsa, iar fata încetă de a mai toarce, de a mai cînta şi de a mai plînge şi privi cu mirare la dînşii.

Dar asta nu era sora nici unuia dintre dînşii, şi cum te pomeneşti că e omul, Băiet Sărac credea că e sora

feciorului de împărat, şi feciorul de împărat că e sora lui Băiet Sărac.

— Eu rămîn aici, grăi Băiet Sărac, iar tu te du de scapă pe sora mea, ca să ţi-o iei de nevastă.

— Ba eu rămîn aici, îi răspunse feciorul de împărat, şi tu te du de scapă pe soră-mea, fiindcă eu am s-o iau pe asta de nevastă.

Acum era acum! Inţelegînd că fata cea frumoasă nu-i este soră nici unuia dintre dînşii, feţi-frumoşii puseră mîna pe săbii, gata de a se tăia cu ele, cum se taie oamenii cînd ajung la împărţeală.

—- Ia staţi, grăi fata cea frumoasă, şi nu vă pripiţi. Cercetaţi mai cu dinadins, ca să vedeţi dacă sunt ceea ce vă par vouă ori nu sunt decît o părere. Eu sunt fata fără de trup, care nu voi căpăta trup în astă lume decît în ziua cînd zmeul mă va fi răpit de pe celalalt tărîm. Cum mă vedeţi acum, aşa voi fi, voi toarce, voi cînta şi voi plînge atunci, căci îmi voi aduce aminte de maică-mea, care toarce, cîntă şi plînge, şi aşa torc şi cîntă şi plîng surorile voastre, care au fost răpite de cei doi fraţi mai mari ai zmeului ce stăpîneşte curţile astea.

Auzind acestea, feţi-frumoşii voiră să plece, pentru ca să nu-şi mai piardă vremea pe drum.

— Staţi şi nu vă pripiţi, le zise iar fata cea fără de trup. Nu cumva socotiţi că-i veţi birui pe zmei aşa numai mergînd şi venind? Mare treabă vă aşteaptă! Pe mine m-a pus zmeoaica cea bătrînă aici ca să ţin mereu aprinsă pofta feciorului ei celui mai tînăr, fiindcă este dat ca toţi trei feciorii să-şi facă nunta deodată, şi cei doi fraţi mai mari le ţin pe surorile voastre, dar nu-şi pot face nunta cu ele decît după ce fratele lor cel mai tînăr mă va fi răpit pe mine. De cîte ori se întoarce de la vînătoare, el se opreşte acolo unde staţi voi acum, se uită cu dor şi însetare la mine, apoi îşi găteşte armele şi-şi hrăneşte calul cu jăratec, dar tot nu poate să plece, fiindcă nu mi-au venit încă zilele. Rămîneţi dar aici, ca să-I biruiţi, pentru ca nu cumva, pe cînd voi umblaţi în drumuri, el să mă răpească şi să sosiţi prea tîrziu la surorile voastre. Dar băgaţi de seamă — le mai zise ea — că afară de curtea Iui nu-1 puteţi birui fiindcă e nevăzut. De aceea, cînd se întoarce acasă, el îşi aruncă

buzduganul cu atîta putere în poarta, încît pămintuî se cutremură şi zidurile se surpă, îngropînd de vii pe oamenii pămînteni ce s-ar fi aflînd între ele. Dacă simțiți dar în voi destulă putere ca să țineți porțile în țîțîni, încît ele să nu se zgâție, cînd el va arunca buzduganul în ele, rămîneți, altfel duceți-vă în ştirea Domnului, că e pagubă de tinerețele voastre.

Băiet Sărac şi feciorul de împărat se uitară unul la altul, înțeleseră că aşa trebuie să fie şi hotărîră să rămîie.

In vreme ce Băiet Sărac se duse la porți ca să le țină, feciorul de împărat îşi scoase sabia şi-1 aştepta pe zmeu în mijlocul curții. Se înțelege, asta nu era glumă. Nu trecu mult, şi deodată — zbîng! — se izbi buzduganul în porțile ferecate, încît credeai că are să se prăpădească lumea.

Băiet Sărac simți că i se rup baierile inimii de greutatea cea mare şi că zidurile s-au mişcat din temelii şi sunt gata să se surpe, dar el le ținea din țîțînile porții.

Văzînd că curțile nu se surpă, zmeul se opri cam uimit în loc.

— Ge-i asta? zise el. Tare am slăbit de ieri pînă astăzi !...

Nici nu visa ce-1 aşteaptă.

Deschizînd apoi cam cu anevoie poarta, el nu-I băgă de seamă pe Băiet Sărac, ci înainta drept spre feciorul de împărat, care stătea cu inima în dinți la mijlocul curții, fiindcă — de 1 —1 zmeul e zmeu, iar nu lele cu cătrînță.«

Şi să nu mai lungim vorba: ştim noi acum ce se întîmplă cînd zmeii dau față cu feciorii de împărați. Se încinseră la luptă. Insă voinic era feciorul de împărat, dar şi zmeul era cel mai tînăr între frații săi. Se tăiară cît se tăiară în săbii, iar după ce văzură că aşa nu se pot birui unul pe altul, se apucară la trîntă, în vreme ce Băiet Sărac se opintea să țină curțile ca să nu se surpe în capul lor.

Gînd văzu Băiet Sărac că-i slăbesc puterile şi că nici unul pe celalalt, el strigă tare:

— Strînge-1 şi-1 umflă, că nu mai pot!

Atunci feciorul de împărat îl strînse o dată pe zmeu

cum se strînge, îşi adună toate puterile şi-1 trînti la pămînt, de-i pîrăiră oasele şi rămase amețit. Apoi, nici una, nici alta, o luă la fugă şi ieşi pe poarta pe jumătate deschisă, strigînd şi pe Băiet Sărac după dînsul. Zidurile se surpară şi curțile cele mari şi frumoase căzură prăbuşite peste zmeu, de-1 îngropară cum am zice de viu. Nu mai rămase decît turnul cel de sticlă, care stătea acum deşert şi părăsit, fiindcă fata cea fără de trup perise din el în clipa cînd nu mai era cine s-o răpească de pe celalalt tărîm. Băiet Sărac şi feciorul de împărat mulțumiră lui Dumnezeu c-au putut pune treaba asta la cale şi plecară mai departe şi se duseră, tot se duseră, pînă ce nu ajunseră la curțile celui mijlociu dintre zmei.

Încă departe vedeau turnul cel de sticlă şi auzeau cîntecul cel de jale, iar inima lui Băiet Sărac bătea mai tare şi tot mai tare, fiindcă din ce se apropia, tot mai bine îşi aducea aminte de glasul surorii sale.

Cît ajunseră la curțile cele mari şi frumoase, ei intrară, şi cît văzură fata cea din turnul de sticlă, amîndoi se răpeziră ca să spargă turnul şi s-o apuce în brațe.

Dar lucrurile nu mergeau aşa.

Fata din turnul de sticlă, care era în adevăr sora lui Băiet Sărac, privi cu mirare la dînşii, iar cînd Băiet Sărac îi spuse că a venit s-o scape din ghearele zmeului, ea îi răspunse că nu-1 cunoaşte şi că fratele ei nu seamănă cu el nici la chip, nici la făptură.

Mare era întristarea lui Băiet Sărac cînd văzu că sora-sa nici nu vrea să ştie de dînsul, care a umblat prin atîte pustii şi a trecut prin atîte primejdii ca să străbată pînă la dînsa, dar încă mai mare i se făcu întristarea cînd ea începu a se plînge: ea se usucă de dorul zmeului, care vine în fiecare zi de o priveşte tot cu dor nesecat, o amînă de pe o zi pe altă şi nu se cunună cu ea.

Dar de Băiet Sărac calea-valea, căci lui ea nu-i era decît soră; feciorul de împărat însă, cînd văzu fata şi-i auzi glasul şi-i înțelese tragerea de inimă pentru zmeu, se făcu nu ştiu cum, mînios mare minune.

— Ei! apoi dacă nu vrei să vii, te-om lua cu sila! zise el, gata să ieie toată curtea-n spinare şi să plece cu ea pe celalalt tărîm.

— Mai domol, grai fata, că, dacă e vorba, n-am decît să scot un cui din peretele ăsta de sticlă, şi se surpă curţile în capul vostru. Mi-e milă însă de tinereţele voastre şi vă sfătuiesc să nu prea staţi mult pe aici, că vă pomeniţi cu logodnicul meu şi n-are cine să vă bocească.

Băiet Sărac scoase acum azima cea de cenuşă din traistă şi grăi:

— Soro ! ia gustă din azima asta şi mai zi că nu-ţi sunt frate.

Ea întinse mîna şi zidurile de sticlă se desfăcură, iar după ce luă azima şi gustă din ea, simţi că e făcută cu laptele mamei sale şi o cuprinse un dor de casă încît să-i plîngi de milă.

— Haideţi! zise ea grăbită, să fugim, că de ne găseşte aici, vai şi amar de capul vostru!...

Băiet Sărac o cuprinse în braţe şi o sărută, fiindcă ii era soră, iar feciorul de împărat o îmbrăţişa şi sărută şi el, fiindcă, de ! era şi el frate de cruce cu Băiet Sărac.

Dup-aceea luară înţelegere să facă şi cu zmeul ăsta ceea ce făcuseră cu fratele lui. Mai aşteptară cît mai aşteptară, îl primiră pe zmeu cum se cuvine, îl răpuseră şi, mulţumind iar lui Dumnezeu c-au pus-o şi asta la cale, plecară mai departe, ca să scape şi pe fata cea de împărat.

Acum era însă acum ! Fata de împărat o dată cu capul nu voia să fie scăpată de dînşii, iar feciorul de împărat n-avea nimic la dînsul, nici un semn după care sora-sa să-1 poată cunoaşte de frate al ei.

Degeaba-i spunea Băiet Sărac că dacă nu vine de voie bună, o vor lua cu silă, căci ea punea mîna pe cuiul cel primejdios şi nu era chip s-o îmblînzeşti.

Care va să zică, îşi făceau de cap, dacă-1 aşteptau pe zmeu în curte, fiindcă doi erau, numai doi inşi, şi dacă unul ţinea curţile din ţîţînile porţii şi altul îl aştepta pe zmeu în mijlocul curţii, nu mai era cine să-i apere de cuiul cu pricina.

— Las' pe mine! grăi Băiet Sărac, care, de cînd văzuse pe fata cea de împărat, se făcuse de tot, nu ştiu cum, mînios, mare minune. Ori eu pe el, ori el pe mine !

Cum se vede, el luase hotărîrea de a se prinde la luptă cu zmeul chiar în cîmp deschis, unde nu poate să-1 vadă, lucru nemaipomenit de cînd feţi-frumoşii se bat cu puii de zmei, fiindcă e greu să-I biruieşti pe un zmeu, dar să-1 biruieşti chiar pe nevăzute, Ia asta nu s-a gîndit încă nimeni.

Feciorul de împărat şi cu sora lui Băiet Sărac se ascunseră într-un şanţ de lîngă curţi ca să nu-i vadă zmeul, iar Băiet Sărac se puse tot ca pînă acum in poartă şi aştepta să-şi arunce zmeul buzduganul, pentru ca să fie silit a se apropia de dînsul, căci, nemaiavînd buzdugan, nu mai putea decît sau să se bată în săbii, sau să se prindă la trîntă.

Nici nu trecu mult şi — zbîng ! — se izbi buzduganul în porţile ferecate; dar nici Băiet Sărac nu era motoflete, se izbi şi el din cealaltă parte, de ieşi cu porţi cu tot afară, lăsînd curţile să se surpe în urma lui.

— Ieşi, dacă eşti viteaz, la faţa de masă! strigă el apoi, crezînd că zmeul va răspunde ceva, ca să se deie de gol.

Dar zmeul simţea că şi-a dat de om şi nici nu gîndea să vorbească, şi se apropie pe nevăzute şi scoase sabia şi dete o dată drept spre capul Iui Băiet Sărac ca să i-1 rateze, şi cum îl lovi, îi rupse falca în doauă.

Asta-1 durea pe Băiet Sărac, dar tot îi părea bine fiindcă ştia acum pe unde să-şi caute vrăjmaşul. El se repezi dar într-acolo de unde venise lovitura cea grea, şi dete, şi simţi c-a nimerit în carne, şi iar dete, şi iar simţi c-a nimerit, şi aşa dete de cîteva ori iute şi mărunt, ducîndu-1 pe zmeu în vîrful săbiei. Insă deodată simţi că nu mai nimereşte, că zmeul iar i-a scăpat din sabie, şi rămase pitit ca omul care nu ştie de unde are să-i vie lovitura.

Zmeul dete încă o dată drept spre capul lui Băiet Sărac şi, cum dete, îi tăie urechea de la dreapta.

— O să mă ţii minte ! strigă Băiet Sărac, şi se răpezi din nou asupra lui.

Insă cum puterile îi erau slăbite şi nu-1 lovea decît mai rar, şi-1 scăpă peste puţin.

Fata de împărat privea la lupta lor de sus, din turnul rămas întreg, şi cum privea, se minuna de vitejia lui Băiet Sărac, iară acum, cînd văzu că zmeul măsoară a treia lovitură spre capul lui Băiet Sărac, ea strigă:

— Dragă voinicele, dă-te la dreapta şi scuipă de trei ori, că ai să-l vezi cu ochii.

Auzind aceste, Băiet Sărac se simţi pe de-o sută şi de o mie de ori mai tare de cum fusese, şi cum se dete la dreapta, şi cum scuipă, şi cum îl văzu pe zmeu, se răpezi asupra lui şi-l cuprinse în braţe şi-l strînse de-i fărâmă oasele şi-l aruncă mort curat cît colo.

Dup-aceea feciorul de împărat şi Băiet Sărac nu mai perdură vremea, ci se gătiră de drum. Fata de împărat îl sărută pe Băiet Sărac, şi urechea şi falca i se făcu la loc, de era mai frumos de cum fusese, apoi Băiet Sărac şi feciorul de împărat se duseră la grajdurile zmeului, care se aflau sub temelia curţilor surpate, luă fieştecare cîte un cal năzdrăvan, încălecară, îşi luă fiecare mireasa şi plecară acasă.

Împăratul Roşu, om dac-ar fi fost, s-ar fi bucurat, dar împărat ce era, el îşi împărţi împărăţia în doauă, dete o parte fiului său, iar cealaltă ginere-său, apoi Băiet Sărac se duse de mai aduse şi pe maica-sa cea săracă, şi după ce veni şi ea, se făcu, Doamne, o nuntă, de care oamenii tot povestesc cît va fi lumea şi doveacul.

Iar eu încălecai pe-o şea şi vi-o spusei aşa.

STAN BOLOVAN
(Variantă)

A fost ce a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti.

In marginea satului, pe unde boii sătenilor răstoarnă portiţa şi porcii vecinilor sapă sub garduri, era odată o casă, în casa asta locuia un om, omul avea o muiere, iară muierea era tristă toată ziua.

— Muiere dragă, ce gînd te mustră de eşti tot ca mugurul brumat în raza soarelui? întreba soţul într-o zi. Ai ce-ţi trebuie: fii dar veselă ca altă lume!

— Dă-mi pace; nu mă mai întreba ! răspunse nevasta, apoi căzu mai tristă decît cum a fost.

A întrebat bărbatul încă o dată, adecă a doaua oară, şi tot aşa răspuns a primit de la muierea sa. Numai cînd a făcut întrebarea în rîndul al treilea, muierea a răspuns mai plin şi mai lat.

— Ei ! zise ea, dar ce-ţi bagi capul în necaz? Dacă vei şti, şi tu vei fi trist ca mine. Mai bine să nu-ţi spun.

Dar nu este aşa făcut omul. Tocmai cînd îi zici să şadă, dorul de ducă îl prinde mai tare.

Stan abia acum voia cumsecade a şti ce e şi cum prin gîndul nevestei sale.

— Apoi dacă vrei să ştii, ţi-oi spune, zise nevasta. Nu-i noroc, bărbate, nu-i noroc pe casă.

— Nu-i frumoasă vaca? pomii nu-s ca stupul? holda nu e mănoasă? întrebă Stan. Zici o vorbă slabă cînd te plîngi de rele.

— Dar n-ai copii, bărbate.

Aslă vorbă a priceput-o, şi nu e bine cînd omul pricepe vorba. De aci înainte în casa din marginea satului era un om trist şi o muiere tristă. Iară trişti erau pentru că Dumnezeu nu le-a dăruit copii. Şi cînd îl vedea trist pe dînsul, şi ea se făcea mai tristă, şi cu cît mai tristă era ea, cu atît mai tare se întrista el.

Aşa a mers asta multă vreme.

Pe la toate bisericile au dat slujbe şi rugăciuni; pe la toate vrăjitorile au făcut întrebare; dar nu venea darul de la Dumnezeu !

Intr-o zi, Domnul nostru Iisus Gristos, aflîndu-se în călătoria sa pe pămînt, zise „bună dimineața!" la pragul lui Stan. Era cu apostolul Sf. Petru, şi cu mare bucurie au fost primiți oamenii buni la casa lui Stan, şi cu cele mai bune bucate hrăniți, iară vorbele bune nu lipseau atît de la Stan, cît şi de la nevastă.

Gristos a văzut că sunt oameni buni; şi cînd a luat desagii să plece, întrebă pe Stan ce doreşte, pentru ca să facă să i se împlinească trei dorințe pe care le-ar avea.

— Dă-mi, Doamne, copii! răspunse Stan.

— Ge să-ți dau încă?

— Copii îmi dă, Doamne!

— Bagă de seamă, îi zise Domnul, că vor fi mulți. Ai tu cu ce să-i ții?

— Dă-mi, Doamne, şi nu mai întreba mai departe!

Gristos plecă cu Sf. Petru, iară Stan îi petrecu pînă în drumul de țară, ca nu cumva să peardă calea şi să rătăcească printre holde şi păduri.

Gînd Stan sosi acasă, îşi află casa, curtea şi grădina plină de copii. Toți cu toții laolaltă nici mai mult, nici mai puțin decît o sută. Şi nici unul nu era mai mare decît celalalt, ci care de care mai mic, care de care mai bătăuş şi mai mare-n gură. Iară Dumnezeu a fost lăsat ca Stan să simtă şi să ştie cum că toți sunt ai lui.

— Doamne, că mulți sunt, Doamne! striga el stînd în mijlocul lor.

— Dar nu prea mulți, bărbate ! zise muierea, aducînd şi ea o grămadă cu sine.

Şi apoi fost-au şi s-au făcut zile cum n-au mai fost decît la omul cu o sută de copii.

Casa şi satul erau pline de „tata" şi „mama", lumea plină de bucurie.

Dar nu tocmai atît de scurtă e povestea cu copiii. La mult necaz multă bucurie, şi mult necaz la multă bucurie. Cînd peste cîteva zile copiii au început să strige: „Tată, mi-e foame!" Stan a început să se mai scarpine în cap. Nu-i păreau prea mulți copiii, căci bun e darul cît de mare: erau însă hambarele prea mici. A fost slăbit vaca şi în cîmp a fost secat mana.

— Auzi tu, babă, grăi Stan într-o zi, mie-mi pare că tocmai mare potriveală nu este în treaba noastră. Dacă bunul Dumnezeu ne-a dat atîți copii, să fi făcut măcar lucru deplin şi să ne fi dat şi hrană pentru dînşii.

— Cată, bărbate, îi răspunse muierea, cine ştie unde a fi ascunsă!... Dumnezeu nicicînd nu face un lucru numai pe jumătate.

Stan plecă în lume ca să caute darul lui Dumnezeu, îşi puse tare în gînd ca să nu se întoarcă acasă pînă ce nu va veni încărcat de hrană pentru copii.

E i ! dar calea flămînzilor este cea mai lungă. Numai cu una, cu doauă, hrana pentru o sută de copii hărăbori nu se cîştigă. Stan s-a dus, s-a dus, s-a dus pînă ce i s-au ros tălpile, fără ca să fi dat de vreun lucru priincios. Cînd acuma era aproape de marginea lumii, unde ce este se amestecă cu ce nu este, zări în depărtare, pe un cîmp întins ca o plăcintă mare, o stînă. Lîngă stînă erau şapte păcurari[1]; iară în stînă odihnea la umbră o turmă de oi.

— Dă-mi, Doamne, noroc! grăi Stan, şi plecă spre stînă, pentru ca să vadă dacă cu chip şi chibzuială nu s-ar putea face vro treabă.

Din vorbă-n vorbă, Stan înțelese că nici aici nu este mai multă nădejde decît pe unde a fost umblat. Era

[1] Păcurari în dialectul transilvănean înseninează păstor, cioban (n.a.)-

anume cum că în fiecare zi, tocmai îa miezul nopții, venea un zmeu mînios şi lua un berbece, o oaie şi un miel din turmă, adecă tot cîte trei capete.

Iară laptele de la şaptezeci şi şapte mioare îl ducea la zmeoaica cea bătrînă, ca să se scalde în el şi să întinerească... Şi necăjiți erau păcurarii şi cu amarnice vorbe se plîngeau. Adecă Stan văzu că de aici tocmai încărcat nu va merge la copii.

Hei! dar nu e lucru mai puternic decît acela cînd îți ştii copiii flămînzi acasă. Stan zări un gînd în capul său şi grăi în vorbă cutezată:

— Ş-apoi ce-mi dați voi dacă eu vă scap de zmeul cel hămisit?

— Trei sunt berbecii, unul al tău, de la oi tot a treia, iară din miei, unul ție, doi noauă, răspunseră păcurarii.

— Bună socoteală! gîndi Stan, dar se cam îngrijea că aşa singur îi va veni greu să mine turma acasă.

De asta însă nu era grabă. Mai rămăsese o bucățică de vreme pînă la miezul nopții.

Şi apoi — zisă să fie vorba — Stan nici nu ştia cum are să facă socoteală cu zmeul.

„Da-va Dumnezeu gîndul cel bun!" zicea el, apoi iarăşi număra turma, pentru ca să vadă cîte capete îi rămîn lui.

Tocmai la miezul nopții, cînd ziua şi noaptea steteră o clipită obosite în luptă, Stan simți c-aude o zare de ceva nemaipomenit. Era cum nu se poate spune. Grozav adecă, ca şi cînd vine un zmeu. Era anume cum că el arunca bolovanii în copaci şi aşa îşi făcea cale prin codrii bătrîni. Lucru de care chiar şi lui Stan îi veni gîndul să cate calea cea mai scurtă şi să nu-şi mai facă treabă cu zmeii. Ei! dar acasă copiii erau flămînzi!

„Eu pe tine, ori tu pe mine!" îşi zise Stan, şi rămase aşa, unde a fost, la marginea turmei.

— Stăi! strigă Stan cînd văzu pe zmeu aproape de turmă, şi apoi strigă ca şi cînd cine ştie cine ar fi el.

— Hm! zise zmeul. Dar de unde ai răsărit tu de strigi aşa asupra-mi?

— Eu sunt Stan Bolovan, care noaptea mănînc stîncile şi ziua pasc copacii din codru şi, dacă te atingi de

turmă, îți tai cruce-n spinare şi te scald în apă sfințită.

Cînd zmeul auzi aşa vorbe, se opri şi el în cale văzînd cum că şi-a dat de om.

— Dar mai nainte trebuie să te masori cu mine! răspunse el cam cu jumătate de gură.

— Eu cu tine? zise Stan. Grijeşte de vorba pe care ai scăpat-o. Suflarea mea este mai puternică decît opintirea ta. Scoase după aceea o bucată de caş din traistă şi o arătă zmeului: Vezi tu peatra asta? grăi el. Ia şi tu una de colea de pe marginea rîului, apoi să ne măsurăm puterile.

Zmeul luă o peatră de lîngă rîu.

— Poți tu scoate zăr din peatra aceea? întreba Stan,

Zmeul strînse peatra în pumn, încît ea se sfarmă în prav. Dar zăr nu stoarse din ea.

— Asta nu se poate! zise el cam necăjit.

— Eu să-ți arăt că se poate, grăi Stan, apoi strînse caşul în mînă, încît zerul curgea printre degete.

Văzînd zmeul aşa lucru, începu să cate împregiur pentru ca să afle calea cea mai scurtă. Iară Stan se puse de către pădure.

— Ia stai puțin la vorbă! grăi el. Să facem socoteală pentru celea ce ai cules de aici. In cinste nimic nu se dă!

Bietul zmeu ar fi apucat-o la fugă, dar se temea că Stan va sufla în urma lui şi-l va îngropa sub copacii din codru. Rămase dar stînd ca omul care stă fiindcă n-are încotro.

— Să grăim o vorbă! zise el într-un tîrziu. Eu văd că tu eşti om de treabă. Maică-mea de mult caută o slugă ca tine şi nu poate s-o afle. Intră slugă la noi. Anul e de trei zile, iară simbria pe fiecare zi, şapte saci de galbeni!

De trei ori cîte şapte saci de galbeni!

Frumos lucru! Tocmai atîta i-ar fi trebuit lui Stan. „Ei! gîndi el, dacă am pus pe dracul în sac, voi pune şi pe mumă-sa! Nu făcu dar multă vorbă, ci plecă cu zmeul.

Lungă cale şi rău făcută, dar pînă la dracul tot prea scurtă. Lui Stan îi părea c-a sosit mai nainte de a fi plecat.

Zmeoaica cea bătrînă, bătrînă, deodată cu vremea, îi aştepta făcînd foc sub căldarea cea mare, în care avea de gînd să fiarbă laptele şi să-1 amestece cu sînge de miel şi cu măduva din oase pentru ca leac să fie leacul. Stan din cale de trei puşcături îi vedea ochii străbătînd prin noapte. Iară cînd ajunseră la loc şi zmeoaica văzu că feciorul ei n-aduce nimic, grozav se mînie. Şi nu era tocmai drăgăstoasă zmeoaica asta: „Cu fața brăzdată şi gura căscată, cu perii zburliți şi ochii ciuruiți, e friptă la buze ca ceapa din spuză; iar colți are trei, să mănînce cu ei, subțire şi lungă, la trei să s-ajungă !".

— Stăi aici — zise zmeul — mă duc să mă-nțeleg cu mama.

Stan bucuros ar fi stat acuma şi ceva mai departe, dar n-avea ce să facă dacă şi-a băgat o dată capul în păcate. Lăsă dar pe zmeu să intre.

— Auzi, mamă! grăi zmeul intrat în tindă. Ți-am adus pe omul acesta ca să mă scapi de el. Este un om grozav, care mănîncă bolovani şi scoate zer din peatră! Apoi povesti ce şi cum a fost'

— Lasă-1 pe mîna mea, zise ea după ce le-a înțeles toate. Printre degetele mele încă n-a trecut om!

Şi a rămas pe vorba cea zisă: Stan Bolovan slugă la Dracul şi la mumă-sa. Mare treabă dintr-o dată: nu ştiu zău ce-i va fi plata !

A doaua zi zmeoaica împărți lucrul. Era să se deie semn în lumea zmeilor cu un buzdugan ferecat de şapte ori. Zmeul ridică buzduganul şi aruncă cale de' trei postii, plecă după aceea cu Stan, pentru ca acesta să-1 arunce de alte trei postii ori, dacă-1 poate, şi mai departe. Cînd Stan ajunse la buzdugan, începu a privi cam îngrijat Ia el. Vedea cum că el, împreună cu copiii săi, nici de la pămînt nu-1 poate ridica.

— Ce stai? îi zise zmeul.

– Apoi, vezi, frumos buzdugan acesta! Pagubă de el! răspunse Stan.

— Cum aşa, pagubă? întrebă zmeul.

— Numai aşa — grăi Stan — că dacă eu îl arunc, mă tem că nu ai să-1 mai vezi cît vei trăi, pentru că eu cunosc puterea mea.

— Nu te teme, aruncă! îi zise zmeul,

— Apoi daca e aşa, să mergem sa ne aducem merinde pe trei zile, fiindcă, dacă nu mai mult, trei zile avem să mergem in urma Iui.

După aceste vorbe a prins şi zmeul grijă, dar tot nu credea că are să fie tocmai precum zicea Stan. Ei se întoarseră deci acasă după merinde, deşi de fel nu s-ar fi învoit cu aceea ca Stan să împlinească anul mergînd în urma buzduganului. Cînd iarăşi sosiră la buzdugan, Stan se puse pe sacul cu merinde şi stătu privind la lună.

— Ce stai? — întrebă zmeul.

— Aştept să treacă luna.

— De ce?

— Apoi nu vezi tu că-mi stă luna în cale? zise Stan. Ori vrei tu să dau cu buzduganul în lună?

Acuma zmeul începu a se îngriji cum se cade. Era buzduganul ce i-a fost rămas de la moşul său, şi de fel n-ar fi voit să-1 peardă prin lună.

— Ştii tu ce? grăi el. Mai bine lasă, nu arunca buzduganul, că-1 arunc eu !

— Ba nu! Ferească Dumnezeu! zise Stan. Aşteaptă numai să treacă luna !

Şi multă vorbă s-a făcut din treaba asta, fiindcă Stan numai pentru şapte saci de galbeni s-a învoit la aceea că zmeul să arunce buzduganul şi mai departe.

— Vai, maică, dar puternic om! grăi zmeul seara către mumă-sa. Abia l-am putut face să nu arunce buzduganul în lună!

Acuma şi zmeoaica a început a se îngriji.

Vezi, măi! ca şi cînd aceea ar fi glumă că cineva aruncă în lună. Zmeoaica de zmeoaica — dar pe a doaua zi s-a îngrijit de lucru mai greu.

— S-aduceți apă! zise ea dimineața. Apoi dete cîte doauăsprezece pei de bivol Ia fiecare, poruncind ca pînă seara să le umplă şi deodată să le aducă pe toate acasă.

Se duseră la fîntîna cea de peatră. Zmeul, pînă cînd vezi, nu vezi, umplu cele doauăsprezece pei de bivol şi fu gata să plece. Stan era obosit, fiindcă abia a putut aduce peile goale. Şi fior îi trecea prin vine cînd se gîndea la ele pline. Ce făcu însă? scoase o custură din

chimir, apoi începu să zgârie pămîntul dimpregiurul fîntînii cu ea.

— Ce faci tu? întrebă zmeul.

— Apoi doară n-am mîncat ceapa ciorii ca să-mi fac de lucru umplînd peile cu apă! răspunse Stan.

— Dar cum voieşti să duci apa acasă?

— Cum? Aşa precum vezi! zise Stan. Duc fîntîna, măi.

Aici zmeul rămase cu gura căscată. Asta n-ar fi voit-o pentru toată lumea, fiindcă fîntîna asta a fost rămas de la moşul său.

— Ştii tu ce? zise el îngrijat, mai bine lasă, că duc şi peile tale !

— Ba nu ! ferească Dumnezeu ! răspunse Stan săpînd împregiurul fîntînii.

Şi acum s-a făcut multă vorbă, fiindcă şi astă dată zmeul numai cu şapte saci de galbeni a putut astîmpăra pe Stan.

A treia zi, adecă în cea din urmă zi, zmeoaica trimise la pădure după lemne.

Pînă ce zici „una, doauă, trei", zmeul scoase atîţi copaci din rădăcină şi-i puse la un loc cîţi Stan în viaţa sa n-a văzut laolaltă. Stan însă începu să privească la copaci alegînd pe cei mai frumoşi. După aceea se sui într-un copac şi îi legă cu un curpîn vîrful de cel mai apropiat copac. Şi apoi, fără să grăiască ceva, urmă a lega copacii frumoşi unii de alţii.

—- Ce faci tu? întrebă zmeul.

— Vezi tu ce fac, răspunse Stan lucrînd mai departe.

—- Dar pentru ce legi copacii?

—- Iacă, numai pentru că nu voiesc să-mi fac de lucru, scoţîndu-i unul cîte unul din rădăcini! zise Stan.

— Dar cum ai să-i duci acasă?

— Duc pădurea, măi! n-o pricepi tu asta? grăi Stan, legînd mereu.

Acuma zmeul era să o apuce la fugă şi să nu se oprească pînă acasă. Se temea însă cum că numai deodată se va trezi că Stan aruncă pădurea în capul lui.

Astă dată, fiindcă era sfîrşitul anului, vorba s-a făcut foarte lungă. Stan nu voia nicidecum să stea de vorbă;

şi-a fost pus în cap ca cu orice preţ să ia pădurea în spate.

— Ştii tu ce? zise zmeul tremurînd de frică. Să-ţi fie simbria de şapte ori cîte şapte saci de galbeni şi să rămînem prieteni buni!

— Apoi să fie, fiindcă eşti om cinstit! grăi Stan, şi se învoi că zmeul să ducă lemnele şi pentru el.

Anul era sfîrşit. Stan purta grijă numai de un lucru: cum va duce galbenii cei mulţi acasă. Seara zmeul şi mumă-sa şedeau de vorbă în casă, iară Stan asculta din tindă vorbele lor.

— Vai şi amar de noi! grăi zmeul. Omul acesta ne scoate din lume. Dă-i banii, dă-i chiar mai mult, numai să scăpăm de el...

Ei, dar zmeoaica nu se prea îndura de bani.

—- Una să fie zisă, grăi ea. Tu trebuie să ucizi pe omul acesta la noapte !

— Mă tem, mamă! răspunse zmeul înspăimîntat.

— Nici o grijă n-aibi, zise mumă-sa. Cînd vei vedea că doarme, ia buzduganul şi dă-i una tocmai în frunte.

Aşa a rămas vorba. Ei ! dar Stan are totdeauna gîndul cel bun. Cînd văzu că zmeul şi mumă-sa au stîns lumina, el luă troaca porcilor şi o puse cu fundul în sirs în locul său, acoperind-o bine cu o sarică, iară el se culcă sub pat, apoi începu a horcăni ca omul care doarme dus.

Zmeul ieşi încet, se apropie de pat, ridică buzduganul şi dete o dată în locul capului. Troaca răsună a gol, Stan gemu sub pat, iară zmeul se trase încet în casă.

După aceea Stan ieşi de sub pat, curaţi patul şi se culcă. Avu însă atîta minte ca să nu doarmă astă-noapte.

A doaua zi zmeul şi zmeoaica steteră încremeniţi cînd văzură pe Stan chiar ca mărul.

— Bună dimineaţa !

— Bună dimineaţa ! Dar cum ai dormit astă-noapte?

—- Bine, răspunse Stan. M-am visat însă că m-a pişcat un purece tocmai ici pe frunte, parcă şi acuma mă doare!

— Vai, maică! strigă zmeul. Auzi, purece, şi eu am dat cu buzduganul!...

Nici zmeoaica nu mai rămase acuma pe afară. Cu aşa oameni şi ea vedea că nu e bine să se facă prea multă

vorbă. Se grăbiră dar a umplea sacii, ca numaideeît să scape de Stan. Bietul Stan, însă, numai acuma începu să asude. Gînd sc văzu lîngă sacii plini, începu să tremure ca frunza de plop, fiindcă chiar nici numai un sac nu putea ridica de la pămînt. Sta dar privind la ei.

— Ce stai aşa? îl întrebă zmeul.

— Hm ! apoi stau, răspunse Stan, fiindcă mă gîndesc să mai rămîn la voi un an de zile. Mi-e ruşine să mă vadă lumea ducînd numai atîta deodată. Mă tem că vor zice: „Iacă Stan Bolovan, care a slăbit ca şi un zmeu într-un an".

Acuma rîndul spaimei a venit pe zmeu şi pe zmeoaica. In zadar îi spuseră că-i dau încă şapte, încă de trei ori cîte şapte, ba chiar de şapte ori cîte şapte saci, numai să plece.

— Ştiţi ce? grăi Stan în sfîrşit. Fiindcă nu voiţi să mă ţineţi, nu vă fac silă. Fie pe gîndul vostru. Eu mă duc. Dar pentru ca să nu rămîn înaintea lumii de ruşine, să-mi duci tu comoara asta pînă acasă!

Şi nici n-a zis vorbele, pînă ce zmeul a şi încărcat sacii şi a plecat cu Stan.

Scurtă cale şi făcută-n grabă, dar tot prea lungă pînă acasă. Cînd însă Stan se văzu aproape de casă şi auzi strigătul copiilor, începu a da în pas mai încetişor, li părea că este prea aproape, fiindcă se temea că, ştiind de casa lui, zmeul va veni să ia comoara de la el.

ll supăra numai că trebuia să ducă banii acasă.

— Zău, eu nu ştiu ce să fac! grăi el întorcîndu-se spre zmeu. Am o sută de copii şi mă tem că s-o păţeşti rău cu ei, fiindcă sunt cam hărţăgoşi. Dar te poartă bine, că eu te voi apăra după putinţă!

O sută de copii — nici asta nu e glumă !

Zmeul — zmeu de zmeu — începu să scape sacii de frică. Dar tot de frică iarăşi îi ridica.

Dar numai atunci a fost ce a fost, cînd ei intrară în curte. Copiii, flămînzi, cum văzură pe tatăl lor venind cu zmeul încărcat, năvăliră asupra lor, ţiind fiecare în mîna dreaptă cîte un cuţit şi în cea stingă cîte o furculiţă. Apoi cu toţii începură a freca cuţitul de furculiţă strigînd în gura mare:

— Aş mînca carne de zmeu!

De asa lucru şi dracu să sperie.

Zmeul aruncă sacii, apoi o luă la fugă înspăimîntat, încît de atunci n-a mai cutezat să între în lume.

Cu aceste nu s-a sfîrşit însă povestea.

In bucuria lui cea mare, Stan uitase daravera^ cu păcurarii şi număra cu nevasta lui şi cu cei o sută de copii galbenii cei mulţi şi sclipitori şi-i făcea fişicuri tot cîte o sută la un loc'şi cîte o mie-n zece fişicuri, încît era mare frumuseţă să-i vezi şi nespusă mulţumire să zici: „Ai mei sunt!"

Deodată s-au pomenit că poarta curţii se deschide largă şi dau năvală prin ea turme de berbeci, de oi şi de miei, încît destul i-ar fi fost lui Stan şi dac-ar fi avut nu o sută, ci de o sută de ori cîte o sută de copii.

De! Domnul dă, cînd dă, cu amîndoauă mînile!

ÎMPĂRATUL ŞERPILOR
(După Moritz Arndt)

A fost odată ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost odată un şarpe năzdrăvan, împărat al şerpilor, iară şarpele acesta se răsfăţa într-un palat de pe insula ce se întindea în mijlocul mării depărtate spre Apus, dincolo de Danemarca. Palatul acela se afla însă pe o insulă mai măruntă, care era cuprinsă în cea mare cum ciobanii îşi vîră găleţile mai mici în cele mai mari.

Această insulă măruntă se afla adecă în mijlocul unui iezer mare.

Acolo, sub o mare movilă, îşi durase în pămînt împăratul şerpilor palatul, ale căruia încăperi erau frumoase mare minune şi străluceau în podoabe de argint, de aur şi de petri scumpe.

Acel împărat al şerpilor era un biet de făt-frumos plin de deşertăciune. Fiind frumos mare minune, el adimenise prin frumuseţa lui multe fete de-mpărat, ba şi cîteva împărătese, pe care nu le iubise însă, ci le părăsea cu inimă fluşturatecă. Drept pedeapsă pentru păcatul acesta, a fost prefăcut în şarpe, ca să simtă şi el ce va să zică a nu găsi iubire, şi nu-i rămînea acum decît să-şi împlinească osînda de a se tîrî ca vai de el cîte zile îi mai rămîneau pînă la judecata cea din urmă.

Fiindcă înşelase atîte fete de împărat, pe care le-a părăsit, i s-a croit pedeapsa şi i s-a zis:

— Să li te faci şerpilor împărat, să mănînci pămînt şi să sugi otravă din rădăcini şi din ierburi şi să le fii oamenilor de scîrbă şi dobitoacelor de groază pînă ce unei fete tinere nu i se va fi făcut milă de tine, ca să te sărute fără de-nfiorare. Una să ştii însă: dacă nu-i vei păstra nici acesteia credinţa, ai să fii pentru vecii vecilor îmbrîncit în cel mai mistuitor foc al iadului.

Prefăcut în şarpe, el a păstrat colorile hainei în care atunci era îmbrăcat ca Făt-Frumos. Era adecă îmbrăcat într-un mînecar vrîstat în verde şi-n galben, şi acum se tîra de ici pînă colo, ca şarpe frumos vrîstat în verde şi galben, cu coroană-n cap, şi ici şuiera, colo sîsăia, dară vorbă nu era-n stare să rostească.

Erau însă în timpul anului anumite zile în care avea voie să cînte, şi atunci cînta cu glas plăcut şi atît de dulce, încît adimenise nu puţine biete de copile ca să între cu el în palat, dar nu găsise între ele nici una care s-ar fi-ncumătat să-1 sărute. Iar cele o dată intrate în palat erau nevoite ca acolo să rămîie cită vreme el nu va fi reuşit să găsească una care îşi calcă pe inimă, ca să-1 sărute cu toată dragostea. Aceea care o va fi făcut aceasta urma să-i fie împărătească, iar celelalte rămîneau toate slujnicele ei. Numai în chipul acesta le era dat să scape din palat.

Nu departe de iezerul în mijlocul căruia se afla insula cu palatul acestui împărat al şerpilor era un sat căruia îi ziceau Thostop. Locurile de păşune ale acestui sat se-ntindeau pînă Ia ţărmurii iezerului, şi copiii din sat îşi păşteau vacile pe acolo.

Intre copiii aceştia erau doi care se iubeau mult între dînşii şi îşi păşteau turmele aproape totdeauna împreună — o fetiţă, Ileana, şi un băiat, Gostică.

Ileana era de patrusprezece, iar Costică de şaseprezece ani. Erau amîndoi măricei acum, dar tot nevinovaţi ca nişte copii mici, încît nu-şi dedeau seamă de ce adecă se iubeau atît de mult unul pe altul. Era, cu toate aceste, adevărat, că se iubeau afară din cale.

Atît aceştia, cît şi ceilalţi copii care-şi păşteau acolo vitele văzuseră adeseori mai ici, mai colo şarpele năz-

drăvan, şi aveau oarecare slăbiciune pentru el, căci era bălțat şi frumos, iar coroana de pe capul lui sclipea de îți fura ochii.

Ştrengarul de el trecea adeseori iezerul înot şi se-ncolătăcea prin iarbă ori își împletecea pe arbori şi prin tufişuri trupul lui frumos şi mlădiat, încît copiii se bucurau văzîndu-1 cum se răsfață. De el nu se apropiau însă, căci tot le era frică văzîndu-1 cu trup de şarpe, deşi ştiau că el nu muşcă şi nu-i face nimănuia nici un rău.

Nu-1 auziseră copiii aceia niciodată cîntînd, aflaseră însă că ştie împăratul şerpilor să cînte şi a adimenit din cînd în cînd cîte o fată frumoasă, care acum se află-n palatul Iui şi plînge cu lacrămi, căci el sîsăie numai ca alți şerpi.

Mai era apoi că el nu-n toate zilele avea voie să cînte, şi era cu mult mai cuminte decît să se deie-n fața orişicui de gol că ştie să cînte, ceea ce nu i-ar fi fost de nici un folos. Ferit-a Sfîntul! In zilele cînd îi era rînduit să cînte, el îşi da drum glasului său numai dacă putea să se apropie fără de veste de vreo fată frumuşică, pe care de obicei o şi lua apoi cu el.

Intr-una din zile, Costică şi Ilenuța lui şedeau la umbra unui tufiş şi-şi spuneau unul altuia poveşti, iar vacile lor păşteau în fața lor, în vreme ce păstorii ceilalți se aflau mai departe de dînşii.

Deodată a venit cineva să-I cheme pe Costică-n grabă acasă.

El sărută pe Ilenuța lui şi-i zise:

— Ilenuța dragă, păzeşte deocamdată şi vacile mele, pînă ce mă voi întoarce, iar dac-ar fi să vie împăratul şerpilor, nu cumva să rămîi singură, ci mînă-ți fără de-ntîrziere vacile la ceilalți păstori. Hîtrul acela e-n stare să te adimenească cu glasul lui.

Dînsa i-a făgăduit că aşa va face, dar în vreme ce băietul se depărta cu paşi iuți, ea strigă rîzînd:

— Aş ! Vorba despre cîntecul şarpelui năzdrăvan e un moft. El nu e-n stare nici măcar să vorbească; unul ca el n-are să mă momească cu cîntecul Iui.

Abia de vreo sută de paşi s-a depărtat Costică, şi iată că împăratul şerpilor a şi trecut iezerul notînd şi-a

început apoi sa se-ncolătăcească cu multă drăgălăşie pe pajişti şi să facă fel de fel de giumbuşlîcuri şi tumbe pline de haz, ridicîndu-şi în acelaşi timp căpşorul cu coroana de aur, zîmbind voios şi uitîndu-se vesel la Ilenuța, încît aceasta era-ncîntată şi a uitat de tot ceea ce îi făgăduise lui Costică.

Iară împăratul şerpilor s-a apropiat pe-ncolătăcite din ce în ce mai mult şi se urcă tîrîş într-un copac din fața Ilenuței, apoi se legănă un timp oarecare acățat de crengi, iar dup-aceea începu să cînte cu un glas nespus de dulce şi de duios, parcă mii şi mii de privighetori ar fi făcut să le răsune dintr-o dată viersul. Ilenuța nu mai putea acum să se urnească din loc şi era nevoită să asculte. Deşi îşi aducea aminte vorbele rostite de Costică, ea stetea înfiptă ca şi cînd ar fi fost fărmecată.

Iară el îi cînta cîntecul căruia i se zice cîntecul miresei alese de împăratul şerpilor, acelaşi cu care el momise atîte fete nevinovate să-i intre-n palat:

„Vin', frumoasa mea copilă,
Vin' şi stai în casa mea.
De la mine-ndată, dragă,
Multe daruri vei avea.

Leagăn îți voi da de aur
Şi un peptene la fel.
Iar la deget îți voi pune
Tot de aur un inel.

Vin', copila mea iubită,
Că eu te voi legăna
Şi în palat la mine-acasă
Eu credință-ți voi păstra.

Hai spre joc cu veselie
Amîndoi să ne grăbim.
Tu mireasă şi eu mire
Pentru veci să ne iubim."

împăratul şerpilor, sfîrşindu-şi cîntarea, se uită cu drag la Ilenuța, apoi se coborî din copac, se zvîrcoli de cîteva ori prin iarbă, apoi grăi pe şoptite:

— *Vino, vino cu minei*

Ilenuța plecă cu el, dar după ce făcu cîțiva pași se răzgîndi și voi să fugă înapoi. Era însă prea tîrziu, căci ea se afla acum sub stăpînirea lui: el o cuprinse ca un brîu peste mijloc și-o duse cu dînsul peste pajiște. In zadar striga dînsa: „Vino, Costică, și mă scapă!" Mai chemă dînsa într-ajutor și pe ceilalți păstori, dar nu veniră nici Costică, nici vreunul dintre ceilalți, iar împăratului șerpilor puțin i-a păsat de strigătele ei, o cuprinse iute ca fulgerul și notă cu ea peste apa iezerului.

Iar după ce trecu prin valuri pe insulă, el se făcu deodată nevăzut, și Ilenuța leșină și nu mai era-n stare să se dumirească cum a trecut peste iezer.

Cel mai de mirat lucru era că nici cea mai mică picătură de apă nu i se lipise de păr și de haine și ea nu se muiase; ajunsese de tot uscată pe insula cea mică. Iar după ce-și veni-n fire, ea s-a pomenit într-o grădină minunat de frumoasă, plină de cei mai verzi copaci și de flori în fel de fel de colori. Erau toate cum îi fuseseră vestite-n cîntecul șarpelui năzdrăvan: pe toate ramurile atîrnau zaharicale, felii de pandișpan și mere roșii, iar prin grădină curgea un adînc pîrîu de lapte, și pretutindeni izbucneau de prin movilă izvoare de vin dulce.

Palatul de sub movilă era și el cu mult mai frumos de cum împăratul șerpilor îl descrisese în cîntecul lui de pețire; erau în el săli atît de pompoase, iatacuri strălucite și-ncăperi ale cărora podoabe nici un om nr era în stare să le descrie — chiar fiindu-i dată o viață fără de sfîrșit, ca să caute cele mai frumoase vorbe spre a le zugrăvi.

Iar cînd Ilenuța se ivi în fața palatului, iată că grăbiră-n fuga mare spre ea vreo sută de slujnici, care purtau luminări și lămpi. Aceste o duseră în o mare sală de marmură, care era împodobită cu aur, cu argint și cu petri scumpe, o-mbrăcară-n haine țesute din fir de aur și de argint, apoi îi puseră-n cap o coroană de aur, îi ziseră împărăteasă și stăpînă și săltară dănțuind împregiurul ei gata de a-i face toate voile și de a-i aduce tot ceea ce-i dorea inima.

Toate slujnicile aceste erau tinere și aveau haine albe ca zăpada, purtau pe cap cununi verzi, dar cele mai multe dintre ele păreau mai mult triste decît vesele.

Cînd ziua a-nceput să se-nvăluie în noapte, iar alte fete tinere au venit și au dus-o pe Ilenuța într-un iatac, care sclipea și strălucea de aur. In iatacul acela se afla un pat cu perini de mătasă trandafirii și cu plapomă albastră ca seninul. Fetele o dezbrăcară, îi luară coroana din cap și o culcară-n patul cel moale, iar după ce le făcură aceste, stinseră toate luminările afară de una singură, se-nchinară tăcute și se depărtară.

Nu mai trecu mult timp, și se auziră la ușă sîsăituri și șoapte, apoi ușa se deschise și împăratul șerpilor mtră-n iatac, se apropie tîrîș de culcușul Ilenuței și grăi pe șoptite:

— Bine ai venit, împărăteasa inimii mele ! Bine ai venit, dulcea mea mireasă. Vin acum la tine ca mire al tău, dulcea mea Ilenuța. Se vor adeveri acum toate cele ce ți-am spus la poalele copacului verde. Ah, vino, cuprinde-mă-n brațele tale și strînge-mă la inima ta caldă! Sărută-mă și dă-mi toată iubirea ta, ca să mă scapi și să rămîi toată viața ta împărăteasă mare și bogată. Soarta mea e, vai, să mă tîrăsc pe pămînt ca împărat al șerpilor cită vreme nu se va fi găsit o copilă nevinovată care mă îmbrățișează cu dragoste și mă preface iar în făt-frumos cum eram mai nainte.

Grăind aceste, el se uita la ea cu ochi scînteietori și își ridică capul spre ea, gata parcă să se urce-n pat la ea.

Ilenuța începu însă să țipe din toate puterile și strigă:

— Departe de mine, lighioană bălțată! Nu! niciodată, niciodată ! Chiar nici dac-ai fi tot atît de frumos pe cît ești de slut! Nu vreau să fiu împărăteasa ta cît voi trăi pe pămînt, nu vreau alt mire decît pe iubitul meu Costică!

Nu i-a rămas împăratului aceluia decît să-nghită nodul și s-o ștargă de acolo.

Cînd s-a luminat de ziuă, au venit iar fetele îmbrăcate-n haine albe care o dezbrăcaseră pe Ilenuța, au imbrăcat-o iar în strălucitele haine de împărăteasă şi i-au pus coroana de aur în cap, iar celelalte o aşteptau la intrarea sălii, plecîndu-se-n fața ei, gata de a-i face toate voile. Iară ea începu să umble-ncoa şi-ncolo prin palat şi prin grădină şi să se mire de toate cele strălucite şi pompoase.

Din grădină însă ea nu putea să iasă, căci împrejmuirea era de cristal şi înaltă pîn' la cer, iară porțile erau închise toate cu cîte şapte zăvoare.

Pe-mpăratul şerpilor apoi toată ziua nu 1-a mai văzut, un lucru de care îi părea foarte bine. La Costică al ei se gîndea într-una şi mereu era nevoită să plîngă cu Iacrămi fierbinți, şi chiar şi acolo, în mijlocul strălucirilor împărăteşti, ea mereu se tînguia: „Ah! scumpul meu Costică! Cu cît mai fericită aş fi dacă, îmbrăcată-n haine sărăcăcioase, aş sta cu tine sub un copac înverzit! Pfui! slutul acela de împărat al şerpilor, cum m-a ameţit şi m-a momit prin cîntecul lui !"

După ce iar s-a înnoptat, ea a fost dusă tot ca rîndul trecut în iatacul cel strălucitor, unde a fost culcată, apoi s-au stîns luminările. împăratul şerpilor a venit şi el tot ca ziua trecută la ea şi-a rugat-o ca să-1 primească în pat la dînsa, să-1 iubească şi să-i fie apoi împărăteasă.

Dînsa era însă chiar mai supărată decît ziua trecută şi 1-a gonit cu ocară, încît el iar a fost nevoit să se depărteze tîrîş din iatac şi să petreacă noaptea dormind pe pămînt umed şi rece.

Astfel au mai urmat lucrurile încă trei zile de-a rîndul. în încă trei rînduri a mai făcut împăratul şerpilor încercarea de a o îndupleca pe copilă să-1 iubească. Ea însă striga mereu:

– Departe de mine, departe, înşelător viclean şi cu limbă dulce. Soțul meu are să fie Costică, şi nimeni altul în lumea aceasta!

Cu a cincea zi erau împlinite şi încercările la care Ilenuța avea să fie supusă, şi întristatul împărat al şerpilor le-a poruncit acum slujitoarelor sale s-o dez-

brace de toate podoabele şi s-o scoată din iatacul strălucitor de aur, apoi i-a zis:

— Ei bine ! Acum nu mai eşti împărăteasă şi nu mai poți să fii nici dac-ai voi. Aşa e rînduit de soartă. Ai să rămîi de aici înainte o slujnică proastă; du-te deci la celelalte slujnici şi aşteaptă să-ți vie stăpîna care va veni că să mă scape !

Gîndul lui era adecă dus la aceea căreia i se va face milă de el, ca să-1 sărute cu toată inima şi să-I iubească pentru ca să fie împărăteasă şi stăpîna tuturor acestor slujnici care au refuzat iubirea lui.

Ilenuța era dar îmbrăcată acum şi ea în haine albe, purta cunună verde-n cap şi trebuia să stea la intrarea palatului şi-n sala cea mare şi să aştepte dimpreună cu celelalte fete.

Slujnicile şi fetele din casă erau tot fete tinere, nici una mai mică de treisprezece ori mai mare de şaptesprezece ani, cu totul vreo sută şi cincizeci, toate gingaşe şi frumoase. Cu fiecare dintre ele făcuse împăratul şerpilor încercări întocmai ca cu Ilenuța, nici una dintre ele nu a voit să se plece la rugămintele lui şi să-1 iubească.

Aceste copile drăgălaşe erau, ce-i drept, foarte frumos gătite şi aveau din belşug mîncări şi beuturi, precum şi tot ceea ce le mai trebuia pentru traiul lor de toate zilele, nu erau nevoite să ostănească fiind puse la muncă grea, puteau să se plimbe prin grădina cea frumoasă, să-şi rupă flori şi să asculte cîntecul vesel al păsărilor ce săltau din ramură-n ramură; dar cu toate aceste frumuseți, li se ura, şi cele mai multe dintre ele erau triste şi chinuite de dor.

Unora dintre ele le era dor de tată şi mamă, altele-şi doreau frații şi surorile, iar altele suspinau aducîndu-şi aminte de iubitul lor. Ilenuței nu îi era dor decît de Costică al ei, de care cu atîta uşurință se lăsase să fie despărțită.

Costică se-ntoarse în curînd după ce Ilenuța fusese momită de împăratul şerpilor şi a căutat-o pe Ilenuța şi prin pădure, şi la păstorii ieşiți cu vitele la păşune. EI n-a găsit-o nicăiri, dar păstorii dedeau cu socoteală că o va fi răpit împăratul şerpilor. In curînd a mai aflat

apoi de la un om ce ara prin preajma iezerului că acesta a auzit din depărtare oarecare gemete şi jeluiri, după toate semnele ale Ilenuței duse de răpitorul ei.

Micul Costică era foarte mîhnit, se gîndea în fiecare zi, ba chiar în fiecare ceas la Ilenuța, şi se uita mereu spre insulă, la care nici un om nu îndrăznea să se ducă, căci se zicea că moartea nemiloasă-l ajunge fără de-n-tîrziere pe orişicine care îndrăzneşte să calce fără de chezăşie pe pămîntul stăpînit de-mpăratul şerpilor.

Se uita deci Costică trist şi cuprins de dor într-acolo şi zicea suspinînd: „Ah, Ilenuțo, Ilenuțo, de ce nu ți-ai astupat urechile cînd îți cînta la ureche mincinosul şi vicleanul acela?" Cîteodată mai adăuga-n gîndul lui şi vorbele: „Ține-te bine, Ilenuțo! Nu te face, Ilenuțo, împărăteasă."

N-avea, nu-i vorba, nevoie de aceasta, căci Ilenuța îi păstra credința. Ceea ce mai cu deosebire îl mîhnea era că nu putea să-i facă nimic şarpelui năzdrăvan cînd acesta ieşea pe pajiştea întinsă şi se plimba lunecînd în haina lui cea pestriță prin iarba cea verde.

Astfel a petrecut Costică timp de doi ani zbătîndu-se-n tristeță şi amărîciune. In cele din urmă, însă, unul dintre ciobănei l-a sfătuit cum anume are să le vie de hac făt-frumoşilor şi zînelor, ba chiar şi vrăjitoarelor, precum şi solomonarilor celor mai îndrăciți. Urmîndu-i sfatul, el s-a dus în pădure şi şi-a tăiat un ciomag noduros dintr-un mărăciniş, căruia îi zic spinele crucii, şi mai ciopli pe acesta şi o cruce.

Cînd mai veni apoi împăratul şerpilor ca să se plimbe pe pajişte, Costică îşi luă inima-n dinți şi porni spre el atît de îndrăzneț, încît împăratul şerpilor rămase cuprins de mirare, căci el nu era deprins ca oamenii să pornească spre el, ci ca cei mai mulți să-i fugă din cale.

„De! îşi zise el, pe flăcăiaşul acesta o să mi-l iau la goană, ca să i se facă părul măciucă-n cap."

El îşi ridică apoi capul, îşi scoase sîsăind limba, îşi făcu coroana de pe cap roşie ca para focului, scăpără scîntei din ochi şi se-opinti gata de a se răpezi la Costică.

Costică înainta însă cu hotărîre spre el şi strigă:

— Vino numai, vino, împărat pagîn. Nu mi-e frică de tine; am, din contra, să te-nvăț minte!

Iară cînd împăratul şerpilor se aieptă spre el, îl atinse uşurel cu ciomagul de mărăciniş şi — minunea minunilor! — împăratul şerpilor se muie şi se-mpleteci pe ciomag cum curpenul se împleteşte pe aracul lui.

Costică strigă cuprins de bucurie:

— Ține-te bine, făt-frumosul meu, căci am să-mi încerc măiestria!

El ridică apoi ciomagul şi-l roti de trei ori pe deasupra capului său încît şuiera prin văzduh, iar împăratul şerpilor se ținea țeapăn parc-ar fi crescut din el.

„Ciomagul e bun şi ciobănelul nu e prost", îşi zise Costică.

— Ai să mi-o dai iar pe Ilenuța? îi zise apoi şarpelui năzdrăvan. Dă-mi-o, că-ți dau şi eu drumul să te duci unde vei fi voind !

împăratul clătină cu îndărătnicie din cap.

— Ei, bine! urmă Costică. Dacă-i aşa, să-ți fie de astă dată de bine! Dîrdăie noaptea aceasta de frig şi mai gîndeşte-te pînă mîne.

El înfipse apoi cu toată puterea ciomagul în pămînt, iară împăratul şerpilor rămase ca vai de el lipit de ciomag.

Dimineața zilei următoare iar îi zise Costică împăratului şerpilor:

— împărate, vrei ori nu să mi-o dai înapoi pe Ilenuța?

împăratul şerpilor clătină din cap cu mai multă-ndărătnicie decît ziua trecută.

Cuprins acum de mînie, Costică se duse şi-şi tăie un fustei de alun, apoi grăi:

— Nu-mi rămîne decît să-ți scutur de prav haina cea bălțată, ca să văd ce zice ea; poate că-mi dă un răspuns mai cuminte.

El începu apoi să tragă-n pielea cea bălțată a şarpelui, încît acesta se zbătea ca un verme şi-şi scotea şuierînd limba, dar el tot nu dete din cap zicînd: „Costică, am să ți-o dau pe Ilenuța"...

Dînd cu socoteală că i-a tras destule pentiu ziua aceea, Costică a plecat zicîndu-i:

— Să-ți fie de-ajuns pentru data aceasta; mai gindește-te pînă mîne.

.Ziua a treia Costică veni iar și-i zise împăratului șerpilor:

— împărățele, te-am întrebat ieri și alaltăieri dacă vrei ori nu vrei să mi-o dai înapoi'pe Ilenuța. Azi n-o să scapi atît de ușor. Acum te întreb: vrei' ori nu vrei să-mi dai pe Ilenuța dimpreună cu toate bietele de fete care sunt închise-n palatul tău și-n grădina lui?

Împăratul șerpilor clătină de doauă'ori din cap.

Costică-și luă fușteiul de alun și-ncepu să deie fără de milă cît îl țineau puterile, încît șarpele se văita ca vai de el, dar tot nu dedea nici acum din cap în semn că „da".

Costică îi zise:

— Aceasta e cea din urmă dată că mai am răbdare. Are să-ți putrezească trupul aici, pe ciomagul acesta noduros, că în vecii vecilor^ nu poți scăpa de pe el dacă nu-ți dau eu drumul. încă o dată dar, și pentru cea din urmă oară, gîndește-te bine pînă mîne.

Venind apoi ziua a patra, Costică a-ntrebat pe împăratul șerpilor:

— împărate, vrei ori nu vrei să-mi dai pe Ilenuța dimpreună cu celelalte fete, ca să plece-n draga lor voie de sub stăpînirea ta, avînd voie să ieie fiecare cu dînsa cît e-n stare să ducă?

împăratul șerpilor era acum de tot muiat, căci peste noapte geruise și-i mai era pe deasupra foame și sete, ba mai vedea și că Costică venise data aceasta cu un de tot gros fustei de alun. El nu-și mai lăsă dar pelea-n păruială, ci dete de trei ori din cap în semn că

» daU'

— Jură — îi zise Costică — jură pe fericirea ta și pe nădejdea de a scăpa din pielea aceasta urîtă în care ai fost vîrît !

împăratul șerpilor dete din cap și jură de trei ori.

După aceste Costică-și scoase briceagul și tăie neted crucea de pe ciomagul pe care se împletecise șarpele, și-n clipa aceea șarpele alunecă la pămînt și începu să se-ncolătăcească prin iarbă și să-și dezmorțească mădularile înțepenite de frig și stîlcite-n bătăi.

După-aceea se tîrî la picioarele lui Costică și se-ndreptă ridicîndu-și capul, cum face calul cuminte și supus, care se pleacă-n fața călărețului parcă poftindu-I să-ncaleee.

Costică 1-a-nțeles, căci el știa prea bine că pînă la insulă nici pod nu era, nici cu luntrea nu puteai trece. El își făcu dar cruce, se dete-n paza Domnului și grăi:

— Cu voia lui Dumnezeu să fie! Apoi se aruneă-n spinarea calului său bălțat, care trecu cu el peste pajiște și peste valurile iezerului.

împăratul șerpilor se izbi apoi în poarta cea de fer a-mprejmuirii, pe care nimeni afară de dînsulnuputea s-o deschidă, și poarta se deschise într-o clipă, ca să între amîndoi pe ea.

Costică o revăzu acum pe Ilenuța: cine oare s-ar incumăta să facă încercarea de a descrie bucuria de care erau cuprinși!? Nesfîrșită era apoi bucuria în palat și-n grădină, și toate glasurile se ridicau spre cer cînd Costică le-a dat tuturora de știre, că toate fetele au voie să plece dimpreună cu el și cu Ileana și să iasă din palatul fărmecat și din grădina lui.

Alergau unele încoace, altele încolo, neștiind ce să mai facă, iar împăratul șerpilor era foarte trist și se uita la ele cu ochii plini de lacrămi. Costică a fost cuprins de milă cînd 1-a văzut astfel întristat, și i-a plîns soarta la care a fost osîndit pe urma păcatelor lui de mai nainte, fiind nevoit să se tîrască-n urîtul chip de șarpe cîtă vreme nu se va fi găsit o copilă nevinovată căreia să i se facă milă de el și care să-1 iubească. El îl mîngîia dar și-i zise:

— Să nu fii, împărate, atît de trist pentru că ele pleacă toate de la tine și vor să se-ntoarcă la ai lor, căci tot nu mai poate nici una dintre ele să te scape. N-ai apoi să te plîngi nici pentru că după plecarea lor palatul îți rămîne cam gol: tot mai ai destule comori și minunății. Mi-e milă de tine, și de aceea vreau să-ți dau un sfat bun, de care ai să ții seamă. Leapădă-'te de firea ta îndărătnică și asupritoare și nu mai fi atît de cumpenit și de viclean, căci cu viclenia și cu cumpenirea n-o s-o duci departe: despre aceasta

încă de mult te-ai putut încredința. Ești, ce-i drept, împărat al șerpilor, dar n-ai fost' fără' doar și poate prefăcut pentru ca să stăpînești ca domn atotputernic, ci ca să fii slugă, și ai să înveți a sluji cu căință și spre spășire. Acesta e rostul hainei pestrițe, pe care ești nevoit a o purta; ai să fii umilit și supus dacă e vorbă să ai parte de iubire și de scăpare. Inima îndărătnică și vicleană care e lipsită de umilință nu are-n ea loc pentru iubire; cum crezi tu că o nevinovată inimă tinără ar putea să-mbrățișeze pe un împărat al șerpilor dacă nu simte că inima lui e și ea plină de iubire și de duioșie?

Astfel i-a vorbit Costică viu mișcat împăratului șerpilor, iar după ce Ilenuța și celelalte fete au fost gata de plecare, el a strigat:

— Deschide, împărate!

Împăratul șerpilor s-a izbit cu capul în poarta de fer a grădinii, și aceasta s-a deschis larg, încît toate au ieșit pe ea, și împăratul șerpilor a plecat și el.

Cînd au sosit Ia apa iezerului, n-au găsit nici pod, nici luntrite, și Costică a strigat:

— Iute, împărate, fă ce faci ca să ne durezi podul!

Nu putea însă împăratul șerpilor să se lepede de firea lui cea rea, a căzut și data aceasta-n păcatul vicleniei și a-ntins peste apă de Ia un țărmure Ia celalalt un păiengeniș subțirel și strălucitor, apoi a grăit zîmbind:

— Nu pot să vă fiu de ajutor; aceasta e singura punte pe care de pe insulă se poate trece peste iezer.

Nădejdea lui era că, temîndu-se toți ca nu cumva să se înece, nu va îndrăzni nimeni să pună piciorul pe puntea aceasta, și astfel vor rămînea toate fetele să-i fie și mai departe slujnici, ba pe deasupra îi va fi și Costică slugă.

Costică aflase însă destule despre asemenea apucături viclene ale duhurilor fărmecate, o luă deci pe Ilenuța de mînă și strigă:

— Cu voia Iui Dumnezeu, toate după mine!

El puse apoi piciorul pe șubredul pod de păiengeniș, și Ilenuța după el, și-n clipa aceea puntea cea subțire se prefăcu într-o frumoasă și largă punte de marmură, pe care el trecu dimpreună cu Ilenuța și cu celelalte fete peste iezer pe uscat.

După ce trecură cu toții, puntea se scufundă într-o clipă de nu mai rămase de ea nici o urmă, nici măcar un fir din pînză de păiengeniș. Se bucurau cu toții, dar cuprinși de mirare auziră-n dosul lor gemete înfundate: era după toate semnele împăratul șerpilor, care se tînguia că a perdut fetele cele frumoase.

Costică alergă apoi peste cîmpul verde cu Ilenuța și cu celelalte fete îmbrăcate-n alb, pe care le scăpase, și intrară-n satul lor cîntînd și chiuind. Oamenii erau cu toții îngroziți de cele petrecute și-au povestit apoi faptele săvîrșite de Costică de i-a mers vestea-n toate țările despre scăparea din palatul fărmecat a fetelor frumoase.

Iară fetele au luat,, ziua bună" de Ia Costică și de Ia Ilenuța și au plecat fiecare fericită Ia ai săi. Avînd apoi fiecare aur, argint și haine scumpe din comoara împăratului șerpilor, ele și-au găsit în curînd miri după plac.

Costică s-a făcut și el mire al Ilenuței, și după puțin timp au făcut o nuntă veselă. N-au rămas însă-n satul din apropierea iezerului cu insula fărmecată, unde stăpînea împăratul șerpilor, ceea ce li se părea lucru primejdios, ci s-au mutat mai departe, pe uscat, unde cu bănetul adus din palat și-au cumpărat o moșie frumoasă, pe care au trăit în fericire. Cît pentru împăratul șerpilor, n-au mai aflat dac-a fost ori nu vreodată scăpat.

RODUL TAINIC

A fost odată un împărat, şi-n curtea acelui împărat se afia un pom atît de înalt, încît nimeni nu era în stare să-i vadă vîrful. Pomul acesta înflorea şi dădea rod în fiecare an, dar nici împăratul, nici curtenii lui, nici vreun alt om pămîntean n-a apucat să vadă poamă din rodul acela. Era, se vede, pe acolo, prin înălțimile nestrăbătute de ochiul omenesc, cineva care nu lăsa să cadă nici o poamă pe pămînt, ci le culegea toate Ia timpul potrivit. împăratul ținea dar să afle cum sunt poamele rodite de pomul acela, şi a dat de ştire în toată împărăția lui că aceluia care se va fi urcat în pomul acela şi va putea spune cum anume îi sunt poamele îi va da în căsătorie pe aceea dintre fetele sale pe care el însuşi şi-o va alege.

Au venit dar boieri de toate spițele, feciori de împărat, pînă chiar şi feți-frumoşi, dar nici unul n-a fost în stare să se urce în pom.

Era însă la curtea împărătească un țigan, flăcău țanțoş, şi acesta s-a lăudat mumei sale că el are să se urce, şi-a rugat-o pe aceasta să se ducă la împărat să-i spună că el se urcă.

împăratul nu credea aşa ceva şi 1-a chemat pe Danciu Ia sine.

— N-o să fii nici tu în stare să te urci — i-a zis — şi să ştii că dacă nu te vei putea urca, dau poruncă să-ți taie capul.

Danciul s-a învoit să-i taie capul dacă nu va fi în stare să se urce, şi a rugat pe împăratul să-i dea răgaz de trei zile ca să se gîndească, iar în timpul acestor trei zile a pus pe un meşter faur să-i facă cățărătoare de fer, apoi s-a pus pe urcate.

S-a urcat omul şi iar s-a urcat timp de trei zile şi trei nopți, şi deodată a dat în scoarța copacului de o gaură prin care a intrat în o colibă în care a găsit o babă bătrînă, de tot bătrînă. El îi dete binețele cuvenite.

— Bună seara, bunică dragă! îi zise apoi.

— Bine că mi-ai zis bunică — îi răspunse baba — căci altfel te-aş fi omorît într-o clipă. Dar ce te aduce pe la noi, puişorul mamii?

— Bunică dragă — răspunse el — n-ai putea să-mi spui ce fel de rod are pomul acesta?

— Mai aşteaptă puțintel pînă ce se va fi întors fiul meu — răspunse ea — el va fi ştiind-o şi aceasta, căci suflă şi în cele mai mici găuri.

Iară dînsa era Mama Vînturilor.

Seara, după ce s-a întors, fiul ei a simțit miros de om pămîntean.

— Simt boare de om, îi zise el mumei sale. Cine a venit şi în ce treburi umblă?

Ea îi spuse ce şi cum, toate din fir în păr, precum le aflase de la Danciu.

— De — zise fiul ei, Vîntul cel fără de astîmpăr — eu suflu, ce-i drept, în toate găurile, dar pînă-acum tot n-am ajuns să aflu ce fel de rod are pomul acesta.

Țiganul a rămas cu buzele umflate şi-a plecat mai departe.

Urcîndu-se pînă acolo, el a tocit o pereche de cățărătoare. El luă acuma altă pereche.

După ce s-a urcat încă trei zile, a dat de o altă colibă şi-a intrat şi-n aceasta dînd cuvenitele binețe.

—- Bună seara, bunică dragă!

Şi baba aceasta îi dete acelaşi răspuns ca cea de mai nainte, apoi îl întrebă:

De unde și pînă unde?

El îi spuse că umblă să afle care e rodul pomului.

— De! îi răspunse ea. Îmi pare rău că nu te pot dumiri. Mai așteaptă însă să vie fiul meu; el o să ți-o poată spune.

Baba i-a dat apoi să mănînce, căci era lihnit de foame, și după aceea i-a făcut culcuș să doarmă.

Viind acasă fiul ei, care e omul din lună, a făcut și el întrebările pe care le făcuse vîntul. Ea îi spuse că e om bun și umblă să afle ce fel e rodul pomului.

— Îmi pare foarte rău, răspunse el. Eu mă uit, ce-i drept, prin toate crăpăturile, dar n-am ajuns să aflu ce fel de rod are pomul acesta.

Dimineața, după ce Danciu se deșteptă din somn, baba i-a spus-o aceasta. Nu-i rămase dar lui Danciu decît să-și ieie a treia pereche de cățărătoare și să arunce jos pe cele tocite.

Găsindu-le pe acestea prin curte, slugile i le duseră împăratului, care prin aceasta se încredința că țiganul a ajuns de tot departe.

„Te pomenești că cioroiul acela găsește în cele din urmă rodul pomului — zise el în gîndul lui — eu însă tot n-am să-i dau fata mea."

Iară Danciu se urcă mai departe, o zi, doauă zile și după a treia zi iar dete de o colibă. Găsi și în coliba aceasta o babă încă mai bătrînă, Mama Soarelui; o păți însă și cu aceasta tot ca și cu celelalte doauă și plecă mai departe.

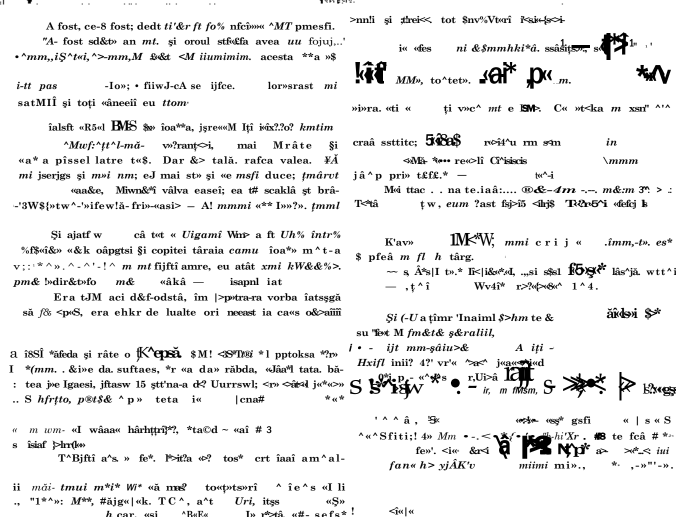
A urcat acum, a urcat și iar a urcat timp de trei zile — da, încă trei — fără ca să i se fi tocit cățărătoarele, și tocmai în seara zilei a șaptea s-a pomenit la poarta raiului.

Nu mai era acum tot ca mai nainte: la poarta aceea n-a găsit adecă o babă, ci un moșneag bătrîn, de tot bătrîn.

— Ai obosit, nu-i așa? îl întreabă moșneagul.

— De! — am cam obosit! îi răspunse țiganul.

— Ei bine! grăi moșneagul, dacă ești obosit, sări ici în locul meu și mai odihnește pînă ce mă voi fi întors eu.

Nr. 5.

ALBINA CARPAȚILOR.

Sibiiu. 15 Decemvre 1878.

Ionea Mamei.

LnceDutul poveștii ioa/iea *mamei* la prima apariție în *Albina Carpatilor* (1878, nr. 5 din 15 decembrie).

de IOAH StAVICI

Începutul povestirii *Pisu* la prima apariție *(Biblioteca copiilor și a tinerimei,* 1918, nr.24 din / septembrie).

Danciu se așează și așteaptă iin ceas, do&ua ceaiuri, mult a așteptat, dar moșneagul nu s-a mai întors. El a încercat să se ridice, dar n-a fost în stare; îi eia parcă-1 bătuseră cu cuie în scaun.

Deodată se pomeni fața-n față cu o fată de tot frumoasă, care, nici una, nici alta, îl întrebă dacă nu vrea să intre vizitiu la Lia, Zîna Zînelor.

— Voi fi vrînd eu — răspunse Danciu — dar nu pot să mă scol de aici.

— Aș ! întîmpină fata cea frumoasă. Am să te scol eu numaidecît. O să-1 aduc înapoi pe moșneagul care a fost aici.

Ea s-a dus apoi fuga la Lia și i-a spus că moșneagul nu mai e la slujba lui și a lăsat în locul său pe unul care ar fi gata să intre vizitiu la ea, dar nu poate să se ridice de acolo.

Lia se încruntă și-i porunci olacului său să se ducă iute și să-1 aducă pe moșneag la locul lui.

Olacul se puse pe drum și alergă o zi întreagă, de dimineață pînă seara, dar nu ajunse pînă la el. Mai alergă însă încă o zi, și pe înserate îl ajunse, puse mîna pe el, îi trase o trînteală bună, apoi îl luă în spinare și-1 duse la Danciu, care se și sculă îndată ce ei sosiră acolo.

Olacul îi mai trase moșneagului o trînteală bună, îl așeză la locul lui, iar pe țigan îl duse la zîna Lia, ca să-i fie vizitiu.

Lia avea doi cai de călărie, amîndoi cu părul de aur.

— Dacă vrei să întri în slujba mea — ii zise lui Danciu — scaldă-te în putina aceasta.

Țiganul nu mai stete pe gînduri, ci se dezbrăcă și sări în putină.

El s-a scăldat timp de jumătate de ceas, apoi Lia i-a poruncit să iasă din putină. După ce a ieșit, ce să-ți vadă ochii? Să stai și să te miri! El era frumos de nu-i mai puteai găsi pe fața pămîntului pereche.

Să vezi dar rușine ce are să pătească împăratul acela care și-a pus de gînd să nu-și dea țiganului fata !

După ce el s-a îmbrăcat, iar a venit fata cea frumoasă şi l-a dus la grajdul celor doi cai cu părul de aur.

— Iată — îi zise ea — aici în cămăruţa de alături e ovăz de aur; dă-le din el cailor în fiecare zi o dată cîte o baniţă.

Iar s-a făcut apoi nevăzută, şi prin cele cu desăvîrşire minunate abia de aci înainte trece ţiganul.

După ce şi-a făcut slujba trei zile de-a rîndul, a venit din nou fata cea frumoasă şi i-a spus că Lia, Zîna Zînelor din împărăţia Sorilor, are să şi-l aleagă bărbat pe acela care e în stare s-o îngîne făcîndu-le toate întocmai ca dînsa.

— Du-mă la ea! strigă Danciu săltînd de bucurie. Am s-o îngîn ca şi cînd aş fi întru toate ea însăşi.

El a fost dus la stăpîna lui.

Pe-nserate, Lia a poruncit să fie pus în iatacul ei un al doilea pat la o potrivită depărtare de al ei. Ea a început apoi să se dezbrace, şi, dezbrăcîndu-se, ea avea şasesprezece rochii, pe cînd ţiganul n-avea decît o pereche de iţari. El şi-a sfişiat însă iţarii în şasesprezece fîşii şi, cînd Lia punea pe scaunul ei o rochie, punea şi el pe al său o fîşie. După aceea a pus fîşie lîngă fîşie, ca să le coase la loc, dar să vedeţi minune! fîşiile se ţineau una de alta, încît Lia, Zîna Zînelor, stătea cuprinsă de uimire cînd l-a văzut dimineaţa îmbrăcîndu-se tot ca ea.

Lia s-a dus apoi să se pieptene. Ţiganul, de asemenea. Li se puseră doauă oglinzi, fiecare cu toate cele de nevoie pentru pieptănat, şi au început amîndoi să se pieptene. Cînd Lia îşi trăgea o dată cu pieptenul prin păr, ţiganul trăgea şi el prin al său. Ea a tras de şasesprezece ori, el de asemenea. Ţiganul avea şi el păr lung, şi după ce s-au peptănat, altă minune: faţa lui era tot atît de frumoasă ca a Liei.

Cînd se uită deci la el, Lia nu mai ştia ce să facă de bucurie, l-a chemat la ea şi l-a sărutat — cum mireasa îşi sărută mirele.

S-a făcut apoi o nuntă mare, şi după nuntă Lia l-a trimis la vînătoare pe Danciu, care nu mai era acum

ţigan ca toţi ţiganii, ci făt-frumos deopotrivă cu orişicare fecior de împărat.

Mai nainte de plecare ea îi dete o oglindă şi-i zise:

— Cînd vrei să ştii ce fac, uită-te în oglinda aceasta, că mă vezi în ea.

Luîndu-şi apoi ziua bună unul de la altul, el plecă la vînătoare.

N-a făcut însă decît vreo cîteva sute de paşi, şi s-a pomenit cu olacul care alerga spre el ca să-i spună că Lia îi trimite vorbă să cruţe vînatul şi să nu împuşte decît doi iepuri.

Mergînd mai departe, şi tot mai departe, a zărit o pădure cu copaci de aur, iar în pădure alergau o turmă de animale cu păr de aur, în care nu era însă nici un iepure. După ce a mai trecut prin pădurea aceea, i-a trecut prin faţă altă turmă, dar nici în aceasta nu era nici un iepure. Iar a mers apoi, pînă ce a dat de a treia turmă; în aceasta era însă un singur iepure. Şi-a încordat întîi arcul şi una, doauă, trei! l-a şi culcat la pămînt.

El însă doi iepuri avea să-i ducă Liei. A mers dar înainte, ca să mai culce la pămînt încă unul.

Mergînd aşa, la început pe drum, apoi pe potecă şi în cele din urmă pe potecuţe, el s-a rătăcit de nu mai ştia încotro să apuce.

El scoase deci oglinda şi se uită în ea. A şi văzut pe Lia, care îi făcu semn să apuce la dreapta.

S-a dus dar, şi mereu s-a dus — un ceas, doauă, trei ceasuri, timp de patru ceasuri s-a tot dus fără ca să poposească, şi iată că a zărit o întreagă turmă de iepuri.

El rămase nedumirit.

Un iepure mai avea să culce la pămînt, unul singur. Iepurii erau însă grămadă, tot unul lîngă altul, şi el, nefiind vînător bun, se temea că, trăgînd în ei, va omorî deodată mai mulţi.

A aşteptat dar şi iar a aşteptat, pînă ce şi-a pierdut răbdarea, şi a tras, încît a culcat la pămînt trei iepuri.

Îi părea rău că n-a putut să se ţie de vorba scumpei sale soţii, dar nu i-a rămas decît să se întoarcă acasă.

Peste puţin i se ivi în cale o matahală de om, un adevărat uriaş.

— Nu ți-e rușine obrazului că ai împușcat doi dintre iepurii mei!? îi zise omul acela, care era stăpînul moșiei pe care rătăcise Danciu.

Nu era adecă al Liei decît unul dintre cei trei iepuri.

— Haid' să ne măsurăm puterile! urmă dar stăpînul celorlalți doi, care mai era năcăjit și pentru că ar fi voit ca Lia pe el să și-1 aleagă soț.

Danciu începu să tremure de frică. De! nu se simțea el destul om pentru ca să se-ncumete a-și măsura puterile cu asemenea matahală. El puse deci mîna pe arc și-1 încorda. Cellalt fu și el gata să tragă, dar era prea tîrziu, căci Danciu îl și culcă la pămînt.

EI se întoarse apoi acasă.

Lia rămase cuprinsă de spaimă cînd îl văzu aducînd patru iepuri.

— Vai de mine! strigă dînsa. De ce ai omorît și pe ceilalți doi iepuri?! Dacă află stăpînul lor, te omoară-ntr-o clipă.

— Grija aceasta să n-o mai ai! răspunse țiganul, treaba aceasta am regulat-o eu cu dînsul. Aș avea însă să te-ntreb ceva, dacă vrei să-mi dai răspuns.

— S-ar putea oare să nu-ți dau? grăi dînsa. Nu avem, așa cred, noi doi nici o taină unul pentru altul.

— Spune-mi, te rog, ce fel de rod are pomul acesta, îi zise dar Danciu.

-— Atîta e tot ceea ce vrei să mă-ntrebi? răspunse Lia. De ce oare n-aș fi avînd să ți-o spun aceasta!? Am să-ți dau, dacă e vorba, chiar să mănînci din poamele acelea cîte poftești.

Ea chemă apoi degrabă pe una din slugile ei și-i porunci să aducă zece poame de ale acelui pom.

Sluga s-a urcat în pom. Pomul avea însă trei feluri de poame: mere de aur, pere de aur și prune de aur. Servitorul nu știa din care să ieie patru, căci luînd din fiecare cîte trei, erau numai noauă. El chibzui în cele din urmă să ieie patru prune, căci prunele erau mai mici decît merele. Așa a și făcut, și le-a adus Liei, care i le-a dat soțului său.

— Am o mică daraveră pe pămînt, grăi acesta.

Dacă e așa — răspunse Lia — poți să te cobori iiumaidecît.

Ea porunci apoi să i se facă iute un leagăn, care se lasă pînă la pămînt, și-1 așeză pe soțul său în leagănul acela. Cît gîndești cu gîndul, Danciu și ajunse apoi la pămînt cu poamele pe care le avea in buzunar și i le duse împăratului.

Nu voise împăratul să-i deie fata sa, dar i-o dete acum, cînd îl văzu atît de frumos. Nu voia însă fata de împărat să și-1 ieie de bărbat, căci se lemea ca nu cumva el iar să se facă cum fusese mai nainte.

Danciu o-nșfăcă însă, o luăpesusși-o duse la muma sa, țiganca, pe care o pofti apoi să vie cu el *și-o* duse la pomul cel înalt.

Sosit aici, el strigă „una", și fu jos leagănul în care se așezară toți trei, el, mama sa și fata de împărat. Iar numără apoi „una", și ei fură sus.

— N-ai vrut să mă iubești, nu te iubesc dar nici eu! îi zise acum fetei de împărat, și-i dete brînci ca să cadă pe pămînt.

Ea a tot căzut trei zile și trei nopți de-a rîndul, iar după ce a ajuns la pămînt, s-a făcut miș-fărămiș, de n-a mai rămas de ea întreg decît capul, pe care una dintre slugi 1-a dus la împăratul.

— Doamne sfinte! se tîngui împăratul, cine m-a pus să nu i-o dau de bunăvoie pe fata mea?

Cînd împăratul se tînguia în felul acesta, se ivi deodată-n fața lui țiganul, care se căia și el de fapta ce săvîrșise într-o clipă de supărare.

— Ai fi acum gata să mi-o dai de bunăvoie pe fiică-ta? întrebă dînsul.

– Nu numai că ți-aș da-o de bunăvoie, răspunse împăratul, dar ți-aș mai da pe deasupra și jumătate din împărăția mea dacă ar fi în viață fiică-mea.

Țiganul se duse la mumă-sa și-i spuse ce-a zis împăratul:

– Să vezi un lucru — grăi țiganca — eu am să-ți dau o cutioară în care e un praf fărmecat. Dacă vei presăra praful acela pe fața moartei, aceasta va învia si trupul se va întrăma chiar mai și mai de cum a fost.

Danciu a alergat fuga Ia împăiatul, a ceiut capul moartei și a presărat pe el praful, cum zisese mumă-sa.

Cît dai în palme, trupul fetei s-a întrămat, crescînd bucată lîngă bucată, şi ea începu să vorbească. împăratul i-ar fi dat-o acum bucuros ţiganului, dar acesta nu voia s-o primească.

— Să trăieşti în bună fericire cu fiică-ta — îi zise el împăratului — căci eu am şi găsit altă soţie.

El chemă apoi pe mumă-sa, cu care se duseră la pom, se urcară-n leagăn şi se-nălţară într-o clipă la Lia, Zîna Zînelor din Ţara Sorilor, care i-a primit cu multă bucurie. El a zidit apoi pentru mumă-sa un palat frumos şi i-a zis:

— Dacă ţi se va fi făcut dor de mine, trimite-mi vorbă prin o slugă, şi-ntr-o clipă vom fi eu şi solia mea la tine.

El s-a dus apoi acasă, unde s-a făcut nuntă mare. Lia voia să-1 poftească şi pe împăratul, dar ţiganul nu s-a învoit să stea la masă cu cel ce umblase cu gîndul de a-1 înşela. Au poftit deci la nuntă şoarecele, care s-a-ndopat.

Am fost şi eu la ospăţ şi-am pus mîna pe un ciolan, apoi am plecat lăsîndu-i în fericire, care n-a mai încetat nici pînă astăzi, dacă nu vor fi murit cumva.

BĂIAT SĂRAC ŞI HOROPSIT

Poveste de ale românilor din Moravia

Au fost odată doi fraţi. Cel mai mare dintre dînşii, Barbu, era văduv şi avea doi copii, iar cel mai mic, Pascu, trăia-n fericire cu nevastă-sa şi cu cei patiu copii ai lor.

Simţindu-se-n doaga morţii, Barbu l-a chemat la sine pe Pascu şi l-a rugat cu limbă de moarte să aibă purtare de grijă pentru cei doi copii ai săi după ce se va fi-ntîmplat ca el să moară.

El a şi murit, şi Pascu s-a-ntors la casa lui după ce i-a făcut ca frate bun înmormîntarea.

— Pascule dragă — îi zise nevasta lui — e adevărat că ai primit să le fii tutor celor doi copii rămaşi de la frate-tău? Nădăjduiesc că nu vei fi făcut una ca aceasta?

— Adecă de ce nu? răspunse el. Cine altul ar mai putea să le fie ocrotitor? Ar fi oare cu putinţă să mă lepăd de sîngele fratelui meu, care e sînge din sîngele meu? Vorba e numai să luăm înţelegere dacă e să-i luăm pe băieţi la casa noastră ori să le căutăm adăpost la vreun om străin.

— Da, răspunse nevasta, dacă e vorba, eu sunt de părere să-1 luăm pe cel mai măricel la noi, dar pe cel mai mic nu-1 prea pot suferi.

— Ei, grăi Pascu, nu-ţi mai bate capul! Gîndul meu e să luăm atît pe cel mai mare, cît şi pe cel mai mic!

. Nu-i venea femeii îa socoteală lucrul acesta.

—- Eu cred — zise dar — că de folos n-ar putea să ne fie decît cel mare, care e de patrusprezece ani şi poate să muncească, iar nu şi cel mai mic, care e abia de doi ani.

Dumnezeu îi are însă tocmai pe cei mai slabi în paza lui, şi de aceea Pascu rămase neclintit în hotărîrea sa.

— Nevastă, dragă mea — grăi dar — tu ştii că unchi le sunt amîndurora şi de amîndoi am să port grijă. O să luăm deci atît pe cel mare, cît şi pe cel mic.

Au luat apoi pe amîndoi orfanii la casa lor. Gel mai mare, Vasile, îşi cîştiga pînea din vrednicia lui, iară cel mai mic după cîţiva ani lua şi el parte la munca zilelor. După noauă ani au urmat însă vremuri grele, incit le mergea rău de tot celor săraci. Pascu a fost nevoit să-şi vîndă chiar şi vaca.

Ii ieşea acum femeii dreptatea.

— Vezi acum halul în care am ajuns!? grăi dînsa. Era oare lucru cuminte să mai luăm doi copii pe lîngă cei patru ai noştri? Nu mai suntem acum în stare nici pe ai noştri să-i hrănim...

— Nu-ţi mai face, femeie, inimă rea ! răspunse bărbatul. Tu ştii prea bine că ne rămîne casa copiilor dacă o cumpărăm de la ei.

— N-ar fi oare mai cuminte dac-am căuta să ne cotorosim într-un fel oarecare de copilul cel mic? întîmpină dînsa. Am ieşi mai uşor din strîmtorare...

—- Adu-ţi aminte, femeie, că-n timpuri bune i-am luat, răspunse el. Ar fi şi în faţa lui Dumnezeu, şi-n faţa lumii greu păcat de a-i fi alungat în vremuri grele.

Femeia stăruia, cu toate acestea, ca copiii să fie alungaţi.

Se zice că pe oamenii cu noroc Ioan îi cheamă, iar băiatului mai mic Oanea îi ziceau. Cu toate aceste el fu horopsit nu numai de mătuşa, ci şi de unchiul lui.

Ca să scape adecă de gura nevestei şi să-i rămîie casa-n bună pace, Pascu şi-a călcat pe inimă.

— Ştii ce!? îi zise dar soţiei sale, pentru ca să nu mai fie gîlceavă între noi, am să-1 duc pe cel mai mic undeva în înfundăturile munţilor.

— Unde ai de gînd să-1 duci? răspunse ea. O să-1 duci la depărtare de cîteva ceasuri, ca iar să ne pomenim cu el.

— Ba o să-1 duc de unde-n vecii vecilor n-o să se mai întoarcă, o-ncredinţă el.

Aşa s-a şi-ntîmplat.

Ziua următoare în revărsatul zorilor el i-a zis lui Oanea, care acum era băiat de unsprezece ani:

— Mi-a trecut pe la ureche vorba că undeva prin munţi e o comoară: hai să ne ducem s-o ridicăm.

Oanea, care nimic nu bănuia, a plecat voios cu unchiul său.

S-au dus apoi şi-au urcat mereu dealuri, au coborît în văi şi iar au urcat, pînă ce au dat de o peşteră mare şi adîncă. Unchiul a aprins o luminare şi-a intrat cu nepotul său în peştera cea întunecată. După ce au mers o bucată, au dat de o scară, pe care s-au coborît în adîncime, unde iar au mers pe ici, pe colo, tîrîndu-se pe brînci, pînă ce au ajuns la o apă curgătoare, peste care trecea o punte îngustă.

— Şezi acum aici! zise unchiul după ce trecură puntea. Iată traista cu pîne şi-ţi dau şi briceag: potoleşte-ţi foamea în vreme ce eu mă duc să mai caut comoara.

Rămînînd acum singur, îşi tăie aşa pe întunerec o felie de pîne şi începu să mănînce.

Era o-ntunecime s-o tai cu toporul, şi lui Oanea i se făcu urît. El nădăjduia, însă, că mai curînd ori mai tîrziu unchiul său se va întoarce cu luminarea, aştepta deci fără ca să îndrăznească a se mişca din loc. Zadarnică i-a rămas însă aşteptarea, căci unchiul său nu s-a mai întors.

„Te pomeneşti — îşi zise el în cele din urmă — că unchiul m-a adus dinadins ca să mă lase aici şi s-a întors acasă."

Gîndindu-se la una ca aceasta, i s-a făcut părul măciucă-n cap, nu i-a rămas însă decît să se îmbărbăteze şi să-şi caute o ieşire din peştera cea fioroasă.

Cum putea însă aşa, fără de luminare, să găsească drumul prin peşterile întunecate, puntea ce trecea peste apa curgătoare şi scara pe care avea să urce spre a ieşi la lumina soarelui!?...

Vai de sufletul lui! In loȝ de a se apropia de apa curgătoare, el se depărta din ce în ce mai mult de ea. Nici despre aceasta nu şi-a dat însă seama decît după ce nu mai auzea vîjiitul apei.

Frînt de oboseală şi istovit de foame şi de frămîntările sufleteşti, el căzu în cele din urmă întins pe pămînt, îşi puse capul pe piatra rece şi începu să plîngă şi să se tînguiască. Mai rămăsese, ce-i drept, o bucată din pîne-n traista lui, dar el nu îndrăznea s-o mănînce ca să se sature, căci ar fi murit apoi de foame. El a gustat dar din ea, ca să-şi potolească foamea şi să-i şi rămîie, apoi iar şi-a adunat puterile şi a plecat pe dibuite.

Deodată, piciorul îi lunecă şi el se prăvăli în adîncime. Ţiindu-se în căderea lui de nişte colţi de stîncă, aceştia se desprinseră şi doauă bucăţi de bolovani de tot grei îi căzură în cap. Erau de tot grele bucăţile acele, mai grele decît orişice piatră, chiar decît fierul mai grele.

„Ce-o fi asta!?" îşi zise băiatul cel horopsit, şi băgă bucăţile-n traistă, ca să le vadă după ce va fi ieşit la lumină, dacă îi era dat să iasă vreodată.

Mergînd apoi mai departe, el iar a-nceput să audă vîjiitul apei curgătoare. A şi sosit peste cîtva timp la ea, dar puntea n-a găsit-o. El şi-a luat deci inima în dinţi, s-a aruncat în valuri şi a trecut înot. Peste puţin a dat apoi şi de scara cea primejdioasă, pe care a urcat-o pe căţărate, a mai mers o bucată şi a ieşit, în sfîrşit, din întunecimea cea urîtă la lumina cea veselă ce bunul Dumnezeu a rînduit să se reverse din soare.

Degeaba! Tot băiat cu noroc era Oanea !

Nu-i vorba, picioarele şi mînile îi erau zdrelite şi spinarea i se umpluse de vînătăi, tremura de oboseală, de frig şi de frică, dar răsufla uşor, şi de aceea a căzut în genunchi ca să-i mulţumească lui Dumnezeu, căci numai din mila Domnului a fost că n-a perit în peştera cea înfiorătoare.

Tot îi mai rămăsese o bucăţică din pînea ce păstrase cu atăta grijă. După ce a mîncat-o şi pe aceasta, s-a hotărît să-şi ieie lumea în cap, căci nu mai putea să

Se întoarcă la casa unchiului şi a mătuşei care-1 horopsiseră.

A mers, a mers şi iar a mers, zi de vară pînă-n seară, şi după drum de cîteva zile a sosit la nişte curţi boiereşti, unde a cerşit de la slugile din poartă o bucată de pîne pe care a mîncat-o cu poftă, şezînd pe un bolovan de la marginea drumului.

Scoţîndu-şi el briceagul din traistă, una dintre slugi a băgat de seamă că e şi ceva greu în traistă.

— Dar în traistă ce ai? 1-a întrebat.

Oanea a scos cele doauă bucăţi de bolovan ca să i le arate.

Sluga se uită cu multă băgare de seamă la ele, le mai arătă şi altora, ba le duse în cele din urmă şi la stăpînul său, care se încredinţa că amîndoauă sunt cel mai curat aur.

El porunci deci să i-1 aducă pe Oanea pentru ca să-1 întrebe de unde are cele doauă bucăţi de aur.

Oanea îi povesti fără de-ncungiur ce a păţit şi prin cîte a trecut.

Boierul, care n-avea copii, era atît de viu atins de cele povestite de Oanea şi de întregul fel de a fi al acestuia, încît 1-a oprit pe dînsul la casa lui, ba în urmă chiar 1-a luat copil de suflet. Iar cele doauă bucăţi de aur le-a vîndut cu bani frumoşi, pe care i-a pus cu camătă în folosul celui horopsit de ai săi, pe care 1-a mai dat şi la-nvăţătură.

Aşa s-a adeverit că Oanea a fost dus de unchiul său în peşteră în adevăr pentru ca să găsească o comoară. Vorba era numai că nu al unchiului, ci al nepotului horopsit era norocul.

După ce Oanea a stat timp de şaptesprezece ani la curte, boierul a căzut greu bolnav şi 1-a făcut pe Oanea moştenitor al său, dîndu-i sfatul să trăiască cumpătat şi să aibă totdeauna milă de săraci.

„Cum să nu am milă de săraci după ce sărac am fost-şi eu!?" îşi zicea Oanea.

Au trecut doi ani de la moartea boierului, cînd Oanea, acum stăpîn al curţii boiereşti, sta la fereastră şi se uita în curte, unde se afla un bătrîn cerşitor îmbrăcat

in haine zdranțuite. Lui Oanea i se făcu milă de el: porunci dar portarului să i-1 aducă pe bătrînul acela.

Cînd acesta intră în sală, Oanea îl recunoscu: era unchiul lui, căruia nici prin gînd nu-i trecea că se află-n fața nepotului său horopsit.

— Fie-ți, boierule, milă de mine! se rugă bătrînul, miruiește pe un moșneag flămînd, căci Dumnezeu te va răsplăti.

—- Șezi! îi zise Oanea. Bucuros îți dau să mănînci și să bei.

El chemă apoi sluga și-i porunci mai pe șoptite să aducă traista în care-și păstra, drept amintire de vremuri grele, straiele românești în care se afla și cuțitul său. După aceea bătrînul îi povesti cum a fost odată gospodar înstărit, dar în vremuri grele a sărăcit, și de curînd a pierdut într-o judecată tot ceea ce-i mai rămăsese, încît a fost nevoit să-și vîndă și casa și a ajuns să trăiască cerșind.

— N-ai copii? întrebă Oanea.

— O, Doamne! răspunse bătrînul. Am avut patru copii. Trei dintre dînșii au murit de vărsat, iar al patrulea e un pierde-vară, căruia nu-i pasă nici de tatăl său, nici de Dumnezeu.

Acum sluga aduse mîncare .și băutură, iară Oanea îi dete bătrînului cu mîna sa pînea și briceagul său de odinioară, ca să taie din ea.

Bătrînul luă cuțitul în mînă și se uită la el, apoi se făcu alb ca varul, căci recunoscu semnul pe care-1 făcuse el însuși pe prăselele lui.

El rămase cuprins de un fel de amețeală.

— Bine, boierule — zise — cum a ajuns briceagul ăsta aici?

— Ce are a face !? răspunse Oanea. Briceag ca toate bricegele !

— Nu-i așa ! stărui bătrînul cuprins de deznădăjduire. Te rog în numele lui Dumnezeu să-mi spui de unde ai briceagul acesta. Spune-mi, te rog, și nu mă chinui!

Oanea nu se mai putu stăpîni.

— Nene Pascule —- strigă dînsul — nu-1 mai cunoști pe Oanea, băiatul orfan?

Unchiul se sperie: își recunoscu nepotul și căzu în genunchi la picioarele lui, cuprins de rușine și de frică. Oanea îl ridică însă și-1 îmbrățișa.

— N-ai nici o teamă, unchiule, îi zise. Eu de mult te-am iertat.

Bătrînul a rămas toată viața lui la casa lui Oanea, care a luat la sine și pe fratele său.

N-a mai trăit Pascu, ce-i drept, decît puțin, dar a murit mîngîiat de gîndul că Oanea nu s-a prăpădit în peșteră și l-a iertat.

DOI FRAȚI BUNI
Poveste bulgărească

- Au fost odată doi frați care trăiau sub stăpînirea tatălui lor în bună înțelegere. Cel mai mare pfugărea, iar cel mai mic păstorea.

După ce tatăl lor a murit, cel mai mare a rămas stăpînul casei, iar cel mai mic muncea la cele dinafară, sub ascultarea fratelui său, şi numai din Paşti în Crăciun dedea pe acasă. Cel mai mare nu muncea, ci-şi petrecea timpul ospătîndu-şi prietenii şi ținînd cai frumoşi, precum şi cini şi şoimi de vînătoare ca boierii.

Cu toate astea, ei s-au îmbogățit din ce în ce mai mult, şi cel mai mare s-a însurat, în vreme ce fratele său mai mic a rămas flăcău, şi numai la sărbătorile mari venea şi acum acasă.

Viind odată de sărbători în sat, i-au ieşit în cale cîțiva săteni pizmătareți, care vroiră să-i învrăjbească.

— Eşti ori nu şi tu fecior al tatălui tău? îl întrebară.

— S-ar putea oare să nu fiu? răspunse el.

— Bine — îi ziseră — dacă aşa e, cum se face că tu osteneşti toată ziulica la oi şi în țarină — fie ploințe, fie viscol, fie arşiță şi zăduf? Munceşti ca nimeni altul, în vreme ce fratele tău mai mare se răsfață ca un boier. El are de toate, haine, mîncare şi băutură din belşug, şi se bucură de cinste şi de vază; nu eşti parcă decît sluga lui. Ia spune-i, te rog, să facă el ceea ce faci tu, ca să rămîi tu acasă, şi o să vezi dacă-ți este ori nu în adevăr frate.

Fratele mai mic nu le-a dat nici un răspuns, dar vorbele lor îi sfredeleau inima.

S-a dus acasă şi-a petrecut noaptea sub acelaşi acoperiş cu fratele său.

— Cum ai dormit, frățioare, astă-noapte? îl întrebă acesta dimineața zilei următoare.

— N-am putut, frate dragă, să-nchid ochii, îi răspunse.

— De ce?

— Să vezi un lucru, îi răspunse iar. Sunt atîți ani de cînd a murit tata, şi eu trăiesc zi şi noapte departe de casă sub cerul lui Dumnezeu. Acasă viu o dată pe an; n-am legătură cu nici un om; nici prieten, nici duşman nu-mi este nimeni. O să vie timpul să mă-nsor şi eu ca tine şi să-mi întemeiez casă şi masă; cum să port grijă de ale mele dacă pe nimeni nu cunosc şi la' cele casnice nu mă pricep ! Iacă la ce m-am gîndit de n-am putut toată noaptea să dorm, şi am luat în cele din urmă hotărîrea de a te ruga să mai schimbăm rînduiala gospodăriei, încît timp de cîtiva ani să rămîn eu acasă şi să munceşti tu unde am muncit eu pînă acum.

Fratele mai mare fierbea-n el, dar nu-şidete catranul pe față.

— Prea bine, frățioare! grăi dînsul. Rămîi acum tu acasă, căci eu am să muncesc în locul tău. Te rog numai să mă laşi să mă duc azi la vînătoare, apoi să luăm masa împreună: de mîne înainte vom face apoi schimbul.

EI se duse apoi la grajd, îşi puse şeaua pe cal şi chemă pe soția sa.

— Ascultă, femeie, îi zise stăpînirdu-şi mînia. Eu mă duc acum Ia vînătoare şi l-am poftit pe fratele meu să luăm masa împreună după ce mă voi fi întors acasă. Să ştii că n-am să viu. Tu să tai un miel şi să-1 frigi, să pui otravă în friptură, apoi să pui masa şi să-1 pofteşti pe fratele meu să mănînce. Bagă de seamă ! Dacă vin Ia cină acasă şi nu te aud bocindu-1 pe mort, nu mai scapi vie din minile mele.

După ce le grăi acestea, el încalecă, dete pinteni calului şi plecă cu cînii şi cu şoimii lui de vînătoare. Soția lui rămase ca trăsnită din senin. Ea îşi iubea bărbatul şi ținea să intre în voile lui, era însă suflet de femeie şi n-o ierta firea să-şi otrăvească cumnatul. Vorba era, însă, că ori îl otrăveşte, ori nu scapă ea însăşi de moarte. Mult s-a zbătut, gîndit şi chibzuit, pînă ce s-a lăsat în voia lui Dumnezeu: dacă poate scăpa, bine, iar dacă nu, moare mai bucuros decît să otrăvească pe cumnatul ei.

A tăiat deci mielul şi l-a fript, a gătit prînzul şi a aşternut masa, apoi l-a poftit pe cumnatul ei să mănînce.

— Se poate una ca aceasta? răspunse el. El mi-a făgăduit c-o să mîncăm împreună.

Ea fu cuprinsă de adîncă mîhnire, căci vedea cît de mult îşi iubea cumnatul ei fratele, care pe el îl ura. începu deci să plîngă cu hohote şi-1 cuprinse pe cumnatul ei cu brațele.

Acesta, mirat, o ținu să nu cadă şi-o întrebă de ce plînge.

— Vai mie! răspunse ea, azi era să sune cel din urmă ceas al vieții mele.

— Cum? de ce? ce fel!? întrebă dînsul.

— Tu eşti dus cu gîndul Ia soțul meu — grăi dînsa — şi nu vrei să mănînci fără de el. Iar dînsul? El mi-a poruncit să te otrăvesc şi a jurat că are să mă omoare dacă, întors de la vînătoare, nu va auzi în casă jeluiri şi bocete.

Cumnatul ei rămase cuprins de uimire.

— Să n-ai nici o grijă — îi zise apoi — că n-o să mor, cumnată dragă. Să vedem însă ce va face fratele meu cînd mă va vedea mort. Vom trimite azi pe cineva la cotitură, ca să stea la pîndă şi să ne spuie cînd se-ntoarce. Iar acum să mîncăm în toată liniştea, şi cînd vom afla că el se-ntoarce, am să mă culc întins pe masă, iar tu mă acoperi cu un giulgiu ca pe morți, îmi aprinzi o luminare la căpătîi şi-ncepi a mă boci.

Aşa au şi făcut apoi.

Iar fratele mai mare se dusese, după ce a plecat de acasă, pe unde umbla de obicei la vînătoare. A umblat

însă ziua în zadar, căci spre marea lui mirare n-a răuşit să vîneze nimic.

Abia pe-nserate, cînd se-ntorcea acasă, a zărit la mare înălțime un vultur şi a dat drumul celor doi şoimi pe care-i avea. Aceştia s-au înălțat şi l-au luat pe vultur la goană şi-n cele din urmă l-au coborît, încît vînătorul l-a putut prinde.

— Ei, vezi, îi zise acesta vulturului, orişicît de sus, pe deasupra norilor, vei fi zburînd tu, din mînele mele nu poți să scapi.

— O, vai! răspunse vulturul plîngînd cu lacrămi fierbinți, dac-ar mai fi fratele meu în viață, şoimii tăi, fie ei nu numai doi, ci chiar şi doauăzeci, n-ar fi putut să-mi facă nimic. Secare-ar brațul aceluia care l-a nimerit şi răpus!

— Cine l-a răpus? întrebă vînătorul.

— Ah! răspunse vulturul, geruia, ningea şi viscolea cînd am fost şi eu, şi el duşi pe deasupra Mării Negre şi am căutat adăpost pe o corabie. Fratele meu se aşezase pe un palmar, şiuncorăbier — seca-i-ar mîna! — l-a lovit de a căzut în mare. Iară eu, sărmanul de mine, nemaiavîndu-1 pe el, am rămas la vreme grea fără de ajutor, cum mă vezi acum, cînd n-am putut să scap de cei doi şoimi ai tăi.

Auzindu-le acestea, vînătorul s-a muiat, s-a gîndit la fratele său, i-a dat vulturului drumul şi a început să-şi gonească din toate puterile calul.

Alergînd peste puterile lui, calul a căzut în cele din urmă şi şi-a dat răsuflarea, iar vînătorul a alergat mai departe pe jos.

Cînd el s-a apropiat de casă, fratele lui mai mic s-a întins ca mortul pe masă, iar cumnată-sa l-a acoperit cu giulgiu, i-a aprins luminare la căpătîi şi a început să-1 bocească.

Auzind bocetele, vînătorul grăbi şi mai tare, iar după ce intră în casă, îşi scoase sabia din teacă şi se repezi cu ea asupra soției sale, ca s-o taie în bucăți.

— Femeie nemernică! strigă dînsul, mi-ai otrăvit fratele!

Văzînd aceasta, cellalt sări în picioare.

— Să nu te pună păcatele s-o atingi pe cumnata mea! strigă el. Nu ea m-a otrăvit, ci tu voiai să mă otrăvești!...

Fratele mai mare rămase pe o clipă mut și încremenit, apoi îl îmbrățișă pe cellalt.

— Ah! zise, iubitul meu frate, mai trăiești, în adevăr mai trăiești!?

El îl sărută, apoi își mărturisi păcatul și povesti cele petrecute cînd cu prinderea vulturului.

De aici înainte cei doi frați au trăit în pace și în dragoste și nu s-au mai gîlcevit niciodată.

NEGRU-ÎMPĂRAT

A fost odată ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.

A fost un împărat puternic, atît de puternic, încît hotarele împărăției lui nu puteai să le vezi orișicît te-ai fi dus și ai fi mers cutrierînd în dreapta și-n stînga, înainte și înapoi. Fiind atît de puternic, el nu se temea de nimeni și nici nu avea dușmani care s-ar fi-ncumătat să-l supere într-un fel oarecare. Trăia deci în pace și-n liniște și n-avea nevoie să-și adune oaste ca să-i apere hotarele cele afară din cale depărtate.

Supușii lui ar fi trăit și ei tot în pace, în liniște și-n belșug dacă nu s-ar fi întîmplat că pădurile cele mari să fie pline de lupi, de urși, de mistreți, de fel de fel de șerpi, de vulturi mari și de tot felul de alte jivine primejdioase, care făceau o mulțime de stricăciuni, ba mîncau pe ici, colo și copii, precum și oameni în toată firea.

Ca să-și apere deci supușii, împăratul ieșea la vînătoare dintru început mai rar și-n urmă mai des.

Ca orișice vînător cu rost, lua cu dînsul doauă-trei dintre slugile lui, precum și cîțiva zăvozi colțoși, care-l ajutau să răpuie vînatul.

Așa azi, așa mîine și tot așa și poimîne.

E o plăcere să umbli după vînat și încă mai mare plăcere e să te poți lăuda c-ai răpus azi un lup, mîine

uri urs şi poimîne cel puțin o vulpe. împăratul lua deci cu dînsul din ce în ce mai mulți zăvozi, mai multe slugi, ba-n cele din urmă şi pe unii dintre boierii care îi erau sfetnici.

Deoarece vînatul luat la goană aleargă iute, împăratul a-nceput să ieie cu dînsul şi cîțiva ogari cu picioare lungi.

N-a mai trecut mult timp, şi vînatul s-a rărit şi s-a ascuns prin hirtoapele-nfundate, încît împăratul era nevoit să ieie cu dînsul copoi şi prepelicari, care-i caută urma uimind, precum şi mari haite de şoricari, care răzbesc prin toate desişurile, ba scurmă chiar şi prin pămînt.

Sporitu-s-au deci la curtea împăratului cînii de tot felul, sute, ba chiar şi mii, încît slugi multe n-aveau altă treabă decît să-i hrănească şi să poarte-n tot felul grijă de ei.

E apoi lucru ştiut că cei de jos se uită-n gura celor de sus, şi dacă împăratul îşi sporea de azi pe mîne cînii, boierii cei mari şi-n urmă şi cei mai mici țineau şi ei să-şj aibă fiecare cînăria bine-ngrijită, ca să se poată lăuda cu ea.

Cît era de mare împărăția aceea, de la un capăt pînă la celalalt, era plină de tot felul de cîni frumoşi şi bine hrăniți, încît era o adevărată plăcere să-i vezi.

Împărăteasa era cu toate aceste din ce în ce mai îngândurată, şi din rumenă ce fusese, încetul cu încetul s-a făcut albă ca ghiocelul şi ca mărgăritărelele, încît lumea-ncepuse a-i zice Albă-împărăteasă.

— Bărbate dragă — îi zise ea-n cele din urmă împăratului — eu văd c-au scăzut fiarele de prin codri, dară mai virtos s-au sporit cînii atît la curtea ta, cît şi pe la casele boierilor, şi nu numai cînii aceştia sunt mereu sătui în vreme ce o mulțime de oameni flămînzesc, dar în acelaşi timp atîte şi atîte slugi îşi petrec zilele purtînd grijă de cîni cînd ar putea să facă altă treabă mai folositoare.

împăratul a ascultat în tăcere, şi-a-ncrețit sprîncenele, s-a posomorit încît lumea a-nceput să-i zică Negru-împărat, dar a mers înainte pe drumul în care apucase să între.

Deoarece ogarii, gonind vînatul, aleargă foarte repedâ şi sunt în stare să sfîşie şi să mănînce vînatul pe care-l prind, vînătorii aleargă şi ei călare după ogari, ca să puie mîna pe vînat îndată ce l-au prins ogarii. Grajdurile împărăteşti s-au umplut deci în curînd de cai, şi împăratul a fost nevoit să-şi sporească şi grajdurile, şi vizitiii, şi rîndaşii, şi hambarele pentru nutrețul cailor.

Tot ca împăratul au făcut şi cei mai cu minte dintre boierii din împărăție, mai ales aceia care mai erau şi sfetnici ai împăratului.

Nu mai umbla pe jos nici un om care se simțea. Unul trecea călare de ici pînă colea, iar altul se tolănea-n trăsură fie cu doi, fie cu patru, fie chiar cu şase ori cu opt cai.

Împărăteasa, văzîndu-le aceste, s-a făcut încă mai ingîndurată şi mai albă.

— Bărbate dragă — i-a zis dar împăratului — nu ți-au fost destul cînii cei mulți, ci ți s-au mai sporit şi caii. îi văd pe oameni ducîndu-se călare unde-ar putea să meargă şi pe jos şi puind patru, şase, ba chiar opt cai la trăsura pe care ar putea s-o tragă şi doi cai, dacă nu chiar şi unul singur. Trage-ți seamă, iubite, că acolo unde creşte nutrețul pentru cai ar putea să rodească hrană pentru oameni, iar cei ce poartă grijă de cai ar putea să-şi petreacă zilele muncind cu folos.

împăratul iar a ascultat în tăcere, şi-a-ncrețit sprîncenele, s-a posomorit, dar s-a mai şi încruntat mergînd înainte pe calea ce apucase.

Umblînd însă de ici pînă colo după vînat, vînătorii fac mişcare şi nu numai obosesc, ci le mai şi vine poftă să mănînce şi să bea. Ei nu răpun deci numai vulpi, lupi, rîşi şi urşi, ci şi prepelițe, potîrnichi, rațe şi gîşte sălbatice, iepuri, căprioare, mistreți şi cerbi, iar după vînătoare nu numai odihnesc, ci se şi ospătează mîncînd şi bînd ca să se sature.

Văzînd-o aceasta, împărăteasa nu mai era pusă pe gînduri, ci cuprinsă de adîncă întristare.

— Bărbate dragă — a grăit dînsa acum — toate ca toate, dar acum lucrurile au ajuns de mai rău nu se poate. Tu şi boierii tăi, boierii tăi şi tovarăşii lor ați ajuns de mîncați şi beți fiecare Ia o masă din cît s-ar

putea sătura cîte zece dintre cei flămînzi timp de o săptămînă. Puneți-vă frîu, căci omului de frunte mi-i sade nimic mai bine decît să se stăpînească pe sine însuşi şi să tragă de la gura sa pentiu că să Ie rămîie şi altora cîte ceva.

împăratul a ascultat şi de data aceasta-n tăcere, dar nu s-a mulțumit să-şi încrețească sprîncenele, să se posomirească şi să se-ncrunte.

A răbdat ei o dată, a răbdat de doauă ori, dar acum era de a treia oară, iar peste trei nu se trece.

Țiind deci să-şi petreacă viața împărăteşte, în toată tigna şi după pofta inimii lui, el a luat-o frumuşel pe împărăteasa cea sfătoasă şi a dus-o ca să o deie peste hotarele împărăției lui.

— Ce mai tot sfătuieşti pe alții să se stăpînească pe sine înşişi? i-a zis. Tu însăți nu eşti în stare să-ți stăpîneşti gura de muiere rea.

Deoarece împărăția lui era mare, de tot mare, el a dus-o, a tot dus-o, mereu a dus-o, iar cînd a ajuns la hotarele împărăției lui, a dat-o aruncată pe cellalt tărîm, de unde nici vestea nu mai poate să pătrundă pînă-n lumea oamenilor stăpîniți de rele îndemnuri.

Iar Negru-împărat îşi petrecea de aci înainte viața în toată lărgimea, căci nu mai era cine să-1 sîcăie, ca pîn-atunci păcătoasa aceea de împărăteasă.

S-au umplut curțile şi maidanele de cîni mîncăcioşi, s-au umplut drumurile de călăreți şi de fel de fel de trăsuri, se adunau pretutindeni oameni nesățioşi la mese-ncărcate de toate bunătățile, dar se sporeau de azi pe mîne şi flămînzii şi zdrînțăroşii pe la porțile celor bogați şi pe Ia scările palatelor pompoase.

Era de tot mare împărăția, dar încă mai mare era jalea mulțimii, care suferea, răbda şi se ruga lui Dumnezeu şi Maicii Preacurate ca să se-ntoarcă iar împărăteasa cea cu fața albă.

Ascultînd rugăciunile neîncetate, Maica Domnului s-a coborît pe pămînt şi le-a spus celor ce îi ieşeau în cale că Alba-împărăteasă se aflã departe, foarte departe, pe cellalt tărîm, în vîrful unei stînei ascuțite, unde nimeni nu se poate urca, şi plînge, plînge, mereu plînge de mila oamenilor ce sufăr şi rabdă. Ea nu va putea să

se-ntoarcă decît cu ajutorul unui om cu inima curată, care va răzbi pînă la ea şi o va lua pe sus, ca s-o aducă treeînd-o prin toate primejdiile ce va avea să-nfrunte.

Aflîndu-le aceste, azi unii, mîne alții şi din ce în ce mai mulți dintre cei inimoşi au plecat în drum lung, ca să o caute pe Alba-împărăteasă şi s-o aducă. Dar cei ce-au plecat plecați au rămas: nici măcar veste de la dînşii n-a mai venit. Era parcă i-a-nghițit pămîntul.

Intre atît de mulți nu era însă, precum se vede, nici unul cu inima destul de curată pentru ca să se poată-nvrednici a săvîrşi fapta cea bună, şi Maica Domnului era cuprinsă de mîhnire din ce în ce mai adîncă.

Iosif, logodnicul Fecioarei preacurate, şi-a luat deci toiagul din colțul casei şi-a plecat în lumea păcătoşilor, ca să vadă dacă nu cumva tot sunt şi acolo oameni vrednici de mila cerească.

Pentru ca oamenii să-şi deschidă inimile, el li s-a-nfățişat ca cerşitor nemernic, care umblă din poartă-n poartă ca să capete ici una, colo alta. îmbrăcat în zdrențe, desculț, cu capul gol şi cu părul vîlvoi, cu fața galbenă ca ceara şi cu barba zbîrlită, el nici nu putea să semene a om de dai-Doamne. Cu toate aceste, el bătea degeaba la toate uşile: cei ce-ar fi avut de unde să-i deie se uitau cu scîrbă la el şi-I luau la goană, iar cei miloşi n-aveau nici ei din ce să-şi potolească foamea.

Mergînd aşa — ca vai de el — sfîntul a ajuns la o casă dărăpănată, de ploaia îi răzbea prin acoperiş şi vîntul îi bătea prin pereții ici coşcovi, colo găuriți.

„O fi pustie casa aceasta", a zis el, şi era să-şi caute de drum, cînd iată că-i ieşi-n cale un băiet sărac, care ducea-n spinare pe bunică-sa, o babă trecută acum de o sută de ani, zbîrcită la față, cu trei dinți în gură, nu numai neputincioasă, ci şi oarbă de bătrînă ce era.

Rămăsese şi băietul acela tot desculț şi cu capul gol, îmbrăcat numai într-o cămăşuță, căci încălțămintea, căciula şi hainele şi le deduse altora care erau chiar mai săraci decît el.

Scurma, sărmanul, pămîntul de prinpregiurul casei ca să-1 afineze şi să semene-n el şapte bobi de fasole, care-i rodeau şapte sute, cîte un cățel de usturoi, din care se făcea o căpățînă de doisprezece căței, arpagic

cît bobul de grîu, din care ieşea ceapă cît pumnul, cartof cît aluna, din care îi creştea un cuib cît capul de purcel, şi le privea şi-ngrijea pe toate, ca să aibă nu numai pentru el, ci şi pentru alţii.

„Acesta e, aşa mi se pare, omul pe care-1 caut", grăi sfîntul şi-i zise cu multă umilinţă:

— Ziua bună!

Fănică, băietul sărac, se uită la el, şi ochii îi rămaseră aţintiţi asupra cămăşii bătrînului, care era nu numai prea mică pentru un om ca dînsul, ci totodată şi zdreanţă destrămată de i se vedea pe ici, pe colo pelea prin ea şi tremura, săracul, de frig.

— Mulţumesc de bineţe, moşule, îi zise. Dar o să-ţi fie frig în zdreanţă aceea de cămaşă.

– Frig îmi este, îi răspunse moşneagul, dar n-am ce să-mi fac, căci altă cămaşă nu mi-a mai rămas.

— S-o iai pe a mea, stărui băiatul, căci eu sunt mai tinăr şi rabd mai uşor Ia frig.

Mulţumit de bunul îndemn al lui Fănică, sfîntul făcu schimbul, nu însă ca să-i fie mai puţin frig după ce va fi îmbrăcat cămaşa băietului.

Imbrăcînd adecă băietul cămaşa cea zdrenţuită a moşneagului, el se simţea singur nu ştia cum. Cămaşa avea adecă darul că-1 făcea nemaipomenit de tare pe cel îmbrăcat cu ea şi în acelaşi timp şi nevăzut de alţii.

Că e nevăzut, aceasta n-o ştia încă Fănică, dar cînd a ridicat-o iar pe bunica Iui ca s-o ieie-n spinare, el a rămas buimac, atît i se părea de uşoară.

Uitîndu-se apoi împregiurul său, el a văzut că nu-1 mai vede pe moşneagul acela şi-a înţeles că e la mijloc o minune.

Minunea cea mare era însă că bunica Iui iar a-nceput să vadă şi s-a simţit în stare să umble cum umblase mai nainte.

„Dacă e aşa — şi-a zis el —- se vede că sunt rînduit să plec şi eu în drum lung, cum atîţia au plecat, ca s-o caut pe Alba-împărăteasă şi s-o aduc aici, pentru ca lumea să se bucure de bunătatea ei."

Pătruns de gîndul acesta, el şi-a pus opinci de viţel cu nojiţe de oţel şi a plecat în drumul din care atîţia şi atîţia nu s-au mai întors.

Plecat odată, el s-a dus, s-a tot dus şi mereu s-a dus, multe zile-n şir, pînă ce n-a ajuns la marginea împărăţiei, de unde numai pe cellalt tărîm mai putea să treacă.

Nu vedea, ce-i drept, nimic în faţa ochilor săi, dar trecea şi el cum au trecut ceilalţi, căci n-avea decît cu gîndul să se gîndească şi se pomenea unde n-a mai fost nici neam de neamul Iui — bîldăbîc cu ochii-nchişi, şi nu mai era unde a fost, ci-n Ţara Ciungilor, unde toţi oamenii aveau numai cîte-o mînă, căci cealaltă, fie dreapta, fie stînga, atîrna neputincioasă, numai oase-nşirate cu pele uscată peste ele.

Ciungii aceştia erau aceia dintre oamenii plecaţi in urma împărătesei, care nici mai departe n-au putut să meargă, nici înapoi nu mai puteau să se întoarcă.

Mai departe n-au putut să meargă pentru că la marginea ţării aceleia curgea un rîu lat, adînc şi repede curgător, peste care nici pod nu era, nici luntre nu aveau, nici înot nu puteau să treacă nişte ciungi ca dînşii. Voit-a la rîndul Iui fiecare dintre dînşii să treacă, dară tartorul, care străjuia la hotar, l-a apucat de braţ, l-a aruncat cît colo înapoi şi ciung a rămas de braţul pe care I-a strîns straja cea afurisită.

Umblau acum cu toţii ca vai de ei care-ncotro, şi nu mai ştiau ce să facă şi unde să-şi caute adăpost, căci înapoi nu era chip să se întoarcă.

Fănică a trecut şi rîul înot pînă la ţărmurul de dincolo, unde-ncepea Ţara Şchiopilor.

Aici se aflau oamenii care plecaseră pe urma împărătesei şi răzbiseră — numai ei ştiau cum — peste rîul străjuit de tartori. La hotarele de dincolo se aflau insă stînei înalte şi prăpăstioase, peste care nu puteau să treacă decît făcîndu-şi scări de tot lungi. Şi-au şi făcut ei scările şi le-au urcat, dar cînd au ajuns în vîrv, tartorul pus acolo de strajă le-a dat brînci, de s-au pomenit iar jos, şi şchiopi au rămas cu toţii, unii de piciorul drept, iar alţii de cel stîng, oameni neajutoraţi şi ei — tot ca vecinii lor, ciungii.

Ar fi putut să treacă tot nevăzut şi printre aceştia, dar s-a gîndit că ciungii şi şchiopii, avînd unii amîndouă picioarele, iar alţii amîndouă mînile, ar putea să-şi fie unii altora de ajutor. Vorba era numai că nu

puteau nici ciungii să-noate peste rîu la şchiopi, nici şchiopii să se-ntoarcă notînd la ciungi.

Deoarece pod peste rîu nu era-n stare să Ie dureze, a căutat prin cea mai apropiată pădure trei trunchiuri de copaci răsturnaţi de vînt, pe care i-a dus unul cîte unul în spinare pînă la rîu, i-a legat cu nişte curpeni lungi unul de altul şi a alcătuit astfel din ei o plută, pe care şchiopii cei cu doauă mini puteau să treacă pe vîslite la ciungi.

După ce a scos-o aceasta la capăt, a trecut peste stîncile cele înalte în Ţara Cocoşaţilor.

Aici trăiau adecă numai aceia dintre oamenii plecaţi pe urma împărătesei care, fiind îmbrînciţi de tartorul străjuitor, au căzut dincolo de stînci, încît li s-a frînt spinarea de-au rămas cocoşaţi.

Aceştia, avînd atît doauă mîni, cît şi doauă picioare, mai vîrtos puteau să Ie fie şchiopilor şi ciungilor de ajutor. Le-a făcut deci o scară, ca să poată trece la şchiopi, apoi a mers mai departe pînă la marginea Ţării Cocoşaţilor.

Aici a dat peste o vale strimtă şi adîncă, în care bătea un vînt turbat şi vîjiitor, încît îi asurzea pe cei ce treceau pe acolo.

In ţara aceea trăiau aceia dintre oamenii plecaţi în urma împărătesei, care n-au rămas cocoşaţi, şi mergînd înainte, au rămas surzi.

Din Ţara Surzilor a trecut apoi în Ţara Muţilor, care, nemaiavînd cu cine să vorbească, şi-au uitat limba, iar din Ţara Muţilor a trecut în Ţara Orbilor. Aici i-a îndrumat pe surzi şi pe muţi cum să-i conducă pe orbi, şi pe orbi cum să le fie celorlalţi de folos.

După ce a mai făcut-o şi aceasta, Fănică a răsuflat uşurat, ca orişice om care a pus la cale un lucru nu numai greu, ci totodată şi bun.

Se vede însă că orbii, care se aflau tocmai la marginea de dincolo, vedeau lucrurile mai bine decît toţi ceilalţi. Unul dintre dînşii, cel mai sfătos dintre toţi, văzind că Fănică vrea să meargă mai departe, i s-a pus în cale.

— Nu-ţi băga — i-a zis — capul în primejdie, căci de aici înainte se-ntinde Ţara Lighioanelor cu dinţi de

fier şi cu gheare de oţel, care-o să te facă miş-fărămiş. Şi chiar şi dac-ar fi să fie minunea minunilor, ca să răzbeşti printre ele, nici prin gînd să nu-ţi poată trece că o să ajungi pînă la împărăteasa, care se află-n culmea culmilor, unde pîn-acum nici un muritor n-a mai fost. Ar fi, precum ne-a venit vestea, pe acolo pe undeva un cal năzdrăvan, care poate să se-nalţe-n zbor pîn-acolo şi s-o treacă zburînd cu ea peste Ţara Lighioanelor şi peste noi pînă-n cellalt tărîm; n-ai să fii însă-n stare să pui mîna pe calul acela, care nu i se' supune orişicui.

— Multe am încercat, şi toate mi-au reuşit, i-a răspuns Fănică. O s-o-ncerc şi pe aceasta.

Avea dînsul pe ce să se razăme pentru ca să vorbească aşa, şi a şi trecut întreg şi nevătămat prin Ţara Lighioanelor, care ochi aveau, dar de văzut nu puteau să-1 vadă.

Nu era încă ieşit din Ţara Lighioanelor, cînd s-a ivit la mare depărtare-n faţa lui zarea luminoasă a unei lumi în care parcă şapte sori îşi revărsau pe-ntrecute razele.

Atît de multă era lumina în depărtarea aceea, încît Fănică mereu clipea, pentru ca nu cumva să-şi peardă şi el vederile, cum le perduseră nenorociţii rămaşi în urma Iui.

întristarea împărătesei era însă şi ea adîncă, atît de mare, încît lumina cea multă nu putea să răzbească prin ea, şi acolo sus, unde se afla împărăteasa, era o-ntunecime nepătrunsă de ochiul omenesc. Şi cu cît mai mult se apropia de stînca aceea, care se-nălţa ca un stîlp, cu atît mai ca-n amurg i se-nfăţişau toate, iar împregiuruî stîncii se uscase toată iarba udată de nesăcatele lacrămi vărsate de soţia horopsită a Negrului-împărat.

Fănică abia acum era cuprins de simţămîntul că-n adevăr se află pe cellalt tărîm, unde toate se petrec ca prin minune.

Plecase băiet în cale lungă ca să i se ajungă, şi-a tot mers, şi s-a dus, şi-a umblat de s-a făcut băietan şi-apoi flăcăiandru şi flăcău, iar acum era om în toată firea, şi nu ştia ce să facă şi cum să potrivească lucrurile ca multul umblat şi marile ostăneli să nu-i rămîie zadarnice.

Calul cel năzdrăvan păştea, ce-i drept, prin partea locului, şi n-ar mai fi avut nevoie să-1 caute. Una era însă să-1 fi găsit şi alta să-1 încalece şi să-1 stăpînească. Deşi nu putea să-1 vadă, calul îl simţea după miros, şi sforăia scoţînd flacără prin nări, necheza şi dedea cu copitele de scăpărau scîntei.

Nu era însă nici Fănică orişicine. Trăise viind de unde plecase într-o zi cît alţii-n şapte, într-o săptămînă cît alţii-n noauă, într-o lună cît alţii-ntr-un an şi cînd s-a aieptat cum numai dînsul ştia şi a pus mîna-n coama cea creaţă, calul, orişicît de năzdrăvan ar fi fost, a rămas ca înfipt în pămînt.

— Stai, zise grăind în limbă omenească. Stai, că-ţi simt puterea şi văd că mi-am găsit stăpînul. încalecă, voinice, şi ţine-te bine, că prin multe primejdii ai trecut, dar prin încă mai multe şi mai mari ai să răzbeşti dacă e vorba să te-ntorci de unde ai venit. Spune-mi cum să te duc: ca vîntul ori ca gîndul?

— Nici ca vîntul, nici ca gîndul — răspunse Fănică — ci saltă-te domol pînă-n vîrf, ca s-o luăm şi pe Alba-împărătească; iar de acolo înainte să ne duci în zbor întins şi legănat pînă în Ţara Orbilor.

Aşa a zis şi aşa s-a şi făcut.

Luată din zbor şi dusă legănat, împărăteasa a adormit cuprinsă de un somn liniştit şi adînc, din care nu s-a deşteptat decît după ce s-au coborît în Ţara Orbilor. Atît dînsul, cît şi mai ales dînsa rămaseră oarecum aiuriţi cînd se uitară împregiurul lor.

Nu mai era Ţara Orbilor tot cum o ştiau.

Ciungi şi şchiopi, cocoşaţi şi surzi, muţi şi orbi erau de-a valma. Deşi nici unul dintre ei nu era om zdravăn, ajutîndu-se între dînşii, ei făcuseră din cele şapte ţări una singură, iar aceasta era înfloritoare şi frumoasă, încît nu te mai saturai să te uiţi în toate părţile. Lighioa.^319 csle mai nainte îngrozitoare se-mblînziseră după ce li-au pilit dinţii cei de fier şi li-au scos cu cleştele ghearele de oţel, umblau printre oameni şi-i slujeau pe aceştia fiecare-n felul său.

' Altă minune şi mai de necrezut.

Aflînd c-a venit Alba-împărătească, oibii au fost cuprinşi de o dorinţă de a o vedea atît de rej ctoliţă, încît iar le-a venit lumina ochilor, ciungii au întins braţele spre ea, şchiopii au alergat la dînsa, cocoşaţii i-au stat drept în faţă, iar surzii şi muţii i-au auzit glasul cel dulce şi au început s-o binecuvînteze-n grai limpede.

— Nenumărate şi pline de bucurii să-ţi fie zilele vieţii! îi zise acum împărăteasa Iui Fănică. Mare bine mi-ai făcut mie, dar încă mai mare e binele de care se-mpărtăşesc cei mulţi, care aşteaptă de atîta timp ca să ne vadă întorşi în mijlocul lor.

In adevăr, aşa şi era.

In vreme ce împărăteasa-şi trăia zilele în vîrful cel înalt şi vărsa Iacrămi, Negru-împărat şi curtenii Iui, dimpreună cu slugile lor şi cu slugile slugilor, boierii de toate treptele dimpreună cu cei de casa lor, ba pînă chiar şi tîrgoveţii, fie neguţători, fie meşteşugari, se-mbuibau pe-ntrecute mîncînd şi bînd fiecare cît putea, de zece ori mai mult decît ceea ce i se cuvenea, îmbrăcîndu-se-n haine scumpe şi umblînd să se sperie unii pe alţii prin fel de fel de cheltuieli nebuneşti. Aşa azi, aşa mîne, multe zile de-a rîndul tot aşa, luîndu-şi unii bucata de Ia gura celorlalţi şi mîneîndu-se ca şi cînii flămînzi între dînşii, încît au ajuns în cele din urmă de nu mai aveau de unde să se sature şi se scobeau între dinţi cînd îi răzbea foamea şi pînă chiar şi împăratul cel fudul îşi înnoda zdrenţele hainelor, ca să nu-i curgă de pe trup.

Se-nţelege dar că mare le era bucuria cînd s-au pomenit în mijlocul lor cu împărăteasa cea miloasă însoţită de mulţimea celor înţelepţi pe urma îndelungatelor suferinţe, care-i îndrumau să se ajute între dînşii şi să-şi tragă de la gură fiecare pentru ca să aibă cu toţii destul din toate cele bune.

Abia acum s-a cuminţit şi împăratul şi-a înţeles cîtă dreptate avuse împărăteasa, şi de aici înainte au trăit cu toţii-n mare fericire, iar Fănică a rămas cel mai de frunte între sfetnicii împărăţiei.

MIELUŞELUL

Era o frumoasă zi de primăvară, soare cald pe cer senin, aer curat şi adiere uşoară, copaci de curînd înfrunziţi, pomi încărcaţi de flori, iarbă proaspătă şi deasă, clntece de păsări înveselite, bîzăit de albini neastîmpărate — pretutindeni şi în toate avînt spre o noaută viaţă.

Bebe, un băieţel de vreo cinci ani, pe cît de deştept, pe atît de plin de vlagă, a fost scos de către guvernantă la plimbare-n automobil cu Dida, surioara lui mai mică, o fetiţă frumoasă, cu obrajii rotunji, rumeni şi fragezi să-i tai c-un fir de păr, cu ochii mari sub gene dese, cu părul răsucit în cîrlionţi ce-i atîrnau peste umeri.

Era plăcut şi bine prin oraş, dar încă mai mult şi mai bine li se părea după ce au ieşit în cîmp deschis, la aer curat şi Ia lumină plină, unde vederea le străbătea Ia mari depărtări şi multe de toate se desfăşurau în faţa lor în amănunte pentru dînşii noi, nemaivăzute, iar guvernanta a poruncit ca automobilul să înainteze mai încet, pentru ca ei să Ie poată vedea bine.

Le şi vedeau, şi mai ici, mai colo săltau şi bucuria le izbucnea-n ţipete vesele. Dar cu toate aceste, parcă îi mai fericeau pe copii, care alergau pe ici, pe colo desculţi paste pajiştea verde de la marginea drumului.

— Ah! ce frumos! strigă deodată Dida, şi automobilul se opri.

La marginea drumului îşi păştea o babă cele cîte^a oiţe ce-i mai rămăseseră din tuima de odinioară. Unele dintre ele aveau mieluşei, care zburdau fiecare împregiurul mumei sale făcînd fel de fel de săltaturi hăzcase, încît era o mare plăcere să-i vezi. Cu deosebire hărăbor şi vioi era unul mai mic şi de tot negru, care numai în frunte şi-n vîrful cozii avea cîte o pată albă. Văzîndu-1, Dida sălta şi ea şi bătea din palme: voia cu orice preţ să-1 ieie-n braţe, să-1 mîngîie şi să-1 sărute pe pata din frunte.

A şi făcut-o aceasta după ce s-a coborit din automobiS.

Bebe ţinea însă să-1 poarte şi el în braţe şi a sărit să-1 ia de la dînsa. Fiindcă Dida nu voia să i-1 deie, îl trăgeau, el în o parte şi ea în alta, încît erau p-aci, p-aici să-1 dezghine, să se-ncaiere şi să-şi scoată unul altuia ochii cu ghearele.

Atît li se părea de drăgălaş, încît erau să-1 omoare cu dragostea.

Guvernanta alergă să-i despartă şi să scape bietul de mieluşel.

— Şi ce ai să faci cu el? o-ntrebă după aceea pe babă.

— Ce am să fac!? răspunse baba. Auzi întrebare! Il mai ţin pînă la Paşti, apoi îl tai, ca să-1 mîncăm de sfintele sărbători.

— N-o să-ţi fie milă de el? stărui guvernanta.

— Milă!? Auzi vorbă! grăi baba. Acesta e rostul lui în lumea aceasta. De ce adică 1-a fătat oaia, dacă nu pentru ca să ne-ndulcim noi din carnea lui şi pentru ca din pielea lui să-şi facă vreunul dintre flăcăi căciulă!?

Auzind asemenea vorbe păgîneşti, atît Bebe şi Dida, cît şi guvernanta s-au înduioşat şi le era cît se poate de apropiat gîndul de a cumpăra mieluşelul ca să-1 scape de pieire şi să-i facă parte de o viaţă plăcută.

Greu nu le-a fost să-şi împlinească gîndul, căci bani aveau, şi omul, fie tînăr, fie bătrîn, rîvneşte la bani, şi baba se bucura că-şi poate vinde mieluşelul cu preţ bun.

— Are, ce-i drept, să mai plîngă că şi-a perdut muma şi iarba cea fragedă — a zis ea — dar o să-i treacă după

Ce Se va fi deprins cu drăgălaşii aceştia de copii şi Va fi apucat să soarbă laptele din ciob.

Ştia baba ce zice, dar nu toate s-au împlinit potrivit cu prevederile ei.

Pe drum la-ntoarcere, ca să nu mai fie supărare, cînd Dida, cînd Bebe ţineau mieluşelul în braţe. Il mîngîia dînsul, şi cu atît mai vîrtos dînsa, dar mieluşelul făcea mereu „be-be" şi iar „be-be". Orişicît de mult l-ar fi mîngîiat, el îşi dorea mama, de care a fost despărţit. Jale, mare jale: să-i plîngi şi iar să-i plîngi de milă.

Sosiţi acasă, în curtea cea- mare şi luminoasă şi-n casele cele cu multă lărgime, copiii i-au dat mieluşelului drumul, ca să alerge pe asfaltul curat, să bea apă de pe el, şi pe covoarele moi, care acopereau parchetul lucios, şi i-au aşternut într-un coş culcuş din cea mai moale vată. Mieluşelul şi aici tot „be-be" şi iar „be" voia să alerge pe pajişte verde şi să se culce pe pămînt rece şi răcoritor.

Laptele din ciob nu voia la-nceput mieluşelul să-1 soarbă, dar foamea e stăpîna atoatecovîrşitoare, şi el, încetul cu încetul, a-nceput să se-nfrupteze. Tot „be-be" şi iar „be-be" însă, căci laptele supt Ia ugerul mamei sale tot nu putea sa-1 uite.

Behăia, sărăcuţul, nu numai de dimineaţa pînă seara, ci şi-n timpul nopţii, încît nu mai era chip să stai cu el sub acelaşi acoperiş.

— Scăpaţi-mă de pacostea aceasta ! a zis dar in cele din urmă cocoana Laurenţia, muma celor doi copii şi stăpîna casei. Duceţi-1 de unde l-aţi luat.

li era ei uşor s-o zică aceasta.

Cum să-1 duci cînd Dida şi Bebe ţineau atît de mult să-1 poarte-n braţe, să-1 mîngîie şi să-1 hrănească, încît ar fi fost gata să-i deie şi rahat, şi ciocoladă, şi cele mai dulci bomboane!?

Cum să-I dai după ce l-ai cumpărat cu bani, pe care ştiau prea bine că n-o să ţi-i mai înapoieze baba !?

Chiar şi dacă le-ar fi perdut însă din vedere aceste, mai era la mijloc şi vorba babei că oaia şi-a fătat mielul pentru ca oamenii să-1 mănînce în zi de sărbătoare.

fWrta velurului I, *Povesti,* apărut Ia „Certea românească" §921) Ediţii?"de *Poveşti* apărute în timpul yiet.i scriitorului au aceeaşi copertă (la volumele I şi 11).

5a!STăuF^ apărute du,ă 23 August 1944:-PacaZa m Tine^ *Ioanea Mamei,* Ed. imeretului, 1963; Pam/« m sa^Z foi, Ed. Tineretului, 1965.

— Ei bine! zicea bucătarul cu şorţ alb, de ce să-1 mănînce baba cea ştirbă şi să nu-1 punem noi pe masă fript la tavă!?

Baba mai spusese că mieluşelul nu va mai plînge pe behăite după ce se va fi deprins cu copiii şi va fi apucat să soarbă laptele din ciob. Bebe şi Dida se duceau deci cu el în cel mai înfundat fund al grădinii, ca să nu-1 mai audă behăind nici cocoana Laurenţia, nici bucătarul, care ascuţea mereu cuţitul cel mare şi pregătea tava.

în zadar însă toate, căci mieluşelul mama nu şi-o uita, cu copiii nu se deprindeaşi, behăind mereu, slăbea văzînd cu ochii.

— Păcat de el, zicea bucătarul ascuţindu-şi mereu cuţitul. Dacă-1 mai ţinem aşa, îşi pierde încetul cu încetul toată grăsimea şi toată carnea cea fragedă, încît nu se mai alege de el decît o piele şubredă întinsă pe nişte oase subţiri.

Intr-una din zile, o fi fost de Paşti, înainte de Paşti ori după Paşti, mieluşelul nu mai supăra pe nimeni prin behăiturile sale. Fie că nu-şi mai dorea mama şi cîmpul acoperit cu iarbă verde, fie că i se va fi întîmplat altceva. Iar pe masă feciorul cu mănuşi albe a adus de la bucătărie o friptură minunată. Vor fi dat ori nu vor fi dat cu socoteală ce-a fript bucătarul la tavă, Bebe şi Dida au mîncat cu multă poftă, căci erau flămînzi şi foamea e stăpîna lumii.

Ştia baba ce zice cînd spunea că oaia-şi face mielul pentru ca oamenii să-I mănînce-n zi de sărbătoare.

PIFI
Poveste

Fifi, un eănăraş de toată frumuseţa, îşi trăia zilele răsfăţîndu-se-ntr-o largă colivie de sîrmă galbenă.

Dimineţile, stăpîna lui, o domnişoară dulce la fire şi totdeauna veselă, îi dedea drumul prin odaia luminoasă şi bine aerisită. In vreme ce el zbura neastîmpărat de ici pînă colo, ea îi curăţea colivia, punea în ea proviziunile de seminţe bine alese şi de apă proaspătă, aşeza printre sîrmele strălucitoare ici o bucăţică de zahăr dulce, colo un smoc de buruiană verde şi fragedă, apoi se dedea Ia o parte, lăsînd colivia deschisă.

Adimenit de bunătăţile din colivie, Fifi întră de bună voie şi începea să pişte mai din zahăr, mai din seminţe, mai din buruiana verde. Drăgălaşa lui stăpîna închidea apoi colivia pe care o atîrna iar în cuiul din fereastră, la un loc unde soarele nu bătea niciodată, dar de unde Fifi putea să vadă cele ce se petreceau pe afară, în lumea cea largă a Iui Dumnezeu.

Aşa-şi petrecea Fifi viaţa, azi ca ieri, mîne ca azi. în faţa ferestrii se-ntindea o mare grădină, cu răzoare umbroase, cu pajişti verzi şi cu luminişuri bătute de soare — în mijlocul desişurilor de copaci frunzoşi.

Din cînd în cînd, ieşea din desiş cîte o vrabie sprintenă şi isteaţă şi, cîntînd „cirip ! cirip !", înainta — tip-tip ! — săltînd în doauă picioare cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd înainte spre uşa sufrageriei, unde slujnica cea harnică scutura de obicei fărămiturile ramasâ pe faţa de masă.

Culegea vrăbiuţa citeva fărămituri, apoi iar „cirip ! cirip !" şi tip-tip mai departe, unde găsea fie un grăunte, fie o semincioară, fie o musculiţă ori un vermuşor.

Mai la o parte, sub o coastă, se afla un şipot, de unde apa limpede şi rece curgea peste prundiş curat. Vrăbiuţa, „cirip ! cirip!" şi tip-tip pîn-acolo, îşi stîmpăra setea, se scălda-n toată tigna şi, după ce se răcorea, iar mai departe, zbura, —- sfîrr! — pînă-n desiş, mai ciripea şi iar se-ntorcea să-şi caute fărâmiţe, şi grăunţe, şi vermuşori, şi musculiţe.

Fifi se uita, Ie vedea toate şi era cuprins de înduioşare din ce în ce mai adîncă.

„Cît de prost ştie să cînte ! îşi zicea. «Cirip ! cirip !» şi iar«cirip !» şi numai «cirip !» Şi cîtdeurîteîi sunt penele— cenuşii ca pămîntul uscat de arşiţa soarelui! Şi cu toate aceste, cît de fericită e: zboară şi aleargă — tip-tip ! — în draga ei voie, stă, cînd vrea, în bătaia soarelui dogorîtor, se răcoreşte-n umbră de desiş, se scaldă-n apă limpede şi rece şi-şi alege după plac hrana care-i prieşte, o fărâmiţă, un vermuşor, un grăunte, o musculiţă, după pofta inimii. Iară eu — urma — care sunt îmbrăcată-n pene atît de frumoase şi cînt atît de frumos, eu sunt osîndită, să stau aici închisă-n colivie ca un făcător de rele, supusă la bunul-plac al unei domnişoare care mă iubeşte, precum se vede, dar tocmai de aceea nu mă lasă să mă bucur de libertate. O ! se tîngui, penele mele cele frumoase şi măiestria mea în ale cîntării sunt nenorocirea vieţii mele!"

Se-ntîmpla cîteodată că un uliu, un şoim ori vreo altă pasăre răpitoare dedea tîrcoale pe deasupra grădinii. Vrabia, totdeauna, nu numai sprintenă, ci şi cu ochii-n patru, nu mai făcea „cirip !", ci zbura ! — huşti! — în adăpostul desişului. Altădată motanul stetea la pîndă şi se apropia tîrîş-tîrîş, ca un hoţ ce era, dar cînd el îşi lua vînt ca să se arunce asupra prăzii, vrăbiuţa cea isteaţă — zbirr! — în vîrf de copac. Fifi se uita cu inima încleştată şi sălta de bucurie în faţa ruşinii păţite de cotoiul viclean.

„Ce fericire ! zicea iar. Ce viaţă plină de farmec !"

Domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire simţea adeseori că Fifi al ei cîntă cu duioşie neobicinuită.

— Ce-i, Fifică? întreba dînsa. Ce te doare de-ţi e cîntecul atît de duios!?

Fifi nu putea decît să-i cînte, drept răspuns, cu încă mai deplină-nduioşare, pe care stăpîna lui nu era-n stare s~o-nţeleagă.

Intr-una din zile, cînd Fifi zbura, ca de obicei, prin casă, fereastra era închisă ca alte daţi, dar rămăsese deschisă uşa care da-n tindă, despre cerdacul casei.

Fifi, de atîte ori adimenit de soarta cea bună a vrăbiuţelor, a căzut în ispită şi-a ieşit în tindă, iar din tindă-n cerdac şi huşti! ca vrabia ! în desişul de copaci frunzoşi.

— Fifi! Fifică ! vino la mămica ta !

In zadar însă, căci Fifi, fericită de a se şti liberă, zbura din cracă-n cracă, din copac în copac, mai departe şi tot mai departe, pînă ce nu s-a perdut în lumea cea largă.

„Ah ! păsărică, scoasă din minţi, suspină acum domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire; ce-o să se aleagă de tine, rătăcită printr-o lume pe care n-o cunoşti şi care nu stie să pretuiască darurile cu care te-a înzestrat firea!?"'

Zburînd din copac în copac prin arşiţa soarelui dogoritor, păsărică, deprinsă a zbura numai de ici pînă colo prin casă, a rămas în cele din urmă istovită, cu ochii împăingeniţi, cu aripile atîrnate şi gîfăind din greu. Se uita cuprinsă de mare uimire la bolta cea nemărginită a cerului, cînd, deodată, se ivi-n faţa ei o pasăre uriaşă, cu picioarele lungi şi cu ciocul înspăimântător de mare şi roşu — parcă muiat în sînge. Era cocostîrcul nemilos în faţa broaştelor, şi Fifi, deşi obosită moartă, nu ştia unde să zboare şi unde să se ascundă.

Peste puţin, altă spaimă.

Ieşind în cîmp deschis, ea rămase încremenită în faţa întinderii nesfîrşite pe care o cuprindea cu ochii. Aproape de ea însă, cu totul aproape, păşteau nişte boi cu ochii mari şi cu coarne grozav de lungi şi ascuţite, — fiinţe fără îndoială neasemănat mai primejdioase decît pisica, de care vrabia se păzea cu atîta dibăcie. Fifi dar, cuprinsă de groază, iar zbură mai departe-

Trecînd astfel din primejdie-n primejdie, din spaimă-n spaimă, cu inima-ncleştat-ă, gîfăind mereu- şi-a petrecut ziua. N-a ajuns să se odihnească, nici să-şi astîmpere setea ori să se scalde ca vrăbiuţa, nici mai ales să-şi găsească hrană, căci nu găsea nicăiri seminţe care-i priau ei.

-— Am să pier rătăcind prin lumea cea largă! se tînguia dînsa cînd noaptea cu umbrele ei tainice a găsit-o secată de puteri şi lihnită de foame.

Şi totuşi... cînd s-a pornit adierea cea blîndă a-nserării, una cîte una se iveau stelele pe tăriile cele fără de sfîrşit ale cerului senin, ici Luceafărul, colo Cloşca cu pui, mai departe Carul cu boi, stele multe, din ce în ce mai numeroase, nenumărate stele, iar în cele din urmă răsări şi luna plină şi-şi revărsă lumina peste lumea cea tăcută.

Aşa ceva nu mai văzuse Fiii niciodată şi nici nu-şi putea-nchipui atîta bogăţie de farmece: ea-ncepu să cînte în tainica linişte a nopţii de toamnă, acum întîia oară de cînd scăpase din colivie.

Scurtă i-a fost însă şi de astă dată fericirea, căci de la dreapta se auzi peste puţin ţipătul cucuveicii, de la stînga străbătea prin tăcerea nopţii urîciosul busumflat al huhurezului, şi ici flutura prin văzduh un liliac, colo zbura o bufniţă, iar mai departe-şi căuta dihonii prada. Fiecare clipă era-mpreunată cu primejdiile ei! înspre miezul nopţii s-a pornit apoi un vînt aspru, cerul s-a acoperit de nouri negri şi-n cele din urmă a-nceput să ploaie, şi biata păsărică tremura de frig şi nu mai ştia unde să se adăpostească şi cum să scape de primejdiile ei pîn-acum necunoscute.

Acum abia a-nceput să-şi deie seamă că domnişoara cea drăgălaşă şi dulce la fire nu îi era temnicer, ci purtător de grijă; abia acum se dumirea cît de primejdioasă e libertatea în mijlocul unei lumi cu care nu eşti deprins, încît nu ştii care-ţi sunt adevăraţii binevoitori şi care duşmanii nemiloşi, nici ce-ţi prieşte şi de ce trebuie să te fereşti,

în crepătul zorilor de zi Fifi a pornit deci să-şi facă calea-ntoarsă şi să bată la fereastra în care-şi lăsase colivia atîrnată.

Bun gînd, dar prea tîrziu venit: ea nu mai era-n stare să-şi găsească drumul pe care venise, şi a rătăcit la dreapta şi la stînga, cuprinsă de deznădăjduire, pînă ce n-a dat peste un motan nesăţios, care a-ncolţit-o şi a răpus-o, ca să le fie altora pildă.

PISU
Povestire

Cocoana Milena era o băbuşcă măruntă — nu afara din cale bătrînă, dar plăpîndă, stoarsă de zile petrecute-n fel de fel [de] amărăciuni; nu bolnăvicioasă, nici gîrbovă, dară cîrcită şi sleită de puteri. Mai era, cum se zice, şi putredă de bogată şi bine văzută pretutindeni unde se ivea, dar cu toate aceste nenorocită, căci, dacă e vorba,(norocos nu e cine e socotit, ci cine el însuşi se simte fericit,dar fericită, biata de ea, nu s-a simţit niciodată-n viaţa ei, ba acum, la bătrîneţe, chiar numai pe gemute o duce de azi pe mîne.

Şi ce viaţă a mai avut şi ea !?

De mumă-sa nu-şi mai aduce aminte. Era mică de tot cînd s-a dus cu cineva-n lume şi, prăpădindu-se-n urmă, i-a lăsat o mare moştenire.

Tatăl său, om voinic, foarte chipeş, totdeauna gătit ca un făt-frumos şi foarte dulce la fire, avea mare slăbiciune pentru ea, dar îşi petrecea viaţa-n aventuri, în călătorii şi-n tot felul de sporturi, şi astfel era nevoit s-o lase sub purtarea de grijă a unei madame foarte pricepute, care o ferea de curente şi de alte primejdii, o ţinea departe de copiii care nu erau de seama ei, îi cultiva obrajii, mînile şi unghiile şi-o ţinea strînsă-n corset croit cu iscusinţă ca să se deprindă a-şi ţinea trupul cum li se cuvine persoanelor de înaltă distincţiune.

Prăpădindu-se şi tatăl ei în urma unui duel, ea a rămas sub ocrotirea unei rnătuşi, sora mai mare a răposatului, şi a luat altă moştenire mare.

Mătuşa a îmbrăcat-o-n haine de doliu şi-a ţinut-o mai cu guvernante, mai prin pensionate, mai în călătorii pînă ce n-a ajuns s-o mărite după unul în toate privinţele potrivit, om bogat şi foarte subţire şi el, dar tocmai de aceea deprins a-şi petrece viaţa după placul Iui. El ţinea mult la soţia sa, căreia îi zicea „îngeraşul meu", dar nu lipsea nici de Ia datoriile lui către societate. Treceau deci săptămîni, adeseori chiar luni de zile fără ca el şi ea să se vadă.

Pe cînd Iui i se ura acasă ori la vreuna dintre moşiile lor, ea se simţea înăbuşită în oraş şi mai ales în mijlocui lumii zgomotoase, care aleargă după plăceri, şi fugea Ia moşia ei de la poalele munţilor, unde avea castel cu mare lărgime şi cu terasă de pe care se deschidea în adierea răcoroasă o încîntătoare vedere peste parc la vale şi asupra împregiurimilor bogate-n privelişti.

Avea şi ea plăcerile ei.

Ţinea să aibă cei mai frumoşi cai, armăsari negri, care-şi umflă nările, şi să le pună zurgălaie, ca să răsune departe cînd li se dă drumul în goană mare. Gînd apoi valea era umbrită de nori, ori pe-nserate, cînd se răcorea, ea se tolănea-n trăsura ei cea largă, închidea ochii, şi cei patru armăsari o duceau în zbor sălbatec departe, tot mai departe, s-o scoată parcă în altă lume.

într-una din zile însă unuia dintre cei patru zmei i s-a năzărit de ceva, şi el a luat zăbalele-n dinţi. Ceilalţi trei, tot sirepi şi ei, au făcut peste puţin Ia fel, şi ea s-a pomenit în cele din urmă aruncată-n şanţul de la marginea drumului.

De atunci armăsarii îi sunt tot atît de nesuferiţi ca oamenii, şi ea-n trăsură numai la mare nevoie şi cu multă băgare de seamă se urcă.

I-a rămas altă plăcere: pe înserate, cînd se-ntorceau vitele de la păşune, stetea pe terasă şi se încînta de sunetul tălăngilor. Soseau boii cu tălăngi mari, vacile cu altele mai mici, oile şi caprele cu tălăngi de tot

mici. Pînă chiar şi porcii alergau guiţînd cu tălăngi de gît.

Tala-tili-tele-tolo! era de toată frumuseţea!...

Din cînd în cînd însă se-ntîmpla că berbecii, şi ţapii se băteau în coarne, vierii» se încolţeau, ba-ntr-una din zile taurul cel frumos, care purta cea mai mare dintre toate tălăngile, şi-a perdut sărita, şi cucoana Milena a văzut cu ochii ei de femeie duioasă cum el s-a repezit la unul dintre trecătorii nevinovaţi şi l-a luat în coarne.

De atunci vitele, caprele şi porcii n-o mai încîntă, nici chiar avînd talangă Ia git.

Astfel i se făcea lumea din ce în ce mai pustie, cînd i-a venit vestea că soţul ei a murit într-un sanatoriu de o boală ei necunoscută şi a lăsat un testament în care se afla şi dispoziţiunea: „Las soţiei mele mult iubite doauă treimi din averea mea, pentru ca să mă poată uita mai curînd".

Ea a pus iar doliu şi a prins slăbiciune pentru cînii de tot felul, pe care îi adunase răposatul pe Ia moşiile lui. N-a putut însă nici această slăbiciune să ţie mult. I-a fost destul să-i vadă cum se hîrjonesc şi se muşcă între dînşii, pentru ca să nu-i mai pună nici pe ei mai presus de oameni.

A murit, în sfîrşit, şi iubita ei mătuşica, văduvă fără de copii, care pe dînsa şi numai pe dînsa o avea moştenitoare.

„Nenorocita de mine! ce o să se aleagă de mine, femeie neajutorată şi cotropită de atîtea moşteniri mari! se văieta dînsa, şi luă hotărîrea de a se-ntoarce iar la oraş, unde îi steteau de atîta timp goale casele cele mari, săli, ganguri şi biurouri şi biblioteci, sufragerii şi bufeturi, odăi peste odăi şi iatacuri peste iatacuri şi tot ceea ce nu mai poate să lipsească Ia o casă cumsecade.

Orişicît de multe şi de mari ar fi fost însă încăperile cele bogat luminate, ea-şi petrecea viaţa numai în doauă chichineţe: în iatacul ei de dormit şi-n odaia turcească, unde-şi lua de obicei şi masa.

Patrusprezece slugi de tot felul îşi făceau fiecare-n felul ei treaba prin casă, prin curte şi prin grădină,

prin grajduri şi pe la coteţe, dară dînsa trăia-n mijlocul lor numai singură-singurică cu Pisu, o pisică bine hrănită, cu deosebire frumoasă şi cuminte, albă, de tot albă, cea din urmă slăbiciune a ei.

Pisu avea iatacul ei deosebit şi sluga ei particulară, care îi mătura-n fiecare zi prin iatac, îi premenea culcuşul, schimba cenuşa din cutia bine ştiută, ştergea praful şi aerisea, — toate aceste fără ca să ţie seamă că Pisu dormea de obicei în iatacul cocoanei, la picioarele patului, iar zilele şi le petrecea mai ales torcînd în braţele cocoanei.

Avea baba obiceiul de a se scula cu noaptea-n cap şi ţinea ca să fie pretutindeni dereticat, măturat, aerisit şi şters. Îmbrăcată dar, ea o pornea-n inspecţiune din salon în salon, din sală-n sală, din odaie-n odaie, din iatac în iatac, pînă jos in bucătărie şi-n cămară, ba intra adeseori şi prin iatacurile slugilor, ca să vadă cum îşi face fiecare treaba şi dacă e ori nu pretutindeni curăţenie şi bună rînduială. Nu i-ar fi priit nici cafeluţa de dimineaţă, nici prînzul, nici cina dacă nu şi-ar fi îndulcit viaţa începîndu-şi ziua cu cicăliturI. De ce era adecă bogată şi de ce plătea lefuri şi hrănea atîta lume ! ?

Sunt oameni care, avînd acrime-n stomac, îşi fac sie înşişi viaţa nesuferită, căci nu le prieşte nimic. Ea avea acrime-n suflet şi Ie făcea viaţa nesuferită celor nevoiţi a-şi trăi zilele cu dînsa.

Ziua şi-o petrecea bătrînă mai ales şezînd turceşte pe sofa, în odaia numai pe jumătate luminată, şi mîngîind din cînd în cînd pe Pisu, care torcea ca orişicare pisică ce se simte bine în pielea ei.

De urît nu i se ura niciodată, şi numai rar de tot i se intîmpla să puie rnîna pe cărţi, ca să dea o pasiansă.

Bătrînii, dacă e vorba, n-au decît să-şi aducă aminte de faptele pe care le-au săvîrşit pentru ca să le treacă de urît. Dacă plăcute sunt amintirile, li se-ndulcesc prin ele zilele de bătrîneţe. Aducîndu-ţi însă aminte de cele petrecute-n timpul vieţii tale, de cele mai multe ori te miri tu însuţi de tine. Nu înţelegi,

părea, curii ai fost în stare sa răzbeşti în luptă cu atîte neajunsuri, cu atîte răutăţi, cu atîte amărăciuni, cu atîte urgii.

E un fel de vitejie să treci pînă la adinei bătrîneţe prin vălmăşagul vieţii, şi baba se simţea înălţată-n gîndul ei cînd îşi dedea seamă cîte suferinţe a avut, cît de puţin s-a bucurat de viaţă şi mai ales cît de multe şi de mari sunt relele pe care ar fi putut să le facă folosindu-se de bogăţiile ei şi nu le-a făcut, deşi oamenii îi erau nesuferiţi.

Mult, insă, mare şi felurit era şi binele pe care ar fi putut să-1 facă şi nu 1-a făcut.

Ea şi de aceasta era mulţumită, căci după toate cele păţite de dînsa nu erau oamenii vrednici să le faci vreun bine. Nu ! îndemnul de a le uşura altora sarcina vieţii era stins din sufletul ei, dacă va fi fost în el vreodată.

Adunase încetul cu-ncetul la un loc patru mari moştenirI, din care pregătea una singură. Asupra acesteia erau îndreptate rîvnirile celor mai de aproape ai ei, veri şi verişoare, nepoţi şi nepoate, tot persoane subţiri, care erau dumirite asupra regulelor de bună-cuviinţă în toate amănuntele lor şi ţineau cu tot dinadinsul seamă de ele — cînd vorba era de o rudă atît de respectabilă şi de simpatică cum e la vreme de bătrîneţe orişicare împărţitor de moşteniri mari. Nu trecea deci zi dată de bunul Dumnezeu fără ca să aibă baba vreo vizită, fie vreuna dintre rude, fie vreun filantrop zelos, care stăruia să-şi asigure nemurirea întemeind vreun mare aşezămînt de binefacere.

Toţi o-ncredinţau că ţin prea mult să afle cum îi stă foarte scumpa sănătate, toţi o-ntrebau de fiecare dată dacă nu cumva li-e dat să aibă parte de mulţumirea de a-i face vreun serviciu, toţi erau mult doritori de a petrece un ceas cu deosebire plăcut stînd de vorbă cu dînsa.

Acreala dospea-n sufletul mult ispititei bătrîne, care se bucura că mai trăieşte şi dorea să tot trăiască, pentru ca să-şi poată potoli focul dîndu-şi gîndurile fără de-ncungiur pe faţă şi spuindu-i fiecăruia adevărurile ce-1 ustură.

îî

Intr-una din zile, aşa, mai pe-nserate, cucoana Miîena şedea ca de obicei pe sofaua din odaia turcească, ţiind — tot ca alte dați – în brațe pe Pisu, care torcea şi acum.

Melania, o coconită trăită-n lume şi cu deosebire elegantă, fiind cu rîndul să-i ție prea scumpei mătuşi de urît, se uită lung şi foarte cu drag în ochii cei mari şi rotunzi ai pisicii.

-— Tare eşti blajină şi cuminte! îi zise netezind pe mîngîiate părul ei cel de tot alb.

Baba zîmbi cu răutatea ei acum firească.

— N-ai — zise — Melanio, nevoie să te dezbraci de firea ta cea adevărată facîndu-te făţarnică şi măgulind pe Pisu al meu pentru ca să mi te vîri sub pele. Am luat de mult hotărîrea de a te pune în fruntea moştenitorilor mei!

Melania se ridică puţin pentru ca să poată face o mai adîncă-nchinăciune.

—- Nu sunt — grăi dînsa — vrednică de atîta bunăvoință din partea d-tale.

— Nu e vorba nici de vrednicie, nici de bunăvoință, o-ncredință bătrînă. Tu ştii că eu numai după pofta inimii mele le fac toate. Nu eşti, ce-i drept, cea mai apropiată dintre rudele mele. Buna ta a fost nepoată de vară a bunicii mele. Lucru puțin, dar mult mai apropiate nu-mi sunt nici celelalte rude, şi ele o să crape de ciudă cînd vor afla că ţie ţi-am lăsat partea cea mare.

— N-ai — întîmpină Melania — să ţii seamă de gradul înrudirii, ci de dragostea pe care o au fiecare către d-ta.

— Dragostea!? răspunse baba mîngîind pe Pisu, aceasta e potrivită cu mărimea părţii la care rîvneşte fiecare. Tocmai de aceea-ţi spun că te pun în fruntea moştenitorilor mei. Mai ales de dragostea ta ţiu să am parte.

Melania iar se ridică puţin, pentru ca să poată face o şi mai adîncă plecăciune.

— N-ai nevoie să-ți dai silința, căci dragostea mea 0 ai de mult, stărui dînsa.

— Totuşi, totuşi... stărui şi baba. Aşa puțintică silință nu e niciodată de prisos. Te ştiu fată cu inima deschisă, care nu umblă cu minciuni şi nu ţine să-nşele lumea, ci se dă pe faţă cum în adevăr e. Te-nşeală bărbatul, mințindu-te azi într-un fel şi mîne într-altul, ca să-şi poată petrece nopţile prin cluburi şi cine ştie mai pe unde. Tu nu te faci, ca alte femei, că nu ştii şi nu înţelegi, nici nu-1 minți pe el, ci drept răzbunare îți petreci şi tu fără de făţărnicie şi după pofta inimii tale.

Melania-şi ridică cu îndărătnicie capul.

— E i ! zise, parcă viaţa de care avem parte e vrednică să ne ostenim siluindu-se fiecare pe sine însuşi ca să ascundă adevărul! Chiar dac-aş voi s-o fac, m-aş canoni-n zadar, căci oamenii sunt şi destul de-nrăiți, şi destul de vicleni pentru ca să afle adevărul şi fără ca eu să-1 fi mărturisit, ba îi mai şi pun vîrf, adăugînd şi de la dînşii cîte-o floricică. Faci ce vrei şi zici că puţin îţi pasă de ceilalţi.

— Aşa este! strigă baba. Pază gurii de dragul oamenilor n-ai să-ţi pui! Aşa zic şi eu! Tu eşti între toate rudele mele cea mai apropiată sufleteşte, gîndeşti şi simți ca mine, îi desprețuieşti tot ca mine pe oameni. Eu, urmă ea plină de zel, dac-aş fi avut copii, nu m-aş fi bălăbănit cu ei, ci aş fi plătit acolo cuiva ceva, ca să le poarte de grijă: aşa faci şi tu, care ai, sărmana de tine, din păcate, trei copii. Sunt deci încredinţată că bogăţiile pe care ţi le voi lăsa nu vor fi risipite prosteşte, ci le vei întrebuința ca femeie înțeleaptă spre a-i necăji pe cei ce vor fi rîvnind la ele.

— Ba bine că nu! răspunse Melania. Parcă n-am avut de la cine să iau învăţătura!? Lumea zice că eşti calică, zgîrcită, iubitoare de arginţi şi cine mai ştie ce pentru că nu risipeşti dînd cu mîna largă la dreapta şi la stînga, ci păstrezi, aduni, îngrămădeşti, ca să ai din ce în ce mai mult. Eu te-am înţeles din capul locului şi-ţi dau dreptate, dar firea mi-e alta şi n-am să fac tot aşa, ci voi cheltui, ca să crape

de ciudă aceia cărora nu le da mina să se pună in rinei cu mine.

— Aşa te ştiu şi aşa mi te şi vreau! strigă baba. O ştii, dacă e vorba, şi tu aceasta şi mi-o spui ca să mă-neînţi. Să ştii însă că nu aceasta, nu numai aceasta e ceea ce m-a făcut să iau hotărîrea de a te pune în fruntea moştenitorilor mei.

Ştii prea bine că am mare slăbiciune de pisica aceasta, urmă ea cuprinsă de înduioşare. Atît mi-a mai rămas şi mie: e-n lumea aceasta singura fiinţă care nu mă supără niciodată. Are, precum vezi, dinţi ascuţiţi şi nu mă muşcă, şi gheare lungi şi încă mai ascuţite, dar nu mă zgîrie. Mă cuprinde jale adîncă gîndindu-mă ce-o să se aleagă de ea după moartea mea şi-mi vine cîteodată s-o omor pentru ca să pot muri şi eu liniştită-n mijlocul noianului de oameni răi.

— Vai de mine! strigă Melania. O să purtăm noi toţi şi toate pe-ntrecute grijă de ea !

— Nu te pripi, fata mea ! ia-o mai domol! întîmpină baba. Voi toţi şi voi toate o ziceţi aceasta acum şi-o veţi fi şi gîndind, dar apoi... De! gîndurile zboară!

— La mine nu ! o încredinţa Melania.

— Cam aşa dau şi eu cu socoteală, îi zise bătrînă. Melania — mi-am zis — e femeie cinstită: nu minte lumea şi n-o amăgeşte dîndu-şi silinţa să pară cum în adevăr nu e. N-are să mă mintă nici pe mine, şi dacă nu e hotărîtă să poarte grijă de Pisu, nu are nici să mi-o făgăduiască mie aceasta. Am ori nu am dreptate, Melanio?

— Nu pot să ştiu dacă ai ori nu în ceea ce-i priveşte pe ceilalţi şi pe celelalte, răspunse Melania; ştiu însă că eu spun numai ceea ce în adevăr simt şi gîndesc.

Bătrînă rămase cîtva timp perdută în gînduri.

—- Dac-ar atîrna numai de mine, pe ea mi-aş lăsa-o moştenitoare, dar aşa ceva nu se poate, căci oamenii trag în răutatea lor toată spuza la turta lor. Nu-mi rămîne decît să-mi pun moştenitor pe cineva care ia sarcina purtării de grijă pentru ea. M-ai înţeles, Melanio? Lumea a zis şi tot mai zice că sunt excentrică, dacă nu chiar smintită, pentru că n-am alergat în timpul tinereţelor mele după aventuri, n-am adunat

împregiurul meu lume zburdalnică, n-am dat şi nu dau baluri şi soarele, nu prezidez societăţi de binefacere, pentru ca numele meu să treacă din gură în gură, şi după moarte să mi se ridice, fie chiar şi la vreo răspîntie, monument. Ce-ar zice aceeaşi lume dac-ar afla că în testamentul meu se află şi o dispoziţiune în ceea ce priveşte pisica mea! Aşa-i că nu se poate!? Tu, Melanio, ai să mă scapi de gura lumii, făgăduindu-mi că vei purta grijă de Pisu şi fără să te fi legat prin testamentul meu. Mi-o făgăduieşti ori nu!?

— Îmi pare foarte rău că mai întrebi, răspunse Melania întinzîndu-i mica ei mînă mănuşată. N-aveai de loc nevoie să-mi vorbeşti cu atît încongiur; îmi era destul să ştiu prin cîte ai trecut, ce ai perdut şi cu ce ai rămas pentru ca să-nţeleg slăbiciunea ce ai pentru o fiinţă atît de dulce la fire ca Pisu, să-ţi dau toată dreptatea şi s-o iau sub ocrotirea mea — dac-ar fi să fie vreodată nevoie de aşa ceva. Mai va însă pîn-atunci. Eşti încă-n putere, şi mult o să mai treacă pînă ce vei fi ajuns să te gîndeşti cîteodată şi la moarte.

— La moarte avem, fata mea, să ne gîndim în toată clipa. Mai ales dorind atît de mult ca mine să trăieşti, mereu te înspăimîntă gîndul morţii, care stă-n fiecare clipă şi pretutindeni la pîndă. Atît de adimenitoare e priveliştea ce ţi se desfăşoară în faţă, uitîndu-te la oamenii ce se zbuciumă suferind în fel de fel de chipuri pe urma propriei lor ticăloşii. Nu ! nu ! de moarte ai în fiecare clipă să te temi: eu însă n-aş putea să mor în linişte dacă n-aş şti c-o las sub adăpost bun pe fiinţa aceasta, adaogă ea mîngîind pe Pisu.

— Gîtă vreme trăiesc eu, o încredinţa Melania, o să-i meargă tot atît de bine ca acum.

Baba ridică degetul.

— Bagă bine de seamă la vorbele pe care le rosteşti, grăi dînsa. Nu vei fi crezînd că sufletele celor răposaţi le văd şi le aud toate, dar nici nu ştii dacă e ori nu adevărat că ele n-au repaus în lumea cealaltă dacă cei rămaşi în viaţă nu fac cele făgăduite lor. Eu n-aş avea odihnă-n pămînt dac-ar fi să mă înşeli, şi te-aş prigoni fără de răgaz şi pretutindeni.

Melania nu mai zicea nimic, iară Pisu, cuminte cum era, se uita cu ochii săi cei mari şi rotunji cînd la baba, cînd la nepoata ei. Nu înţelegea, ce-i drept, nimic din cele vorbite, dar din privirile amîndurora simţi că vorba e de lucruri mari.

Dac-ar fi ştiut să vorbească, ea ar fi zis:

— Nu ştie nimeni azi ce are să simtă, ce are să gîndească şi — mai ales — ce are să facă mîne !

III

Una din rudele mai apropiate ale babei era şi Râul, un nepot de verişoară, om nenorocit, care tot numai pe gemute o ducea de azi pe mîne.

Ştiindu-se adecă plăpînd din naştere, el şi-a petrecut copilăria şi tinereţele făcînd gimnastică de fortificare, încît ajunsese în cele din urmă să se măsoare cu cei mai vestiţi atleţi şi cu maeştrii de scrimă. El ştia prea bine că toate aceste sunt „iluziuni nervoase", căci unul dintre plămînii Iui era „atacat", iar cellalt nu mai funcţiona decît cu întreruperi, oarecum pe zvîcnite, şi astfel dînsul numai avîndu-se sub neadormită purtare de grijă putea s-o mai ducă cu chiu, cu vai, timp de vreun an, doi.

Soţia sa Laura le ştia şi dînsa acestea şi, ţiind foarte mult la el, nu mai trăia decît ca să îndulcească puţinele zile de viaţă ce îi mai rămîneau.

Ei îşi petreceau deci viaţa oarecum după compas, şi Laura avea totdeauna în sacoşa ei, pe lîngă cronometru şi termometru, şi un barometru, pentru ca nu cumva iubitul ei Râul să fie surprins de vreo bruscă schimbare a temperaturii ori în presiunea atmosferică. In acelaşi timp trăiau în mare lărgime, iarna la Cair, într-un rînd chiar în insula Ceylon, mai tîrziu fie la Riva, fie la Nisa, iar în timpul căldurilor de vară, mai în Elveţia, mai în Suedia. Pe acasă nu se abăteau decît în timpul plăcutelor zile de toamnă, cînd adunau cîştigurile arenzilor şi vindeau recolta moşiilor rămase nearendate.

Pretutindeni apoi, pînă chiar şi în ţară, teatre, concerte, varieteuri, ba se întîmpla că petreceau pînă-n revărsatul zorilor de zi la baluri, la soarele, ori la mese încărcate cu tot felul de bunătăţi. Nici că se poate lucru mai firesc decît aşa ceva cînd vorba e de oameni care în fiecare clipă s-aşteaptă la moarte. Cînd ştii bine că nu-ţi rămîne decît să mori, de tot prost ar trebui să fii pentru ca să nu te bucuri de viaţă, gustînd cu nesaţ din cupa plăcerilor.

Erau deci bine alese nu numai mîncările şi băuturile de pe masă, ci şi persoanele adunate împregiurul mesei.

Românul are însă multă dreptate cînd ne spune că obrazul subţire cu cheltuială se ţine.

Moştenise Râul de la părinţii săi o avere de tot frumoaşă şi potrivise lucrurile aşa ca ceea ce are să-i fie destul pentru cei doi ani de viaţă ce îi mai rămîneau. S-a întîmplat însă că anii s-au scurs fără ca viaţa lui Râul să se fi stins. Era lucru firesc să cheltuiască şi zestrea Laurei, ceea ce nu le-a fost de loc greu să facă.

Cînd zestrea Laurei era pe sfîrşite, ei se uitau cuprinşi de oarecare îngrijare unul la altul şi se întrebau dacă nu cumva cel mai cuminte lucru ar fi să facă cum făceau romanii ajunşi la fundul sacului, adecă să-şi facă seamă.

Ar fi făcut-o, poate, aceasta, dacă n-ar fi fost la mijloc încîntătoarea nădejde că cucoana Milena, murind în cele din urmă, le va lăsa şi lor ceva, fără doar şi poate destul ca s-o poată duce şi cei doi ani ce le mai rămîneau.

Orişicît de grea şi de nesuferită le-ar fi fost dar viaţa, ei şi-o uşuram trăind deocamdată din veniturile rămăşiţei de zestre, făcîndu-i curte bătrînei şi povestind amănunte din călătoriile lor nu numai lungi, ci totodată şi interesante.

Baba-i fericea că şi-au petrecut viaţa totdeauna nedespărţiţi, ca doauă turturele, că au trăit în lărgime şi au văzut atîte lucruri frumoase, ba mai scăpa cîteodată şi o vorbă din care da pe faţă gîndul ei de a nu-i trece cu vederea cînd îşi va face testamentul.

El se folosea de ocaziune spre a o face să-şi dea socoteală că ar fi lucru cu mult mai cuminte să facă danii

încă în timpul vieții, căci ar avea neprețuita mulțumire de a vedea bucuria celor împărtășiți.

Baba se făcea însă că nu înțelege, și nici măcar un ac de cravată nu putea nimeni să stoarcă de la ea.

— Nu cumva ții — zise el — ca toți să-ți aștepte cu nerăbdare moartea?

Ea începu să netezească pe Pisu și zîmbi ca-n fața Melaniei.

— Chiar și dacă n-aș ținea eu — răspunse — toți, afară de pisica aceasta, se necăjesc că nu mai mor odată. Asta e una. Mai e însă și alta. Sunt la mijloc nu mii și mii, ci milioane, și mă gîndesc că ziua trecerii mele în altă lume o să fie pentru mulți o zi de mare bucurie, o sărbătoare rară-n felul ei. Îndeosebi voi aveți însă să vă păstrați liniștea și să nu vă pierdeți răbdarea, căci aveți să fiți între cei dintîi. Vi se cuvine nu numai pentru că Râul îmi este rudă apropiată, ci și pentru că țineți ca numai puțini unul la altul, sunteți mai cuminte decît orișicare dintre ceilalți și știți să cheltuiți, încît aveți totdeauna mare nevoie și-o să vă bucurați mai mult decît cei ce rîvnesc la partea voastră.

Despre toate aceste nu se îndoia Raiil. In gîndul lui, cucoana Milena era zgîrcită să-i cauți pereche; și e lege nestrămutată, lucru neapărat în rînduiala firii ca zgîrciții pentru risipitori s-adune, iar în ceea ce privește destoinicia de a risipi, nici una dintre rude nu-1 întrecea pe el.

Drept vorbind, însă, destoinicia aceasta n-ar fi ajuns la deplină desfășurare dacă el n-ar fi fost îmbărbătat de gîndul că e nepot al unei babe foarte bogate. Păcat numai că risipitorii arareori au viață atît de lungă ca cei stafidiți de pe urma zgîrceniei.

„Numai de nu mi s-ar întîmplă să mor mai nainte decît tine!" zicea el dar în gîndul lui.

Aceasta-1 ințețea pe Râul. Dacă pîn-acum se aștepta să moară, de aici înainte se temea de moarte. Ademenit de gîndul că după moartea babei iar va putea să trăiască în răsfățări, el era stăpînit de o vie dorință de a-și lungi viața și-și punea întru toate frîu. Lasă că erau, el și Laura, cumpătați în ceea ce privește **nlincarea** și băutura, se culcau devreme și se **sculau** de dimineață, dar se uitau de trei ori la paraua pe care aveau s-o deie din mînă și erau cuprinși de o vie bucurie cînd răușeau să-și înfrîneze vro poftă. De ! nu puteau să știe pînă cînd va trebui să le ajungă puținul ce le mai rămăsese.

Spre marea lor mirare, au ieșit cu bine din iarnă și n-aveau cuvinte de a se plînge că n-au putut să se ducă nici la Ceylon, nici la Cair, ba chiar nici la Riva ori la Nisa.

încă mai ușor au trecut prin timpul primăverii scurte și destul de „suportabile", și greu a început să le fie numai după ce s-au pornit nesuferitele călduri de vară.

S-au petrecut însă lucruri care i-au ajutat să treacă vitejește și prin arșiță și zăduf.

S-a întîmplat adecă — lucru firesc — că Melania, femeie ca toate femeile, a scăpat vorba că baba pe ea are s-o pună-n fruntea moștenitorilor.

– Cum!? a strigat Râul. De ce!? Pe ce temei?

— De unde și pînă unde o să-ți treacă ea ție, ție, ție, înainte!? a strigat Laura, cea jignită în iubirea ei conjugală.

Era în adevăr lucru de necrezut!

De cîte ori venea vorba, bătrînă o grăia de rău pe Melania, că e rea soție, că e rea mamă, că e femeie ușuratică și le nesocotește toate, ca să își poată petrece viața după pofta inimii ei. Cum a ajuns cu toate aceste la hotărîrea de a o pune moț în fruntea moștenitorilor mai cumsecade și mai apropiați?

Mult ar fi avut să-și bată capul căutînd răspuns la întrebarea aceasta dacă pe Melania n-ar fi luat-o gura pe dinainte, ca să vorbească și despre Pisu.

Râul și Laura săriră ca-nțepați de întregi roiuri de vespi.

— E-n stare smintita aceea de babă să facă și una ca aceasta! strigă el. Auzi d-ta: o pisică are să mă scoată pe mine din drepturile pe care le am în virtutea sîngelui ce-mi curge prin vine!? Cît de viclene trebuie să fi fost apucăturile de care s-a folosit șerpoaica aceea ca s-o scoată pe babă din minți!? Melania, care și-a

părăsit soțul și copiii, n-are sa părăsească, daca e vorba, pe Pisu !?

Nu o dată citise Râul ori auzise vorbindu-se despre oameni zănatici, care-şi lăsaseră averea unui cine ori unui cal, de care prinseseră slăbiciune. Baba, zănatică şi ea, numai de o pisică putea să prindă slăbiciune! Nu se mai îndoiau dar Râul şi Laura că-n adevăr baba are să lase o însemnată parte din averea ei celui ce ia asupra sa sarcina purtării de grijă pentru pisica aceasta.

— O luăm noi, Râul, grăi Laura, de ce să n-o luăm !?

— Foarte frumos — răspunse el — dar aceasta nu putem să i-o spunem babii, care-i tonatică și încăpățînată, încît nu-i mai scoți din cap gîndul care i s-a înfipt o dată în minte. Alta e! urmă el pe şoptite. Avem să lucrăm pe nesimțite, ca să zădărnicim urzelile prin care a scos-o Melania pe babă din minți.

Nu mai țineau deci seamă de arşiță, nici de zăduf, ci-i făceau pe capete curte nu numai babei, ci şi pisicii, ba scăpau cîteodată vorba:

— Sărmana de tine, ce-o să te faci tu după ce vei fi rămas singură! ?

— De! zicea baba, tot aşa mă întreb şi eu cîteodată. Mulți sunt gata să făgăduiască azi c-o să poarte grija de ea, dar teamă mi-e că mîne o să uite ce au făgăduit.

— Aşa este! strigă Laura, femeia credincioasă, mai ales făgăduința dată de unii care au părăsit pe cei mai de aproape ai săi e lucru pe care nu se poate pune temei.

— Eu nu zic tot aşa, grăi baba. Omul trebuie să aibă-n lumea asta slăbiciune de ceva, şi tocmai cei scîrbiți de oameni prind slăbiciune mai de cîte un cal, mai de cîte un cîne, mai de cîte un curcan, mai, ca mine, de vreo pisică. Cel ce n-are nici o grijă umblă razna prin lume şi cel ce n-are griji mari se mistuie în griji mici.

Râul a înghițit un nod; îi era învederat că pe baba, în mintea căreia s-a încuibat asemenea greieri, aşa, numai prin vorbă, nu poti s-o îndupleci.

Alte căi trebuia s-âpuce.

Trebuia să fure pisica aceea, ba ia nevoie chiar s-o omoare într-un fel oarecare.

Da ! de cînd e lumea nu s-a pomenit ca să fie pus în rîndul făcătorilor de rele cel ce fură ori omoară o pisică. Din contra, uciderea pisicii ar fi fost o faptă vrednică de toată lauda, dacă prin aceasta erau zădărnicite silințele de a abuza de slăbiciunile unei nenorocite de babă bătrînă.

Fără doar şi poate !

Vorba era numai cum ajunge să puie mîna pe pisică fără ca să cadă în bănuială, ceea ce-l făcea să piardă moştenirea, de care avea atîta nevoie.

Frămîntați de griji atît de mari, Râul şi Laura au trecut nu numai prin căldurile verii, ci şi prin gerul iernii, ca pe nesimțite.

Iar Pisu cea albă și mustecioasă își urma zilele vieții adăpostită-n brațele babei şi torcînd ca orice pisică ce se simte bine-n pielea ei.

IV

S-a stins în cele din urmă cucoana Milena, cum se stinge luminarea cu fitilul prea scurt, a trecut în lumea cealaltă fără ca Râul să fi reuşit a o fura ori a o ucide pe Pisu, şi rudele au rămas ca trăsnite din senin cînd li s-a adus la cunoştinţă că răposata a rînduit prin testamentul scris de mîna ei ca Melania să capete palatul dimpreună cu toate cele ce se aflau înlăuntruî lui, precum şi jumătate din întreaga moştenire.

— Aş ! ziceau rudele cele mai apropiate. Nu se poate !

— Nu se poate! zicea şi Râul, care alerga mai pe jos, mai călare, mai în trăsură şi se făcea luntre şi punte ca să-i arate Melaniei că are să desfiinţeze cele rînduite de baba cea tonatică.

Cum adecă? ! Lui după dreptate i se cuvenea a treia parte din moştenire, iar în virtutea testamentului primea mai puţin de doauă milioane, un fleac, după socoteala lui, cam a şaptea parte din jumătate.

Aşa nu puteausă rămîie lucrurile!

Cum adecă!? Ştiindu-se unul din cei mai apropiaţi moştenitori ai unei mătuşi foarte bogate, el îşi cheltuise în călătorii şi-n fel de fel de răsfăţări nu numai averea moştenită de la părinţii săi, ci şi zestrea soţiei sale, aproape întreagă; ce se făcea el rămas acum cu cel mult doauă milioane pentru toţi anii de viaţă de care era ameninţat? !

-—Sunt nedreptăţit! striga. Sunt mişeleşte înşelat pe urma uneltirilor urzite de o femeie stricată ! Sunt despuiat de dragul unei pisici!

Zadarnice îi erau însă alergăturile, căci baba, pe lîngă toate celelalte şi vicleană, îşi scrisese testamentul după cum i-1 ticluise unul din cei mai iscusiţi advocaţi, care, trecut şi el în rîndul fericiţilor moştenitori, avea puternice cuvinte de a nu lăsa nici o portiţă deschisă pentru cei ce vor fi voind să tragă o dungă peste socotelile răposatei.

— Ai multă dreptate, îi zicea deci lui Râul advocatul pe care-1 consultase, e lucru în adevăr nemaipomenit ceea ce ţi se întîmplă, dar legea nu ţine seamă de purtările morale ale moştenitorilor, iar despre Pisu nu se face nici o amintire în testament.

In adevăr, baba zicea în testamentul ei: „Las... nepoatei mele Melania, care-mi este între toate rudele cea mai apropiată sufleteşte, a ţinut totdeauna seamă de slăbiciunile mele şi-mi dă cele mai multe garanţii că nici după moartea mea nu se va abate de la dorinţele mele, ca să pot avea în lumea cealaltă mult aşteptatul repaus sufletesc".

– Auzi d-ta!? repaus sufletesc, pe care o să-1 deie o pisică şi-o femeie ca Melania !? Iţi vine să te dai peste cap !

Înţelegea însă şi el că n-are de unde să apuce testamentul ticluit cu o atît de mişelească dibăcie.

– Ei şi!? grăi Laura, care era femeie plină de mîndrie. Deopotrivă cu Melania tot nu ne socotim: şi doauă milioane sunt, la urma urmelor, ceva!

— Ba sunt un lucru de nimic! îi răspunse Râul, cătrănit în întreaga lui fiinţă.

Mai vîrtos s-a cătrănit cînd a dat ochi cu Melania, care, ştiindu-se tare într-ale ei, îşi purta capul sus şi se uita mai ales la Râul c-o îngîmfare jignitoare, parc-ar fi voit sa-i zică: „Vei fi tu cine eşti, dară eu sunt eu !".

Râul s-a răzvrătit din adîncul inimii Iui de om care se simte.

„Haidadee!" a zis el, şi abia acum s-a dat pe faţă firea lui de atlet şi luptător îndîrjit, atlet nu numai trupeşte, ci şi sufleteşte.

Stăpînit de o mînie oarbă, el nu mai ţinea samă nici de plămînul de la stînga, nici de cel de la dreapta, nici de celelalte neajunsuri ale fiinţei sale. Era-n stare să se canonească, lipsindu-se de toate mulţumirile vieţii pentru ca s-o poată umili pe Melania, agonisindu-şi avere mare.

Laura, care ţinea atît de mult la soţul ei şi intra totdeauna în voile lui, era-ncîntată că-1 vede cuprins de un atîţ de bărbătesc avînt.

— Minunat! strigă dînsa. Avem să-i arătăm noi! Dacă e vorba, aerul şi clima din ţară ne priesc de minune: am dus-o de tot bine de cînd ne aflăm aici/Nu de nevoie, ci dinadins avem să rămînem aici, şi o să-şi muşte ea degetele !

Nu prea aveau însă nevoie de mari silinţe pentru ca să-i facă Melaniei nesuferită viaţa. E adică lucru ştiut că pisica nu se alipeşte de om, ci de casă, şi orişiunde vei fi ducînd-o, ea mai curînd ori mai tîrziu se întoarce la casa în care e deprinsă a trăi. Pe aceasta s-a răzemat răposata cînd i-a lăsat Melaniei nu numai pisica, ci totodată şi casa. Pisu era însă pisică distinsă, care are meteahnele ei. Deprinsă a trăi mai mult în braţele babei decît în casele cele mari, ea nu mai avea unde să toarcă, şi jale adîncă te coprindea cînd o vedeai trecînd — „miau ! miau !" — de Ia uşă la uşă, ca s-o caute pe mult iubita ei stăpînă, care plecase şi nu se mai întorcea.

Melania, femeie cu deosebire duioasă, ba chiar dulce la fire, umbla după ea şi-i deschidea uşile ca s-o încredinţeze că nu-i baba, în adevăr nu-i; apoi o prindea frumuşel, îi netezea cu gingăşie perii cei albi şi-şi dedea în fel de fel de chipuri silinţa să şi-o apropie. Pisu însă nu voia să ştie de aşa ceva; se zbătea, scuipa de

te cuprindea groaza, zgîria, ba cîteodată chiar şi muşca cu dinţii ei cei ascuţiţi.

Era o jale, nespus de adîncă jale!

Viind într-una din zile să-şi vadă mult preţuita verişoară, Râul era cu toate aceste cuprins de o bucurie diavolească.

— De! grăi dînsul. Te plîng, scumpa mea Melanie, şi te plînge şi Laura, căreia îi eşti atît de dragă. E lucru afară din cale dureros ceea ce ţi se întîmplă. Cum adecă ar putea să aibă răposata în lumea cealaltă cuvenitul repaos cînd aici Pisu umblă nemîngîiată de ici pînă colo şi nu mai găseşte braţe în care să doarmă, nici poală-n care să toarcă... Mare nedreptate ţi s-a făcut cînd ai fost rînduită purtătoare de grijă a unei fiinţe atît de alintate! O să vezi — adăugă el apăsînd asupra vorbelor —- o să vezi: am citit adeseori că sufletele lipsite-n cealaltă lume de mult aşteptatul repaos se-ntorc să neliniştească pe cei de aici.

Melania îşi dedea seama despre gîndul hain din care porneau aceste vorbe viclene.

— Trebuie s-avem răbdare, răspunse ea. O să se deprindă şi Pisu încetul cu încetul a trăi între noi.

Citise, ce-i drept, şi ea, ori auzise vorbindu-se despre duhuri neastîmpărate, care se-ntorc şi turbură viaţa celor de aici, dar ea, femeie luminată, n-a crezut şi nu credea nici acum aşa ceva. In gîndul orişicărui om cu mintea limpezită prin ştiinţă mortul e mort, şi s-au sfîrşit toate.

Şi totuşi... şi totuşi!

Gîndindu-se mereu la aceasta, peste noapte a visat-o pe babă.

Era parcă sluga însărcinată cu purtarea de grijă pentru Pisu, lăsase uşa deschisă, pisica se furişase pe scară în pod şi răposata se făcuse pară şi foc că nu-şi mai găseşte odorul.

Era curată prostie visul acesta, dar Melania se speriase din somn, încît inima îi zvîcnea şi rămăsese cu spaima-n suflet şi cuprinsă de temerea că Pisu în adevăr ar putea să scape.

„Ei şi! îşi zise dînsa. La urma urinelor, ce neriorO* cire !? O pisică, de dragul căreia gaură în cer nu se face. Scap, dacă e vorba, de grijă."

Ea le zicea însă aceste mai mult ca să se amăgească pe sine însăşi; în fundul inimii ei tot mai stetea însă la îndoială, dacă nu cumva e adevărat că se-ntorc cîteodată unele dintre duhurile din lumea cealaltă. .

Îndoiala aceasta îi frămînta sufletul mai ales după ce Râul a avut bunăvoinţa de a-i trimite cîteva din cărţile în care era vorba de asemenea lucruri.

Erau atît de interesante, încît Melania Ie-a dat şi lui Alfons, soţul ei, care, de cînd cu grijile grele ale marei moşteniri, hoinărea mai puţin decît în trecut şi ţinea să-şi petreacă viaţa mai mult prin apropierea scumpei sale Melanii, care avea adeseori nevoie de ajutorul lui la chivernisirea marei sale averi.

— De! zicea şi dînsul. Mai ştii!? Omul cu judecată n-are să tăgăduiască ceea ce nu îi este dat să ştie!

Aceasta cu atît mai vîrtos cu cît s-a pomenit şi el c-o visează pe baba cea neastîmpărată.

— Ei! comedie ca aceasta! grăi dînsul în cele din urmă. Am să-ţi arăt eu că-i vin de hac, o-ndulcesc pe afurisita aceea de pisică!

Şi-a şi dat omul multă silinţă, încît prietenii şi cu atît mai vîrtos prietenele lui se mirau cum i s-a prefăcut aşa deodată întreaga fire.

Pisu urma însă să treacă — „miau Imiau I" ~ de la o uşă la alta şi să se zbată, să scuipe, să zgîrie şi să muşte.

— E la mijloc o mare prostie, zise el în cele din urmă. Curat tîmpiţi ar trebui să fim ca să nu ne dăm seamă că suntem, tu şi eu, prea bătrîni pentru ca să putem cîştiga afecţiunile unei pisici care nu mai e nici ea pisoi.

Ii era şi Melaniei apropiat gîndul că cu totul altfel s-ar simţi Pisu în pelea ei dacă ar fi acasă şi copiii lor, un băiat de noauă şi altul de şapte ani, care se aflau într-un pensionat, şi fetiţa de vro patru ani, pe care o ţineau într-un sanatoriu, deşi era sănătoasă tun. Mai ales de fetiţa cea drăgălaşă se alipea Pisu chiar mai bucuros decît de baba cea ursuză.

— Auzi d-ta, lucru de necrezut! strigă Râul cînd află că s-au umplut casele babii de copii, care aleargă de ici pînă colo şi-şi petrec timpul făcînd sub supravegherea guvernorului şi a guvernantei un zgomot, de care răsună sălile şi coridoarele.

V

Râul era voinic de viţă veche: tatăl bunicului său, Milan, îşi petrecuse zilele vieţii la zalhana, ca măcelar deprins a-şi muia în fiecare zi mînile în sînge cald. Deprinderea aceasta, trecută prin moştenire din tată în fiu şi din fiu în nepot, s-a dat pe faţă şi-n strănepot, cînd acesta s-a încredinţat că s-a dat Pisu pe brazdă şi-a prins slăbiciune de drăgălaşa Margot, care-o purta-n braţe cu mai multă rîvnă decît odinioară baba.

Nu mai era mulţumit acum Râul să-i sucească gîtul, ci ar fi fost în stare s-o sfîşie în bucăţi-bucăţele.

Păcat ar fi fost însă, căci abia de acum înainte a ajuns Pisu să-şi desfăşure viaţa cu farmec deplin.

Ştia Melania de ce a căutat să scape de copiii ce-i căzuseră belea-n spinare.

Nu erau decît doi şi cu una trei, şi cu toate aceste era pentru ei prea strîmtă casa cea mare dimpreună cu curtea şi cu grădina. Vai era de capul guvernorului şi de al guvernantei, căci copiii dedeau buzna de ici pînă colo, răsturnau tot ceea ce le cădea-n cale şi le făceau toate valvîrtej, încît Melania suferea de palpitaţiuni şi nu mai îndrăznea să plece de acasă.

De unde-i mai rămînea ei în asemenea împregiurări inimă şi gînd şi-n ceea ce priveşte purtarea de grijă pentru Pisu?!

Nici că mai era însă nevoie, căci purta de grijă Margot cea drăgălaşă, de care Pisu nu se mai despărţea; la picioarele patului ei dormea nopţile, în braţele ei torcea-n timpul zilei.

Era însă la mijloc şi-un lucru pe care fericita moştenitoare n-avea să-1 piardă din vedere: baba, fie iertată, clocea mereu în iatacul cel turcesc, şezînd pe

sofa, şi-ar fi fost straşnică-n mînia ei d#că slugile ar fi lăsat pe Pisu să se furişeze din casă; Margot, însă, copil neastîmpărat, îşi petrecea ziua cînd în casă, cînd în curte, cînd în grădină şi-o lua cu dînsa şi pe Pisu. Ochii cei mari ai pisicii s-au deschis încă mai mari cînd s-a desfăşurat în faţa lor lărgimea cea mare, curte şi grădină cu cer senin, cu verdeaţă de copaci şi cu toate celelalte ei pîn-atunci nevăzute.

„Ah! cît e lumea de bogată în minunăţii de tot felul!" ar fi zis ea dac-ar fi ştiut să vorbească, şi fericea fiinţele cărora le fusese şi mai nainte dat să se-ncînte văzîndu-le toate.

încă mai mari şi-a deschis ochii într-una din zile cînd printre frunzele scuturate din copaci s-a ivit un şoarece.

Ea nu mai văzuse niciodată şoareci, dar moştenise, ca Râul, deprinderi din buni şi străbuni şi — huşti! — a zburat într-o singură săritură din braţele drăgălaşei Margot şi fără greş a pus pe nenorocitul şoarece ghearele ei cele lungi şi ascuţite.

Margot a tresărit cuprinsă de spaimă, dar pe o clipă numai: în clipa cea următoare a rămas uimită. Era lucru de toată frumuseţa cum ştia Pisu să se joace cu şoarecele, dîndu-i pe o clipă drumul, pentru ca să pună iar fie ghearele, fie dinţii, pe el.

Intr-un alt rînd Pisu, vicleană, mare minune, a prins o vrabie, sărăcuţa de ea, şi era parcă şi mai frumos cum o juca. Ducînd-o pe mormăite de ici pînă colo, dîndu-i niţel cîte niţel vînt şi bătînd din coada ei cea lungă, nu mai ţinea seamă de Margot, cum, în aceleaşi împregiurări, n-ar fi ţinut seamă nici de baba.

Abia acum ştia dînsa ce va să zică farmecul vieţii p3trecute în lamea aceasta şi alerga pe săltate încoa şi încolo, se tăvălea pe jos, se dădea peste cap, se căţăra prin copaci, făcea într-un cuvînt fel de fel de şotii.

După ce se sătura însă de toate aceste, iar se-ntorcea — „miau ! miau !" — Ia drăgălaşa ei purtătoare de grijă.

A urmat însă şi ziua fatală de care totdeauna se temuse răposata: o pisică se furişase peste împrejmuirea cea înaltă a grădinii şi a-nceput să miaune întocmai ca Pisu.

Pisu, care nu mai văzuse pisică, rămase pe o clipă cuprinsă de uimire, apoi plecă spre sora ei. Tot în virtutea moştenirii trecute din tată-n fiu, din fiu în nepot, şi apoi în strănepot, avea tragere de inimă spre semena sa. Aceasta însă s-a încruntat şi a scuipat-o-n faţă, ca orişice pisică de o fire mai îndîrjită.

Altă zi Pisu dispăruse fără veste.

„Pisu ! Pisu !" striga prea drăgălaşa Margot. „Pisu 1" strigau fraţii ei amîndoi. „Pisu !" striga mama ei, înspăimîntată moştenitoare. „Pisu !" strigau guvernorul şi guvernanta, precum şi slugile cele multe.

Zadarnice erau însă toate strigătele. Pisu nu auzea, nu vedea şi s-a perdut ca intrat în pămînt. Abia seara, după ce luna plină a-nceput să-şi reverse lumina asupra celor de pe pămînt, a ieşit la iveală şi Pisu, trecînd de-a lungul coamei crestate a marelui palat.

Era lucru de o nespusă frumuseţă, şi boierul şi cucoana şi cu copiii lor, guvernorul şi guvernanta, slugile de tot felul şi de toate treptele, o lume întreagă, steteau şi se uitau cum se bucură Pisu de libertate.

Ar fi fost Melania gata să dea o mie de lei, o sută de galbeni, ba fie chiar şi o sută de poli celui ce-i va prinde şi-i va aduce pe Pisu.

Ce era, la urma urmelor, pentru dînsa, fleacul de o sută, ba chiar şi de o mie de poli!?

— Lasă, femeie, pisica să-şi petreacă viaţa potrivit cu firea ei cea adevărată, grăi soţul ei, care era om trăit în lume şi trecut prin multe. Ea se ţine de casă şi totuna-ţi e dac-o porţi în braţe ori o ştii plimbîndu-se pe coama crestată a caselor.

Chiar şi dacă n-ar fi voit, Melania era nevoită să se-mpace cu gîndul acesta.

Nici c-o prea ardea însă, căci gîndul ei era mai mult la dracii aceia de copii, care erau în stare să se urce şi ei în vîrful caselor şi să-şi frîngă gîtul căzînd de acolo. Chiar nici pe întru fericire pomenita n-o mai visa căutîndu-şi pisica, ci certînd pe copii, care răsturnau cu fundu-n sus toate cele din casele ei adecă foste odată ale ei.

Iar Pisu-şi petrecea zilele vieţii cînd prin podul pe jumătate-ntunecat al caselor, cînd prin copacii din grădină, cînd plimbîndu-se pe acoperişurile luminate de

r

luna vecinie zîmbitoare şi hrănindu-se mai cu şoareci, niai cu păsărele, mai cu ceea ce pişcă de ici, de colo.

*

Zilele se-nşirau azi după ieri şi apoi mîne, şi precum ele se-nşirau, Pisu se făcea din ce în ce mai mîncăcioasă, de! nu mai avea parcă să se hrănească numai pe sine. A urmat în cele din urmă şi ziua în care nu i-a mai rămas decît să se-ncuibăieze în dosul unui horn, şi abia de aici înainte s-a pornit spre culmile fericirii.

Trei pisoi plăpînzi, gingaşi, toţi trei de o nespusă drăgălăşie, care mai de care mai frumos, unul alb ca dînsa, iar ceilalţi doi mai pestriţi, dar parcă şi mai frumoşi.

De aici înainte ea, fireşte, nu se mai putea mulţumi cu şoarecii şi cu păsărelele ce din prostie îi cădeau în gheare şi s-a făcut hoaţă, din ce în ce mai îndrăzneaţă.

Ştiind că-n casele unde-şi petrecuse viaţa-n robie stau o mulţime de slugi la pîndă ca să pună mîna pe ea, muma celor trei pisoi se păzea ca de foc şi umbla prin vecini, ca să pişte azi de ici un cîrnaţ, mîne de colo o pulpă de pui ori o bucată de carne, ba la nevoie prindea şi boboci de raţă. Era ştiută pretutindeni ca poamă rea, şi toţi o luau la goană, ba, dacă puteau s-o strîmtoreze într-un colţ, îi şi trăgeau o bătaie bună, ca să-i treacă pofta de a se mai întoarce.

Pentru dînsa avea însă mult farmec viaţa de felul acesta, şi era nepreţuită răsplata de care avea parte după ce se întorcea la pisoii săi, care în curînd au făcut ochi, apoi se făceau din ce în ce mai neastîmpăraţi, mai sprinteni şi mai plini de haz, încît era o mare fericire să se joace cu ei şi să-i îndrumeze într-ale pisicărlîcului.

Se întorcea dar Pisu cîteodată şi unde mînease bătaie, căci pornirea hoţomănească era moştenită şi ea din părinţi, buni şi străbuni.

„Păcatele mele ! îşi zise într-una din zile Petrea, rîndaşul de bucătărie. Am să-ţi viu eu ţie de hac !"

Om de o fire nemiloasă, el potrivi la gaura acoperişului, prin care ieşea şi intra Pisu, un laţ atîrnat ca găleata la cumpăna puţului. Trecînd prin laţ ca să iasă ori să intre, pisica răsturna greutatea care se afla la

cellalt capăt al cumpenei şi acum pornea la vale, încît lațul se ridica-n sus şi strîngea de gît pisica rămasă spînzurată în aer.

Auzi d-ta alcătuială mişelească, pe care numai mintea omului o poate plăsmui!

Ziua următoare, cînd slugile cocoanei Melania au ieşit să-şi caute fiecare de treburile sale, au rămas cuprinse de spaimă: Pisu era spînzurată la gura podului, albă, de tot albă, slabă ca orişice pisică suptă de trei pisoi nesățioşi şi moartă în cel mai grozav înțeles al cuvîntului.

A ieşit apoi Margot, fetița drăgălaşă, şi a început să plîngă cu lacrămi fierbinți, au ieşit frații ei amîndoi şi-au început să ocărască, a ieşit cucoana Melania, ea însăşi, şi-a rămas zăpăcită, căci nu ştia dacă are să se întristeze ori să se bucure c-a scăpat de orice grijă.

— Las-o! grăi soțul ei, omul înțelepțit. Avut-a şi ea rosturile ei în lumea aceasta, şi cum toate au un sfîrşit oarecare, trebuia să se sfîrşească şi ea.

Cam de aceeaşi părere era şi Râul cel nedreptățit.

— Ei! zise Laura cînd află cele petrecute, putem acum să ne urmăm iar călătoriile.

Râul strîmbă din nas, apoi şi din gură.

— De! Păcat! zise. Am perdut deprinderea şi, uite, nu-mi mai face plăcere...

Iar cei trei pisoi plini de haz au aşteptat o zi, au aşteptat şi doauă, ca să li se întoarcă mama, apoi, chinuiți de foame, şi-au părăsit culcuşul şi au pornit pe drumul pornit din părinți, buni şi străbuni, şi-au ieşit în lume, încît rîndaşul cu pricina s-a pomenit față-n față cu cel mai îndrăzneț din ei, jăluindu-se pe milogite: „miau! miau! miau!"

Petrea se uită lung la el.

— A dracului lighioană! Dară mult mai eşti drăgălaş şi plin de haz! grăi dînsul, şi-1 luă în brațe şi-1 duse să-i dea lapte şi să-1 ieie sub purtarea sa de grijă.

Tot aşa au pățit-o-n urmă şi ceilalți doi, căci după rînduiala firii lucrurile trebuiau să fie pornite iar de la început, şi tot ceea ce e mic trebuie să fie şi drăgălaş ca să-i intre omului sub piele.

A P>V) pMf)Â
AUUîs U

NĂRODUL CURȚII
Poveste

A fost odată un împărat, şî acesta ținea în curtea lui un om foarte glumeț, care totdeauna, dar mai ales pe timpul mîncărei, îl desfăta cu glume ca să mănînce mai cu apetit, şî pre acesta îl ținea de nărodul curții. De cîte ori povestea, sau spunea, cîte vreo glumă, totdeauna împăratul, cînd i se părea că gluma spusă nu s-a putut întîmpla, zîcea către nărodul curții: „Minți, minți!". El, de la un timp nemaivrînd să sufere această înfruntare, îşi propuse:

„Dacă ție nu-ți plac glumele mele, minți tu!"

Aşa şi făcu. Căci după aceea, cînd împăratul ținea mai de trebuință, adică pe vremea prînzului, să fie el de față cu glumele lui, atunci nărodul lipsea. Deci porunci împăratul să vină după ce a prînzit, să-1 întrebe că ce-i lipseşte de n-a venit la prînz, să glumească. La ce el a răspuns:

— împărate, de cîte ori vorbesc, totdeauna zîci către mine: „Minți", şî aceasta-mi cade foarte greu.

Aşa văzînd împăratul, că nu va mai glumi nărodul curții, dacă-i va mai repeta vorba cea vătămătoare, i-a promis pe onoarea lui în ființa de față a împărătesei că nu va mai zîce vorba acea care-1 supăra aşa de tare, şî ca asecurațiune că nu va mai zîce-o, i-a promis giumătate de împărăție, la ce se învoi şi nărodul dracului. Deci împăratul, de bucuros ce era, pre ziua următoare

invită pre toți miniştrii săi la prînz, şî li comunică şî lor, că ce a pățit el cu nărodul glumeț, şî cum s-a obligat el să-i dea giumătate din împărăția lui, dacă se va mai scăpa să zică cătră el „minți". Gînd fură adunați toți oaspeții la masă, intră şi nărodul curții, în care moment toți oaspeții, văzîndu-1, prinseră a rîde în hohote. Iar după ce se puse prînzul pe masă, împăratul îi făcu semn să înceapă cu glumele. Împăratul aştepta acum ceva serios, ceva adevărat. Nărodul curții însă începu:

— D-lor, cînd am fost eu de trei zîle, m-am luat prin pădure şi in-am suit într-un pom nalt, nalt, şî am aflat într-o butoară nişte pui de pupăză. Bag mîna, nu-ncape; bag piciorul, nu-ncape; băgai capul şî scosei puii; da-mi rămase capul în butoară... Ce să fac? Mă coborîi gios, mă duc la un pădurari, care păzea porcii pe acolea pe aproape.

—- Bună ziua !

— Mulțam!

— Dar ce te-aş ruga? să faci bine să-mi dai o secure, că m-am suit într-un pom, şî am aflat întru o butoară nişte pui de pupăză. Băgai mîna, nu-i putui scoate; băgai piciorul, nu-i putui scoate; băgai capul — scosei puii, şî-mi rămase capul în butoară.

— Bine, frate, eu am o secure, numai îți spun că mi-e frică să ți-o dau că securea mea e de a făta.

— Nu te teme, frate, că grigesc cu de ea.

Şi aşa mă luai cu securea şî ciocîrții pe lîngă cap şî pe de o lăture şi pe alta şî scosei capul. Şî cînd dau să mă cobor — într-o mînă țineam securea şî cu alta m-am prins de o creangă uscată — se rupe creanga. Eu de frică scap securea şî cu mîna aceea mă apuc de alta; dar securea a ajuns înaintea mea şî a fătat noauă toporele ş-o bardă. Ce să fac? Mă coborîi gios, iau toate noauă topoarele pe umere şî mă duc cu ele întristat la pădurari.

— Bună ziua!

~- Mulțam! no, da' cum e?

— Bine şî nu prea, că m-am suit într-un pom, şî mi-am scos capul, dar cînd era să mă cobor, mă prind cu mîna de o creangă uscată, creanga se rupse, eu

scăpai securea şî cum pica la pămînt, odată fată noauâ toporele ş-o bardă.

— Bine că a fătat în pace, nu te supăra nemic, răspunse pădurariul.

Şi-mi dădu şî mie un toporel de bucurie că a fătat securea lui în pace. Eu luai toporelul şî ieşîi din pădure pe o cîmpie mare, da' nu era aşa cald, Doamne, numai tot de topiai; da' mi-a venit o sete de mi s-a uscat gîrcleanul. Şî apoi dau de un izvor, da' el e înghețat cum e osul. Nimeresc la altul, era aşa. Măi ce să fac? Mă pun cu toporelul, tai gheața să beau apa, că mor de sete; şî cum umblu, cum nu umblu, scap securea-n apă. Ce să fac acuma? n-am cuțît, n-am topor... îmi fac o greblă şi strîng gheața toată grămadă, îi dau foc şî toată arde, numai codoriscea a rămas. Eu iau codoriscea pe umere, şî haid' cu ea de-a umărul, şî dam peste o loază de iederă lungă-lungă pînă-n lumea cealaltă. Mă suii încet pe ea şî tot proptindu-mă în codorişce, ajunsei şî eu în lumea cealaltă. Da' acolo e plin de împărați; da' nu cîntă, nu se veselesc şî joacă... Numai cît de nu începeam şi eu, şî cum jucau de grozav, acuş-acuş se desprindea cîte la unul călcîiul de la cizme, şî cum se desprindea, deloc se desculța şi azvîrlea cizma după uşă, zicînd: „Na, prinde-1!". La vorbele aceste, fiindcă era vorba de lumea cealaltă, împăratul, a cărui tată nu de mult murise, îl întrerupse:

— Da' pe tata nu l-ai văzut pe acolo?

— Ba văzut! că spunu-ți că era acolo după uşă, şî la care cum se desprindea călcîiul, îl azvîrlea acolo şî zicea: „Na, prinde-1!". La ce împăratul cu ironie-i replica:

— Minți! că tata meu n-a fost cizmar, ci a fost (bătîndu-se cu mîna pe pept) împărat ca mine!

Şî atunci împăratul îndată fu silit a da nărodului promisiunea.

Iacă din nărod împărat mare.

PEŞTELE PE BRAZDĂ
Poveste poporală

A fost odată un moş şi-o babă, şi apoi a fost încă un moş şi încă o babă, adecă de doauă ori cîte un moş şi tot de doauă ori cîte o babă, cu toţii împreună doauă părechi de oameni bătrîni.

Moşul acela unul cu baba cea una erau oameni vechi de bătrîni, şî încă între ei n-a fost o voarbă rea, ci trăiau în pace şî liniştit; iară celalalt moş cu cealaltă babă se certau pe toată ziua cîte de trei ori, o dată demineaţa, o dată la prînz şi o dată la apusul soarelui; trăiau adecă rău, decît cum mai rău nici nu se poate.

Intr-o ziuă bună moşul celalalt se certa cu baba lui„ făceau adecă foarte multă voarbă rea şi aspră şî vai şi-amar !

—- Doamne ! că rău om e vecinul acesta al nostru; în toată ziua are voarbe cu muierea ! grăi moşul către babă..

— Ba nu e rău zău acela ! îi răspunse baba. Vecina e rea, pentru că ea face gîlceava.

— Ba e moşul !

— Ba e baba!

— Ba e vecinul!

— Ba e vecina !

„Ba e !"... „Ba nu e !" Scurtă să fie vorba: moşul se certa cu baba acuma dintîia oară... Şî multă vorbă făcură, şî mare supărare căzu pe capul lor,

— Ştii tu ce !? îşi sfîrşî baba voarbele. O muiere poate să-şî facă bărbatul nebun numai dacă vrea !

— Ce, zice, chiar aşa!? îi răspunse moşul plin de supărare. Mi-ar plăcea mie să văd cine m-a face pre mine nebun dacă eu sum om înţelept!?...

După aceste voarbe, baba **S3** culcă, şi moşul se culcă, şî apoi dormiră; şi-n crepetul zorilor d-a doaua zi, tocmai cînd cocoşii se spulberau mai tare, se treziră din somn, amîndoi se treziră, atît moşul, cît şî baba.

Moşul îşi găti plugul, prinse boii la car şi porni către ţarină, ca să şi-o are.

— Tu babă ! grăi el către bătrînă cînd ieşi din curte, să-mi aduci mîncare la prînz !

— Da! Da! răspunse baba.

După ace[e]a, „hăis, Oacheş", „cea, Coarneş!", moşul se duse.

Abia se depărta moşul de acasă, baba, şireată precum sunt adecă muierile, mearse cu grăbire la piaţă şi cumpără trei peşti, unul mai frumos decît altul, care de care mai viu şî mai hărăbor; duse după ace[e] a peştii acasă, îi aşeză într-o oală cu apă din rîuleţ, ca nu cumva să moară, şî apoi aşteptă liniştit pînă ce va sta soarele la prînzul cel mare.

Apropiindu-se miazăziua, baba îşi luă mîncările, gătite bine precum erau, şi porni cu ele către ţarină, la moşul.

Ei, dar baba era babă; ea a luat şî oala cu peştii cu sine. Cînd baba ajunse la ţarină, moşul era la un capăt, iar ea intra pe celalalt, şî cum mergea aşa pe urma lui, ea aruncă toţi trei peştii, vii cum erau, pe brazdă. Apoi ajunse la moşul, îi zise „bună ziua" şî-şî întinse mîncările pe pagişte. Iară moşul întoarse brazda, ca să nu steie în loc pînă ce baba-şî va găti lucrul.

— Ho ! stai ! grăi moşul încremenit de minunat ce se minuna cînd văzu că un peşte — peşte ca peştele — aieve şi viu, se zvîrcoleşte pe brazdă.

Apoi, după ce se mai dezmetici puţintel:

— Măi muiere ! grăi către babă. Ian vină să vezi ce nu s-a mai pomenit de cînd e lumea !

— Ce e? întrebă baba, ca şî cînd nici n-ar şti că ce e cum şî pentru ce,

— Dar vină să vezi! strigă bătrînul nerăbdător. Peşte, peşte ca peştele, pe brazdă!

— E i ! că pre mine nu mă faci nebună ! îi zise baba.

Moşul rădica peştele şî i-1 arăta; iară baba se minuna încă mai tare decît moşul.

Aflară al doilea, şi mai tîrziu, al treilea peşte.

Moşul, săracul, îi părea că nici nu vede bine cu ochii, ci numai îi părea ce-i părea că vede şi prinde.

— Să ştii — zîse el cătră babă — că acuma sfîrşitul lumii n-are să fie departe; aşa lucru nu s-a mai auzît de cînd e lumea şi veacurile !

Baba făcu din umeri şi apoi zîse şi ea că da, cam aşa are să fie.

Apoi moşul îşi puse pe gînd că după ce i s-a întîmplat astăzi minune în holdă, să nu are mai departe; trase boii Ia car, îşi gustă merindea... şî, „hois, Coarneş!", „cea, Oacheş!"... îşi îndreptă ruda cătră casă.

Ajungînd acasă, se puse la sfat cu baba, şî după multă şi îndelungată voarbă hotărîră: mîne să cheme pre popa Biru, pre fătul bisericii Prescură, pre dascălul Pungă- • Goală, pre birăul Folticosu, împreună cu alţi oameni cinstiţi din sat, ca să li vină la prînz... şi apoi baba să li facă mîncare gătită bine din peştii cei de minune, iară despre treaba peştilor să nu li vorbească decît atunci cînd ei vor fi gustat mîncarea şî o vor fi lăudat-o de bună.

Vorba rămase voarbă: moşul se bucura-nainte, dar bucuria babei avea să urmeze mai apoi.

Intr-altă ziuă, care era acuma a treia, fiind sînta duminecă şi ziua Iui D-zeu, moşul îşi îmbrăcă straiul de sărbătoare, se peria, îşi luă băţul în mînă şî mearsă la sînta biserică, ca să se roage lui D-zeu şî să-şi cheme oamenii la prînz; iară baba rămase acasă, pentru ca să grigească de masă.

După biserică, adecă după ce părintele împărţi nafura, moşul zise: „D-zeu primească!" cătră oamenii săi, în frunte cu sîntul părinte, şi apoi îi pofti, pecum a fost vorba, Ia un scaun de odihnă, la un prînz de mîncare şi la o voarbă bună şî prietenească. Oamenii îi mulţumiră, primiră cu bucurie... şi apoi porniră cu toţii cătră casa bătrînului. Numai fătul bisericii fugi la

preuteasa, ca să-i spună cum că să n-aştepte pre popa cu prînzul.

Dară oamenii îşi spărgeau capetele şî-şî frămîntau minţile că oare ce are să fie, pentru ce bătrînul aşa, ca din senin, i-a poftit la casă şî masă. Da⁵ li ferbea sufletul în răbdare.

Cînd sosiră la casă, bătrînul lăsa ca să intre părintele pe portiţă, apoi birăul cel folticos, dup-ace[e]a dascălul cel subţire cu ceialalţi oameni buni. Domnul căşii trase uşa după sîne, adecă el era cel mai în urmă, precum se cade şî este datina ca Ia casa sa tot insul să fie în coadă.

Dar numai cînd intrară pe prag li se făcu, ce şî cum li se făcu, li se părea cum că li scăpără ochii văzînd ce văd sau li se părea că văd.

Iară baba, baba moşului, muierea căşii, aşezată tocmai în pragul uşii, cu capul cît o căpiţă, cu ochii cît o ceapă, încinsă c-un ştergar şi nespălată şi negrigită, cum sunt adecă muierile înainte de a se fi frecat la ochi.

Moşul!? lui i se ridica musteaţa din dreapta-n sus, iară cea din stînga i se cordişa spre pămînt, faţa i se făcu cam aşa precum este chipul soarelui colea înspre seară, cînd el se sîmte cu un picior în groapă, cu unul afară de ea; iară sprîncenele i se încreţiră încît [î]ţi părea că vezi un nor greu ridicîndu-se peste zorile vesele ale zîlei de dimineaţă, el se făcu adecă precum sunt bărbaţii cînd văd cum că treaba nu e precum ar trebui să fie.

Baba feri din cale; moşul îşi pofti oamenii în casă; oamenii intrară şi apoi moşul ieşi la babă, iară oamenii, rămaşi singuri, steteră privind unii la alţii precum priveşte ţiganul Ia paguba vecinului, ca şî cînd i-ar plăcea să-şi zică: „Oleu ! că urît mă fripserăl".

Cînd se sîmţi moşul singur cu baba, şî baba singură cu moşul, moşul stete înaintea babei şî privi la ea, iară baba stete înaintea moşului şî privi la el.

— Dar ce mi-ai adus oamenii aceştia asupra capului? ! se răsti baba.

— Dar nu ţi-am poruncit eu ca să găteşti peştii pe prînz? se răsti moşul.

— Ce peştii păcatului!? întrebă baba, făcîndu-se ca şî care nu ştie nimic.

— Peştii ce i-am aflat pe brazdă ! zise moşul nestîrnpărat.

—- Peşti pe brazdă!? Facu-mi sînta cruce! Dar ai tu minte? Gme a mai văzut peşti pe brazdă ! ? grăi baba, făcîndu-şi cruce şi minunîndu-se cam aşa cum se minuna omul care s-a culcat seara în pat, apoi dimineaţa se trezeşte întins pe pămînt.

Nici nu e minune: peşti pe brazdă nu e un lucru numai iac-aşa ca să nu te poţi uimi auzind de el.

— Iacătă, măi, cu muierea asta! grăi moşul. D-apoi că şî tu ai fost de faţă cînd i-am aflat.

— Peştii pe brazdă! Ba! ferească-mă D-zeu !

— Tu, muiere ! tu ţi-ai perdut minţile !

— Ba tu, moşule, ai nebunit!

Apoi se făcu voarbă şi oamenii se încăierară, şî rău lucru era să fie dacă n-ar fi ieşit părintele, şî biräul, şi dascălul cu ceialalţi oameni buni, pentru ca să vadă ce e, cum şî pentru ce.

— Auziţi, părinte şî jupîne bîrău şî oameni buni şî înţelepţi! grăi baba către cei ce ieşeau din casă. S-a mai pomenit de cînd e lumea ca peştele să crească pe brazdă, în urma ferului de plug!?

— Să ferească D-zeu ! grăi părintele, plin cu frica de D-zeu. Este şî păcat a grăi şî crede un lucru ca şî acela...

— Auzi tu !? zise baba către moşul.

— Aceea nu se poate — grăi biräul cel aspru la poruncă — în pămînt creşte numai rodul lui D-zeu !

— Ai auzit acuma!? grăi baba către moşul.

— Peştii nu pot să crească decît în apă, grăi dascălul, cel mai cu carte om din sat.

Ceialalţi oameni deteră din cap, zîcînd şi ei „da! da!" cum că peştele nu se aflä pe brazdă.

E i ! dar nici moşul nu putea să lase ca să-1 facă capră. El a văzut peştii cu ochii Iui şî i-a prins cu minele sale.

— Da — gvăi el — este minune şi lucru nemaiauzit; a fo3t însă şi baba de faţă cînd eu am aflat peştii, trei peşti vii şî aieve, pe brazdă proaspătă, în calea ferului de plug.

Că a fost, că n-a fost, că poate fi, că nu poate fi, oamenii se-ncleştară-n voarbe. Moşul nu se lăsa, baba-1 ţine de voarbă, popa da din umeri, biräul îşi faCe cruce, dascălul sta cu gura căscată şi ceialalţi oameni buni din sat se sîmt cuprinşi de fior, tocmai ca şi cînd ar fi căzut în groapa lupului. Şî apoi, mulţi proşti nebunesc pre unul cuminte, şepte hăbăuci tulbură o ţară, nici buha nu crede că ea e cu capul mare; cine strigă foc, acela adună oamenii-mpregiurul său: baba, popa, biräul, cu dascălul şî cu ceialalţi oameni buni n-avură încotro; ei deteră din umeri şi ziseră că zău aici nu e alta, moşul babei a nebunit, şi-a perdut minţile, a intrat duhul cel necurat în el.

Dar moşul, om cu mintea-ntreagă precum era el, nu putea să se lase batjocorit.

Nu rămase dar alta decît ca să ducă pre bătrinul Ia biserică, pentru ca părintele să citească rugăciunea cea mare asupra lui, să-1 stropească cu aiazmă şî să scoată pre duhul cel necurat din el.

Hm ! dar moşul nu se lăsa, pentru că moşul era om cu mintea Ia loc. Ce să facă dară?! D-apoi ce să facă ! Ce putea să facă ! II prinseră, îl legară scurt şî-I duseră... ca şi pre nebuni adică.

Vecina văzu ce se-ntîmplă. Vecina spuse Ia cumnata, cumnata spuse la fina, fina spuse la sora, iară sora, bună de gură precum era, se puse-n crucea uliţelor şi începu să bată toaca; bătrînul nici nu era scos din curte pînă ce se şi încaieră întregul sat după el, muierile cu copiii, babele cu furca, moşii cu capu-ntre urechi, toţi, care de care-n feliul său. Aşa porniră spre sînta biserică, şî după ce porniră, merseră şi după ce ajunseră intrară, s-aşezară, popa îşi puse patrafirul, luă cartea mare, ceti rugăciunea cea lungă, iară oamenii şi copiii, babele şi nevestele satului întreg rămaseră privind cu milă la sărmanul de bătrîn nebunit. Bătrînul, cînd văzu cum că n-are-ncotro, că se sîmţi ca şi cinele îndesat cu capu-ntre stobori, nu se ticări nici el mai departe, ci lăsa ca să fie precum se făcea.

După ce se linişti moşul şi se ceti rugăciunea cea mare, oamenii porniră cu toţii către casă, fiecare la coliba sa. Popa cu biräul, dascălul cu fătul şi ceilalţi

oameni buni din sat luară pre bătrînul şi-1 duseră precum l-au fost adus.

Cînd ajunseră la casă, intrară pe uşă şî sosiră sub acoperiş, steteră toţi cu gura căscată şî privind la lucrul ce vedeau: baba era chitită şî curată, masa era-ntinsă şi-ncărcată.

— Iaca peştii de pe brazdă! grăi baba către moşul, acuma să nu zici că muierea nu-şi poate nebuni bărbatul !

— Ba poate zău ea pre un sat întreg, cu popă, cu birău cu tot! zîse moşul împăcat.

Iară popa şî dascălul şi fătul cu ceialalţi oameni buni steteră privind unii la alţii, precum priveşte omul care se sîmte opărit cu apă rece şi nu ştie din care parte s-a vărsat asupra lui. Şî priviră pînă ce nu li spuse baba toată treaba cu peştii. După ace[e]a se veseliră, s-aşezară la masă şi se ospătară, precum se ospătează adică omul flămînd la masa vecinului său.

Aceasta a fost, oamenii mei cei buni, povestea despre ace[e]a precum a nebunit o babă bătrînă pre un sat întreg şî pentru ca să ştiţi cum că să vă feriţi de babele bătrîne precum se fereşte omul vinovat de nevestele bune de gură, vi s-a spus precum a fost şî s-a întîmplat şî se povesteşte din vremile bătrîne.

PORUMBUL
Legendă indiană

Au fost odată, foarte demult, doi vînători, care într-o noapte îşi aprinseseră un foc mare la o cotitură a rîului Alabama şi stăteau de vorbă încălzindu-se la eh

Vînatul şi peştii scădeau mereu, şi nu le mai rămăsese bieţilor de oameni pentru potolirea foamei decît carnea aţoasă a unui vultur negru.

Erau foarte obosiţi şi, gîndindu-se la starea în care se aflau şi la copiii lor cei flămînzi, se simţeau foarte nenorociţi şi nu mai ştiau ce să facă.

îşi frigeau însă la jăratec pasărea lor şi-şi dădeau silinţa să se bucure de mîncarea ce-şi găteau.

N-au apucat însă bine să guste din friptură, cînd li-a venit la ureche un fel de gemet cam ca guruitul porumbelului. Uitîndu-se într-acolo, n-au văzut decît luna, care se ridica tocmai din dosul pădurilor de pe cellalt ţărmure al rîului. Iar uitîndu-se pe rîu la vale şi la deal nu puteau să vadă decît ţărmurii nisipoşi şi apele negre, care murmurau încetişor.

Uitîndu-se însă în dosul lor, zăriră o femeie frumoasă care stetea pe o movilă acoperită de iarbă. Ei alergară spre dînsa şi ea li se plînse că îi este foame. Ei se duseră dar la foc, luară friptura lor şi i-o deteră ei.

După ce gustă o bucăţică, două din friptură, ea îi încredinţa pe vînători că nu va uita că mulţumită bunăvoinţei lor a scăpat de suferinţe şi nu-i va uita

după ce se va fi întors pe tărîmul tatălui său, marele Hoş-tal-li, sau Duhul stăpînitor al neamului Tşocha. Ii rugă deci ca la vară, cînd cu cea dintîi lună nouă, să vină iar unde o găsiseră pe dînsa. După aceea se porni o adiere blîndă prin frunzişul pădurii şi femeia cea frumoasă se făcu nevăzută.

Vinătorii au rămas cuprinşi de uimire, dar, întoreîndu-se fiecare la familia sa, n-au spus nimănuia nimic despre cele văzute şi auzite, ci au păstrat pentru sine taina.

După ce a venit vara, ei s-au dus iar la movila de pe țărmul rîului Alabama. Au găsit-o acoperită de o plantă, ale căreia frunze semănau cu tăişul cuțitului purtat la brîu de oamenii cu pielea albă. Rodul acestei plante dă o hrană minunată, care la neamul Tşocha pînă-n ziua de astăzi poartă numele Tuşa cea dulce. Noi îi zicem porumbul sau popuşoiul indian.

NOTE ŞI VARIANTE

Cercetarea atentă a bogatei şi multilateralei activităţi a lui loan Slavici pune în lumină numeroase afinităţi cu creaţia populară. Ele pot fi urmărite atît în cuprinsul operei sale artistice, cît şi în celelalte scrieri ale lui. Studiul *Literatura poporană (Educatorul,* 1883, nr. 1 — 14), împreună cu unele capitole din lucrarea *Die Rumănen in Ungarn, Siebenbilrgen und der Bukowina* (Viena, 1881) şi altele vădesc bogatele cunoştinţe ale autorului pe tărîmul creaţiei folclorice şi îl aşază printre cei dintîi învăţaţi români care au încercat să realizeze o sinteză asupra literaturii noastre populare (vezi şi D. Pop, */. Slavici, teoretician al folclorului,* în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai,* 1959, Series IV, Fasc. 2 Philologia, p. 115-127).

Domeniul folcloric care i-a reţinut scriitorului nostru în mod special atenţia este cel al prozei populare. Ca scriitor, Slavici s-a afirmat mai întîi prin poveştile populare publicate în *Convorbiri literare,* prin aceasta înscriindu-se totodată printre primii culegători ai prozei populare în istoria folcloristicii româneşti.

Interesul lui Slavici pentru poveştile populare trebuie pus înainte de orice în legătură cu mediul folcloric în care şi-a petrecut copilăria şi cu care a păstrat multă vreme un contact destul de strîns. Faptul este mărturisit direct: „întreaga copilărie a mea n-a fost alta decît o poveste lungă şi frumoasă... Cît am fost în casa părinţilor mei am ascultat, cît am fost departe de ea am spus la poveşti: povestea a fost fondul plăcerilor mele din copilărie" *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 90). La aceasta se adaugă influenţa hotarîtoare a lui Eminescu, Alecsandri şi a altor scriitori cu preocupări folcloristice din cercul

Convorbirilor literare care l-au îndemnat să scrie şi să publice din pro^a orală a locurilor lui natale (vezi şi D. Pop, *op. cit.,* p. 115—117).

Interesul cu care se apropie la început Slavici de poveştile populare nu este de ordin ştiinţific, cu toate că încă de pe acum surprindem la el observaţii interesante şi pătrunzătoare; preocupările de natura aceasta aveau să vină ceva mai tîrziu. în legătură cu întîia lui apropiere de poveşti Slavici mărturiseşte: „Nu am făcut ştiinţă; nu am voit să studiez, ci să reproduc gîndirea poporului român". „Motivele scrierii mele — precizează scriitorul — nu au putut fi decît estetice" *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 90). Din culegerea prozei artistice populare Slavici a voit să facă înainte de toate o lucrare literară. Despre măsura în care a reuşit să realizeze acest deziderat nu s-a vorbit pînă acum decît foarte puţin. Aprecierile istoricilor şi criticilor noştri literari sînt rare, vagi şi uneori contradictorii. Vorbind despre poveştile lui Slavici, N. Iorga lo găsea lipsite de farmec estetic (vezi amănunte în *Istoria literaturii româneşti contemporane,* I, *Crearea, formei,* Bucureşti, 1934, p. 185 şi urm.). în schimb, recenzenlul de la *Viaţa românească* al ediţiei clin 1908 a poveştilor le apreciază în termeni laudativi. Despre autorul lor se spune că este un „adînc cunoscător al sufletului poporului şi îndestul de stăpîn pe limba populară ca să ne poală da aceste poveşti în graiul şi culoarea pe care le au în gura săteanului" (I.S., *Viaţa româneasca,* IV, 1909, nr. 1, p. 129). Ceva mai obiectiv este în aprecierile ce le face Enea Hodoş, care consideră, pe bună dreptate, că Slavici e „inferior lui Creangă în ale basmelor"; el face parte, totuşi, dintre „puţinii care ştiu să reproducă poveştile nepretenţioase ale ţăranului, păstrîndu-le naivitatea originala, cu forma simplă, curată, fără zbuciumările de stil ce ne întîmpină azi tot mai adesea la tinerii noştri povestitori". Hodoş subliniază preocuparea morală a scriitorului, laudă limba şi stilul poveştilor, dar reţine şi unele asperităţi (vezi *Luceafărul,* VIII (1909), nr. 12, p. 279-280).

Aşa cum vom vedea, poveştile lui Slavici sînt foarte inegale, asemenea celorlalte scrieri ale sale. Numeroasele stîngăcii, mai ales de ordin stilistic, pe care le cuprind ne apar însă cu atît mai fireşti cu cît autorul a făcut pe acest teren operă de pionierat. „Slavici — notează Torouţiu — a creat şi povestea populară artistică. Şi a creat-o conştient de ceea ce face şi trebuie să facă" *(Studii si documente literare,* voi. II, Buc, 1932, p. XXVII). Formularea lui Torouţiu cuprinde o evidentă greşeală; după el, creaţia folclorică în proză întruneşte caractere estetice abia atunci cînd e trecută prin „filtrul artistic", cînd e prelucrată de scriitorul cult, Ceea ce vrea însă autorul să sublinieze e faptul că

Slavici este creatorul basmului nostru cult, şi în sensul acesta Torouţiu este mai aproape de realitate. Poveştile publicate de N. Filimon, Petre Ispirescu, D. Stăncescu, Ioan Pop-Reteganul ş.a. au la bază o intenţie diferită de aceea care l-a călăuzit pe scriitorul de care ne ocupăm, iar contribuţia lui Eminescu, pe lîngă faptul că e cu mult mai redusă cantitativ, se deosebeşte, de asemenea, ca intenţie de aceea a lui Slavici. Ispirescu, Filimon, Pop-Reteganul etc, conştienţi de valoarea artistică, etică şi lingvistică a prozei populare, tind să facă operă de folclorişti; spre deosebire de aceştia, Eminescu şi Creangă, la care s-ar putea adăuga şi alţii, pornind şi ei de la conştiinţa valorii artistice, în special, a prozei populare, îmbogăţesc în mod conştient literatura noastră cultă cu o specie nouă. Poveştile lui Slavici se situează atît ca intenţie, cît şi ca realizare între aceste două poziţii, atitudini.

Concepţia ce stă la baza activităţii sale pe tărîmul prozei populare no-o dezvăluie Slavici însuşi, în amintita scrisoare trimisă redacţiei *Convorbirilor literare* o dată cu *Ziua Zorilor.* Ceea cc caracterizează, între altele, poveştile populare — notează Slavici — e marea lor instabilitate în circulaţia orală. Ele se modifică nu numai în trecerea lor dinir-o regiune in alta, ci şi de la un individ la altul, şi chiar în graiul aceluiaşi povestitor: „Chiar acelaşi om — afirmă, pe drept cuvînt, scriitorul — nu povesteşte aceeaşi poveste de două ori una după alta, fără de a se abate mai tîrziu de ceea ce a zis mai înainte [...] Povestea nefiind decît pe alocurea legată de forme ritmice, capătă un caracter individual: fiecare revarsă în ea gîndirea sa individuală, fiecare o spune aşa precum o ştie şi precum îi place s-o spună. Bătrînii amestecă înţelepciunea, bărbaţii puterea şi fetele simţirile lor în poveste: fiecare dă acelui fapt importanţă pentru care simte mai multă predilecţie." Iar în continuare: „o poveste e totdeauna amestecul mai multora: omul combină ce-i place. Partea fixă e un schelet foarte, sărac — atît în gîndiri, cît şi în fapte. Voiesc să zic: nici o formă a poeziei populare nu are atăte variante ca povestea" *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 90). Ideile lui Slavici, aşternute pe hîrtie în 1871, îşi păstrează întru totul valabilitatea (vezi şi G. Călinescu, *Estetica basmului,* Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965). Instabilitatea creaţiilor literare în proză, concretizată în marele număr de variante, îi impune lui Slavici o anumită concepţie de prelucrare. Scriitorul (căci numai scriitorii sînt, după părerea lui, chemaţi să-şi dea contribuţia în această lucrare, deoarece e vorba de o lucrare literară) „trebuie să privească povestea din toate punctele de vedere şi să combine din toate variantele un întreg frumos". Materialul popular trebuie să fie trecut astfel prin individualitatea scrii-

torului, care „produce [...]un întreg nou"; el face prin urmare operă de creaţie personală.

Spre deosebire de Eminescu, care prelucrează adînc materialul popular atît din punctul de vedere al conţinutului de idei, cît şi ca stil, Slavici nu se îndepărtează atît de mult de izvorul folcloric. „Faptele şi ideile" sînt şi rămîn la el „o recepţie din popor"; ceea ce modifică scriitorul este structura, organizarea lor artistică: „gruparea lor estetică este un capriciu al individualităţii" prelucrătorului *(ibid.).*

Operaţia aceasta de prelucrare, aşa cum o concepe Slavici, reprezintă o operaţie pretenţioasă. Scriitorului i se cere o temeinică documentare de teren, care să-1 pună în contact cu poveştile populare autentice, aşa cum apar ele în graiul diferiţilor interpreţi. El trebuie să cunoască povestea în cît mai multe variante, deci în toată bogăţia la care ea ajunge în circulaţie, prin contribuţia numeroşilor interpreţi, de vîrste şi condiţii diferite şi situaţi în locuri şi împrejurări diferite. De aceea, „poveştile, precum eu Ie culeg — precizează Slavici într-o scrisoare către Iacob Negruzzi - costă timp mult şi bani mulţi" (Torouţiu, *idem,* II, p. 216). în timpul redactării poveştilor sale, Slavici simţea mereu nevoia confruntării lor cu alte variante populare: „Am o poveste: *Sfarmă-Piatră şi Cară-Lemne.* Aş dori însă să aud încă o variantă, de la un anumit Minciună Petru din Curtici" *(idem,* p. 212); sau, în altă parte: „Poveştile sunt gata [...] Ar fi doară mai bine dacă m-aş duce acasă, pentru ca să le mai coreg din variante..." *(idem,* p. 190), din care cauză îşi exprimă în repetate rînduri dorinţa de-a merge la ţară *(idem,* p. 190, 199). în culegerea materialului Slavici preconizează metode ştiinţifice. El era astfel foarte exigent în alegerea informatorilor: „E foarte greu a afla un povestitor bun, fiindcă ei sunt rari" *(idem,* p. 192). Scriitorul ştie din proprie experienţă că „ţăranul nici nu povesteşte bucuros unui om cum sunt eu" pentru că el „sau se jenează, sau zice: acelea nu sunt lucruri pentru şovarţe [orăşeni]" *(ibid.).* De aceea soluţia cea mai indicată ar fi să se culeagă prin inşi aparţinători chiar mediului folcloric. El însuşi se gîndeşte ca să apeleze în acest scop la serviciile unui fost „conşcolar" ţăran *(ibid.).*

Punînd la contribuţie un asemenea material autentic, scriitorul trebuie să ajungă la creaţii noi, dar care să nu contravină cu nimic spiritului popular, atît în ceea ce priveşte conţinutul lor de idei, „sucul" lor etic, cît şi modalităţile de realizare artistică. Concepţia sa de prelucrare a poveştilor populare, cristalizată încă de pe cînd avea 20 de ani (vezi unele amănunte în notele noastre cu privire la *Zîna Zorilor),* rezultaşi din aprecierile ce le face Slavici pe marginea poveştii lui Miron Pompiliu, *Ileana Conslnzeana, din cosiţă floarea-i cîntă,*

nouă împărăţii ascultă: „Pe alocurea, *limba pare cam nepoporală, descrierile sunt prea detăiate.* Cu deosebi prin această detăiere cursul povestei să îngreuiază. *Poporul descrie scurt; sau prin asemănări marcânte şi luate din viaţa concretă, sau prin atribute mai mult ori mai puţin nehotârîte.*" Iar ceva mai departe: *„Asupra mea Ileana a făcut o impresiune oareşicum neplăcută. E peste putinţă ca în toate variantele Ileana să fie silită a-şi înşela soţul* (s.n.). Eroii români de ordine se luptă, cu dreptate [...] Ar fi trebuit ca acest pas să fi fost cel puţin motivat..." (Torouţiu, *idem,* II, p. 186 — 187). Cuvintele acestea dovedesc nu numai exigenţa autorului în materie de prelucrare a basmelor populare, dar şi cunoştinţele lui bogate pe acest tărîm al creaţiei noastre folclorice.

Dar Slavici a încercat să fie exigent şi cu el însuşi în prelucrarea poveştilor populare. Unele din acestea sînt fructul unei elaborări îndelungate, cu numeroase reveniri, corecturi ş.a.m.d. Este ilustrativ în acest sens cazul poveştii *Petrea Prostul.* Culegerea materialului popular pe care se întemeiază îl preocupa pe scriitor încă de prin anul 1872. Nu ştim în ce an a aşternut mai întîi povestea pe hîrtie, dar versiunea ei din *Calendarul poporului pe anul 1887* a fost modificată substanţial şi mult amplificată înainte de a o include în volumul din 1908.

Poveştile din această categorie sînt, fireşte, şi cele mai izbutite. Ion Breazu avea astfel dreptate cînd afirma că *Păcală în satul lui* „poate ocupa un loc de cinste într-o antologie a poveştii româneşti" *(Literatura „Tribunei"* (1884—1895), Partea I: *Proza,* Extras din *Dacoromania,* voi. VIII, Bucureşti, 1935, p. 67). Fără a se ridica la nivelul acesteia, *Zîna Zorilor, Spaima Zmeilor, Rodul tainic, Limir-împărat, Petrea Prostul* sînt în general creaţii izbutite, capabile să prilejuiască şi cititorului de astăzi satisfacţii estetice. în special poveştile avînd un caracter glumeţ au fost în măsură să stimuleze talentul scriitorului, să imprime naturaleţe, spontaneitate şi un ritm mai viu naraţiunii, apropiind-o de cea orală populară.

Iată un crîmpei din *Petrea Prostul:*

„— Taică părinte — grăi preuteasa, care era cam pestriţă la maţe — mie nu mi se pare lucru curat ce mi-e dat să văd. Nu ştiu ce o fi făcînd omul ăsta al nostru cu caprele, că se-ntorc seara flămînde, dau şi mai puţin lapte şi ne mănînca toate gardurile.

— Cam aşa mi se pare şi mie, răspunse popa, care popă şi om cu frica lui Dumnezeu din vorba nevestei sale nu ieşea, că ţinea să aibă pace-n casa lui.

— Ia du-te tu — urmă preuteasa — şi stai la pîndă, ca să vezi ce e şi cum.

Mai că da, mai că ba, mai că se cuvine, mai că nu, dupa muilă tura-vura rămase, nici că s-ar fi putut altfel, pe a preutesei, şi zorile dimineţii următoare popa se duse şi se ascunse într-un mărăciniş, ca să stea la pîndă şi să-1 prindă pe Petrea cu ocaua mică.

Vai de mama lui, că-n rău ceas 1-a făcut!

Se porniră caprele, şi iezii, şi ţapii la joc cînd Petrea începu să cînte din cimpoi [e voiba de cimpoii fermecaţi, de ţînţar], dar se porni cu atît mai vîrtos popa, care avea fire de om, şi tremurau bărbile ţapilor, dar mai rău tremura barba popii [...]

Ge-a păţit apoi cînd, seara, s-a-ntors acasă cu hainele zdrenţuite, cu barba-ncîlcită şi cu trupul plin de zgîrieturi [...]

— Om eşti tu, şi bărbat, şi popă, cogeamite popă!? îl mustră preoteasa. Un prostănac ca el să te facă astfel de rîsul lumii şi de batjocura copiilor!" (p. 421—122)[1].

Chiar atunci cînd poveştile lui Slavici suferă, în întregimea lor, de pe urma unei construcţii nefireşti sau a unei redactări grăbite etc, surprindem în textul lor numeroase părţi realizate (vezi, de ex., *Băiet Sărac,* p. 169). Dar cum scriitorul nu a avut întotdeauna răgazul şi liniştea necesare creaţiei, faptul se resimte în multe din poveştile sale. întilnim astfel frecvent stîngăcii stilistice de cele mai diferite speţe. De pildă, o risipă inutilă de cuvinte, cu totul străină prozei populare autentice: „Acuma poate fiecare să ştie ce e aceea cînd feciorul cel de împărat vede pe Floarea Codrilor chiar vie, priveşte în ochii ei cei blînzi şi aude vorba ei cea dulce. înfricoşat, şi grozav şi nemaipomenit de frumos lucru trebuie să fie aşa ceva" *(Floriţa din codru,* p. 60). Alteori întîlnim digresiuni care, pe lingă faptul că sînt incompatibile cu structura prozei populare şi frîng cursul firesc al povestirii, cu ritmul ei specific, cuprind generalizări false, idei străine spiritului popular: „Aşa sunt feciorii de împărat! Oricît de în drag şi-ar păzi nevestele şi oricît de-a dor ar aştepta să-şi vadă feţii, cînd aud de bătaie [război], li se zvîrcoleşte inima în trup, li se frămîntă creierii încap, li se împăinjenesc ochii... lasă nevastă şi feţi în grija Domnului şi pornesc ca vîntul la război" *(Doi feţi cu stea în frunte,* p. 75). Sau în crîmpeiul următor, care păcătuieşte în plus şi prin caracterul bombastic, sentenţios şi declamator: „îmi vine nici să nu mai povestesc cînd văd atîta răutate, atîta suflet fără milă, şi urîtă, şi supărăcioasă, şi grozavă treabă, încît nici nu se poate spune fără ca să răsufli o dată cu greu!" *(ibid.).* Suita de epitete — banale de altfel — nu cunoaşte modele în proza artistică populară, după cum conjuncţia *şi,* care

[1] **Trimiterile se fac la ediţia de lată.**

în basmul popular sconteazā pe admirabile efecte stilistice, nu reuşeşte să însemneze în acest caz nimic. Digresiunile lui Slavici sînt supărătoare mai ales atunci cînd cuprind sentinţe de ordin religios. „Lui Dumnezeu — spune autorul într-un loc — îi plac rugăciunile celor buni şi care cu mulţumire dă din neistovitele comori ale bunătăţilor lui" *(Spaima Zmeilor,* p. 150). în aceeaşi ordine trebuie amintite ardelenismele („deloc", pentru „imediat", decalcul după limba maghiară „îşi întări pe inimă", în loc de „îşi întări inima" sau, într-o traducere mai liberă, „îşi luă inima-n dinţi" etc), urbanismele cu iz de oraş transilvănean din secolul trecut („juneţe", „a înjuni") ş.a.

Epoca în care şi-a adunat Slavici materialul şi a redactat — cel puţin într-o primă formă — cele mai multe din poveştile sale este relativ scurtă: 1871—1875. Cinci dintre ele văd în acest răstimp şi lumina tiparului: *Zîna Zorilor, Ileana cea şireată, Floriţa din codru, Doi feţi cu stea în frunte* şi *Stan Bolovan.* Alte patru apar între 1879—4887: *loanea Alamei, Băiet Sărac, Păcală în satul lui* şi *Petrea Prostul.* Urmează apoi un lung şir de ani, în care, cu excepţia anului 1907, cînd publică, în *Tribuna* de la Arad, *Limir-împărat,* şi a anului 1908, cînd dă la lumină *Spaima Zmeilor* (în *Calendarul „Minervei"),* scriitorul nu mai dă semne de activitate pe acest teren, pentru ca în 1920—1921, în preajma apariţiei celor două volume ale poveştilor sale în Editura „Cartea românească", să mai dea la iveală, în *Revista copiilor şi a tinerimei,* o redactare nouă a poveştii *loanea Mamei (Hodoronctronc)* şi trei poveşti noi: *Băiat sărac şi horopsit, Doi fraţi buni* şi *Rodul tainic.* Tot aici publică mai întîi povestirea *Mieluşelul,* după ce în 1918 publicase în *Biblioteca copiilor si a tinerimei* povestirile *Fifi* şi *Pisu.* Există indicaţii sigure că Slavici a adunat un material de proză populară mai vast decît acela pe care 1-a pus la contribuţie în poveşti, dar pe care n-a avut timpul şi condiţiile să-1 prelucreze. Aminteşte astfel într-una din scrisorile către I. Negruzzi (datată 4.VHI.1872) „două poveşti foarte răspîndite: *Sfarmă-Pietre şi Cară-Lemne* şi *Pipăruş Petru"* şi spune că adună tocmai „variantele lor" (Torouţiu, *idem,* II, p. 192). în anul următor, şi anume, în 10 aprilie, îi scrie lui Negruzzi: „Am o poveste *Sfarmă-Pietre şi Cară-Lemne.* Aş dori însă să aud încă o variantă..." *(idem,* p. 212). S-ar părea astfel că povestea era gata în linii generale şi că scriitorul aştepta numai să-i dea forma definitivă. într-o altă scrisoare din octombrie 1874, notează: „Am şi alte notiţe. Sunt însă poveşti şegace, afară de una, şi asta fragment" *(idem,* p. 264).

în orice caz, Slavici a trimis revistei *Convorbiri literare* şi alte poveşti decît acelea care s-au publicat în paginile ei (între altele *Ioanea Mamei).* Probabil că unele poveşti apărute în alte reviste sau direct în volum fuseseră trimise înainte *Convorbirilor.* Altele vor fi rămas probabil în suspensie pînă tîrziu, cînd a pregătit ediţia de la „Cartea românească".

Ideea reunirii poveştilor în volum i-a apărut destul de timpuriu, într-o scrisoare trimisă, de data aceasta lui Urban-Jarnik, la 27 noiembrie 1883, îi comunică: „De mult încă Socec a stăruit să-i dau poveştile mele, vreo 10—12 coaie, şi socoteam că se va învoi să le tipărească la Ispirescu [...] Nu m-am putut însă înţelege cu el: nu zice nici da, nici ba, ci mă amînă de pe o zi pe alta." Iar în continuare: „M-am pus dar în înţelegere cu Ispirescu. El e gata să-mi publice poveştile, însă numai după Anul nou" (Torouţiu, *idem,* III, p. 158). Nu cunoaştem motivele pentru care proiectul acesta nu s-a realizat, şi astfel a trebuit să mai treacă încă 25 de ani pînă cînd poveştile să vadă lumina tiparului înmănuncheate în volum. Ediţia aceasta, apărută la „Minerva", cuprinde şapte poveşti: *Zîna Zorilor, Floriţa din codru, Ileana cea şireată, Doi feţi cu stea în frunte, Păcală în satul lui, Petrea Prostul* şi *Limir-împărat.* Apariţia volumului n-a stîrnit un ecou deosebit în presa noastră literară. Totuşi, puţinele recenzii care îl semnalează accentuează vocaţia lui Slavici pe tărîmul valorificării prozei populare.

O altă ediţie a poveştilor apare în anul 1921—1923, în două volume, în Editura „Cartea românească". Nu avem nici um indiciu că, în cei doi ani cît a mai rămas în viaţă, scriitorul ar fi revenit, sau ar fi avut cel puţin intenţia să revină asupra poveştilor, în scopul revizuirii sau înmulţirii lor, totuşi ediţia a II-a a primului volum, tipărită în 1924, deşi reproduce aceleaşi poveşti şi în aceeaşi ordine ca şi volumul I al ediţiei sus menţionate avînd şi aceeaşi paginaţie, prezintă unele deosebiri de text.

Primul din cele două volume ale ediţiei din 1921—1923 este mai unitar şi cuprinde piesele cele mai valoroase; el reproduce, de fapt, bucăţile publicate în ediţia „Minerva". Volumul al doilea cuprinde 12 piese, din care ultimele trei *(Mieluşelul, Fifi* şi *Pisu)* nu şi-ar justifica prezenţa aci, întrucît sînt *povestiri,* nu *poveşti.* Le-am reprodus totuşi în ediţia noastră ca să nu ştirbim structura volumului aşa cum l-a conceput scriitorul. Alte două poveşti *(împăratul şerpilor* şi *Doi fraţi buni)* sînt prelucrări din folclorul altor popoare, iar una, *Băiat sărac şi horopsit,* provine — aşa cum se vede şi din subtitlul ei, „Poveste de ale românilor din Moravia" — din afara teritoriului nostru folcloric. Nu cunoaştem cu precizie sursele celor din urmă două poveşti şi nici modul cum a ajuns autorul în posesia modelelor lor;

cea dintîi este, cum singur mărturiseşte, o prelucrare „după Moritz Arndt".

Prin urmare, numai şase din cele 12 bucăţi ce alcătuiesc volumul al doilea al ediţiei din 1921—1923 sînt poveşti populare româneşti. Din punctul de vedere al realizării lor artistice, nici una din ele nu poate sta alături de cele cuprinse în primul volum.

Ceea ce se observă confruntînd textul ediţiilor antume a poveştilor e faptul că între ele nu există decît arareori diferenţe sensibile. Autorul n-a introdus şi n-a omis decît sporadic episoade care să aducă după sine o schimbare de viziune (eroi, situaţii). Diferenţele — cele mai adeseori de amănunt — intervin de obicei în interiorul frazei şi ţin de domeniul stilistic. Tendinţa autorului, manifestată de la o ediţie la alta, tendinţă care se învederează la tot pasul, este cea spre concizie, spre economia mijloacelor de exprimare, ceea ce duce la o mai mare precizie. Iată numai două exemple: „Patru răsufla odată cu greu, cînd ajunse de la picioare la cap... nu ştiu acuma cu de-a bună samă... de obosit, ori de uimit. Nici nu e minune dacă s-ar fi fost uimit: nu e luna la răsărit atăta de mare cît era ochiul năzdrăvanului." *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 104) devine în ultimele ediţii: „Petru răsuflă o dată cu greu, cînd ajunse de la picioare la cap... nu ştiu acuma de-a bună seamă... de obosit, ori de uimit: nu e luna la răsărit atîta de mare cît era ochiul năzdrăvanului". Tendinţa aceasta apare foarte evidentă în *Ioanea Mamei.* Un control insuficient din partea scriitorului face însă ca uneori prin reducere să se ajungă la exprimări confuze şi inexpresive. Astfel fraza din *Zîna zorilor* „Ar fi trebuit însă ca să se nască de şapte ori cît un om într-o viaţă..." (aceeaşi în toate volumele antume) nu este în măsură să redea conţinutul aceleia pe care e chemată să o suplinească: „Ar fi trebuit însă ca să se nască de şepte ori tot una după alta şi să trăiască tot cîte de şepte ori cît un om într-o viaţă..." *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 92).

O a doua tendinţă ce se poate observa urmărind comparativ poveştile lui Slavici din prima şi ultima ediţie, apărută în timpul vieţii sale, e de ordin lingvistic. Autorul purifică sensibil limba poveştilor sale de cuvintele şi formele fonetice avînd o circulaţie strict regională, înlocuindu-le cu elemente din limba literară: *răpede > repede; să răpezascâ > să răpeadâ; cătră > către; şepte > şapte; palmi > palme; zădar > zadar; împaingina > împaingeni; năsip > nisip; simţeşti > simţi; bucâtură >- îmbucătură; nime > nimeni; sparie > sperie; aţâţa > atîţi* ş.a. în întîiele sale poveşti pătrunseseră numeroase forme fonetice bănăţene *(vini,* în loc de *vii* etc).

Slavici modifica uneori chiar topica frazei. Astfel, în loc de: „Oare cine a cules florile? Oare cine le-a împletit?" apare forma: „Cine oare a cules florile, cine oare le-a împletit în cunună?".

Regionalismele abundă în primele poveşti ale lui Slavici, iar înlăturarea lor nu este străină de ideea unităţii culturale a românilor, idee care a început să se închege în mintea lui încă în epoca studiilor sale la Viena, dar pe care n-a putut-o aplica în domeniul limbii decît după ce a ajuns să trăiască în România şi să cunoască bine limba literară românească.

Pentru cunoaşterea aptitudinilor autorului în domeniul prozei populare este demn de reţinut faptul că din cele 16 piese pe care le cuprinde ediţia de faţă (nu luăm în seamă povestirile), reprezentînd tot atîtea prelucrări ale unor creaţii populare în proză sau imitaţii ale acestora, numai nouă sînt basme, celelalte fiind poveşti. Poveşti sînt şi două din cele trei piese din *Addenda.* Dar chiar basmele nu se încadrează întotdeauna în noţiunea clasică de basm; atît prin compoziţia lor, cît şi prin elementele de construcţie, basmele lui Slavici se apropie adeseori de poveşti. în general, se poate spune că în crea. ţiile sale elementele de basm şi poveste se amestecă într-o mai mare măsură decît în cele autentic populare. De exemplu, povestea *Ileana cea şireată* începe aidoma basmului: „A fost ce-a fost; dacă n-ar fi fost, nici nu s-ar povesti." (p. 62) şi aidoma de altfel aproape tuturor producţiilor de acest gen ale lui Slavici. E vorba şi aci, în *Ileana cea şireată,* ca şi în basme, de doi împăraţi între care intervine un conflict; unul avea trei fete, iar celălalt trei feciori. Fata cea mai mică este, ca în toate basmele, cea mai isteaţă. Schema întregii producţii e de basm, dar conţinutul ei este de poveste; numai incidental îşi fac apariţia elemente ireale, imposibile, elemente incompatibile cu conţinutul realist al poveştii. Nu există un alt tărîm decît cel pămîntean, nu sînt nici zmei, nici armăsari care se hrănesc cu jăratic; nu întîlnim metamorfoze şi nici alte elemente de natura acelora care alcătuiesc sceneria fantastică a basmului.

Spre deosebire de aceasta, *Floriţa din codru,* după formula introductivă menţionată mai sus, continuă în maniera stilistică specifică proprie poveştii: „în mijlocul codrilor, lîngă drumul cel mare, lîngă drumul cel de ţară, pe unde umblă şi trece împăratul cu voinicii săi, era odinioară o crîşmă [...] Cine să fi fost părinţii fetei chiar nici cei mai bătrîni şi mai cu sfat oameni nu pot s-o spună." (p. 42). Avem de-a face în cazul *Floriţei din codru* cu o poveste, dar în conţinutul ei străbate o puternică undă fantastică, pentru ca sfîrşitul ei să se cufunde de-a binelea în apele basmului. *Negru-împărat* se încadrează basmului; acţiunea lui se petrece în bună parte pe tărîmul celălalt, fantastic: în Ţara Orbilor, a Şchiopilor etc. Totuşi, în cadrul acesta fantastic apăr la tot pasul elemente realiste de Cea mâi tipica speţă, incompatibile cu structura generală a producţiei.

Creaţiile lui Slavici se abat astfel evident de la tiparele artistice tradiţionale ale prozei populare şi faptul se resimte în ceea ce priveşte arta lor. El trebuie reţinut totuşi ca ceva particular, propriu scriitorului transilvănean, cu preocuparea lui expresă pentru realizarea unei literaturi realiste.

p. 3

ZÎNAZORILOR

Poveste

A apărut în ***Convorbiri literare,*** VI (1872), nr. 3 (1 iunie), p. 91—115. Se retipăreşte în volum: în ***Poveşti,*** Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 5—77; ***Poveşti,*** [voi. I], Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 3—61; ***Poveşti,*** voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [19241, p. 3—61.

Povestea a fost tradusă în limba germană, sub titlul ***Die Fee der Morgenrothe*** şi a fost tipărită în voi. ***Rumânische Märchen, iibersetzt von Mitte Kremnitz,*** Leipzig, 1882, p. 238-296.

Este cea dintîi poveste publicată de Slavici. Despre geneza ei autorul ne-a lăsat o mărturisire interesantă: „Eminescu publicase în *Convorbiri literare* o poveste frumoasă [e vorba de *Făt-Frumos din lacrimă].* Noi [prietenii lui] eram însă de părere că n-o scrisese bine. «Scrie tu alta mai bine, ca la voi la Siria», mi-a zis el. Am scris *Zîna Zorilor* şi am trimis-o la redacţiunea *Convorbirilor,* deşi mă îndoiam că ea va fi publicată" *(Amintiri,* p. 81). Modul cum a fost primită aici povestea explică în mare măsură continuarea de către Slavici a acţiunii începute atît de timid: „D-l I. Negruzzi însă nu numai mi-a publicat-o, ci a ţinut totodată să-mi facă împărtăşirea că îndeosebi lui V. Alecsandri i-a plăcut mult limba şi felul meu de a povesti. Nu se putea să nu iubesc şi să nu pun sus în gîndul meu pe oamenii mie necunoscuţi, care, deşi trăiau la Iaşi, găseau că e frumoasă şirieneasca noastră şi bun felul de a povesti pe care-1 învăţasem de la bunicul meu" *(idem,* p. 81 — 82).

Slavici a început să scrie *Zîna Zorilor* la sfîrşitul anului 1870, deci la scurtă vreme după ce ajunsese la Viena, şi nu în 1872, cum spune N. Iorga *(Istoria literaturii româneşti contemporane,* I, *Crearea formei,* p. 186): „Am început d.e. nainte de asta cu 5 luni o poveste; am făcut pînă azi 6 coaie" — spune el într-o scrisoare adresată în 27 aprilie 1871 lui lacob Negruzzi (Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 181). Redactarea mergea greu din cauza situaţiei materiale precare a scriitorului: „Cînd voi fi gata? La asta să răspundă ministrul finanţelor" *(ibid.).*

în 7 iunie acelaşi an, povestea nu era încă terminată; autorul nu avusese timp. Pe de altă parte, în urma experienţei cu *Fata de birău,* faţă de care manifestă el însuşi numeroase rezerve, începuse să fie mult mai exigent. Oricum, ideea de a o trimite *Convorbirilor* nu-1 părăseşte: *„ZînaZorilor* vine ; cînd, nu ştiu" (Torouţiu, *idem,* \ \, p. 182). Povestea va fi lungă pentru că, după părerea lui, „dacă e obiectul estins, şi operatul trebuie să fie estins. In *Zîna Zorilor* sunt foarte multe fapte, şi aceste multe în o legătură aşa de strînsă, încît valoarea întregului ar perde foarte mult dacă unele dintre ele s-ar lăsa" *(ibid.).*

Nu cunoaştem cu precizie data la care Slavici a trimis povestea redacţiei *Convorbirilor.* Poate spre sfîrşitul anului 1871, deoarece ^ 30/18 martie 1872 el răspundea scrisorii lui Iacob Negruzzi, care îi comunica impresia pe care *Zîna Zorilor* o făcuse asupra colegilor de la „Junimea". Povestea a plăcut, cum rezultă cu claritate din această scrisoare. Pentru tînărul scriitor faptul reprezenta o verificare: „M-am bucurat că am aflat oameni cărora le place ce-mi place mie" *(idem,* p. 184). Meritul e al poporului: „O, poporul român gîndeşte frumos, şi gîndirea frumoasă apare într-o formă frumoasă..." *(idem,* p. *185).* E interesantă această concepţie despre unitatea dintre conţinutul de idei şi conţinutul artistic al unei opere. înainte de a o trimite *Convorbirilor,* povestea a fost, probabil, citită şi corectată de Eminescu (cf. Slavici, *Amintiri,* p. 19). Iorga califică povestea drept slabă, în ciuda faptului că ea fusese văzută de Eminescu, întrucît acesta „nu [era] totdeauna sigur ca judecată literară" *(Istoria literaturii româneşti contemporane,* I, *Crearea formei,* p. 188).

Despre *Zîna Zorilor* scriitorul mai aminteşte într-o scrisoare trimisă de asemenea lui I. Negruzzi, în 4 august 1872: „Are doară să vă surprinză deosebirea între *Zîna Zorilor* şi aceste două poveşti... [e vorba de *Doi feţi cu stea în frunte* şi *Stan Bolovan,* pe care le trimite o dată cu scrisoarea]. Trebuie să luaţi în consideraţiune cum că nu este decît o singură lume ideală, şi aceasta este descrisă în *Zîna Zorilor-,* în alte poveşti, fără ca să regretez, nu pot să fiu altă decît limpede" *(idem,* p. 192).

Povestea urma să se traducă şi să se publice în limba germană în *Rumänische Post,* Bucureşti *(idem,* p. 197).

La baza poveştii *Zîna Zorilor* Slavici avea o bună documentare de teren; el urmărise variantele poveştii şi meditase cu seriozitate asupra lor: „Aş abuza de bunăvoinţa d-voastre — notează el în scrisoarea adresată *Convorbirilor* — dacă aş insera *toate variantele* (s.n.) din care am compus pre *Zîna Zorilor.* Voi atinge dară numai cîteva deosebiri" *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 90). Transcriem în întregime acest pasaj, pentru a înţelege mai bine concepţia de lucru a scriitorului, modul cum s-a închegat povestea şi sursa unor elemente din structura ei artistică: „Bunul meu mi-a povestit despre *Smocfa cea frumoasă',* în comitatul Zărandului mi s-a zis despre *Zîna Codrilor;* în Comloşu (Crişana) se vorbea despre *Patru Făt-Frumos viteaz* şi în Temişoara auzii povestea despre *Zîna Zorilor.* Am ales numirea care mi-a părut mai nimerită. Faptele şi ideile sunt, în toate variantele, cu puţină abatere, tot acelea-Ochii împăratului, calea lui Petru, ajutorul sfintelor surori, fîntina miraculoasă, scena de Ia Zîna Zorilor, viclenia fraţilor şi desfăşurarea finală se află în toate variantele. «Ce» este tot aceea; «Cum» nu este tot aşa. O dată Patru trece pe la o singură, o dată pe la două şi iarăşi o dată pe la alta din cele trei sfinte... O dată lipsesc pădurile, o dată ţările miraculoase; o dată Petru trece peste Smîntîna Laptelui [Calea-Iactee], altă dată peste palma năzdrăvanului; o dată Petru e ucis, altă dată i se fură apa ş.c.l. *...Eu din toate aceste am ales şi combinat.* Sucul etic a rămas neatins. Am lăsat ca gîndirea morală a poporului român să rămînă intactă, şi îndeosebi pentru că ea, în toate variantele, e tot aceea... morala e rezultatul gîndirii popoarelor, iară nu a indivizilor" *(Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 3, p. 90). în încheiere, Slavici dă unele relaţii privitoare la stilul *Zînei Zorilor.* Scriitorul nu spune nicăieri că reproduce întocmai stilul informatorilor; îşi mărturiseşte însă intenţia de a scrie într-un mod cît mai apropiat de graiul poporului: „Stilul este pe cît se poate popular. Cele mai multe fraze sunt stereotipe" *(ibid.).* Totuşi, sub raportul acesta, povestea lui Slavici nu este scutită de neajunsuri; ele se explică prin faptul că scriitorul s-a „depărtat [...] de mult din mijlocul poporului", dar şi prin limitele talentului său: „Nime nu mă poate condamna dacă nu ştiu vorbi cu florile! Un Alecsandri ar fi trebuit să-mpodobească pre Zîna Zorilor, pentru ca ea să nu se ruşineze umblînd printre noi" *(ibid.).*

Cum vor fi arătat variantele puse de scriitor la contribuţie nu ştim; intervenţia sa a fost în orice caz masivă. Se pot recunoaşte totuşi în cuprinsul ei elemente inspirate din basmele încadrate de Aarne-Thompson la tipul 414* *(Arghir şi Elena).* L. Şăineanu *(Basmele române...,* Bucureşti, 1895, p. 493 şi urm.) o încadrează în ciclul isprăvilor eroice A. *Tipul Apă vie şi apă moartă.*[1]

[1] **încadrarea unor poveşti în clasificarea internaţionala (Aarne-Thompson), precum şi în catalogul în pregătire al institutului de Etnografie şi Folclor a fost făcută de Corneliu Bărbulescu, căruia îi aducem mulţumirile noastre şi pe această cale,**

SÎG-LE: *A: Convorbiri literare,* **1872**
B: Poveşti, **1908**
C: Poveşti, **[IJ,** 1921
D: Poveşti, I, **[1924]**

Variante

14 lăcrimează *A;* lăcrămează *BCD/zM&v A;* zadar *BCD//15—16* că ochii împăratului nu se pot împăca unul cu altul şi nu se pot înţelege unul pre altul *A;* că ochii împăratului nu se pot împăca unul cu altul *BCD//20* nime *A;* nimeni *BCD//26* statură *A;* statură *BCD.*

4

1 Al treile *A;* Al treilea *BCD//4* dimineaţă *ABC;* dimeneaţă *D//.*
7 pre *A;* pe *BCD//8* Florea / i ; Floreo *BCD//11* cătră /4; către *BCD 1120* dede .4; dete *BCD//27* îşi întări pe inimă .4#C; îşi întări inima D//32 lăcrima lăcrema *CD//34* acuma .4; acum *BCD//36* pînă ce vor rîde / l ; pînă ce nu vor rîde *BCD //41* văz *AB;* văd Ci).

5

1 ca şi voi *A;* ca voi *BCDj/12* grajdi *A;* grajd *BCD//16* să vini .4; să vii *BCDIJ19* pană ce ajunse .4; pană ce n-ajunse *B;* pînă ce n-ajunse *CD//25* pre 4;pe *BCD//27* balaur /1£C; balaur dede pintini *A;* dete pinteni *BCD//32* peri ,45; pieri CD.

6

i acuma *A;* acum *BCD//3* răpede / l ; repede *BCD//O* Petru .4; el *BCD 1/7* cătră ^4; către *BCD//IO* a împăratului .4; al împăratului *BCDII11* cătră y4; către *BCD//12* acuma ,4; acum *BCD//14* şepte ^4; şapte *BCD//18* se răpezi yl; se repezi *BCD//19* i se întunică yl; i se întunecă *BCD//21* toate şepte căpiţele *A;* toate şapte capetele *BCD//23* să lucre/l;să lupte *BCD//24* Petru .4; el *BCD//30* îl aştepta ,4#C; îl aşteptă *D//32-33* să vini .4; să vii *BCD.*

7

4pre^4;pe J?Ci>//5Birşă.4;Birşa grajdiului /1£C; grajdului *D/* este .4; e *BCD//18* mănunţele *A;* mărunţele *BCD/* cătră *A;* către *BCD//19* propta /1#; poarta CD; *anulat cu* AB //22 Vraja *ACD;* Vrajba *B//23—24* Un cal stătea înaintea lui, un cal, decît care lumea... *A;* Un cal stătea înaintea lui decît care lumea...*BCD//29* Sari *A;* Sări *BCD/* strigă /1D; striga *BC// 32—33e* de trei ori mai puternic *ABC;* de trei ori este mai puternic *D//33* atîte *A;* atîtea *BCD//34* Să te tini *A;* Să te ţii *BCD//38* nainte *A;* înainte *BCD//40—41* un balaur cu douăsprezece capete... Douăsprezece capete, care mai de care mai grozave, mai pline de văpaie *A;* un balaur cu douăsprezece capete, grozave, mai pline de văpaie *BCD.*

6 se găti *A;* se grăbi *BCD/sk* se răpeadă *A;* să se repeadă *BCD/'/15* şterse *ACD;* şterge *B//23* blăstemul *A;* blestemul *BCD//27* pre *A;* prea *BCD//30* blăstemul *A;* blestemul j&CD/pînă ce ajunseră *A;* pînă ce n-ajunseră *BCD//30— 31* crăpatul *AB;* crepetul *CD//37* tufişi *A;* tufişuri *BCD.*

9

4 le-mă pre mine *A;* Ia-mă pe mine *BCD\\10—11* pînă ce ademeniră pre Petru *A;* pînă ce n-ademeniră pe Petru *BCD//18* aceste ^4J9C; acestea D/blăstemul *A;* blestemul *BCD//23* merseră *ABD;* merse *C//24* păţită *A;* păţite *BCD//25* zădar *A;* zadar *BCD//26* în capul cuiva *A;* pe capul cuiva *BCD//37* vorbi *AB;* rosti *CD//40* întuneric *A;* întunerec *BCD//41* Petrului *AB;* Lui Petru *CD.*

10

3 Frică-ţi e? *A;* Frică ţi-c? *BCD//4* întărindu-şi pe inimă *A;* întărindu-se pe inimă *BCD//8* Ie frîul *A;* Ia frîul *BCD//10* Atîta mai zise ^42?; Alta nu mai zise *CD//12— 13* şi înfricoşată *A;* şi de înfricoşată *BCD//16* faţă .4; faţa *BCD/ochi A;* ochii *BCD//18* cătră 4; către *BCD//23* Stăi ^; Stai *BCD//29* se răpezi / l ; se repezi *BCD//30* pană yl; pînă *BCD//31* simţea /1#D; simţea *C//32— 33* Stăi, zise Vîlva acuma şi de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm. — Nu sta! vorbi Murgu *A;* Stăi, zise Vîlva şi de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm. — Nu sta! vorbi Murgu *BC;* Stăi, zise Vîlva şi de-a doua oară, stăi! să ne împăcăm. *D//34* se luptai; se lupta *BCD//36* — Nu sta! vorbi Murgu D; *lipseşte in ABC*[1]*//37* nu se mai răpezi *A;* nu se mai repezi i?CD/pănă *A;* pînă *BCD//39* adecă *A;* adică ^CD/simt *AB;* sîmt *CD 1/40* pană în .4; pînă-n *BCD//41* a crăpaţi ^4; a crepeţi £CD.

11

2 cel mai frumos cal din lume *ABC;* cel mai frumos din lume *D/7* nu fuse *AB;* nu fusese CD/altă *A ;* alta *BCD/&* Murgului .4; al Murgului *BCD//7—8* pre care *A;* pe care *BCD//8* l-a blăstemat .4; l-a blestemat *BCD*/Sînta Miercure /1; Sfînta Miercure *BCD//12* Răpede *A;* Repede i?CD/pînă ce a ieşit *A;* pînă ce n-a ieşit *BCD//14* n-am mai văzut! *A;* n-am văzut! *BCD//24* şepte *A;* şapte *BCD//26* Mi se opri... ^42?; Nu se opri... *CD//27* a rupe la flori *ABC;* a rupe flori

[1] 1. **Slavici a ordonat în D altfel pasajul, transferînd replica dată mai înainte în ediţiile anterioare în rîndul** 36,

D//31 se răpezi *A;* se repezi *BCD//32* şepte *A;* şapte *BCD//34* crăpe-tul *AB;* crepetul *CD//37* astălaltă Vîlvă *AB;* astădată Vîlva *CD//38* pană *AB;* pînă *CD//41* să temea *A;* se temea *BCD.*

12

4 pană *A;* pînă *BCD//8* e pe de Ai?C; e de *D/8—9* şeptezeci şi şepte *A;* şaptezeci şi şapte *BCD//10* Să încunjurăm *A;* Să înconjurăm *BCD//12—13* să le vedem pe toate, dacă am văzut ceva; să le păţim pe toate, dacă am păţit ceva *A;* să le vedem pe toate, dacă am văzut ceva *BCDj'/21* Petrului *AB;* lui Petru *CD//22* a început ca s-o întoarcă pe dos *A;* a început s-o întoarcă pe dos *BCD//27* a simţi *AB;* a sîmţi *CD//28* nu mai simte *AB;* nu mai sîmte *CD//34* cătră *A;* către *BCD/* cătră *A;* către *BCD//36* pre *A;* pe ^CD/vedea într-însa *AB;* vedea în ea Petru *A;* el *BCD//41* şi-n .4; şi în #677).

13

3 şi-o ,4; şi o *BCD//4* altă 4; alta *BCD//5* altă 4; alta *BCD//9-10* soare yli?; soarele *CD//23* n-are ^4; nu are *BCD//31* a simţi i g ; a sîmţi *CD//32* strigă ^4D; striga *BC//33* a-şi întări pe inimă .4#C; a-şi întări inima *D//34* peri 4i; pieri *BCD.*

14

ii îşi întări pe inimă *ABC;* îşi întări inima *D//14* murgul serii *A;* amurgul serii 5c7D/împaingina *A;* împăigeni *B;* împăingeni *CD//15* simţi *AB;* sîmţi *CD//22* cămeşei *A;* cămăşii *BCD//26* pe cum *A;* precum *BCD//28* c-a să *A;* c-o să *BCD//31* în cap *A;* pe cap *BCDf/37* la marginea *A;* spre marginea *BCD//39* cununele *A;* cununile *BCD.*

15

i Ce să fac eu *AB;* Ce să fac *CD//2* Ţin pre *A;* Ţiu pe *BCD//3* pre ^4; pe *BCD//8* cătră .4; către *BCDj/10* ajunse la marginea pădurii *A;* ajunse chiar la marginea pădurii *BCD//17* Mercure *A;* Miercuri *BCD//19* marginele *A;* marginile *BCD//26 — 27* Sîntei Miercure *A;* Sfintei Mercuri *BC;* Sfintei Miercuri *D//27* că nu e bine *ABC;* ce nu e bine *D; anulat cu ABC//30* din picioroage *A;* de picioroage *BC;* de picioroange *D//33* pre *A;* pe *BCD//35* Petrului *AB;* Lui Petru CD/răsuflarea în gură *ABC;* răsuflarea din gură *D//37* în paşi *A;* la paşi *B;* la pas *CD//39—41* cum că împărăţia Sîntei Miercure nu e de o azvîrlită, de două. Şi nici frigul nu e frig... *A;* cum că împărăţia Sfintei Mercure nu e de o azvîrlită, de două. Şi nici frigul nu e frig *B;* cum că împărăţia Sfintei Miercuri nu e de o azvîrlitură, de două... şi nici frigul nu e frig... *C;* cum că împărăţia Sfintei Miercuri nu e frig... *D; anulat cu C.*

16

3 Dar şi Petru *AB;* Dar nici Petru *CDj/4* scrişcă *AB;* scrîşnea *CD/16* Sînta Miercure *A;* Sfînta Mercure *B;* Sfînta Mercuri *C;* Sfînta Miercuri *Dj/7* Petru se coborî *A;* Petru coborî *BCD//8* Sîntei Miercure *A;* Sfintei Mercuri *BC;* Sfintei Miercuri *D//12* Sînta Miercure *A;* Sfînta Miercure *B;* Sfînta Miercuri *CD//16* să n-o *ABC;* să nu o *D//20* Petru mulţămi de vorbă şi dar *A;* Petru mulţămi de vorbă şi de dar *BCD//22* de-o *A;* de o *BCD//27* Şede *A;* Şade *BCD//34* strigă *A;* striga *BCDj/37* se duce *AB;* se ducea *CD; anulat cu AB,*

17

9 e *A;* era *BCD/jll* Joie *A;* Joi *BCD//12* atîta ,4; atît *BCD//15* nu se lăsa! .4; nu se lăsă! *BCD//18* pre Petru-1 ,4; pe Petru îl *BCD//19* de-o ^4; de o *BCD//21* simţea *AB;* sîmţea *CD//22* i s-a uscat *A;* îi s-a uscat *BCD//24* vioare *AB;* viorele CZ>//27 Petrului 4LJ9; Lui Petru *CD//34* simţiră .4J5.D; sîmţiră *C/136* Joie ,4#; Joi *CD//39* şi zise .4#; şi-i zise *CD//40* Petru-i mulţămi *A;* Petru îi mulţămi *BCD.*

18

4 de perdut ^4; de pierdut *BCD//7* Acuma *A;* Acum *BCD/V'mere A;* Vineri *BCD//9* cătră ^4; către *BCD//10* să-ţi dau o treabă y4£C; să-ţi dau ceva *Dj/17* acuma *A;* acum *BCD//23* Vinere *AB;* Vineri CD/răspunsă *A;* răspunse *BCDj/32* ca să vină *A;* să vină *BCD//34* Vinere *A;* Vineri *BCD.*

19

9 vre *A;* vrea *BCD//13* pană ce se ^4; cînd se *BCD//16* o luă ^4; o lua *BCD/c&trdL A;* către *BCD//17—18* încă nu-ţi le-am spus toate *A;* încă nu ţi le-am spus toate *BC;* încă nu ţi le-am spus pe toate *D//18* Ie *A;* Ia *BCD//19* Vinere 4; Vineri *BCD//20* tu zi că ai venit pe jos, că ai rătăcit prin pustiu *AB;* tu zi că ai rătăcit prin pustiu *C;* tu să zici că ai rătăcit prin pustiu *D//23* Vinere *A;* Vineri *BCD//27* aste *A;* astea *BCD//31* era aşa noapte *AB;* era aşa de noapte *CDj/32* Vinere *A;* Vineri i?CD/luminei *AB;* luminii CD//34 cîni *ABC;* clini D/simţiră *AB;* sîmţiră *CD//36* se mîncă *A;* se mînîncă *BCD//39—40* care ar vrea şi n-ar vrea să facă ce face *AB;* care ar vrea sa facă ce face *CD; anulat cu AB.*

20

1 nu cuteză *A;* nu cuteza *BCD/'/ll* cătră *A;* către *BCD//19* sara *A;* seara *BCD//20* sara .4; seara *BCD//23* iacă ^4; iaca *BCD//25* aste ^4; astea *BCD//27* iară /4; iar *BCD/de* drept ^45; de dreptate C; dreptate £>//2S şede ^4; şade *BCD/[30* de-a ^4; de a *BCD//31* creţu-

rele *A;* crețurile *BCD//32—35* Ar fi trebuit iasă, *6d* să se nască de șepiâ ori tot una după alta și să trăiască tot cîte de șepte ori cît un om într-o viață pentru ca să poată ajunge la capăt cu număratul *A;* Ar fi trebuit însă ca să se nască de șapte ori cît un om într-o viață pentru ca să poată ajunge la capăt cu număratul *BCD; anulat cu A//36* Vinere *A;* Vineri *BCD/î* rîdea însă inima *A;* îi rîdea inima *BCD/140* atîta *A;* atît *BCD,*

21

1 frumuseța *A;* frumusețea *BCD//2* frumuseța *A;* frumusețea *BCD//3* se fac *A;* se face *BCD//4* cîte-o cretură *A;* cîte o crețătură *BCD//6—8* Sînta Vinere nu mai putu vorbi mai departe de tristă și supărată. Vorbind mai departe, Sînta Vinere spuse... *A;* Sînta Vinere nu mai putu vorbi mai departe despre aceasta, de tristă și de supărată, ci vorbind mai departe, îi spuse... *BCD//15* aci *A;* aici *BCD/dAtk A;* alta *BCD1/28* cătră *A;* către *BCD//30* doarme... doarme *ABC;* adoarme... doarme *D//35* se bucură încă și mai tare *A;* se bucura și mai tare *BCD.*

22

2 jăratic *ABC;* jăratec *D//27* roșață *ABC;* roșeață *D//30* altă *A;* alta *BCD//32* întunerec *ABC;* întuneric *D//33* St. Petru *A;* S-tu Petru *BCD//38* n-a urmat zilei noapte și nopții ziuă *A;* n-a urmat zilei noaptea și nopții ziuă *B;* n-a urmat zilei noaptea și nopții ziua *CD.*

23

2 Sîntei Vinere *A;* Sfintei Vineri *BCD//21* să stea *AB;* să steie *CD//23* Sînta *A;* Sfînta *BCD//24* Doanme-ajută! *A;* Doamne ajută! *BCD//29* atîta *A;* atît *BCD//30* Cum s-a putut întrupa atîta de puteinic? și cum îi pot fi brațele atîta de zemoase?! *ABC;* Cum s-a putut întrupa atîta de puternic? *D//31—32* să-1 măsure *A;* să-1 măsoare *BCD//34* răsuflă *A;* răsufla *BCD; anulat cu Aj/35~36* nu știu acuma cu de-a bună samă... de obosit, ori de uimit. Nici nu e minune dacă s-ar ti fost uimit: *A;* nu știu acuma cu de-a bună seamă... de obosit, ori de uimit: *BCD//40* mulțămi *A;* mulțumi *BCD//41* Sîntei Vinere *A;* Sfintei Vineri *BCD.*

24

3 să se pună *ABC;* să se așeze *D//5* balauri *A;* balauri *BCD//o—6* tot cîte cu șepte capete *A;* tot cu cîte șapte capete *BCD//8* acuma *A;* anume *BCD//9* balaurii nu-s treabă de glumă și rîs *A;* balaurii nu-s treabă de glumă și de rîs *B;* că balaurii nu-s treabă de glumă și de rîs *CD//10* a doua pază a împrejurului de curte *ABC;* a doua pază

îrrtprejuruiui de curte *D; anulai cu ABC//15* nime *A;* nimeni *BCD//16* năsip *A;* nisip *BCD//17* petre *A;* pietre *BCD// 18* lin ori repede *A;* lin sau repede £CZ>/răpede *A;* repede *BCD//21* făr-a *A;* fără a *BCD/* făr a merge *A;* fără a mai merge *BCD//32* se întrebă *A;* se întreba *BCDj/36* cîte de patru lei dormitori *A;* tot de cîte patru lei dormitori *BCD//38* simțești *AB;* sîmți *CD//40~~-p\u* de nouri? *A;* pui de nour? *BCD.*

25

4 Se întoarse *AB;* Se întoarce *CD//9* se deșteptă *A;* [se deștepta *BCD//15* de-a *A;* de a *BCD/Petru-și A;* Petru își *BCD//21* cătră *A;* către *BCD//23* așteapt-oleacă! *A;* așteaptă oleacă! *BCD//28* se răpezi *A;* se repezi *BCDj/31* se răpezi *ABC;* se repezi *D//35* pept *A;* piept *BCD//37* strîmtorit *A;* strîmtorat *BCD//41* Trec! răspunse cela din gaură *ABC;* Trec! răspunse cela din gură *D; anulat cu ABC.*

26

10 de-o *A;* de o *BCD//11* ceealaltă *A;* cealaltă *BCD//25* frumusețe *AB;* frumuseța *CD//26* craci *A;* crăci *BCD//28-29* florile vorbeau vorbe dulci și frumoase. Petru mai mult se mira *A;* florile vorbeau vorbe dulci și frumoase, dar Petru mai mult se mira *BCD//29—30* în întreaga această grădină *A;* în întreagă această grădină *BCD//35* Petru *A;* Petre *BCD//36* cătră *A;* către *BCD/Nime A;* Nimic *BCD/* nime *A;* nimic *BCD//39* tufițe *AB;* tufișuri OJD/fluturii *AB;* fluturi *CD; anulat cu AB.*

27

1 de-a *A;* de a *BCD//7* mai mai *A;* mai și mai *BCD//8* îi părea *A;* i se părea *BCD//17* stîlpi de raze din soare *A;* stîlpi de raze de soare *BCD//18* lucie *A;* lucii *BCD//21* Suitului *A;* Sfîntului *BCD//24* Cele întăi *A;* Cele dintîi *BCD//25* alte *A;* altele *BCD//26* mătasă *A;* mătase *BCD//27* pre *A;* pe *BCD//33* picioarile *A;* picioarele *BCD// 35* acuma *A;* acum *BCD.*

28

1 fîntînele *AB;* fîntînile *CD//6* aieve *A;* aievea *BCD/zșa* cum ea era! *ABC;* așa cum era! *Dj/9* mătasă *A;* mătase *BCD/'/ll* Sînta *AB;* Sfînta *CD1/16—17* era încremenit de minunat ce se minuna *ACD;* era încremenit de minunea ce se minuna *B//19* vreu *A;* vreau *BCD//31* roș *A;* roșu *BCD//32* celalalt *A;* celălalt *BCD//35* cătră *A;* către *BCD//36* își perdu *A;* își pierdu *BCD//39* își perdu *A;* își pierdu *BCD.*

29

2 beu *A;* bău *BCD//2* înjunitor *A;* întineritor *BCD//3* o bucătură *A;* o îmbucătură *BCD/beu A;* bău *BCD//4* pre *A;* pe *BCD//7* pere ^4#C; piere Z>//jf0 se desfăcuse ^4; se desfăcuseră *BCD//11* răpede ^4; repede *BCD//14* pintre .4; printre *BCDH15* pintre /4; printre *BCD//16* şeaua 4; scară £CD/ îndărăpt *A;* îndărăt *BCD//19* blăstemul 4; blestemul £C2)/răpede ^4; repede *BCD//20-21* îndărăpt *A;* îndărăt *BCD//22* a s-ajungă 4; o s-ajungă *BCD//23* apropiarea *A;* apropierea *BCD//25* roş *A;* roşu *BCD//29* Vinere-i .4PC; Vineri-i *D/131* frumuseța ^4; frumusețea *BCD//36* Aice ,4#; Aici *CD//40* nainte 4 5; mai nainte *CD.*

30

4 treabă ,4#C; lucru *D//6* nici mătasă ,4; nici de mătasă *BCD//7* pre ,4; pe *BCDI/12* feți-frumoşii *A;* feții-frumoşi *BCD//24* supareală /4; supărare *BCD//26* olul 4; ulciorul *BCD.*

31

1 mănios .4; mînios *BCDj/3* şeptezeci şi şepte *A;* şaptezeci şi şapte *BCD//6* marginile *A;* marginile *BCD//IO* ceva din departe *Â;* ceva din depărtare *BCD//12* pre *A;* pe *BCD//13* să steie *A;* să stea *BCD//18—19* Ei Petre! Petre! oare cine te-a învățat să stai? oare n-ar fi mai bine s-asculți de sînta Joe? oare n-ar fi mai bine să te pleci la sfatul Murgului? *A;* Ei, Petre, Petre! oare cine te-a învățat să stai?... Oare n-ar fi mai bine să te pleci la sfatul Murgului?... *BCD//21* pre *A;* pe *BCD//22* Florie *A;* Florea *BCD//23* cătră *A;* către *BCD//40* ca să ne dai tu nouă apa *ABC;* ca să ne dai nouă apa *D.*

32

1 pre *A;* pe *BCD/nime A;* nimeni *BCD//2* nu ne şti.4; nu ne ştie *BCD//6* Petru *AB;* Petre *CD//7* şeaua *A;* şaua *BCD//11* cătră*'A;* către *BCD//22* cătră 4£C; către se înfiorară *ABC;* se înfioară *D; anulat cu ABC//26* împetrit *AB;* împietrit *CD//28* Bagă *A;* Bag *BCD//35* cuptior 4; cuptor *BCD//36* vedea ,4; şedea £OD.

33

7 îşi veni în zori *A;* îşi veni în ori *BCD/* redică 4; rădică *BC;* ridică 2)//S lăturile ,4£; laturile *CD//9-10* întrebă pe de jumătate trează, pe de jumătate încă prin vis *A;* întrebă pe de jumătate încă prin vis *BCD//16* Aşa întreba *AB;* Aşa le întreba *C;* Aşa le întrebă D/pre *A;* pe *BCD//16-17* se întreba pre sine însăşi *A;* se întreba pe sine însăşi *BC;* se întrebă pe sine însăşi 2)//2S nime 4; nimene*BCD//*

20 Oare cine ,4; Cine oare *BCD//21* oare cine 4; cine oare *BCD//22* oare cine .4; cine oare PCD/aice 4; aici *BCD//25* d-a 4; de-a ,602)/ mijlocul... .4; mijloc *BCD//26* asemenea lipseau *A;* lipseau asemenea *BCD1/29* c-o *A;* că o *BCD//31* Apa în fîntîna *A;* Apa din fîntîna *BCD//32* d-aice! 4; de-aici! *BCD//36* Nime 4; Nimeni *BCD/nime A;* nimeni *BCD.*

34

2 poronci 4; porunci *BCD//3* supărarea sa *A;* supărarea ei *BCD//7* veste tristă *A;* veşti triste *BCD//IO* îşi uită *A;* îşi uita *BCD//11* trimease y4; trimise #C2)/Sîntul *ABC;* Sfîntul 2)/săumble-n lume/l^C; să umble în lume *D//12* şepte *A;* şapte *BCD//13* veste 4; veşti *BCD//14* şepte 4; şapte *BCD//19* Iacă-ntr-a şeptea 4; Iată-ntr-a şaptea *BCD//20* roş roşu *CD//22—23*'cercare .42?; încercare *CD//23* aspră-n yl; aspră în *BCD//25* să nu se mai mişte .42?; să nu mai mişte *CD//27* şi-mpărăția *A;* şi împărăția *BCD//28* a-ntunecimei *A;* a întunecimii *BCD//30--31* soarele nu se mai mişcă pe cer *A;* soarele să nu se mai mişte pe cer *BCD//32* A mers vestea-n lumea cea-ntunecoasă *A;* A mers vestea în lumea cea întunecoasă *BCD//35* Nime *A;* Nimeni *BCD/YQ-*dea-n lume *A;* vedea în lume 2?C2)/afară de-mpăratul *A;* afară de împăratul *BCD/nime A;* nimeni *BCD//35—36* Nime nu vedea-n lume afară de-mpăratul; nime nu vedea necazurile întunericului decît împăratul şi nime nu era mai nefericit decît împăratul *A;* Nimeni nu vedea în lume afară de împăratul; nimeni nu vedea necazurile întunerecului decît împăratul *BCD//38* de-ntuneric *A;* de întunerec *BCD//39* Cine-a *A;* Cine a *BCD/şi-&* doua *A;* şi a doua *BCD//39-40* se puse-n şeaua *A;* se puse în şea #C2)/cătră *A;* către *BCD.*

35

6 acuma *A;* acum *BCD//9* cam cu glumă *A;* cam în glumă *BCD//11* pre *A;* pe *BCD//17* pînea? *A;* pîinea? *BCD//22* şi dete *AB;* şi-i dete *CD//23—24* încît ăstuia i se întunecară ochii ca păcatul lui cel mare *ABC;* încît ăstuia i se întunecară ochii *D//30* lumea-ntreagă *ABC;* lumea întreagă *D//41* şi-i trimise-n lume *A;* şi-i trimise în lume *BCD.*

36

2 pricepirea *ABC;* priceperea *D//3* să-i păzască *A;* să-i păzească *BCD//4* zînele-n grădină *A;* zînele în grădină *BCD//5* pană *AB;* pînă *CD//6* să miroase *ABC;* să miroasă *D//11* cîte de şepte ori şepte *A;* cîte de şapte ori şapte *BCD//15* s-ascunsă *ABC;* s-ascunse *D//16-17* şi mai negrigit *A;* şi mai negrijit *B;* şi mai neîngrijit CD//20 peştere

A; peşteri *BCD*/ca ochi *A;* ca ochiul *BCD//23* grădină *A;* grădini *BCD.*

37

3 Sînta *A;* Sfînta #CZ>/întunericul *A;* întunerecul *BCD//4* înceată *AB;* încetează *CD/peri ABC;* pieri Sînta *A;* Sfînta *BCD//12$a* ieie / l ; să ia *BCDj/14* se izbiră-n el v4; se izbiră în el *BCD//19* țapen ^4; țapăn *BC;* țeapăn *D//21* îndărăpt *A;* îndărăt *BCD//22* Ce a fost în calea lor? *A;* Ce a fost calea lor? *BCD//23* cu de-a bună samă *A;* cu de-a bună seamă *BCD//25* Sîntei Vinere *A;* Sfintei Vineri *BCD//27* Sînta *A;* Sfînta *BCD//29* să steie *A;* să stea *BCD//33* adecă-n treabă bună *A;* adecă în treabă bună *BCD//36* a perit *A;* a pierit *BCD1/40* cătră / l ; către *BCD//41* Sîntei Vinere ^4; Sfintei Vineri £CZ>.

38

5 Sînta 4.; Sfînta *BCD//13* n-a fi fost să facă *A;* n-o fi fost să facă *BCD//14* ce-a fi fost *A;* ce-o fi fost *BCD/Nime A;* Nimeni *BCD//16-17* ş-a mai fost rupt gîndul *A;* ş-a mai rupt gîndul *BCD//17* de-a 4L; de a BCP/Petru ,4; Petre *BCD//19* Sînta ^4; Sfînta *BCD//24* sacă seacă *BCD//25* cugetai cugetai *BCD/sa* intru-n ea *A;* să intru în ea *BCD//25—26* să mă mai odihnesc înainte *AB;* să mă mai odihnesc mai nainte *CD//26* cătră *A;* către *BCD//27* Sînta 4.; Sîntă £CD; *anulat cu A//29* pre ,4; pe *BCD*/de-o ^4; de o *BCD//31* cătră *ABC;* către £>//32 să se răpezască ^4^; să se răpeadă C; să se repeadă *D//33* ca să se gătească *A;* ca să gătească *BCD; anulat cu A1/33—34* tigaia cea de aur *A;* tigaia de aur *BCD//34* de-acolea *A;* d-acolea *BCD//35* la fîntîna *ABC;* la sfînta *D; anulat cu ABC//36* vieței *A;* vieții *BCD//37* zise *A;* zice *BCD.*

39

8 Gătră *A;* Către *BCD//IO* şi .4; apoi £CZ)/vieței 4; vieții *BCD//15* vieței .4; vieții *BCD//17* suflă ^4; sufla *BCD//18-19* de şepte ori în jos, de şepte ori în sus, de şepte ori cruciş... *A;* de şapte ori în jos, de şapte ori în sus, de şapte ori cruciş... *B;* de şapte ori în jos, de şapte ori cruciş *CD; anulat cu B//19* de-atîtea *A;* de atîtea *BCD//29* Cătră *ABC;* Către *D//36* Baba Birşa *AB;* Birşa *CD//39* răpede *A;* repede *BCD.*

40

5 şepte *A;* şapte *BCD//9* deschilinit *ABC;* deosebit *D//9-10* să fie-n apropiere *ABC;* să fie în apropiere *D//21* feți-frumoşii ^4;feții-frumoşi *BCD//25* grajdiul *A;* grajdul *BCD//30* răpede *A;* repede ^CD/presnelul *A;* prisnelul *BCD//37* muma *AB;* mama *CD.*

p, 42 FLORIȚA DIN CODRU

Poveste

A apărut în *Convorbiri literare,* **VI (1872), nr. 9 (1 decembrie), p. 341 — 353. Se retipăreşte în volum: în** *Poveşti,* **Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 78 — 116;** *Poveşti,* **[voi. I], Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 63 — 93 ;** *Poveşti,* **voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [1924], p. 63 — 93.**

Nu ştim cu siguranță cînd a fost redactată; probabil că ea făcea parte dintre cele trei pe care le avea scrise în 30/18 martie 1872 „Cele trei de la mine"... (Torouțiu, *Studii şi documente literare, 11,* p. 185), deoarece, cronologic, se publică după *Zîna Zorilor.* într-o scrisoare adresată lui I. Negruzzi în 25 martie/2 aprilie 1872, Slavici notează: „Poveştile sunt gata. Nu. le trimit însă fiindcă nu-mi plac. Ar fi doară mai bine dacă le-aş duce acasă, pentru ca să le mai coreg din variante... Şi aşa am de gînd ca peste ferii [vacanțe] să-mi adun material" *(idem,p.* 190). O trimite, totuşi, în urma stăruințelor lui Negruzzi: „Ați dorit ca să vă trimit încă o poveste; eu vi-o trimit" *(ibid.)* şi vorbeşte în continuare despre conținutul ei. Titlul dat de autor era *Floarea Codrilor (ibid.);* cel sub care se publică în *Convorbiri* şi sub care apare în toate edițiile a fost dat probabil de redacția revistei.

Sînt interesante observațiile şi mărturiile ce le face autorul în scrisoarea amintită în legătură cu povestea: „Este însă în *Floarea Codrilor* o parte care atât din punct de vedere etic, cît şi estetic merită o deosebită atenție: rolul frumosului în formarea sufletului omenesc... Această trăsătură a povestei eu numai acuma, mai tîrziu,am observat-o: pentru aceea că poate cum că nu e espresă destul de marcant... în genere, *Floarea Codrilor* e o poveste din care eu am uitat o mulțime de întîmplări particulare; cu greu cred dar cum că ea poate să facă impresiunea unui întreg. îmi aducspr.[e] ex. aminte cum că o dată am auzit povestind că împăratul cînd a trecut pe la crîjmă mergea la petit cu feciorul. împăratul vecin avea trei fete; el peți pentru feciorul său pre cea mai mică. Aceasta era mireasa feciorului de împărat) cînd el a aflat pre Floarea Florilor. Eu acestea le-am lăsat din două cauze: pentru că nu le țin prea bine minte şi pentru că nu le pot aduce în context fără ca să îngreuiez cursul povestei. Altfel aste nici nu sunt cît o garnitură de brozbe pe lîngă purcelul cel fript.

Dacă va fi admisă povestea — adaugă Slavici — eu te rog ca să binevoieşti a face p-ici pe colea cîte-o schimbare. Aş fi făcut eu: mi-e însă capul cam încurcat... Ar trebui să stea la mine cel puțin două luni pînă ce aş putea să coreg fără preocuparea autorului" *(idem,* p. 191).

Vorbind despre poveştile lui Slavici, N. Iorga notează: „Influenţat de Eminescu, Slavici preface deci forma, o dată aşa de general simplă, a poveştii, şi în frumoasa sa *Floriţa din codru,* cu expresii populare aşa de noi şi sugestive [...], aflăm descripţii ca următoarea [...] «de la un capăt la altul naraţiunea populară e însuşită şi fundamental prefăcută»" *(Istoria literaturii româneşti contemporane,* I, *Crearea formei,* Bucureşti, 1934, p. 186).

în schema ei putem recunoaşte totuşi cu uşurinţă tipul 709 *(Albă ca zăpada)* din catalogul Aarne-Thompson. La Şăineanu *(lucr. cit.,* p. 750) figurează la *Ciclul mamei vitrege* D, *Tipul Rodia.*

SIG-LE: *A: Convorbiri literare,* **1872**
B: Poveşti, **1908**
C: Poveşti, **[I], 1921**
D: Poveşti, **I, [1924]**

Variante

42

6 crişmă *A;* crîşmă *£CD/crişnr& A;* crîşma *BCD/'/7* crişmăriţă *A;* crîşmăriţă i?6ʸZ>/crişmăriţa *A;* crîşmăriţa *BCD//8* crişmăriţei *A;* crîşmăriţei *BCD//9* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//10* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//13* crişmarul *A;* crîşmarul *BCD//14* iaca *AB;* iacă *CDf/16* şi de unde *ABC;* şi unde *D; anulat cu ABC//25* Grişmarul *A;* Crîşmarul *BCD//27* a crişmăriţei *A;* a crîşmăriţei *BCD.*

43

1 crişmă *A;* crîşmă *BCD//2* atăta^t; atîta *BCD//5* crişma 4; crîşma *BCD//7* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//8* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCDjd&d,* frumoasă *AB;* aşa de frumoasă *CD//9* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD/110* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD//11* ascuns *A;* ascunsă *BCD//12* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD/nime A;* nimeni *BCD//14* ca să privească *A;* să privească *BCD/nime A;* nimeni *BCD//15* nime *A;* nimeni *BCD//16* ca să vorbească *A;* să vorbească 5CZ)/Crişmăriţa *A;* Crîşmăriţa *BCD//17* oglinzită *A;* oglindită *BCD//20* oglinzită *A;* oglindită *BCD//22* A fost mers *ABC;* A mers Ztyşi-n ţară *A;* şi în ţară 5CZ>/crişma *A;* crîşma *BCD//23* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//24* crişmăriţă *A;* crîşmăriţă *BCD//26* crişma *A;* crîşma *BCD//27—28* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//31* gură-n gură *A;* gură în gură *BCD//32* pană *A;* pînă i?GD/crişma *A;* crîşma *BCD//33* crişmă *A;* crîşmă

BCD//35 Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD//40* desucit *AB;* dessucit CD/pănă *A;* pînă *BCD.*

44

2 şi apoi grăi *A;* apoi grăi *BCD//6* dimineţei *A;* dimineţii *BCD//8* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD//9* intră-n crişmă *A;* intră în crîşmă *BCD//14—15* să mături casa, crişma [crîşma *BC],* curtea, să spele toate vasele, să taie lemne, să facă foc, să fiarbă mîncare... *ABC;* să mături casa, crîşma, curtea, să fiarbă mîncare... *D//17* s-a face *A;* s-o face *BCD/idsa. A;* iar *BCD//20* după ce a sfîrşit *A;* după ce va sfîrşi *BCD//21* ca să se culce *A;* să se culce *BCD//24* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//28* o lacrimă *A;* o lăcrăma 2?CZ>/să-n«cete *A;* să-nceteze *BCD//30* rumână *AB;* rumenă *CD//31—32* drăgostoasă *AC;* drăgăstoasă *BD//35* crişmă *A;* crîşmă 2?CD/Crişmăriţa *A;* Crîşmăriţa *BCD//36—37* întrebă de căutătoare *A;* întrebă pe căutătoare *BD;* întreba pe căutătoare *C.*

45

3 crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD/câtra. A;* către *BCD//5* le-a *AB;* li-a *CD//6* care-n *ABC;* care în *D//8* singur *AB;* singură *CD//8— 9* painjen *A;* păianjen *B;* paiangen *CD//11* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD//12* aici *ABC;* aci *D//12—13* ci de aici înainte, tot în pivniţa cea mare *A;* ci tot în pivniţa cea mare *BCD//13* gradinei *A;* grădinii *BCD//14* ca să să *A;* să se *BCD//15* dup-aceea *A;* după aceea *BCD//16* trebuia *ABC;* trebuie *D//21* pre *A;* pe *BCD// 24* crimpiţă *AB;* crîmpiţă *CD1/26* parme *A;* pazme *BCD//29* cătră *A;* către *BCD/* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//32* Floriţa *AB;* Floriţa CD/întuneric *A;* întunerec *BCDjl 36* adecă *A;* adică#CD/adecă *A;* adică *BCD//38* Crimpiţă *AB;* C.-impiţa *CD//39* rumpe *AB;* rupe *CD.*

46

2—3 va să *A;* vrea să *BCD//3* crişmă *A;* crîşmă *BCD//11* Crişmăriţă? *A;* Crîşmăriţa? *BCDf/12* crişma *A;* crîşma *BCD/113* gheocelul *A;* ghiocelul i?CD/crişmăriţa *A;* crîşmăriţa 2?CD/chilită *A;* chitită *BCD//19 e* mai frumoasă *ABC;* mai frumoasă *D//20* ochi *ABC;* ochii *D; anulat cu ABC//22* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa BCD/mănia *A;* mînia *BCD//24* de denaintea *A;* de dinaintea *BCD//25* să vază *AB;* să vadă *CD//26* Iaca *A;* Iacă *BCD//27* din îndepărtare *A;* din depărtare *BCDj/32* crişmăriţă *A;* crîşmăriţa *BCD//33* stau *A;* stăteau *BCD//38* Crişmăriţă *A;* Crîşmăriţa *BCD.*

49

2 crişmei *A ;* crîşmei *BCD//7* nime *A ;* nimeni *BCD/nime A ;* nimeni *BCD//8* feciorului de-mpărat *A ;* feciorului de împărat *BCD//10* crişmărita *A ;* crîşmărița *BCD//11* se răpezi *A ;* se repezi *BCD//14* crişmărița *A ;* crîşmărița *BCD//19* altă *A ;* alta *BCD//22* crişmărița *A ;* crîşmărița *BCD//24* să-i scoată *AB;* să-i scoată *CD//30* ființa *AB;* ființă *CD/137* a îmbiat *A;* a umblat *BCD//38* însă decît 4; decît

48

5—6 în poale y4#; în poală *CD//7* multămi ^4; mulțumi *BCD//9* crişmăriței *A ;* cîrciumăriței *BCD//13* Florica *A ;* Florița *BCD//17* îi urma *ABC;* o urma *D//21* într-atîte ş-atîte zile *A;* Intr-atîtea şi atîtea zi *BCD//24* Naintea *A;* înaintea *BCD//31* îl direse *A;* îl drese *BCD//35—36* ca şi totdeauna *A;* ca totdeauna *BCD//37* îndărăpt *A;* îndărăt *BCD.*

49

3 era tocmai atît de hîd *A;* era atît de hîd *BCD/cit* şi Florița *A;* cît Florița *BCD//13* s-o scoată 4.i?; s-o scoată *CD//17* de mîncat 4.i?C; de mîncare *D//22* iară 4.; iar *BCD//23* simțesc *AB;* simțesc *CD//23—24* pe de toate laturile *A;* pe toate laturile *BCD//27* cătră *A;* către *BCD//37* fiarse .4; fierse *BCD//40* Iaca ^4; Iacă *BCD.*

50

3 să fugă 4.5; să facă *CD; anulat cu AB/* încît *A ;* cît *BCD//3—4* să nu cază .4i?; să nu cadă *CD//9* pană 41; pînă *BCD//13* cătră ^4; către *BCD//21* Iară 4.; Iar *BCD//29* pană /l; pînă *BCD//36* cătră 4.; către £CI>.

51

i manie *A ;* mînie *BCD/SQ* aşezară *AB;* se aşeză CD; *anulat cu AB//5* zamă 4.; zeamă *BCD//8* zamă 4.; zeamă *BCD/jll* Zamă 4.; Zeamă *BCD/* zamă ^4; zeamă *BCD//14* lingură 41; lingura *BCD//15* lui ^4; sie *BCD//23* mai nainte ^4; mai înainte *BCD//26* lui ^4; sie *BCD//30* țireita 4.; țîrîita *BCD//31* ca şi un fir ,4; cîte un fir *BCD//31—32* ca şi omul adecă, care ar mînca şi nu poate de sătul, ce e sătul *A;* ca şi omul care ar mînca şi nu poate mînca de sătul ce e săracul *B;* ca şi omul care ar mînca şi nu mai poate mînca de sătul ce e, săracul... *CD//36* pe sară *A;* desară *B;* deseară *CD.*

52

7 fripturei *AB;* fripturii *CD//10* păn' *A ;* pînă *BCD//18* măniindu-se *A;* mîniindu-se *BCD//20* cătră *A;* către *BCD//23* Florița *ABC;* Florița *D//30* sfarmau *AB;* sfărîmau *CD/R* perire *AB;* a peire *CD//37—38* Hoții steteră toți încremeniți şi amuțiră, şi amuțiră *A;* Hoții steteră toți încremeniți, şi amuțiră *BCD.*

53

11 iară *A;* iar *BCD//13* pană *A;* pînă *BCD//13-14* li se sfîrşise *A ;* li se sfîrşiră *BCD//15—16* ca să se urnească *A ;* să se urnească *BCD//22* zgudulire *ABC;* zguduire D/pintre *A;* printre *BCD//31* şese *A;* şase *BCD//32* iară *A ;* iar #C£>/alți *ABC;* alții D/şese *A ;* şase *BCD//33* ca să lucre *A;* ca să lucreze *BCD//38* ca nime *A;* ca nimeni *BCDj/39* li se nebuneau *AB;* li se înnebuneau *CD.*

54

6 Crişmărița *A ;* Crîşmărița *BCD//9* lumei 4.#; lumii *CD//12* cătră .4; către *BCD//14* şese ,4; şase *BCD//15* şepte 4.; şapte *BCD//18* pană A; pînă *BCD//19* şepte .4£C; şapte D//25 pană ,4; pînă *BCD//27* cuptori *A;* cuptor *BCD/ş'i* se şterse *A;* şi o şterse *BCD//29* pană 4.; pînă *BCD.*

55

5 se află *ABC;* se afla D//9 şepte *A ;* şapte *BCD//9-10* crişmărița ,4; crîşmărița *BCD//13* celalalt *A ;* celălalt *B;* cellalt *CD//15* mătasă ,4; mătase *BCD//16* Iaca 4.#; Iacă CD/ți-a trămis-o *A ;* ți-a trimis-o *BCD//19* îi şede 4.5C; îi şade *D//20* cum că .4; că *BCD//23* atîtea ^45; atîte *CD//25* neguțitorii *A;* neguțătorii *BCD//26* pe de şepte ori cîte de şepte *A;* pe de şapte ori cîte de şapte *BC;* pe de şapte ori cîte şapte *D1/28—29* crişmărița *A;* crîşmărița *BCD//30* cătră *A;* către *BCD//30—31* frumuseța *ABC;* frumusețea *D//34* ca şi o *A;* ca o *BCD//36* crişmărița *A;* crîşmărița *BCD.*

56

1 sama *A;* samă *BC;* seamă *D// 5* nu s-a suflecat încă *AB;* nu s-a mai suflecat încă *CD//6* miazăzi *A ;* miez *BCD//13* să-i cuprinză *AB;* să-i cuprindă *CD//15* jăratic *A;* jăratec *BCD/v&zu* dară *A;* văzu *BCD//23* simțeşti *AB;* simțeşti *CD//27* jăratic *ABC;* jăratec D/dormiră *A;* adormiră *BCD//34* pe-o *A;* pe o *BCD//34-35* mi-a poroncit *A;* mi-a poruncit *BCD//36* Să-ți pepten *ABC;* Să-ți peptăn J9.

57

1 pieptenatul *A ;* pieptănatul *BCD/p&ns. A ;* pînă *BCD//2* Florica 4; Florița *BCD//3* i-a fost împletită .4£; i-a fost împletit *CDf/8* Florița *ABC;* Florița *D//9* îi trăsese .4; îi traseră *BCD//10* banii 4L5; şaiba (7I>/Florica 47^; Florița D///-Z de aici *A;* de aci *BCD//16* fuse

ațe

4; fu *BCDH21—22* mănunțeîe *A;* mărunțele *BCD//24* pană *A;* pînă *BCD/* măcar *A;* măcar *BCD//30* coştiug *A;* coşciug *BCD//31* coştiug 4; coşciug *BCD//33* mana *A;* matca *BCD/* albinelor *A;* albinilor *BCD/* După ce le găsiră aste *A;* După ce le gătiră astea *BCD/{36— 37* era de lung *ABC;* era lung *D; anulat cu ABC//37* Florica *ABC;* Florița *D//41* mama *A;* mania *BCD.*

58

1 lăsă *A;* lăsară *BCD/fl—2* li venea *A;* le venea *BCD//3* cătră *A;* către *BCD//4* simțeau *AB;* simțeau *CD//14* groapei *A;* gropii *BCD//18* Din dată *A;* Deodată *BCD//19* cînii *ABC;* cîinii D//2I ca să vază *AB;* ca să vadă *CD//22* cînii *ABC;* cîinii ca să-1 aştepte 4; să-1 aştepte *BCD//30—31* ca să vază el cu ochii şi cu urechile lui *A;* ca să vază el cu ochii şi s-audă cu urechile lui *B;* ca să vadă el cu ochii şi să audă cu urechile lui *CD//37* de fecior de împărat *A;* fecior de împărat *BCD//38* să tresară *ABC;* să tresare *D; anulat cu ABC.*

59

5 se supără *A;* se amărî *BCDj/10* le poronci *A;* le porunci *BCD//11* cătră *A;* către *BCD//13* în ascuns *A;* prin ascuns *BCD//15* nime *A;* nimeni *BCD//16* ca să tacă *A;* să tacă 5CD/despre ce au făcut 4; despre cele ce au făcut *BCD//26* nime *A;* nimeni *BCD//28* pană *A;* pînă 5CD/sara *AB;* seara *CD//29* sara 45; seara CD/pănă 4; pînă 5OD//30 pană 4; pînă *BCD//33* poruncei 4; poruncii *BCD//37* pană 4; pînă 5CZ>.

60

13 pană 4; pînă *BCD//14* iaca 4; iacă *BCD//20* se dezmețiră 4; se dezmeticiră *BCD//21* pană 4; pînă *BCD//22* iaca 4; iacă *BCD//24* încep ca să vorbească 45; încep să vorbească *CD//27* sărmanei de Florițe *A;* sărmanei de Florița *BCD//28* cătră *A;* către *BCD//31* să-mi fii *A;* să îmi fii *BCD//35* crimpiță *AB;* crîmpiță *CD//36* limbei *A;* limbii *BCDf/37* Pană *A;* Pînă *BCD//38* pană 4; pînă *BCD//39* lumei 4; lumii 5CD/Pănă 4; Pînă *BCD//40-41* Crişmăriță 45; Crîşmărița *CD//41* nu putea 45; nu se putea *CD.*

61

2 de căutătoare *ABC;* pe căutătoare D//0 crişmăriță 4; crîşmărița *BCD//8* cătră 4; către 5CD/ginere-său cel împărătesc *ABC;* ginere-său împărătesc *D//11* iară 4; iar *BCD//16* crişmăriță 45; crîşmărița *CD//17* ca să vază 45; ca să vadă *CD//19* Iară 4; Iar *BCD//22* pană 4; pînă *BCD//24* crişmăriță 45; crîşmăriță *CD//25* să încunjure 45; să înconjure CD/şepte 4; şapte *BCD//26* crişmăriță 45; crîşmărița *CD//31* povestei 4; poveştii *BCD.*

p. 62

ILEANA CEA ŞIREATĂ

Poveste

A apărut în *Convorbiri literare,* VI, 1872, nr. 6 (1 septembrie), p. 226—232. Se retipăreşte în volum: în *Poveşti,* Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 117—135; *Poveşti,* [voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 95—110; *Poveşti,* voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [1924], p. 95—110.

Povestea a fost tradusă în limba germană de Adolf Stern şi apare, sub titlu *Die schlaue Ileane,* în *Der Bukarester Salon,* I (1883), nr. 7 (noiembrie), p. 333—336; nr. 8 (decembrie), p. 379-381; nr. 9 (ianuarie 1884), p. 426—431. Sub acelaşi titlu, ea a fost publicată şi în *Rumänische Märchen,* iibersetzt von Mite Kremnitz, Leipzig, 1882, p. 75—89.

Nu avem indicații precise cu privire la data cînd a fost redactată; probabil prin martie 1872, deoarece într-o scrisoare trimisă la 18/30 martie 1872 lui Iacob Negruzzi vorbeşte despre trei poveşti pe care le are gata: „Cele trei de la mine sunt tustrele-mpreună mai scurte decît *Zîna Zorilor* singură"; iar în continuare: „Vă trimit o nefericită de poveste... Numai în zilele acestea am făcut-o, şi astfel ar trebui să o mai țin în corectură. Mă tem însă cum că în loc de a corege, voi schimonosi. Sperez cum că va plăcea şi se va publica, altfel nici nu aş trimite-o... ți-o trimit însă cu deosebi pentru aceea ca să pot auzi observările oamenilor asupra ei" (Torouțiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 185). Credem că la aceasta se referă scriitorul şi pentru faptul că este prima ce se publică în *Convorbiri* după *Zîna Zorilor* şi totodată deoarece între varianta aceasta şi cele publicate mai tîrziu există deosebiri simțitoare în privința limbii şi stilului —- ceea ce consună cu precizarea lui Slavici că a scris-o în grabă şi că ar mai necesita unele corecturi, reveniri.

Dtntr-o scrisoare adresată lui I. Negruzzi din Siria, la 4 august 1872, în care îl anunță că îi trimite două poveşti pe care i le ceruse: „Ați dorit ca să vă trimit poveştile ce am la mine. în sensul dorit o şi fac." *(idem,* p. 192). S-ar părea că una dintre acestea este *Ileana cea şireată,* deoarece se opreşte puțin asupra ei: „În *Ileana cea şireată* aflați versuri. Eu le-am scris în proză, fiindcă ele nu sunt complete. Povestitorul zice: «şi încă multă vorbă au fost între dînşii, precum am auzit eu povestea»" *(ibid.).*

Dintr-o scrisoare a lui Slavici trimisă de asemenea lui I. Negruzzi, din Arad, la 28/16 sept. 1872, aflăm că redactorul revistei ieşene îi comunicase că s-a publicat una din poveşti, iar alta urmează sase

publice: „Zici însă cum că una s-a publicat, iară alta Se- va pubîica" *(idem,* p. 194). Prima care s-a publicat este, într-adevăr, *Ileana cea şireată,* şi numai apoi *Floriţa din codru.* Deci povestea în discuţie fusese trimisă dinainte (în martie), şi nu în august 1872, cum pare să reiasă din scrisoarea amintită. Necunoscînd materialul care 1-a inspirat pe scriitor, nu ştim cum arăta povestea în forma ei folclorică la acea dată şi în regiunea în care a auzit-o. Aşa cum se înfăţişează la Slavici, e un amestec de motive, tip 879 şi *Mateiaş glscarul.* Şăineanu *(op. cit.,* p. 930) a inclus-o la *Ciclul fetei istețe,* în categoria *Poveşti glumeţe.*

SIGLE: *A: Convorbiri literare,* 1872
B: Poveşti, 1908
C: Poveşti, [I], 1921
D: Poveşti, I, [1924]

Variante

62

3 ce a *AB;* ce-a *CD//6* iară *A;* iar *BCD//8* frumuseţa *ABC;* frumuseţea *Dl)12* ţărei *A;* ţării *BCD//13—14* ca să încalece *A;* să încalece *BCD//14* armăsari *A;* armăsari *BCD//15* bătaia *A;* bătaia *BCD//17* Înainte de ce încalecă însuşi *A;* înainte de a încăleca şi el însuşi *B* Mai nainte de a încăleca şi el însuşi *C;* Mai înainte de a încăleca şi el însuşi *Dl/19* apoi dete *A;* dete apoi *BCD//21* A cui *A;* A cărei *BCD/SQ* va veştezi *A;* se va veşteji *BCD/a* cui *A;* a cărei *BCD//22* a cui *A;* a cărei *B;* al cărei *C;* al cărui *D anulat cu C//23* cum că nu ş-a păzit *A;* că nu ş-a păzit *BC;* că nu şi-a păzit *D//27* cum că împăratul *A;* că împăratul *BCD.*

63

3 şi să facă *A;* şi să-i facă *BCD//o* ca să vază *AB;* ca să vadă *CD//8* ferească *A;* fereastră *BCD//9—10* işi întări pe inimă *ABC;* işi întări inima *D//10* fereasta *AB;* fereastra *CD//14* sorioară *A;* surioară *BCD//16* ferească *AB;* fereastră *CD//17* ferească *A;* fereastră *BCD//22* ferească *A;* fereastră *BCD//23* ferească *A;* fereastră *BCD//27* fereasta *A;* fereastra *BCD//30* ferească *A;* fereastră *BCD//33* sorioară *A;* surioară *BCD//34* ferească *A;* fereastră *BCD//35* să văd *A;* să aud *BCD//37* fereasta *A;* fereastra *BCD//38* şi apoi *A;* apoi *BCD/141* vină *AB;* vino *CD.*

64

1 Ani să trămit *A;* Am să trimit *BCD//6* altiţi *A;* aîLite *B;* aîitiţe *CD; anulat cu B//12* fereasta *A;* fereastra *BCD//13* fereasta *A* ; fereastra *BCD//14* fereasta *A;* fereastra #CD/dragostos *ABC;* drăgăstos *Djj26* acuma *A;* acum *BCD//28* ferească *A;* fereastră *BCD//31* aşa înfocat *A;* aşa de înfocat *BCD//33* Ilenei *A;* ei *BCD/şi* apoi grăi *AB;* şi grăi *CDj/35—36* să-i încredinţi *A;* să-i încredinţ *B;* să-i încredinţez *CD//37* sorioară *A;* surioară *BCD.*

65

1 drăgostoase *ABC;* drăgăstoase *Dj/7* sară *A;* seară *BCD//8* ferească *A;* fereastră *BCD//9* ferească *A;* fereastră *BCD//14* poama *AB;* pomana *CD//20* zioa *AB;* ziua *CD//23* poama *ABC;* pomana *D (Alegerea între cele două variante:* „poama" şi „pomana", *am fâcut-o anevoios deoarece ambele cuvinte,* „poama" *AB p. 72, r. 25—26; ABC p. 73, r. 4 şi* „pomana" *CD p. 72, r. 25—26; D p., 73 r. 4 s-ar integra textului. La o analiză mai atentă a acestuia, se pare totuşi (judecind după opţiunea scriitorului din ultima ediţie că* „pomana" *e forma cerută de logica desfăşurării faptelor narate)//24* Aşază-te *ABC;* Aşează-te *Dl 129* Acum. *A;* Acuma *BCD//31* să teme *A;* se teme *BCD//35* îl aduseră *A;* îl duseră *BCD//37* să-1 scoată *AB;* să-1 scoată *CDj/38* ţărei *A;* ţării *BCD//40* s-a poroncit *A;* s-a poruncit *BCD.*

66

2 le-a *A;* li-a *BCD/\e-a A;* li-a *BCD//3* sufletul *A;* sufleteic *BCD//4—5* cum că ele *A;* ca ele *BCD//10* chiemă *A;* chemă *BCD*/cum că ea *A;* că ea *BCD//13* surorei *A;* surorii *BCD//14* cătră *A;* către *BCD//17* cătră *A;* către *BCD//21* umere *AB;* umeri *CD//28* pană *A;* pînă *BCD//31* cum că numai aşa *A;* că numai aşa *BCD//36* cătră *A;* către i?C7D/pivniţariul *AB;* pivnicerul *CD//38* împăratul *A;* împărăteasa *BCD//40* Pivniţarul *A;* Pivniţariul *B;* Pivniceriul *CD/umere AB;* umeri *CD.*

67

2 cătră *A;* către *BCD//4* cum că ele *A;* ca ele *BCD//7* cum că ele *A;* ca ele *BCD//7—8* se vor însănătoşi *B;* se vor însănătoşa *ACD//10* cătră *A;* către *BCD//13* s-aducă *A;* să aducă *BCD//18* nime *A;* nimeni *BCD//18—19* să lese *A;* să lase *BCD/s-zr* văieta *A;* s-ar văita *BCD//23* au gătit *AB;* a gătit *CD//25* gradinei *A;* grădinii *BCD//27* iară *A;* iar *BCD//30* sorioară *A;* surioară *BCD//34* suie-te *AB;* sui-te

CD//38 Ileana *A;* Ileano *BCD/dar* A;* dar *BCD//41* îl rădică *A;* îl ridică 5CD/trupină 4 C D ; tulpină *B.*

68

3 perzarea *A;* pierzarea *BCD//7* nime 4; nimeni i?CD/ca să-i ajute 4; să-i ajute *BCD//9* usturările *AB;* usturaturile *CD//16* ranele *AB;* rănile *CD//17* mai înainte *AB;* mai nainte *CD//20* să se ieie *A;* să se ia *BCD//22* să învălească *A;* să învelească *BCD//26* mai înainte *AB;* mai nainte *CD//37* de cineva 4; pe cineva *BCD//38* de nime 4; pe nimeni *BCD/de* nime 4; pe nimeni *BCD.*

69

2 n-a peri *A;* n-o pieri *BCD//2* cea de-ntăi 4; cea dintîi *BCD//5* cum că surorile *A;* că surorile *BCD//6* se vaieră 4; se văietă *BCD/* pentru c-au fost simțit *A;* pentru că au fost simțit *B;* pentru că au fost simțit *CD//8* cum că taica *A;* că taica *BCD//11* nu ne-ar fi veştezit *A;* nu ne-ar fi veştejit *BCD//14 — 17* ea merse la sine în casă şi află cum că floarea e încă aburită de rouă, cum că paserea e flămîndă şi cum că mărul numai nu zice: „mîncă-mă, sorioară" *A;* ea merse la sine în casă şi află că floarea e încă aburită de rouă, că pasărea e flămîndă şi că mărul numai nu zice: „mănîncă-mă, surioară" *BC;* ea merse de rouă, că pasărea e flămîndă şi că mărul la sine în casă şi află că floarea e încă aburită, numai nu zice: „mănîncă-mă, surioară" *D; anulat cu BC//17* Ca să ajute *A;* Ca să le ajute *BCD/* la dragile surorile *A;* dragilor surorilor *BCD//19* iară *A;* iar *BCD//23—24* veştezită *A;* veştejită *BCD//25* păserica *A;* păsărică *BCD//31* ce-ai făcut *A;* ce ai făcut *BCD*/cu păsăruica *A;* păsăruica *BC;* păsărică *D; am păstrat pentru textul definitiv forma din ediția 1924, căreia i-am adăugat „cu", existentă în „Convorbiri literare"; în toate celelalte ediții, prepoziția a fost suprimată, credem, la retipărire. //32de* Ileana *A;* pe Ileana *BCD//34* proaspetă *A;* proaspătă// *34* pasere *A;* pasăre *BCD//40* paserea *A;* păsărea *BCD//41* minciună *A;* minciuna *BCD.*

70

1 paserea *A;* pasărea *BCD//3* le văzu aceste *A;* văzu acestea *B;* o văzu aceasta *CD//5* păn'la *A;* pîn' la *BCD//6* Iară *A;* Iar *BCD//7* şi *AB;* şi o *CD//12—13* să pețască *A;* să pețească *BCD//13* Ilenei *A;* lleanei *BCD//18* Iară *A;* Iar *BCD//23* pană *AB;* pînă *CD//25* şepte *A;* şapte *BCD//27* cea dăntăi *A;* cea dintăi *BC;* cea dintîi *D//29* zahăr *A;* zahăr *BCD//35* cătră *A;* către *BCD.*

71

2 zahăr *A;* zahăr *BCD//4* pană *ABC;* pînă *D//10* păpuşei *A;* păpuşii *BCD//12* d-a *A;* de-a *BCD//14* Feciorul cel de împărat *ABC;* Feciorul de împărat *D//16* d-a *A;* de-a *BCD//18* Ficiorul *A;* Feciorul *BCD/ăin* sus în jos *A;* de sus în jos *BCD//20* d-a *A;* de-a *BCD//23* Iară *A;* Iar *BCD//25* de a *A;* de-a *BCD//30* lacrimele *A;* lacrămile i?CD/părău *A;* pîrău *B;* părîu *C;* pîrîu *D//32* zahăr *A;* zahăr *BCD//36* şi pe de-o mie de ori *A;* şi de o mie de ori *BCD//37* aici *A;* aci *BCD// 40* aici *ABC;* aci *D.*

p. 72

DOI FEȚI CU STEA ÎN FRUNTE

Poveste

A apărut în *Convorbiri literare,* **VIII, 1874, nr. 7 (1 octombrie), p. 287 — 293. Se retipăreşte în** *Călindarul poporului bucovinean,* **Cernăuți, I, 1887 [Apud** *Revista politică,* **II (1887), nr. 12 (1 noiembrie, stil nou), p. 9]. Se retipăreşte în volum în** *Poveşti,* **Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 136 — 154;** *Povesti* **[voi. I], Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 111 —126 ;** *Poveşti,* **voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [1924], p. 111-126.**

Povestea apare şi în limba germană: *Die Zwillingsknaben mit dem goldenen Stern,* **în volumul** *Rumänische Skizzen.* **Eingeleit und iibersetzt von Mite Kremnitz, Bukarest, 1877, p. 180— 196 ; în 1882 este reprodusă sub acelaşi titlu în** *Rumänische Märchen,* **iibersetzt von Mite Kremnitz, Leipzig, p. 30 — 42.**

În 8 decembrie 1874, Slavici îi scrie din Viena Iui I. Negruzzi că înainte de a pleca de acasă „am apucat încă cîteva fragmente de poveşti. Una, despre trei fete de împărat şi alta despre un copil cu părul de aur" (Torouțiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 223). E vorba, după toate probabilitățile, de una din variantele populare ale poveştii pe care Slavici o va publica sub titlul *Doi feți cu stea în frunte.*

Povestea este amintită mai întîi într-o scrisoare a lui Slavici către I. Negruzzi, datată: Viena, 10 martie 1874: „Am apoi o novelă curioasă — spune el — pe care am scris-o încă acasă, şi o poveste: *Trei feți cu părul de aur şi cu stea-n frunte,* pe care cred că le voi putea prelucra. Aceste sunt scrise în o limbă mai mult poporală, pentru aceea cutez a vi le trimite, ca să le puneți la dosar" *(idem,* p. 249). Slavici avea prin urmare materialul poveştii şi titlul provizoriu, poate al unei variante, titlu pe care îl va schimba el însuşi sau va fi schimbat la redacția *Convorbirilor.*

Povestea se regăseşte în repertoriul folcloric (vezi Aarne-Thompson tip 707), avînd o largă circulație la noi şi la alte popoare.

SIGLE: *A: Convorbiri literare,* 1874
B: Poveşti, 1908
C: Poveşti, [I], 1921
D: Poveşti, I, [1924]

V a r i a n t e

72

4 odinioară 4; odată *BCD//20* o turmă *AB;* o ceată *CD.*

73

4 se simțiră 4 5 ; se sîmțiră *CD//7* s-ar simți *AB;* s-ar sîmți OD/,70 o cămeşă *A;*o cămaşă *BCD//23* cel dentăi 41;cel dintîi 5C.D/cătră 4; către *BCD//25* cătră 4; către *BCD//30* ospețelor 4 5 C ; oaspeților *D//32* cum că Ana *A;* că Ana *BCD//36* cum că Stana 4; că Stana *BCD//37* cămeşa 4; cămaşa *BCD/îiri A;* fire 5CD/i-a copt 4.; le-a copt *BCD//39* cămeşa *A;* cămaşa *BCD.*

74

3 de-a şeptea *A;* de-a şaptea 5CD/a şeptea zi 4; a şaptea zi *BCDH4* de-ntăi 4; de întîi *BCD//5* se arăta 4 5 C ; se arătă *Df/7* pană .4; pînă *BCD//13* să se vază 4 5 ; să se vadă *CD//17* vitrigă *A;* vitregă *BCD//18* cel dentîi *A;* cel dintîi *BCD//19* asemene *AB;* în asemenea OD//23 sermana4; sărmana *BCD/sa* sufere 4 5 ; să suferă *CD; anulat cu AB//24* vitrigei *ACD;* vitregei *B//28* să crează *AB;* să creadă *CD//28-29* să crează *AB;* să creadă *CD//31* nimic face 4; face nimic *BCD//31-32* fiind feciorul de împărat de-a pururea 4; fiindcă feciorul de împărat stetea de-a pururea *BCD//33* că, cu una *A;* ca, cu una *BCD//38-39,* rămase *AB;* rămaseră *CD//39* zioa era aproape *A;* ziua se apropia *BCD.*

75

1 vitriga *A;* vitrega *BCD//3* a cărui 4 5 ; a cărei CJ9; *anulat cu AB//S* manie .4; mînie *BCD//9* iaca 4; iacă *BCD//10* oştirile 4 5 ; ostile adică *A;* adecă *BCD//16* să-şi vază 4 5 ; să-si vadă *CDIJ18* li se painjinesc 4.; li se împăinjenesc *BCD//19* nevastă 4 5 ; nevasta *CD; anulat cu AB//23* au crăpat *AB;* a crăpat *CD; anulat cu AB//31* Adecă-a fost aşa că tocmai în a treia zi în crăpatul zorilor, în clipita *A;* Adecă-a fost aşa că tocmai în a treia zl în crepetul zorilor, în clipita *BC;* Adecă a fost aşa: în clipita *D//33* s-a pogorît 4;s-acoborît *BCDH35* unul ca şi altul *ABC;* unul ca altul *D//37* să nu-i vază! *AB;* să nu-i vadă! *CD/[38* Vitriga *A;* Vitrega *BCD//40* steaoa 4; steaua *BCD/\a* colțul *AB;* în colțul *CD.*

76

1 s-auză *AB;* s-audă *CD//2* să vază *AB;* să vadă *CD//3* vitriga *A;* vitrega *BCD//8* pană 4; pînă *BCD//9* lumei 4; lumii *BCD//12* vitrigei 4 5 ; vitregei vitriga 4; vitrega *BCD//24* crăpatul 4; crepetul *BCD//29* şopotirea 4; şoptirea *BCD//31* simțea 4 5 ; simțea şopotiri 4; şoptiri *BCD//34* dînsa 4 5 ; ea CD//35 Vitriga 4 5 ; Vitrega *CD//39* lacrimile 4; lacrămile *BCD.*

77

1 pe marginea 4; pe de marginea *BCD//10* se mulțămi 4;se mulțumi *BCD//II* nu innoptă 4; nu se innoptă *BCD//14* se simte 4 5 ; se sîmte *CD//16—17* mărăcine 4; mărăcini *BCD//17* adormi 4 5 C ; dormi *D//19*scîrțiituri 4;scîrțîituri *BCD//20* nime 4;nimeni *BCD//26* celalalt 4; celălalt 5; cellalt *CD/[29* crăpatul 4; crepetul *BCD//34* pană 4; pînă *BCD//41* noue 4; nouă 5CZ>.

78

2 se ridicase 4 5 ; se ridicaseră *CD[[3* au fost crescut 4; au fost crescuți *BCD/[5* mieluşei 4 5 C ; meluşei *D//6* celalalt 4; celălalt 5; cellalt *CD//12-13* nu gîndea 4; nu se gîndea *BCD//14* zbierat 4; zbieret *BCD//18* pană ce 4; pînă ce *BCD//26* Nime 4; Nimeni *BCD/* n-a băgat însă de samă 4 5 ; n-a băgat de samă *C;* n-a băgat de seamă *D//27* s-au spălat 4; s-a spălat *BCD//30* părîul 4; pîrîul £D; pîrăul C/până 4;pînă *BCD//33* celalalt 4 5 ; cellalt *CD//35—36* des-dimineață 4; des-de-dimineață *BCD//36* mrejele *AD;* mrejile *BC/* clipita 4; clipa *BCD//37* se stinseră 4 5 ; se stinseră *CD.*

79

i să vază 4 5 ; să vadă CD/iară 4; iar *BCD//7* dară 4; dar *BCD//14* nu sorbise 4 5 ; nu sorbiseră C; nu sorbiră *D//17* celalalt 4 5 C ; cellalt *D//19* răpede 4; repede *BCD//20* crăpetul 4; crepetul *BCD//20-21* se stingeau 4 5 ; se stingeau *CD//21* clipitură 4 5 ; clipită *CD//22* vîrstă *AD;* vrîstă 5C//26* şese 4; şase *BCD//28* cătră 4; către *BCD//30* nime 4; nimeni *BCD//31* să nu vază 4 5 ; să nu vadă *CD//32* cătră 4;

către *BCD//35* cătră 4; către 5C7)/străjerul *ABC;* strejerul *D; anulat cu ABC//39* şede *A;* sade *BCDjdA* doile *A;* al doilea *BCD.*

80

1 să scoată *AB;* să scoată *CD//6* cătră 4; către *BCD//10* celalalt 4 5 ; cellalt *CD//13* uşei 4; uşii *BCD//14* mănios 4; mînios *BCD//15* se dederă 4 5 ; se deteră *CD//26* căciulele 4; căciulile *BCD//27* manie 4; mînie *BCD//34—35* să vă vază! 4 5 ; să vă vadă! *CD//39* oaspeţi 4; oaspeţii *BCD//40* perine 4; perini *BCD.*

81

2 perine 4; perini *BCD//3* cătră 4; către *BCD//5* Acoperemîntul *ABC;* Acoperămîntul *D//7* aurul 4; auzul *BCD//8* ieşeau 4 5 ; ieşiră *CD//17* fără ca să-1 ştii! *ABC;* fără ca să ştii! *D//19* cătră 4; către *BCD//22* iară 4; iar *BCD\\23* iară 4; iar *BCD//24* vieţei 4; vieţii *BCD//28* perine 4; perini *BCD//30* săvîrşiră 4 5 ; sfîrşiră *CD//31* iară 4; iar 5C7Z>/căciulele 4; căciulile *BCD//33* îşi astupară 4; îşi acoperiră *BCD//33— 34* să pearză 4; să piarză 5; să piardă *CD//36—37* vitrigei 4 5 ; vitregei *CD//41* săvîrşeşte 4 5 ; sfîrşeşte *CD.*

p. 82

PĂCALĂ ÎN SATUL LUI

Poveste

A apărut în *Tribuna* **(„Foiţa** *Tribunei"),* **III (1886), nr. 210 (13/25 septembrie), p. 837-838; nr. 211 (14/26 septembrie), p. 841-842; nr. 212 (16/28 septembrie), p. 845-846; nr. 213 (17/29 septembrie), p. 849-850; nr. 214 (18/30 septembrie), p. 853 — 854. Povestea mai apare şi în „Biblioteca poporală a** *Tribunei",* **nr. 28, Sibiu, 1886. Se retipăreşte în volum: în** *Poveşti,* **Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 155— 184 ;** *Poveşti,* **[voi. I], Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 127—150 ;** *Poveşti,* **voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [1924], p. 127-150.**

Slavici îşi adunase probabil materialul cu mult înainte. Intenţia de a scrie povestea şi-o mărturiseşte scriitorul într-o scrisoare către Iacob Negruzzi, trimisă din Siria în 4 august 1872: „Mi-ar plăcea totodată — spune el — ca să adun date despre viaţa lui «Păcală şi Tîndală» — «Pepelea al nostru»" (Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, Bucureşti, p. 192). I. Breazu este de părere că Slavici o avea chiar „terminată în momentul venirii lui la Sibiu [deci în 4884]. Ne face să credem aceasta şi forma ei mai îngrijită, şlefuită într-o vreme cînd Slavici avea mai mult răgaz şi mai multă pasiune pentru astfel de lucruri" *(Literatura „Tribunei" (1884—1885).* Partea I: *Proza,* Extras din *Dacoromania,* voi. VIII, Bucureşti, 1935, p. 67).

In legătură cu valoarea artistică a poveştii, I. Breazu spune cu drept cuvînt: „Prin umorul ei autentic ţărănesc, precum şi prin stilul perfect adaptat fondului, *Păcală in satul lui* face parte din cele două-trei basme mai reuşite ale acestui iscusit povestitor român şi poate ocupa un loc de cinste într-o antologie a poveştii româneşti. Povesteşte aici Ioan Slavici din *Budulea Taichii* şi din *Popa Tanda,* cu sfătoşenia şi dragostea lui de glumă sănătoasă" *(idem,* p. 68). Breazu încearcă o apropiere între Slavici şi Creangă: „Cu tovarăşul de la «Junimea», pe care îl preţuia mult, el se aseamănă în această poveste nu numai prin concepţia lui despre rolul povestitorului — care, la urma urmelor, ca toate concepţiile puţin valorează în artă — ci şi prin aleasa ei calitate artistică" *(ibid.).*

Tematic, povestea se încadrează perfect tipului românesc 3.000; stilistic ea îi aparţine lui Slavici, dar elementul popular e şi în această privinţă mai autentic; de altfel, genul acesta de poveste glumeaţă pare a fi mai adecvat autorului decît stilul basmelor fantastice.

SIGLE: *A:* *Tribuna,* **1886**
B: *Păcală în satul lui,* **1886**
C: *Poveşti,* **1908**
D: *Poveşti,* **[I], 1921**
E: *Poveşti,* **I, [1924]**

Variante

82

4 treburile 4 5 C ; trebile *DE//5* să rîză 4 5 C ; să rîdă *DE//10* satul lui *ACDE;* satul tău *B//17* şepte 4 5 ; şapte *CDE//22* atît *ABC;* atîta *DE//24* junincele *ABCD;* junincile *E.*

83

3 vreun *ABDE;* vreunui *C//5—6* s-o mai păzească să nu rupă 4 5 ; s-o mai păzească şi să nu rupă *CDE//21* şepte 4 5 ; şapte *CDE//22* şi cum le vinde, cum le vinde Păcală 4 5 ; şi cum le vinde Păcală *CDEf/27* viţeluşele *ABCD;* viţeluşa ***E//29*** puteau *ABCD;* putea *E//30* să-şi pearză 4 5 ; să-şi piardă *CDE//32—33* şi tot se sfătuiră 4 5 ; se tot sfătuiră *CDEJ/33* pană 4 5 ; pînă *CDE/nu* ajunseră 4 5 ; n-ajunseră *CDE/&* se dumeri 4 5 ; a se dumiri *CDE//38* viţeluşă *ABDE;* viţeluse *C//39* Dumeriţi 4 5 ; Dumiriţi *CDE//40* peste *ACDE;* presto 5.

9 pelea *AB;* pielea *CDE//9-10* o luă *A B;* o lua *ODE//IO* pleca 4; plecă *CDE/s-o* vînză *ABC;* s-o vîndă *DE//12* şi tot se duse, se duse mereu 4 5 ; şi tot se duse mereu CDii'/până *AB;* pînă *CDE//13* pană 4 5 ; pînă *CDE//W* se uita 4 5 ; se uită *CDE//15* împregiurul 4 5 ; împrejurul *CDE//20* li se ureşte 4 5 ; li se urăşte *CDE//21* preste 4 5 ; peste *CDEj/24* să aducă un car de lemne 4 5 ; să aducă lemne *CDE/j 26-27* Păcală însă ţinea 4 5 ; Păcală ţinea *CDE//38* de a durmi 4 5 ; de a dormi *CD;* de a adormi *E//39* să vază 4 5 0 ; să vadă *DE//39-40* împregiurul 4 5 ; împrejurul *CDE.*

85

3 o coaste 4 5 ; o coastă *CDE//4* alta *ACDE;* altă *B//11* să vază 4 5 C ; să vadă *DE//13* să crează *ABC;* să creadă *DE//14—15* om în sat45CZ);om din sat *E//16* preste 4 5 ; peste *CDE//18* Altă 4 5 ; Alt *CDE//23* dumnialui 4 5 ; dumnealui *CDE//24* se întoarse *ACDE;* se întoarce 51/29—30 pocnetele 4 5 C ; pocnetul *DE//32scirtntul ABC;* scîrţîitul *DE/140* pre cînd 4 5 ; pe cînd *CDE//41* intra 4*CDE;* intra 5.

86

5 îl mîngîia *ACDE;* îl mîngăia 5//30 să beie 4 5 ; să bea *CDE//32-38* Şi las' pe Păcală, că nu e nici el de ieri de alaltăieri! Simţise odată mirosul, şi grijea lui mai departe. Ga om drumeţ, îşi ţinea băţul la îiidemîaă, iară pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare. El se încruntă o dată şi trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele. *AB;* Şi lasă p^ Păcală, că nu e nici el de ieri, de alaltăieri! Simţise o dată mirosul, şi grija lui mai departe. Ca om drumeţ, îşi ţinea băţul la îademînă, iar pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare. El se încruntă o dată şi trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele. *C;* Şi lasă pe Păcală, că nu e nici el de ieri, de alaltăieri! Simţise o dată mirosul — şi grija lui mai departe. Ca om drumeţ, îşi ţinea băţul la îndemînă, iar pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare. El se încruntă o dată şî trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele. *D;* El se încruntă o dată şi trase aşa cam pe furiş cu băţul în piele. Şi lasă pe Păcală, că nu e nici el de ieri, de alaltăieri! Simţise o dată mirosul, şi grija lui mai departe... Ca om drumeţ, îşi ţinea băţul la îndemînă, iar pielea cea de junincă, marfa lui, toată averea lui, îi era la picioare. *E.*

8?

1 Preste 4 5 ; Peste *CDE//7* întrebă *ACDU;* întreba *B//24* d-ta *ABCD;* dumneata *E//26* vinul *A BCD;* vinu *E//27* pană 4 5 ; pînă *CDE//31* satul *ABCD;* satu *E.*

88

5 îl apucă *ACDE;* îl apuca *B//6* galbini 4 5 ; galbeni *CDE//7* pînă *ACDE;* pană 5/şepte 4 5 ; şapte *CDE//8 — 9* mai bogat ca Păcală 4 5 ; mai bogat decît Păcală *CDE//16* şepte 4 5 ; şapte *CDE//17* mai bogat ca Păcală 4 5 ; mai bogat decît Păcală *CDE//18—19* mai fericit ca bărbatul 4 5 ; mai fericit decît bărbatul *CDE//27* se simţea 4 5 ; se simţea *CDE//%1—38* i se răsturna 4 5 ; i se surpa *CDE//40* se simt 4 5 C ; se sîmt *DE.*

2 ca muiere *ABCD;* ca muierea *E; anulat cu ABCD//8* luă *ACDE;* lua *B/9* şepte 4 5 ; şapte *CDE'*/ïi spuse 4 5 ; şi îi spuse *CDE//IO* străcurată 45;strecurată *CDE'*/şi îşi45;şi-şi *CDE//21* decît Păcală *ACDE;* ca Păcală *B1/32-33* de tot dai, de tot dai 4 5 ; de tot dai *CDE//36* întră 4 5 ; intra *CDE//38* aş pute *AB;* aş putea *CDE.*

90

5 Atîţi 4 5 ; Atiţia *CDE//12* şesesprezece 4 5 ; şasesprezece *CDE/j 19* să-şi vînză *ABC;* să-şi vîndă *DE//19—20* mai proşti ca dînsul? 4 5 ; mai proşti decît dînsul? *CDE//24* să le vînză *ABC;* să le vîndă *DE//27* să-şi vînză 4 5 ; să-şi vîndă *CDE.*

91

14 chibzuiră *ABC;* au chibzuit *DE1/26—28* şi să lege sacul cu Păcală cu tot de o peatră de moară, pentru ca peatra de moară, rotundă cum este 4 5 ; şi să lege sacul cu Păcală cu tot de o peatră de moară, pentru ca piatra de moară, rotundă cum este *C* şi să lege sacul cu Păcală cu tot de o peatră de moară rotundă cum este *DE; anulat cu C//28* pană 4 5 ; pînă *CDE//32* funea 4 5 ; funia *CDE//33* pietrile 4 5 ; pietrele *CDE//^k* de giur împregiur *AB;* de jur împrejur *CDE//36* să-1 ieie *AB;* să-1 ia *CDE.*

92

1 se pomeni *ABCD;* se pomini *E//4* să se deie 4 5 ; să se dea *CDE//5* mai nainte *ABD;* mai înainte *CE//12* o simţea 4 5 C ; o sîmţea *DE/e\ AB;* şi el *CDE//17* minciuna 4 5 ; minciuni *CDE 1/20* să-1 ieie 4 5 ; să-1 ia *CDE//25* preste 4 5 ; peste *CDE/* năsipos 1 5 ; nisipos *CDE.*

93

20—24 Ei trebuiau să ştie unde are să se oprească peatra cu sacul şi cu Păcală cel din sac. Porniră dar cu toţii ca să caute fundul Dunării, pentru ca nu cumva să-1 arunce la loc nepotrivit şi să-1 scape acum, după ce îl aveau prins şi legat *ABCD;* Porniră dar cu toţii ca să caute fundul Dunării, pentru ca nu cumva să-1 arunce la loc nepotrivit şi să-1 scape acum, după ce îl aveau prins şi legat. Ei trebuiau să ştie unde are să se oprească peatra cu sacul şi cu Păcală cel din sac *E//27* de giur împregiur *AB;* de jur împrejur *CDE.*

94

5 pentru ca *ABC;* pentru că *DE; anulat cu ABC//7* Pre cînd *AB;* Pe cînd *CDE//11* sacul cu Păcală *ABCD;* sacul lui Păcală *E; anulat cu ABCD//15* N-am întrat *AB;* N-am intrat *CDE//21* să mă facă *ABCD;* să mă fac *E; anulat cu ABCD//35* prost mai eşti tu, măi! *ABC;* prost eşti tu, măi! *DE; anulat cu ABC//38—39* te simţi *ABC;* te sîmţi *DE//39* întră *AB;* intră *CDE.*

95

5 ca să iase *AB;* ca să iasă *CDE//8* p-aici *AB;* p-aci *CDE//17* simţi *ABC;* sîmţi *DE//26* strigă *ACDE;* striga *B//31* sunt *ACDE;* sînt *Blj36* ~~peatră *AB;* piatră *CDE//40*~~ se simţeau *ABC;* se sîmţeau *DE.*

96

16 pană *AB;* pînă *CDE//22* peatră *AB;* piatră *CDE//23* mai degrabă ca tine *AB;* mai degrabă decît tine *CDE//29* să mi le deie *AB* * sannledeaC2>^//^casăieiefieştecare4J9;casă ia fiecare *CDE//36* ţermure *AB;* ţărmure CD#/fieştecare *AB;* fiecare *CDEII39* mai lacomi ca alţi oameni *ABC;* mai lacomi decît alti oameni *DE*

97

„, ! *f''* tamiire CDE//2 VÎrtutG ABCD>' Virtute *E; anulat* , *fn,* "*f* malnamtG AB; mai înainte CDE *H* 6 «unt *ACDE;* sînt *Bl17* intrat 4 5 ; intrat CD/?//ii singur şi nevestele *A BC;* singur cu nevestele *DE.*

p. 98 PETREA PROSTUL

A apărut în *Câlindarul poporului pe anul comun 1887* *bl*

P 85 2*V*- Po r'f V°1Um: in P°Veşti> B u W > „Minerva", 1908 Vo P ' ! ' [V0L I3' Bucme *S* u > jartea românească", 1921, p. 151 -190; *Poveştr,* voi. I, Bucureşti, „Cartea românească», [1924], p 15 - 190

în ceea ce priveşte materialul popular pe care se întemeiază *Petrea Prostul,* culegerea acestuia îl preocupa pe Slavici încă din anul 1872 (vezi Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 192).

Nu ştim cînd a fost ea mai întîi redactată, dar se constată că între textul din periodic şi cel tipărit în volum există deosebiri foarte mari. Nu cunoaştem o altă poveste de a lui Slavici care să fi suferit modificări atît de simţitoare de Ia o redacţie la alta. Dăm în continuare textul integral al versiunii apărute în *Câlindarul poporului,* tocmai pentru a se vedea modificările făcute de autor la reeditare.

PETREA PROSTUL

Ajunsese şi Petrea flăcău şi umbla cu gînduri de însurătoare, numai că nu-şi găsea nevastă, fiindcă toate fetele ziceau că e om de om, dar prost, încît să-1 pui să umble în ziua mare cu luminarea aprinsă, ca nu cumva să deie cu capul de ziduri.

Şi mai avea Petrea doi fraţi, erau dară trei inşi şi Petrea era cel mai tînăr şi mai prost dintre toţi.

Atît de prost era Petrea, încît nu era chip să se înţeleagă fraţii lui cu el şi aşteptau mereu să-i vină şi lui mintea, ca să poată face învoială despre împărţirea moştenirii părinteşti.

Erau, Doamne, case de peatră, case preste case, care de care mai frumoase şi mai trainic durate, erau ţarine şi pomături şi livezi şi fînaţe, erau pluguri cu cîte patru boi, cirezi de vite, herghelii de cai, turme de oi şi de porci, era avere, era bogăţie, încît să nu-i mai dai de capăt, dar toate se stăpîneau în de-a valma şi nici unul dintre fraţi nu ştia ce este şi ce nu este al lui, fiindcă nu se puteau înţelege cu Petrea la împărţeală.

Auzise Petrea de undeva că împărţeala trebuie să fie frăţească, iară cînd fraţii lui îl întrebau cum se face împărţeala frăţească, el nu ştia cum să le spună decît că una mie, una ţie şi una celui de a trie.

Văzînd că n-au încotro, fraţii lui Petrea se în\oiră să facă împărţeală frăţească, aşa cum cerea Petrea.

Erau înainte de toate şepte case în şepte părţi ale satului; luă fiecare din cei trei fraţi cîte una şi iar cîte una. Ce să facă cu cea de a şeptea? Unul dintre fraţi voia s-o răscumpere; celalalt voia s-o stăpînească toţi trei împreună: Petrea ţinea să fie împărţită frăţeşte, — una mie, una ţie, una celui de a trie.

Aşa făcură şi cu ţarinile, aşa cu livezile, cu pomăturile, cu fmaţele, cu cirezile de vite, cu hergheliile de cai, cu turmele de oi, cu cele de porci — tot împărţeală frăţească, — una mie, una ţie, una celui de a trie.

Mai rămase în cele din urmă un taur mare şi puternic şi frumos, căruia degeaba i-ar fi căutat părechea. Dar nu era numai mare şi puternic şi frumos taurul ăsta: era totodată şi cu noroc. Bătrînul, fie iertat, spusese de multe ori că taurul acesta îi adusese norocul la casă şi că din ziua cînd a intrat în curtea lui toate îi mergeau bine şi cu spor.

Al cui să fie taurul?

Petrea ținea să-1 taie şi să-1 împartă şi pe acesta frățeşte — o bucată mie, alta ție, şi iar alta celui de a trie.

La asta însă ceilalți doi frați o dată cu capul nu se învoiau.

Se sfătuiră dar frații cît se sfătuiră şi în cele din urmă se înțeleseră ca fieştecare să-şi zidească un grajd, să scoată apoi taurul cel cu noroc la mijloc, între cele trei grajduri, şi aceluia să rămînă taurul în al căruia grajd va intra el de buna lui voie.

Începură dar să zidească. Precînd însă cei doi frați adunau cărămidă şi peatră şi lemnărie, pre cînd ei săpau şi puneau temelia grajdurilor şi grăbeau cu zidirea, ca să fie gata pe ziua hotărîtă, Petrea umbla fără nici o treabă, fiindcă el uitase învoiala şi nu-şimai aducea aminte de ea, nici cînd îi vedea pe frații lui zidind în ruptul capului, iară frații lui, mai cu minte şi mai vicleni ca el, nu îi spuneau să zidească, fiindcă le venea mai bine la socoteală ca el să n-aibă grajd.

— Măi Petre! îi ziseră ei după ce fură gata cu grajdurile, dar tu cum o să faci, mii, că mîne e ziua ca să scoatem taurul şi să vedem în al cărui grajd intră?

— Aşa e — răspunse Petrea — mîne e ziua.

— Şi tu nu ai grajd.

— Aşa e, eu n-am grajd.

— Cum o să faci dar?

— Aşa e, cum o să fac! zise Petrea, şi se gîndi, tot se gîndi, pînă ce nu se hotărî într-un fel.

Ca să nu rămînă de ruşine, ci să aibă şi el grajd, se duse la pădure, încarcă un car cu frunziş, se întoarse cu el acasă şi îşi făcu din frunzişul verde o colibă umbroasă, căreia îi zicea că e grajdul lui.

Iară frații lui rîdeau de el, că-1 vedeau atît de prost şi de nesocotit, ca să crează el că taurul va intra în coliba lui, cînd are înaintea sa nişte grajduri atît de frumoase ca ale lor.

Se vede însă că taurul n-avea nici el mai multă minte ca Petrea. Era căldură mare cînd îl scoaseră la mijloc, între cele două grajduri, şi coliba de frunzar şi musculițele, văzînd aşa frumseță de taur, se bucuraseră şi ele şi năvăliră asupra lui. Taurul, vită ca toate vitele, începu să alerge, să se scuture şi să se apere cu coada, iară cînd văzu ca tot nu scapă de roiurile de musculițe, o iuă drept spre coliba lui Petrea, unde era umbră şi răcoare şi verdeață.

Văzînd una ca asta, cei doi frați mai mari şi mai cu minte n-avură încotro, trebuiră să primească şi ei împărțeala. Ce aveau să-i facă lui Petrea: avea, se vede, la mai puțină minte mai mult noroc.

Fiind însă mai cu noroc, ei erau totodată şi mai vicleni.

— Măi Petre! grăi unul dintre dînşii, taurul e acum al tău, asta se ştie şi nimeni nu mai zice ba; dar unde să-1 pui, că tu nu ți-ai zidit grajd?

— Aşa e — grăi Petrea — unde să-1 pun, că nu mi-am zidit grajd.

— Iară în colibă nu poți să-1 ţini.

— Aşa e, în colibă nu pot să-1 țin.

— N-ar fi mai bine să-1 vinzi unuia dintre noi, fiindcă noi avem unde să-1 ținem?

— Aşa e — n-ar fi mai bine să-1 vînd?

Nu e vorbă, avea Petrea două case, şi la fiecare din ele cîte un grajd pentru doisprezece boi de jug şi douăsprezece vaci cu lapte, dar la asta el nu se gîndea şi nici că ar fi fost prost în toată firea dacă s-ar fi gîndit şi la asta; el trebuia să vînză taurul cel cu noroc, fiindcă nu-şi zidise grajd pentru el.

Frații lui începură dar să se tîrguiască cu el, dînd care de care mai mult, ca să cîştige taurul cel cu noroc. Ei însă nu puteau să se ajungă cu tîrgul, fiindcă erau frați, făcuseră împărțeală frățească şi nu putea să deie unul mai mult ca celalalt. Unul dădu partea lui întreagă; celalalt dădu şi el pe a lui şi-şi mai puse şi căciula pe deasupra.

— Dau şi eu căciula mea.

— Nu se poate! grăi Petrea, care era om drept şi înțelegea că nu-i rămîne decît să plece cu taurul la tîrg, dacă voia să-i găsească cumpărători, care n-au părți deopotrivă şi pot să se întreacă unul pe altul la preț.

Degeaba se căzniră iar frații, căci Petrea ținea strună, una şi bună, că el trebuie să vînză taurul şi să meargă cu el la tîrg, dacă vrea să-1 vînză.

El nu mai fusese însă în viața lui la tîrg, nu ştia cum umblă oamenii prin tîrg şi cum fac cînd vreau să vînză ori să cumpere.

— Prostule — îi zise unul dintre vecini, om mai cu minte ca dînsul -— o să mergi cu taurul în tîrg, oamenii o să-1 vază şi o să le placă şi o să te întrebe cît ceri pentru el: tu le spui prețul şi mai scazi, dacă vezi că le pare prea mare prețul tău.

Acum ştia Petrea cum are să facă şi ce are să zică; el plecă dar la tîrg cu taurul lui, taurul înainte, iară el în urma taurului.

Vorba e însă că Petrea tot nu mai fusese la tîrg şi nu ştia cum umblă oamenii prin tîrg.

Pe drum era o mulțime de lume care mergea şi ea ca Petrea la tîrg. Petrea, care nu mai fusese la tîrg, văzînd atîta lume, credea că aici pe drum e tîrgul. Iară oamenii din drum, văzînd taurul cel frumos, îl întrebau mereu pe Petrea cu cît vinde taurul.

— O sută-n cap şi-un ban şi-un gologan, răspundea Petrea.

— Bună ziua!

— Mulțam d-tale!

— Dar unde duci taurul?

— La tîrg am venit cu el.

— Frumos taur; cît ceri pe el?

— Nouăzeci şi nouă şi-un ban şi-un gologan, răspundea Petrea, fiindcă aşa fusese vorba să mai scadă cînd vede că oamenii întreabă dar nu dau.

Astfel, din om în om Petrea scădea mereu din preț, fiindcă toți întrebau şi nici unul nu dedea nimic.

El întîlni în cele din urmă un om care voia în adevăr să cumpere taurul, se uită din toate părțile la el şi apoi îl întrebă care îi este prețul.

— Şepte-n cap şi-un ban şi-un gologan, răspunse Petrea.

Omul se uită lung la el.

— Vrei, pare-mi-se, să-ți bați joc de lume, grăi omul. E prea frumos taurul ăsta ca să-1 dai cu aşa preț. Se vede că nu ți-e de vînzare.

— Dă-mi un ban şi-un gologan, grăi Petrea.

Omul văzu că n-are cu cine să se înțeleagă şi se duse mai departe.

— A! zise Petrea, acum înțeleg eu: zice că e prea frumos taurul, toți ziceau ca e prea frumos şi de aceea nu vrea nimeni să-1 cumpere.

Ga să nu mai fie prea frumos, el se puse şi-i rupse un corn.

Tot nu voia nimeni să-1 cumpere.

El îi rupse şi celalalt corn.

Nici aşa nu găsea cumpărător.

— Măi! mare minune! grăi Petrea, şi tăia coada taurului.

— Frumos taur! ziceau drumeții, pagubă numai că n-are coadă.

Petrea se puse şi-i mai tăia taurului şi un picior.

Acum taurul nu mai putea merge şi căzu sub un copac bătrîn şi scorburos de la marginea drumului. Şi era frig de îngheța vițelul în vacă şi copacul cel mare scîrția mereu, cum scîrție toți copacii cînd e ger greu.

Petrea, care era cu capul plin de tîrg, auzind scîrțiitura copacului, socotia că copacul scîrție fiindcă vrea să-1 întrebe şi el în limba lui, cum l-au întrebat alți oameni în limba lor, cu cît vinde taurul.

— Un ban, răspunse Petre, şi-un gologan.

— Scîrț! făcu iar copacul.

— Să te aştept de bani pînă marți?

— Scîrț!

— Bine! grăi Petrea, pînă marți să fie, dar să ştii că marți vin să-mi iau banii.

El se întoarse apoi acasă, fiindcă era frig şi nu mai putea să steie pe drumuri.

Frații se supărară foc cînd aflară cum şi-a prăpădit Petrea taurul cel frumos; n-aveau însă încotro. Se vede că aşa le era rînduit, ca taurul cel cu noroc să nu fie al nici unuia dintre dînşii.

Iară Petrea ținea strună că marți o să-şi ieie banii, fiindcă aşa i-a zis copacul.

Marți însă copacul scîrțiia ca totdeauna.

—• Să te mai aştept pană marția viitoare? întrebă Petrea. Prea bine, o să te aştept, dar să ştii că vin apoi cu toporul şi te tai, dacă nu-mi faci rînd de bani.

Frații Iui Petrea rîdeau de se prăpădeau de prostia lui Petrea. Marțea viitoare însă Petrea luă toporul şi plecă la copacul cel datornic.

— Scîrț! făcea copacul şi acum.

— Ei! tot din marți în marți! strigă Petrea. Ştii cum a fost, vorba.

EI se repezi apoi cu toporul în. copac şi ce să vezi? Cit dete cu toporul, începură să se verse din scorbură bani, aur, argint şi aramă, o comoară întreagă, fiindcă în scorbura aceasta îşi ascunsese un mare solomonar comoara, pe care nimeni nu o ştia.

Petrea, om drept cum era, îşi luă un ban şi-un gologan, iară ceilalți bani îi puse iar la locul lor, în scorbura copacului. Se vede însă că Dumnezeu iubeşte dreptatea, şi banul pe care îl luase Petrea nu era ban ca toți banii, gologanul nu era gologan ca toți gologanii, ci ban cu noroc şi gologan cu noroc, unde îi băga, cu ei cîştiga şi bogății aduna.

Cine o ştie mai departe, mai departe are să o spună.

[1] Ocupîndu-se de *Petrea prostul,* Ion Breazu spune: „Eroul ei e un Păcală *malgre lui,* care în simplitatea lui judecă mai bine decît frații lui, vestiți de înțelepți. Slavici n-a fost aici atît de artist ca în întîia poveste [întîia publicată în *Tribuna, Păcală în satul lui].* Comicul e mai mult de situații decît de caracter, iar stilul, chiar dacă îşi păstrează coloarea țărănească, e mai impur, mai lipsit de virtuozitate.

lipului romanesc, numit «tarii [„, ?

SIG-LE : *A: Poveşti,* 1908
B: Poveşti, [I], 1921
C: Poveşti, I, [1924]

Variante

98

şuri 4; şure *BC.*

99

28 să se împlinească *A C;* să se-mplinească *B//41* aceasta *A C;* acesta *B.*

100

18 mai-nainte *AB;* mai înainte *C//22* pept *AB;* piept *C//23* pept *AB;* piept *C1129—30* zile-ntregi *A;* zile întregi *BC.*

101

12 mîine ,1; mîne *BC.*

102

i6' căruia 4 5 ; cărui *C//32* mîine *A;* mîne *BC//35* grajdul 4 5 ; grajdiul *C//37* rămase *AB;* rămăsese *C.*

103

29 grije *A;* grijă 5 6 .

104

30 miş-fărămiş *A;* miş-fărimiş *BC.*

105

1 celălalt *A;* cellalt *BC//16* ţine-te 4; ţin-te *BC//21* căută 4 5 ; caută O.

107

29—30 scorboros 4 5 ; scorburos *C.*

108

14 grije 4; grijă *BG//39* parcă n-ai mai fi stat 4; parcă n-ai fi stat *BC.*

110

31 răspunsără 4; răspunseră *BC*

111

i6' că te pomeneşti 4; te pomeneşti 56'.

112

10 popă 4 5 ; popa 0//i2 perdut 4 5 ; pierdut *C//22* i s-au înfundat 4 5 ; i s-a înfundat *C; anulat cu AB//38* Cit ai da în palme 4 5 ; Cit ai da din palme *C.*

113

17 mornăit 4; mormăit *BC//28* celalalt 4 5 ; cellalt *C.*

114

3—4 tulpina 4; trupina *BC//25* purece 4; purice *BC.*

115

32 strănutatul 4; strănutul *BC.*

116

4 cu ea-n cap 4 5 ; cu ea în cap *C//27* ici 4; colo *BC.*

117

i/ sacul 4; coşul *BC//33* Petre 4 5 ; Petru *C.*

118

20 Sf. Petrea 4 5 ; Sf. Petre 67/24 Sf. Petrea 4 5 ; Sf. Petre *C.*

119

2—3 că lui Dumnezeu toate îi sunt cu putinţă şi că Dumnezeu orişice ai cere tu, îţi dă ce-ţi vrea el. *AB;* că lui Dumnezeu orişice ai cere tu, îţi dă ce-ţi vrea el. *C//5* întoarse 4; întoarce *BC//7* simţi 4; sîmţi *BC//16* simtă 4; simtă *BO//22* S3 văzu-ncu igiurat 4 5 ; se văzu încunjurat *C//35* simţeai 4; simţeai *BC.*

120

1 răvărsatul 4 5 ; revărsatul *C1/27—29* după aceea duci vitele la adăpat şi le dai nutreţ şi iar stai, in urmă tai lemne, faci focul la bucătărie şi iar stai, în sfîrşit 4; după aceea duci vitele la adăpat şi le dai nutreţ şi iar stai. Iar simbria o să-ţi fie pe an şapte cătărie *[sic!]* şi iar stai, în sfîrşit 5; — după aceea duci vitele la adăpat şi le dai nutreţ şi iar stai. In sfîrşit *C.*

122

8 stingeau *A;* stingeau *BC//20* preuteasa 4 5 ; preoteasa *CI* "7> , î tutea 4;vi>tutea 5C//^ săpat 4; săpa 5C7. w "

123

se ascunză *A;* să se ascundă 5C7//72 virtutea *A;* virtute tea 7iC.

p. 124

LIMIR-ÎMPĂRAT

A apărut în ziarul *Tribuna,* din Arad, XI (1907), nr. 24 1 (1/14 noiembrie), p. 1 — 4; nr. 247 (8/21 noiembrie), p. 1—3; nr. 252 (15/28 noiembrie), p. 1-3; nr. 258 (23 noiembrie/6 decembrie), p. 1 — 3. Se retipăreşte în volum: în *Povesti,* Bucureşti, „Minerva", 1908, p. 235 — 276, apoi. în *Poveşti,* [voi. I], Bucureşti, „Cartea românească", 1921, p. 191 — 224..şi în *Poveşti,* voi. I, Bucureşti, „Cartea românească", [1924], p. 191 - 224.

Povestea se îndepărtează mult de ceea ce întîlnim în realitatea noastră folclorică. Aşa cum o avem reprezintă o combinaţie a tipului 480 şi 306 din Catalogul lui Aarne-Thompson.

SIGLE: .4; *Tribuna,* **1907**
B: *Poveşti,* **1908**
C: *Poveşti,* **[1], 1921**
B: *Poveşti, I,* **[1924]**

Variante

124

10 cuprindea *ABC;* coprindea *D.*

125

6 Iară *A;* Iar *BCD//10* urzitul *AB;* ursitul *CD//11* pe altă lume *AB;* pe lume *C;* după lume *D//16* rostul *AB;* rost *CD//31* la umbra *A;* la umbră *BCD/[33* iară *A;* iar *BCD.*

126

1 degete *AB;* degetele *CDf/4* vravuri *ABC;* vrafuri D/scăieţi *A;* scaieţi *BCD//5* pană *A;* pînă *BCD//13* acum *ABC;* acuma *D//20* degete *AB;* degetele *CD//21* să nu simtă *AB;* să nu simtă *CD//25* se simte *AB;* se simte *CD//26* le-a făcut *AB;* li-a făcut *CD//36* frumoşel *A;* frumuşel *BCD.*

127

29—31 şi peste noapte se adunaseră toate cîrtiţele ca să taie rădăcinile mărăcinilor, toate rimele ca să taie rădăcinile buruienilor *A;*

şi peste noapte se adunaseră toate cîrtiţele ca să taie rădăcinile buruienilor *BCD; BCD* ***anulat*** *de A.*

128

10 pe însărate *A;* pe înserate *BCD//11* dărăpănătură *A;* derăpănătură *BCD//14* acestea *A;* aceste *BCD//19* toanele într-însa: *AB;* toanele: CD/păiengeniş *ACD;* păienjeniş *B//20* prav *A;* praf *BCD//24* să curate *ABC;* să curețe *D//25* tot atît *A;* atît *BCD//29* viscol *ABD;* viscol *C//33—34* cenuşă *ACD;* cenuşe *B//36* crepăturile *A;* crăpăturile *BCD/se* străcoară *A;* se strecoară *BCD.*

129

1 ţîţinile *A;* ţîţînile *BCD//5* Simt *AB;* Sîmt *CD//8S* o răpiseră *A;* o zăpsişeră *BCD//18* cu inimă *A;* cu inima *BCD//30—31* feţi-frumoşii *A;* feţii-frumoşi *BCD/J33* ci împărat adevărat, el însuşi împărat *A;* ci el însuşi împărat *BCD//37* dornic *A;* darnic *BCD.*

130

1—2 s-au făcut stăpîn pe el şi-1 adimeneau şi furau cu momeli *A;* s-au făcut stăpîne pe el şi-1 ademeneau şi-1 furau cu momeli *BCD//7* şi-n catifele *A;* şi catifele *BCD//13* înciudită *A;* înciudată *BCD//30* mîngăindu-şi *A;* mîngîindu-şi *BCD//31* simt *AB;* sîmt *CD//40* a aiurat *A;* a aiurit *BCD.*

131

3—4 împreunat de praf *A;* îngreunat de praf *BCD//12—15* „Ieşi, Limir — stărui dînsa din nou—ieşi, ca să văd, dacă eşti om în toată firea, ieşi Limir-împărat ca să te ating cu mîna, să-ţi aud glasul şi să simt [sîmt *C]* bătăile inimii tale." *ABC;* „Ieşi, Limir, stărui dînsa din nou, ieşi, Limir-împărat, ca să te ating cu mîna, ieşi, ca să văd dacă eşti om în toată firea, să-ţi aud glasul şi să sîmt bătăile inimii tale." *Dj 126* cu ochi *A;* cu ochii *BCD; 29* stinşi *AB;* stinşi *CDj/37* simţi *AB;* sîmţi *CD.*

132

6 o să ne fie *A;* o să-ţi fie *BCD//17* vrăjei *A;* vrajei *BCD//22* i-ar fi fost şi fapta *A;* i-ar fi fost fapta *BCD//28* trupuşorul *AB;* trupşorul *CD//34* pană *A;* pînă *BCD//40* simţise *AB;* simţise *CD.*

133

1 simţi *A;* sîmţi *BCD//3* altă *A;* alta *BCD//IO* tinără *A;* tînără *BCD//15* nu se simţea *AB;* nu se simţea *CD//24* te vei mai fi întor-

c'ind *A;* te vei mai întoarce *$CÎ)J132* nodoros *A;* noduros *BCDj/36* s-o sfăşie 4; s-o sfîşie *BCD//41* cari *A;* care *BCD.*

134

ii se auzea *A;* se auzeau *BCD//13* cari 4; care *BCDIJ13—14d\x* gurile căscate şi limbile scoase 4; cu gurile căscate şi cu limbile scoase *BCD//15* printe *A;* printre *BCD//16* ca nu cumva să nu calce 4; ca nu cumva să calce *BCD//20* largi *A;* lungi *BCD//2â* şarpe [şerpe *A]* mare *AB;* şarpe mare, mare *CD//32* un spine 4; un spin *BCD//38* şi-i scoate spinele *A;* şi-i scoase spinul *BCD//41* s-o mîngăie / l ; s-o mîngîie 5CD.

135

3 mai jingaşă *A;* mai gingaşă *BCD//5* dup-aceea *AD;* după aceea 5C//i0 se repezi *A;* să răpezi *BCD//16* celalalt *ABC;* cellalt D//22 simţea *AB;* simţea *CD//35* simţea *AB;* simţea *CD//37* aşa şi tinără *A;* aşa de tinără *BCD.*

136

5—6 îi răspunse apoi într-un tîrziu morocănoasă, şi mult era fioroasă *AB;* îi răspunse fioroasă *CD; anulat cu AB//12* se mai muie *A;* se mai muia *BCDH13* tinără *ABC;* tinără *D//21-22 lipsesc la A//27* să tră-mure *A;* să tremure *BCD//29—34 lipsesc la A//40—41* mîngăind-o *ABC;* mîngîind-o *D.*

137

3—4 ar mai custa *ABC;* ar mai sta *D//9* nu simţi *AB;* nu sîmţi *CD//17* se simţi 4 5 ; se sîmţi *CD//23* nu poate *A;* nu putea *BCDI/25-27* de şapte ori cîte şapte frunze de la tot atîţia [atîţi *B]* copaci şi şapte-zeci de rădăcini de la şaptezeci de alte buruieni *ABC;* de şapte ori cîte şapte frunze de la şaptezeci de alte buruieni *D; anulat cu ABC.*

138

ii mai na, fată, mai na? *A;* mai va, fată, mai va! *BCD//18* dereticit *A;* dereticat *BCD//20* stînd perdele *A;* sta perdele *BCD//21* păiengeni *AB;* păiangeni *CD//22—23* bîrdîgănii *A;* bîzdîgănii *BCD//27* simţiră *A;* sîmţiră *BCD//34* coliba curată *AB;* colibă curată *CD 1/38* şopîrle soioase *A;* şopîrle rîioase *BCD.*

139

1 ai să simţi *A;* ai să sîmţi *BCD//3* cari *A;* care *BCD//8* vă dau de hac *A;* vă viu de hac *BCD//36* să te simţi *AB;* să te sîmţi *CD.*

140

3 frumoasă *ABC;* frumoase *D//7* frumoase *j±u^*

—77 le-o făcut bine 4; le-a făcut bine *BCD//12* care mai de care 4; care de care *BCD/136—37* jocul cailor *AB;* josul cîmpiilor CD.

142

21 mulţimei *AB;* mulţimii CD/se simţea *AB;* se sîmţea *CD//22* nemîngăiată *ABC;* nemîngîiată *D//25* încunjurat 4; înconjurat *BCD//36* să deie 4; să dea *BCD//40* ar fi voit el s-o vadă 4; ar fi voit s-o vadă *BCD.*

143

7 schiptrul *ABC;* scheptrul *D//17* aiurare 4; aiurire *BCD//19* frumuseţa *AB;* frumuseţea *CD/* se simţea *AB;* se sîmţea *CD//35* nu mai simţea *AB;* nu mai sîmţea *CD//36* simţise *AB;* simţise *CD//38* astfel 4; altfel *BCD/139-40* se întoarce 4; se întoarse *BCD//41* să ieie 4; să ia 5C2)/schiptrul *ABC;* scheptrul *D.*

144

ii din palatul lui 4; din palat *BCD//20* nu-i simţi 4 5 ; nu-i sîmţi *CD//33 cuv{em\ ACD;* curteni 5.

145

i3 beut 4; băut *BCD//15* părechi 4; perechi *BCD//20* Iară 4; Iar *BCD.*

t). 149

SPAIMA ZMEILOR

Poveste

A apărutîn *Calendarul „Minervei" pe anul 1909,* XI, Bucureşti, 1908, p. 145 — 153. Se retipăreşte în ziarul *Lupta* (Budapesta), III (1909), nr. 3 (6/19 ianuarie), p. 2—5, reprodusă şi în *Românul* (Cleveland), IV (1909), nr. 7 (15 februarie stil nou), p. 5—6 ; în *Calendarul săteanului pe anul comun 1919,* XXVIII, Sibiu, p. 60 — 70; iar apoi în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 5—15.

Slavici o aminteşte pentru prima dată într-o scrisoare nedatată, despre care Torouţiu crede că e de la începutul lui ianuarie 1888, adresată lui I. Negruzzi: „Am gata şi o poveste de felul lui *Stan Bolovan — Ioanea Mamei* (nu aceea pe care v-am trimis-o o dată, ci altă parte, care se încheie)" (Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 290).

Ea combină tipurile 1.045, 1.045 A*, 1.063, 1.115, 1.153 şi 1.149 din Aarne-Thompson.

SIGLE: A: *Calendarul „Minervei" pe 1909,* apărut în 1908
B: *Lupta,* 1909
C: *Calendarul săteanului pe anul comun 1919,* Sibiu
D: *Poveşti,* II, [1923]

Variante

149

10—11 mîhnire-n *ABD;* mîhnire în *C//13* măcar şi numai unul *AC;* măcar numai unul *BD//14* grije *AC;* grijă *BD//26* întreba *AB;* întrebă *CD.*

150

2—4 Sănătate au, rînduială, pace şi bună înţelegere la casa lor au, cu toată lumea să nărăvesc *ACD;* Sănătate au, cu toată lumea nărăvesc *B//7* cîte o *ABD;* cîte-o *C//11* de-atîta *ABC;* de atît *D//23* încît li s-a umplut *ACD;* încît i s-a umplut *B//25—26* cellalt *ABD;* celălalt *C//27* să n-o uităm *AC;* să nu uităm *BD//28* bălăbănea de ei *ABC;* bălăbănea cu ei *D.*

151

11 volnic *ABC;* voinic *D; anulat cu ABC//16* cellalt *ABD;* celălalt *C//18* pînă ce n-a dat *AC;* pînă ce a dat *BD//27—28* zgripţoroaică *ACD;* strigoaica *B.*

152

16 puţul *ABD;* fîntîna *C//17* costorul *ABD;* cosorul C/rîcîie *AC;* rîcăie *BD//18* puţului *ABD;* fîntînei C/rîcîit *AC;* rîcăit 5D/pînă ce nu i s-a făcut *AC;* pînă ce i s-a făcut *BD//24* puţ *ABD;* fîntîna *C//26* puţul *ABD;* fîntîna C/şi-1 duc *ABD;* şi-o duc *C//28* puţul *ABD;* fîntîna *CIJ29* rostul lui *ABD;* rostul ei *C//30* să-1 iau *ABD;* să o iau C/să-1 duc *ABD;* să o duc *C//31* să-1 urc *ABD;* să o urc *C//38* puţul *ABD;* fîntîna *C.*

153

2 puţul *ABD;* fîntîna *C//2-3* să-1 aducă *ABD;* s-o aducă *C//7* face-n *ABD;* face în *C//9—10* capului. Neam de neamul lui nu mai scosese copaci din rădăcină. El începu *ACD;* capului. El începu *Bl 118* perd *ABD;* pierd *C//22* pînă ce nu se învoiră *AC;* pînă ce se învoiră *BD//25* tatăl *ABC;* tatul *D//28* crepetul zorilor *ABD;* crepatul zorilor *C//29* a-nceput *ABD;* a început *C//29— 30* şi să mai şi suspine din cînd în cînd *ACD;* şi [să] suspine din cînd în cînd *B.*

154

23 pleop *AB;* plop *CD//33* Puţul *ABD;* Fîntîna *Cl/34* să-1 duc *ABD;* să o duc C/acuma *ABD;* acum *C.*

155

8 leaoha *ABC;* leaota D//9 mama ei *ABC;* mama lor D.

156

10 sacii-n spinare sacii în spinare *BD//22—24* iar altul se cobora-n put ca să caute cuiburi de vrabie, se urca-n copaci ori pe vîrful casei,' ca să adune miere de prin trestii *ACD;* iar altul se cobora-n puţ, ca să adune miere de prin trestii *B.*

157

13 perdut *ABD;* pierdut *C.*

p. 158 IOANEA MAMEI

A apărut în *Albina Carpaţilor,* III (1878), nr. 5 (15 decembrie), p. 65—68. Ea apare şi în *Timpul* (Bucureşti), III (1878), nr. 283 (24 decembrie), p. 1—3, sub acelaşi titlu, *Ioanea Mamei,* cu precizarea că este reprodusă din *Albina Carpaţilor.* Povestea este tipărită apoi în *Poveşti,* volumul II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 19--33. înainte de aceasta Slavici o publicase într-o altă variantă, sub titlul *Hodoronc-tronc,* în *Revista copiilor şi a tinerimei,* VIII (1920), nr. 30 (18 noiembrie), p. 380—381; nr. 31 (25 noiembrie), p. 397—398.

Varianta din volum este tradusă, cu titlul *Mutters Hänschen,* în *Rumänische Märchen,* iibersetzt von Mite Kremnitz, Leipzig, 1882, p. 137— 153.

Nu ştim cînd a fost elaborată povestea. Intr-o scrisoare trimisă din Viena lui I. Negruzzi, în 8 decembrie 1873, Slavici o aminteşte fără să ne dea vreo indicaţie referitoare la geneza ei. în orice caz, credem că povestea va fi fost redactată în cursul anului 1873. „Nu ştiu cum veţi fi primit pe *Ioana Maichii",* spune Slavici în scrisoarea citată (Torouţiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 223), de unde se vede că titlul pe care i-1 dăduse mai întîi autorul diferă de acela sub care a văzut lumina tiparului. La rîndul său, I. Negruzzi îi comunică lui Slavici că *„Ioan a Maicăi* nu se poate tipări ca fragment. O poveste — spune în continuare redactorul *Convorbirilor* — trebuie să fie întreagă pentru a plăcea; şi din alte puncte de vedere *Ioan a Maicăi* e inferioară celorlalte" *(idem,* III, p. 199).

La 25 decembrie 1873 Slavici îl întreabă din nou pe Negruzzi: „După ce nu se va publica, ce se va întîmplă cu *Ioan a Maichii (idem,* II, p. 224).

Recunoaştem în desfăşurarea poveştii tipul 1.875, dar alături de acesta cuprinde şi motive inventate de autor.

Reproducem în continuare varianta intitulată ***Hodoronc-tronc!,*** întrucît între aceasta şi celelalte editări aîe poveştii există mari deosebiri de text.

HODORONC-TRONC!

A fost odată într-un sat un om şi o muiere, el gospodar cu rosturi bine aşezate, iară ea femeie la casa ei, şi amîndoi aveau un copil, băiat cu părul creț, căruia îi ziceau Oanea.

Prostănac ca băieții de seama lui, Oanea se amesteca în toate cele ce nu erau de nasul lui şi se ținea gură-cască ici de poala mamei sale, colo de pulpana tatălui său.

într-una din zile, omul acela a înhămat caii la căruță, şi-a luat doi saci de fasole şi trei saci de nuci, patru rațe cu ciocul lopată, trei găini ouătoare, un cocoş cu creasta-n creştetul capului şi doi purcei cu coada răsucită, ca să plece la tîrg, să vîndă ce avea şi să cumpere ce-i lipsea.

— Ia-mă, tată, şi pe mine! grăi Oanea bîzîind.

Tatăl său, om posac ca toți cei ce umblă în treburi, n-auzea şi nu voia să înțeleagă.

Oanea o dete-n plîns de-ncepură şî clinii să urle.

— Scapă-mă de el! Ia-mi-1 de pe cap! strigă mama lui,

Țiind să intre-n voile soției sale, omul îl luă pe Oanea cum iei un sac umplut cu paie şi-1 trînti-n fundul căruței.

— Aici să stai! îi zise-ncruntîndu-se la el. Şi să nu-ți mai aud gura!

Fiind ascultător şi supus către părinții săi, cum toți copiii trebuie să fie, Oanea rămase tăcut ca peştele-n baltă şi nici tăiat în bucăți mărunțele n-ar fi scos o vorbă din gura lui.

Ceva trebuie însă să facă şi el şi, ca să nu steie degeaba, se uita cum aleargă caii şi cum se-nvîrteşte sub nasul lui roata căruței.

Şi cum se uita, mirare din ce în ce mai mare-1 cuprindea.

Mai văzuse adecă el şi cai, şi căruță, şi roate, şi cum caii alergau şi roatele se învîrteau, căruța zbura după cai.

Cu cît mai tare alergau caii, cu atît mai iute se-nvîrteau roatele şi cu atît mai repede zbura căruța ducîndu-i pe cei ce şedeau în ea. De data aceasta însă alergau caii şi se-nvîrtea roata, la care se uita, dar căruța rămînea sub el şi roata nu se depărta de sub nasul lui. Zburau copacii, şi grămezile de petriş şi bălăriile de la marginea drumului, dar roata se învîrtea pe loc. Din cînd în cînd, ieşea din gaura ei de la marginea drumului cîte-o nevăstuică cenuşie şi mai

mare decît şoarecii, dar mai mică decît guzganii, se ridica în două labe şi se uita la cai, la căruță şi la cei ce şedeau în căruță. Zbura şi ea — aşa stînd în două labe, dar căruța stătea înțepenită sub Oanea cel deştept. Mare minune!

Oanea, care nu mai şezuse în căruță, asemenea lucru în viața lui nu mai văzuse.

„Tăticule, taică! cum se face că toate se mişcă şi numai căruța stă sub mine ca înfiptă în pămînt?" ar fi vrut el să întrebe; dar aceasta nu putea s-o facă fiindcă tatăl său spusese să nu-i mai audă gura.

Nu-i rămînea decît să se dumirească el însuşi prin sine. Cum şedea deci în fundul căruței, el se strecură tiptil şi se dete jos, ca să vadă cum zboară şi el însuşi stînd la marginea drumului.

Acum altă minune: zbura căruța şi stăteau toate celelalte înfipte în pămînt.

Maică Preacurată! Căruța zbura, iară el rămînea în urmă ca vai de el.

„Tăticule-taică!... Opreşte!" ar fi voit să-i strige, dar nu putea, căci gura avea să-i tacă.

A început deci s-alerge după căruță, dar caii aveau fiecare cîte patru picioare mai lungi, iară el avea numai două mai scurte şi la fiecare pas căruța se afla mai departe înainte, iară el gîîîia mai departe-n urmă.

Vai de capul liii — copil pierdut pe drum de el nemaiumblat.

Peste cîtva timp drumul apucă printr-o pădure, dar pădure, adevărat codru, tot copaci groşi şi înalți de te treceau fiorii cînd te uitai la ei, iar printre copaci, prin desişuri nestrăbătute, ici lupi cu dinți ascuțiți, colo urşi cu laba lată şi plină de gheare şi în altă parte mistreți cu colții mari, fiare îngrozitoare, care nu se vedeau, ce-i drept, dar puteau în fiecare clipă să iasă la iveală. Cavîrv la toate, căruța nu se mai vedea.

„Cine m-a pus să bîzîi şi să plîng, ca s-o scot pe mama din răbdări, pentru ca să-1 facă pe taica să mă ieie cu dînsul?" se tîngui Oanea, şi s-ar fi bîzîit, ar fi plîns, ar fi urlat şi acum, dar se temea ca nu cumva să stîrnească fiarele ce stăteau pretutindeni la pîndă, toate flămînde, nesățioase, toate gata să-1 facă fărămiş.

Mergînd aşa, el a sosit la un loc unde drumurile se încrucişau: unul apuca înainte, altul mergea la stînga, iar altul o lua la dreapta.

„Ce faci, băiete!? încotro o iei, ca să nu rătăceşti?"

înainte venise pîn-acum şi cu nici un bine nu s-a ales. Nefiind deci stingaci, el a luat-o la dreapta, şi haide, haide şi iar haide, a ajuns în cele din urmă — aşa, mai pe înserate — la un luminiş, în

mijlocul căruia se ridicau spre cer fumurile de la casele unui sat plin de oameni şi de cîini, ale cărora lătrături răsunau la mari depărtări.

Auzind lătratul cîinilor, Oanea îi vedea în gîndul lui şi pe oameni şi se bucura de i s-au umplut ochii de Jacrămi, căci pe lingă toate celelalte îi mai era şi foame de ar fi fost în stare să le prefacă toate în codri de pîine.

Putea să se bucure, căci a avut, precum se vede, multă dreptate cel ce-a născocit vorba că norocul şi prostănacul sunt tovarăşi de drum.

Ajuns adecă în sat, el s-a oprit din întîmplare la casa unui om, care avea o turmuliță de oi, pentru care îi trebuia un ciobănaş, un păcurar — cum se zicea în partea locului.

— Bună ziua!

— Mulțumim dumitaîe!... Dar de unde şi pînă unde?

— Iac-aşa şi aşa.

Din vorbă-n vorbă, omul acela a aflat cum se petrecuseră lucrurile şi i s-a făcut milă de Oanea, i-a dat un codru de pîine şi un blid de fasole, ca să se sature, 1-a culcat în fînul din podul surei, ca să-şi mai întrame puterile zdruncinate de atîta alergătură, iar în dimineața zilei următoare i-a pus ciomagul în mînă, traista în spinare şi I-a. trimis să scoată turmuliță de oi la păşune.

— Tu iarba să nu li-o alegi oilor după placul tău — i-a zis — că ştiu ele mai bine decît tine să şi li-o aleagă, dar cînd li-e sete să le cobori la rîul din vale, ca să le adapi, iar după aceea să le bagi în stînă, ca să mai odinească. Dac-ar fi să-ți fie frig, fă foc ca să te încălzeşti!

Oanea, tot băiat ascultător şi supus, şi le bagă toate bine în cap, pentru ca aşa şi nu altfel să facă şi din porunca stăpînului să nu iasă.

Nu totdeauna ies însă lucrurile cum le vrem ori le croim.

La marginea satului nu era adecă numai păşune pentru oi; erau şi semănături, ici grîu, colo orz. ovăz ori mei, ceea ce oilor le plăcea mai mult decît iarba din izlaz. Oanea făcu deci cum i s-a zis şi le lasă să-şi aleagă după plac.

S-au săturat oile de li s-au făcut burțile tobă, dar, drept răsplată, el a mîncat de la stăpînul lanului o trînteală ca toată viața lui să n-o mai uite.

Rămîneau celelalte.

Fiindu-i sete, el a dat cu socoteală că sete le este şi oilor, şi a plecat cu turma în vale, ca s-o adape la rîu.

Acolo, unde s-a nimerit să iasă el la rîu, apa era din întîmplare adîncă şi țărmul era înalt, încît oile nu puteau s-ajungă la apă ca să bea. El ce să facă? A stat cît a stat şi a chibzuit cît a chibzuit şi-n

cele din urmă a-nceput să-mbrîncească una cîte una oile de pe țărm, ca să cadă — hurduci — în apa cea adîncă şi să-şi astîmpere setea. Notau bietele de oi ca nişte băşici umflate la vale, încît dacă n-ar fi fost aproape vadul, unde le era adăpătoarea şi de unde el le-a scos cu chiu, cu vai tot una cîte una pline ca buretele de apă de s-a făcut şi el leorcă.

Deoarece despre munte bătea un astru, şi rece, şi iute, Oanea era nu numai udat, ci şi rebegit de frig, a urcat deci cu turma la stînă, ca să facă foc şi să se-ncălzească, după cum rînduise stăpînul său. El ca el, dar cum rămînea cu oițele, care erau chiar mai udate decît el?

Dar stete^Oanea cît stete, iar chibzui cît chibzui, şi în cele din urmă se hotărî s-o facă lată de tot. El băgă adecă oile-n stînă şi dete foc gardului ce-mprejmuia stîna, ca să se-ncălzească el şi turma.

Cu una ca aceasta i s-a şi-mplinit anul de slujbă.

Satul fiind în vale şi stîna-n deal, stăpînul s-a uitat de jos în sus şi-a văzut că-ncepe să-i ardă stîna cu oile-n mijlocul ei, şi a pornit-o-n •uga mare la deal.

Văzîndu-1 cum vine ținînd în mîna dreaptă un ciomag cu măciuca *Ai* capul unui gînsac, Oanea a rupt-o şi el la fugă drept spre pădurea din care ieşise-n amurgul serii trecute.

Vai acum, iară şi iară şi vai, în adevăr de tot vai de el, copil nu numai rătăcind, ci şi fără căpătîi rămas pe timp de noapte neagră el singur-singurel în pădurea plină de copaci groşi şi înalți şi de desişuri, străbătute numai de cele mai sălbatice dintre fiare, care urlă, rag, grohoiesc de te trec fiorii.

Fugind ca să scape de ciomagul cu măciuca cea mare, el se-nfunda tot mai rău în codrul fioros — pînă ce nu căzu frînt de frică şi de oboseală.

„Săracă de pelea mea! se tîngui dînsul. Aici o s-o-ntindă şi o s-o sfîşie în bucăți mărunțele toate jivinele codrului, încît nici de ciolanele mele n-o să se mai aleagă nimic! Cine m-a pus să mă bîzîi şi să plîng, să scot din răbdări pe mama, şi să mă arunc în spinarea tatii!? Iacă ce-am ajuns dacă n-am ştiut să stau acasă, unde-mi era locul!"

Pentru ca nu orişice fiară nemernică să-i poată mînca din carne, el a ales cel mai înalt dintre copacii groşi şi s-a urcat în el, ca să-şi facă între crăcile lui culcuş pentru noaptea grozăviilor nemaipomenite.

Nu se-ncuibase încă bine cînd iată că veniră unul după altul doisprezece tîlhari, hoți de codru, în frunte cu harambaşa, căpetenia lor, care era al treisprezecelea, hoțul hoților, cum nu mai era nimeni

afară de dînsul, toți cu fălcile late, cu ochii-neruntați, cu sprîncenele-mbinate şi cu mustața lungă şi groasă.

Erau, nici că se poate spune cum erau şi, din păcate, se aşezară tocmai sub copacul, în care se-ncuibase Oanea, aprinseră un foc mare, desfundară un butoi de vin şi tăiară un berbec, ca să-1 tragă-n frigare.

Oanea se uita de sus din culcuşul lui, le vedea toate şi tremura şi de frică, şi de frig.

Alta — şi mai şi!

El mai era şi flămînd de i se-mpăingeneau ochii şi-i veni, cum se zice, apa-n gură cînd berbecul ce-1 tras în frigare începu să se frigă şi mirosul cel plăcut al fripturii se ridică pîn' la dînsul. Dar cînd cei doisprezece tîlhari în frunte cu căpetenia lor începură să mănînce şi să beie? Mîncau ca nişte haple şi beau nu cu paharul, nici cu oala, ci cu vadra, încît pe Oanea cel flămînd îl năpădeau lăcremile văzîndu-i. Mîncau ei şi beau, iar el se uita şi poftea, încît foamea mereu îi creştea şi frigul tot mai rău îl muncea.

Făcîndu-se în cele din urmă foamea mai mare decît frica, el nu s-a mai putut stăpîni şi a-nceput să bîzîie parc-ar fi fost acasă la mama lui.

— Dă-mi şi mie! Dă-mi şi mie o bucățică! s-a milogit el.

Auzind una ca aceasta, cei doisprezece tîlhari s-au uitat dimpreună cu căpetenia lor în sus şi l-au văzut pe Oanea cocoțat în culcuşul lui.

— Păcatele mele! grăi cel mai gureş dintre dînşii. Acolo mi te-ai cocoțat, diavole, ca să stai iscoadă la pîndă!? Ia dă-te jos, domnişorule, că-ți vom da şi să mănînci, şi să bei de o să te saturi pentru toate zilele ce-ți mai rămîn.

Mai cu frică, mai cu nădejde, Oanea s-a coborît din copacul cel gros şi înalt. Sărăcuțul de el! Acum în adevăr săracul de el, să-i plîngi de milă şi să nu mai zici nimic.

Hoții puseră adecă mîna pe el şi-1 legară cot la cot cu mîinile-n spate, ca să-1 ieie de scurt şi să-1 judece după legea lor, care nu ştie de milă, nici de iertare.

Făcîndu-i apoi judecată scurtă, îl găsiră vinovat de a fi stat ca o iscoadă mişelească la pîndă ca să-i vîndă pe ei şi l-au sortit să moară cu moarte nemiloasă.

Dac-ar fi fost să fie de față şi-un om mai cu frica lui Dumnezeu, i-ar fi sărit într-apărare şi l-ar fi scăpat poate.

„Oameni buni, — ar fi zis el, — lăsați copilul în pace, căci el nu are decît o singură vină: că s-a bîzîit şi a plîns de şi-a scos mama din răbdări şi a căzut belea-n spinarea tatălui sau, iar aceasta pe voi nu vă priveşte."

Nu era însă de față şi-un asemenea om: a rămas dar să-i aleagă felul morții.

Unul stăruia să-1 strîngă de gît ca să-1 sugrume ca pe un pui de şarpe.

Altul cerea să-1 spînzure de picioare cu capul în jos.

Iar altul era de părerea că păcatul îi este aşa de greu, că s-ar rupe craca de care l-ar spînzura, voia deci să-i taie capul ca la un pui de vrabie.

Gel mai născocitor dintre dînşii, un cocoşat cu nasul strîmb şi cu dinții resfirați, şi-a ridicat apoi capul.

— Ba voi mîinile de sîngele lui să nu vi le spurcați, le-a zis el hoților, tovarăşilor săi în fărădelegi, să-1 luăm să-1 băgăm în butoi, să-nfundăm iar butoiul şi să ne căutăm de drum, căci o să putem jura în fața lui Dumnezeu şi a lumii că moarte de om pe sufletul nostru nu avem.

Aşa au şi făcut, apoi au plecat în drumurile lor, lăsîndu-1 pe Oanea înfundat în butoiul acela, ca acolo să i se scorogească pelea pe carnea uscată deasupra oaselor.

Tar s-a adeverit însă zicătoarea că ^prostănacul şî norocul sunt tovarăşi de drum.

S-a întîmplat adecă, lucru de mirare, că nişte lupi flămînzi, urmînd mirosul de carne, au venit la vatra părăsită de tîlhari şi-au început să roadă la oasele risipite pe ici, pe colo. Unul dintre ei, o lighioană mare cît cel mai colțos dintre toți gliganii, se-nvîrtea, iar se-nvîrtea şi mereu se-nvîrtea împrejurul butoiului înlăuntrul căruia se afla nenorocitul de Oanea. Cum se-nvîrtea aşa căutînd ciolane şi alte rămăşițe, vîrful cozii i-a intrat în vrana butoiului şi-a pătruns adînc şi tot mai adînc pînă ce a ajuns la nasul lui Oanea, care, cuprins de frică, de spaimă, de groază a apucat coada cu amîndouă mînile, ca s-o deie la o parte.

Simțind că nu-i a bine, lupul a-nceput să fugă şi fugea din ce în ce mai tare, ca să scape cît mai degrabă: butoiul hodoronc-tronc! după lup, iar Oanea tirîş-grăpiş în butoi, fuga lupul, hodoronc-tronc! peste gropi şi din copac în copac, şi peste şanțuri, butoiul, — tot mai iute, tot mai departe. Deodată, tronc! butoiul, izbit de colțul unei case, se sfarmă doagă-doagă, şi Oanea rămîne cu coada lupului în mini — la casa părinților săi.

Aşa a pățit Oanea cel poftitor şi avea ce să le povestească celor ce-1 întrebau pe unde-a umblat şi ce-a pățit.

SIGLE: *A: Albina Carpaţilor,* 1878
B: Timpul, 1878
C: Poveşti, II, [1923]

Var iant

158

1 Ionea 4 5 ; loanea *C//5* adecă *AC;* adică *B//8* Ionea *AB;* loanea *C//15* Ionea *AB;* loanea *C//17* togmai *A;* tocmai *BC//18* Ionea 4 5 ; loanea *C/119* harţăgos *A;* hărţăgos *BC//20* adică *AB;* adecă *C//22* năcaz *A;* necaz *BC//23* Ionea 4 5 ; loanea C//24 iară *A;* iar 5C/s-a fost arătat 4 5 ; s-a văzut C.

159

1 Ionea 4 5 ; loanea *C//2* Ionea 4 5 ; loanea C//3 lacrămi *AC;* lacrimi 5/iară 4; iar *BC//4* să nu-i prinză 4 5 ; să nu-i prindă *C* povaţă-n 4; povaţă în *BC//5* iară 4; iar 5C/muma 4; mumă 5; mama C//7 Togmai 4; Tocmai 5C/Ionea 4 5 ; loanea *C//8* iară 4; iar 5C//i# Ionea 4 5 ; loanea *Cf/13* Ionea 4 5 ; loanea *C//14* „Ba io" 4 5 ; „Ba eu" *C//15* băiet 4 5 ; băiat C//i£ nu era *AC;* nu arc 5//2tf resteu 4 5 ; răsteu *C//21* Ionea 4 5 ; loanea *C//25* Togmai 4; Tocmai *BC//26* s-o prindă *AC;* s-o prinză *B//27—31* Zi-i lui loanea să rămîie, dacă voieşti să-1 apuce dorul de ducă. N-avu dar încotro; omul meu puse pe loanea în car şi plecă cu el la tîrg. — Auzi tu, 4 5 ; Zi-i lui loanea să rămîie dacă voieşti să-1 apuce dorul de ducă. — Auzi tu, *C; anulat cu AB//32* Ionea 4 5 ; loanea C/acuma 4 5 ; acum *C//34* Ionea 4 5 ; loanea *C//35* sta băţ *AC;* sta boţ *Bj/37* celălalt *AC;* celalalt 5/Dup-aceea 4; După aceea 5C/rădică 4 5 ; ridică *C//38* să privească *AC;* începu să privească *B//38* împregiur 4; împrejur 5C/se rădică 4; se ridică 5C/se răzimă 4; se rezimă 5; se răzemă *C//40* se învîrte 4; se învîrtea *BC.*

160

1 fug 4 5 ; fugea *C//2* subt 4; sub *BC//3* Ionea 4 5 ; loanea *C/* rădică 4 5 ; ridică *C//4—5* au fost încărcat-o 4; au fost apucat-o *BC//5* fugeau... fugeau 4; fugeau 5C/pămînt *AB;* pămîntul *C//6* Ionea 4 5 ; loanea *C//12* stai 4 5 ; stai *C//14* se rădicară 4 5 ; se ridicară *CI/15* iară 4 5 ; iar *C//16* fără să ia 4 5 ; fără să ţie C/samă 4; seamă *BC//19* Ionea 4 5 ; loanea *C//26* Ionea 4 5 ; loanea *C//28—29* pe poiană *A;* prin poiană *BC//32* d-aci *AC;* d-aici *B//34* cînd i-a venit 4 5 ; cînd a putut C/cuvinte 4; vorbe *BC//36* togmai 4; tocmai 5C/pădurei

4 5 ; pădurii C/Ionea 4 5 ; loanea *C//38* se văzu într-însul 4 5 , ajunse în el *C.*

161

5 Ionea 4 5 ; loanea C/iară 4; iar 5C//#Ionea 4 5 ; loanea *C//10* Tată 4 5 ; Tata C/Ionea *AB;* loanea C//13 Adică 4 5 ; Adecă C/Ionea 4 5 ; loanea C//i4 slughiţă 4 5 ; sluguţă *C//15* togmai 4; tocmai *BC//17* la om bun *AC;* la un om bun *B//19* Ionea 4 5 ; loanea *C//22* Ionea 4 5 ; loanea C/se găteşte 4; se pregăteşte *BC//23* Ione 4 5 ; Ioane C/zise el 4 C ; zice el *B//25* Ionea 4 5 ; loanea *C//27—28* să vadă 4 C ; să vază *B//29* pînă acum 4 5 ; pînă atunci *C//30* adică 4; adecă *BC//30—31* el gîndi 4 5 ; el se gîndi *C//33* întogmai 4; întocmai *BC//34* loitrele 4 5 ; loitrile *C//35* Aici a sfîrşit. Nu i-a mai rămas păcură. Se duse dar să mai ceară. 4 5 ; Aici a sfîrşit păcura, şi nu-i rămînea decît să mai ceară. C.

162

1 Ionea 4 5 ; loanea *C//3—4* Ionea 4 5 ; loanea *C//5* că oricît 4 C ; ca oricît *B//7* Ionea Mamei 4 5 ; loanea Mamei *C//10* iară 4; iar 5C/Ionea 4 5 ; loanea *C//14* Haiţ 4 5 ; Hăis *C//15* Ionea 4 5 ; loanea *C//26* Ionea 4 5 ; loanea *C//29* Ionea 4 5 ; loanea C//32 leucei 4 5 ; leucii C/era să iasă 4 C ; are să iasă *B//39* Ionea 4 5 ; loanea C.

163

1 Năcazul 4; Necazul *BC//4* Ionea 4 5 ; loanea C/şi 11 4 5 ; şi-1 *C//5* năcaz 4; necaz *BC//6* Ionea 4 5 ; loanea C//2i Ionea 4 5 ; loanea C/iarăşi rămase 4 5 ; rămase iarăşi *C//13* nu ştiu 4 5 ; nu ştia *C/114* togmai 4; tocmai *BC//15* poiană 4 C ; poiana *B//23* Ionea 4 5 ; loanea *C//25* togmai 4; tocmai *BC//26* s-o ducă la apă *AB;* s-o ducă la adăpat *C//27* să grijească 4; să îngrijească *BC//32* sămînţă *AC;* sămînţa *B//33* Ionea 4 5 ; loanea *C//34* Ionea 4 5 ; loanea *C//36* să leadăpi 4 5 ; să le adapi *C//37* iară 4 5 ; iar C.

164

i iară 4 5 ; iar C/Ionea 4 5 ; loanea C/întogmai 4; întocmai *BC//2* Ionea 4 5 ; loanea *C//5* Ionea 4 5 ; loanea *C//10* gura 4 5 ; gaura C *anulat cu AB//12* togmai 4; tocmai 5C//i4 Ionea 4 5 ; loanea C//i5 i-a fost poruncit 4 5 ; a fost poruncit C/că 4 C ; ca *B//19* talanga 4 5 ; balanga *C//22* Ionea 4 5 ; loanea *C//23* Adică 4 5 ; Adecă *C//24* a face bine 4 5 ; că face bine *C//27* gura 4 5 ; gaura C; *anulat cu AB//28* Ionea 4 5 ; loanea *C//28—30* Aşa lucru n-a mai văzut, şi foarte bine îi părea că a putut-o nimeri la poruncă, fiindcă înţelegea prea bine că

oilor n-are să le mai fie frig în mijlocul focului. 4; Aşa lucru n-a mai văzut, şi foarte bine îi părea că oilor n-are să le mai fie [să le fie 5] frig în mijlocul focului. *BC//30—31* mulţămit *A;* mulţumit *BC//33* Togmai *A;* Tocmai *BC//34* pîne *AC;* pîine *B//35* togmai 4; tocmai *BC//37* mirosa *AB;* miroase *C//40* răsuflare 45/suflare *C.*

165

2—-3 ceealaltă *A;* cealaltă *BC//4* Ionea *AB;* Ioanea C/să mulţă-mească *A;* să mulţumească *BC//5* c-o *AB;* cu o *C//6* năcăjit *A;* necăjit *BC//7* mănios *AB;* mînios *C//8* Ionea *AB;* Ioanea *C//10* Ionea *AB;* Ioanea *C/113* o păţeşte *AB;* o pate *C//14* şi ar mînca *AC;* şi mînca *Bj/16* Ionea *AB;* Ioanea C/mult timp prin codru *AC;* mult prin codru *B//22* pierdut *AC;* perdut *B//26* se rădicau *AB;* se ridicau *C//28* fiere *A;* fiare 5C/mişunînd *AC;* muşinînd 5//3S să-i dea *AB;* să-i deie C/fierele *A;* fiarele *BC//34* ăst *AB;* aşa *C//38* Ionea *AB;* Ioanea C/togmai 4 5 ; tocmai 5C//20 odată *AB;* deodată C/puff... durr 4; puf... dur 5C.

166

2 de cei mari 4; din cei mari 5C/adică *AB;* adecă C/ tîlhari 4C ; tâlhari 5/tîlhari *AC;* tâlhari *B//4* togmai 4; tocmai *BC//5* adecă *AC;* adică 5/ospeţe 4 5 ; ospeţie *C//6* Ionea 4 5 ; Ioanea C//20 ieşi dară 4; ieşi dar 5; ieşi C//22 tîlharii 4C ; tâlharii 5/Ionea 4 5 ; Ioanea *C//13* c-ar mînca *A;* că ar mînca *BC//16* să-1 ucigă 4 5 ; să-1 ucidă C/tiTharii *AC;* tâlharii *B//18* băietul 4; băiatul *BC//19-21* — Ce folos? întrebă altul. — Poate este al şeptelea la părinţi şi atunci ne găseşte iarba fiarelor, zise tot cel de mai nainte. — Aşa-i! aşa-i! 4 5 ; — Ce folos? întrebă altul. — Aşa-i! aşa-i! *C; anulat cu AB//22* strigară cu toţii *AC;* strigară toţi *B//23* Ionea 4 5 ; Ioanea C/Ionea 4 5 ; Ioanea *C//24* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//26* tîlharii *AC;* tâlharii *B//31* lăcate 4 5 ; lacăte *C//32* nime 4; nimeni *BC//33* adecă *AC;* adică *B//34* dar tîlharii *AC;* tâlharii dar *B//35* să le deie 4; să le dea *BC//36* spre a putea *AC;* pentru a putea 5/lăcatele 4 5 ; lacătele *CI/37* vrăji-toarea 4 5 ; vrăjitoarele *C//38* fierelor 4 5 ; fiarelor *C.*

167

2 Apoi ori pe ce 4 5 ; Apoi pe orice C/acel 4; acest *BC/J3* lăcată 4; lacăt *BC//5* tîlhari *AC;* tâlhari *B//6* togmai mare 4; tocmai mare 5; mare *C//7* deci *AC;* dar 5/Ionea 4 5 ; Ioanea C/şi îi făcură 4C ; şi-i făcură *B//9* fierelor 4 5 ; fiarelor C/Ionea 4 5 ; Ioanea C//22 tîlharii 4C ; tâlharii 5/Ionea 4 5 ; Ioanea *C//12* trămiseră 4 5 ; trimiseră *C//13* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//14* poienei 4; poienii *BC//15* Togmai 4; Tocmai *BC//15—16* fierelor 4; fiarelor *BC//16* tîlhari 4C ; tâlhari 5/orb 4 5 ; chior *C//17* fiere 4; fiare *BC//18* l-a fost pilit 4 5 ; i-a fost pilit *C//20* nu îl 4; nu-1 5C/Ionea 4 5 ; Ionea *C//23* tîlharul 4C ; tâlharul *B//25* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//26* ceealaltă 4 5 ; cealaltă C/să deschidă 4C ; să deschiză *B//27* se mai spunea 4 5 ; se mai spuse *C//30* tîlharii 4C ; tâlharii 5/fierelor 4 5 ; fiarelor *C//32* au rădicat 4 5 ; au ridicat *C//32—33* să ucigă 4 5 ; să ucidă *C//33* pe Ionea 4 5 ; pe Ioanea *C//36* nu îl 4 5 ; nu-1 *C//37* tîlharii 4C ; tâlharii *B//39* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//40* spre a scăpa 4C ; pentru a scăpa *B//41* pe Ionea 4 5 ; pe Ioanea C.

16S

3 Ionea 4 5 ; Ioanea *C//5* să mai fie 4 5 ; să mai zic *C//6* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//6—•/* să se vaiete 4; sase vaite *BC//9* Ionea 4 5; Ioanea C//22 gaura 4C ; gura *B//15* mănios 4 5 ; mînios *C//16* togmai 4; tocmai *BC/* Ionea 4 5 ; Ioanea C/Ionea 4 5 ; Ioanea *C//18* Ionea 4 5 ; Ioanea C/se sparie 4; se sperie *BC//19* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//20* se hărgeşte 4 5 ; se hîrgeşte *C//21* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//22* Ionea 4 5 ; Ioanea C/trăsare 4 5 ; tresare *C//23* mînile 4 5 ; mîinile *C//24* se sparie 4; se sperie *BC1/26—27* dă pe deal 4 5 ; dade deal *C//28* Ionea 4 5 ; Ioanea C/merg 4 5 ; merge *C//30* un părete 4 5 ; un perete *C/* lupul 4C ; lupii *B//31* Ionea 4 5 ; Ioanea *C//33* Ionea Mamei 4 5 ; Ioanea Mamei *C//34* să o spuie 4; s-o spuie 5; să o spună C.

p. 169 BĂIET SĂRAC

A apărut în *Convorbiri literare,* XV (1881), nr. 12 (1 martie), p. 463—474, cu subtitlul „Povestire". în acelaşi an este reprodusă în *Timpul,* VII (1882), nr. 52 (7 martie), p. 2; nr. 53 (9 martie), p. 3; nr. 54 (10 martie), p. 2; nr. 55 (11 martie), p. 2; nr. 56 (12 martie), p. 2; nr. 57 (13 martie), p. 2, după ce un fragment fusese publicat tot aici (nr. 5, p. 2—3), apoi în „Biblioteca pentru tinerimea română", Broşura a III-a, Cernăuţi, 1886 [Apud *Revista politică,* I, (1886), nr. 16—17(15 ianuarie), p. 19] şi, înfine, eretipărită în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 37—60.

Povestea a fost tipărită şi în limba germană, sub titlul *Der arme Junge,* în *Rumänische Märchen,* ubersetzt. von Mite Kremnitz, Leipzig, 1882, p. 167—192.

Inspirată din folclor, ea se regăseşte la Aarne-Thompson, tipul 301H şi 300A. Şăineanu *(loc. cit.,* p. 418) o încorporează la *Ciclul descinderilor infernale* A. *Tipul. Teseu* (Şăineanu, p. 414 şi urm.).

SIG-LE: *A: Convorbiri literare,* 1881.
B: Timpul, 1882
C: Poveşti, II, [1923]

V a r i a n t e

169

5 cu inimă 4 5; inimos C/scotea *AB;* scoate *C//8—9* să o peţască *AB;* să o peţească *Cj/10—11* se-ntîmplă *AC;* se întîmplă *B.//12* celalalt *AB;* cellalt *C//15* şi de o mie *AC;* şi-o mie *B1/19—20* nemîngăietă *A;* nemîngăiată *BC//24* ca să ieie *AC;* ca să ia *B//25* rumenioara 4 5; rumeioara *C//25—26* neumblate şi cu spini *AC;* neumblate cu spini *B.*

170

4 ticnă *AB;* tignă *C//27* Şi se duse Băiet Sărac, se duse, mereu *AC;* Şi se duse Băiet Sărac şi mereu *B//29* pînă *AC;* pană *B/134—35* se stampară *AB;* se stîmpăra *C//37* sară *AB;* seară *C//38* pană 4 5; pînă C/codru mare, mare *AC;* codru mare *B.*

171

1 trupina *AB;* tulpina *C//12* babă *AC;* baba *B//13* şi o întrebă *AC;* şi-o întrebă *B//15* se ţine *AC;* se aţine *B//17* să-i piarză 4 5; să-i piardă *C//22* îţi mulţămesc *A;* Iţi mulţumesc *BC//38* îi zise ea 4 C; i zise ea *B//40* şi-n ce cale *AC;* şi în ce cale *B//41* celalalt *AB;* cellalt C.

172

2 într-un *AC;* printr-un *B//5* îi zise *AC;* i zise *B//6* tinereţele 4 5; tinăreţele *Cj/9* pînă *AC;* pană *B//12* al şeptelea 4; al şaptelea *BC//18* Băiet Sărac *AC;* Băiat Sărac 5/perdu 4 0; pierdu *B//19* îi 4 C; i 5/mulţămi 4; mulţumi *BC//20* fiindcă-i era *AC;* fiindcă era *B//22* Băiet *AC;* Băiat 5//27 pînă 4(7; pană *B//28* 4 C; puterile-1 părăseau puterile îl părăseau *B//31* părău 4 5; părîu *C//33* ţinu 4 5; ţine *C; C* ***anulat cu*** *AB//40* ţi ar putea fi *AC;* ţi-a putea fi 5.

173

7 luă 4 C; luînd *B//10* să-şi întrame 4 C; să îşi întrame *B//11* băiet 4 C; băiat 5/ şi-i grăi 4 5; şi grăi *C//12* te-i duce *AC;* te-ai duce 5//15 ţi-a putea fi 4 5; ţi-ar putea fi *C//18* Băiet *AC;* Băiat *B//21* şeptelea 4 5; şaptelea *C//33* Băiet *AC;* Băiat 5//J.4 îşi urmă 4 C; şi urmă 5.

174

i stînii 4 5; stînei *C//3* Băiet *AC;* Băiat 5//<5 sară 4; seară *BC//5—6* fărmecătoarei *AC;* fermecătoarei *B//9—10* izvoarălor 4; izvoarelor *BC//11* ţapă 4 5; ţeapă *C//12* fărmăcătoarei 4; fermecătoarei 5;

fărmecătoarei *C//14* sălci 4; sălcii 5C//1S Băiet *AC;* Băiat 5//.Z2 coliba 4 5; colibă *C//24* urieş 4; uriaş *BC//25* Băiet 4 C; Băiat 5/îi zise *AC;* i zise 5/sara 4; seara *BCj/26* pînă 4 C; pană 2?//30 Băiet 4 C; Băiat *B//36* vreo 4 0; vro *B//38* Băiet 4 0; Băiat 5//59 simbrie 4 5; simbrie *C//41* să-şi deie 4 5// să-şi dea 0/ fărmăcătoarei 4; fermecătoarei 5; fărmecătoarei *C.*

175

i ţapă 4; ţeapă 5C//2 ţapă 4; ţeapă 5C/Băiet 40/Băiat *B//7-8* să beie *AC;* să bea 5//ii Băiet *AC;* Băiat 5/asta 4 5; aceasta *C//13* pînă 4 0; pană *B//14* sara 4; seara *BC//15* bău 4 5; beu C/să-şi stîmpere *AC;* să-şi astîmpere 5/bău 4 5; beu C//./S herghelie 4; herghelia 5C/ca-n palmă 4 0; ca în palmă *B//19* ţapă 4; ţeapă *BC//20—21* deznădăjduirea 4 5; deznădejduirea *C//23* stătea *AC;* stetea *B//24* aduse *AC;* aduce 5//2# despre dînsa 4 5; despre ea *C//28* bîziitură 4 5; bîzăitură *C//31* vespi 4 5; viespi *C//32* să deie *AC;* să dea *B//32-33* împregiurul *AC;* împrejurul *B//34* Băiet *AC;* Băiat *B//38* împregiurul 4 0; împrejurul 5/Băiet *AC;* Băiat 5//4i nor *AC;* nour 5.

176

2 ţăpoşi 4; ţepoşi 5C//4 Băiet *AC;* Băiat 5/mulţămi 4 5; mulţumi C/vespilor 4 0; vespoilor *B//7* chioriş 4 5; chiorîş *C//8—9* să se ascunză 4 5; să se ascundă *C//10* De cu sară 4 5; De cu seară C/Băiet *AC;* Băiat *B//11* fărmăcătoarei 4; fermecătoarei 5; fărmecătoarei *C//13* izvoarele *AC;* izvoarăle *B//17* vespilor 4 5; viespilor *C//25* se află *AC;* se afla *B//28* Băiet *AC;* Băiat *B//30* scursurile 4 5; scursorile *C//31* care-i este porunca 4 5; care-i porunca *Cj/34* peştii 4 5; peşti *C//36* Băiet 4 0; Băiat *B//41* simbria 4 5; simbria C.

177

1 Băiet 4 C; Băiat *C//3* se stîmpăra 4 5; se stîmpăra *C//6* tăriţe 4; tărîţe *BC//9* vespilor 4 5; viespilor C/şi al 4 C; şi-al *B//10* bău 4 5; beu *C//16—17* deznădejduirea *AC;* deznădăjduirea *B//17* zgărie 4 5; zgîrie *C//19—20* peştii scormoiau [scormoleau 4] toate apele 4C ***lipseşte la*** 5; //23 colibii 4 C; colibei5//25 să se ascunză 4 5; să se ascundă *C//27* îndârjiţi 4 5; îndîrjiţi *C//28* Băiet *AC;* Băiat 5/mulţămi 4 C; mulţumi *B//30* mânioasă 4 5; mînioasă *C//32* Băiet 4 C; Băiat *B//35* păţeşte 4 5; pate C.

178

6 vro 4 5 ; vreo *C/111* adaus *AB;* adaos C/se afla *AB;* se aflau *C//12* să-şi grijască *A;* sa-şi grijească *BC//13* verde-cătran *AC;* verde-catran *B//17* simbrie *AC;* simbrie 5//29 Băiet 4 C ; Băiat *Bj/23-24* să-1 piarză 4.5; sa-1 piardă *C//24* să-şi ieie *AC;* să-şi ia 5//25 Băiet *AC;* Băiat să-i deie *AC;* să-i dea 5//2P pieptenele 4 5 ; pieptenul *C/130* piedecă 4; piedică 5; pedecă *C/131* Băiet 4 C ; Băiat *B//31-32* a ales pe mînzul 4 5 ; a ales mînzul *C//35* să piarză 4 5 ; să piardă *C//38* Băiet 4 C ; Băiat *B//39—40* să străbată decît gîfăind şi cu chiu, cu vai. 4 C ; să străbată şi cu chiu, cu vai 5.

179

1 Băiet 4 C ; Băiat *B//5* al şeptelea 4 5 ; al şaptelea *C//8* cum nici înainte de aceea 4 5 ; cum nici mai nainte de aceea *C//12* celalalt 4 C ; cellalt *B//14* Băiet 4 C ; Băiat *B//15* celalalt 4 C ; cellalt *B//17* *el* se afla pe celalat [cellalt 5] tărîm, faţă-n faţă 4 5 ; el se afla faţă-n faţă *C//28* pînă 4 C ; pană *B//30—31* unde iarăşi capăt făptura omenească 4 5 ; unde iarăşi am să mă fac ce am fost *C//39—40* celalalt 4 C ; cellalt 5.

180

1 celalalt 4 C ; cellalt *B//3* fiare 4 C ; fiară *B//4—5* niciodată, ci rămînea *AC;* niciodată, rămînea *B//5— 6* fiindcă nici nu erau zile 4 C ; fiindcă aici nu erau zile *B//16* Băiet *AC;* Băiat *B//17* scumpeturi 4 C ; scumpături *B//27* Băiet 4 C ; Băiat *B//32* lacrămile 4 C ; lacrimile *B//37—38* iar fata încetă de a mai toarce, de a mai cînta 4 C ; iar fata încetă de a mai cînta *Bl/41* Băiet 4 C ; Băiat 5.

181

2 Băiet 4 C ; Băiat *B//3* Băiet *AC;* Băiat *B//4* soră-mea 4; sora mea *BC//6* am s-o ieu 4; am s-o iau *BC//17* voi toarce, voi cînta *AC;* voi cînta *B//22* aceste 4 5 ; acestea C// feţi-frumoşii 4 C ; feţii-frumoşi *B//23* să nu-şi mai piarză 4 5 ; să nu-şi mai piardă *C//24* Staţi şi nu vă pripiţi 4 C ; Staţi, nu vă pripiţi *B//34* apoi îşi găteşte 4 C ; apoi şi găteşte *B//35* jăratic 4; jăratec 5; jăratec *C//36* fiindcă nu mi-au venit încă. 4 5 ; fiindcă nu mi-au venit încă zilele. *C//39* samă 4 5 ; seamă C.

182

8 Băiet *AC;* Băiat *B/jll* Băiet 4 C ; Băiat *B//12* feciorul de împărat îşi scoase 4 C ; feciorul de împărat şi scoase *B//14* zbîng! *AC;* zbăngî *B//17* Băiet *AC;* Băiat *B//25* cu anevoie 4 5 ; cu anevoia C; *anulat cu AB//26* samă 4 5 ; seamă C/ Băiet 4 C ; Băiat *B//29* cătrinţă 4 5 ; cătrînţă *Cf/30* Şi ca să nu 4 5 ; Şi să nu *C1/30—31* ştim noi acum ce se întîmplă 4 0 ; ştim noi ce se întîmplă *B//36* Băiet 4 C ; Băiat *B//38* Băiet 4 C ; Băiat *B//39* celalalt 4 C ; cellalt 5.

183

4 trăgînd 4 5 ; strigînd C/Băiet *AC;* Băiat *B//10* celalalt *AC;* cellalt 5/Băiet 4 C ; Băiat *B//11* mulţumiră 4 C ; mulţămiră *B//13* pînă 4 C ; pană *B//15* Băiet 4 C ; Băiat *B//16—17* mai bine-şi aducea 4 5 ; mai bine îşi aducea *C//20* se răpeziră 4 C ; se repeziră *B//23* Băiet 4 C ; Băiat 5/Băiet 4 C ; Băiat *B//25— 26* samănă 4; seamănă *BC//27* Băiet 4 C ; Băiat *B//28* soră-sa 4 5 ; sora-sa *C//30* pînă 4 C ; pană *B//31* că se usucă 4 5 ; ea se usucă *C//33* mînă de pe o zi pe alta 4 5 ; o amînă de pe o zi pe altă *C//34* Băiet 4 C ; Băiat *B//37* mănios 4 5 ; mînios *Cf/39.* curtea-n spinare 4 C ; curtea în spinare *B//40* celalalt *AC;* cellalt 5.

184

1 domol 4 C ; dămol *B//7* Băiet *AC;* Băiat *B//13* mumei 4 5 ; mamei *C//17* Băiet 4 C ; Băiat 5/fiindcă-i era 4 5 ; fiindcă îi era *C//19* Băiet 4 C ; Băiat *B//23* mulţumind 4 C ; mulţămind *B//28* sora-sa 4 C ; soră-sa *B//30* Băiet 4 C ; Băiat *B//31* cu sila 4 5 ; cu silă *Cf/38* Băiet 4 C ; Băiat *B//40* mănios 4 5 ; mînios C.

185

3 să-1 vază 4 5 ; să-1 vadă C//7 Băiet 4 C ; Băiat *B//8* să nu-i vadă 4 C ; să nu-i vază *B//9* Băiet 4 C ; Băiat 5/pînă 4 C ; pană *B//12-13* să se prindă *AC;* să se prinză *B//14* zbîng! 4 C ; zbăng! *B//1S* Băiet 4 C ; Băiat *B//18* la faţa 4 C ; la faţă *B//23—24* să i-1 rateze *AC;* să i-1 reteze *B//24* îi rupse *AC;* i rupse *B//25* Băiet 4 C ; Băiat 5/îi părea 4 C ; i părea *B1/26—27* se răpezi 4 5 ; se repezi *C//28* a nimerit 4 C ; a nemerit *B/şi* iar dete *AC;* şi dete *B//34* Băiet *AC;* Băiat *B//36* Băiet *AC;* Băiat 5/se răpezi 4 C ; se repezi *B//38* puterile îi *AC;* puterile-i 5.

186

3 Băiet *AC;* Băiat *B//4* Băiet 4 C ; Băiat *B//7* Băiet *AC;* Băiat *B//12* Dup-aceea 4 C ; După aceea 5/Băiet 4 C ; Băiat *B//13* perdură 4 C ; pierdură *B//14* Băiet 4 C ; Băiat *B//16* se duseră 4 C ; se duse *B//18* încălecară 4 C ; încălicară *B//20* împăratul Roş 4 5 ; împăratul Roşu *C//23* Băiet 4 C ; Băiat *B//26* încălecai 4 C ; încălicai 5/vi-o spusei 4 C ; v-o spusei 5.

p. 187

STAN BOLOVAN
(Variantă)

A apărut în *Convorbiri literare,* IX (1875), nr. 4 (4 aprilie), p. 121—127, cu subtitlul: „Povestire"; este reprodusă fără modificări în *Curierul de Iaşi,* VIII (1875), nr. 80 (25 iulie), p. 1—2; nr. 81 (27 iulie), p. 1-2; apare în „Biblioteca poporală bucovineană", Broşura IV-a [Apud *Revista politică* I (1886), nr. 11 (15 octombrie stil nou), p. 14]; se retipăreşte apoi în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească" [1923], p. 63—76.

Este tipărită şi în traducere germană, sub titlul *Stan Bolovan,* în *Rumänische Märchen,* tibersetzt von Mite Kremnitz, Leipzig, 1882, p. 1—16.

Diferențele între textul tipărit în periodice şi cel din volum sînt de ordin stilistic şi pun în lumină intenția scriitorului de-a da un text mai clar, care să fie înțeles de către cititorii din toate regiunile țării. Autorul renunță la unele forme regionale, înlocuindu-le cu forme din limba literară.

Nu ştim cu certitudine cînd şi-a adunat Slavici materialul necesar redactării ei, în orice caz, înainte de a pleca la Viena în toamna anului 1873. într-o scrisoare din 2 martie 1875, adresată din Bucureşti lui I. Negruzzi, notează: „Eu am gata *Stan Bălaban,* o poveste (20 file)" (Torouțiu, *Studii şi documente literare,* II, p. 274).

Povestea are o largă circulație nu numai în folclorul românesc, ci şi în cel universal (vezi Aarne-Thompson, tipurile 1.060,1.063,1.045, 1.045 A*, 1.115, 1.153, 1.149). Bine scrisă, povestea curge natural, fără poticniri şi fără să aducă în cuprinsul ei episoade nemotivate.

SIGLE: *A: Convorbiri literare,* 1875
B: Poveşti, II, [1923]

Variante

187

9 întrebă *A;* întreba *B//11* — Dă-mi pace şi nu mă mai întreba! *A;* — Dă-mi pace; nu mă mai întreba! *B//13* doua *A;* doaua *B//18* ca şi mine *A;* ca mine *B.*

188

5 Asta *A;* Astă *Bf/5—6* pricepe asemenea vorbe *A;* pricepe vorba *B//6* aici *A;* aci *B//8* le-au dăruita; le-a dăruit *B//23* dorinți *A;* dorințe *B/f28* samă *A;* seamă J5/vor fi prea mulți *A;* vor fi mulți *B//33* pintre *A;* printre *B//34* îşi afla *A;* îşi află *B1/37—38* mai năstruşnic, mai hărbareț, mai hămisit, mai bătăuş *A;* mai bătăuş *B.*

189

5 „tată" *A;* „tata" 5/„mamă" *A;* „mama" *B//16* atîța *A;* atîți *Bj/19* că cine ştie *A;* cine ştie *B//26* două *A;* doauă *B//28* vrun *A;* vreun *B//32* şepte *A;* şapte *B//36* s-ar pute *A;* s-ar putea *B.*

190

2 mănios *A;* mînios *B//4* şeptezeci *A;* şaptezeci 5/şepte *A;* şapte *B//6* năcăjiți *A;* necăjiți *B//15* nouă *A;* noauă *B//23* vază *A;* vadă *B.*

191

1—2 apă sfînta *A;* apă sfințită *B//7—8* vorba ce ai scăpat-o *A;* vorba pe care ai scăpat-o *B//10* aràta *A;* arătă *B//15—16* se sfarmă prav *A;* se sfarmă în prav *B//19* zarul *A;* zerul *B//20* împrejur *A;* împregiur *B//22* cătră *A;* către *B//23* stăi *A;* stai *Bf/25* ar fi apucat-o de fugă *A;* ar fi apucat-o la fugă *B//26* îngropa cu copacii *A;* îngropa sub copacii *B//32* simbria *A;* simbria 5/şepte *A;* şapte *B//34* şepte *A;* şapte *B//39* la dracu *A;* la dracul *Bj/40* c-a sosit înainte de *A;* c-a sosit mai nainte de *B.*

192

8 drăgostoasă *A;* drăgăstoasă *B//9* ochii ciuriți *A;* ochii ciuruiți *B//11* să mînce *A;* să mănînce *B//19* zăr *A;* zer *B//23—24* slugă la Dracul şi mumă-sa *A;* slugă la Dracul şi la mumă-sa *B//25* zeu *A;* zău *Bj* plată *A;* plata *B//26* doua *A;* doaua *B//27* şepte *A;* şapte *B//28-29* trei poşte *A;* trei postii *B//30* trei poşte *A;* trei postii *Bj/32* de-mpreună *A;* împreună *B.*

193

5—6 se-ntoarseră *A;* se întoarseră i?//20că-l voi arunca eu *A;* că-1 arunc eu *B//24* şepte *A;* şapte *B//25* ca zmeul *A;* că zmeul *B//26* sara *A;* seara *B//27* cătră *A;* către *B//30* acea *A;* aceea *B//31* doua *A,* doaua *B//34* douăsprezece *A;* doauăsprezece *B//35* sara *A;* seara *B/* umple *A;* umplă *B//37* douăsprezece *A;* doauăsprezece *B.*

194

1 dimprejurul *A;* dimpregiurul *B//12* îngrijit *A;* îngrijat *B//12—13* duc eu şi peile tale *A;* duc şi peile tale *B//15* împrejurul *A;* împregiurul *B//17* şepte *A;* şapte *B//21* două *A;* doauă 5/atâța *A;* atîți *B//25* curpen *A;* curpîn *B//31* iaca *A;* iacă *B.*

195

1 ca *A;* că *B//4* simbria *A;* simbria 5/şepte *A;* şapte *B//20* şi-i dă una *A;* şi dă-i una *B//23* pusă *A;* o puse *B//25* a horconi *A;* a horcăni *B/c&* şi omul *A;* ca omul *B//27* răsuna *A;* răsună *B//31* a doua *A;* a doaua *B//33* — Buna dimineață! *A;* — Bună dimineața! *B//34* — Buna dimineață! *A;*—Bună dimineața! *B//36* purice *A;*purece *B//38* purice *A;* purece *B.*

196

4 chiar numai *A;* chiar nici numai *B//9* atăta *A;* atîta *B//10* Iaca *A;* Iacă *B//13* în zadar însă îi spuseră *A;* în zadar îi spuseră 5/şepte *A;* şapte *B//14* şepte 4; şapte *B//16* Fiindcă văd că nu voiţi *A*/Fiindcă nu voiţi *B//22* Scurtă cale şi făcută tot prea lungă *A;* Scurtă cale şi făcută-n grabă, dar tot prea lungă *B//27* trebuia să-şi ducă banii *A;* trebuia să ducă banii *B/28* —Zeu *A;* —Zău *B.*

197

2 se sparie *A;* să sperie *B//3* o încaieră la fugă *A;* o luă la fugă *B//4* de atunci n-a mai cutezat să între în lume *A; Aici se încheie A (Convorbiri Literare). în ediţia din 1923 (B) autorul a adăugat rindiirile 6—16.*

P.19î ÎMPĂRATUL ŞERPILOR
(După Moritz Arndt)

A apărut în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 79 -96.

Neputînd ajunge la povestea care l-a inspirat pe Slavici, nu sîntem în măsură să precizăm dacă avem de-a face cu o traducere sau numai cu o prelucrare liberă a ei. în orice caz, sursa scriitorului nu e folclorică, iar creaţia sa nu se impune ca realizare artistică, încercările de localizare, de transpunere a poveştii în mediu românesc eşuează. în timp ce acţiunea se petrece în satul Thostop din Danemarca, eroii ei principali, Costică şi Ileana, sînt de la gurile Dunării. Aceştia se iubesc la modul romantic, aşa ca în literatura veacului al XVIII-lea. Planul fantastic şi cel real nu se împacă în structura poveştii, făcînd din ea o creaţie artificială. Supărătoare sînt şi intervenţiile moralizatoare care se strecoară în text.

p. 212 RODUL TAINIC

A apărut în *Revista copiilor şi a tinerimei,* IX (1921), nr. 20 (26 mai), p. 308 — 311, apoi în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartearomânească", [1923], p. 99 — 109.

Motivul de bază al poveştii e cel din *Prîslea cel voinic şi merele de aur,* la care se adaugă însă motive inexistente acolo, care fac ca, în întregul ei, povestea lui Slavici să se deosebească substanţial de aceea a lui Ispirescu. Povestea e mai puţin realizată din punct de vedere artistic, datorită expresiei mai puţin cizelate şi tendinţei de concentrare stilistică, dusă uneori prea departe, ceea ce afectează amploarea epică specifică basmului.

SIGLE- *A: Revista copiilor şi a tinerimei,* **1921**
' „: *Poveşti, ll,* **[1923]**

Variante

212

10 doar *A;* dar *B.*

215

24 două *A;* doauă *B//27* două *A;* doauă *B.*

215

1 se aşeză *A;* se aşează 5/două *A;* doauă *B.*

216

27—28 îmbrăcîndu-se tot ca ea. S-au pus apoi sase spele, ea dintr-un lighean, el dintr-altul. Lia s-a spălat în şasesprezece ape. El tot aşa. El n-avea însă decît un singur săpun, l-a frînt pe acesta în şasesprezece bucăţi şi s-a spălat ca ea. Lia s-a dus apoi *A;* îmbrăcîndu-se tot ca ea. Lia s-a dus apoi *B//29* două *A;* doauă *B.*

217

13 alerga *A;* alergau *B//15—16* i-au trecut *A;* i-a trecut *B//19* două *A;* doauă *B//28* două *A;* doauă *B//31* nedumerit *A;* nedumirit *B//34* ca, trăgînd *A;* că, trăgînd *B.*

218

13 se-ntoarse *A;* se întoarse *B//35* nouă *A;* noauă *B.*

219

36 fermecat *A;* fărmecat *B/j 38* se va întrema *A; se* va întrărna *B.*

220

1 întremat *A;* întrămat *B,*

p. 221 BÂIAT SĂRAC ŞI HOROPSIT
Poveste de ale românilor din Moravia

A apărut în *Revista copiilor si a tinerime* , • • IX (19°D nr. 10 (10 martie), * Unească", p. ,,9-151; e încorporată în *Poveşti,* voi. *LI*, [1923] P- 113—120.

via", avem de-a face cu o creaţie dinafară terilor uiu

Cum a ajuns Slavici la cunoaşterea ei nu ştim în clipa de faţă; s-ar putea să aibă la bază o informaţie livrescă, să o fi citit într-o colecţie, pe care noi nu am identificat-o, după cum nu ar fi exclus ca să o fi auzit din gura unui român din Moravia, în cazărmile vieneze sau în altă parte. Povestea nu se găseşte în folclorul românesc. In ceea ce priveşte conţinutul, acesta corespunde întru totul spiritului moralist al lui Slavici. Fără să aibă însuşiri artistice remarcabile, *Băiat sărac şi horopsit* e scrisă totuşi cu talent, vădind calităţile de povestitor ale autorului.

SIGLE: *A: Revista copiilor şi a tinerimei,* 1921
B: Poveşti, II, [1923]

Variante

221

27 atît pe cel mare, cît şi pe cel mic *A;* atît pe cel mai mare, cît şi pe cel mai mic *B.*

223

29 să-ndrăznească *A;* să Îndrăznească *B.*

224

12 şi să-i mai şi rămîie *A;* şi să-i şi rămîie *B//12—13* şi aplecat mai departe pe dibuite. *A;* şi a plecat pe dibuite. *B//16* două *A;* doauă *B//26* şi a trecut apoi 'not *A;* şi a trecut înot *B//38* cea-nfiorătoare *A;* cea înfiorătoare *B//40* atîta *A;* atăta *B.*

doairt B ^ / L ^ *BIJ* amîndoUă *A:* amfndoauS *W8* două *A;* aoaua *B//24* doua *A;* doauă *B.*

226

24 aduse mîncarea şi băutură *A;* aduse mîncare şi băutură *B.*

p. 228

DOI FRAŢI BUNI
Poveste bulgărească

A apărut în *Revista copiilor şi a tinerimei,* IX, (1921), nr. 15 (14 aprilie) ... *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 128, cu modificări neesenţiale.

Nu avem nici o indicaţie cu privire la sursa de inspiraţie a scriitorului. Materialul ce stă la baza poveştii aduce mai mult a povestire cultă de inspiraţie folclorică decît a poveste populară autentică. *Doi fraţi buni,* în care răzbate puternic concepţia morală a lui Slavici, poate tocmai datorită conţinutului ei moralizator foarte pronunţat, rămîne în limitele obişnuite ale talentului său, fără să aducă virtuozităţi demne de semnalat.

SIGLE: *A: Revista copiilor şi a tinerimei,* 1921
B: Poveşti, II, [1923]

Variante

228

17 pizmătăreţi *A;* pizmătareţi *B.*

229

18 grije *A;* grijă *B//25* catranul *A;* catranul *B//30* mîine *A;* mîne *Bl/41* mîinile *A;* mînile *B.*

230

2 cîinii *A;* cînii *B.*

231

9 mîinelc *A;* minele *B//11* lacrimi *A;* lacrămi *B/113* douăzeci *A;* doauăzeci *B//33* i-a aprins o luminare *A;* i-a aprins luminare *B.*

p. 233

NEGRU-ÎMPĂRAT

A apărut în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea românească", [1923], p. 131—145.

Construită din motive cunoscute, în majoritatea lor, folclorului românesc, povestea cuprinde şi unele motive inventate. Fără să atingă valoarea artistică a creaţiilor incluse în primul volum al ediţiei „Cartea românească", *Negru-împărat* se înscrie totuşi între piesele valoroase de acest gen ale lui Slavici, aceasta mai ales din punctul de vedere al naraţiunii, al desfăşurării epice.

244

MIELUŞELUL

A apărut în *Revista copiilor şi a tinerimii,* X (1922), nr. 13 (13 aprilie), p. 198 - 199. Este inclusă în *Poveşti,* voi. II, Bucureşti, „Cartea romanească , [1923], p. 149-153.

Povestirea se încadrează, prin intenție și realizare, literaturii pentru copii și nu se impune prin nimic remarcabil.

SIOrLE: *A: Revista copiilor și a tinerimii,* 1922
B: Povești, II, [1 923]

V a r i a n t e

244

7 o nouă viață *A;* o noauă viață *B.*

245

3—4 împrejurul *A;* împregiurul *B//9—10* să-l mingiie și să-l mîngîie pe pata din frunte *A;* să-l mîngîie și să-l sărute pe pata din frunte *B.*

246

20 a toate covîrșitoarea *A;* a toate covîrșitoare *B.*

p. 248

FIFI

Poveste

A aparul în *Biblioteca copiilor și a linerirnei,* **I (1918), ar. 1 (30 martie), P- 5 —7, de unde este reprodusă în** *Biblioteca linerirnei și a școlarilor,* **V (1922), nr. 8 — 9-10 (15 mai), p. 3—6. A fost înglobată în** *Povești,* **voi. II, București, „Cartea românească", [1923], p. 157-162.**

în ciuda subtitlului „Poveste" dat de scriitor, avem de-a face cu o povestire care nu are nici o legătură cu folclorul; ea se adresează copiilor, fiind superioară celei intitulate *Mielușelul.*

SIGLE: *A: Biblioteca copiilor și a linrrimei.,* **1918**
B: Biblioteca, linerirnei și a școlarilor, **1922**
C: Povești, **II, [1923]**

V a r i a n t e

248

14 pișce *AB;* piște C/zahăr *AB;* zahăr *C//26* două *AB;* doauă *O.*

249

11 se-ntorcea *AC;* se rentorcea *B/'113—14* cuprins de-nduioșare *A;* cuprinsă de o-nduioșare *B;* cuprins de înduioșare *C//19—20* dogoritor *AC;* dogoritor *B//32* dedea *AC;* dădea *B//33* ci și *AC;* ci totodată și *BjJ34* nu mai făcea „cirip", ci *AC; nu* mai făcea nici „cirip-cirip!" nici

tip-tip! ci *BlJ38* zbîrr! *AC;zbiv \ B1/38—39* se uita cu inima încleștată *AC;* se uita cu răsuflarea oprită și cu inima încleștată *B//41* își zicea iar *A;* zicea iar *BC.*

250

3 întreba *AC;* întreabă *B//7* s-o-nțeleagă *AC;* s-o-nțăleagă *B//10* tinda *AB;* tindă *C//13* cerdac și huști! *AC;* cerdac și de acolo huștil *Bl 113—15* copaci frunzoși. — Fifi! Fifică! vino la mămica ta! *AC;* copaci frunzoși. Domnișoara după ea, speriată, într-o răsuflare — Fifi! Fifică! Fifi dragă, vino la mămica ta! *B//18* perdut *AC;* pierdut *B//28* înpăingeniți *A;* împăinjeniți *B;* împăingeniți *C.*

251

13—14 a-nserării *AC;* a-nsărării *B//21* putuse-nchipui *A;* putea-nchipui *BC//22* întâia *A;* întîia *BC//37* grijă *AC;* grije *B/se* dumirea *AC;* se dumerea *B//40* cari *AB;* care *C.*

252

I crăpalul zorilor *AB;* crepătul zorilor *C.*

253

PISU

Povestire

A apărut în *Biblioteca copiilor și a linerirnei,* **I (1918), nr. 24 (7 septembrie), p. 5—6; nr. 25 (14 septembrie), p. 10—11; nr. 26 (21 septembrie), p. 6—7; nr. 27 (28 septembrie), p. 10—11; nr. 28 (5 octombrie), p.6—7; nr. 29 (12 octombrie), p. 4—6. Este inclusă în** *Povești, voi.* **II, București, „Cartea românească", [1923], p. 165-195.**

Prezența ei în corpul unui volum de povești nu este motivată, așa ca în cazul celor două povestiri anterioare, decît de faptul că se încadrează și ea literaturii pentru copii. In privința aceasta însă *Pisu* depășește intenția scriitorului, aducînd în cuprinsul ei numeroase elemente de analiză socială, inaccesibile înțelegerii copiilor pînă la o anumită vîrstă.

SIG-LE: *A: Biblioteca copiilor și a tinerimei,* **1918**
B: Povești, **II, [1923]**

V a r i a n t e

253

7 gîrboavă *A;* gîrbovă *B//15* aducea *A;* aduce *B.*

254

7 privințile *A;* privințele *B//19* împrejurimilor *A;* împregiurimilor *B.*

255

1- 2 cu tălăngi pe gît *A;* cu tălăngi de gît *B//17* două *A;* doauă *BlJ18* uita cît mai curînd *A;* uita mai curînd *B//22* cum se aruncă la ciolane şi cum se-nhăitează, cum se hîrjonesc *A;* cum se hîrjonesc *B//30* se văietă *A;* se văieta *B//32* ganguri şi coridoare, saloane, salonaşe şi buduaruri, birouri *A;* ganguri şi biurouri *B//38* două *A;* doauă *BH41* prin casă şi prin bucătărie, prin cămară şi prin pivniță, prin curte *A;* prin casă, prin curte *B.*

256

22 adică *A;* adecă *B.*

257

2—3 cu atîtea neajunsuri, cu atîtea răutăți, cu atîtea amărăciuni, cu atîtea urgii *A;* cu atîte neajunsuri, cu atîte răutăți, cu atîte amărăciuni, cu atîte urgii *B//40* de-nconjur *A;* de-ncungiur *B.*

258

2 pe-nsărate *A;* pe-nserate *B.*

259

7 mîine *A;* mîne *B.*

260

9 coprinsă de *A;* cuprinsă de 5//22gîndurile *A;* gîndirile *B\ anulat cu A//23* socoteala *A;* socoteală *B//36* la oala lor *A;* la turta lor *B.*

261

I împrejurul *A;* împregiurul *B//13* înconjur *A;* încongiur *B//24* ademenitoare *A;* adimenitoare *B//30* adăugă *A;* adaogă *B.*

262

4 amîndorora *A;* amîndurora i?/simțea *A;* simți *B//8* mîine *A;* mîne *B//12* mîine *A;* mîne *B//13* adică *A;* adecă *B//17* sînt *A;* sunt *B//30* schimbare în temperatură *A;* schimbare a temperaturii *B.*

263

II împrejurul *A;* împregiurul *B//23* adică *A;* adecă *B//31—33* trăind deocamdată din veniturile rămăşiței de zestre, făcîndu-i curte bătrînei şi povestind amănunte din călătoriile lor *A;* trăind deocamdată în călătoriile lor *B; anulat cu A//36* două *A;* doauă *B//37* atîtea lucruri *A;* atîte lucruri *B.*

264

27 dintre ele *A;* dintre rude *B.*

265

12 „suportabilă" *A;* „suportabile" *B//17* adică *A;* adecă *B.*

266

4—5 unui cîine sau unui cal *A;* unui cîne ori unui cal *B// 25* mîine *A;* mîne *B//27* cari *A;* care *B.*

267

11 ca să cază *A;* ca să cadă *Bf/24* li s-au adus *A;* li s-a adus *B// 34* adică *A;* adecă *B//36* două *A;* doauă *B,*

268

6 două *A;* doauă *B//36* două *A;* doauă *B.*

269

9 seamă *A;* samă *B.*

270

5 acestea *A;* aceste *B//9* adică *A;* adecă *B//15* adaogă *A;* adăugă *B.*

271

36 în pelea lui *A;* în pelea ei *B//37* nouă *A;* noauă *B.*

272

4 guvcrnorului şi guvernantei *A;* guvernorului şi a guvernantei *Bjj 9* mîinile *A;* mînile *B//27—28* suferea de palpitațiune *A;* suferea de palpitațiuni *B//29* împrejurări *A;* împregiurări *B//32* Nici mai era *A;* Nici că mai era *B//33* drăgălaşe *A;* drăgălaşă *B.*

273

31 împrejurări *A;* împregiurări 5/babă *A;* baba *B.*

274

2—3 virtutea *A;* virtutea *B//5* s-a încruntat, s-a zburlit şi a scuipat-o *A;* s-a încruntat şi a scuipat-o *B//17* frumusețe *A;* frumuseță *B//19—20* o lume întreagă steteaşi se uita *A;* o lume întreagă, steteau şi se uitau *Bl/38* adică *A;* adecă *B.*

275

3 mîine *A* ; mîne *B/1* *7* să se-ncuibăre *A;* să se-ncuibăieze *Blfl4—15* în gheară *A;* în gheare *B.*

276

* la gaura podului *A;* la gura podului *B//12* drăgălaşe *A;* drăgălaşă *Bl 119* să se sfîrşească odată şi cu ea *A;* să se sfîrşească şi ea *B//27* două *A;* doauă jeluindu-se *A;* jăluindu-se *B//35-36* şi-1 duse ca să-i dea *A;* şi-1 duse să-i dea *B.*

p. 279 NĂRODUL CURŢII

Poveste

A apărut în *Gura satului,* Arad, XII (1872), nr. 41 (8/20 octombrie), p. 160; semnată „Nipocopo Lavieiu".

Nu ştim cînd a cules-o şi nici cînd a pregătit-o pentru tipar. Este în orice caz între cele dintîi poveşti populare ale lui Slavici.

Ca tip, povestea se regăseşte în creaţia noastră folclorică, avînd o largă circulaţie nu numai la noi, ci şi la alte popoare. Aarne-Thompson o încadrează la cap. *Poveşti cu minciuni,* 1960, 1961, 1962,

p. 282 PEŞTELE PE BRAZDĂ

Poveste poporală

A apărut în *Gura satului,* Arad, XII (1872), nr. 43 (22 oct.), p. 168; nr. 44 (31 oct.), p. 173-174; nr. 45 (7 nov.), p. 176. Semnată „Ioani Lenei Savului lui Minai Bogii". Scriitorul nu ne-a lăsat nici o însemnare privitoare la originea poveştii, la locul şi data culegerii.

Motivul se găseşte în cărţile populare (vezi N. Cartojan, *Cărţile populare în literatura românească,* voi. II, Bucureşti, 1938, p. 292—294). îl întîlnim însă şi în folclorul nostru (vezi amănunte în I.C. Cazan, *Drăguş, Un sat din Ţara Oltului— Făgăraş). Manifestări spirituale; Literatura populară,* Bucureşti, 1947, p. 64—65; vezi şi „Sociologie românească", II (1937), nr. 2—3, p. 137—138. Povestea lui Slavici se apropie mult de varianta A culeasă de Cazan *(lucr. cit.,* p. 64).

p. 289 PORUMBUL

Legendă indiană

A apărut în *Revista copiilor şi a tinerimei,*IX (1921), nr. 11 (17 martie), p. 164.

Autorul nu ne dă nici o indicaţie cu privire la sursa acestei legende, la limba din care a tradus-o sau a prelucrat-o.

A

afina, vb.	a mărunți,
aiazmă, s.f.	aghiazmă.
aiepta, vb.	a se avînta, a-şi lua avînt.
altiță, s.f.	broderie, cu arnici sau cu mătase, pe umerii iilor,
arac, s.m.	par ce serveşte la susținerea viței-de-vie sau a altor plante agățătoare.
asecurațiune, s.f.	asigurare.
asuda, vb.	a-1 trece sudorile de frică, a-1 cuprinde frica,
azimâ, s.f.	pîine nedospită.

B

balanga, s.f.	talangă.
bălăbăni, vb. refl	a se trudi cu cineva: „femeia se bălăbănea cu ei (copiii)",
bătătură, s.f.	teren bătătorit pe care nu creşte iarba: „vițeluşa lui... ne face întregul hotar bătătură",
birâu, s.m.	primar.
bîzdîganie, s.f.	monstru, namilă, arătare/,
ooare, s.f.	adiere de vînt lină, răcoritoare; mireasmă, parfum,
bocal, s.n.	vas de sticlă, borcan.

boscorodi, s.f. — a deseînta, a vrăji: „baba mesteca mereu cu linguroiul şi boscorodea cum ştia".
bosoarcă, s.f. — vrăjitoare.
broazbâ, s.f. — nap, gulie, varză.
buiguit, adv. — zăpăcit, uluit; năucit, ameţit.
busumflat, s.n. — ţipăt, strigăt al huhurezului: „străbătea urîciosul busumflat al huhurezului".
butoară, s.f. — scorbură.

C

canoni, vb. — a se chinui, a se necăji,
căpia, vb. — a se scrînti, a se ţicni, a înnebun i.
cătrlntă, s.f. — catrinţă: obiect de îmbrăcăminte din portul popular ce ţine loc de fustă, confecţionat din stofă împodobită cu motive naţionale.
\- oglindă
cerbice, s.f. - ceafă, grumaz.
chezăşie, s.f. - asigurare, garanţie.
chibzuri, a sta in ^ - a chibzui.
chiti, vb. refl. - a se împodobi, a se găti.
chitit, adj. - împodobit, gătit.
ciocirţi, vb. - a ciopli.
ciondrăni, vb. - a se lua la ceartă, la sfadă; a se certa, a se sfădi.
cioroboreală, s.f. - ceartă cu vorbă multă şi gălăgie, gîlceavă.
cmf, adj. - slut, hîd, pocit.
ciupeli, vb. - • a jumuli o pasăre de pene.
cm^, adj. - • fără coarne.
cînărie, cîinărie, s.f. - mulţime de cîini: „să-şi aibă fiecare cînăria bine îngrijită",
clefăi, vb. — a plescăi, a molfăi.
coarneş, adj. — cu coarne mari.
codorişce, s.f. — coada toporului
colcâi, vb. — a mişuna, a viermui, a foi
conac, s.n. • loc de popas; popas.

conopiştiriţă, s.f. coropişniţă, insectă care trăieşte în pămînt şi care atacă mai ales culturile din grădină,
cordişa, vb. a se întinde în jos, a se apleca,
corinteu, s.m. persoană care spune oraţiile la nuntă.
costor, s.n. cuţit scurt, cu vîrful încovoiat,
coşcov, adj. coşcovit: (despre pereţi) cojit, scorojit.
cotor osi, vb. a se descotorosi, a se degaja, a se scăpa de cineva.
covergă, s.f. - acoperămînt de frunze, de crengi, care serveşte ca adăpost împotriva soarelui, şi a ploii, ramură.
crac, s.n.
crepet, s.m. *crepetul zorilor* - ivirea zorilor: „în crepetul zorilor".
crepeţi, vb. • a se crăpa de ziua, a se ivi zorile: „începură zorile a crepeţi".
creţătură, s.f. - încreţitură a pielii, zbîrcitură, cută.
crîmpiţă, s.f. - încurcătură a firelor în urzeală.
cuhne, s.f. - bucătărie.
cumpenire, s.f. - calcul.
cumpenit, adj. - calculat, prudent.
curpen, s.m. - arbust cu tulpina agăţătoare şi ramificată.
custa, vb. - a trăi, a vieţui, a exista.
custură, s.f. - cuţit rudimentar, fără plasele.
cutrupi, vb. - a se prăpădi, a se nărui, a se prăbuşi.

D

deloc, adv. - imediat.
doveac, s.n. - veac: „cît va fi lumea şi doveacul".
dric, s.n. - suportul pe care stau loitrele carului.
dulce, frate ~ - frate de sînge.
dura, vb. - a construi, a zidi, a. clădi.

fârmecâtoare, s.f.	- vrăjitoare.
făt, s.m.	- țîrcovnic, paracliser: „fătul bisericii".
fer ie, s.f.	- vacanță.
folticos, adj.	- gros, burtos.
for foi, *cu* ~	- despre tot ce se prezintă în mod neobişnuit, exagerat; cu pompă; mai grozav.
fustei, s.m.	- vergea de lemn pentru războiul de țesut.

G

god, s.n.	- adunătură, îngrămădire: „col* căia gadul de viermi".
ger ui, vb.	• a se lăsa ger mare.
gîumbuş, s.n.	- ghiduşie.
gîrclean, s.n.	gîtlej.
5, s.n.	- excrescență rotundă care se formează pe ramurile copacilor.
goron, s.m.	- gorun (varietate de stejar),
guduroaie, s.n., pl.	hududoaie, rîpi.
guruit, s.n.	gurluit, ciripitul porumbeilor.

H

harambaşă, s.m.	căpitan de hoți.
har amină, s.f.	hoț de codru.
hăbăuc, adj.	zăpăcit, amețit de cap.
hâlăos, adj.	lacom.
hărâbor, adj.	vioi.
hârbareț, adj.	îndrăzneț, obraznic, gălăgios,
&irgi, vb.	a-şi arăta dinții, a se rînji.
hîrjoneț, adj.	- pus pe hîrjoană, glumeț.
hîrtoapâ, s.f.	groapă, rîpă prăpăstioasă.
hoare, s.f., pl.	oare: păsări de curte: „aici îşi ținea baba hoarele, găini moțate, rațe".
holdă, s.f.	lan; loc destinat semănăturilor de cereale,
hor căni, vb.	a sforăi.
hoscocorat, adj.	țîfnos, ieşit din fire; înzorzonat,
hoțomănesc, adj.	hoțesc.

iezer, s.n.	lac adînc de munte,
imaş, s.n.	izlaz, păşune,
iuruş, s.n.	iureş.

î

îmbucurat^ adj.	bucurat, bucuros.
încuibâia, vb.	• a-şi face cuibul,
îngherat, adj.	cu gheare puternice: „lei îngherați".
îngina, vb.	- a imita pe cineva în glas şi în mişcări: „s-o îngîne făcîndu-le toate întocmai ca dînsa".
îngrijare, S.f.	- îngrijorare.
înholba, vb.	- a se holba, a se uita la cineva sau la ceva cu ochii măriți de curiozitate, de spaimă.
inholbat, adj.	- holbat.
in juni t, adj.	- întinerit.

jelepar, s.m.	— văcar, păzitor de vite.
june, s.m.	— tînăr.
junețe, s.f.	— tinerețe.

luptătoare, s.f.	doică.
leaotă, s.f.	liotă, ceată, gloată,
loază, s.f.	ramură verde; vlăstar,
lud, adj.	naiv, fără experiență; nătîng.

M

marafet, s.n.	- podoabă pretențioasă; meşteşug, dibăcie: „casă cu multe marafeturi".
miază-zi, s.f.	- amiază: „apropiindu-se miază-ziua".
mînca, vb. refl.	- a se bate, ase lupta sîngeros.

mînea, vb. — a dormi peste noapte; a petrece noaptea; a poposi undeva peste noapte.

minecar, s.n. — haină scurtă țărănească, mintean, zăbun.

mîntui, vb. — a se termina, a se isprăvi.

molcuț, adj. — diminutiv de la ***moale:*** „prin iarba cea molcuță".

motoflete, s.m. — om neîndemînatic, încet la treabă.

motolog, adj. — greoi la cap, tont, prost.

muşina, vb. — a adulmeca, a mirosi.

muşunoi, s.n. — muşuroi.

N

nâdi, vb. refl. — a se înnădi, a se lega.

nărod, s.m. — măscărici, în expresia: „nărodul curții".

nâsâdealâ, s.f. — firul țesut.

năsădit, adj. — țesut.

negrijit, adj. — neîngrijit.

nestîmpărat, adj. — neastîmpărat.

nota, vb. — a înota.

O

olac, s.n. — curier special, sol, ştafetă.

olat, s.n. — acaret; clădire.

ori, a-şi *veni în ^* — a-şi veni în fire, a se reculege.

păcurar, s.m. păstor, cioban.

palmar, s.m. • pălămar, parîmă, odgon, funie de legat pluta.

pâturniche, s.f. - potîrniche.

pelcuță, s.f. diminutiv de la ***piele.***

pensionat, s.n. • pension.

pisicărlîc, s.n. ceea ce ține de pisică: „să-i îndrumeze într-ale pisicorlîcului".

ploințe, s.f. - plointe: ploaie multă; timp ploios.

pomnol, s.n. - lavița de lîngă cuptor.

potcapiu, potcap, s.n. - acoperămînt al capului în formă cilindrică, fără boruri, purtat de călugări.

prepelicar, s.m. - cîine de vînătoare care indică vînatul.

prisnel, a ~, loc. adj. - ca şi prîsnelul; (despe copii) vioi.

proptâ, s.f. - proptea; stîlp; usciorul casei.

R

răzghiat, adj. - crăcănat.

românesc, strai ~ - strai popular.

rudă, s.f. - oişte.

sarmii, semui, vb.refl. - a se socoti de aceeaşi seamă cu cineva.

scociorî, vb. - a scormoni, a scurma.

scormoi, vb. - a scormoni.

sculă, s.f. - obiect de preț, podoabă de pietre scumpe, giuvaer,

scursoare, s.f. secreție, lichid murdar care se scurge.

slei, vb. a se închega prin răcire; a curați fundul unei fîntîni pentru a-i destupa izvoarele; a i se secătui puterile.

sluguță, s.f. - diminutiv de la ***slugă.*** ^

spircîi, vb. ase murdări, a-şi depune excrementele.

stîmpăra, vb. refl. - a se astîmpăra.

stîmpărător, adj. domol: „izvoare reci şi stîmpărătoare".

stohor, s.m. stîlp, par ascuțit, gard de scînduri.

solomonar, s.m. — vrăjitor; persoană care are noțiuni de astronomie, prevestește vremea.
şopron, s.n. — adăpost în care se țin uneltele de gospodărie.
şoricar, s.m. — cîine de vînătoare.
şovar, s.n. -— papură, rogoz.
şovarțe, s. colect. — orăşeni.
şvarog, s.n. — foarte uscat: „uscat şvarog".

T

târie, s.f. — forță, putere.
licări, vb. —- ticăi: a lucra încet şi fără spor.
s.m. — persoană care poartă acelaşi nume cu alta.
tonatic, adj. — cu toane, capricios, schimbăcios.
£roc, s.n. — troacă, albie; jgheab.

T

țanțoşi, vb. — a fi țanțoş, mîndru, îngîmfat, încrezut.
țapoş, adj. — drept, ridicat în sus (despre coarnele vitelor).
țorțoi, cu ~ — cu mare pompă, cu multe podoabe.

U

uima, vb. — a adulmeca, a mirosi.

V

vîlvă, s.f., **pi/pa** — stăpîna, stîlpul casei: „tata e călător, muma-i vîlva casei".
p£sca, vb. — a se mişca din loc, a se urni, a se clinti.
vornic, s.m. — primar.
vrîstat, adj. — cu dungi, vărgat.

Z

zalhana, s.f. — abator.
zamă, zeamă, s.f. •— supă; ciorbă. '
zămuță, s.f. — diminutiv de la *zamă* (vezi).
zănatic, adj. — zăpăcit, smintit, bezmetic.
zâpsi, vb. — a prinde pe cineva asupra unui fapt săvîrşit; a surprinde; a observa.
zdrelit, adj. — julit; cu pielea jupuită; zdrobit.
zurgălău, s.n. — clopoțel.

TABLA ILUSTRAȚIILOR

CUPRINS

ADDENDA

Note şi variante

Redactor responsabil : CONSTANTIN MOHANU
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Dat *la cules 08.06.1967. Bun de tipar 22.11.1967. Apărui 1967. Tiraj 7 160 ex.* ¹*h legate. Hîrtie tipar înalt tip A. de 63 g/m². Format 540X840/16. Coli ed. 28,57. Coli tipar 31. Planşe tipo 17. A. nr. 6 021/1967.* C.Z. *pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—0.*

Tiparul executat sub comanda nr. 70 385 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România